ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 2
MARDI
2 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.570 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.570

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԿՆՈՋ ԵՒ ՋԱԻԿԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ

Շաբաթ, Յունիս 29, ժամը 18·30–ի սլսրլ է որ Զարենցաւանէն Ալափարս ճամբան վրայ, աւելի ճիշդ Ալափարս դիւղի փոքրիկ ճամբաներուն վրայ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կինն ու տղան՝ Դաւիթը յարձակման ենթարկուած են: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին պաշտօնական կառքին մէջ տեղ դրաւած էին կինը՝ Լիւսի եւ տղան՝ Դաւիթ (16 տարեկան), թիկնապահն ու վարորդը եւ կ'ուղղուէին դէպի ամարանոցը՝ Աղուեւան, չարաթավերջը անցընելու համար:

Ալափարսէն անցած առեն է որ կառք մը սկած է նեղել, մերթ ճամբան փակելով, մերթ եռ-առաջ խաղերով եւ ստիպելով որ պաշտօնական կառքը կենայ: Զոյս երիտասարդներ են –25 տարեկանի չուրջ– եւ ըստ տեղեկութեանց բաւական դինով որոնք յարձակում կը գործեն, եւ փոխադարձ ծեծկռտուքի ընթացքին, խոչտանգուած է թիկնապահը, դէմքին հարուածներէ ուռեցքներ ունի Դաւիթ, ձեռքին սկրտուքներ՝ Տիկին Տէր-Պետրոսեան, որ վնրճած է միջամտել: Ապա, չորն ալ յայդուած են կառքը տեղաւորելէ եւ խոյս տալ: Տիկին Տէր-Պետրոսեան եւ զաւակը խորքին մէջ ոչ մէկ լուրջ վնաս կրած են, խոչտանգըւած է թիկնապահը, որ սակայն հիւանդանոց մնալու հարկադրութեան տակ չէ գտնուած: Նոյն իրիկունը հեռատեսիլը կը հաղորդէր յանցագործ կառքին թիւը եւ քիչ ետք երկու չարագործներ կը ձերբակալուէին, երկու ուրիշներ ալ՝ կիրակի առաւ: Մեր առած առաջին տեղեկութեանց համաձայն –Կիրակի իրիկուն– այն համոզումը կը տիրէր թէ չարագործի, պատահական արարք մըն է: Հայաստանի ներկայ ծանր եւ անախորժ մթնոլորտին մէջ, նախընտրելի է անշուշտ որ այդպէս ըլլայ, բայց, կարելի չ'նաեւ այլ վարկածներու տկանջ չտալ, ջուկները ինչպէս կ'ըսեն, քանի այլ աղբիւրներու համաձայն (Յուլիս 1–ի դեկին առած մեր լուրերը) ոչ թէ մէկ, այլ երեք կառքեր եղած են, հետապնդողները ոչ թէ չորս այլ ութ հոգի էին: Կիրակի իրիկուն Մոսկուայի միութենական Վրէմիա (Ժամանակ) լրատուութեան յայտագիրը նաեւ «դինովի արարք» որակած է: Մտքերը չեն կրնար սակայն չպղտորիլ, տրուած ըլլալով որ դեռ վերջերս բաւական սպառնալիքներ կ'ընէին Ադրբեջանի բանտերը պտնուող պատանդներու հարազատները (Նոյեմբերեանի չրջանէն) եւ թէ ընդհանրապէս մթնոլորտը լարուած է: Երկուշաբթի առաւտ (Յուլիս 1) Գերագոյն Խորհուրդի նիստին հարցումներ եղած են այս առընչութեամբ եւ Բարդէն Արարքցեան պատասխանած է, թէ քննութիւն բացուած է եւ պէտք չէ անտեղի ենթադրութիւններու մասին խօսիլ:

× Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Երկուշաբթի, Յուլիս 1–ին, Մոսկուա կը մեկնէր մանակցելու համար յայտրդ օրուան ժողովին: Գորբաչով հրաւիրած է բոլոր Հանրապետութեանց նախագահներն ու վարչապետները: Վազգէն Մանուկեան, որ երկու օր է Կիեւ կը գտնուէր, ինք ալ երկուշաբթի Մոսկուա կ'անցնէր:

× Առջի օր (Յունիս 25) հաղորդած էինք թէ զինուորականներ թռաններով զաղտագողի Ղարաբաղէն Հայերը կը փոխադրէին Հայաստանի անբնակ չրջանները: Այդ թուականին կը կարծուէր թէ անոնց թիւը 330–ի կը հասնի: Կիրակի առաւտ, Յունիս 30–ին, նման դործողութիւն մը եւս կատարուած է եւ թռանը լիւկած է Գորիս. բարեբախտաբար 25 ճամբորդները ողջ–առողջ են, բայց, կարելի չէ եղած կրկին ձեռք դնել այս տեղահանութիւնը կազմակերպողներուն վրայ, որպէսզի հարցը պարզաբանուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժերիոն մէջ մթնոլորտը չատ լարուած է եւ հրացանաձգութիւն ալ կայ մայրաքաղաքին մէջ: Գլխաւոր դէպքը որ պատահեցաւ չարաթավերջին Ֆ.Ի.Ս.Ի (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) երկու պարագլուխներուն՝ Պելհաճի եւ Մատանիի ձերբակալութիւնն էր ծանր մեղադրանքով: Անոնք կ'ամբաստանուին որպէս հեղինակները զինուորական ապրտատմբական դաւադրութեան մը իշխանութեան դէմ: Առճակատումը այլեւս բացայայտ է բանակին եւ իսլամական ծայրայեղ չարժումին միջեւ: Այս վերջինին զօրավիգ է Իրան: Կիրակի, Յունիս 30–ին, հրապարակաւ արտայայտեց իր զօրակցութիւնը, մաղթելով «մահմետականներու յաղթանակը եւ Իսլամի տիրապետութեան զալուստը»: Ձերբակալուած երկու պարագլուխներէն առաջինը –Մատանի– նախագահն է Ճակատին, Պելհաճ ալ՝ թիւ երկուքը: Այս խմբը, զոր իսլամի «Սավոնարոլէ»ն կ'անուանեն զոյն նմանցնելով 15–րդ դարու իտալացի քարոզիչին, իր ջերմեռանդ քարոզներով ամբոխներ կը խելագարէ: Մարմնաւորումն է անզիջող, մոլեռանդ իսլամի մը, որու համար՝ «ժողովրդավարութիւնը օտար ըմբռնում մըն է, բառ մը, որ արաբերէն ոչ մէկ բառարանի մէջ կայ, ոչ Գուրանին, ոչ ալ Սուննայիին»:

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ Խրուաթ մը՝ Սթիփէ Մէկիչ եւ կազմութիւնն ալ բաւական հանդարտած էր Յուլիս 1–ին, որոչ չափով մտահոդիչ չարթավերջէ մը ետք: Ապրպարեւ, մինչ Ուրբաթ իրիկուն Եւրոպայի «երրորդութեան» (Հաստարակապետութիւնը երեք արտաքին նախարարներ զրկած էր՝ Լիւքսանպուրկ, Իտալիա եւ Հոլանտա) առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուած կը նկատուէր, դոնէ երեք ամսուան համար, Շաբաթ, կիրակի կռիւները վերըսկսած էին եւ քաղաքացիական պատերազմի սպառնալիքը չէր հեռացած, երբ Յուլիս 1–ի առաւօտը, փարլեան թերթերը իրենց խորագրերը կը չարադրէին: Նախորդ դիչերն էր, որ կարելի եղած էր նոր եւ աւելի հաստատուն համաձայնութեան մը յանդիլ: Եւրոպայի երեք բանագնացները, այս անդամ, աւելի խոհեմ եղած էին եւ պահանջած էին որ զրաւոր կատարուի ամէն բան, այսինքն՝ բերանացին զրաւորի վերածուի: Ներկայիս ուրեմն եւ երեք ամսուան համար, կ'ստակախուի Սլամունիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութեան հռչակումը:

ՀԱՄԱՁՆԱՒԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ մէկ թռուցիկը բաւական իրարանցում ստեղծած է չարքերուն մէջ: Հարցը կը վերաբերի՝ «զաղթողներուն եւ համայնավարներու կարծիքին» եւ բառերը չեն ծամծմուած: Հոն կ'ըսուի.– «Նոյն քաղաքի մը մէջ զաղթած մեծաքանակ բնակչութեան մը դոյութիւնը չրջանի եւ կամուտներու զործածութեան մէջ անհաւասարակչռութիւն մը կը ստեղծէ, որ դժդոհ կը թողու բնակչութեան այլ խաւեր: Թմրեցուցիչ, բրտութիւն, չարդործութիւնը ու պէ՞տք է դոցել աչքերը, երբ խնդրոյ առարկայ են զաղթողները, որպէսզի ցեղապաշտ չըլլանք: Ո՛չ, բացարձակապէս ո՛չ»: Այս թռուցիկին առթիւ եղած առարկութիւններուն, Իմամ Ալի կը պատասխանէ որ ան մեծ արժանիքն ունի չատ մօտ ըլլալու զաղթողներու վերաբերող այն հարցումներուն, զորս մարդիկ կ'ուղղեն: Համայնավար կուսակցութիւնը կը մաղթէ որ ներզաղթը զադրի, կը մաղթէ ընտանեկան վերամիացման հակակչիռ եւլն. եւլն.: Այս դնացքով, Լը Փէնին նիւթ պիտի չմնայ իր ընտրապայքարին համար...:

ՅՈՒԼԻՍ ՄԷԿԷՆ ՍՄԻՒ–ը (նուազադոյն աչխատավարձ) 2,3% յաւելումով կը հասնի ժամական 32 Ֆր. 67–ի կամ 5522 Ֆր. ամսական: Ընկերային ապահովագրութեան ալ սահմանափակ սակը (որ հիմ կը ծառայէ ընկերային տուրքերու) 11·340 Ֆր.էն կ'անցնի 11·620–ի: Աչխատաւորին բաժինը, հիւանդութեան Սընտուկին 0,9% յաւելում կը կրէ: Հիւանդանոցին միանուագ այն զումարն ալ, որ հիւանդին վրայ կը մնայ, օրական 33 Ֆր.էն կ'անցնի 50 Ֆր.ի:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ 31 հանքագործներ մեռած են, Յունիս 29–ին, Ուկրանիոյ Դոնբասի հանքին մէջ, հրդեհի մը հետեւանքով:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ներքին նախարարը, առաջին անդամ ըլլալով, հրաւէր կարդացած է Լիտուանիոյ ՕՄՈՆ–ականներուն (յատուկ ուժեր) որ «յարդեն օրէնքը եւ խուսափին որեւէ չափազանցութենէ իրենց միջամտութիւններուն ընթացքին»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երթալով պիտի խստացնէ օտարներու մուտքը Ֆրանսա, առաջքն առնելու համար զաղթի հոսքին: Մօտէն ուչադրութիւն պիտի դարձնէ մանաւանդ զբօսաչրջիկներու վիզաներուն, որպէսզի չհաղորդուներ չըլլան: Բազմակնութիւնն ալ աղէտ մըն է, բայց, ըստ նախարար Պիանքօի Ֆրանսա իրաւունքի Պետութիւն մըն է եւ օրէնքը՝ օրէնք է:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ֆոնկրէսին հովանաւորութեամբ «Ռ. Ֆէնըտի մարզկային ի–բաւանց կեդրոն»ին կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը թուրքիայէն ծա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը՝ Գարեգին Աբգ. Վալանոէն եւ Մարսէյլէն եկաք, Փարիզ ժամանեց Շաբաթ օր եւ կիրակի, Յունիս 30–ին, պատարագեց ու քարոզեց Ս. Յովհ.–Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, հոգ բազմութեան մը ներկայութեան:

Յաւարտ պատարագի ալհամբոյր կատարուեցաւ, Առաջնորդարանին սրահը, ուր փութացած էին տեղւոյն կազմակերպութենց եւ միութենց ներկայացուցիչները բազմաթիւ պոլսեցիներու կողքին:

Գարեգին Պատրիարք իր Աթոռը կը վերադառնայ Երեքշաբթի Յուլիս 2–ին:

«Յառաջ» Երկուշաբթի օր Պատրիարքին հետ տեսակցութիւն մը կ'ունենար, զոր կը հրատարակենք յետագային:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԽՐՈՒԱԹ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Եւկոսլաւիոյ երկու Հանրապետութիւններուն անկախութեան հռչակումին նախօրեակին Խրուաթիայի նախագահին հետ կատարուած հարցազրոյց մը կը պարզէ այդ անկախութեան հիմնական կէտերը: Ֆրանյօ Թիւճմանի չեշտելով թէ Եւկոսլաւիոյ տաղնապը կարելի չէ արտաքին միջամտութեամբ լուծել, այդ զործընթացին հիմնակէտը կը նկատէ ժողովրդավար միջոցներու կիրարկումը: Կ'ընդունի թէ Ամերիկա ու Եւրոպա կողմնակից են երկրին ներկայ օրինավիճակին պահպանումին, բայց ուչադրութիւն կը հրաւիրէ նաեւ այն կէտին որ անոնք համաձայն են թէ բռնի ուժով չըլլար այդ պահպանումը:

Անկախութեան դիմելէ առաջ Խրուաթիա հասկցած ու չանացած է հասկցնել Արեւմուտքին թէ ստիպուած են դինուիլ: Նոյնիսկ ինքը այս մասին ամերիկեան Քոնկրէսի պատուիրակութեան մը բացատրութիւններ տուած է:

Խրուաթիայի մէջ ստեղծուած է ազգ. պահակազօրք մը որ յետագայ խրուաթ բանակին կորիզը պիտի կազմէ: Այս կարգի միաւորներ ճիշդ է որ միայն բանակին հրամանատարութեան ենթակայ օրինավիճակ մը կրնան ունենալ ըստ եւկոսլաւ Սահմանադրութեան, սակայն խրուաթ պահակազօրքը ստեղծուած է ներքին գործածութեան պատրուակին տակ:

Անկախութեան հռչակումէն առաջ, խրուաթ իչխանութիւնը չանացած է իր ժողովուրդին չահերը ներգաչնակել ժողովրդավար երկիրներու կացութեան հետ. ու նախագահ Թիւճման կ'ըսէ թէ արդէն Խրուաթիոյ իրականութիւնը ճանաչում գտած է միջազգային կեանքին մէջ:

Ան Եւկոսլաւիան մանտատելու կեցուածքը հակասական չի նկատեր Եւրոպայի միաւորման չարժումին հետ. յետոյ, դիտել կու տայ թէ եւրոպական համայնքին երկիրները բոլորն ալ դերիչխան են, ինչ որ չէ պարագան ներկայիս եւկոսլաւ Հանրապետութիւններուն: Այս յատկանիչը այն աստիճան կարեւոր կը նկատէ խրուաթ նախագահը որ առանց Եւկոսլաւ Դաչնակցութեան քայքայումին երաչխիք չի տեսներ չրջանի խաղաղութեան համար: Ցոյս կը յայտնէ որ աչխարհ պիտի հասկնայ դերիչխանութեան եւ անկախութեան իրենց ձգտումը ու իրաւունք պիտի տայ: Եթէ խաղաղութեամբ սկսի Դաչնակցութեան տրանջատումը, Խրուաթիա պատրաստ պիտի ըլլայ դերիչխան երկիրներու միութեան մը ստեղծումին մասին բանակցելու:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Յունիս 27–ին, Հինգչաբթի, «Արարատ» իր դաչտին վրայ դարձի մրցումներու առաջինը կ'ունենար Մոսկուայի Սպարտակին հետ: Երեւանի խումբը 1–ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Սպարտակի, որ 3–րդ տեղը կը գրաւէր ընդհ. դասաւորման մէջ (ինք՝ 4–րդ էր, նոյնքան կէտով): «Արարատ»ի կոլերը նչանակած են Բարդէն Մելիքեան եւ Սարգիս Յովհաննիսեան:

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԻ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՆՔ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին Յունիս 18-ի նիստը անկիւնադարձ մը կը նշէ երկրին քաղաքականութեան ժողովրդավար հոլովոյթին մէջ: Այդ անկիւնադարձը կը յատկանշուի երկու ելոյթներով ու անոնց արեւուն բերած լուրջ հարցերով: Առաջին ելոյթը կը պատկանի ՀՀՇ-ի վարչութեան նախագահ՝ Վանօ Սիրադեղեանի, երկրորդը՝ վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի: Ազգային ազատագրումի դաշին նոյն յանձնառութեամբ նուիրուած այս անունները մեկնեցան նոյն մտահոգութիւններէն, պայքար մըղեցին նոյն դիրքերէն, եղան դաշտափարակից, բախտակից, բանտակից, ապա նոյն իշխանութեան մէջ լրացուցիչ պաշտօններ բաժնեցին. իսկ այսօր կը յայտնուին սուր հակամարտութեան մը ոլորտին մէջ որ ամենածանր հետեւանքները կրնայ ունենալ թէ՛ իրենց պատկանած քաղաքական կառոյցին եւ թէ Հայաստանի ներքին ու ազգային համար: Այս վերջինը մտահոգութեան ամէնէն լուրջ պարագան կը ներկայացնէ երբ նկատի առնուի երկրին բազմազան տագնապներով ծանրացած ներկան ուր ապահովութեան զըլխաւոր երաշխիք կը նկատուէր իշխանութեան միաճոյլ, պաշտպարակից կորիզ մը:

Վանօ Սիրադեղեան հարկաւոր կը նկատէ բացայայտումներ ընել, քանի որ արդէն տարաձայնութիւններ սկսած են չըրջիլ սա կամ նա խմբաւորումին մօտ: Ատանց այլեւայլի իր խօսքին կը սկսի չէջա տիտորոչումով մը. «Այսօր Հայաստանում իշխանութիւն չկայ. Գերագոյն Խորհուրդն արդէն 7 - 8 ամիս է ոչ մի իշխանութիւն չունի հանրապետութիւնում, բայց այս վերջին 2 - 3 ամիսը պարզուեց որ իշխանութիւն չունի նաեւ Նախարարների Խորհուրդը: Այդ անիշխանութեան, երկիշխանութեան վիճակում կայ մի ստուերային դահլիճ»: Այդ ստուերային դահլիճին բաղկացուցիչ մասերը կը նկատէ ան «Նախարարների կամայականութիւնը, պահեստապետերի իշխանութիւնը, մութ ճանապարհով փող աշխատած մարդկանց իշխանութիւնը»: Անիշխանութեան այս վիճակը ան կ'ընդարձակէ մինչեւ չրջանները, գլխաւոր պատճառ նկատելով լիազօրութիւններու սխալ հասցէագրում մը. «Գերագոյն Խորհուրդը անխոհեմ գտնուեց ժամանակին, իր լիազօրութիւնները որով կարող էր ինչ որ ձեւով հսկել հանրապետութեան կեանքին, տալով Նախարարների Խորհրդին, այսինքն մէկ մարդու»: Գերագոյն Խորհուրդի կարգադրութեան այս սխալը կը բացատրէ անոր որ «ուզեցինք այնպէս անել որ գործադիր իշխանութիւնը յանկարծ չխաւսուի օրէնսդիր իշխանութեան ու իր կամքը թելադրի այնպէս կամ այսպէս: Բայց պարզուեց որ գործադիր իշխանութիւնը միտք էլ չունի խառնուելու օրէնսդիր իշխանութեանը: Նա միանգամից վերցնում է իշխանութիւնը եւ արհամարհում է օրէնսդիր իշխանութիւնը: ... Դա պէտք էր որ աչքի առջեւ ունենայինք»:

Ապա քննադատութիւնը կը կեդրոնանայ կառավարական քաղաքին ընտրութեան պարագային վրայ. տրուած լիազօրութիւնները յանգած են այն կէտին որ «չեշտը դրւում է, ապաւէն է ընտրւում, ընկերային հիմք է վերցւում պուրժուական կոչուող այն շերտը որ առաջ էլ իշխանութեան գլուխ էր»: Ան կ'ըսէ ուզեցի թէ «այս կառավարութիւնը համայնավարների դահլիճն է, որովհետեւ իշխանութիւնը նախարարների ձեռքն է եւ բոլոր նախարարները համայնավարներ են եւ ոչ միայն համայնավարներ են, նախկին Նոմենկլատուրային աշխատողներ են»:

Այս կացութիւնը դարմանելու համար ան կ'առաջարկէ քաղաքական կառավարութիւն մը կազմել. «ժողովրդավարական ուժերը իրաւունք ունեն պահանջելու որ ինչ - որ ձեւով մտնեն իշխանութեան մէջ, կառավարութեան մէջ»: Այս ուժերու կարգին Վանօ Սիրադեղեան կը նշէ ՀՀՇ-ը, ԱԻՄ-ը, Դաշնակցութիւնը, ապա նաեւ Թամկավարական եւ Հանրապետական կուսակցութիւններու չարքերուն մտաւորականները: Այս բաղադրիչներով կազմելի կառավարութիւն մը ան անհրաժեշտ կը նկատէ որպէսզի ներկայ անիշխանութեան վերջ արուի, Գերագոյն Խորհուրդը վերատիրանայ իր լիազօրութիւններուն եւ երկիրը պատրաստ ըլլայ Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէին որ պիտի վճռէ ճակատագրական հարց մը:

Այս ելոյթէն քանի՝ մը օր ետք, Յունիս 25-ի նիստով գործադրուած է արդէն այս առաջարկը ու Գերագոյն Խորհուրդը կըրկին իր վրայ վերցուցած է տարուան մը համար վարչապետին արուած բացառիկ լիազօրութիւնները (տե՛ս «Յառաջ», Յունիս 27): Այսպէս, նախարարները նշանակելու կամ պաշտօնազրկելու իրաւասութիւնը նորէն կը վայելէ Գերագոյն Խորհուրդը:

Վանօ Սիրադեղեանի ամբաստանածներուն պատասխան ելոյթ մըն է Վազգէն Մանուկեանի արտասանածը: Ան սկիզբէն իսկ կը չեշտէ պարագայ մը որ վերոյիշեալ առճակատումէն քաղուած եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այսօր չտեւելու համար: Հայաստանի վարչապետը կ'ըսէ. «գտնում եմ որ ամենամեծ հարցը որը կայ ներքին քաղաքականութեան մէջ եւ կեանքում՝ դա առճակատումներն են եւ ամէն մի ելոյթ որ աւելացնում է առճակատումը, ի վնաս մեր ժողովրդի է. ի հարկէ կան անհատներ, կան մարդկային խմբեր որոնիք ձգտում են իշխանութեան, ձգտում են իրենց ազդեցութեան ոլորտը մեծացընել եւ այդ խաղերի մէջ սուր առճակատումները մեր ժողովրդին միայն վնաս կը բերեն»:

Ապա ան կը յիշէ երկրին նոյեմբերեան կացութիւնը որ կը բարդանար նախարարները Գերագոյն Խորհուրդի բավէն անցընելու գործընթացով. կերպով մը կը խոստովանի որ իրեն արուած լիազօրութիւնը չէ բաւած սխալներ կանխելու, որովհետեւ միշտ դէմ - յանդիման մնացած է «փրոֆեսիոնալիզմի եւ ազնուութեան միջեւ ընտրութիւն կատարել»ու առիպողութեան: Հետեւեալ բացատրութիւնը՝ «անհրաժեշտ էր գտնել մարդիկ որոնք աշխատած լինէին պետական կառուցուածքներում, ծանօթ լինէին այդ կառուցուածքներին եւ միաժամանակ ազնիւ մարդու համբաւ ունենային» ուշադրութիւնները կը կեդրոնացնէ պարագայի մը վրայ որ ամենամեծ բաժինը ունի ստեղծուած կնճռին մէջ, սակայն քօղարկուած կը մնայ: Ատիկա տուեալ պաշտօնին համար հարկաւոր տորոզելիներու մէր անձերու անբաւարար թիւը կամ ուղղակի չգոյութիւնն է: Հայաստանի նըման դժուարին կացութեան մատնուած երկիր մը անչուշտ առաւելագոյն փորձառութեան մէր մարդոցմէ պիտի յուսայ բարւոքում մը. հոս, ազնուութիւնը տեսակարար նոյն կշիռը չունի, չի կրնար ունենալ: Միմիայն այդ, կամ առաւելաբար այդ յատկանիշով բնորոշուող անհատներ իշխանութեան աթոռներ պրաւած են այսօր Հայաստանի մէջ. չուրջ տասը ամսուան փորձառութենէ մը ետք, ո՞վ կրնայ ըսել թէ մինակը մնացած ազնուութիւնը նկատառելի արժէք կրնայ նկատուիլ քաղաքական ասպարէզին մէջ: Արդէն այս չէ՞ եղած անցեալին եւս մեր ամէնէն խոցելի կէտը: Ու ի՞նչ կարելիութիւն կրնար ունենալ Վազգէն Մանուկեան, հաւանաբար խրատուած նուկեան, հաւանաբար խրատուած անցեալէն ու մանաւանդ մղուած՝ պետական անհերաղ մարդու սթափութենէն, նախամեծար չհամաձեւու համար փորձառու համայնավարները: Ինք ալ իր կարգին ուրոչ դանդատ մը կ'արտայայտէ թայֆայութիւնէն որ «իշխանութեան մէջ մտնելով բաղցկեղի պէս կ'ուտէ այս ամբողջ իշխանութիւնը եւ այդ պահը որ տրուած է մեր ժողովրդին, աստեղային այս ժամը, մենք կարող է չկարողանանք օգտագործել, եթէ տրուենք այս խաղերին»:

Վազգէն Մանուկեանի ելոյթին մէջ մէկէ աւելի անդամներ կը տեսնուի սխալը ստանձնելու արամադրութիւնը. անոր առաջին խոստովանութիւնը կը վերաբերի Գերագոյն Խորհուրդ – Նախարարներու Խորհուրդ յարաբերութիւններուն, որոնք «այնքան էլ լաւ չդասաւորուեցին» ու կ'աւելցնէ. «այդ տեղ մի զգալի մեղքը իմն է»: Ապա կը չարունակէ նոյն անկեղծութեամբ. «բոլոր այն ասպարէզներում որտեղ մենք կեդրոնացում ստեղծեցինք, անյաջողութիւն ունեցանք»: Կ'ըսէ տակաւին թէ սխալած են նաեւ ամբողջ իշխանութիւնները նախարարութիւններու ձեռքը հաւաքելու միտումին մէջ: Վերադիտելով այս երեք պարագաները անուղղակի կերպով իրաւունք կուտան Վանօ Սիրադեղեանի քննադատութիւններուն, ինչ որ կրնայ յուսադրու նախանշան մը նկատուիլ թէ անդարմանելիին պիտի չյանգի ստեղծուած առճակատումը:

Ինքնաքննադատութեան արտայայտութիւն կարելի է նկատել նաեւ ան զղջումը զոր կը յայտնէ Վազգէն Մանուկեան, վերահսկողութեան մարմիններու ջնջումին մասին: «ժողովրդական վերահսկողութեան կոմիտէի վրայ հսկայական դեր էր դրուած, իսկ մենք մի կողմ շպրտեցինք» կ'ըսէ ան, աւելցնելով որ կառավարութեան վերջին նիստին որոշուած է պետական վերահսկողութեան տեսչութիւն ստեղծել:

Վերջաւորութեան կ'արձագանգէ Վանօ Սիրադեղեանի բազմատարր կառավարութեան մը գաղափարին, յայտնելով. «Միշտ կողմնակից եմ եղել դրան որ տարբեր կուսակցութիւններ մասնակից լինեն կառավարութեան աշխատանքներին: Եւ եթէ Գերագոյն Խորհուրդը նպատակայարմար կը գտնի եւ որոշում կ'ընդունի, մենք կարող ենք մտածել թէ ինչպէս իրագործել այդ գործունէութիւնը»: Այս վերջին նախազգուշութիւնը աւելի կը չեշտ բարւոք ու օգտակար լուծումի մը հաւանականութիւնը, քանի որ արդէն Վազգէն Մանուկեան Գերագոյն Խորհուրդի իրաւասութեան կը ձգէ ամէնէն խնդրայարոյց կէտին կարգադրութիւնը:

Այն չափով որ այս երկու ելոյթները ու երկրին քաղաքական կեանքին ներքին ծալքերուն մասին տեղեկութիւններ կը հանդին Սփիւռք, թոյլ կուտան նախ չեչտելու երեւոյթին դրական կողմը: Կարելի է առնուազն անվարան վաւահ ըլլալ ժողովրդավար ընթացքին մասին, երբ նոյն ճակատի երկու անձնաւորութիւններ մէկէն աւելի քան սուր բնոյթով բախում մը թեմ կ'ըլլայ երկրին բարձրագոյն առեանը: Թերեւս ներկայ ճգնաժամին մէջ նախամեծար պիտի համարուէր հարցին ոչ հրապարակու կարգադրութիւնը, սակայն ժողովրդավարութեան նման փորձաքարէ մը անցնելու երեւոյթն ալ արհամարհելի ձեռքբերում չէ:

Ինչ կը վերաբերի ելոյթներուն ընկերացող մտածումներու, կարծիքներու, երկու կէտ կը ներկայանայ գլխաւորապէս: ի՞նչպէս պէտք է արժեւորել այս բախտին ժամանակի յարաբերութիւնը, նախկին ժամանակի յարաբերութիւնը, հանրապետական ընթացքին հարցին արձագանգման հետ: Նախագահութեան կարով հրահրուած ախորժակները դեր ունեցա՞ն վէրքը պայթեցնելու արարքին մէջ: Կամ արդեօ՞ք Հայաստանի քաղաքական կեանքին անկոչ կամ ինքնակոչ բազմաթիւ դերակատարներ իրենց ատելը չեն պատրաստած սա վերջին հանգրուանին երկայնքին:

Ինչ որ ալ ըլլան երկրորդական հանգամանքները, պատահարին դրական կողմերը իրաւունք կուտան յուսալու որ մեզ անդարմանելին չըջանցել անկարելի պիտի չըլլայ: Ատոր երաշխիքն է նախ քաղաքական կեանքի հեռատես ու իրատես դաշտավարութիւնը Վազգէն Մանուկեանի արդար մարդու, համբաւը. յետոյ երկու ելոյթներուն այն անկեղծ չեչտը որ վաւահութիւնը կը ներչնչէ թէ երկիրը տագնապներուն ամենաժանրին պիտի չմատնուի «Ղարաբաղ» կոմիտէի որոշ չրջանակներու կողմէ այնքան ցանկալի պատակտումով մը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՔԵԱՆ

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԵԱՑՔ ՓԱՐԻԶԻՑ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆՆԵՐԻ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Տեսնո՞ւմ ես, որ մենք դժբախտ
չենք միայն:
Համաշխարհային այս մեծ թատրոնը
Աւելի տխուր պատկերներ ունի,
Քան այն բաժինը, որ խաղում
ենք մենք:

«ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Կ'ՈՒԶԷՔ»
Ու. Շէքսփիր

Ա...

1991 *թուի Մայիսի 15-էն մինչեւ 27, Գարբիէլ Սունդուկեան Պետական Ակադեմիական թատրոնի չէնքում ու նրանից ոչ շատ հեռու Դերասանի Տան մէջ, կազմակերպութեամբ Հայաստանի Թատերական Գործիչների Միութեան (Թ.Գ.Մ.): բեմ հանուեց սփիւռքահայ թատրոնների երեւանեան (*) անդրանիկ փառատօնի խաղացանկը:*

Ութսունական թուերին ծրագրուած, բայց մինչեւ օրս անկատար մնացած բսփիւռքեան արուեստի այս վառատօնը, քաղաքական պայմանների մասնակի բարելաւման բերումով, վերջապէս իրագործուեց թատրոնի բաժնով: Երեւոյթին ուշադրաւ է դառնում երբ նկատում ենք, որ Հայաստանն իր ներկայ անուեւտական եւ քաղաքական դժուար կացութեան մէջ հանդերձ, մտադրութեան չի մասնում թատրոնի եւ այլ մշակութային երեւոյթների ստեղծագործ հնարաւորութիւնները եւ միակցուելով Սփիւռքի մէջ գոյութիւն ունեցող ունակութիւններին, աշխատում է նոր միջոցներ որոնել: Ուսանելի եւ գովելի երեւոյթ, որ մեր մշակոյթի՝ մասնաւորապէս հայ թատրոնի համար, ուշադրութեան կարեւոր առարկայ է կարող դառնալ, բացի այն լաւագոյն գործնական ճամբան է կենսական խնդիրներ շօշափելու եւ պարզաբանելու համար:

Բ...

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Սփիւռքահայ թատերական փառատօնի առաջին ընդհանուր հանդիպումը տեղի ունեցաւ Մայիս 14-ի առաւօտեան մամուլի եւ հեռատեսիլի ներկայութեամբ: Այդ օրը հիւրերը Հ.Թ.Գ.Մ.-ի վարչութեան եւ փառատօնի նախագահ՝ Խորէն Բ. Աբրահամեանի կողմից ներկայացուեցին թղթակիցներին ու պատասխանեցին իրենց ուղղուած հարցադրումներին: Հանդիպման օրը յայտարարուեց, որ հրաւիրուած խմբերն փառատօնին մասնակցելու բերումով ստանալու են յատուկ յուշանուէրներ ու վկայականներ:

Յաջորդ օրը, յիշուած հանդիպումից հատուածներ ներկայացուեցին հեռատեսիլով: Յատուկ սրտի մասնակիցների մտքերի մեծ մասը, չեչտակի մոնտաժման պատճառով, չհաղորդուեց ժողովրդին:

Նոյն երեկոյեան, մինչեւնոյն թատրոնի մէջ, բեմադրուեց «Հայերը Փարիզում» վերնագիրն կրող, ոչ ամբողջական մի բեմադրութիւն: Գ. Սունդուկեան թատրոնի այս նոր աշխատանքը, իր հետ բեմ կը հանում հայ թատրոնին առընչուող մի չարք կարեւոր խնդիրներ, բայց քանի որ ուղղակի կապ չունէր փառատօնի ծրագրի հետ այդ մասին այստեղ ասելիքս չպիտի յիշատակեմ:

Գ...

ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ՀՐԱԽԻՐՈՒՆԸ ԽԱՂԱՑԱՆԿԸ

Երեւանում սփիւռքից ներկայացում էին հայաբնակ հեռաւոր քաղաքները՝ Լոս - Անճելըս, Նիւ - Եորք, Փարիզ, Հալէպ, Թեհրան եւ Մոսկուա. այսինքն ընդամէնը հինգ պատկառելի: Յաւօք սրտի մասնակիցների մտքերի մեծ մասը, չեչտակի մոնտաժման պատճառով, չհաղորդուեց ժողովրդին:

Նոյն երեկոյեան, մինչեւնոյն թատրոնի մէջ, բեմադրուեց «Հայերը Փարիզում» վերնագիրն կրող, ոչ ամբողջական մի բեմադրութիւն: Գ. Սունդուկեան թատրոնի այս նոր աշխատանքը, իր հետ բեմ կը հանում հայ թատրոնին առընչուող մի չարք կարեւոր խնդիրներ, բայց քանի որ ուղղակի կապ չունէր փառատօնի ծրագրի հետ այդ մասին այստեղ ասելիքս չպիտի յիշատակեմ:

Դ...

Փառատօնի ընթացքում ներկայացուեցին հետեւեալ ներկայացումները. Լոս - Անճելըս, Նիւ - Եորք, Փարիզ, Հալէպ, Թեհրան եւ Մոսկուա. այսինքն ընդամէնը հինգ պատկառելի: Ինչ խօսք, որ մասնակիցներից ոչ մէկը իրաւասու էր իրեն իր գաղութի ներկայացուցիչն համարելու:

Երեւանի փողոցներում փակցուած պատգներն եւ թատրոններում ցրուած յայտարրի միջոցով - փառատօնի հանդիսատեսին հրամցուում էր տասնեւչորս վերնագիր: Վերնագրերից տասներկուսը ամբողջական բեմադրութիւններ էին՝ ուրիշ հայ, չորսը օտար խաղացանկից: Հայ պրակտիկներից ներկայացուածները չորսը ժամանակակից գործեր էին իսկ մէուս չորսը ճանաչուած գրութիւններ լինելով հանդերձ, խմբերի հնարաւորութիւններին յարմարեցուելու համար, նոր երկունքի էին կրկին մշակման կամ դասաւորման: Յանկում կար նաեւ մէկ թատերաբանասիրութիւն եւ մէկ բանաստեղծութիւն:

Պահելով Երեւանի փառատօնի խաղացանկի ներկայացման հերթականութիւնը, պիտի աշխատիմ մէկ առ մէկ յիշել թատերական հարցերին առընչուող դիտողութիւնները:

Երջան

Սփիւռքահայ անդրանիկ բեմադրու-

թիւնը նիւ -Եորքի «Համազգային» թատերախմբի մասնաճիւղի բեմադրած «Ծրջան»ն էր: «Ծրջան»ը միեւնոյն ժամանակ առաջին ինքնուրոյն հայերէն բեմական գործածքն էր, որ ներկայացուում էր փառատօնում: Հրանտ Մարզարեանի այս գրութիւնը, բեմադրուած հէնց հեղինակի կողմից, թատերական տեսակէտից չարզարացուեց: «Ծրջան»ը ցաւօք սրտի միայն մատնոտուած էր «արդիական» պայմաններում հայերէն հնչեցնելու ցանկութեամբ եւ բովանդակութեան ու ձեւի տեսակէտից (թէ՛ լրը գրութիւն, թէ՛ բեմադրութիւն) յիշեցնում էր յիսունական թուականների ամերիկեան հոգեվերլուծական երկերի ընթացքը: Մարզարեանի գրութիւնը աւելի թարգմանչական գործի տպաւորութիւն էր թողնում, քան՝ ինքնուրոյն. այն կարելի է հում նիւթ համարել թատերական փորձերի համար եւ դեռ հեռու է համոզիչ բեմական ամբողջացուած գործ համարուելուց:

«Ծրջան»ի բեմադրութեան մէջ կայ մի պահ երբ հեղինակն արտահից բեմ բարձրանալով փորձում էր իր գրչին պատկան՝ մոռացուած ճշմարտութիւնն յիշեցնող, արթուն խիղճն հարցազրոյց խաւարից ծնուած մի ուիպար մարմնաւորել: Այդ վայրկեանից, հեղինակի կերպաւած մութուաւորը չեչտի բերումով, «Ծրջան»ը արհեստական ու յատակնոտ էր դառնում եւ զազարում էր թատերասիրէն ճշմարիտ ու ապատազրող դրութիւն լինելուց: «Ծրջան»ի լեզուն արեւմտահայերէն էր:

եւ երկինքէն երեք աթոռ ինկաւ

Ինչպէս վերնագիրն է յուշում, այս երգիծախաղը (բեմադրուած թատերական ինստիտուտի ուսուիմնական թատրոնում) պարզունակ ու միամիտ կառոյցի տէր է: Արեւմտահայ մեր թատերական դրամատուրգիան մէջ արդէն բաւմիցս փորձուած ու տեսնուած՝ Պարոնեանի եւ Օտեանի ոճին ու գրութիւններին նմանուող «եւ երկինքէն...ը» իրը թատրոն արդէն երգածն ու ծանօթը աւելի հեռու սահմանների չի հասցնում: Այս խաղը, որ ընդամէնը մէկ փոքրիկ արարի տարողութիւն ունի՝ Նիկոլա Թաուրեանի երաժշտակատարած բեմադրութեամբ, բարոյախօսական յաւելումներով ու թատերական ինստիտուտի դերասանական երրորդ կուրսի աշակերտների արեւմտահայերէնով տարած մանրակրկիտ թատերական աշխատանքի չնորհիւ, տեսանելի եւ ընդունելի բեմական կերպարանք էր առած: Ուրախալի եւ ողջունելի մի երեւոյթ է սա: Սփիւռքում դեռ տպրող ոչ մի հեղինակ, Հ. Մարզարեանի թոխան չի ունեցել նման պայմանների մէջ մայրենի բեմերի վրայ փորձուելու: Թատերական ինստիտուտի այս կեցուածքը խրախուսելի է, սակայն յիշուած դրութեան համար կիրառուած բեմական մօտեցումը քննարկման է արժանի, քանզի հակառակ այն պարագային, որ կարող է «Ամէմեական» համարուել, իր էութեամբ, իրր թատերային լուծում, ոչ հակական է ու խոչտոնդէտ թատերական չուկայի տպաւորութիւն է թողնում: Դրա պատճառն էապէս իրացուած, արդէն հնարքր դարձած զանազան թատերային հոսանքների մակերեսային ու ոչ խորազոյն օգտագործումն է: Հարց պիտի ծագի թէ ապա ինչպէ՞ս է Նիկոլա Թաուրեանի բեմադրութիւնը ընդունելի բեմական կերպանք առացել: Պատասխանը պարզ է - այն նախ իր յաջողութիւնը պարտական է Հրանտ Մարզարեանի բնագիրն երաժշտականի վերածելու եւ ապա երիտասարդ ներունդի անմիջական բեմական անկեղծ կեցուածքն համոզչն օգտագործելու մէջ:

«եւ երկինքէն երեք աթոռ ինկաւ»ի բեմադրութեան բերումով կարելի էր թատերական ինստիտուտի աշակերտութեան դծով ալիւռքեան ներկայ թատերային դրականութեան, նրա յաջողութիւնների, դժուարութիւնների եւ ընդհանուր առմամբ հայ բեմական արուեստի այլ նիւթերի մասին, փառատոնի մասնակիցների հետ, կարեւոր ու կենսական հարցեր չօշափել, որ աւազ այդպիսին չեղաւ:

Ռոմանտիկ կոմեդիա

Լոս - Անճըլըսի «Վարդան Ամէմեան» թատերախմբի բեմադրած «Ռոմանտիկ կոմեդիա»ն (բեմադրիչ՝ Ժան Նշանեան) առաջին թարգմանչական թատերական գործն էր, որ բեմ հանուեց փառատոնի ընթացքին: Բերնարդ Սլէյդի «Ռոմանտիկ կոմեդիա»ն ամերիկեան ժամանակակից դրականութեան մէջ, որեւէ գրական արժէք չի ներկայացնում: Բերնարդ Սլէյդը երրորդ կարգի հեռատեսիլի գրականութիւն է մշակում: Թէ ինչո՞ւ է այսօր մի նման երկ թարգմանուում հայերէնի, խաղացուում ամիւռքում եւ ապա հրամցուում Երեւանի ամիւռքահայ թատրոնի փառատօնին՝ դրա ակունքները պիտի փնտռել, մինչ այժմ Հայաստանում. գոյութիւն ունեցող միջազգային թատերական կրթութեան նեղ ու սահմանուած միջոցների ու Մոսկուա - Երեւան խեղդիչ գծով - միջպետային խաղացանկ ունենալու եւ ստեղծելու «աւտոդ»ների մէջ: Բաւական է, մի թեթեւ ուշադրութիւն դարձնենք եւ անմիջապէս պիտի նկատենք, որ թարգմանուած վերնագրի երկու բառերն էլ հայատառ են բայց ոչ հայերէն: Նիւթն թերեւս կարելի է համամարդկային անուանել սակայն այն՝ պարզ ասաց, Փէյթըն - Փլէյսի կառոյցով կազմուած մի գործ է: Ափսոս է, որ «Վարդան Ամէմեան» թատերախմբի ընդունակ բեմադրիչն ու դերասանական վարժ կազմը, իրենց ստեղծագործ ժամանակն վատնում են նման ոչ չինիչ գրական երկերի վրայ տրքնելով:

Վարդան Ամէմեանի աշակերտներն ու նրա անունն կրող խումբը, եթէ երկրէից արտասահման են փոխադրում որոշ «աւանդներ» լաւ է, որ Ամէմեանի արուեստում փնտռեն ու վերապահեն ճշմարտապէս վառնուածն ու կորածը եւ ոչ թէ հանրայայտ պախարակելին, որ այսօր արդէն լաւ գիտենք, այլեւս պէտք չէ դրանով ոչ զրաղուել եւ ոչ էլ մտահոգուել: Իսկ սփիւռքում, նման մակարդակի գրականութեամբ հայերէն հնչեցնելն եւ ապա այն իրր սփիւռքեան թատրոնի մի ընորոշ կողմն ներկայացնող գործ, Հայաստան փոխադրելն իրապէս չգոթի եւ թիւրիմացութեան արժիւնք պիտի համարել, քանի որ այն ճշմարիտ մի պատկերն է սովետական Հայաստանից ապատազրուած՝ արտազրքի ճամրան բռնած հայութեան մի բեկորի եւ ոչ աւելին: «Ռոմանտիկ կոմեդիա»ն այս բերումով, կարեւոր երեւոյթ է այսօրուայ գաղթօջախների լեզուական բազատրութիւնն, մշակութային ունակութիւններն ու դրժուարութիւններն հասկնալու համար:

Լեւոն Շանթը եւ...

Մայիս 18-ի կէսօրուան ժամը 12-ին, սփիւռքի թատրոնում կայացաւ «Լեւոն Շանթը եւ թատերական մտածողութիւնը» թատերաբանախօսութիւնը՝ Փարիզից Արմինէ Գրիգորեանի եւ Թիրայր Զոլաքեանի, Երեւանից Հէնրիկ Մալեան կինոդերասանի թատրոն - Ստուդիայի եւ Կոմիտաս պետական կոնսերվատորիայի կամերային երգչախմբի մասնակցութեամբ: Թատերաբանախօսութիւնը, որ վարում էր տողերիս հեղինակը, կազմըւած էր արեւելահայերէն ուր վերլուծելով Շանթի թատերային մտածողութիւնը՝ նրա իւրայատուկ բեմական լեզուի մկրքերումներով, հայրենիքի եւ սփիւռքի թատերական ուժերի միաւորումով զարդանում էր մինչեւ թատերային կատարում, մարմնաւորելով «Ողթայուածը» խաղի երրորդ արարի երկու մասերն ու Լեւոն Շանթի մշակոյթի օրուան առթիւ 1928 թուին Փարիզ արտասանուած եւ Կոմիտաս Վարդապետի «Ով մեծասքանչ դու լեզու» երգին կցուած խօսքը:

Այս ծրագրով վառատօնին մասնակցելու պատճառն այն էր, որ Սփիւռքի ընձեռնած նոճ ներկայ պայմաններում ինձ համար անհնար էր մէկ ամրողջական ներկայացում Հայաստան տանել: Գիտակցելով վառատօնի նշանակութիւնը, հրաւէրն առանալուց յետոյ, առաջարկեցի յիշուած թատերաբանախօսութեան եւ բանախօսութեան ձեւերը:

Թատերաբանախօսութիւնը գործնական հիմքերի վրայ չօշափելի զարձրեց Սփիւռքի եւ Հայաստանի թատերական կապերին առընչուող մի չարք հարցեր, որոնց մասին հարկ լինելու դէպքում, կարող եմ արտայայտուել մի յարմար առիթով:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

(Շար. 1)

(*) ... Եւ մասամբ՝ կումայրիի ու կիրուիակաճի, բանի որ ծրագրուած խաղացանկից մի բանիսը ներկայացուեցին նաեւ յիշուած բաղաքներում:

ԼԻՍԷ՝ ԺՈՍՓԷՆԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

Երկու տարիէն աւելի է որ պատրաստութեան մէջ էր լիսէներու բարենորոգումը:

Լիոնէլ Ժոսփէն, Լուսաւորութեան նախարարը, ներկայացուց գայն մամուլին չեչտելով նպատակակէտը՝ լաւագոյն կերպով հաշուի առնել աշակերտութեան այլապանութիւնն ու տեսի տարբերութիւնը եւ տալով հիմնական կէտերը՝ թեթեւացում ժամանակացոյցի, օժանդակութիւն աշակերտներուն եւ պաքալօրէաթի «սեռի»ներուն պարզում:

Բարենորոգումին էական նորոյթը աշակերտութեան տրուած նեցուկն է: Շաբաթական երեք «մոտիւլ» երկրորդ եւ առաջին դասարաններուն համար եւ երկու աւարտական դասարանին: «Մոտիւլ»ները պարտաւորիչ են եւ ընտրուած ուսուցչին կողմէ - մաթեմաթիք, ֆրանսերէն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն եւ կենդանի լեզու նիւթերուն մէջէն - Բ. եւ Ա. դասարաններուն համար, իսկ աւարտական դասարանին մէջ ձգուած է աշակերտին ընտրութեան համաձայն իր «սեռի»ին:

Այս պահերը պիտի ըլլան նեցուկ մը դժուարութիւններ ունեցող աշակերտներուն. իսկ միւսներուն համար պիտի ծառայեն առաւելագոյն խորացնելու, ընդլայնելու իրենց ծանօթութիւնները: Այսպէս, նախարարը, կ'ըսէ՝ «անձնական դասերը միակ պատասխանը պիտի ըլլան իրենց զաւակներուն օգնել ուզող եւ կարելիութիւնն ունեցող ծնողքներուն»: Այս մոտիւլները պիտի ուսուցչին պզտիկ խումբերէ կազմուած աշակերտներու: Առիթը պիտի տան մանկավարժական նոր մօտեցումներու եւ եղանակներու ու պահպան թեքնիքներու գործածութեան, ինչպէս՝ համակարգիչ եւ լսողատեսողական մեքենաները: Լաւագոյն կերպով առաջնորդելու համար աշակերտները լիսէի մուտքին պիտի ըլլայ գնահատում մը: Երկրորդ դասարանը կը մնայ հասարակայ բուն մը. նոյն ուսումնական ծրագիրը բոլոր աշակերտներուն համար:

Ընդհանուր պաքալօրէայի համար, այսօրուան բազմազան «սեռի»ները պիտի խտացուին երեք «սեռի»ներու մէջ: «Սեռի» Էլ. (գրական). «սեռի» Էմ. (գիտական) եւ «սեռի» Է. (տնտեսական եւ ընկերային): Թեքնոլոժիք պաքալօրէան նոյնպէս պիտի ունենայ երեք «սեռի»: Պաքալօրէայի մասին խօսելով Լ. Ժոսփէն յայտարարեց՝ «Պաքալօրէան այսօր ազգային վկայական մըն է որ կը ներկայացնէ աւարտականութեան եւ պահանջկոտութեան ապահովութիւնները, ընդունուած բոլորին կողմէ: Քննութիւն մըն է որուն խորհրդանշական արժէքը շատ մեծ է: Պիտի պաշտպանեմ այս պաքալօրէան, սակայն նոյն ժամանակ, համոզուած եմ որ պաշտպանելու համար պէտք է չարունակել, բարեչրջել եղանակը»:

Ամառնային բարենորոգումին ընդհանուր ուղղութիւնները, որոնք պիտի սկսին դրծադրուիլ, 1992-ի վերամուտէն սկսեալ:

Լիոնէլ Ժոսփէն պիտի յաջողի՞ հոն ուր իր նախորդները Ալէն Սավարի, Ժան Փիէռ Շեվէնմանն եւ Լիոնէլ Մոռորի ձախողեցան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՊՐՈՂ ՄԱՐԴԵՐ

Թ. ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Պէյրութ, 1991

**

ՁԱՆՁՆԱՆՔ
ՎՐԱՍՏԱՆ ՈՒ ՎՐԱՑ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Պատրաստեց՝
ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, 1991

ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ՝ ՆՇԱՆ ՀԱՅՐԱՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դեռ վերջերս արեւով ողողուած այդ Փրովանսէն երբ կ'անցնէիր, յանկարծ դողունի մատածում մը ունեցայ, որու ծընունդ կուտան հանդարտ տեսարանները: Եւ, պահ մը, քեզ տեսայ, սիրելի Նշան, Աքաթներու այդ այգիներուն մէջ, այդ հողին վրայ, զոր ընտրած էիք դուն եւ կինդ եւ ուր, գիտեմ, լաւ կը զգայիր:

Լաւ կը զգայիր ոչ թէ առանձնանալու համար, ուրիչներէն հեռանալու ընդհակառակն, աւելի կը մատածէիր այդ ուրիչներուն, աւելի ամփոփուելու, որպէսզի կարենարիր գործել:

Գործել: Այդ էր հաւատոյ հանգամանդ:

Եւ, երբ այդ մատածումն ունէիր, մաքէս չէր անցներ, որ քիչ եառք, վերջին ժամադրութիւն մը պիտի տայիր մեզի, փոսի մը չուրջ, ուր համեստութիւնդ պիտի նախընտրէր անկատած լռութիւնը քան այս քանի մը խօսքերը:

Բառեր, որքան անշնչան, չնայած արտայայտելու համար թէ ինչ էին ապնիւ սիրտ մը, քաջ ոգի մը, օրինակելի կեանք մը:

Քաջ եղար, Նշան, դեռ 12 տարեկանիդ: Օգնելու համար ընտանիքիդ, որ ինչպէս բոլոր Ֆրանսա ապաստանողները քսանական թուականներուն, դժուարութիւններ ունէին, օգնելու համար հօրդ, որ արդէն զրկուած էր իր կեանքի ընկերուհիէն, կարճ տափաստով դրամատան դուռը հրթեցիր եւ ըսիր քեզ ընդունողին թէ կ'ուզէիր անօրէնին հետ խօսիլ:

Պատանեկան այդ սրտամօտիկ համարձակութիւնը ճամբայ պիտի բանար արհեստի փայլուն ապագային: Ու արժանիքներուդ չնորհիւ միայն, կրցար նուաճել դրամատան բոլոր աստիճանները:

Քաջ եղար նաեւ Ֆրանսական բանակի համազգեստով, 39 - 40-ի մութ օրերուն, զօրարաժնի մը մէջ, 60-րդը «Ռատյալ - Մարին»ի, որ ուշադրութիւն դրաւեց իր խիզախութեամբ 1940-ի Մայի ճակատամարտերուն: Արժանացար 39 - 45-ի պատերազմական խաչին:

Սրտի մարդ, հաւատարիմ արմատներուդ, միշտ ուշադիր եղար որ հայկական հարատեւութեան արժէքները չփոչիանան, ծանօթացուին եւ մանաւանդ անոնց գիտակցութիւնն ունենան Ֆրանսայի երիտասարդ Հայերը:

1958-ին, Դպրոցասէր Տիկնոջ Վարժարանի խնամակալութեան անդամ եղար եւ հոն, հրահրեցիր որ կրօնական դաստիարակութիւն տրուի աշակերտներուն: Ապա, նուիրուեցար անոնց, որոնք տարիքի բերմամբ այլեւս որպէս միակ ապաստան ունէին հանդստեան մեր տուները: Յաջորդաբար եղար դանճապահ, ապա մատակարար Մոնմորանսիի եւ Սէն - Ռաֆայէլի հանդստեան մեր տուներուն: Քիչ եառք, Փարիզի Տիկնանց Միութեան վարչութեան մէջ ես, որու նուիրումը մեր որբերուն ծանօթ է:

Վարուելակերպդ, ուղղամտութիւնդ մարդոց հետ յարաբերութեանց մէջ, բանալ տուին դուռներ, ինչպէս կիլպէնկեան հիմնարկութիւնը, որպէսզի ան բերէ իր օժանդակութիւնը քու ճշդած հեռանկարներուդ: Թեզի մնացած ժամերուն, եղար նաեւ հնարիչ, կը յիշեմ կարգ մը հնարամիտ գիւտեր որոնք հիացում պատճառեցին հազարաւոր արհեստաւորներու:

Դեռ մեր աչքին առջեւն են այդ ցուցահանդէսները, Փարիզի տօնավաճառին, ժպտադէմ եւ պարզ, աշխատելով սրանիտիդ եառին, կնոջդ ջերմ օժանդակութեամբ: Հոս ալ չուզեցիր մնալ գործնական եւ անմիջական արդիւնքով մը, պէտք էր աւելի հեռու երթայինն ի նոյնիսկ օժանդակեցիր արուեստ մը յայտարերելու՝ փիլոկրափին: Միշտ աւելի հեռուն տեսնել, ամրապնդել ինչ որ արժանի է մարդոց աչխարհին մէջ, այդ էր որ քեզ մղեց օր մը հիմնելու Հ. Բ. Ը. Մ.-ի երիտասարդաց ակումբը, որ տեսնին թերահաւատները դատապարտուած եւ դիւրարեկ մանուկ որակեցին եւ որ չափահաս պիտի դառնար եւ ամուր: Մինչեւ վերջ, հաւատարիմ եղար մտքիդ, համոզումներուդ, բարեկամութիւններուդ:

Շնորհակալութիւն, Նշան այն օրինակին համար զոր կուտաս մեզի, այն կրելիութեան զոր ունինք զայն նչելու մեր զաւակներուն: Այս բոլորին համար է որ յիշատակդ միշտ պիտի մնայ մեր սրտերուն խորը:

ՌՈՒՆԻ ՋԱԳԼՃԵԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

դումով քիւրտ երկու երեսփոխան խըստիւ դատապարտած են Թուրք իշխանութիւններու հակաքիւրտ քաղաքականութիւնը: Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերու կիրարկուած խտրականութիւնն ու ճնշումները աւելի ծանր նկատած են քան Ս. Հիւսէյնի ոճիրները: Երկու երեսփոխաններէն մէկը նոյնիսկ Քիւրտերու ցեղասպանութեան յանցանքով ամբաստանած է Թուրքիոյ իշխանութիւնները: Պոլսոյ երեսփոխան Մ. Ալի Էրէնի արտայայտութիւնները մեծ զայրոյթ պատճառած են Թուրք քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի համայնավար ղեկավարութեան ու ժողովրդական ճակատի խըզումը կատարեալ է: Ժողովրդավարական ճակատին անդամ խորհրդարանականները առաջին Ազգ. ժողովը դումարած են անցեալ չաբթու: Ժողովրդավար ճակատի 45 երեսփոխանները քաշուած են ազրբէջանական Խորհրդարանէն ու մաս կազմած Ազգ. ժողովին. անոնք խստիւ քննադատած են Այազ Մութալիբովի իշխանութիւնը:

ՇԻՒԱԿՈՑԻ քաղաքապետարանի չէնքին մուտքին 22 լեզուներով «Մխեալը արդիւած է» գրուած ցուցատախտակ մը դեռեղուած է. 22 լեզուներու կարգին է նաեւ հայերէնը, հոգ չէ թէ ուղղագրական սխալով մը («Մի' ծխէր» է հայերէն արձանագրութիւնը). այս տառասխալը ներողամիտ ժպիտի մը կ'արժանանայ չատ չատ, եթէ համեմատուի Թրքերէնին դիմուն բերուած ձիւնին հետ. ոչ միայն հայերէնէն հոգ տեղ տրուած է Թրքերէնն արձանագրութեան, այլ նաեւ ան գրուած է արաբական այրուբենով ինչ որ մեծ զայրոյթ պատճառած է Թուրք մամուլին:

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՌԱՏԻՊ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒՆԻՍ 18/28)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Լ. Տէր-Պետրոսեան ընունեցաւ ամերիկեան «Հանթմոմէն Քէմիքըլ Քորփորէյշըն» ամերիկեան ձեռնարկութեան տէր, ծերակուտական ճոն Հանթմոմէնը, որուն կ'ընկերանային ամերիկեան քաղաքական ոլորտի անձնաւորութիւններ: Այս պատուիրակութիւնը Հայաստան կ'այցելէր համագործակցութեան ծրագիրով մը որ կը վերաբերի երկաթ-պետոնէ պատրաստի ծածքերու սալիկներ պատրաստող գործատան մը հիմնումին: Գործատան հինութիւնը աւարտած էր ուր ամիսէն ու հանդիսաւոր բացումը կատարուելու Յունիս 24-ին, մասնակցութեամբ վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի որ իր կարգին ընդունեցաւ ամերիկեան պատուիրակութիւնը: Ամերիկացի հիւրերը այցելեցին նաեւ Էջմիածին ուր դիրենք ընդունեցաւ Վազգէն Ա.:

Երեւանի մանկական հիւանդանոցին տրուած այցելութեամբ մըն ալ անոնք 200 հազար տոլարի չէք մը յանձնեցին անօրէնութեան. այդ դումարը հանգանակուած էր Ամերիկայի մէջ, Լիանա Տուպինիայի կոմմէ երբ ամուսինը Ամերիկայի խորհրդային դեսպանն էր: Ան ներկայիս նոյն պաշտօնով կը գտնուի Ֆրանսա:

***

ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

Ֆ. Վէրֆէլի ծննդեան 100-ամեակին առթիւ երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Երեւանի Գրողներու տան մէջ: Բացումը կատարեց Գրողներու Միութեան նախագահ Վահագն Դաւթեան: Հ. Յովհաննիսեան խօսեցաւ «Մուսա լերան 40 օրեր»ուն հայերէն եւ ռուսերէն հրատարակութիւններուն մասին: Աւտտանող կամօ Տէր-Պետրոսեան հատուածներ կարդաց Վէրֆէլի վէպէն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՎԻՆՍԷՆ.– Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յուշ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Գրիգոր Սողոմոնեանի ծննդեան հարիւրամեակին:

***

ԻՍԻ.– Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր զաւկին՝ Ժան-Փիէռի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաղոյա Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մանուճիւղը չնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուէրները, իր ընդհանուր ժողովին առիթով.-

Տիկին Վիքթորիա Պէնկեանէ 300 Ֆր., Հայաստանի որբերու համար Տիկին Բարիս Գիւլեանէ 150 Ֆր., Մոնմօրանսիի ծերանոցի իր այցելութեան առիթով՝ Տիկին Վերժինէ Պօղոսեանէ 300 Ֆր., Պր. Վահան Պալեանէ 200 Ֆր. իր եղբօր՝ Խաչիկ Պալեանի մահուան առթիւ:

***

Կաղոյա Խաչի Պուլվար Օսմոյի Լէօյա Սասունի մանուճիւղը չնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները յատկա բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակի հոգեհանգստեան առթիւ.-

Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան, Տիկին Ժիւլիա Կօթիէ, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տիկին Թագուհի Քէօսէեան, Սահակեան ընտանիք, Մանուկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պաղտասարեան, Օր. Անի Ճամուրեան, Այրի Տիկին Բարիս Աբմազանեան 100-ական Ֆր., Այրի Տիկին Կիւլիզար Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր-Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Կոնոյեան, Տէր եւ Տիկին Գալայճեան 50ական Ֆր., Տէր և Տիկին Վռամշապուհ Գերդերքեան իրենց եղբօր մահուան քառասունքին առթիւ 50 Ֆր.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը
կը կատարուի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Աշակերտութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար
հեռաձայնել Ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի հայ տիկին մը պատմաղիր է պրաղելու տարեց անձով մը Յուլիսին եւ Օգոստոսին:

Հեռաձայնել՝
39 - 64 - 33 - 10

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ - ԺԷՌՄԻ
ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ

Սէն - Ժէռմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ թաղական խորհրդոյ հովանաւորած Մեսրոպեան երկօրեայ վարժարանի Ամավերջի հանդէսը Յուլիս 6, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9-ին, Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Աչակերտներուն կողմէն պիտի ըլլան խմբերգներ, ջարակահներ, արտասանութիւններ եւ վերջաւորութեան՝ աչակերտները կը ներկայացնեն ծիծաղաչարժ պատկեր մը՝ (մէկ արար) ԴՊՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ՎԱՐՏԱԼԱՊՕՆՊԱ:

Հանդէսը պատրաստեցին դպրոցիս ուսուցիչները. - ԵԼԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ եւ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ:

Տեղի կ'ունենայ նաեւ հիւրասիրութիւն Սէն - Ժէռմի Կաղոյա Խաչի մանուհիւղի տիկիններուն կողմէն:

Ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք աշակերտները:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 7, ուր է «ՎԱՐԴԱՎԱՌ»: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Յուլիս 7, Կիրակի ՎԱՐԴԱՎԱՌ: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Բ. օր ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ: Ցիշատակ է Մեռելոց, ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի - վասն Հայրերէն Նիւթեցելոց:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թօփալեան 300 Ֆր. կը նուիրէ ԻՒՄԱՖ-ին փոխան ծաղիկի. Տիկին Մարիամ Մամասի մահուան առթիւ (առաջնոյ «Յառաջ»էն):

ԿԱՑՈՑՏ ԽԱՉ

ԴԷՊԻ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Ֆրանսահայ Կաղոյա Խաչի «Պելֆոնթէն» կայանին այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝ Կիրակի, Յուլիս 21: Այս առթիւ Կաղոյա Խաչի Քլիշի-ի մանուճիւղը կը կազմակերպէ այցը հանրակառքով մը

- Մեկնումի՝ Շաբաթ Յուլիս 20, ժամը 9-ին՝ Square Montholon:
- Պանդոկի ապահովութեան համար հեռաձայնել թիւ 47 - 99 - 41 - 19, մինչեւ Յուլիս 6:
- Երթեւեկութեան դին՝ երթ եւ վերադարձ 350 Ֆր.:
- Պանդոկի դին՝ 150 / 180 Ֆրանք (երկու հոգիի համար):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաղոյա Խաչի Անդէա Պուա - Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի Ակնունի մանուճիւղը չնորհակալութեամբ առած է Տիկին Տիրուհի Քէօչկեանէ 500 Ֆր. իր սիրելի զաւկին՝ Յակոբ Սերոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ: Նոյն առթիւ՝ Տիկին Գուլօն 200, Տիկին Սինանեան 300, Տիկին Պուրմայեան 300, Տիկին Շէրոյեան 300:

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Մարսէյլի հայ-արեւոյշներու սկաուտական բանակումը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7-էն Յուլիս 30, ղեկավարութեամբ Դաչնակեան քոյրերու, Ժիզէլ Կասեանի եւ Մարալ Տիրատուրեանի: Խիստ օրատակաւ յայտագրով՝

Հայեցի դաստիարակութիւն
– մայրենի լեզու – Հայոց պատմութիւն – հայկ. պար եւ երգ:

Սկաուտական պիտեէքներ՝
– Մարզանք – Շինարարութիւն – Խաղ – Պար – Պատյտ – Լողանք:

Մանրամասն տեղեկութիւններ ունենալու համար հեռաձայնել, ժամը 19-էն վերջ՝

Խմբապետուհի Ժիզէլ	91·89·37·59
Խմբապետուհի Մարալ	91·34·51·98
Խմբապետուհի Շահմիրեան	91·93·36·30

U.G.A. ARDZIV - MARSEILLE

GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

DIMANCHE 7 JUILLET, TOUTE LA JOURNEE

Parc des Loisirs de VALABRE

Concours de boules ● Jeux

Animation ● Ambiance et musique arménienne

Buffet ● Chich-Kébab

Entrée libre

COMMUNIQUE DES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

COMPTES AU 21 JUIN 1991

DEBIT

Associated Transports, frais d'export, taxes et traitement informatique douanier	13749,90
1560 kgs. de chocolat, Ste Chocofab	90000,00
3000 Kgs. de lait en poudre, Ste Colaitra	27902,10
1000 litres d'huile de tournesol, Huileries P. Dumortier Frères	5125,50
189 vestes cuir, 34 blousons cuir, 12 spencers cuir, 7 robes cuir, 6 pantalons cuir, 17 jupes cuir, 88 jupes d'enfant cuir, 1 gilet et 2 débardeurs cuir et 2 bustiers cuir (5000,00 et don de Pierrot Le Loup)	5000,00
	141777,50

CREDIT

	178450,00
Reste à ce jour en caisse	36672,50

Durant les voyages organisés en Arménie, pour raison de place les expéditions sont momentanément suspendues. Les envois reprendront dès que possible.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաղոյա Խաչի Անդէա Պուա - Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի Ակնունի մանուճիւղը չնորհակալութեամբ առած է Տիկին Տիրուհի Քէօչկեանէ 500 Ֆր. իր սիրելի զաւկին՝ Յակոբ Սերոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ: Նոյն առթիւ՝ Տիկին Գուլօն 200, Տիկին Սինանեան 300, Տիկին Պուրմայեան 300, Տիկին Շէրոյեան 300:

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3
MERCREDI
3 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 410 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը՝ 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.571 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.571

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ, Երեքշաբթի առաւու (Յուլիս 2) կացութիւնը բարելաւուած չի թուիր, հակառակ կիրակի օրուան նոր համաձայնագրին առած յոյսերուն: Գլխաւոր պատճառը, ըստ հասած տեղեկութեանց, դաշնակցային –եուկոսլաւ– բանակին չկարենալ քաշուիլն է Սլաւոնիայէն: Պելկրատ կը մեղադրէ Սլաւոնները որ չեն յարգեր համաձայնագրին պայմանները, բայց սլաւոն նախագահն ալ ճիշդ հակառակը կ'ըսէ: Այլ խօսքով չատ խախուտ հանդարտութիւն մը կը տիրէր, Երեքշաբթի, եւ մտահոգուելու պատճառները չէին վերցած: Կացութիւնը «ողբերգական» կ'որակուի Սլաւոնիոյ մէջ:

Ալբէի մէջ, Յուլիս 1–էն 2 լուսնալիք գիշերը հանդարտ անցած էր, բայց մի-ջադէպեր պատահած էին Կոստանդին, ուր երեք մեռեալ կար: Իշխանութիւնները զանգուածային ձերբակալութիւններ ըրած էին մահմետական ծայրայեղ շրջանակներու մէջ, որոնց բուն թիւն ալ կարելի չէր դիտնալ: Պաչոճնապէս, կառավարութիւնը 800–ի խօսք կ'ընէր, մինչ մահմետականները 2500–ի մասին կը խօսէին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՐԱՒԸ չատ բուռն կը-դիւներ տեղի կ'ունենային դեռ Երեքշաբթի առաւու (Յուլիս 2) լիբանանեան բանակին եւ Պաղեստինցիներուն մէջեւ: կառավարութիւնը կը ջանայ վերահաստատել իր իշխանութիւնը ամբողջ երկրին մէջ եւ այդ առընչութեամբ բանակը սկսած էր հարաւը «ազատագրել», բայց՝ կը թուի որ ամէնէն բարդ գործողութիւնն է քանի հոն են պաղեստինեան բերդերը: ՊԱԿ–ը կը մերժէ իր մարտիկները քաշել շրջանէն, ցորչափ համաձայնութիւն մը չ'ըլլայ որ երաշխաւորէ Պաղեստինցիներու քաղաքացիական, ընկերային եւ քաղաքական իրաւունքները:

ՓԱՐԱԿԱՅԻ մէջ իր մահկանացուն կնքեց, Յուլիս 1–ին, Վարշաւայի Ուխտը: Ծնած էր 1955 Մայիս 14–ին եւ յատկանշական է, անկասկած, որ թաղումն ալ կատարուի քաղաքի մը մէջ, ուր այնքան ողբերգական դեր խաղաց: Թաղումին, ներկաներէն դամբանականներ խօսած են վ. Հաւէլ, Լէք Վալեզա, Իլիէչկու, Յելծին: Այս վերջինը Ուխտին հետ, թաղած է համայնավարութիւնն ալ, վստահ որ ան այլեւս չի վերադառնար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ փարիզ կու գայ Յուլիս 14–ին, նախքան Լոնտոն երթալը, եօթներու Ժողովին մասնակցելու համար (Յուլիս 17):

ԴԱՇՆԱԿՑԱՑԻՆ ՌՈՒԱՍԱՍՏԱՆԻ մէջ է, որ առաջին անգամ ըլլալով Մոր. Միւթեան տարածքին վրայ բացուելիցան գործադրութեան դրասենեակները: Ըստ ԹԱՍՏ–ի, որ կ'արձագանգէ մասնագէտներու, Ռուսաստանի մէջ գործադուրկներու թիւը կրնայ 5 միլիոնը անցնիլ (155 միլիոն բնակիչի վրայ): Ըստ պարագաներու, գործազրկութեան նպաստը 150էն 200 ռուբլիի միջեւ պիտի ըլլայ:

«ԹԻՐՃԻՒՄԱՆ» օրաթերթը Յուլիս 2ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Յունաստանի «Փաոսք» կուսակցութեան նախկին պարագլուխը Ս. Փափանդրէէլլս որ ներկայիս Հիւսիսային Յունաստանի երեսփոխան է, պահանջած է որ Պոլսոյ Յունաց Պատրիարքարանը կապուի Եւրոպայի: Ան պնդած է որ Պոլսոյ մէջ Պատրիարքարանը ծանր ճնշումներու տակ է ու դերի վիճակի մէջ կը գտնուի:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ «ԱՊՐԻԼ 24»Ը... ԿԱՄ՝ ԵՐԲ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ԿԻՆ ՈՒ ԵՐԱՒԱՅ ԿԸ ՋԱՐԴԷԻՆ ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ 1918-ԻՆ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒԱԾ

Մինչ մենք, երեւանէն Սփիւռք կը ջանանք, եթէ ոչ մոռցնել տալ, գոնէ առայժմ մէկ կողմ դնել ցեղասպանութեան եւ Արեւմտահայաստանի մեր ցաւոտ թղթածրարը, յանուն *ռէալփոլիթիքի* եւ պետական ըմբռնումի, անդին, Թուրքերը ճիշդ ժամանակը գտած են, *յարմարագոյն* ժամանակը Թուրքերու կիրճերը գրգռելու Հայերուն դէմ, ան ալ ոչ թէ սա կամ նա թերթին մէջ, այլ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ հեռատեսիլէն: Յանելեալ խորհրդածութիւններ պիտի չընենք: Կու տանք նոյնութեամբ *Մարմարայի* արձագանգը (Յունիս 21), առանց ծանրանալու այս նոր *մասալին* վրայ, ուր մեր գործած ջարդին թուականն իսկ սեւ *հիւմուրի* թրթռան նմոյշ մըն է...:

***

Թուրքիոյ հեռատեսիլը երկու օրէ ի վեր չարունակ հաղորդումներ կ'ընէ Կարսի եւ չրջակայքի մէջ անցեալին Հայերու ու Թուրքերու միջեւ պատահած դէպքերուն եւ Հայոց կողմէ Թուրքերու վրայ ի գործ դրուած զանգուածային ջարդերուն, նաեւ այս առթիւ գտնուած հաւաքական դերեզմաններու մասին:

Նախ Կարսի մէջ կայացաւ երկօրեայ դիտաժողով մը, որուն նիւթն էր «Մեր մօտիկ պատմութեան մէջ Կարսը եւ Արեւելեան Անատոլուն»: Գիտաժողովին մասնակցեցան Թուրքիոյ զանազան համալսարաններէն դիտնականներ: Գիտաժողովին նպատակն էր երեւան հանել մօտիկ անցեալի մէջ մութ մնացած դէպքերու իրական երեսակը:

Գիտաժողովի աւարտին ալ պիտի բացուէր Կարսի Սուպաթան գիւղի մէջ երեւան հանուած հաւաքական դերեզման մը:

Երէկ իրիկուն հեռատեսիլի գլխաւոր լուրերու բաժնին մէջ լայն հաղորդումներ կատարուեցան Կարսի Սուպաթան գիւղին մէջ երեւան հանուած սոյն հաւաքական դերեզմանին մասին: Այտեղ հաւաքուած էին բազմաթիւ պիտնականներ ու պատմաբաններ, որոնք պեղումներ կ'ընէին ու երեւան հանէին հաւաքական դերեզմանը: Պեղումները սկսան Կարսի միւֆթիւ Ալի Գէսգինի կողմէ կարգադրուած ազօթքէն վերջ: Կը պնդուի թէ այդ գիւղին մէջ 1918 Ապրիլ 24–ին գաղնակցական Հայերու հրոսախումբեր յարձակած են Թուրքերու վրայ եւ մօտաւորապէս 600 Թուրքեր սպաննած են, առանց խտիր գնելու կիներու ու երախաներու միջեւ: Եւ 73 տարի վերջ երեւան հանուած է այդ ջարդէն մնացած հաւաքական դերեզմանը:

Պեղումներու ընթացքին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ ՍԻ – ԷՆ – ԷՆ ամերիկեան հեռատեսիլը:

Կարսի կուսակալ Հասան Փաքըը ելոյթ ունենալով հաղորդումին մէջ ցոյց կու տար հաւաքական դերեզմանին վայրը եւ կ'ըսէր, որ Օսմանցիները ամէն իրաւունք ճանչցած էին Հայերուն եւ սակայն պատերազմի նեղ օրերուն Հայերը կռնակէն զաչունահարեցին Օսմանեան Կայսրութիւնը եւ այսպիսի դէպք մը պատմութեան մէջ իր նմանը չունի:

Պեղումներ կատարելու ու ոսկերոտիք երեւան հանելու աշխատանքին մասնակցութիւն բերած էին նաեւ Տոց. Ճէվաղ Պաչարան եւ Տոց. Էնվէր Գոնուքճու: Առաջինը ցոյց կու տար պեղուած հողին մէջ յայտնուած ոսկերոտիքը, որոնք կը պատկանէին իրարու վտթխուած մօր մը եւ զաւկին: Գիտնականը կ'ըսէր թէ այս տեղ բնաւ պատանք չէր գործածուած, կը նշանակէ թէ մեռեալները թաղուած են հաւաքաբար: Ամէն զատ մօր գանկին վրայ կը տեսնուէին երկու ճեղքեր, որոնք կը փաստէին թէ սպաննիչները երկու անգամ կացինի հարուածներ իջեցուցած էին գլխին վրայ:

Յայտարէր ընթացքին բազմաթիւ ծերունիներ լալագին ու յուզումով՝ ականատես վկայութիւններ բերին Հայոց կողմէ ի գործ դրուած ջարդերու մասին: 95 տարեկան ծերունի մը, Սըտրեք Քայա, որ իր մերձաւորները կորսնցուցած էր յիշեալ ջարդի ընթացքին, կը պատմէր հետեւեալը.

«Փախստական Հայերը այս գիւղը եկած էին: Անոնք սուիճահարեցին գիւղին երէցները, կիներն ու երախաները: Թուրքերու մէկ մասը լեցուցին ախոռներու մէջ ու հրկիզեցին: Երախաներ, որոնք խըլուեցան իրենց մայրերուն գիրկէն, սուիճահարուելով սպանուեցան: Հայրս, հօրեղբայրներս, մօրեղբայրներս, բոլորն ալ մեռան այս վայրագութեան ընթացքին: Ձիս ալ վիրաւորեցին: Մեռեալները, վիրաւորեալները կրկին ու կրկին կը սուիճահարուէին: Ես տեսայ ամբողջ այդ ըսպանդը: Ինծի հետ միասին երեք հոգի եւս փրկուեցաւ այդ սպանդէն»:

Տոց. Էնվէր Գոնուքճու եւս խօսեցաւ հեռատեսիլէն եւ ըսաւ որ դաշնակ հրոսախումբերու այս յարձակումը պատահած է 1918 Ապրիլ 24–ին, Կարսին Թուրքերու կողմէ ազատագրուելէն մէկ շաբաթ առաջ:

Երեւան հանուած հաւաքական դերեզմանին վայրը յուշարձան մը պիտի դառնայ:

Կը պնդուի թէ ներկայիս Կարսի ու մերձակայքի զանազան դիւղերուն մէջ երեւան հանուած են աւելի քան հարիւր հաւաքական դերեզմաններ: Էրզրումի, Կարսի եւ Վանի մէջ 1986–էն ասդին հինդ հաւաքական դերեզմաններ բացուած են եւ հոնկէ հանուած են մեծ թիւով Թուրքերու ոսկորները:

***

Բայց ըստ երեւոյթին, այսքանը չէր բաւեր, քանի Յուլիս 2–ի *Թէրճիմանը* այլ «յայտնաբերում» մը կ'աւելցնէ.–

Էրզրումի համալսարանին պատմութեան բաժնին նախագահը Տոց. Է. Գունուքճու յայտնած է թէ հայկ. հողերու վրայ եւս Հայեր Թուրքերու զանգուածային կոտորածները կազմակերպած են ու այս գոհերուն թաղուած վայրերը իրենք յայտնաբերած են: Ան ըսած է թէ Երեւան – Սեւան – Ախալքալաք եռանկիւնին մէջ Հայերու կողմէ սպաննուած Թուրքերու հաւաքական դերեզմաններ կան որոնց վայրերը յստակիկային պիտի յայտնուին միջազգային հանրային կարծիքին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԵԹԼԷԹԻԶՄ

Եւրոպայի ախոյեանութեան Ռոպէր Լմմիեան 2–րդ տեղը գրաւեց 8 մեթր 01 սանթիլով:

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»–ՅՈՒՆԻՍ 26/ՅՈՒԼԻՍ 1)

Լ. ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ «ԵՕԹՆԵՐՈՒՆ» ԿԸ ԴԻՄԷ

Լ. Տէր–Պետրոսեան դիմում մը ըրած է ճարտարարուեստականացած եօթը երկիրներու ղեկավարներուն, պարզելով վերջին չրջանին Հայաստանի նկատմամբ գործուած բռնութիւններու հետեւանքով ապօրինի կերպով Ադրբեջան բանտարկուած Հայերու պարագան: Նամակին մէջ նչած է թէ երկրին ղեկավարները որեւէ աչխատանք չեն տանիր արգելափակուած հայ քաղաքացիները ազատ արձակելու կամ Ադրբեջանի բանտերէն այլ տեղ փոխադրելու կապակցութեամբ: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը կոչ կ'ընէ եօթներուն, որպէսզի Լոնտոնի իրենց մերձաւոր հանդիպումին միջնորդեն անպայման Գորբաչովի մօտ լուծելու համար այս կարեւորագոյն հարցը:

***

«ԽՈՐՀ. ՂԱՐԱԲԱՂ»Ը ՓԱԿԵԼՈՒ ՓՈՐՁ

Ադրբեջանի դատախազը դատարան դիմած է պահանջելով փակել տալ Ստեփանակերտ լոյս տեսնող «Խորհ. Ղարաբաղ» թերթը –Հայերէն եւ ռուսերէն–: Տրուած պատճառաբանութիւնն այն է որ թերթը «ազգամիջեան գժտութիւն կը սերմանէ»: Իսկ Մոր. Միւթեան գլխաւոր դատախազին եղած բողոքին մէջ ալ, կը պահանջուի չեղեալ հռչակել թերթին վերանցման մասին Մոր. Միւթեան մամուլի պետական կոմիտէի որոշումը:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԻՍՏԸ

Յունիս 18ին եւ 20ին Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի մարդկային իրաւանց Յանձնախումբին օրակարգին վրայ էր Հայաստանի ու Ադրբեջանի իրադրութիւնը: Նիստերուն մասնակցեցան եւ բեսփոխաններ Ռ. Պապայեան եւ Ս. Զոլեան:

Անոնք պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հարցումներուն, ըսին թէ հարցին քննարկումէն եառ երկու հատնականութիւն կայ. կամ բոլոր արդիւնքները կը ներկայացուին Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդին քննարկումին, եւ կամ տեղեկագիր մը կը ներկայացուի նստաչրջանին:

Յանձնախումբին նիստին մասնակից էին ադրբեջանցի պաչտօնատարներ որոնք յերիւրածոյ տեղեկութիւններ հաղորդեցին. նոյնպէս, հերքուեցաւ զինուորական հրամանատարի մը յայտարարութիւնը թէ հայ զինեալներէ իսթայէլեան ու լիբանանեան զէնքեր գրաւուած են: Մարդկային իրաւանց Յանձնախումբը այս մասին պաչտօնական պատասխան պահանջած էր ու վերոյիչեալ նիստին Պաչտպանութեան նախարարութիւնը ըստիպուեցաւ յայտնելու թէ այդպիսի զէնք չէ գրաւուած:

Ընկերդրումներու ընթացքին յայտնուեցաւ որ Գետաչէնէն ու Մարտունաչէնէն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԵԱՑՔ ՓԱՐԻԶԻՑ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՉԱՑ ԹԱՏՐՈՆՆԵՐԻ ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Կայան Արարատեան

*Լոս Անճըլըսի «Երկու դերասանի թատրոն»ի արդէն զանազան երկրներում դիտուած «Կայան Արարատեան» վերնադիրն կրող ծրագիրը դժուարանում եմ բնորոշել իբր թատրոն: Պատճառը պարզ է. այդ գործը աւելի բանաստեղծական երեւոյթի բնոյթ ունէր քան թատերականի: Սակայն այն հեռու էր նաեւ բանաստեղծական համարուելու ունակութիւնից հեռեւեալ պատճառներով: Նախ թիւրիմացարար բանաստեղծական էր թւում, որովհետեւ իբրեւ «խօսք բանի» օգտագործում էր հայ բանաստեղծների տողերը բոլոր ընտրուած տողերին տալով գլուխ գործոցներ տիտղոսը) – բայց այն չատ չուտ չփոթում էր թատերական «խօսք բանի» հետ, մի երեւոյթ, որ խանգարում էր որպէսզի երեկոյթը բանաստեղծական լիցք ստանայ: Դերասաններ՝ Նորա Արմանի եւ Փիրայր Փափազեան, հակառակ նրան, որ օժտուած են բեմական չբնորհքով, յիշուած հում նիւթի ու թիւրմբռնումի բերումով իրենց կատարման մակարդակով միշտ մնում էին մակերեսային: Նրանց կատարումն էլ աւելի աղքատացաւ երբ զոյգերն դիմեցին երգին, տհոլին ու պարին: Այդ մարզում նրանք զարճան լոկ մեքենայական: «Կայան Արարատեան»ը իրականում «խլուրտաիս» պատկերների միջոցով բանաստեղծութիւնների «պլակատային ոճի» մեկնաբանում ու ընթերցում էր ուր «բանաստեղծութեան խօսք ը անին» վար էր իջեցւում բնապաշտութեան մակարդակի: Դրա լաւագոյն պարզաբանող օրինակը, Ուիլեըմ Սարոյեանի հրաչալի պիեսի վեր, ուղղահայեաց լիցք ունեցող տողերի «մարմնաւորումն» էր հորիզոնական ուղղութեամբ:

«Կայան Արարատեան»ը ունէր մի քանի կարճատեւ թատերական վայրկեաններ, ինչպէս օրինակ՝ աթոռների միջոցով տիեզերանման պատկեր ստեղծելը, մոռացութեան մատնուած ղրքի վերագտնումը... Ափսո՛ս, չատ աւելին էի սպասում «Երկու դերասանի թատրոն»ից:

Այժմ մի երկու խօսք «Կայան Արարատեան»ի լեզուի մասին: Աւելում էր, որ այլուր խաղը տարուել էր հայերէն, անգլերէն կամ ֆրանսերէն՝ նայած երկրին կամ հանդիսատեսին. սակայն հայերէն բնագիրը բանաստեղծութիւնները (բացի Զարենցի մի քանի տողը «Ես իմ անոյշ...»ից) հայաստանում լսեցինք անգլերէն թարգմանութեամբ: Ասում էր, որ այլուր խաղը տարուել էր հայերէն, անգլերէն կամ ֆրանսերէն՝ նայած երկրին կամ հանդիսատեսին. սակայն հայերէն բնագիրը բանաստեղծութիւնները (բացի Զարենցի մի քանի տողը «Ես իմ անոյշ...»ից) հայաստանում լսեցինք անգլերէն թարգմանութեամբ: Ասում էր, որ այլուր խաղը տարուել էր հայերէն, անգլերէն կամ ֆրանսերէն՝ նայած երկրին կամ հանդիսատեսին. սակայն հայերէն բնագիրը բանաստեղծութիւնները (բացի Զարենցի մի քանի տողը «Ես իմ անոյշ...»ից) հայաստանում լսեցինք անգլերէն թարգմանութեամբ:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պոլսոյ Հայոց Նորընտիր Պատրիարքը կ'իտապաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Մարսէյլի հայ գաղութին պատասխանելով Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ հրաւէրին, եկեղեցւոյ 60-ամեակի նուիրուած տօնախմբութեանց շրջագծին մէջ, հետեւեալ յայտագրով՝ պատարագ, հայկերոյթ, այցելութիւններ հայկական հաստատութիւններուն եւ տեղական իշխանութիւններու, ընդունելութիւններ, հանդիպումներ:

Սոյն հանդիսութիւնները վայելեցին հովանաւորութիւնը Գիւտ Արք. Նպպպաշեանին՝ (Հայապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց), ինչպէս նաեւ Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանին եւ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու ժողովին:

Գարեգին Արք. Գազանճեան, որ վայելած կը դտնուէր, կարճով ժամանեց Մարսէյլ, Շաբաթ, Յունիս 22-ին, ժամը 12-ին, եւ ուղղակի առաջնորդուեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, ուր դինքը դիմաւորեցին Շահան Տէմէճեան, Եղիշէ Փանոսեան, Մովսէս Գալէնտէրեան ատենապետները, Մակար Ծչկր. քահանայ Նահապետեան եւ եկեղեցիներու վարչութեանց անդամներ: Պատրիարքը մուտք գործեց «Հրաշափառ»ով: Տեղի ունեցաւ, ըստ աւանդութեան «կանոնական ողջոյն»: Մովսէս Ա. Քահանայ Գալէնտէրեան բարի գալուստի խօսքեր արտասանեց ըսելով յատկապէս թէ Պատրիարքը իր ազնիւ ըննութեամբ բարի անուն մը ժառանգած է արդէն, եւ օրհնարեր որակեց պատարագը: Գարեգին Արք. յայտնեց իր ուրախութիւնը անդամ մը եւս Մարսէյլ գտնուելուն որ, բաւ մեր համագաղութային կեանքին մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւէ: Բերաւ ողջոյնները Պոլսոյ եկեղեցիներուն եւ հաստատութիւններուն: Ակնարկեց չրջանի որոշ դժուարութիւններուն, որ ամէն տեղ են, աւելցուց, եւ յոյս յայտնեց որ գտնենք կը յաղթահարենք զանոնք:

Նոյն օրը Պատրիարքը այցելութիւն մը տուաւ՝ ԻՒՔՍԱՖ եւ ԺԱՖ կազմակերպութիւններուն եւ ապա հասաւ ժամը 18·30-ին Հայ Մշակոյթի Տունը ուր դինքը դիմաւորեցին վարչութեան անդամները, Տիկնանց մարմինը եւ բարեկամներ: Հայ Մշակոյթի Տան զանազան բաժիններուն ծանօթանալէ յետոյ, ողջոյնի խօսքեր արտասանեց՝ Կարօ Յովսէփեան: Հակիրճ պատմականը ըրաւ հաստատութեան եւ ներկայացուց անոր գործունէութիւններն ու նպատակները: Յետոյ, խօսեցաւ Մարսէյլի հայ գաղութի անցեալի եւ ներկայի մասին, չէշտեց վերջին երկու – երեք տասնամեակներու միաւնականութեան եւ հաւաքական ուժի պակասը, աւելցնելով թէ նոյնիսկ եկեղեցին չեղաւ միացնող այդ տարրը եւ ուժը: Ապա, Կարօ Յովսէփեան իր խօսքը վերջացուց բսելով՝ "բանի մը ամիսներէ ի վեր կը գահակալէ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքական դասաւոր Աթոռին վրայ, մեր ճուիրապետական Աթոռներէն ամէնէն փափուկը, փշոտը, անհանգիստը եւ ապերախտը: Սակայն, որքան մեծ ըլլան դժուարութիւնները այնքան վսեմ եւ ազնիւ կ'ըլլայ առաքելութիւնը. շեշտուած ըլլան սպասելիքները այնքան հզօր կ'ըլլայ տոկալու եւ պայքարելու կամքը: Պատրիարք Հայր, մեր իմաստութեամբ, խոհեմութեամբ, համբերութեամբ, բայց նաեւ վճռակամութեամբ վստահ ենք որ պիտի յաղթահարէ խոչընդոտները եւ առաջնորդէ լաւագոյնս Պոլսոյ, Թուրքիոյ հայ համայնքը, երբեմնի մտաւորական եւ ազգային փառապանծ կեդրոնը արեւմտահայութեան": ***Գարեգին Արք. Գազանճեան ձեր առնելով եկեղեցւոյ տխուր պատկերը այս վերջին 30 տարիներուն, բաւ թէ աշխարհականները կը փորձեն ամէն սխալ եկեղեցականներու եւ եկեղեցւոյ կռնակը դնել: Սփիւռք մը ունինք, չարունակեց Պատրիարքը, որուն տարրերը 75 տարիներէ ի վեր չդիտցան իրարու մխանալ եւ հոս Ապրիլ 24-ը կ'ոգեկոչուի երեք – չորս տարբեր կազմակերպութիւններու կողմէ եւ աւելցուց՝ "այս փառաւոր սրբահեները պատճառ պէտք է ըլլան որ դուք նախ գիտնաք միասնալ եւ միացնել այս ժողովուրդը ... մէկ մտածել եւ մէկ գործել եւ ապիկա ի շահ այսօրուան Հայրենիքին: Իւրաքանչիւրը իր չափանիշին մէջ, իր մտածողութեան մէջ, իրարու նախ ներել եւ մոռնալ գիտնանք, այդ կերպով է որ կրնանք գործ մը յառաջ բերել: Ես, այս սեմը չեմ հագած էրիտոնէութեան համար, ես իմ ժողովուրդիս համար հագած եմ որովհետեւ կը հաւատամ անոր անցեալ արժէքներուն, անոր մշակութային կեանքին, միութեանը. ցաւ կը զգամ շատ անգամ երբ չենք կըրցած իրար նայիլ, այլ իբրեւ մտքի եւ արտի Հայու արտայայտութիւն, պտղաբերում: Բայց ո՞ւր է նոր սերունդը, այսօր, եւ իրենց հետաքրքրութիւնը, ի՞նչ պիտի ըլլայ ասկէ 25 տարի վերջ, այս եւ միւս գաղութներու մեր վիճակը":* ***Յետոյ, Գարեգին Արք. խօսելով Պոլսեցիին եւ Պոլսոյ մասին ըսաւ թէ հոն կան 26 վարժարան, 35 եկեղեցի, 6 հաստատութիւն, 7·000 աշակերտութիւն եւ դէթ երբ որ ժամանակը գայ, Պոլսեցիները դիտեն միանալ: Իրաքի պատերազմը պատճառ եղած է որ 340 հայ գաղթականներ Թուրքիա ապաստանին: Այսօր, մէկ կոչով բոլորը քով – քովի եկած են այդ գաղթականներուն տէր ըլլալու: Ամէն չաբաթ, 14-էն 15 հազար տոլարի միայն ուտեստեղէնի ծախք մը կայ որ կը հոգան Պոլսեցիները, եւ ասկա, չէշտեց Պատրիարքը հայ հոգիին արտայայտութիւնն է: Հուսկ, խօսելով դրական կեանքի մը մասին, Գարեգին Արք. վերջացուց յայտարարելով՝ «կը մաղթեմ որ գիտակից մեր ժողովուրդին տարրը, մեր երէցները մանաւանդ գան քով – քովի եւ ըսեն այլեւս մէկ սեղանի վրայ նստինք, մոռնանք այս ամբողջը, մեր զաւակները թող խորթ չմեծնան իրարու նկատմամբ: Մշակոյթը միայն գիր, գրականութիւն, երաժշտութիւն ... չէ, այլ նաեւ հոգի է. մշակոյթը հոգիէ մը կը բխի":*

Յետոյ, տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն, մտերիմ խօսակցութիւն: Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը նուիրեց Պատրիարքին իր հրատարակած երեք հատորները «Հայ գիրքը դարերու ընդմէջէն», «Հայաստան երեք հազար տարուան պատմութիւն» եւ «Հայկական զորդերն ու հիւսուածեղէն - ները»: Պատրիարքը մեկնելէ առաջ, հետեւեալ արձանագրութիւնը ըրաւ Հայ Մշակոյթի Տան Ոսկեմատեանին մէջ՝ "Բաւական ժամանակներ առաջ միայն լրսած էի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան գեղեցիկ գործունէութեան մասին: Այսօր երանելի բախտը ունեցայ այցելել եւ վրկան ըլլալ կատարուած արուեստի, մշակոյթի հայկական գեղեցիկ գործերու: Հայ մշակոյթը դպրոցներու բաժանումէն առաջ հայ հոգիի իրաւ արտայայտութիւնն է, եւ հոս անոր վկան եղայ, բանի տեսայ մեր քնաշխարհը եւ անոր ի կեանս տակաւին եղող անդամները: Սրտի խորէս կ'ափոթեմ որ այս Մշակոյթի Տան բնակիչներուն մէջ երիտասարդներ գան, մեծնան, տէր դառնալու իրենց պարծանք կազմող Հայ մշակոյթին: Տէրը անսասան թող պահէ այս Տունը":

***

Կիրակի, Յունիս 23-ին, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը պատարագեց Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ որ ծայրէ ի ծայր լեցուն էր: Խորանին վրայ իր չուրջն ունէր Վաչէ Իշխանեանց եւ Տարօն Ձէրէճեան Ս. Վարդապետները: Սարկաւագի պաշտօն կատարեցին Մակար Նահապետեան եւ Թեւեան քահանաները: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երզմազեանի:

Քարոզի պահուն, Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան բացատրեց Պատրիարք Հօր ներկայութեան պատճառը, ողջունեց, բարի գալուստ մաղթեց եւ յայտնեց նեկայիններուն հոգեկան ուրախութիւնը, վայելքը բուեղծուած գեղեցիկ պատեհութեան համար: Ապա, հակիրճ կենսագրականը ըրաւ Գարեգին Արք. Գազանճեանին: Մնաց է Պոլիս 1927-ին Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանը կը մտնէ 1940-ին: Կը ձեռնադրուի կուսակրօն եկեղեցական եւ անմիջապէս, որպէս Թրքահպատակ, Թրքական օրէնքները յարգած ըլլալու համար կը մեկնի զինուորական ծառայութեան: Վերադարձին կը պաշտօնավարէ Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ, որպէս տեսուչ: 1960-ական Թուականներուն կ'անցնի Ամերիկա ուր կը ծառայէ որպէս հոգեւոր հովիւ: 1967-ին, կը ձեռնադրուի Եպիսկոպոս, եւ կը դառնայ Աւստրալիոյ դաղութին Առաջնորդը: Յետոյ, կը վերադառնայ Երուսաղէմ որպէս Ս. Յակոբայ Լուսարարապետ: Հուսկ, 1990, Սեպտեմբեր 5-ին, կ'ընտրուի Թրքահայոց Պատրիարք:

Պատրիարքը իր քարոզին բնաբան ընտրեց՝ «ԵԿԱՅՔ ՇԻՆԵՑՈՒՒՔ Ս. ՋՈՐԱՆՆ ԼՈՒՍՈՑ» եւ ըսաւ թէ հայ եկեղեցւոյ ամէն ծննդակառարութիւն մեր միտքն ու հոգին կը տանի այն կեանքին որը Հայոն պահպանումին եւ վերկութեան խառը եղաւ՝ Եկեղեցին: Հայ եկեղեցին բխած Լուսաւորչի տեսիլքէն եւ յղացումէն, օժանդակուած եւ օրհնուած առաուածային յոյսով եւ խմաստութեամբ մնայուն է, որովհետեւ ունի զոհողութիւնը իրրեւ պատուար, զոհողութիւնը որ հայ կեանքին բաժնեկից մասն եղաւ: Հայը զոհողութեան բեւեռներուն վրայ դիտցաւ թափել իր տրիւնը, անցնիլ անպատմաներու տառապանքէն ու պահել կանգուն իր եկեղեցին: Եւ Հայ Եկեղեցին, չարունակեց Պատրիարքը, որ փառահեղ թագուհի մըն էր, դիտցաւ իր զաւակներուն վէրքերը իր պատմուճանին կտորներովը պատել, ըլլալով անոնց ցաւին եւ արցունքին սպեղանին, եւ զուգահեռ ընթացք մը պահել: Վարդանանդէն մինչեւ Սարտարապատ, Հայ հոգեւորականը իր ժողովուրդին կոչեցին կեցած, խաչ եւ սուր բռնած եղաւ անոր ուղեկիցը: Ապա, միշտ խօսելով եկեղեցւոյ մասին Գարեգին Արք. Գազանճեան աւելցուց՝ "Հայուն եկեղեցին նիւթեղէն չէ, այլ հոգեղէն. լոյսի խորան մըն է որուն պատերէն արձագանգը կուգայ 20 դարերու մեր նահատակներուն, որոնք գիտցան տալ իրենց արիւնը: Լոյսի խորան մըն է որ իր ամբողջութեան մէջ կ'առնէ մեր մշակոյթը եւ պատմութիւնը: Լոյսի խորան մըն է որմէ Հայը կ'առնէ իր ներշնչումը, կը տեսնէ տողանցքը իր պատմութեան բոլոր սուրբերուն եւ հերոսներուն": ***Ապա, Պատրիարքը անդրադառնալով օրուան տօնակատարութեան, իր գերապոյն ուրախութիւնը յայտնեց մասնակից ըլլալու եկեղեցւոյ 60-ամեակի յիշատակութեան: 60-ամեակներ, չէշտեց, ոչինչ կ'արժեն եթէ անոնք չխօսին մարդուն սրտին, եթէ այսօր երախտապիտութեամբ չնայինք 60 տարիներ առաջ այն անձերուն որոնք ոտքի եցան կազմելու համար այս գաղութը, օժտելով զայն եկեղեցիներով, թէ անոնք կրնային Պալաքեան Եպիսկոպոս կամ Վահան Խորասանճեան կամ ուրիշներ, որոնք ուզեցին նոր կեանք մը առեղծել այս ափերուն վրայ: Պատրիարքը իր քարոզը աւարտեց բսելով՝ "Եթէ կեանքը շարունակութիւն մըն է շղթայի մը նման, այդ շղթային վրայ գիտնանք մենք ալ ոսկի օղակներ աւելցընել, այդ ժամանակ է որ իմաստ կ'առնեն հանդիսութիւնները: Իսկ եթէ տարիի կամ տասը տարիի անգամ մը յիշատակութիւն մը պիտի ընենք, այդ բոլորը կեղծիք կը դառնայ. ես չեմ հաւատար որ մեր ժողովուրդը կեղծիքի ժողովուրդ է: Այդ հաւատքը թող արթնանայ մեր մէջ եւ այդ կերպով փառաւորենք զՏէր, մեր բոլոր նախնիքներուն հոգիով եւ լուսաւորուինք այն խորանին մէջ որ բսաւ՝ «ԵԿԱՅՔ ՆԵՑՈՒՔ Ս. ՋՈՐԱՆՆ ԼՈՒՍՈՑ":*

Յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Պոլսոյ երջանկայիշատակ Հայոց Շնորհք Պատրիարքի հոգւոյն:

Երեկոյեան, ժամը 21-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ վարչութիւնը սարքեց հայկերոյթ մը, մշակութային կեդրոնի Ա. Զրպաչեան սրահին մէջ, ի պատիւ Պատրիարքին:

***

Երեքշաբթի, Յունիս 24-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ նախապէս պատրաստուած յայտադրի մը համաձայն, Պատրիարքը այցելեց Համազգայինի դպրոցը, ապա ժամը 11ին դնաց Թրքական հիւպատոսարան եւ ժամը 12-ին ընդունուեցաւ քաղաքապետարան: Կէսօրէ վերջ, ժամը 14-ին նահանգապետարան ընդունուեցաւ, ապա ժամը 16-ին 18, եկեղեցւոյ սրահը Պատրիարքը հանդիպում մը ունեցաւ Ֆրանսական տեղական մամուլին հետ, հուսկ ժամը 18-ին այցելեց Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնավայրը:

Այս յայտագիրը կը յատանք լրիւ է եւ հարազատ: Ոչ մէկ մանրամասնութիւն կրնանք տալ, քանի Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չէր տեղեկացուցած հայկական մամուլը, չէր հրաւիրած հայկական մամուլը ներկայ հանդիպումին:

Վերջացնելով այս թղթակցութիւնը, յիշեցնենք մեր միայն որ քանի Պատրիարքը այցելեց Մշակոյթի Տուն կամ կեդրոններ, միութիւններու հաւաքավայրեր եւ դպրոց, անոնց չարքին պէտք չէր անտեսուէր կամ մոռցուէր Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Դպրոցը, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Համաձայնութիւնը, Սէն - Թէնթուանի Երիտասարդական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Համայնքները իրենց ժողովրդապետական եւ մշակութային կեդրոններով եւ նաեւ արուարձաններու Հայ Առաքելական եկեղեցիները:

Հաւանաբար իր յաջորդ այցելութեան, որ կը յուսանք հեռագոյն չէ, քանի Հարաւային Ֆրանսան օժտուած է քանի մը ամիսներէ ի վեր եկեղեցիներու նորմը ամիսներէ ի վեր եկեղեցիներու նորմը կայացուցչական ժողովով մը եւ Շրջանին Խորհուրդով մը, Պատրիարքը ուելի մօտէն ծանօթանայ դաղութին իր բոլոր բաղկացուցիչ տարրերով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

լերկնով... Երեւանում հանդիսատեսն հայերէն բնագրերին հաղորդակցելու համար, ընկալուչների միջոցով ունկնդրեց Գ. Սունդուկեան թատրոնի դերասան՝ Ա-զատ Գասպարեանին: Այս լուծումն եթէ Հայաստանի մէջ հայախօս դերասաններու կողմից թատերայնօրէն չընծուու կեցուածք չհամարենք, գոնէ պիտի ասենք, որ չատ տզեղ էր: Այս հարցն ի նկատի էլ, որ տնանք պատճառաբանել ցանկանան, չատ հեռու է թատերական լուրջ ու անկեղծ միջոցառումներից:

Բանտարկեալը

Ազատ Շահինեանի «Բանտարկեալը» բեմադրութեամբ Յարութ Զըննդեանի եւ մասնակցութեամբ Հալէպի Հ.Բ.Ը.Մ.Ի «Ազատեան» թատերախումբի ուժերի, սփիւռքեան թատրոններէ մի ուրիչ մըխուր պատկերն էր ներկայացնում: «Բանտարկեալ»ի բեմադիրն ու բեմական ձեւակերպիչն կասկածելով, որ մենք կարող է լաւ ըմբռնած չլինենք վերնագիրը, Սունդուկեան թատրոնի բեմը ծանրաբեռնել էին երկաթեայ ճաղերով: Դերասանների կողմից բարեխղճօրէն աշխատուած «Բանտարկեալը» մի անտրժէք, իրական բովանդակութիւնից զուրկ արհեստավարժի էր վերածուած: Երեկոյթը իր ուսերին հանելուց յետոյ միայն մի հարց էր մնում. ինչո՞ւ էր «Բանտարկեալը» մեծածախս կերպով բեմ հանուում:

Թատրոնը Հայ Սփիւռքում

Մայիս 22-ի կէսօրին, Դերասանի Տան դահլիճում տեղի ունեցաւ Սրբի Յովհաննիսեանի բանախօսութիւնը: Նիւթն էր «Թատրոնը Հայ Սփիւռքում (ժէ. դարից մինչեւ մեր օրերը)»: Բանախօսութեան ընթացքում ցուցադրուեցին սահիկներ եւ ներկայացուեցին սփիւռքեան թատրոնի մէջ գործող թէ ազգային եւ թէ միջազգային դէմքերը՝ դրական, բեմադրական եւ կատարողական տեսանկիւններից:

Կիսատ-պռիւն

Մայիս 23-ի կէսօրուայ ժամին, Գ. Սունդուկեան թատրոնի փոքր բեմում տեղի ունեցաւ Երեւանի «Բեմ» թատրոն-արուեստանոցի եւ սփիւռքահայ ուսանողների ուժերով Յովհաննէս Սահակեանի արեւմտահայերէնով չարադրուած «Կիսատ-պռիւն» թատերախաղի ներկայացումը հեղինակի ղեկավարութեամբ: Իրր նիւթ «Կիսատ-պռիւն»ը չօշափում է եօթանասունական թուերի հայ ազարեկչական գործունէութեան հարցը: Ազարեկչութիւնն իրրեւ բեմական նիւթ, հայ դրականութեան մէջ չօշափուել է մի չարք հեղինակների՝ Լեւոն Շանթի, Շիրվանզադէի, Թէքէեանի, Ղեւոնդ Մելոյեանի, Հրանտ Մարգարեանի, Պերճ Զէյթունցեանի եւ այլոց կողմից. սակայն այն դեռ չսպառուած մնալով, ժամանակից երիտասարդ ուսանողի կեանքի ալեկոծ առանցքների հոլովոյթի մէջ է մնում: Թէ սա, որքան է կարող առողջ համարուել, դեռ վաղ է այդ մասին խօսել, սակայն էական է նկատել, որ երեւոյթը դեռ թատերայնօրէն չի սպառուած: «Կիսատ-պռիւն»ը ունէր բեմական ճակատագրական ձեւաւորում:

Մանտրա Գ.

Մի եւնոյն օրուայ երեկոյեան, նոյն բեմի վրայ ցուցադրուեց Թիրայր Զոլաքեանի արդէն Փարիզ ու Լոնտոն իրր մեծ նախազ դիտուած, Գրիգոր Պըլտեանի «Մանտրա Գ.» բանաստեղծական երկը: Սփիւռքահայ թատերական փառատօնի օրերին ներկայացուած, թատերային կարեւոր հարցադրումներ առաջադրող գործ է «Մանտրա Գ.»ն, որ հակառակ Պըլտեանի բեմականօրէն ոչ հաղորդակից վերնագրին ու լեզուին, բեմադիր-դերասան Թ. Զոլաքեանի կողմից ստացած լուծումներով, թատերային, լեզուական եւ հասարակական լուրջ խնդիրներ չօշափող երեւոյթ է դարձել: Թիրայր Զոլաքեանի աշխատանքը վերջին երկու տարիների մէջ հայ Սփիւռքում կատարուած թատերայնօրէն ամէնէն բովանդակալից քայլն է կարելի համարել: Զոլաքեանը իրր մենակատար չարժուում, արտասանում, երգում, նուագում եւ հաղորդակցուում է հանդիսատեսի հետ, ոչ թէ բեմական «լուսարձակ»ի միջոցով, այլ թատերական արարքմամբ: Դժուար ու նրբին մի ահման, որ դերասանին յաջողուել է անցնել:

Այստեղ կարեւոր է յիշել, որ «Մանտրա Գ.»ի կատարումը եւ «Կիսատ-պռիւն» խաղի բեմադրութիւնը, միակ գործերն էին ուր մասնակիցներն ու փառատօնի կազմակերպիչները նկատի էին առել սըրահի եւ ներկայացուող նիւթի բովանդակութեան տարողութեան հարցն. նըրանք խաղավայրը ընտրելով Գ. Սունդուկեան փոքր բեմը, հնարաւորութիւն էին ընձեռնել, որ բեմադրութիւններն յարմար ու խնամուած պայմաններուն մէջ անցնեն:

Մի խանգարեր որ տեսնեմ

Մայիս 25-ի երեկոյեան, Սունդուկեան թատրոնի մեծ դահլիճում, տեղի ունեցաւ Թէհրանի «Հայ Փորձական Թատրոն»ի առաջին ելոյթը՝ «Մի խանգարեր որ տեսնեմ»: Բեմադրութիւնն օգտագործում է ր Լեւոն Շանթի եւ Վազգէն Շուշանեանի գանազան գրութիւնները: Այս գաղափարը տարիներ առաջ բեմ էր հանուել Փարիզում մի ուրիչ վերնագրի տակ եւ այն այժմ վերնագրի եւ բնագրի թեթեւակի փոփոխութիւններով, նախքան, որ բեմ հանուէր Թեհրանում ցուցադրուում էր Երեւանում: Ցիշուածն իր էութեամբ թէ իրր յղացում ու կառոյց եւ թէ բեմադրութիւն ու բովանդակութիւն նախապէս յատակօրէն որոշակի ներչընչման ու զեկավարման ակունքներ ունենալու բերումով, չեմ կարող Լուսանա Յովհաննիսեան – Աբրահամեանի թատերական մաքուր աշխատանքն համարել եւ Երեւանի մէջ, խմբի վարիչների կողմից այն իրր «տարբերակ» ներկայացնելու պարագան խիստ պախարակելի համարելով՝ յարմար եմ համարում ներկայ պայմաններում աւելին չգրել:

Սիաւուշ եւ Սուդաբէ

Գէորգ Դարֆու «Սիաւուշ եւ Սուդաբէ»ն Թեհրանի Փորձնական Թատրոնի եւ նրա բեմադիր Լուսանա Յովհաննիսեան – Աբրահամեանի առաջին բեմադրութիւնն է: Այն դեռ չունի ոչ նիւթին եւ ոչ էլ գրական ոճին համապատասխան բեմական լուծումներ: Բնագիրը Դարֆու երկի մէկ խտացումը լինելով (երկին բեմադրի ժառանգական սեփականութիւնը լինելով ենթարկուել էր կրճատումների եւ «վերամշակուել» էր խմբի հնարաւորութիւններին յարմարցուելու համար) կարող էր իրր փորձնական նախապատրաստական կամ դասընթացքային բեմադրութիւն, ընդունելի համարել: «Սիաւուշ եւ Սադաբէ»ն բեմի վրայ ապրում էր դերասանական կազմի թարմութեամբ եւ ուսանողական աւիշի չնորհիւ: Հանդիսատեսի համար մեծ չափով էր առաջացնում ընդհանուր բեմադրութեան մասն դարձած «կենտրոնացման փորձերը», որոնք խմբի լոկ խոհանոցային աշխատանքն լինելով, ոչ մի կերպ չէր առնչուում ընդհանուր բեմադրութեան հետ: Յատկապէս այդ երեւոյթն էլ աւելի նըկատելի ու խանգարիչ էր դառնում երբ «կենտրոնացման» բաժնի Զարեհ Գասպարեան հարուստ բանաստեղծական լեզուն չազկապուում էր Գէորգ Դարֆու արեւելահայերէնի հետ:

Ցիշուած երկու բեմադրութիւններն էլ, ունէին բեմական ձեւաւորումներ, ուր մոմերի օգտագործումն միչտ մնաց ձեւական եւ ոչ էական: Ընդհանուր առմամբ իր «դեկոր»ների կառոյցով եւ դերասանների դասաւորմամբ ու տեղաչարժով, Հայ Փորձնական Թատրոնի բեմադրութիւններն Սունդուկեան Թատրոնում անհատասարակչիռ էին:

Թեհրանի Հայ Փորձնական Թատրոնի կազմը Երեւան եղած օրերին, միակ ըսփիւռքեան խումբն էր, որ բեմական պատրաստ կազմի մէջ մնալու համար, ամէնօրեայ կանոնաւոր փորձեր էր վարում:

Մարդկային Ձայն
Բաց Ծովում
Ծխածածկիկները

Մոսկուայի Հայկական Դրամատիկ Թատրոն – Ստուդիան Երեւան հասաւ ծրագրուած թուականից ուշ, երբ արդէն փակուած էր փառատօնի խաղացանկը: Մայիս 27-ի առաւօտեան, երբ Սունդուկեան Թատրոնում տեղի պիտի ունենար փակման հանդիսումը, ծրագրից դուրս Դերասանի տան մէջ, ռուսերէն լեզուով ներկայացուեց Ժան Քոքթոյի «Մարդկային Ձայն»ը: Մի արարից կազմուած այս երկը, որ միջազգային համբաւ ունի հեռաւէր, իրր խաղավայր ունի հեղինակի կողմից նշուած ննջարանը: Բեմադրութեան համար խաղը տեղահանուելով ննջարանից փոխադրուել էր հիւրասրահ ու տեղ էր գտել մի գաշնամուրի մօտ: Բեմադրութեան մէջ երեք հեռաձայնի վրայ խօսող մենախօսուհին (Քոքթոյի դրութեան մէջ նա խօսում է միայն մէկ հեռաձայնի վրայ), հակառակ հեղինակի ցանկութեան ու ցուցմունքին, անճնասպան լինելու փոխարէն լքում էր բեմը մի այնպիսի քայլուածքով, որ թըւում էր թէ զբօսանքի է դնում: Մոսկուայի Հայկական Դրամատիկ Թատրոն-Ստուդիայի այս կեցուածքն, այնքան անպատասխանատու էր, որ այլեւս հնարաւոր չէր ժամանակ տրամադրել նրանց խաղացանկի երկրորդ բաժնին, որ ի մի էր բերել Սլաւոմիր Մրոժէկի «Բաց Ծովում»ը եւ Թենեսի Ուիլեամսի «Ծխածածկիկները»:

. . .

Երբ փառատօնի խաղացանկն իր աւարտին հասաւ, մի բան ակնյայտ դարձաւ բոլորին. դա սփիւռքահայ թատրոնների խաղացանկի որակի ու բովանդակութեան մեծ բայց իրական պատկերն էր: Սփիւռքահայ թատրոնների ընդհանուր առմամբ անորակ ու ապէտ է: Սփիւռքեան խմբերի մեծ մասի թոյլ կէտը հէնց այդ խնդրի մէջ է կայանում: Այնտեղ բացակայ է բեմական դրականութեան ճանաչողութիւնն ու էական ճաշակը, որի բերումով խմբերն չեն անում առողջ սնունդով: Երեւանում ստացած համախմբումով մի անգամ եւս փաստում էր, որ Սփիւռքը հայ կամ միջազգային դասական թատերական հեղինակներին խաղացանկից հանելով, ոչ մի կերպ չէր կարողացել իր կեանքն ապահովելու համար գտնել կամ զարգացնել, որակաւոր ճշմարտապէս ժամանակակից արժէք ու հարցեր չօշափող հայ կամ օտար հեղինակներ: Պարզապէս սփիւռքեան խմբերն որեւէ հնարաւորութիւն չունեն զարգանալու քանի որ դերասանի ու բեմադիրի համար կենսական «խօսք բանին» դոյութիւն չունի իրր ուրոյն մտածողութիւն կամ օրինակ, որպէսզի բեմի վրայ մարմնաւորելով վերածուի թատերական արարման ու դաշտի պատմողական դրականութիւն լինելուց ու դառնայ ազատօրէն չնչող ու ապրող, մեր խառնուածքին իւրայատուկ թատերական կեանք ստացած էութիւն ու իրականութիւն: Ամբերի մեծամասնութեան մօտ, ամէն ինչ հիմնուած է անցեալի խմբուած «աւանդոյթ»ների, ժամանակակից հոսանքների անմիատ մակերեսային կատարումների եւ կամ էլ խորհրդային Հայաստանում մինչ այժմ կիրառուած արդէն յիշուած թատերայնօրէն վատառողջ միջավայրի ազդեցութեանը: Ցիշուածներն իրրեւ մի բերուած մշակութային թանկ չընդունուած ու փաստ, երեւանեան անդրանիկ փառատօնի ամէնէն նշանակալից ու դրական կողմն պիտի համարել:

ՎԱՀԱԳՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

(Շար. 2)

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Լըվայն քաղաքի համալսարանին Հայ աշակերտական միութեան կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան երգչախումբը Մայիս 5-ին համերգ մը տարքած է աշակերտական կեդրոնին մէջ: Ցայտագիրը որ սկսած է «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ով, Ալֆրէտ Մարգոյեանի ղեկավարութեամբ եւ Ռիթա Յովհաննէսեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ տեղ տուած է հայ երաժիշտներու գործերուն: Մեներգած են Ռուբինա Սարգիսեան եւ Ռոմոնա Սահակեան, եւ որպէս հիւր՝ Հրայր Սարեան եւ Էլիզ Թաշճեան:

***

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԼԵՍԻ «Նոր Աւետիս» մշակութային Միութեան կեդրոնը Յունիս 8-ին միօրեայ զիտաժողով մը տեղի ունեցած է «Խորհրդահայ գրականութեան զլխաւոր փուլերը» նիւթով: Բանախօսած են Յակոբ Կարապենց, Կարէն Սիմոնեան, Սրբուհի Հայրապետեան, Գառնիկ Գալըստեան: Յակոբ Կարապենց ներկայացուցած է «Խորհրդային գրականութեան 1920 - 30 թուականներուն մարտահրաւէրի եւ ճեւաւորման շրջանը», Կ. Սիմոնեանի նիւթը եղած է «1930 - 40 թուականներուն թեքադրուած գրականութիւնը», Ս Յայրապետեան խօսած է «Գրական քաղաքականութիւնը 1940 - 60 թուականներուն» նիւթին մասին, իսկ Գ. Գալըստեան՝ «Ազգային հասարակական կացութեան ղեղափոխական արտացոլումը բանաստեղծութեան մէջ 1960 – 70 թուականներուն»: Գիտաժողովին մասնակցած են մեծ թիւով ներկաներ որոնք իւրաքանչիւր զեկուցումէ ետք բազմաթիւ հարցումներ ուղղած են:

**

ՈՒՐՄԻԱՅի հայկական մանկապարտէզին «Արամ Մանուկեան» սրահին մէջ Մայիս 17-ին կատարուած է ամավերջի հանդէսը: Մանուկներու զեղարուեստական ծրագիրը բաղկացած է երգերէ, արտասանութիւններէ, պարերէ եւ մանկական թատրոնէ մը: Նոյն առեն մանուկներու ձեռագին աշխատութիւնները ցուցադրուած են սրահին մէջ:

**

ՈՒԱԹԼՐԹԱՒՈՒՆի Հայ կեդրոնի սրահին մէջ Յունիս 2-ին տեղի ունեցած է Գէորգ Տօնապետեանի հանրային գործունէութեան քառասնամեակի նշումը: Երեկոյթը հովանաւորուած է թեմին առաջնորդ Մեսրոպ Աբգ. Աշճեանի կողմէ: Դասախօսած են Սօնա Օհաննէսեան (հայերէն) եւ տոքթոր Ռապըրթ Մայլաք (անգլերէն): Ապա Գէորգ Տօնապետեանի աշակերտներէն Լիզա Եսայեան - Տուլկէրեան եւ Մայսա Մելքոնեան արտայայտուած են յոբելեարին արժանիքներուն մասին, որպէս կրթական, կուսակցական եւ մամուլի գործիչ: «Կոմիտաս» երգչախումբին ելոյթէն ետք Թորգոմ քահանայ Յակոբեան կարդացած է Գարեգին Բ.ի Օրհնութեան դիրը, որմէ ետք Մեսրոպ Աբգ. ողջունած է յոբելեարը: Ապարին խօսք առած է Գէորգ Տօնապետեան:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ԱՐԵՆՈՑՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հայութեան կրակը բոցկլտում է չարունակ օտարութեան մէջ:

Հայութեան կրակը վառ պահելու խնկական հնոց է Հայ արենոյշներու այս բանակավայրը: Ցիսուն տարի է ինչ զոյութիւն ունին արենուչական - սկաուտական բանակումները, Ֆրանսիայի պանդան շրջաններում եւ տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր չարունակ իրենց սեփական հողի վրայ Պասթիա տէ Ժուրատի Վօքլուզի նահանգին մէջ:

Արենոյշների «Այդեատան» բանակավայրում հայ լաւագոյն, ազգասէր, հայրենասէր քաղաքացիներ պատրաստելու միտումով դաստիարակւում են առնուազն յիսուն հայ մանկիկներ: Այս գաղտնիկ ճամբարը թաքնուած է բնութեան խոր գրկում չրջապատուած կանաչազարդ անտառներով, դաշտերով, եւ լեռներով: Սակն ամրան Յուլիս ամսուն, լցւում է հայ մանկիկների ծիծաղի եւ բերկրանքի քրքիչներով, նման կարկաչուն աղբիւր - ների ազմուկի, որ առաւել է կենդանացընում բնութիւնը: Այստեղ մէկ տանիքի տակ Ֆրանսիայի օտար հողի վրայ, զուարճանում, ուրախանում եւ սովորում են, հայրենի մեսրոպեան հազարապանճ Այբուբէնը, հայ գրողների որոչ բանաստեղծութիւնները, հայկական անոյշ մեղեդիները:

Հայաստանից հեռացած հայ զաւակները լիբանահայ, պոլսահայ եւ Ֆրանսահայ մանուկները, յուշերի մի ողջ երամ, որ կեթեւ մեղուների պէս պտրտում է եւ նրանցից իւրաքանչիւրի գլխում եւ միտում ներկայի իրականութեան. յարատեւելով եւ վերատին յիշեցնելով իրենց հայ ծնունդը, իրենց հայ հոգին եւ ամանդ մէջ արթնցնելով, միւսների մէջ առ աւելի աւելացնելով հայ լինելու ցանկութիւնը, ինքզինքը հայ զգալու հպարտութիւնը:

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ԼԻՄԼԻՔՃԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ներքին զօրքը հանելու հրամանը արձակուած է Շատալինի կողմէ:

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցին պատասխանած է նաեւ Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Մ. Մոլոտով: Ան պատմական անարդար կարգադրութիւն նկատելով Ղարաբաղի անջատումը Հայաստանէն, բնական կը գտնէ Հայաստանի վերամիանալու անոր ներկայ պայքարը: Ու ամէնէն մեղմ արտայայտութեամբ «անազնիւ» կ'որակէ զօրավարներու, կեդրոնական դատախազութեան, պետական ապահովութեան կոմիտէին (ԿԱ – կէ – պէ) ու Ներքին նախարարութեան վարմունքը, հայ քաղաքօրքի անզամներու զինակահարումն ու խաղաղ բնակիչներու ապանութեան դիմաց: Որպէս գործնական արդիւնք, այլ երեսփոխան մը՝ Ս. Սիրոտկին կ'ըսէ թէ հիմա երբ կեդրոնի եւ Հանրապետութիւններու միջեւ գոնուած առճակատումը մեղմանալու նշաններ ցոյց կուտայ, եթէ կարելի ըլլայ յստակ ու բոլոյդ պատճառաբանուած արժեւորում մը տալ տեղի ունեցածին, կեդրոնին վրայ ազդելու իրական կարելիութիւն կը ստեղծուի:

***

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 13–20 Հայաստան գոնուած էր Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին հինգ հոգինոց պատուիրակութիւնը. անոնք ընդունուած էին Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ Վազգէն Ա.-ի կողմէ: Յայտարարութեան մէջ որ հրապարակուած է նոյն պատուիրակութեան կողմէ կ'ըսուի թէ մեծ տպաւորութիւն գործած են հայկ. կառավարութեան ու Խորհրդարանին հաստատ քայլերը որոնք կ'առնուին հաստատելու համար միջազգային եւ մարդկային իրաւանց պայմանագրեր ու յարաբերութիւններ հաստատելու դրացի երկիրներու հետ: Անոնք գոհունակութիւն կը յայտնեն նաեւ կնճիռները խաղաղ միջոցներով լուծելու Հայաստանի իշխանութեան տրամադրութեան: Պատուիրակութիւնը հանդիպած էր Ազրբէջանի սահմանամերձ գիւղերէն եւ Ղարաբաղէն աքսորուած Հայերու եւ ունկընդրած անոնց ողբերգական պատումները: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ պատուիրակութիւնը պիտի դիմէ կառավարութիւններու, որպէսզի ջանքեր դրծադրուին անմեղ մարդոց վրայ յարձակումները դադրեցնելու, պատանդները ազատ արձակելու համար:

***

«ԻՄ ԱԶԱՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Այսպէս կոչուած էր Կումայրիի «Ընտանիք» մանկապատանեկան ստեղծագործական կեդրոնին հանդէսը: Կեդրոնը ուր 700 երախաներ կ'ուսանին, վերջերս բացուեցաւ որպէս նուէրը ուրալցի եւ սիբիրցի չինարարներուն:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹԱՅԼԱՆԴ

Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան Մոսկուայի կեդրոնին մէջ հայկական կառավարութեան մշակոյթի նախկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեան հանդիպում ունեցաւ Թայլանդի խորհ. դեսպանին հետ, այս վերջինին խնդրանքով: Հանդիպումը նիւթ ունեցաւ երկու երկիրներու առեւտրա-տնտեսական, մշակութային համագործակցութեան հարցեր: Թայլանդի դեսպանը յարմար ժամանակ մը Հայաստան պիտի այցելէ:

***

ՊԱՏՄԱՆԱԳԻՐ «ԼՈՑՍ»ԻՆ ՀԵՏ

Երեւանի բիւրեղապակեայ չահերու գործատան արտադրամասեան առաջին յանախորդները եղան արաբական միացեալ էմիրութիւնները: Ապակրանքին պայմանագիրը կնքուեցաւ վերջերս երբ «Լոյս» միաւորումին տնօրէնը Ամերիկա կը գտնուէր:

***

ՂՐԻՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵՆՆԻՔԷՆ

Ղրիմի «Լոյս» հայկական ընկերութեան Եւպատորիայի բաժնին հիմնադիր ժողովը գումարուած է 150 անդամներով: Եւպատորիայի համայնքը բաւական գործ ունի ընելիք. պէտք է կարգադրել կիրակնօրեայ դպրոցը, հայկ. յուշարձանները բարեկարգել եւլն.: Ղրիմի մշակոյթի հայկ. ընկերութեան բաժանմունքներ կան այսօր Սեվաստապոլ, Եալթա, Թէոդոսիա եւ Ստարի Ղրիմ:

ՓՈՒԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Գառնիկ Մոմճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գամէգեան փոխան ծաղիկի 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի մահուան քառասունքին ի յիշատակ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 500 Ֆր. կը նուիրէ Տիկին Անէտա Ալեքսանեան:

***

Պ. Աշոտ Սերճանեան 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր կնոջ մահուան ե. տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է Տիկին Բարիս Ամատունեանէն 100 Ֆր., Անթուանէթ Տօնապետեանի մահուան առթիւ:

***

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի կարօ Քէհէյեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Ահարոն Պարսումեան եւ ընտանիքը 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիւշիւքեան 200 Ֆր.:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Առնուվիլ...): Ամսավճարը կը նեբառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու կէս տարեկանէն սկսեալ:

– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Ամատէմիի հսկողութիւն):

– 6 տարեկանէն սկսեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (Էվփորմաթիք):

– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:

– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (դպրոցական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:

– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա-տեսողական միջոցներու օգտագործ:

– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:

– Արձակուրդի շրջաններուն, դիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:

– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

● Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)

● Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)

Ցաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.–

43 · 81 · 01 · 72 թիւին:

Հասցէ՝

1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:

Ցաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 7, տօն է «ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ»: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Յուլիս 7, Կիրակի ՎԱՐԴԱՎԱՌ: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Բ. օր ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ: Յիշատակ է Մեհլոց, ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի: Վասն Հայրենեաց նկնջեցելոց:

ԿԱԶՈՑՏ ԽԱՉ

ԴԻՊԻ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Ֆրանսահայ կատոյտ Խաչէ «Պելֆոնթէն» կայանին այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝ Կիրակի, Յուլիս 21: Այս առթիւ կատոյտ Խաչէ Քլիչի-ի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ այցը հանրակառքով մը

- Մեկնում՝ Շաբաթ Յուլիս 20, ժամը 9-ին՝ Square Montholon:

- Պանդոկի ապահովութեան համար հեռաձայնել թիւ 47 - 99 - 41 - 19, մինչեւ Յուլիս 6:

- Երթեւեկութեան դին՝ երթ եւ վերադարձ 350 Ֆր.:

- Պանդոկի դին՝ 150 / 180 Ֆրանք (երկու հոգիի համար):

U.G.A.B. COMITÉ SUISSE

SYMPOSIUM A GENEVE
du 7 au 10 NOVEMBRE 1991

LE ROLE DE LA FEMME ARMENIENNE A TRAVERS L'HISTOIRE

Conférenciers :
Dr. Akabie EKMEKDJIAN (Chypre)
Mme Silva GABOUDIKIAN (Arménie) *poétesse*
Mme Anahid PAYANDUR (Arménie)
Dr. Mariam TER-KRIKORIAN (Arménie)
Mme Martine HOVANESSIAN (France)
Dr. Dicran KOUYOUMDJIAN (France-U.S.A.)
Mme Rita BALIAN (U.S.A.)

PARTICIPATION: Prix forfaitaire (compris) 4 jours
Arrivée: 6/11 Départ: 10/11 (conf.-séjour-déjeuner-dîner-dîner gala)
Hôtel 5 étoiles: 1 pers. 1 400 F. suisse — 2 pers. 2 100 F. suisse
Hôtel 3 étoiles: 1 pers. 900 F. suisse — 2 pers. 1 600 F. suisse

IMPORTANT : DATE LIMITE DES INSCRIPTIONS : 15 AOUT

Renseignement : U.G.A.B. Genève/Suisse : Case postale 429
Tél. : 22-735-93-02 (de 14h à 18h)
Fax : 22-786-84-30
U.G.A.B. Paris/France : M. Arto Hampartzoumian. Tél: 40-50-88-09

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՇԱՇՈՒԵՑՈՑՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4

JEUDI
4 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.572 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.572

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»–ՅՈՒՆԻՍ 26/ՅՈՒԼԻՍ 2)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՎԱՐՆԱՑԷ, Խորհ– Միութեան արտաքին նախկին նախարարը եւ քանի մը բարեկործիչներ, նոր կուսակցութիւն մը հիմնեցին՝ «ժողովրդավար միացեալ կուսակցութիւն»ը, որու հիմնադիր անդամներն են Շեվարնաձէի կողքին՝ Արկադի Վոլսկի, Ալեքսանդր Եակովլեւ, Ա. Ռուսակօր, Իվան Սիլայեւ, Գաւրով եւ Սորչակ (Մոսկուայի եւ Լենինկրադի քաղաքապետները), Ստանիսլաւ Շատալին եւ ն. Պետրակով: Դէմերու համաձայն, չարժումին յատկանշական երեւոյթն այն է որ ծնած է իշխանութեան ծոցն իսկ գտնուող անձերով: Այս հիմնադիրները կոչ մըն ալ կ'ընեն ուղղուած՝ «Անոնց՝ որոնք մտահոգ են մեր Պետութեան ճակատագրէն, որոնց համար անհատական ազատութիւնը թանկագին է, որոնք լրջոյ ազատ կը տեսնեն իրաւունքի եւ ժողովրդավար ընկերութեան մը մէջ եւ որոնք կ'ուզեն եւ գիտեն աշխատիլ»: Լսողներէն շատ քիչերը բացէ ի բաց կուսակցութիւն բառը չեն ուզեր գործածել, թողլով որ Սեպտեմբերին հրաւիրուած հիմնադիր համագումարը ճշդէ «չարժում»ին ապագայ բնոյթը: Ուշադրութիւն կը դրաւէ նաեւ Գորբաչովի մօտ երկու անձերու ներկայութիւնը: Մէկը՝ Եակովլեւն է, միւսը՝ Վոլսկի (երբեմնի նախագահը Ղարաբաղի կառավարական յատուկ մարմնին), որ մինչեւ իսկ ապագայ, հաւանական նախարարապետը կը նկատուի: Եակովլեւն ալ յօդուած մը ըստորագրած է Իզվեստիայի մէջ, ուր կ'ըսէ.– «Պէտք չէ խորամանկ խաղեր փորձել: Ցասակ կերպով ընդունինք, որ համայնավար կուսակցութեան դեմոկրատ վերածնունդը եւ մենաշխրական իր անցեալին հետ խզումը տեղի չունեցան»:

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ, Ցուլիս 3–ի առաւօտեան, կացութիւնը խիստ մտահոգիչ կը նկատուէր, քանի բանակը աւելի քան հարիւր զինակառքերով կը յառաջանար դէպի Սլաւոնիա: Գլխաւոր մտավախութիւնը կու գար անկէ որ բանակը սկսած էր ինքնագլուխ գործել եւ չհպատակիլ Պելկրատի իշխանութեան: Սլայակոյը պետը յայտարարած է թէ՝ «Խաղաղութիւնը պէտք է ձեռք ձգել պատերազմով»: Սլաւոնիոյ իշխանութեանց միակողմանի հրաժարարի հրահանգը եւ այն որոշումը որ զինուորները զօրանոց քաշուին չբաւեց եւ դաշնակցային բանակին սլայակոյին պետին համար, այդ որոշումը յապաղած է: Անչուշտ դուրսէն ալ միջամտողներ կան, եւ առաջինը՝ Ամերիկա, որու դերը, նման գործերու մէջ, միշտ պզտոր կը մնայ: Պուշ մտահոգ է եւ կոչ կ'ընէ կողմերուն, որ վերջ տան կռիւներու: Արտաքին Նախարարութիւնն ալ անկարելի չի նկատեր Սլաւոնիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութեան ճանաչումը:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ կը չարունակէ տարածուիլ երկրին հարաւը եւ կը յաջողի հաստատուիլ, ըստ հասած լուրերուն: Պաղեստինեան ուժերը արդէն կորսնցուցած կ'ըլլան իրենց հակակշիռին տակ պըտնուղ զօրին երեք քառորդը, այսինքն, ծանօթ է որ տարիներէ ի վեր Սայտայի այդ ամբողջ շրջանը Պետութեան մէջ պետութիւն մը ստեղծած էին: Հաւանական կը նկատուէր, Ցուլիս 3–ին, որ Ալժերիա միջնորդէ Լիբանանի եւ ՊԱԿ–ի միջեւ:

ՎԱՐՇԱՒԱՑԻ մէջ, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ սակարանին Ֆրանսայի ելմտական նախարար՝ Պերեկովուայի ներկայութեան:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պատժական օրէնքը փոփոխութիւններ կրեց: Պետութեան սեփականութեան դէմ «տնտեսական ոճիր» գործած ըլլալու ամբաստանութեան տակ գտնուող անձը այլեւս մահապատիժի չենթարկուիր: Գնդամահապատիժը կահարութեամբ մահապատիժը այլեւս կը գործադրուի միայն «բարձր դաւաճանութեան» պարագային:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՓԱՌԵՐԳԸ՝ «ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

Ցուլիս 1–ին Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանը բուռն պայմաններու մէջ քննարկեց փառերգի ու զինանշանի նախագիծը: Ներկայացուեցան փառերգի երկու տարբերակ. «Մեր Հայրենիք»ը եւ 1944–ին Առնօ Բաբաջանեանի ու Այ. Ցարութիւնեանի կողմէ գրուածը: Մեծամասնութիւնը (146 թեր եւ երկու դէմ) կողմնակից գտնուեցաւ առաջինին, այն պայմանով որ երգին բառերը վերջնական ձեւով խմբագրուին յանձնաժողովին կողմէ: Իսկ պետական զինանշանի հարցը կը քննարկուի յաջորդ նիստին:

***

ԳՐԻՇԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

«Խորհ. Ղարաբաղ» թերթը կը հաղորդէ որ Շուշիի բանտէն ազատ արձակուած է ադրբեջանական քաղաքագօրքի կողմէ Մայիսին ձերբակալուած Բերդաձորի են–թաշրջանի Հին Շէնի տնտեսութեան նախագահ՝ Գրիշա Սարգսեանը: Մէկուէս ամսուան բանտարկութենէն ետք, առողջութիւնը բոլորովին քայքայուած է:

***

ՎԻՐԱՒՈՐ ՄԸ
ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ

Իր թրաքթէօրին վրայ աշխատած ատեն կրակոցէ վիրաւորուած է Մարտակերտի չրջանի Կարմիր ատենի բնակիչ՝ Վալերի Կարապետեանը: Կեանքը վտանգուած չէ:

***

Մտեփանակերտ ձերբակալուած է զինուորականներու կողմէ վարորդ Արթիւր Աբրահամեան: Պատճառը ծանօթ չէ:

***

ՏՈՒՐՔԻ ՉՆԶՈՒՄ

Նախարարներու Խորհուրդը որոշեց Ցուլիս 1–էն ջնջել այն տուրքը որ կը դանձուէր ամէնօրեայ զործածութեան ապրանքներէն. այս տուրքը կեդրոնին կողմէ սահմանուած էր այս տարի. այլ Հանրապետութիւններ եւս հետզհետէ կը հրաժարին անոր գանձումէն:

***

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Ցունիս 29–ի Նախարարներու Խորհուրդին քննարկուեցան քաղաքներու նըշանակման, հողի սեփականաչնորհումի, Հայաստանի տարածքին դիրք գրաւած խորհ. բանակի եւ սահմանապահ ուժերու փոխ–յարաբերութիւններու հարցերը: Մասնակից էին Գերագոյն Խորհուրդի փոխ նախագահ Գադիկ Ցարութիւնեան, վարչապետ Վազգէն Մանուկեան ու Հայաստան գտնուող զօրաբաժնի զօրավար Ն. Պիչչեւ եւ ուրիշներ:

Վ. Մանուկեան ըսաւ թէ անկախութեան ուղիին հետեւորդ Հայաստանի համար ձեռնտու չէ առճակատիլ կեդրոնին եւ բանակին հետ: Սեպ. 21–ի հանրաքուէէն ետք միայն կը տրուին քաղաքական որոշումներ եւ փոխ հասկացողութեան ծրագրերը: Անկախութիւն ձեռք ձգելէ ետք եւս մենք որոշ թելերով թերեւս կապուած կը մնանք Խորհ. Միութեան եւ Ռուսաստանի հետ:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ
ԴԻՄՈՒՄԸ

Ռուսաստանի կարմիր Խաչը հայրենակիցներուն ուղղուած դիմումով մը մըտահոգութիւն յայտնած է ազգամիջեան յարաբերութիւններու լարումին համար, որ պատճառ կ'ըլլայ խաղաղ բնակչութենէն ու զինուորական միաւորներէն զոհերու աւելնալուն: Ռուսաստանի Կարմիր Խաչը կոչ կ'ուղղէ հակամարտ բոլոր խումբերուն –Կովկաս, Պալթեան Հանրապետութիւններ կամ այլուր– որ Ցուլիս 1–ին դադրեցնեն զոհաբերութեան ու բռնութեան արարքները: Նոյն կոչը կ'առաջարկէ նաեւ Ցուլիս 1–ը յայտարարել «Ազգ. հաշտութեան պայքարի համազգային օր»:

***

ՈՒԿՐԱՆԻԱՑԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՆԵՑՈՒԿ

Ուկրանացի քաղաքական բանտարկեալներու համամիութենական համաժողովի մասնակիցները (Ցունիս 22) դիմում մը ղրկեցին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան ու Մ. Գորբաչովի, բողոքելով ու դատապարտելով հայ ժողովուրդին դէմ ձեռնարկուած նոր ցեղասպանութիւնը: Դիմումը «Հայ ժողովուրդը հնազանդեցնելու եւ աւելի կայսրութեան մէջ ապրիլ ստիպելու» միջոց կը նկատէ ԼՂԻՄ–ի ու յարակից չրջաններու Հայութեան ահաբեկումը, Ադրբեջանի հայկ. գիւղերու բռնակչութեան տեղահանութիւնը, հայ ոստիկաններու դնդակահարումը, պատանդառնելու գործողութիւնները: Ուկրանական քաղաքական բանտարկեալները կ'ըսեն թէ զօրավիդ են հայ ժողովուրդին, անոր արդարացի պայքարին մէջ ու կը բաժնեն Հայութեան ցաւը: Դիմումը կը պահանջէ անյապաղ դադրեցնել պատերազմական յարձակումները Հայաստանի դէմ, ինչպէս նաեւ դատարան ներկայացնել ցեղասպանութեան կազմակերպիչները:

***

ԼԻՏՈՒԱՆԻԱ ԱՐԹԻԿԻՆ ՕԳՆԱԿԱՆ

Լիտուանիացի չինարարներու կողմէ կառուցուած 170 բնակարան յանձնուեցան Արթիկցի ընտանիքներու, «Լըմբատ 2» թաղամասին մէջ: Քաղաքին մէջ տակաւին պէտք է կառուցուի 108 հազար քառ. մեթր բնակելի մակերես, որպէսզի ամբողջովին լուծուած ըլլայ բնակարանի հարցը:

***

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱԻԱՔՈՑՔ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ ներքին Սփիւռքի ուսուցիչներու խորհրդակցութիւն, մասնակցութեամբ Մոսկուայէ, Լենինկրադէ, այլ քաղաքներէ հայ համայնքներու ներկայացուցիչներու: Երկու տարիէ ի վեր Երեւանի մէջ կը գործէ սփիւռքեան դպրոցներու դրասենեակ. 3–4 տարին անգամ մը Վրաստանի, Կրասնոդարի, Աբխազիոյ հայ դասատուները հնարաւորութիւն կը ստեղծեն մեթոտական օգնութիւն ունենալու: Այս տարի Հայաստանի ճամբարներուն մէջ պիտի հիւրընկալուին ներքին Սփիւռքէն պատանիներ:

***

ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵԼՈՒ ԿՈՉ

Սփիւռքահայութեան կապի Կոմիտէն կոչ կ'ուղղէ օգնելու ներքին ու արտաքին Սփիւռքի դպրոցներուն: Կ'առաջարկուի դրադարաններուն նուիրել արուեստի, հայագիտութեան, մանկական, եւ րաժշտութեան եւ այլ կարգի գիրքեր, հայերէն, ռուսերէն ու այլ օտար լեզուներով: Գիրքերը պէտք է ղրկել կամ անձամբ տանիլ. Երեւան 10, Հանրապետութեան փողոց (Նախկին Ալավերդեան), թիւ 37, Սփիւռքահայութեան հետ մշակ. կապի Կոմիտէի առաքման բաժնին:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒԲԵՐ

ՆՇԱՆԱԲՈՒԹԻՒՆ

Արտաչատի Այգեպատ դիւղէն երջանիկ Աւետիսեան Մոսկուայի մրցըչարքէն վերադարձաւ ոսկէ մետալով: Մարզկուհին համամիութենական եւ միջազգային երեք մրցումներու մասնակցեցաւ այս տարի, միշտ մրցանակներ չահելով: Ներկայիս ան կը նախապատրաստուի խորհրդային խումբին կազմով մասնակցելու Եւրոպայի առաջնութեան մրցումներուն:

ԹԵԹԵՒ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ

Ֆինլանտիայի Թեթեւ մարմնամարզի միջազգային երիտասարդական մրցումներուն սկսաւառակ նետելու մարզին մէջ Հայաստանէն խորհրդային կրկնակի ախոյեան Գենադի Բարսեղեան բ. տեղը գրաւեց 54.84 մ. արդիւնքով: Երեւանցի երկրորդ մասնակիցը Ցովհ. Մկրտչեան 200 մ. վազքին չորրորդ հանդիսացաւ:

ՍԱՄԲՕ

Այս ճիւղին մէջ բարձր մակարդակի մրցավարութիւնը գնահատուելով, Հայաստանի խումբին գլխաւոր մարզիչ Գուրգէն Գէորգեան ստացած է միջազգային մրցավարի կոչում:

ՄԱՐԶԻԿԻՆ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ 58 տարեկանին յանկարծամահ եղաւ հայկ. ֆութպոլին ծանօթ անուններէն մարզիչ Հրաչեայ Ալչմանուկեան: Խաղացած էր «Դինամօ», «Սպարտակ» խումբերուն մէջ, ապա ձգելով մարզիկի ասպարէզը, աշխատած էր որպէս մարզիչ:

ԼԵԶՈՒ ԵՒ ՕՐԷՆՔ

ՅՈՎՀ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ (*)

Ամէն մի քաղաքակիրթ ազգային պետութիւն իր հիմնական խնդիրներից է համարում իր ամրութիւնն ու կենսունակութիւնը մեծացնող, իր ժողովրդի ամբողջականութիւնն ու համախմբուածութիւնն ապահովող գործօնների ստեղծումը, որոնցից թերեւս ամենակարեւորը պետական կարգավիճակ ունեցող լեզուն է:

Լեզուն, որպէս հաղորդակցման միջոց, միաւորում է մարդկանց, բայց որպէս ազգային խորհրդանիշ եւ ընկերային տարբերանշան՝ մեկուսացնում է մարդկանց խմբերը, տարանջատում ազգեր ու ժողովուրդներ:

Բազմալեզու ազգաբնակչութեամբ լեզուականօրէն պատակուած հանրութեամբ ուժեղ ու կենսունակ պետութիւն ստեղծելը դժուար է, առաւել եւս խրթին է ազգային պետութիւն ստեղծելը: Ահա թէ ինչու ազգային լինելու յատկանիշն ունեցող ամէն մի պետութիւն չանում է իր ժողովրդին միաւորել ու միասնացնել իր պետական լեզուով, այդ լեզուն դարձնել իր բոլոր քաղաքացիների սեփականութիւնը եւ կիրառել իր ներքին կեանքի բոլոր ոլորտներում: Ահա այս պէսքում է, որ պետական լեզուն համախմբում է տուեալ պետութեան սահմաններում ապրող ժողովրդին: Այդպիսով պետական լեզուն ոչ միայն ազգի ոգին է, այլեւ ազգային պետութեան հոգեւոր սոսինձը:

Երբ ստեղծւում է պետութիւնը եւ առկայ լեզուավիճակը չի բաւարարում վերոյիշեալ պահանջները, հարկ է լինում վարել յատուկ լեզուաքաղաքականութիւն, դիմել օրէնսդրական միջամտութեան:

Նորահռչակ Հայաստանի Հանրապետութեան բնակչութիւնը, չնայած իր ազգային բացառիկ միաւորութեանը, լեզուականօրէն միասնական չէ, պատակուած է հայախօս եւ ռուսախօս հատուածների, ընդ որում այդ բնակչութեան կէսից աւելին գործնականում չը գիտէ կամ վատ գիտէ ռուսերէն, իսկ աւելի քան մէկ տասներորդը՝ չգիտէ կամ խիստ անբաւարար գիտէ հայերէն: Պետական եւ այլ հաստատութիւնների գրագրութիւնն ու պաշտօնական գործավարութիւնը գերազանցապէս ռուսերէն են: Ուսումնական հաստատութիւնների մօտ մէկ հինգերորդի դասաւանդման հիմնական լեզուն հայերէնը չէ: Հայաստանի ճանապարհների եւ հեռաձեռքի ներհանրապետական հաղորդումների մի զգալի մասը հայերէն չէ: Պետական հռչակուած Հայոց լեզուն լիարժէք չի գործածւում նաեւ կեանքի այլ ոլորտներում: Անհարկի մեծ թիւ են կազմում տարբեր լեզուներից կատարուած փոխառութիւնները ու օտար ներթափանցումները գրաւոր եւ յատկապէս բանաւոր հայերէնում: Ամօթալի մեծ չափերի են հասնում օտար յատուկ անունները, յատկապէս արտաքին եւ ապաստարկման ոլորտի հաստատութիւնների, փողոցների ու հրապարակների անուանումներում, աշխարհագրական փոքր տեղանուններում, անճանաչելի դարձած անձնանուններում: Ոչ հայերէն է, եւ այն էլ լեզուական խայտառակ մեղանչումներով, տարբեր կարգի հաստատութիւնների ներքին ու արտաքին ցուցանակների, գնապիտակների, գովազդների պատկառելի մասը: Դեռեւս չատ ուժեղ է բնակարանների զանգերին տիրոջ ազգանունը գրելու եւ փաստաթղթեր ստորագրելիս ռուսերէնին դիմելու գայթակղութիւնն ու տոնամեակներով արմատացած արատաւոր սովորութիւնը: Պարզապէս գաւեշտի հանող աւանդոյթ է դարձել այն, որ հայաստանցի բոլոր Հայերը, չնչին բացառութիւններով, չներին դիմում են ռուսերէն բացագանչութիւններով, եթէ անգամ այդ լեզուն գործնականում չգիտեն:

Ահա այսպիսի ոչ պատուաբեր լեզուավիճակը չտկելու համար քարոզչութիւնն ու գաղափարախօսական աշխատանքը անբաւարար են, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք արտաքին քաղաքական ու մշակութային ճնշումները, լեզուական ծանրաբեռնուածքները, մեծ չափերի հասնող ներգաղթն ու արտագաղթը: Քարոզչութիւնը դրական արդիւնքներ, անշուշտ տալիս է, բայց եւ նպաստում է հակադիր լեզուական կողմնորոշումների բեւեռացմանը, կրքերի չիկացմանը, հանրութեան լեզուական պատակման բացայայտմանը, ընդդիմադիր ուժերի աչքառուցմանը եւ հակաքարոզչութեան ծաւալմանը: Ուստի անհրաժեշտ է նաեւ օրէնսդրական միջամտութիւն, հանրապետութեան սահմաններում լեզուական յարաբերութիւնները կարգաւորող օրէնքի հռչակում եւ հետեւողական կիրառում: Կոչերի, յորդորների ձեւով առաջարկուող դաղափարները կարող են վիճարկուել «սակարկուել» իսկ օրէնքի ուժ ստանալու ղէպքում դրանք այլեւս քննարկման ենթակայ չլինելով՝ ընդունւում են անվերապահօրէն: Հետեւաբար, ներկայումս բորբոքուած բանավէճերին ու առճակատմանը կարող է վերջ դնել միայն ընդունուելիք օրէնքը:

Հայաստանի Հանրապետութեան լեզուավիճակը չտկելու համար օրէնսդրական միջամտութիւնը բարոյապէս միանգամայն արդարացուած է: Եթէ խղճի ազատութեան մասին նորահռչակ օրէնքը պաշտպանում է հայ առաքելական եկեղեցին՝ որպէս ազգապահպան կարեւոր դործօն, եւ սահմանափակում դրան ըստպառնացող այլ եկեղեցիների ու աղանդների դործունէութիւնը Հայաստանում, ապա նոյն տրամաբանութեամբ ու իրաւունքով պէտք է պաշտպանենք Հայոց պետական լեզուն եւ Հայաստանում սահմանափակենք (եւ ոչ արդիլենք) այլ լեզուների գործածութիւնը: Մանաւանդ, որ Հայաստանում որեւէ կրօն պետական չէ, իսկ Հայոց լեզուն՝ պետական է:

Միանգամայն բնական եւ անհրաժեշտ է թւում այն հանգամանքը, որ պետական կենտրոնացուած իշխանքի եւ կարգաւորման ենթարկուում լեզուի ներքին կառուցուածքային կողմը, ներհամակարգային գործառութիւնը, զրական խօսքի մշակոյթը: Այդպիսի կարգաւորումը յատկանի է լեզուի կանոնարկում անուանով եւ վերաբերում է քերականութեանը, ուղղագրութեանը, ուղղախօսութեանը, ոճաբանութեանը: Անհրաժեշտ է, սակայն ինչպէս տեսնում ենք, որ պետական կենտրոնացուած իշխանքի եւ կարգաւորման ենթարկուի նաեւ լեզուի արտաքին գործառական կողմը, որը վերաբերում է կեանքի տարբեր ոլորտներում լեզուի կիրառութեան կարգին եւ այլ լեզուների հետ ունեցած փոխյարաբերութիւններին, լեզուներ գործածելու առումով մարդկանց եւ հաստատութիւնների իրաւունքներին ու պարտականութիւններին: Լեզուի արտահամակարգային կողմի այսպիսի կարգաւորում իրականացնելու նպատակ ունի Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքը լեզուի մասին, որի նախագիծը դեռեւս քննարկում է Գերագոյն Խորհուրդը:

Այդ օրէնքը նախատեսում է Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում կարգաւորել լեզուների գործածութիւնը պաշտօնական, ուսումնական, զանգուածային լրատուութեան նպատակներով: Օրէնքի հայեցակարգը որոշող սկզբունքներն են լեզուական անկախութիւնն ու ազգայնացումը, Հայոց լեզուի կառուցուածքային եւ գործառական ինքնավարութիւնը, լեզուական պետական ու լրատուական համակարգերի համազգային միասնականութիւնը, լեզուատեղծագործական ազատութիւնը: Օրէնքի գործադրման միջոցներն են՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն հայցողների, պաշտօնեաների եւ սպասարկման ոլորտի աշխատողների համար լեզուական արտօնակարգի սահմանումը, Հայոց լեզուի գործածութեան խրախուսումը հարկային քաղաքականութեամբ, օրէնքը խախտողների նկատմամբ վարչական պատասխանատուութեան սահմանումը, լեզուավիճակի համակարգուած հետազօտութիւնը եւ գիտական կանխատեսումը, լեզուի պետական խնամքն իրականացնող գործադիր յատուկ մարմնի եւ լեզուական ծառայութեան ու տեսչութեան կառուցուածքների ստեղծումը:

Օրէնքը հիմնուում է ազգային նոր լեզուաքաղաքականութեան վրայ, որի ըստ կրզբունքներն են ինքնուրոյնութիւնը, աւանդականութիւնը, ժողովրդավարականութիւնը, համապետականութիւնն ու համազգայնութիւնը:

Հայոց ազգային լեզուաքաղաքականութեան մէջ կարեւոր տեղ է տրւում Հայաստանի սահմաններից դուրս Հայոց լեզուի պահպանման ու տարածման, տարասփիւռ հայ զանգուածների ազգային լեզուամշակութային պահանջների բաւարարման խնդիրներին: Այդ լեզուաքաղաքականութեամբ նախատեսւում է խրախուսել նոր դրական հայերէնի երկու ճիւղերի՝ արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի փոխմերձեցումը, դրանք միմեանցից օտարացնող անջրպետների ու խոչընդոտների վերացումը: Որպէս այդպիսի կարեւոր քայլ է դիտւում համազգային աւանդական ուղղագրութեան վերահաստատումը, դրա դիտական կանոնարկումը ու միասնական կիրառումը: Օրէնքը հաստատում է արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի՝ որպէս հայ նոր դրական լեզուի հաւասարազօր եւ համարժէք ճիւղերի կարգավիճակը եւ այդպիսով կանխում արեւմտահայերէն խօսողների նկատմամբ որեւէ խտրականութիւն Հայաստանի տարածքում: Նախատեսւում է ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ նրա սահմաններից դուրս հետեւողականօրէն իրագործել ուծացած հայ զանգուածների լեզուական դարձը՝ վերստին հայացումը, նրանց համար հայալեզու լրատուական, կրթական, մշակութային եւ քարոզչական համակարգերի ապահովումը:

Լեզուն կարեւոր գէնք է ազգերի դատութեան կուռում: Մեծ ազգերն իրենց լեզուներով ծաւալապաշտական քաղաքականութիւն են վարում, ճնշում, ճնշում, կլանում փոքր ազգերին, իսկ վերջիններս իրենց լեզուներով պաշտպանում են այդ արտաքին վտանգներից, պահպանում իրենց ինքնութիւնն ու ամբողջականութիւնը: Լեզուների միջեւ մրցակցութիւնը մարդասիրական բնոյթ հաղորդելու եւ ջունգլիների դաժան «օրէնքներից» վերծ պահելու գլխաւոր նպատակն են հետապնդում քաղաքակիրթ եւ ազգային արդուժամանակութիւն ունեցող երկրների օրէնքները լեզուների մասին: Նոյն նպատակին է միտուած նաեւ լեզուի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան ընդունելիք օրէնքը, որը կոչուած է պաշտպանելու նախ եւ առաջ Հայոց լեզուի շահերը ի նպաստ հայ ժողովրդի եւ համամարդկային մշակոյթի:

(*) Յովհ. Չաքարեան 40 տարեկան, լեզուաբան, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու է. կ'աշխատի Հայաստանի Գիտութիւններու Կաճառի լեզուաբանական հաստատութեան մէջ, որպէս բաժնի վարիչ: Լեզուի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի այն նախագծին հեղինակն է զոր Գերագոյն Խորհուրդի ճիւնարկումին ներկայացուցած է Գիտութեան եւ կրթութեան, լեզուի եւ մշակոյթի հարցերու մշտական յանձնաժողովը:

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԵԱՅՔ ՓԱՐԻԶԻՑ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆՆԵՐԻ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Դ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մոսկուայից բերուած յիշուած երեք բեմադրութիւններից անմիջապէս յետոյ, Սունդուկեանի բեմի վրայ տեղի ունեցաւ փառատօնի երկրորդ ընդհանուր հանդիպումը, որը միաժամանակ ծառայում էր վերկման ծէսին: Հակառակ այն պարագային, որ խմբերն վառատօնին մասնակցելու համար իրենց բեմադրութիւնների երեկոյեան վկայականներ (դիպլոմներ) էին ստացել, պարզուեց, որ նրանց աշխատանքները դիտուել է նշանակուած մի «ժիւրի»ի եւ այլ հիմնարկների կողմից ու վնահատուելով՝ նրանք այժմ պիտի ստանան յատուկ մասնագիտական բնոյթ ունեցող մրցանակներ: Այսպիսով աչքաթող էր արուում այն փաստը, որ մասնակիցներն եբեան էին հասել առանց նախապէս տեղեակ լինելու թէ երեւանեան սփիւռքահայ թատերական փառատօնն մրցութեան բնոյթ է ունենալու:

Ինչպէս արդէն յայտնի է վերը յիշուած տողերից, խմբերից որեւէ մէկին հնարաւոր չէր ոչ մասնագիտական եւ ոչ էլ ինքնագործ թատրոնների չափանիշներից ելնելով, մէկը միւսին համեմատել: Խնդիրն պարզաբանելու համար կարելի է օրինակ բերել մարզական մրցոյթների ընթացքում կիրառուած պարզ խմբաւորումներին: Օրինակը ընտրեցի մարմնամարզութեան ղծով, որովհետեւ հարցն այդպիսով աւելի հեշտ է կարելի ըմբռնել ու պարզաբանել, քան արուեստի նրբերին ու բարդ չաւիղով: Խնդիրն հետեւեալն է. ի՞նչպէս է կարելի մրցոյթ յայտարարել վոլէյ-պոլի, ֆութպոլի եւ պասքէթպոլի խմբերի մէջ: Ճիշդ է, որ երեքն էլ մարզանքի բնագաւառին են պատկանում եւ բոլորն էլ գնդակի հետ գործ ունեն, սակայն նրանք իրենց ներքին օրէնքներով այնքան տարբեր են միմեանցից, որքան ըմբշամարտիկը լարախաղացից:

Ե...

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Մրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ Հայաստանի մշակոյթի նախարար՝ Պերճ Զէյթունցեանի, սփիւռքահայ թատրոնների Փառատօնի նախագահ՝ Խորէն Աբրահամեանի, մշակոյթի առաջին փոխնախարար՝ Մարատ Խարազեանի եւ այլ պատասխանատու անձանց ներկայութեամբ:

Առանց յիշելու «ժիւրի»ի անդամների անուանական կազմը Խորէն Աբրահամեանը հետեւեալ կարդով ներկայացրեց մրցանակակիրների ցանկը:

– Սփիւռքահայ Թատրոնների Փառատօնի (ՍԹՓ) վահրամ Փափազեան գլխաւոր մրցանակ՝ «Վարդան Աճէմեան» թատերախումբին (Լոս Անճըլըս),

– ՍԹՓ կանացի լաւագոյն դերի համար՝ Վ. Փափազեան մրցանակ՝ Նորա Ամրանիին (Լոս Անճըլըս),

– ՍԹՓ–ի տղամարդու լաւագոյն դերի համար՝ Վ. Փափազեան մրցանակ՝ Թիւրայր Փափազեանին (Լոս Անճըլըս),

– ՍԹՓ–ի Վ. Փափազեան մրցանակ ամէնէն երկարամեայ թատերախմբին՝ «Ադամեան» թատերախմբին (Հալէպ),

– Մշակոյթի Նախարարութեան կողմից՝ լաւագոյն ռեժիսորի՝ Սերգէյ Պարաճանով մրցանակ՝ Հայ Փորձնական Թատրոնի ռեժիսոր Լուսանա Յովհաննիսեան–Աբրահամեանին (Թեհրան),

– Հայաստանի Գրողների Միութեան կողմից՝ լաւագոյն ստեղծագործութեան ընտրութեան համար Հրանտ Մարգարեանին, «Համազգային Թատերախումբ» (Նիւ–Եորք),

– Հայաստանի Նկարիչների Միութեան կողմից՝ լաւագոյն ձեւաւորման համար՝ «Սիաւուչ եւ Սոզոմէ» ներկայացման ձեւաւորող Սմբատ Աբրահամեանին (Թեհրան),

– Հայաստանի Կոմպոզիտորների Միութեան կողմից՝ լաւագոյն երաժշտական ընտրութեան համար մրցանակ՝ Խաչիկ Խաչատրեանին եւ Յովիկ Ստեփանեանին (սփիւռքահայ ուսանողներ) «Կիսատութիւն» ներկայացման համար,

– Հայ Ճարտարապետների Միութեան կողմից՝ լաւագոյն կանացի կերպար ստեղծելու համար մրցանակ՝ Շաքէ Թումանեանին «Ռոմանտիկ Կոմեդիա» (Լոս Անճըլըս),

– Հայաստանի Կինօ Գործիչների Միութեան կողմից՝ կինոյի եւ թատրոնի լաւագոյն դերասանուհիին եւ դերասանի մրցանակ՝ Նորա Ամրանիին եւ Թիւրայր Փափազեանին «Կայան Արարատեան» (Լոս Անճըլըս),

– Մշակոյթի Հայկական Միութեան կողմից՝ պոէզիայի ինքնատիպութեան մրցանակ՝ «Կայան Արարատեան» ներկայացման (Լոս Անճըլըս),

– Երեւանի Քաղաքապետարանի կողմից մրցանակ՝ լաւագոյն քաղաքական թեմայի մարմնաւորման համար «Մանրա Գ.» մենախօսութեան, Փիւրայր Զոլաքեանին (Փարիզ),

– Փառատօնի Ժիւրիի կողմից մրցանակ՝ Շանթի բեմական լեզուի նորովի բեմադրութեան համար՝ Արբի Յովհաննիսեանին (Փարիզ),

– Հայաստանի Թատրոնների Միութեան կողմից մրցանակ՝ Մոսկուայի Հայ

Թատրոնին Մոսկուայի մէջ հայ թատրոնի վերածնութեան եւ աւանդները շարունակելու համար,

– Հայաստանի Թատերական Գործիչների Միութեան կողմից մրցանակ՝ Հերթական Մարգարեանի «Եւ երկինքէն երեք աթոռ ինկաւ» թատերախաղին հայրենի արուեստագէտներին բերած իր նպատակին համար:

Վերջում Մշակոյթի Նախարարութեան կողմից եւս յատուկ գնահատանքի վկայականներ տրուեցին մասնակից խմբերին:

Ջ...

ԻՆՉՊԻ՞Ս ՏՆՕՐԻՆԵՑԻՆ

Եթէ մրցանակների գանկը համեմատելու լինենք արդէն յիշուած դիտողութիւններին, յատակ է, որ Թատերական արուեստի ստեղծագործական տեսանկիւնից առած, իմ եւ դատական կազմի մէջ չեչքի եւ որակի արժէքաւորման մեծ եւ հիմնական տարբերութիւններ կան: Սա բնական է կարող համարուել եթէ հարցը միայն ճաշակին է վերաբերում, որն միշտ կարող է վիճելի մնալ. սակայն երբ կարծիքների տարբերութիւնը ելնում է մանաւանդ հարցեր չօչափելու ելակէտից, դատական կազմի ու իմ Թատերական չափանիշները պէտք է, որ մէկ լինեն, քանի որ նրանք բոլորը ելնում ու յուշում են, որոշակի ազգային եւ մշակոյթային օրէնքներից: Պարզ է, որ երկու մեծ չափանիշ չի կարող լինել: Մեթրը միշտ մեթր է, կ'ուզես կերպաս չափիր կ'ուզես ճամբայ, կ'ուզես հասակ: Ամէն մի բան կչռելիս, կչռուող քարը միշտ մեւնոյն միաւորին պիտի հետեւակայ լինի, կ'ուզես երկաթ կամ բամպակ կչռիր – հարցը ծաւալը չէ...

Եթէ մի չարք նման տարրական հարցեր նկատի չառնուեն անհնար է որեւէ դնահատանք կամ մրցանակ ճշմարիտ կերպիսի ու լիցք ստանայ՝ մի երեւոյթ, որ երեւանի սիփւռքեան Թատրոնի օրերին հակառակ հարցադրման ենթարկուեց:

Բերեմ մի քանի հիմնական օրինակ. Մոսկուայի Հայ Թատրոնին Մոսկուայի մէջ հայ թատրոնի վերածնութեան եւ աւանդներն շարունակելու մրցանակ էր յանձնուում – բնական էր միայն յուշել, որ Մոսկուայի խումբը միայն Հայկական Սովուրեայ վերնագիրն ունի, նրա ներկայացումները եւ աւանդները ներկայիս ոչ հայկական են եւ ոչ էլ հայերէն: Իսկ մենք պատմական ու գեղարուեստական առումով չատ լաւ գիտենք թէ Մոսկուայի Հայկական–Սաուղխայի աւանդներն ինչպիսին են եղել: Թէ ինչո՞ւ էր միայն անունն կարող մրցանակի արժանանալ պարզ չէ ոչ օբի համար: Նոյն վերաբերմունքն էր ցուցաբերուած նաեւ «Վարդան Աճէմեան» եւ «Ադամեան» թատերախմբերի նկատմամբ, երբ նշանաւոր անուանումով մի մրցանակ, արուում էր նշանաւոր արուեստագէտների անունը կրող խմբերին՝ նշանաւորների անունը վառ պահելու համար: Զաւեշտական երեւոյթ է երբ «իլուզիա» հիման վրայ, բովանդակութիւնից զրկուած անունը գրանահատւում է մի այլ բովանդակագուրկ մրցանակով:

Կրկին վերադառնալով Մոսկուայի թատրոն – աւանդիայի պարագային, անմիջապէս պիտի աւելցնել, որ այն իր բեմադրութիւններն բեմ հանեց փառատօնի ծրագիրների ամբողջացումից յետոյ ուշացումով: Ժիւրին ե՞րբ ժամանակ պատ տեսնելու դատելու նրանց խաղերը, այս նոյնպէս մեզ բոլորիս համար մնաց մեծ առեղծուած: Գուցէ այս երեւոյթն եւս «աւանդ»ների չարքում է դնում եւ մենք մինչ այժմ այս մէկից անտեղեակ էինք մնացել:

Ցիշուած նման կեցուածքների բերումով կատակի վերածուեցին բոլոր մրցանակների բնորոշումները: Փառատօնին ներկայացուած Թատերական երեւոյթների մասին արդէն բաւական երկար է պրուել, սակայն պիտի ասեմ, որ այն ամբողջովին չի սպառուել:

Է...

ՇԷՔՍՊԻՐԵԱՆ

Քանի որ Թատերական Գործիչների Միութիւնը մտադիր է սիփւռքահայ Թատրոնի Փառատօնը ամէն երեք տարին մէկ աւանդական դարձնել եւ ապագայում այն իրագործելու է «Շէքսպիրեան» խորագրի տակ, նախքան «Շէքսպիրեան»ի կազմակերպումը, պարտք եմ համարում փառատօնի պատասխանատուներին եւ մեր մշակոյթի բոլոր մարմիններին (ընփիւռք եւ Հայաստան) մի քանի որոշակի մտահոգութիւններ ու հարցադրումներ ուղղել: Այս խնդրի հիմնական պատճառը հետեւեալն է՝ սփիւռահայ թատրոնների երեւանեան անդրանիկ փառատօնի կենսական նշանակութիւն ունեցող փորձառութիւնները եւ նրա օրերին ներկայացուած ու դիտուած խաղացանկը, մասնակից խմբերի գեղարուեստական եւ նիւթական ունակութիւնների սահմանները եւ «ժիւրի»ի կազմի հապճեպ կեցուածքը ու միակողմանի դատումը(*) ինձ թերին այն եզրակացութեան, որ այսօր արդէն պատմութեան գիրկն անցած փառատօնը, իր էութեամբ ապագայում ընփիւռքի ու Հայաստանի թատերական կեանքի մէջ էական դեր է կարող կատարել, եթէ թատերամշակութային հարցերի լուծման մարզում մասնագիտօրէն եւ անաչառօրէն ճնշուի:

Ը...

ՀԱՐՑԵՐ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ա.– Ներկայիս ինչպէ՞ս է ընկալւում «Հայ Սփիւռք» ըմբռնումն ընդհանրապէս եւ ի՞նչ է այն էապէս իրրեւ կառոյց «հայ գաղթօճախներ»ի մշակութային կեանքն բնորոշելու համար:

Բ.– Հայաստանի սահմաններից դուրս բեմական խաղացանկի ընդհանուր պատկերն ի՞նչ է պարզաբանում ու արտայայտում թատերայնօրէն հրամցուած ծրագիրների մէջ:

Գ.– Ի՞նչպէս պիտի լուծուեն կամ տնօրինուեն խմբերի կամ անհատների նիւթական հնարաւորութիւնները, սփիւռահայ թատրոնի փառատօնին կամ այլ փառատօններին մասնակցութիւն բերելու հարցում:

Դ.– Ի՞նչպիսին են հաւաքական եւ անհատական ձեռնարկները իրրեւ թատերական երեւոյթ եւ փառատօնին մասնակցելու համար նրանք ի՞նչ ելակէտից է, որ ընտրում ու ապա Հայաստան են հրաւիրւում:

Ե.– Որո՞նք են Հայաստանի կազմակերպչական կառոյցների, ուժերի, թատերական շէնքերի, հիւրանոցների եւ այլ առընչուող հարցերի հնարաւորութիւնները եւ դրանց հետ կապուած տեղական դժուարութիւնները, նման մի թատերական փառատօն կազմակերպելու գործում:

Զ.– Ինչո՞ւ են Հայաստանի պատասխանատու մարմինները հետաքրքրուած սփիւռահայ թատերական եւ մշակութային խմբերի, անհատների եւ երեւոյթների նկատմամբ:

Է.– Ո՞ւր է գտնւում, լոկ ժողովրդական մասայական շարժում ստեղծելու եւ թատերական ու մշակութային հարցեր եւ մտահոգութիւններ շօշափելու դժուարին ու նրբին սահմանումների բնորոշումն եւ դրա իրագործումը:

Հարցումների չարքն առայժմ կարճ կտրելով, կ'ուզեմ իրը պարզ յիշեցում յուշել, որ փառատօնի օրերին կազմակերպիչները կարող էին համաձայն առաջին օրը եղած առաջարկներին, մասնակից խմբերին եւ անհատներին միաւորելով Թատերական հարցերի կապակցութեամբ զրոյցներ վարել. մի բան, որ ցաւօք ոչ մի ձեւով չեղաւ եւ թէ իրականում Սփիւռքում եւ թէ Հայաստանում տարուող թատերական աշխատանքների համար գործնական ըմբռնում ու չհասկացողութիւն էր կարող ի յայտ բերել:

Բեմ է ոտք աշխարհին
Ու բոլոր կանայք եւ տղամարդիկ
լոկ մի դերասան,
Իրենց յատկացուած ել ու
մուտքերով.
Եւ ամէն մի մարդ իր կեանքի
պահին շատ դեր է խաղում՝
Տարիների եօթ արարքներում:

«ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԿՕՒԶԷՔ»
Ու. Շէքսպիր

(*) Ինչո՞ւ «ժիւրի»ի կազմի մէջ ընփիւռքից ոչ ոք կար եւ եթէ կար ինչո՞ւ չյայտարարուեց:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Փարիզ, 19 Յունիս 1991 թ.

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՀՈՂՎԱԾՔ

ԳԱՂԱՓԱՐԱՊԱՇՏ ՀԱՑԸ

ԸՆԿԵՐ ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

– Ծնած եմ 1905 Յունիս 5–ին, Էրզրում (Կարին): 1923–ին Ֆրանսա եկած եմ, ուոյն տարին Դաշնակցութեան շարքերը մտած եմ կնքահայրութեամբ ընկ. Վահան Համբարձումեանի...:

Այս անպաճոյճ տողերով կը սկսին ողբացեալ Գեղամ Խոսրովեանի ինքնակենսագրական բնոյթի չատ կարճ էջերը՝ յանձնուած մեզի տարիներ առաջ, խնդրանքի մը ընդառաջելով:

Այդ օրերուն՝ 1985–ին, դեռ առոյգ, նոյնիսկ աչխոյժ, եռանդուն եւ միչտ ղպատ էր, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին:

Այս տարի՝ իր կողակից Տիկին Աստղիկի մահէն ետք, բառին աղնուական իմաստովը զարճած էր այլեւս «համր պատմութիւն», խարչափ բեկորի տեսքով:

Գտանք բառը՝ բեկոր: Բարձր Հայքի կեդրոնէն բռնի պոկուած այդ պատանին, դեռ իր երեսին աղուամազ չտեսած այդ պարմանին Թուրքին դիչատիչ կըլափին զոհ՝ 1915–ին տարագրութեան ճամբան կը սկսէր ակօսել...: Գլտորած ժայռակոտրի մը նման դլխիվայր եւ ապրազնթաց կը թաւալէր...: Դէպի ո՞ւր...: Բայց չէ՞ որ անորն ալ մանրանկար «պատմութիւն»ն էր զարմի մը, որ չեմ յիշեր ո՛վ օր մը զայն որակեց անապատի սերունդ:

Մահազդ֊ին առիթով վերստին կը թղթատենք ինքնակենսագրական էջերը՝ ամփոփուած մեքենագիր տետրակի մը մէջ: Եւ ահա՝ կարինէն, ընտանեկան ներքին փայփայումներով, փաղաքչանքներով եւ դուրդուրանքներով ծիլ արձակած այդ տղան, մենք կը դտնենք արիւն հառող եւ արիւնի ծարաւ թուրք–քիւրտ վոհմակներու դէմ յանդիման: Կը կարդանք թէ Մուսալի մէջ հեռաբոյս այդ ընձիւղը, ծթռած որդեգիր մըն է քրիստոնեայ ասորի ընտանիքի մը մօտ, մինչեւ 15–16 տարեկան: Այնուհետեւ Հալէպ, ապա Պոլիս իր խորթ եղբօր մօտ: Պեզազեան վարժարան, վերջը Արմաշական, հոնկէ նորազատ Սեւանի ափերը՝ որբանոցի տղաներու չարքին: Ցոյսի՛ հայրենիք, լոյսի՛ հայրենիք, ինչպէս պիտի ըսէր Ամենայն Հայոց բանաստեղծը: Աւաղ կարճ՝ քանի փիչ անց կը տեսնէր կարմիր սուիններու սպառնալիքով դէպի ցուրտ հովերը առաջնորդուող հայկական բանակի սպաներ, որոնց մէջ Մայիսեան Արշալոյսի ծերունազարդ ըսպարապետը՝ Զօր. Նազարպէկեան: Ա–կանջը կը հասնին ժողովրդական պոռթկումին սրտմիտ կանչերը: Փետրուարեան համաժողովրդական յեղափոխութիւն: Բայց իր ճամբան կ'երկարի մինչեւ Պաթում: կայք՝ Քորֆու, այնուհետեւ Ֆըրանսա՝ Մարսէյլ – Փարիզ, կրկին Մարսէյլ եւ ապա Նիս:

Եղած է հիմնադիր անդամներէն մէկը Նիսի Գէորգ Զաւուշ խումբին, որուն աշխատանքներու չրջագիծին մէջ կը մըտնէին տարիներ չարունակ Մայիս 28–ի ոտնակատարութիւնները (ինչպէ՞ս չէր–պարտանալ, որ այդ չահը կը բոցավառի կրկին այս անգամ համազուլթի տարողութեամբ), նաեւ Ոսկեսորի արշալոյսին տարեդարձներու յիչատակումը ամէն Օգոստոսին, քիչ մը ուշ ճշդրիտ թուականէն, գործնական նկատումով, եւ այլն:

Հասկնալի գոհունակութեամբ կը յիշեցնէր, թէ մէկէ աւելի առիթներով եղած էր անդամ Պօսոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի, երբ կը գտնուէր Մարսէյլ, եւ գնազան առիթներով ընտրուի մասնակցած չրջանային ժողովներու:

Անդամ ընտրուած էր նաեւ Նիսի եւ չրջակայքի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան, անցեալին, իրրեւ առենադպիր:

Խոտցած «կենսագրութիւն», որուն իրրեւ բարեկիչ իր անյագ սէրը հայ գիրին հանդէպ: Դեռ վերջերս էր, որ գոհունակութեամբ ցոյց կու տար սեղանին վրայ տեղ գտած Ցառաջները, ափսոսալով, որ առենէ մը ի վեր այլեւս չէր կրնար կարդալ տկար տեսողութեան հետեւանքով: –Առաջին օրէն «գրուած եմ», հիմա Արփիկը կը ղրկէ, որպէսզի սեղանիս վրայ միչտ գտնուի սիրածս, չնորհակալ եմ:

Կմկմալով արտասանուած այս կըրկին անպաճոյճ խօսքերուն մէջ պէտք էր փնտռել եւ տեսնել Երկրէն պոկուած ու թաց թէ արեւոտ սալայատակները չափչըփած սերունդի մը «պատմութիւնը»:

Բոց մը եւս յանձնեցինք հողին, Հինդչարթի, Յունիս 27–ին:

Բարձր Հայքէն փրցուած տաք սիրտ մը Նիսի դերեզմանատունը:

Երախիքով առլցուն:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Յ. Գ.– Մտերմիկ հանդիպումներու ընթացքին ողբացեալը յաճախ խանդաղատանքով կը խօսէր իր խորթ եղբօր մասին՝ Փ. Ամաճաքեան, գրական ծածկանունով Փայլակ Սաճասար, որ Պոլիս դեռ իր կրթական ասպարէզին զուգահեռ գիտական բնոյթի յօդուածներ կը ստորագրէր: Փարիզի մէջ է մանաւանդ, որ այդ գրչանունը կշիռ կը ստանար, երբ կ'երեւէր գրախօսականներու, պատկերներու եւ նորավիպակներու տակ *Ճառաջի* եւ *Հայրենիք* ամսագիրի մէջ: Նիւթերը ընդհանրապէս կը հայէին մեր երկրի գաղթաշխարհի կեանքին: Ներքնեկ ինքնատպութիւն անկասկած: «Ցեղային մըտերմութեան ծաղիկ մը» պիտի ըսէր Շ. Նարդունի այդ սերունդի մարդոց գրչին մասին խօսելով:

Ժ. Մ.

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆի Սեւան երգչախումբին Յունիս 9–ի համերգը նուիրուած է երաժչտապէտ Ռուբէն Գրիգորեանի յիչատակին: Գուրգէն Մովսիսեանի ղեկավարած խումբը երգած է հայ եւ օտար երաժիչտներու գործերէն, Թինա Յովսէփեանի ու Մարօ Տէր-Յարութիւնեանի դաչնակի ընկերակցութեամբ:

***

ԿԼԻՆՏԷՅԼի «Նոր Սերունդ» մչակութային միութեան սրահին մէջ Մայիս 14-Յունիս 3, դասախօսութիւններու չարք մը տուած է Հ. Լեւոն Զէքիեան, «Հայութեան դոյավիճակը իր ներքին եւ արտաքին վերաբերիչներով, Հոդ, պետութիւն, Սփիւռք» նիւթով: Եօթը դասախօսութիւններու համար գինքը հրաւիրած էր Ամերիկահայ միջազգային դուչմը:

***

ՊՔՅՐՈՒԹի Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ Յունիս 6-ին «բանաստեղծական» կոչուած երեկոյթով մը Անի Եփրեմեան արտասանած է Պ. Սեւակ, Կ. Զարեան, Գ. Էմին, Վ. Թէքէեան, Ս. Կապուտիկեան, Յ. Շիրազ, Յ. Թումանեան, Սայեաթ Նովա, Ալիսիա Կիրակոսեան եւ Արամայիս Սահակեան:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏի Հայ կեդրոնին մէջ Մայիս 21-ին նչուած է Մայիս 28-ը: Անդրանիկ Ուրֆալեան դասախօսութեամբ մը նչած է այս թուականին իմաստը անկախ հանրապետութեան կերտումին մէջ: Իր ելոյթին ատարին ան միասնութեան կոչ ուղղած է ներկաներուն, յանուն ստեղծուելիք Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայրենիքին անհրաժեչտութեան: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Հ.Յ.Մ.–ի չաբաթօրեայ վարժարանին սանուերը: Ժողովրդական երգերով ալ հանդէս եկած է Արփինէ Գօրչանեան:

***

ԿԼԻՆՏԷՅԼի «Համազգային»ի վարչութեան կազմակերպութեամբ Յունիս 8-ին Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին «Բէյնօ Պետրոսեան» սրահին մէջ դասախօսած է Հայաստանէն վիպագիր Ստեփան Ալաջալեան: Ան նիւթ առած է Հայաստանի դրոշներուն դերը եւ մասնակցութիւնը վերջին տարիներու հայ ազատագրական չարժումին: Ատարին, ներկաներու հարցումներուն պատասխանած է դասախօսը: Ձեռնարկը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ մը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Հերմինէ Ֆէյտի, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ֆէյտի իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, դրաւոր եւ իրենց ներկայութեամբ քառասունքի հոգեհանդիսեան պաշտօնին մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՖՐ. ՖԷՅՏԻ

մահուան առթիւ։

ՏԱՐԵԼԻՑ

Այրի Տիկին Վիքթորիա Մկրեանի *մահուան ա. տարելիցին առթիւ, իր Քոռնիկը՝ Ֆրէտէրիք Տալաքիւիէեան կ'ոգեկոչէ իր յիշատակը։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Ագձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

ԿԱՑՈՑՏ ԽԱՋ

ԴԷՊԻ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի «Պելֆոնթէն» կայանին այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝ Կիրակի, Յուլիս 21։ Այս առիթով կապոյտ Խաչի Ֆլիշի-ի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ այցը հանրակառքով մը

- Մեկնում՝ Շաբաթ Յուլիս 20, ժամը 9-ին՝ Square Montholon։

- Պանդոկի ապահովութեան համար հեռաձայնել թիւ 47 - 99 - 41 - 19, մինչեւ Յուլիս 6։

- Երթեւեկութեան դին՝ երթ եւ վերադարձ 350 Ֆր.։

- Պանդոկի դին՝ 150 / 180 ֆրանք (երկու հոգիի համար)։

ԱՄԱՎԵՐՔԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ - ԺԷՌՄԻ
ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ

Սէն - Ժէռմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհրդոյ հովանաւորած Մեսրոպեան երկօրեայ վարժարանի Ամավերջի հանդէսը Յուլիս 6, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9-ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Աչակերտներուն կողմէն պիտի ըլլան խմբերգներ, չարականներ, արտասանութիւններ եւ վերջաւորութեան՝ աչակերտները կը ներկայացնեն ծիծաղաշարժ վաւերչա մը՝ (մէկ արար) ԴՊՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ՎԱՐՏԱԼԱՊՕՆՊՈ։

Հանդէսը պատրաստեցին դպրոցիս ուսուցիչները։ - ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ եւ Պր. ՅՈՎԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ։

Տեղի կ'ունենայ նաեւ հիւրասիրութիւն Սէն - Ժէռոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի տիկիններուն կողմէն։

Ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք աչակերտները։

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 7, վարդավառ, ատն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։

Ծանօթ.— Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

***

Երկուշաբթի, Յուլիս 8, Բ. օր վարդավառի։ Յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն հանգուցեալոց։

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Յուլիս 7, ատն է Վարդավառի։ Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 8·30-ին; Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 7, ատն է «ՎԱՐԴԱՎԱՌ»։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Յուլիս 7, Կիրակի ՎԱՐԴԱՎԱՌ։ Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Պատարագ ժամը 10·30-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Բ. օր ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ։ Յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 10-ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի - վասն Համօրէն Նահատակաց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա-Կոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Գիլիճեանէ 500 Ֆր.։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Tout comme l'an passé, aux beaux jours, la MCA de Villeurbanne a renoué avec la tradition des repas-kebab du samedi soir. Chaque samedi, vers 20 h un repas vous est proposé en plein air, dans une ambiance arménienne chaleureuse. Repas à partir de 30 F. Réservation au 78. 94. 37.. 36, après-midi.

Venez en famille ou entre amis, vous serez servis !

●

L'activité chorale de la MCA Villeurbanne va prochainement débuter. Nous vous proposons d'explorer ensemble le répertoire classique et traditionnel arménien. L'encadrement prévu est à la hauteur de vos ambitions. Si vous êtes intéressés, veuillez nous contacter au plus vite au 78. 94.. 37. 36 après-midi.

●

La MCA de Villeurbanne recherche sur la base d'un Contrat Emploi Solidarité (ex TUC), une jeune femme 20/25 ans pour effectuer diverses tâches ménagères à mi-temps (20 heures). Veuillez prendre contact au 78.94.37.36 après-midi.

U.G.A. ARDZIV - MARSEILLE

GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

DIMANCHE 7 JUILLET, TOUTE LA JOURNEE

Parc des Loisirs de VALABRE

Concours de boules ● Jeux

Animation ● Ambiance et musique arménienne

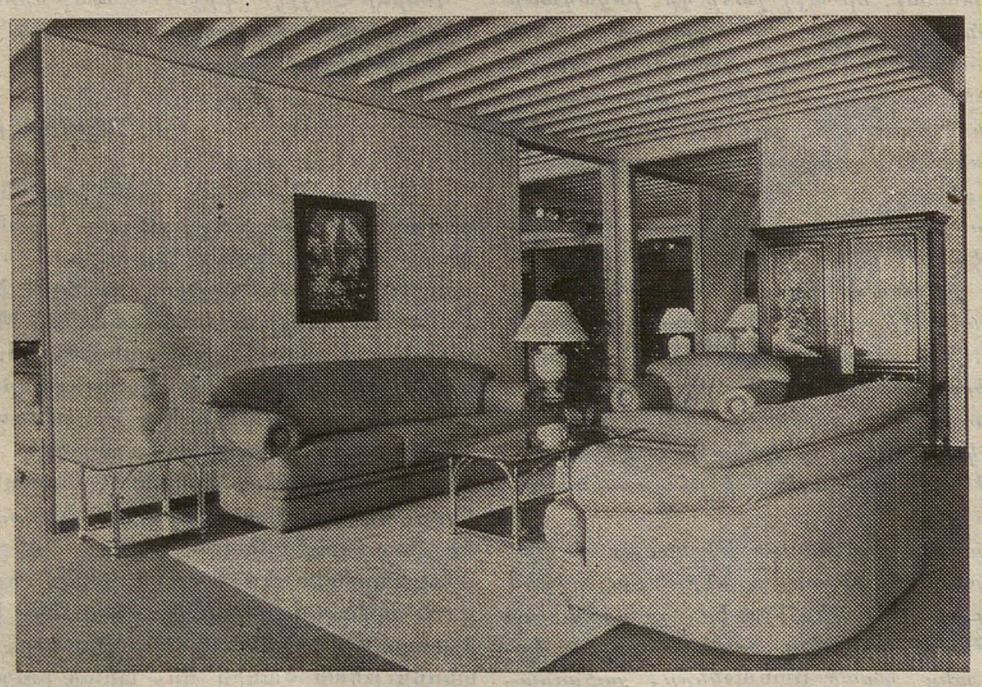
Buffet ● Chich-Kébab

Entrée libre

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաչ»ի թաժանորդներուն"

ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ

Իր գահակալութեան 36-րդ տարեդարձին առթիւ, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ՎԱՉԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, համաձայն մեր եկեղեցական աւանդական կարգի, Սեպտեմբեր 29-ին, Կիրակի օր, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, ՍՐԲԱԶՈՑՍ ՄԻՒՌՈՆ պիտի օրհնէ։

ՄԻՒՌՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ չնորհաբեր այս արարողութեան ներկայ գտնուելու առիթ ընձեռելու համար, ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը հետեւեալ կարելիութիւններով.

Սեպ· 26-էն Հոկ· 3, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 6950 Ֆր·

Սեպ· 26-էն Հոկ· 10, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 8750 Ֆր·

Սեպ· 26-էն Սեպ· 30, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ուղիղ թռիչքով վերադարձ Մոսկուայի ճամբով, սակ՝ 7100 Ֆր·։

Վերոյիշեալ գիները կը պարփակեն օդանաւին տոմսը, առաջին կարգի պանդոկ, demi-pension, յատուկ չրջապտոյտները, ապահովագրութիւն, վիզա։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպուի փարիզէն SABERATOURS եւ Լիոնէն SEVAN ճամբորդական գրասենեակներու դրդակցութեամբ։

ՏԵՂԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ։ Վերջին պայմանաժամ՝ Յուլիս 31։

Ագձանագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար դիմել Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 15, Ռիւ Փան-Կուժոն, Փարիզ 8, հեռաձայն՝ 43–59–67–03։

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 5

VENDREDI
5 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4.00 F

ՀԱՅՐԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնաթռեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.573 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.573

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ դաշնակցային բանակին սպայակոյտին պետը ի վերջոյ համակերպեցաւ եւ յայտարարեց թէ կ'ենթարկուի նոր նախագահին՝ Սթիվէ Մէկվէի, որ վստահեցուցած էր առջի օր՝ «ցորչափ հոս ըլլամ, պետական հարուած տեղի չունենար», հերքելու համար բանակին ներկայացուցած սպառնալիքը: Արդարեւ, նախքան համաձայնութեան կերպիլը (Յուլիս 4), զօր· Աւգիչ, որ մերթ է եւ ուղղափառ համայնավար մը, չէր ուզեր տեղի տալ եւ միայն պատեհապաղով կը խորհէր խաղաղութիւն պարտադրել Սլաւոնիոյ: 58 տարեկան, Աւգիչ, տիպարը կը նկատուի հնուկոսլաւ հակասութեան: Ընտանիքը ջարդուած է Խրուաթներուն կողմէ վերջին աշխարհամարտին, իր երկրին «ազատագրումը» համայնավարութենէն, ողբերգութիւն մըն է իրեն համար: Նոր նախագահը –իբրեւ Մէգիչը– յանձն առած էր պաշտօնազրկել զինքը, բայց զօրավարը ժամանակ չձգեց իրեն: Եւրոպական ճակատի վրայ, պառակտումի մտավախութիւն կայ, եթէ տեղւոյն վրայ կացութիւնը չբարելաւուի: Արդարեւ, մինչ մեծամասնութիւնը, Գերմանիոյ գլխաւորութեամբ, տրամադիր է ճանչնալու Սլաւոններու եւ Խրուաթներու անկախութիւնը, Ֆրանսա կը վարանի: Գերմանիոյ արտաքին նախարարին համար Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային բանակը «գլուխը կորսնցուցած է» եւ եթէ այդպէս չարուեսնակ, անկախութեան ճանաչումէն այլ ելք չկայ: Ֆրանսա, յանուն եւրոպական կայունութեան նախընտրութիւն կու տայ հոդային ամբողջականութեան, բարձի ծոդի ընելով ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ընդունեցաւ Իրանի արտաքին նախարարին փոխանցած հրաւէրը եւ հաւանաբար Թեհրան երթայ աշնան: Ֆրանսա կ'ուզէ վերջնապէս բնականոն դարձնել իր յարաբերութիւնները Պարսկաստանի հետ, բայց գլխաւոր հարցը, որ դրամի հետ կապ ունի, չի կարղադրուիր: Ծանօթ է որ Ֆրանսա, նահին օրէն, հսկայ պարտք մը ունի, զոր տրամադիր է վճարելու, բայց, նախատեսուած համաձայնագիրը չէր ստորագրուած Յուլիս 3–ին, արտաքին նախարար՝ Վելայաթիի հետ, այս վերջնոյն պայմանները անընդունելի ըլլալով, ինչպէս չեչտեց Ռոլան Տիւմա: Բոլորովին չէր անտեսուեր վերջին պահու կարդադրութիւն մը:

ԻՆՄԽ–ն (Վիճակագրութեան ազգ· Հիմնարկը) յաւելեալ 250 հազար գործազուրկ կը նախատեսէ 1991–ի համար, ինչ որ աւելի քան 3 միլիոնի կը հասցնէ ընդհ· թիւը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ծաւալումին առաջքն առնելու համար, համապատասխան նախարարը՝ Մարթին Օպրի չարք մը միջոցներու ծրագիրը ներկայացուց, ուր սակայն մեծ նորութիւն չկայ, այլ աւելի զարկ կը տրուի հին միջոցառումներու: Գլխաւորաբար կ'ուշ կ'ըլլայ փոքր եւ միջին ձեռնարկութեանց, որպէսզի զոր հայթայթեն:

ԹՈՒՐՔ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ վերջապէս հաւանութիւն տուած են երկրին հարաւ–արեւելեան չրջանին մէջ գինուորական ճկուն ուժ մը պահելու ամերիկեան առաջարկին: Զին· այս ուժը պիտի բաղկանայ միջազգային միաւորներէ ու պատրաստ պիտի ըլլայ միջամտելու եթէ Իրաք Քիւրտերու ինքնավար նորահաստատ զօտիին մէջ գինեալ գործողութեան ձեռնարկէ: Խորհրդային պաշտպանութեան նախարարութեան թերթն ալ ակնարկելով այս ուժին, գրած է թէ այդ կարդադրութեան բուն թիրախը Խորհ· Միութիւնն է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԻՇԷԼ ՓԼԶՋԻԻ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

Յունիս 26–էն 28, Ֆրանսական Ազգ· Ժողովի վեց հոգինոց պատուիրակութիւն մը, տեղեկութեան առաքելութեամբ մը, Հայաստան այցելեց: Պատուիրակութիւնը գլխաւորեց Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ Ռընէ Ռուքէ եւ իրեն կ'ընկերանային ընկերվարական երեսփոխանները՝ Միշէլ Փլզէ (Պուչ տիւ Ռոն), Փիէռ Հիատ (Սոն) եւ նաեւ Իվ – Տէ – Էվ–ի երկու երեսփոխան՝ Շառլ Հեռման (Նիս), Ռիչար Քաղընաւ (Կրըզնոպլը) եւ Սէ – Տէ – Էվ–էն՝ Պերնատէթ Իսակ–Միխլիլ (Լիոն):

Պատուիրակութեան վերադարձի օրն իսկ (Յունիս 29) հանդիպեցանք երեսփոխան Միշէլ Փլզէի որ «Յառաջ»ի համար կատարեց ընդհանուր տեղեկատուութիւնը մեկնաբանութիւններով: Տուաւ իր տպաւորութիւնները, նաեւ՝ խորհրդածութիւններ:

Նախ, դիտել տուաւ որ չատ հաղուագիւտ է որ Ազգ· Ժողովի առաքելութիւն մը լիազօրուած ըլլայ հանդիպելու երեսփոխաններու որոնք ազգային երեսփոխաններ չեն, իրենց պաշտօնակիցները չեն, այսինքն չեն պատկանիր կեդրոնին, Խորհ· Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին, այլ Հանրապետութեան մը եւ ունին միայն շրջանային հանդամանք: Մոսկուա նկատել տուած է այս պարագան եւ այցելութիւնը գտած անպատեհ, առանց սակայն արգելք հանդիսանալու:

***

Շաբաթ, Յունիս 26–ին, յետ միջօրէի, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, շրջապատուած իր երկու տեղակալներէն՝ Բաբգէն Արարքցեան եւ Գագիկ Ցարուքիւնեան, ընդունած է պատուիրակութիւնը չուրջ մէկ ու կէս ժամ: Խօսակցութեան դլխաւոր նիւթը եղած է Սեպտեմբեր 21–ի հանրաքուէն: Նախագահը կ'ուզէ որ առաւելադոյն թիւով օտար դէտեր (երեսփոխան, պետութիւններու կամ միջազգային կազմակերպութիւններու, առեսններու ներկայացուցիչներ, անդամներ, նոյնպէս լրագրողներ...) գտնուին Հայաստան, ականատես ըլլան քուէարկութեան բոլոր դործողութիւններուն, վկայեն անոր կանոնաւորութեան, ժողովրդավարական նկարագրին եւայլն: Լ· Տէր – Պետրոսեան երկարօրէն բացատրած է անկախութեան դործընթացը որուն համար կը նախատեսէ հինդ տարի: Ջուդեր հապճեպ անել հինդ տարի: Ջուդեր դուրս դալ խորհրդային սահմանադրական օրինաւորութենէն: Անցքը մէկ վարչակարդէն միւսը պէտք է կատարուի բնականոն կերպով: Արդէն, չեչտեց Միշէլ Փլզէ, Հայաստանը միակ Հանրապետութիւնն է որ կը դործադրէ, կէտ առ կէտ, ինչ որ դրուած է Խորհ· Սահմանադրութեան մէջ: Ապա, Լեւոն Տէր–Պետրոսեան տեղեկացուցած է որ Խորհրդարանը օրէնք քուէարկած է նախագահական ընտրութիւններու համար Հոկտեմբեր 16–ին, եւ թէ ինք թեկնածու է: Միշէլ Փլզէ չատ տպաւորուած էր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահէն որ ունի, ըսաւ, անկասկած պետական մարդու կերպարը: Գիտէ որ իր դիրքը դժուար է, եւ առաւել դժուար պիտի ըլլայ Սեպտեմբեր 21–ի վաղորդայնին: Դէպքերուն առջեւ, չարունակեց Միշէլ Փլզէ, Լ· Տէր – Պետրոսեան յստակատես է: Կը վերլուծէ պաղարիւնութեամբ, խոհեմութեամբ, հանդարտութեամբ, խմաստութեամբ եւ կը մնայ վճռակամ իր արարքներուն եւ որոշումներուն մէջ: Երկրին ապահովութիւնը իր դլխաւոր մտահոդութիւնն է: Ինչպէս նաեւ արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւններու ստեղծումը եւ բազմապատկումը, կապերու հաստատումը հարեւաններուն հետ, մէջն ըլլալով Թուրքիան:

Լ· Տէր–Պետրոսեան յայտնած է որ միշտ յանձնախումբեր կ'աշխատին սահմանադրական իշխանութիւնները՝ Գեր· Խորհուրդը, նախագահութիւն, կառավարութիւն... ճշդելու: Այս կապակցութեամբ Միշէլ Փլզէ որ մաս կը կազմէ Փըրանսական Խորհրդարանի օրէնքներու յանձնաժողովի, պիտի ղրկէ փաստաթուղթեր եւ յանձնառութիւն առած է ի հարկին վերադառնալու Հայաստան աշխատելու համար յանձնախումբին հետ սահմանադրական բնագիրներու վրայ:

Ապա, խօսակցութիւնը վերաբերած է մայիսեան վերջին ողբերդական եւ արիւնալի դէպքերուն: Լ· Տէր–Պետրոսեան յայտարարած է որ կարմիր բանակը, Ազերիները, Ներքին նախարարութեան ուժերը, ռուսական 4–րդ բանակը՝ բաղկացած 60% Ազերիներէ, միասնաբար, դիւրար ամբողջացնելով յարձակած են Ազրբէջանի հայաբնակ դիւղերուն վրայ, Ղարաբաղի մէջ եւ Հայաստանի սահմաններուն վրայ: Սպաննուածներու թիւն է՝ 75: Ամբողջ դիւղեր տեղահանուած են: Կան չուրջ 5000 աքսորեալներ: Ազրբէջանի մէջ Հայերէ պարպուած դիւղերէն արդէն երեքը դրաւուած ու լեցուած են Ազերիներով: Դեռ կան 413 պատանդ: Մոսկուա ոչինչ կ'ընէ այս հարցը լուծելու համար: Հայաստանի իշխանութիւնները կը պահանջեն որ կեդրոնը քննէ թղթածրարները: Սակայն կատարեալ լռութիւն կը տիրէ: Փաստօրէն, կ'աւելցնէ Միշէլ Փլզէ, Մոսկուա կ'ուզէ նեղը դնել Հայաստանի իշխանութիւնները, անոնց անգօրութիւնը ցոյց տալու համար բնակչութեան, անոնց վարկը կոտրելու քաղաքականութիւն մըն է:

Լ· Տէր–Պետրոսեան յայտարարած է որ Հայաստանի մէջ չկան զինուած խումբեր· կան միայն օրինաւոր եւ օրինապահ ոստիկաններ երկրի բնակչութեան պաշտպանութեան համար, ու եթէ պատահին բռնութիւններ, պատասխանատուութիւնը կրնայ երթալ միայն կեդրոնին:

Իսկ, խօսելով արեւմտեան երկիրներու բերած օդնութիւններուն Խորհ· Միութեան, Լեւոն Տէր–Պետրոսեան ըսած է թէ ինչո՞ւ այդ օդնութիւնները ընդունելը չեն պահանջեր խորհրդային իշխանութիւններէն ազատութիւններու յարդանքը խորհ· կայսրութենէն ներս:

Միշէլ Փլզէ հարցում մը ըրած է Ղարաբաղի մէջ ձերբակալուած ու բանտարկուած Յովհաննիսեան անունով երիտասարդ լրագրողի մը մասին: Լ· Տէր – Պետրոսեան պատասխանած է թէ տեղեկացուցած է Մոսկուայի եւ միջամտած է քանի մը անդամներ ու կը չարունակէ հետապնդել այս հարցը եւս:

***

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութենէն յետոյ, պատուիրակութիւնը հանդիպած է արտաքին գործոց յանձնախումբին, որուն մէջ բոլոր հոսանքներն ալ ներկայացուած են: Հոս եւս, վերջին ծանր դէպքերու մասին տեղեկութիւններ տրուած են, ինչպէս նաեւ յանձնուած է թղթածրար մը:

Պատուիրակութեան առջեւ եկած են Ոսկեպարէն փախած անձեր եւ վկայութիւններ բերած: Անոնցմէ մէկը, ըսած է թէ, իր փեսան որ հայկ· ոստիկանութեան անդամ էր, ձերբակալուած է Մայիս 6–ին, Ոսկեպար, եւ ցարդ ոչ մէկ լուր կայ:

Միշտ Ոսկեպարի բնակիչ, կին մը, պատմած է իր տեսածը, ապրածը: Ապրիլ 29–ի դիշերը հայկ· ոստիկաններ եկած են բնակիչները պաշտպանելու համար, որովհետեւ ամէն կողմէն կը լսուէր Ազերիներու արձակած դնդակներուն սուլոցը: Ջեն հակադարձած: Մայիս 5ի դիշերը կարմիր բանակը հրասայլերով պաշարած է դիւղը: Հրաման տրուած է մինչեւ յաջորդ առաւօտ ժամը 11–ին, վերջին պայմանաժամ, պարպել դիւղը: Ժամը 11–ին, հայ ոստիկաններ իրենց պետով վար դրած են իրենց դէնքերը եւ յանձնուած կարմիր բանակին, արիւնահեղութեան առաջքն առնելու համար: Սակայն, նոյն առեն, դիւղին մէկ կողմը կրակ առած է: Ցետոյ, ամէն կողմէն, հրացանաձգութիւններ: Ժամանակ մը յետոյ, բերած են վիրաւոր մը: Թռանները սկսած են դառնալ եւ կրակել դիւղին վրայ: Իրիկունը իմացած են որ 18 մեռեալ կայ որոնց 14–ը հայ ոստիկաններ: Տասնեակ եւ տասնեակ անձեր պատանդ առնուած են: Շատ քիչեր վերադարձած: Այժմ, Ոսկեպարի բնակչութեան կէսը լքած է իր դիւղը եւ ապաստան դտած Երեւան կամ այլուր:

Ֆրանսական Խորհրդարանի պատուիրակութիւնը ըսած է թէ այս ամբողջ տեղեկութիւնները պիտի հաղորդէ Խորհրդարանին:

***

Հինդշաբթի, Յունիս 27–ին, Ֆրանսայի երեսփոխանները, իրենց փափաքին համաձայն, թռանով մեկնած են Գորիս:

Միշէլ Փլզէ դմայլած է Զանդեզուրի տեսարաններուն, բնավայրերուն վրայ: Զքնաղ լեռնաշխարհ մըն է, ըսաւ ան: Ամէն կողմ կանաչութիւն, արօտավայրեր, մարդագետիններ ծածկուած կապոյտ եւ կարմիր ծաղիկներով: Ցորենի եւ գարիի դաշտեր: Երկրագործական մեծ դործունէութիւն: Ի'նչ հակապատկեր երեւանի եւ երեւանէն Գորիս տանող չոր եւ քարուտ լեռնադաշտին հետ:

Պատուիրակութիւնը դիմաւորած է Գորիսի քաղաքապետը: Բացատրած է քաղաքին դժուարութիւնները դպրոցականներու ճամբարներով: Առաջնորդուած է փոքր դիւղ մը ու տեսած է, կը վկայէ Միշէլ Փլզէ, տուներ զնդակներու ձգած հետքերով: Նախ եկած են Ազերիները, ապա կարմիր բանակը եւ աւերներ գործած: Սակայն, հայ երկրագործը կ'ուզէ մնալ իր հողին վրայ, իր հողը մշակել, իր անասունները խնամել, իր հունձքը քաղել· ի վերջոյ իր երկիրն է:

Ապա, պատուիրակութիւնը այցելած է այլ չատ փոքր դիւղ մը Հադրութի դպրոցականներով լեցուն, չուրջ 600 հոգի, հաւաքուած դիւղին թատրոնին մէջ: Շատեր մօտեցած են Ֆրանսայի երեսփոխաններուն եւ պատմած իրենց ողբերդութիւնը: Ազերիները դիւղերը կը խուժեն հա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՋԱՏՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՊԱՐՀ՝ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐ ԵՒ ՓԱԿՈՒՂԻՆԵՐ

Է. ԱՒԱՅԵԱՆ (*)

Քանի դեռ մենք համակուած էինք ժողովրդավարութեան յաղթանակի եւ մեր ժողովրդի անկախութեան երազանքի չօշափելի զարճած հնարաւորութեան պիտակման երանութեամբ, թերեւս կարելի էր լռել եւ գլուխը կախ աշխատել: Սակայն այժմ, երբ նշմարւում է այն համամարդկային ուժերի (յատուկ եմ՝ ժամանակաւոր) վերահաստատման վտանգը, որոնք աշխարհի մէկ վեցերորդը դարձրել էին մարդկային հոգիների վրայ բռնանալու ասպարէզ, անհրաժեշտ եմ համարում ճշդրտել դիրքորոշումս ինչպէս փաստաթուղթի տեղի ունեցողի, այնպէս էլ, մանաւանդ, մի չարք աւելի ընդհանուր բնոյթ ունեցող խնդիրների վերաբերեալ:

Անձամբ ես Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի՝ Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահ ընտրուելու պահը թէ՛ քաղաքական, թէ՛ մարդկային առումով ընկալեցի որպէս քանտից ազատուելու պահ. բանտ, որում ես, չաւերի նման, անց էի կացրել ոչ աւել, ոչ պակաս, քան ողջ գիտակցական կեանքս (բացառութեամբ Խրուշչովի դեկավարութեան առաջին տարիների, երբ մենք ազատ էինք չնչում, թէեւ ըստ պատշաճի չէինք դնահատում այդ հանգամանքը, ըստ երեւոյթին համոզուած լինելով, որ ստեղծուած վիճակը կը յարատեւի յաւերժօրէն, եւ որ մենք դեռեւս հնարաւորութիւն կ'ունենանք լիուլի վայելելու ազատութեան բերկրանքը):

Ես բնականաբար կը դերադասէի կործանուել նոր դեկավարութեան հետ միասին, քան վերստին ստիպուած լինել ապրելու հնի ինչ-որ նմանակի օրօք, քանի որ ինձ համար, բոլոր հնարաւոր վերապահումներով հանդերձ, ակնյայտ է նոր իշխանութեան ժողովրդական բնոյթը: Եւ քանի դեռ այն այդպիսին է, ես պատրաստ եմ օգնել այդ դեկավարութեանը ուժերիս ներածին չափ՝ երախտապարտ լինելով նրան թէկուզ այն պատճառով, որ խորագոյն ճգնաժամի պահին ստանձնեց պատասխանատուութիւնը մարդկանց ճակատագրի համար՝ նա ժողովրդին վրկեց քաղաքացիական պատերազմի արհաւիրքից, որն անխուսափելի կը լինէր հին կարգերի պահպանման դէպքում, –նաեւ այն բանի համար, որ լաւագոյններից լաւագոյնները, զոհաբերելով ըստ էութեան ամէն բան, երկրի սահմաններում ստեղծեցին մեր ազգային ինքնահաստատումն ու պարզապէս ժողովրդի գոյութիւնն ապահովող պատնէշ,– բայց յատկապէս այն բանի համար (եւ հոգեբանօրէն դա, ըստ իս, հիմնականն է), որ ինձ, այնուամենայնիւ, վիճակուեց վերապրել մի պահ, որի հնարաւորութեանը դրեթէ ոչ ոք (այդ թւում՝ նաեւ ես) արդէն չէր հաւատում՝ ունենալ այն զգացողութիւնը, որ այժմ արդէն ոչ ոք չի յաւակնում մտածել կամ որոշումներ կայացնել քո փոխարէն (յիշո՞ւմ էք «Ստալինը մտածում է մեր մասին» պաշտամունքային դարճած բանաձեւը, որն ըստ էութեան նշանակում էր. «Ստալինը մտածում է մեր փոխարէն»): Մնացած բոլոր նկատառումները չնչին են թւում ազատութեան կայացման այն գնծալի իրողութեան կողքին:

Ես անչոչւտ, ի վիճակի չեմ (եւ ո՞վ է ի վիճակի) որեւէ պատնէշ առաջարկել զինուած ուժով «համեմատած» արտաքին ճնշման դէմ, բայց կը ցանկանայի, որ մենք բոլորս զգոն դառնուենք սպառնացող ներքին վտանգի առջեւ: Դա բոլոր յեղափոխութիւններին գուգորդող այն յայտնի իրողութիւնն է, երբ զոհաբերական-լուսաւոր ուժերի հետ մէկտեղ գլուխ են բարձրացնում ժողովրդի հոգեբանօրէն բացասական «կրկնորդը» հանդիսացող մոայլ եռապաշտ ուժերը, որոնք իրենց համար նպատակաուղ իրավիճակ ստեղծուելու (մեզանում յատկապէս «ի վերուստ»՝ ամենավերեւից, սաստարուելու) դէպքում կարող են մոգլցել ընդհուպ մինչեւ իշխանութեան դագաթնակէտը, այնպէս որ հետք անգամ չի պահպանուի այն մարդկանց սխրանքից, որոնք ժամանակին իրենց ձեռքն էին առել իշխանութիւնը ժողովրդի անունից եւ յանուն ժողովրդի: Ես չեմ «կռաւում» չեմ էլ կարծում, որ դա պարտադիր կերպով հէնց այդպէս էլ կը լինի, բայց, ինչպէս ասում են՝ «Զգուշութիւնը լաւ բան է»: Այդ ուժերը, այդ մարդիկ երկու տեսակի են՝ դիտակից (եւ յիմարացնող) եւ անդիտակից (ու յիմարացուող): Երկրորդները սովորաբար զառնում են առաջնորդների զոհը, նրանց գլխաւոր հարուածային ուժը: Առաջինները կարիէրիստներն են՝ նրանք, ովքեր ըստ իրաղրութեան պահանջի կարող են ձեւանալ մե՛րթ կոմունիստներ, մե՛րթ ազգայնամոլներ, մե՛րթ որեւէ այլ բան: Դրանք կարող են յատկապէս վտանգաւոր դառնալ ժողովրդավարութեան համար անպարեներ-պատ պատմական չրջադարձերին. առանձնապէս մեծ խելքի տէր չլինելով հանդերձ (իսկական խելքն սկզբունքօրէն անհամատեղելի է բարոյական թերարժէքութեան հետ), նրանք բաւականին ճկուն են եւ ճարպիկ, ուստի եթէ անդամ օգտագործուեն յանուն ընդհանուր գործի յաղողութեան, ապա դա պէտք է արուի պարկեշտ մարդկանց սեւեռուն հսկողութեան ներքոյ: Երկրորդները՝ ֆանատիկոսները (պատկիս խօսքերով ասած՝ «աղնիւ յիմարները»), ծայրաստիճան վտանգաւոր են իրրեւ մարտընկերոջ տգիտութեան դրօշակակիրներ, ինչը թերեւս առհասարակ ամենադարհուրելի բանն է աշխարհիս երեսին: Այսպէս, նրանք պահանջում են անկախութիւն, բայց ընդունակ չեն ազատութեան, որպէս այդպիսին ընկալելով ու պարտադրելով սեփական քմահաճոյքները: Սրանք կոյրեր են, որ ոչ մի պարագայում չէին ցանկանայ տեսնել: Նման երեւոյթ գոյութիւն ունէր նաեւ մեր անցեալում. խօսքս այսպէս կոչուած «հին բոլշեւիկների» մասին է (նկատի ունեմ ոչ թէ տարիքը կամ անգամ կուսակցական պատկանելիութիւնը, այլ որեւէ դաւանանքի կուրօրէն հակուած լինելը): Այդ մարդկային տարատեսակի այժմեան ներկայացուցիչներից են, ասենք, նրանք, ովքեր լրջօրէն յայտարարում են, թէ մենք կարիք չունենք մաթեմատիկայի թարգմանական դասագրքերի, քանի որ կարող ենք բաւարարուել ... Շիրակացու գործերով (փոխարէն կազմելու այնպիսի դասագրքեր, որոնք վերացնէին թարգմանականների անհրաժեշտութիւնը, մի բան, որը թերեւս նրանց կարողութիւններից վեր է), ընդ որում մի ակնթարթ անգամ մտքով էլ չեն անցկացնում, որ ինքը՝ Շիրակացին, նման «գաղափարը» պարզապէս ցնդաբանութիւն կը համարէր: Փառք Աստծոյ, մենք այստեղ չունենք ինտերճակատ, այնինչ Ֆանատիկոսն «ինտերճակատութեան» է մղում ռուսախօս փախստականներին, ընդ որում բացառուած չէ, որ նրան այդ գործում, յաճախ անգամ առանց իր գիտութեան, ճարպիկօրէն դեկավարում են ինչ-որ տեղից՝ օգտագործելով մեր պայմաններում կործանարար ներազգային պառակտում առաջ բերելու համար: Փախստականների եւ այլ ռուսախօսների առջեւ Հայոց լեզուի անզուգական զանճարանը՝ Քուչակի ու Թլկատրանցու լեզուական հարաչքը, սփռելու, այդ լեզուի, այդ մշակոյթի նկատմամբ նրանցում վեհ ակնածանքի զգացմունք սերմանելու փոխարէն, նա՝ նոյն Ֆանատիկոսը, այդ մարդկանց ըստ էութեան վանում է հայ մշակոյթից եւ հանում հետապնդածին հակառակ (ընդ որում նաեւ պետականօրէն անխմաստ, եթէ չասենք՝ վնասակար) արդիւնքի, երբ դերադասում է իր ազգաւիրակ բառապաշարով, իր ամենեւին էլ ոչ օրինակելի լեզուով հայհոյանքներ թափել նրանց գլխին եւ, Աստծոյ մինաչեւօրհն սառնձնելով, այդ բառապաշարի օգնութեամբ վճիռ կայացնում սրա կամ նրա ազգային պատկանելիութիւնը վաւերացնելու վերաբերեալ (ընդ որում, «ոչ Հայերի» շարքն այսպիսով կարող են դասուել ազգային-ազատագրական չարժման նշանաւոր դէմքեր եւ կամ հէնց հայ լինելու պատճառով յատկապէս շատ հալածուած ու աղէտաւորէն տուժած քաղաքացիներ. «կենտրոնի» համար մի յոյժ ձեռնտու վարուելակերպ, որի չնորհիւ կասկած է առաջանում, թէ այս ինքնակոչ դատախազների գործունէութեան հիմքում արդեօք ընկած չէ՞ ազգային հերոսապատեան բարդոյթը): Ես բնաւ բարձր կարծիք չունեմ այն Հայերի մասին, որոնք զանց են առնում իրենց հայ լինելը՝ չգիտակցելով, որ այդ կերպ նրանք ինչ-որ առումով դաղարում են մարդկային արժէք ներկայացնել, քանի որ ամէն մարդ կարող է ունենալ միայն մէկ՝ բնածին, ազգային ինքնութիւն, առանց որի գրկուում է մարդկութեան հետ իրեն կապող օղակից, ինքնաբերաբար յայտնուում մարդկութեան եզրամասում՝ դրանով իսկ դադարելով նաեւ բառիս բուն իմաստով անհատ (անհատականութիւն) լինելուց: Իսկ այդ ինքնութեան ձեւաւորման ու հաստատման գործում մեծ է լեզուի դերը, եթէ միայն վերջինս դիտում է որպէս կենդանի մխիթ, գործողութիւն եւ դոյ, այլ ոչ թէ որպէս անմիտ կանոնների ու օտարիանական կարգադրութիւնների հաւաքածու: Բայց ես ամենեւին էլ աւելի բարձր չեմ դասում այն Հայերին, որոնք փակում են իրենց իսկ առջեւ եւ, ինչը վատթարագոյնն է, կը ցանկանային փակել ժողովրդի առջեւ պատմական ու մշակութային, կրօնական ու անդրբնութենական (մետաֆիզիքական) համաչխարհային հարստութիւնների մուտքը, ըստ երեւոյթին վախենալով այդ հարստութիւնների ովկեանում սեփական ինքնութիւնը դատաճանելուց կամ այն ի սպառ կորցնելուց. մի բան, որն օպտեկտիւօրէն նշանակում է ժողովրդին պահել խաւարի մէջ՝ նրան փորձելով հաղորդել, այսպէս ասած, «բռանճաւային» հոգեբանութիւն (ինչի անխուսափելի հետեւանքը սեփական թերարժէքութեան կամ, պարզ ասած, խեղճութեան անհիմն ու խիստ անցկալի, յաճախ ագրեսիւ պոռթկումներով դրսեւորուող դգացողութիւնն է):

Մենք մեր խառնուածքով «ինքնադարձ» (ներամփոփ) ժողովուրդ ենք, մեզ միշտ սպառնում է ինքնապարփակման մէջ կարծրանալու վտանգը, ուստի մեզ անհրաժեշտ է մշտապէս բացուել աշխարհին եւ աշխարհը բացել մեզ համար: Տղամարդու արժանապատուութիւնը հաստատում է ոչ թէ ամուսնութիւնից խուսանաւելու, այլ հէնց ամուսնութեան իրողութեամբ: Վայ նրան, որ երկիւղ է տածում տիեզերքում հնարաւոր որեւէ աղդեցութեան հանդէպ (դրանք «սեփական խելքից զուրկ» անհատներ կամ աղդեր են): Չմոռանանք նաեւ, որ մենք, իրրեւ հէնց մենք, կորուել ու ճկունացել ենք ուրիշների հետ ունեցած անհամար չփումներում ու բախումներում: Իսկ նա, ով կեանքում ամէնից աւելի վախենում է իրեն կորցնելուց, այդ իսկ պատճառով առաջինը կը դատապարտուի կորցնելու ինքն իրեն:

Խօսքը բնաւ սեփական կամ այլազդի արժէքները լոկ «իմանալու» կամ «ուսումնասիրելու» մասին չէ: Նման արատքին – ճանաչողական դիրքորոշման դէպքում անգամ հայրենասիրութիւնը վերածուում է անկենդան վերացական ինքնանեներչնչման: Ազդի ներկայացուցիչ, ասենք՝ Հայ, հէնց հնարաւոր է լինել՝ անդադրում վերաձնուելով որպէս այդպիսին եւ ինքն իրեն վերստեղծելով այդ բանի համար, ազգային ասպարէզում ամէն պահ վրայ հասնող նորանոր փոխակերպումների մէջ ինքն իրեն վերահաստատելով ներսից, «կենտրոնայնօրէն»: Ի դէպ, միայն այդպէս է բացայայտելի նաեւ մեր ինքնութեան առեղծուածը՝ մեր, իրրեւ ազդին, անհատական անկրկնելիութիւնը: Անցեալը կը վերակենդանանայ միայն այն դէպքում, եթէ մենք այն ոչ միայն վերյիշենք, այլեւ նորոգենք եւ ներկայի միջով ինքներս տանենք առաջ՝ դէպի ապագայ. եւ միայն այդ դէպքում նա՝ այդ անցեալը, մեզ իրաւունք կ'ընձեռի հպարտանալ իրենով (եւ մեղնով, որպէս նրա արժանաւոր ժառանգորդ – չարունակող – զարգացողներ): Ինչ վերաբերում է ուրիչինին՝ «այլազդայինին», ապա նմանօրինակ մօտեցմամբ այն եւս ոչ թէ լոկ «կը ճանաչուի»՝ մեր իրազեկութեան չրջանակները քանակապէս ընդլայնելու նպատակով, այլ ներքնօրէն կը վերապրուի որպէս մերթ հոգեհարազատ, մերթ՝ հոգեօտար, բայց միշտ՝ սեփական եղրամաս: Եւ Աստուած դիտէ, թէ ինչքան կը լինեն այլոց աշխարհներում թաքնուած՝ մեզ համար հարազատ (ինչպէս եւ մեր աշխարհում՝ մեզ համար անհարազատ) այն տարրերը, որ կը յայտնաբերուեն ոգու ոլորտներում այդ կատարուելիք ճանապարհորդութեան ընթացքում: – Այնինչ նախկինում գերիշխած վերացական օտարամոլութիւնը (այդ թւում նաեւ՝ ռուսամոլութիւնը) նոյնքան վերացական ինքնամոլութեամբ (ինքնանպատակ ինքնատեղմամբ) անվերապահօրէն փոխարինելու դէպքում սոսկ լրացուցիչ հիմք կը ստեղծուի ճօճանակի օրէնքով դէպի հակառակ կողմն ուղղուած ոչ պակաս հզօր չեղման՝ մի նոր, «բարձրադոյն» մակարդակով իրականացուող օտարամոլութեան համար, եւ տայ Աստուած, որ այս անդամ դա չլինի աշխարհի կէսից աւելին վարկած անգլա-(ամերիկա)մոլութիւնը, մի աչխարհակալ նորաձեւութիւն, որի միտումը ոչ թէ անգլոսաքսոնեան մշակոյթի ստեղծած իրական արժէքների, այլ վերջիններիս առաւել մակերեսային ու վրիհիկ արտայայտութիւնների իւրացումն է եւ, մասնաւորապէս, առեւտրական-պրօսպերիկային փիլիսի իմկիլիի իւրացումը, որը վաղուց ի վեր զարձել է այն ծնողների (ըստ էութեան, զրեթէ բոլոր մեր ծնողների) մոլուցքը, որոնք, ասես, մէկը միւսի հետ մրցակցելով՝ բոլոր հնարաւոր եւ անհնար միջոցների օգնութեամբ ձգտում են իրենց զաւակների ուղեղները հեղեղել մտային պարզունակութեան եւ դիմադրուկ պրագմատիկայի այլ լեզուական տարմերով: Նման անգլերէնի նման պաշտամունքը ոդեղէն այլասերման ու նախկինից աւելի ահաւոր տղայական տգիտութեան է: Ուստի ես ինձ պարտաւոր եմ համարում ազդարարել այդ վտանգը եւ խորհում եմ խորհել այսօրուայ հնչեւանքների մասին: Վերջ ի վերջոյ, զուցէ աւելի լաւ է լինել հերթերում մաչուող, ամէն բանից զժգոհ, քան ծամոն ծամող՝ ինքն իրենից աւելի քան զոհ ժողովուրդ:

Ամէն տեսակի, այդ թւում նաեւ սեփական կամ այլ ազդերին ուղղուած մերժողական վերաբերմունքով արտայայտուող Ֆանատիկոսութիւնը ներդրուած է ամբողջատիրութեան մի տարր, որը տուեալ դէպքում հանդէս է գալիս մշակոյթի ու ոգու ոլորտում՝ որպէս վերջիններիս բացասում: Բայց չէ՞ որ մենք ամէնից քիչ կը ցանկանայինք, որ դալիք Հայաստանը վերածուէր Միութեան փոքրացրած կրկնապատկերի, այսինքն՝ մնար նոյն բանտը, որն անկախութիւն ձեռք բերելով ամբողջատիրութեան արտաքին ոտնձգութիւններից, այնուհանդերձ, կախուածութիւն կը պահպաներ այդ նոյն բնոյթն ունեցող ներքին ոտնձգութիւնների նկատմամբ (խօսքս չի վերաբերում անցման չրջանում ժողովրդավարութեան ստիպողական սահմանափակումներին, որոնց նպատակն է կանխել այդ պարագայում հնարաւոր անիշխանութիւնը տնտեսական ու քաղաքական յարաբերութիւնների բնագաւառում. խնդիրն այն է, որ նշուած սահմանափակումները կատարուեն միայն խիստ անհրաժեշտութեան դէպքում եւ ոչ մի պահ չդադարեն ընկալուելուց որպէս հարկադրեալ եւ ժամանակաւոր միջոցառումներ):

Երկու հարցում ես այժմ արդէն որոշակի ակնկալիքներ ունեմ մեր կառավարութիւնից: Առաջինն այն է, որ նա ծայրագոյն զգուշութիւն դրսեւորի ամէն տեսակի Ֆանատիկոսների ու կարիէրիստների նկատմամբ, որոնց բարօրութեան առաւել նպաստաւոր կենսամիջավայրը հէնց ամբողջատիրութեան այս կամ այն տարրերակն է: Հարցի լաւագոյն լուծումն այն կը լինէր, եթէ յաջողուէր նրանց վերածնել (կամ ինքներն իրենց վերածնէին) իսկական սիրոյ եւ ստեղծագործութեան ոգով: Երկրորդն այն է, որ կառավարութիւնը դերադոյն հոգատարութիւն դրսեւորի պարկեշտ՝ տարրութիւն դրսեւորի պարկեշտ՝ տարրութեան ու դատաճանութեան անընդունակ մարդկանց նկատմամբ, այն մարդկանց, որոնք անկասկած կազմել են 88-ի վերելքի նուիրեալների հիմնական զանգուածը, եւ որոնցից չատերը, ինքնամոռուածքի բերումով (համեստ) խառնուածքի բերումով կաչկանդուած լինելով իրենց արտաքին վարքագծում, առնուազն հոգեբանօրէն (եւ, կարծում եմ, դառնութեան որոշ զգացումով) այժմ ասես մնացել են անտեսուած, այնպէս որ կարող է հարց յարուել, թէ ո՛ւմ համար էր արուում այդ ամէնը: Այնինչ ակնյայտ է, որ հէնց նրանք՝ մարդիկ, անկախ իրենց քաղաքական եւ առհասարակ քաղաքացիական ակտիւութեան կամ դրան ընդունակ լինելու աստիճանից, կարող են դառնալ այժմեան դեկավարութեան միանգամայն վստահելի եւ կենսականօրէն անհրաժեշտ, թէկուզ մինչեւ այժմ գործնականում անբաւարար ներգրաւուած, յենարանը. ի դէպ, հէնց այդ մարդիկ, որոնց համար բարոյական սկզբունքները զարձել են կենսաձեւ, արդէն իսկ հաստատուած ժողովրդավարութեան համար, ուստի եւ իրենց ու ողջ ժողովրդի նկատմամբ

ԸՐԱԽՍՏ

ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Լսեցի, որ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Ալէք Մանուկեան մշակոյթի կեդրոնին մէջ հայրենական նկարիչներու գործերուն ցուցահանդէսը կազմակերպած է:

Բոլորս ալ գիտենք, որ Հայաստան համակ իր այս օրերու խիստ դժնդակ պայմաններուն կը մնայ արուեստի երկիր, ուր, տաղանդաւոր նկարիչներու թիւը կ'անցնի մէկ տասնեակը:

Ջեռնարկին հանդէպ լաւ տպաւորութիւն մը հոգիիս մէջ, ուղղուեցայ դէպի Ալէք Մանուկեան կեդրոն, ճամբան խորհրդածելով.- Փարիզը տասնեակ հազարաւոր նկարիչներ ունի եւ դուրսէն եկած որեւէ ցուցահանդէս քիչ մը դժուար կրնայ դարմանք յառաջացնել վերիվերան դիտողներու մօտ:

Բայց քանի որ Հայաստան ունի տասնեակ նկարիչներ, վատահ էի, որ անոնց գործերը, առնուազն ամօթով չէին թողուր մեզ այստեղ ցուցադրելու պարագային: Սակայն, չարունակեցի մրմտծել, մենք ինչո՞ւ, չարունակ, տունտուն խաղալը սովորութիւն դարձուցած ենք: Ինչո՞ւ, մեր արժէքները չենք ներկայացներ տեղական ցուցասրահներու մէջ: Դժուա՞ր է նման ձեռնարկ մը կազմակերպելը: Ճուտիկն անդամ հաւկիթէն դուրս կու գայ կոցահարելով կարծր պատեանը, որ լոյս տեսնէ, օդ չնչէ: Այլապէս, երբ մենք կը խօսինք ու մենք կը լսենք, մենք կը գրենք ու մենք կը կարդանք. եթէ կարդանք, քանի որ անդամ մը, Ֆրանսահայ Քերեսթէհեանը, երաժշտութենէ հասկցող մարդ, տեղ մը գրած էր իր մէկ յօդուածին մասին – «Այս յօդուածը գրեց ու կարդաց Գեղամ Քեռեսթէհեանը». ո՞ւր կրնանք հասնիլ այդ ձեւով:

Այս մտածումներով հասայ ցուցասրահ:

52 գործ ներկայացուած էր քիչ մը անհնամ չարուածքով: Ինչո՞ւ այս դիտողութիւնը, եթէ կ'ուզէք այդպէս կոչել, որոչ հեղինակներէ մէկէ աւելի գործեր կային տարբեր տեղեր դեռեղուած: Դժուար չէր իրար մօտ դնելը: Եւ յետոյ, յանկարծ նկատեցի որ Ֆրանսահայ նկարիչներու անուններ ալ կան. համբերով զսայ, որ անոնց թիւը եօթն է: Կարելի չ՞ը ցուցահանդէս մը կազմակերպել Ֆրանսահայ նկարիչներուն համար, որոնց մէջ Ֆրանսացի արուեստասէրներու սիրտերը գրաւողներ ալ կան:

Երբ իւրաքանչիւր նկարի առջեւ կեցնելով կը մտորէի արուեստագէտին ըմածնորուն մասին, կամ քակել կը փորձէի դաղտնագրերը պատառոններուն, եկայ այն եղրակացութեան, որ անհատապէս արժէքներով գործեր մէկտեղուած են այս ցուցահանդէսին առիթով:

Եւ յետոյ, հոն գտայ անուններ, որոնք իրենց լաւագոյն գործերով չէին ներկայացած: Յակոբ Յակոբեանը հեռուէն կը ճանչնանք, նոյնպէս Բագրատ Գրիգորեանը, Խանճեանը, Էլիբէկեանը, Ադալեանը: Այս անուանի նկարիչներուն գործերը Փարիզ բերուած են ցուցադրուելու համար: Լաւ է որ բերուած են: Լաւ է, որ հայրենի նկարիչներու ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է. բայց լաւ չէ, երբ նոյնիսկ մեր տաղանդաւոր նկարիչները հանրութեան չեն ներկայացուած իրենց լաւագոյն գործերով:

Մշակութային կապ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միջեւ: Լա՛ւ: Սքանչելի՛: Բայց միշտ լաւագոյնով, բայց միշտ լայն հասարակութեան հրամցնելու անհրաժեշտ ճիդով:

Եթէ Սփիւռք ենք, այո, մեր կամքէն անկախ, Սփիւռք ենք, ծանր եւ տխրագական պարտականութիւն մը ունինք – նախ հայրենի արժէքները ճանչնալն է այդ, եւ յետոյ, այդ արժէքները օտարին, օտարներուն ծանօթացնելը, մեր մշակութային պայծառ արժէքները պայծառութեամբ ներկայացնելը:

Տեղական լեզուն չե՞նք գիտեր, արուեստի գործիչներ չե՞նք ճանչնար, դրա՞մ չունինք, որպէսզի բարձր մակարդակով ցուցահանդէսներ կազմակերպենք:

Ունի՛նք: Այէ՛ն ինչ ունինք: Բայց, մեր արժէքներուն լրիւ գիտակցութիւնը չունինք ու տակաւին կը վարանիմ դրելու, հոգիով դարճած ենք վերեղակ, մամոնային եռեւէն վազելը դարձուցած ենք նպատակ: Որքա՞ն ճիշդ ըսած են մեր հայրերը.- մարդ կեցցէ ոչ միայն հացիւ... ո՞ւր պահուած է հոգեկան հացին կարեւորութեան զգացումը: Լոյսի կարեւորութեան գիտակցումը մեզի պիտի այս քաղաքին մէջ ապրիլը մեզի չկարենա՞յ սորվեցնել, որ լոյսէն օգտուիլ պէտք է. թէ ոչ, այլապէս երկիրներու միայն յոռի բարքերը ընդօրինակելը սովորութեան վերածած ենք:

Ըսի, Ֆրանսահայ եօթը նկարիչներ ներկայացուած էին սրահին մէջ: Հետաքրքրական էր Սիր Լեւոնի «Փրակայի Հայուհին»: Կարօտ մը կար անոր նայուածքին մէջ: Թիրայր Յակիկեանի «Աղաւութիւն» գործէն մեզի նայողը արտայայտիչ աչքերը էին: Փօլ Կանաչեան կ'ուզէր իր պատառով կ'ուզէր ըսել, որ կ'երեւի իր պատառով կ'ուզէր ըսել, որ այստեղ, մենք ամէն օր քիչ մը կը հեռանանք մեր Ա. Բ. Գ.էն, երբ այդ գիրերն են ազատարարները մեր: Հետաքրքրական էր Փաթրիք Սամուէլեանի գործը որպէս միացում ուր ներկայացուած էին մորթուած հաւերու գլուխներ. նոյնը չէ՞ մարդոց ալ կացութիւնը: Պարզեւը «Նուագածու» մը ներկայացուցած էր արուեստի չունչով, Ժերանեանին գործը չէր յատկանշեր մեր ճանչցած նկարիչ Խաչատուր Ժերանեանը: Զմռռնամ Սիլվի Լառօչի «Հայ Մամիկնեը»:

Իսկ հայրենական նկարիչները մեծ թիւ մը կը կազմէին անշուշտ 34 հոգի: Ո՞մանք ներկայացած էին երեք, ուրիշներ երկու եւ մեծ մասը մէկ գործով: Բոլորս ալ գիտենք, որ մէկ գործով նկարիչ մը ճանչնալը դժուար է: Գաղափար մը կը կազմենք, բայց երբեմն ալ մէկ գործ դիտելով թիւրիմացութիւններու մէջ կ'իյնանք: Մեր թիւրիմացութիւնները անհաշիւ են: Ուրեմն, Ատուած մեզ հեռու պահէ թիւրիմացութիւններէ:

Ըսի, անհատապար գործեր կան հայրենական նկարիչներու մեղի ներկայացուած պատառոններուն մէջ: Երբեմն նոյնիսկ ոչինչ ըսող գործեր: Յանճեանին «Պալքանեան բնանկար»ը կը ժպտէր մեզի հեռուէն քիչ մը յիշել տալով Իւթրիյոն: Սարգիսեան Սպարտակի «Նոյի Տապանը» հետաքրքրական յղացում էր: Յակոբ Յակոբեանի «Տեսարանը» կը յատկանշէ գինք բայց հեռու է իր վրձինին յաղթանակը ըլլալէ: Իւրայատուկ գործեր են Յասմիկ Սեւոեանի «Թատրոն»ները: Ռուբէն Ադալեանի «Ձիերու կռիւը» մեզի կը յիշեցնէ այսօրուան դադաղած մարդկութիւնը երբ ամէն տեղ կռիւ կայ եւ այդ ալ գինեալ կռիւ: Ռուբէն Ղեւոնդեան, երանի չէ՞ր որ «Շուշաններ» ծաղկէին այսպէս ամէն երկրի մէջ: Բագրատի «Կիւմրի»ն մերն ալ է: Եւ այսպէս ուրիշներ:

Որպէս ձեռնարկ կը հնորհաւորենք: Դուրս ելլելու պահուս, երիտասարդ մը ըսաւ.- «Հարիւրէ աւելի նկարներէ ասոնք միայն ներկայացուցինք, յաջորդին՝ մնացեալը»: Եկէք, գործ մը ըրի՞նք, այո, ըրինքի ձեւով չմօտենանք հարցերուն, այլ գործէ մը առաւելագոյն արդիւնք առնելը նպատակ դարձնենք:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Փարիզ, Յուլիս 1

Ամավերջի հանդէս Պուա Գոլոմպի մէջ

Կիրակի, Յունիս 23–ին, Պուա Գոլոմպի Ժան Ռընուար քաղաքապետարանի սրահին մէջ կայացաւ Գառնիկ Յովհաննէսեան միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը, ծնողքներու եւ բարեկամներու կոկիկ շրջանակի մը մէջ, եկած վայելելու հայկականութեամբ չեչոուած կէսօրէ վերջ մը:

Կրթական մարմնի բացման խօսքին մէջ, չեչոուեցաւ այն երեւոյթը, որ մեր մտահոգութեան չարժառիթը հայ երախան հայ պահելն է:

Տիկին Մայտա Մարգարեանի եւ Տիկին Տէմիրճեանի հոգատարութեամբ, տարուան մը ընթացած աւիշը տուաւ իր արդիւնքը: Երախաներ, որոնք դժուարաւ կը պատասխանեն հայերէնով հարցումի մը, դարմանալի առոգանութեամբ կ'արտասանէին հայերէն քերթուածներ:

Երգչախումբով, երգերու մեծամասնութիւնը հայրենասիրական, ընդունուեցաւ ներկաներու կողմէ բուռն ծափահարութիւններով:

Դաղարէ մը վերջ,ծնողքներու սրտաբուխ նուէրներով, կայացաւ դպրոցի տարեկան եկամուտը, որմէ վերջ հանդիսութիւնը չարունակուեցաւ թատերական տրամախօսութիւններով, ուր նոյնպէս երախաները ցուցաբերեցին լեզուական ճկուն արտայայտութիւններ եւ դերասանական ձիրքի ունակութիւն:

Ինչպէս միշտ,հանդիսութիւն մը առանց պարի չի վերջնանար: Օրիորդ Վալերի Աբրահամեանի դեկավարութեամբ տղաք եւ աղջիկներ ցուցաբերեցին սէր, հայկական տոհմիկ պարերու եւ խլեցին ներկաներու երկարատեւ ծափահարութիւնները:

Երախաներու ուրախութիւնը սահման չունէր երբ ողողեցին իրենց ուսուցչուհիները ծաղկեփունջերով:

Այս տարուան կրթական Մարմնի նուէրը աշակերտներուն՝ եղաւ չափիկ մը այրուբէնով զարդարուած:

Հանդիսութիւնը վերջացաւ ուրախ մթնոլորտի մէջ, ժամադրուելով յաջորդ տարուան համար:

Մ. Ֆ.

ՓԱՐԻԶԷՆ ԵՏՔ

«ԿԵԱՆՔԻ ԳՈՑՆԵՐ» ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՏՐԻՏ ԵՒ ՓՐԱԿԱ

Փարիզի Ազգ. Մատենադարանէն ետք, «կեանքի գոյներ» ցուցահանդէսը ներկայացուեցաւ Փրակա (տե՛ս· «Ցառաջ», Ապրիլ 26) Ապրիլ 23–էն Մայիս 20, հովանաւորութեամբ նախագահ Վացլաւ Հաւէլի, որ ներկայ եղած է նաեւ բացման, Փրակայի քաղաքապետին ընկերակցութեամբ: Երկու ելոյթներ նշած են ցուցահանդէսին կարեւորութիւնը: Ծանօթ է որ ան նուիրուած էր Հայոց ցեղասպանութեան 75–րդ տարելիցին: Այս առթիւ լոյս տեսած ֆրանքեւէհ քաթալոկին մէջ տեղ գտած է նաեւ Վ. Հաւէլէն ուղերձ մը: Մարտրիտի ցուցահանդէսը տեղի ունեցած էր աւելի առաջ (Յունուարին): Երկու ցուցահանդէսներն ալ լայն արձագանգ գտած են տեղական մամուլին մէջ:

Այս ցուցահանդէսներու աւարտին, կազմակերպիչ միութիւնը՝ էշանժ հրապարակած է նաեւ հաշուետուութիւնը, որ կը վերաբերի Փարիզի ցուցահանդէսին (Մատրիտի ցուցահանդէսին ամբողջ ծախքերը ստանձնած է տեղւոյն քաղաքապետարանը):

Յանուն էշանժի, Լեւոն Ադատեան (ՍԻՐ· Լ·) կը յիշէ այն կազմակերպութիւններն ու անհատները որոնք իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը բերած են: 1990–ին ընդհ· եկամուտը հասած է 345·847 Ֆր·ի: Նոյն տարուան ծախքերը բարձրացած են 361·367 Ֆր·, 91–ի: 1990–ի բացը, ուրեմն կ'ըլլայ 15·520 Ֆր·, 91: Նախորդ տարուան 1989–ի բացն ալ ըլլալով 48·348, ընդհ· բացը 63·867 Ֆր·, 91 է: Այս պատճառով դժուարութիւններ կը ծագին, կ'ըսէ Լ· Ադատեան, նախատեսուած յաջորդ ցուցահանդէսներուն համար (Պէրլին, Մարսէյլ, եւլն·), որոնց համար սակայն ոչ–հայ եւ բարեկամ երկիրներու մեկենասութիւնը գտնուած է: Որոշ դառնութեամբ կ'արձանագրուի այս երեւոյթը, թէեւ հայ նուիրատուներու (միութիւն թէ անհատ) ցանկն ալ, Փարիզի ցուցահանդէսին առթիւ, բաւական պատկառելի է (աւելորդ նկատեցինք մանրամասն թուումը):

ՄՕՆՄՕՐԱՆՍԻԻ «ՏԱԹԵՒ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՒԱՔՈՒԹԸ

Յունիս ամսուան 20–ին հանդիսացաւ մեր Աւագ Թարգմանիչ Ս· Սահակայ եւ Ս· Մեսրոպայ տօնը: Այս տօնը երկու մեծերուն առաջին անգամ Ռահ գետի ափին իրարու հանդիսման առթիւ կատարուած վառաւոր հանդիսութեան յիշատակումն է: Այս տօնակատարութեամբ իր ամավերջի խօսքը արտասանեց Մօնմօրանսիի եւ շրջակայից «Տաթեւ» վարժարանի տնօրէն եւ սուսուցչուհի Սօնա Մոմճեան իր աշակերտներու, ծնողքներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան կիրակի, Յունիս 23:ին, վարժարանի հաւաքատեղիին մէջ: Տիկին Մոմճեան բարի գալուստի խօսքերէն վերջ, բացատրեց յետոյ վարժարանին աշխատութեան եղանակը ներկայացուց այս տարի պաքալօրէան հայերէնով ընդող Գէորգ Գըրքեաչարեանը, որուն յաջորդեց Օր· Արաքսի Աքթիւղի ներկայացումը որ իր գործի ժամկէն վերջ իրիկունները կու գար հայերէն սորվելու, գործի յողնութեամբ ծանրաբեռն: Վարժարանի նորաբաց մանկապարտէզի առաջին աշակերտուհիները Սեւան Բարունակեան եւ Անահիտ Շիշմանեան կանոնաւորաբար հետեւեցան դասընթացքներուն ու կիրարկուող յայտագրի ընթացքին արտասանեցին ու երգեցին: Մեծերը, Մ· Ամէմեանէ, Ա· Խահակեանէ, Ց· Շիրազէ Մ· Զարիֆեանէ, Դ· Վարուժանէ, Վ· Սօֆեանէ, Ա· Թատուրեանէ քերթուածներով հանդէս եկան: Ապա Տիկին Մոմճեան, բացատրեց օրուան տօնին մեծ խմաստը, անդրադառնալով անդամ մը եւս Ս· Սահակի եւ Ս· Մեսրոպի կատարած վսեմ դերին ու խօսեցաւ անցեալ տարուան իր հայրենիք այցի առիթով այցելած, Շահումեանի չրջանի մէջ գտնուող «Սերաստիա»անուն մանկապարտէզին ու անոր տնօրէնուհիին Տիկին Վերոնիքա Լեւոնի մասին, վեր առնելով անոր օրինակելի աշխատանքը, աւելցնելով թէ այսպիսի մանկապարտէզի մը կարելի չէ հանդիպիլ նոյնիսկ Ֆրանսայի տարածքին մէջ: Ապա Տիկին Մոմճեան կարդաց «Հայրենիքի Ձայն»ին մէջ հրատարակուած Ս· Հ· Եափուճեանի ստորագրութեամբ գրութիւն մը, որ առընչուած էր վերոյիշեալ մանկապարտէզին ու Մեսրոպ Մաշտոցի Օշական գտնուող դերեզմանին այցին հետ:

Ապա Տիկին Մոմճեան յորդորեց իր նախկին աշակերտները թէ կրնային գըրել «Ջահ» պարբերաթերթին մէջ չմոռնալու համար իրենց սորվածը: Վարժարանի նախկին սաներէն Օր. Անի Կէվրէկեան իր փափաքին համաձայն կարդաց, հաւաքոյթին ներկայ եղող Տիկին Ալիս Վերդինի –բանաստեղծ նորավիպագիր– երկու պատմուածքն ու երկու բանաստեղծութիւնը: Հաւաքոյթին ներկայ եղող փոքրիկ աշակերտուհի մը՝ Ա· Պապիկեան հասկացողութեամբ արտասանեց «Ես Իմ Անոյշ Հայաստանի» քերթուածը: Գեղարուեստական բաժնին մէջ Գ· Գրըքեաչարեան սաքսոֆոնի վրայ նուագեց գեղեցկօրէն· իսկ փոքրիկն Ա· Շիշմանեան դաշնակի վրայ նուագեց գողտրիկ կտորներ:

Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր:

ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՊԻՏ

Նպազ մամը օդնութիւն է կանչում: Կուժիկը մանում է հացատուն, հարցնում·

- Ի՞նչ է պատահել, մամ ջան:

- Գողերը երդիկն են ելել, ուր որ է տուն կը մտնեն, օձնէ օղալ:

- Հիմի ելնեմ երդիկը, լողոց հախէն դամ, - ասում է կուժիկն ու դուրս գնում: Քիչ անց մէկը երդիկից ցած է ընկնում:

– Կռներուդ մատաղ, կուժիկ ջան, մէկին ցած գցեց, - ուրախանում է մամը:

- Մամ, էսիգ ես եմ, - տնքալով վեր է բարձրանում կուժիկը:

(Շար. Ա. Էջէն)

յարնակ տուներուն վրայ. տան ընակիչները անկիւն մը կը դնեն հրացանի ըսպառնալիքի տակ եւ կը խուզարկեն ու ամէն տեսակ բռնաբարութիւններու կը դիմեն, ինչքերու եւ անձերու վրայ: Անկարագրելի տեսարաններ, կ'ըսէ Միչէլ Փըզէ: Երիտասարդ մը պատմած է իր կրած չարչարանքները: Առեւանգուած է Սղերիներու կողմէ եւ բանտ նետուած: Հոն, բոլորովին մերկացուցած են զինքը, եւ պահակները կարգով ժամերով ծեծած ու ծեծած են երիտասարդ Հայը, մինչեւ որ, «Հրաչք» վրայ հասած է ռուս բանակի սպայ մը եւ վերջ տուած այդ անմարդկային եւ անտանելի արարքներուն:

Միչէլ Փըզէ կ'ըսէ թէ, հակառակ այս բոլորին, եթէ իրենց ֆիզիքական սպառնալիքութիւն տրուի, բոլորն ալ կ'ուզեն վերադառնալ իրենց գիւղերն ու տուները:

Այս նոյն օրը, Երեւան վերադարձին, պատուիրակութիւնը այցելած է քաղաքապետարան եւ հիւրը եղած փոխ-քաղաքապետ՝ Ալպէռ Պաղտասարեանին:

**

Իր եղրակացութեան մէջ, Միչէլ Փըզէ ըսաւ որ պատուիրակութեան այցելութեան նպատակը քաղաքական էր: Ֆրանսայի երեսփոխանները տեսան, լսեցին, եւ այժմ իրենց կարգին պիտի տեղեկացնեն Ֆրանսական Խորհրդարանին եւ վկայեն: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան նամակ մը յանձնած է ուղղուած Ֆր. Միթերանին:

Միչէլ Փըզէ մեզի յայտարարեց՝ «տեսայ եւ հանդիպեցայ աշխարտիլ ուզող, պայքարելու կամք ունեցող ժողովուրդի մը: Ժողովուրդ մը, որ լծուած է իր երկիրը վերակառուցելու, իր հաստատութիւնները ստեղծելու: Հայկական ընկերութիւնը, բոլոր մարզերուն մէջ, հսկայական փոփոխութիւններու մէջ է, մանաւանդ բաղաքական գետնի վրայ, ուր դերակատարները համեմատաբար երիտասարդներ են: Գտայ նաեւ ինծի արդէն ծանօթ Հայու վեհանձնութիւնը, հիւրասիրութիւնը, ըլլայ Երեւան, ըլլայ Ջանգեզուրի լեռներուն մէջ, ուր արտակարգ սեղաններ սարքեցին ի պատիւ մեր պատուիրակութեան: Հայկական ընտիւռը կարեւոր դեր ունի Հայաստանի վերելքին համար: Ֆրանսան եւս, որուն հանդէպ ես նկատեցի մեծ համակրանք մը եւ դրուած են շատ մը յոյսեր, պէտք է օգնէ հայ ժողովուրդին իր վերածնունդի ճամբուն վրայ: Հայաստանը կարիքն ունի փոխանակութիւններու, աշխարհի վրայ բացուելու, սորվելու աշխատանքի նոր եղանակներ, գործնական մարդոց օժանդակութեան:

Ճամբան երկար պիտի ըլլայ, դժուար եւ սպառիչ, բայց յարատեւութեան ծայրն է յաջողութիւնը եւ յաղթանակը»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Կիրակի, Յուլիս 7, վարդավառ, ոօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Ծանօթ·— Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

**

Երկուշաբթի, Յուլիս 8, Բ· օր վարդավառի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Յուլիս 7, ոօն է Վարդավառի: Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 7, ոօն է «ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ»: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Յուլիս 7, Կիրակի ՎԱՐԴԱՎԱՌ: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Բ· օր ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ: Յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի - վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ· 9-ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժ· 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր· Մուրեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Սահակեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Ղամպերեան իրենց եղբայրներուն կարապետի եւ Տօնիկի յիշատակին 200 Ֆր·, Տիկին Ասրինէ Խէլոյեան (Փարիզ) 100 Ֆր·:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Առնուվիլ···): Ամասվճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընտունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէնէ սկսեալ:

– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Ա.Ֆատէմիի հսկողութիւն):

– 6 տարեկանէն սկսեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (էնֆորմաթիք):

– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:

– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (զաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:

– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանգամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա-տեսողական միջոցներու օգտագործ:

– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:

– Արձակուրդի չրջաններուն, դիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:

– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)*

Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.—

43· 81· 01· 72 *թիւին:*

Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Տաթեւ» Վարժարանը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Ս· Զանգու 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յ· Կէվրէկեան տպարանատէր Սուլէյն Թելեանի մօր մահուան առթիւ 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Արա Գարթալեան նոյն առթիւ 300 Ֆր·, Տիկին Ալվերդին Պետրոս Քհնյ· Տէր-Պետրոսեանի մահուան Ա· տարելիցին առթիւ 200 Ֆր·:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրասենեակին վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամբողջ շրջանի թղթատարական յատկապես անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Չնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՊ

ՍԷՆ - ԺԷՌՄԻ
ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ

Սէն - Ժէռմի եւ Շրջակայքի Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհրդոյ հովանաւորած Մեսրոպեան երկօրեայ վարժարանի Ամավերջի հանդիսը Յուլիս 6, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9-ին, Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Աչակերտներուն կողմէն պիտի ըլլան խմբերգներ, չարականներ, արտասանութիւններ եւ վերջաւորութեան՝ աչակերտները կը ներկայացնեն ծիծաղաշարժ պատկեր մը՝ (մէկ արար) ԴՈՒՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ՎԱՐՏԱԼԱՊՕՆՊԱ:

Հանդէսը պատրաստեցին դպրոցիս ուսուցիչները· - ԵՂԻՇԷ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ՓԱՆՈՍԵԱՆ եւ Պր· ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆ:

Տեղի կ'ունենայ նաեւ հիւրասիրութիւն Սէն - Ժէռոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի տիկիններուն կողմէն:

Ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք աշակերտները:

U.G.A. ARDZIV - MARSEILLE

GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

DIMANCHE 7 JUILLET, TOUTE LA JOURNEE

Parc des Loisirs de VALABRE

Concours de boules ● Jeux

Animation ● Ambiance et musique arménienne

Buffet ● Chich-Kébab

Entrée libre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 6
SAMEDI
6 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.574 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.574

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 3/4)

ԼՈՒԻՐԵՐ ԱՐՑԱԽԷՆ

Բերդաչէնցիները Յունիսին կորսնցուցին չուրջ 100 հեքթար հասունցած բերք. այդ բերքը հրկիզուեցաւ տխրահռչակ «անյայտ անձեր»ու կողմէ: Զինուորական իշխանութիւնները նման հանցանքի ձեռնարկումներ կասեցնելու համար մարզին կարգ մը վայրերուն մէջ պահակակէտեր զետեղած են:

***

Ստեփանակերտէն ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն, Յուլիս 1–ին Մարզին զործադիր Կոմիտէին չէնքին մօտ երկու զինուորական երեք հայ ըլլալու ձերբակալած են, նախ տրած զինուորական հրամանատարութեան չէնքը, ապա անյայտ ուղղութեամբ:

Յունիս 29 եւ 30–ին ՕՄՈՆ–ականներ մտած են Հադրութի Ծամձոր գիւղը ու կոտրած կեդրոնին, Հին Թաղլարի ու Ներքին Հեռաձայնի գիծերը: Իսկ Ձոր գիւղի հայ բնակչութիւնը վերադարձած է իր բնակավայրը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Հայաստանի Ներքին նախարարութիւնը դիմում մը ուղղեց կեդրոնական եւ Հանրապետութիւններու Ներքին նախարարութիւններուն, մարզային ներքին գործերու վարչութիւններուն ուր կ'ըսուի. «Մայիս 6–7–ին Հայաստանի Ազգբնջանի ահմանակից տարածքին մէջ խորհ. ներքին զօրքին գործողութիւններուն հետեւանքով սպաննուած են Հայաստանի ներքին զօրքերէն 14 հոգի. կան 28 վիրաւորներ. 60 աշխատակիցներ ալ պատանդ տարուած են: Սպաննուածներ, վիրաւորներ ու պատանդներ կան նաեւ Արցախէն: Կը խնդրենք որ ակնթարթօրէն տրուի, որպէսզի ապատեղեկութիւն տրուի այն անձերը որոնք հայ բնակչութիւնը տեղահանելու նպատակով անօրինական թռիչքներ կը կատարեն:

***

ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ինքնաշխատ զէնքերու սպառնալիքով կամաւոր փոխադրութեան տարօրինակ թիւն առնելէ ետք ԼՂԻՄ–ի Հայերը ռազմական ուղղաթիռներով ապօրինի կերպով Հայաստան կը բերուին: Յուլիս 2–ի դիչերը, Հայաստան դանուող եօթներորդ բանակի ուղղաթիռները պաշտպանող զինուորներու վրայ յարձակում գործեցին անյայտ անձեր ու զինուոր մը մեռաւ. զօրախումբէն զէնք յափշտակուած է:Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը դիմեց խորհ. Պաշտպանութեան նախարարութեան որպէսզի բացայայտուին եւ պատասխանատուութեան ենթարկուին այն անձերը որոնք հայ բնակչութիւնը տեղահանելու նպատակով անօրինական թռիչքներ կը կազմակերպեն:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ, կացութիւնը չբարւոքի կը մնար Յուլիս 5–ին: Սլաւոնիա ընդհանուր ձեւով մերժած էր Պելկրատի դաշնակցային կառավարութեան ներկայացուցած պահանջքները: Համաձայնած էր միայն զերիները ազատ արձակելու պահանջին, բայց մնացեալը ամբողջովին անընդունելի կը դտնէր: Վերջնագիրը նըկատուած է Սլաւոնիոյ կողմէ եւ նախագահը Միլան Քուչան յայտարարած էր հեռատեսիլէն որ կարելի չէ խօսակցիլ սպառնալիքի տակ եւ թէ «Սլաւոնները պիտի տուին թէ ի վիճակի են պաշտպանելու իրենց ինքնիշխանութիւնը»: Կէտերէն մէկը զոր անընդունելի կը դտնէին, այն էր որ սահմանակէտերը դաշնակցային իշխանութեան տակ անցնին եւ այդ կէտին պատասխանն է, արդէն վերջնչիջեալ յայտարարութիւնը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ պարպեցին Սայտայի արեւելեան մասը,ուր հաստատուած էին դեռ երէկ, համաձայնութեան դալէ ետք լիբանանեան կառավարութեան հետ: Մինչեւ այդ համաձայնութեան հասնիլը կռիւները բաւական բուռն եղած էին եւ երեք վերջին օրերուն, մեռելներուն թիւը 45 էր եւ 157 վիրաւոր կար: Համաձայնութիւնը կը նախատեսէ որ պաղեստինցի մարտիկները դաղթակայանները քաչուին եւ զէնքերը պահեն մինչեւ Սեպտեմբեր:

ՇՎԱՐՆԱՑԷ իր հրաժարականը տուաւ համաչնաւոր կուսակցութենէն: Կը կարծուի որ արտաքին նախկին նախարարը այս ձեւով առաջքն ուզած է առնել վտարումի մը, որովհետեւ երբ նոր չարժում մը ստեղծելու որոչումը յայտարարած էր, կանչուած էր կուսակցութեան հակակշռի կեդրոնական յանձնախումբին կողմէ բացատրութիւններ տալու համար եւ Շեվարնաձէ վճռած էր ընթացք չտալ հրաւէրին եւ հրաժարականի իր նամակին մէջ, կը ձաղկէ «հաւատաքննութիւնը», որ անցեալի վտիտարադոյն պահեները կը յիշեցնէ եւ ուրիշ կ'աւելցնէ.– «Ինձի ուրիշ ելք չէր մնար քան չենթարկուիլ նման դործելակերպի մը»:

ՄԵԹՐՈՑի առաջին կարգը վերջնապէս պիտի ջնջուի սակերու յաջորդ յաւելումին առթիւ: Արդէն, Փարիզի մեթրոն միակն էր աշխարհի մէջ որ երկու կարդ ունէր, իր ստեղծումէն՝ 1900–էն ի վեր:

«ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐ» խորագրուած էր, Յուլիս 5–ին, Անտրէ Ֆրոսարի տոմսը Ֆիկարօ–ի մէջ: Հոն, սակայն կը սահմանուէին այդ «իրաւունքները». – «կացութիւնը մեզ կը մղէ առաջարկելու մի-ջազդային լաւ կարդ ու կանոնի կարդադրութիւնը ըստ հետեւեալ սկըզբունքներու.– 1·– Մեծ ազդերը իրաւունքներու. – 1·– Մեծ ազդերը իրաւունքն ունին իրենց ուզած կարդադրութիւնները ընելու փոքրերուն համար: 2·– Փոքր ազդերը չեն կրնար իրենց ճակատագիրը տնօրինել: 3·– Մեծ Պետութիւն մը որ իր չահերը կը պաշտպանէ իր իշխանութեան հետ կապուած առանձնաշնորհներէն մէկն է զոր կը դործադրէ: 4·– Փոքր ազդ մը որ նոյնը կ'ընէ ցուցաբերած կ'ըլլայ ծայրայեղ ազդայնամոլութիւն: 5·– Մեծ Պետութիւնները

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր: Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, ժժգոյն, աղօտ յիշատակ մը միայն:

Բառը լինքնին, –Տարօն– ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Թերեւս խորհուրդ մը:

Երբ կ'ըսենք Մուչ –կը հասկնանք աշխարհագրական – վարչական բացատրութիւն մը:

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը: Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, չնչեր ու անցեր: Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը: Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով:

– «Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»:

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս. Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լերան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ: Ս. Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր իսկ եւ իսկ հայկական խանդավառութեամբ, – ծիծղուն, ծփուն եւ անարատ:

Անահիտի հովանին է – կ'ըսեն – փրուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետն ու Արածանին, եւ ապին, մինչեւ Իննակեան լեռները: Այլեւ Վահագնի հոգին: Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կորզել դաղտնիքը Աստուծի:

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին դաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մշակ:

«Կաղ Դեւ»ն է այս, – իրեն յատուկ խրոխկիով եւ դուրով, որուն յատակը, – ո՛վ դիտէ – ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական չրջանի անծանօթ, անդը նահատելի հարստութիւնները: Թոնիրները կը վառին դիչերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան: Մաքրած իր դուրը քաչուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու...:

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ: Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ չատ – չատեր մոխիր ցանած իրենց դըլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն:

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին չրաձգութեան:

Վարդավառի կիրակի մըն էր – 1915 Յունիս 28 – երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փոռւեցաւ դեռին, դաւադիր «եաթաղան»ը կուրծքին: Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ: Կամ չարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու դնդացիրով...

Մա՛հ կ'ուռնար թշնամին, ամբողջ հայաչխարհին վրայ, զազանային մոլուցքով մը: Եւ դերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ չունչը առեր էր Տարօն:

Հայ չմնաց Մուչի մէջ: Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր էնվէրը ինք:

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սեբոններու, Զավուչներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քալէրու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ գինուորներ»ու չունչով, Տարօն աչխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն: Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն...:

***

Փլաւ՝ ֆիզիքական աչխարհը. բայց կ'ապրի հոգեկանը:

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՛ղջ է Տարօնի ոգին: Ու թերեւս աւելի աչխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համրանքով փրկուեցան հայաչինջ սարսափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար:

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր դիրոյն ու խօսքոյն ալ:

Զուչանար առաւօտը, Տարօ՛ն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաչտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին:

Շ.

Յուլիս 12, 1931

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (162) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Տեսակցութիւն Կ. Փորթեանի հետ — Ա. Թ.
La traversée d'Alex Berlian — L. DARONIAN
Œuvres sur papier dArshile Gorky — Ch. MATOSSIAN

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՊԱՐՀ՝ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐ ԵՒ ՓԱԿՈՒՂԻՆԵՐ

Է. ԱՒՍՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սիրել սեփական ազգը, նշանակում է երբեք չէղոքորթել նրան, ոչ միայն չընթացքին նրա թերի կողմերը, այլ լրիւ չափով նաեւ քոնը համարելով եւ դրանց համար պատասխանատուութիւն կրելով, ձգտել ամէն կերպ չեչտել դրանք՝ ոչ թէ ինքնանպատակ ինքնախարազանման (ինչը բարոյապէս անարժան եւ հոգեպէս մաշող, միանգամայն անպտուղ զբաղմունք է), այլ դրանք առաջացնող պատճառները վնասազերծելու, ի չար բերելու եւ, վերջին հաշուով, վերացնելու նպատակով: Մի դուցէ, յիրաւի, չատ բան ունենք այսօր չաղթահարելու, բայց մխիթարականն այն է, որ պետական ինքնայաղթահարումն անխուսափելիօրէն յանգեցնում է նաեւ ինքնավերհացման: Հնարաւոր կը լինի՞, արդեօք, վերջ տալ մեր փոխադարձ անհանդուրժողականութեանը, նախանձին, նեղսրտութեանն ու նեղմտութեանը, չաղթահարել կուսակցականութեան մի այլ ձեւ հանդիսացող կաստայականութիւնը, մարդու թերամտութեան (չիտակ ասենք՝ յիմարութեան) չափը ներկայացնող ինքնագոհ ինքնավստահութիւնը (այսպէս ասած՝ լիարժէքութեան բարդոյթը), չաղթահարել նաեւ ամբոխավարների վտանգաւորութեան թերագնահատումը, նրանց նկատմամբ եղած զիջողականութիւնը կամ, դուցէ, պարզապէս վախը... Կը սովորե՞նք, արդեօք, գլխաւորը չտասկօրէն սահմանազատել երկրորդականից, մարդկանց մտին դատել՝ ելնելով ոչ թէ նրանց չուրջը չաճախ չատուկ միտումով տարածուող քաղքենիական բամբասանքներից, այլ նրանց կատարած գործից (որի արդիւնքը միչտ չէ, որ տեսանելի է դառնում այսօր եւէթ), խրատաբար մրթմրթալու փոխարէն ճգտել մինչեւ վերջ ինքնուրոյնաբար իմաստաւորել կատարուղը, փորձել հասկանալ, օգնել, նեցուկ լինել, որտեղ որ դա հնարաւոր է, իսկ եթէ քննադատութեան կարիք լինի, ապա քննադատել՝ ելնելով միայն գործի չահերից (իսկ քննադատուղին՝ սովորել անսալ քննադատութեանը...): Մի խօսքով, կը սովորե՞նք արդեօք միմեանց լսել... Շատ է խօսւում այդ ամէնի մասին, բայց ճիշդն, ըստ երեւոյթին, այն է, որ իւրաքանչիւր ոք, անսալով իր իսկ խղճի ձայնին, «թերութիւնների յաղթահարումը»՝ հոգեկան ինքնատաւադումը, ինքնամաքրումը, անչապաղ սկսի հէնց ինքն իրենից: Կամ թէ ի՞նչպէս սովորենք մէկս միւսին ասաբել՝ մէկս միւսի աչքերի մէջ նայել ոչ միայն Հայաստանից դուրս դտնուելիս, արժանապատուութիւններս չկորցընել եւ չգաղափել մեր վրին փաթաթուող քաղցից, ցրտից ու ծաղրուծանակից, այլ համախմբուել այնքան աւելի սերտօրէն, որքան աւելի է ծանրացում մեր կեանքը՝ մեր խաչը, դրսից: Դժուար է խնդիրը, բայց որքա՞ն մեծ կը լինի դրա լուծմամբ պատճառած հպարտութիւնը... Եւ չմոռանանք. չկայ Հայաստան՝ Հայերից դուրս, այնպէս որ միայն ամէն մի առանձին Հայի ազատութեան ու արժանապատուութեան հաստատման պայմանով հնարաւոր կը դառնայ խօսել ողջ ժողովրդի ազատութեան մասին:

Մեր ներքին ազատութեան ամէնէն արդիւնաւէտ ուղիներից մէկը, անգամ (եւ յատկապէս) մեզ վիճակուած արտաքուստ ոչ այնքան էլ մխիթարական դրութեան մէջ, այլ ժողովուրդներին առաւել չափով (ի հարկէ, խելամտօրէն) օժանդակելն է՝ առանց նրանց կողմից երախտադիտութեան յատուկ քայլեր ակընկալելու, պարզապէս իբրեւ մեր իսկ հոգեկան ինքնահաստատման ու ինքնամարտնդման միջոց, ինչի լաւագոյն օրինակը վերջերս մեզ մատուցեցին մեր նախագահն ու Աչոտ Մանուչարեանը՝ լիտուական ճգնաժամի օրերին իրենց դրսեւորած վարքագծով: Ներանք, ովքեր հանդէս են գալիս «ուրիչների» դործերում մեր միջամտութեան կամ առհասարակ «ուրիչինի» նկատմամբ մեր ունեցած հետաքրքրութեան դէմ, դիտակցո՞ւմ են արդեօք, որ նեղ առումով սեփականից դուրս ոչինչ չտեսնելու այս միտումը, կուսակցական անհանդուրժողականութեան եւ պրոֆեսիոնալիզմի համատարած պակասի հետ միասին, մէկն է այն կործանարար յատկութիւններից, որ համամիութենական ղեկանակներում մեզ 70 տարուայ ընթացքում չամաոօրէն ներարկել են մեր աւելի քան հիւսիսային հարեւանների առաջնորդները «սոցիալիստական համակարգի առաւելութիւնները կապիտալիստականի համեմատ», Խորհրդային միկրոսխեմանները աչխարհում ամենամեծ միկրոսխեմաներն են», «ինձ պէտք չէ ափը թուրքական, պէտք չէ նաեւ Աֆրիկան» եւ այլ նման բանաձեւերի ոգով), եւ որը մենք այժմ փորձում ենք ուղղազծօրէն վերատադրել ներազգային սահմաններում: Դա էլ իր հերթին մասնաւոր դէպքն է ըստ «ընդունելի չէ» բանաձեւի կիրառուղ անխմաստազոյն արգելքների՝ եւս բռնի կերպով մեզ ներարկած հոգեբանութեան, որով ոչ միայն բացառւում է որեւէ ազատութիւն, այլեւ կեանքի փոխարէն մեզ հրամցւում է ապրելիս իսկ վրայ հասնող մահը (ըստ «Մերած եմ՝ թաղած չեմ» բանաձեւի):

Ներքին ազատագործման՝ յատկապէս մեր ժողովրդի խառնուածքին ու կարիքներին ներդաչնակ թուացող մի այլ արդիւնաւէտ ուղի, որ տանում է դէպի ողեղէնի ոլորտները, յունագերմանական (եւրոպական) մարդակենտրոն եւ հնդկական աստուածակենտրոն՝ մեզ այդքան հոգեհարազատ մեծ ոգեղէն աչխարհների ներդաչնակումն ու միահիւսումն է մեր ազդային ինքնութեան բեկանմամբ (հարցի լուծման այլ եղանակ պարզապէս չկայ), ինչով մէկ անգամ եւս կը հաստատուի այդ ինքնութիւնը, այս դէպքում արդէն՝ համաչխարհային բարձրագոյն մակարդակով: Այդ համադրումը, որի անհրաժեչտութիւնն ակնյայտօրէն հասունացել է, ներկայանում է մեզ ոչ թէ իբրեւ ինչ-որ պատգամ, այլ որպէս ամէնօրեայ լարուած աչխատանք եւ, միաժամանակ, դէպի առաջ ու դէպի վեր մղող գաղափար, որպէս մեր ժողովրդի պարտքը թէ՛ աչխարհի եւ թէ՛ իր իսկ առջեւ, եւ որը մեզ վրայ է դրուած ոչ միայն այդ երկու մչակութային ոլորտների միջեւ մեր միջանկեալ դիրքի բերումով, այլեւ առաջին հերթին այն նչանակալի չափով, ինչ չափով մեր ժողովուրդը օժտուած է մեսաֆիզիքական մտահայեցողութեան՝ փիլիսոփայական սպեկուլացիայի բնածին տաղանդով, որի սոսկ այլասերուած եւ անցողիկ արտայայտութիւնն է սպեկուլացիան՝ առեւտրի եւ քաղաքականութեան բնագաւառներում: Նարեկացու երեւոյթը, որում նախանչուած, ասես դէպի ապագան է նախանեղուած նման մչակութային փոխներթափանցումը, այդ ձեռնարկութեան յաղող ընթացքի ու իրագործման գրաւականն է: Մտածէք այն մասին, թէ մենք որքա՞ն կը զօրանանք հոգեպէս առ ոգեղէնի յաղթութիւնն ուղղուած այդ ազնիւ սխրանքով: Իսկ որպէսզի նման սխրանքի գաղափարը չմնայ որպէս լոկ տնքիխոդային զառանցանք, անհրաժեչտ է թուում, ի հեճուկս ստեղծուած անմարդկայնօրէն դաժան պայմանների, եւ ոչ մի պահ չընդհատելով ստեղծագործ աչխատանքը նիւթական ոլորտում, դրա հետ մէկտեղ դիտակցել ոգեղէն հեռանկարի ողջ վեհութիւնը եւ յիրաւի ցանկալ, որ այն իրականութիւն դառնայ, ոչինչ աւելի, բայց եւ ոչինչ պակաս: Միչտ աչքի առաջ ունենանք նաեւ, որ այդ ամէնի կատարումը մեր վոխարէն ոչ ոք չի ստանձնի, եւ որ մեր ժողովրդի հոգեկան նկարագրի եւ դլխաւոր կենսագծի համար վրից պարտադրուղ «քարանճաւային» (անպիտակչական ազգայինով սահմանափակուղ) եւ վերից պարտադրուղ «հարթավայրային» (բոլորին համահարթող՝ ապազգայնացնող) կաղապարներից բացի հնարաւոր է առաջարկել ու փայլուն կերպով կեանքում մարմնաւորել նաեւ «լեռնային» կամ «արծուային» (ապատրաստուած է «Առանց սահմանի լրագրողներ»ու տարեկան տեղեկագիրը ուր 103 երկիրներու 1990–ի կացութիւնը տրուած է: Այս երկիրները կը յատկանչուին անով որ մամուլի ազատութեան սա կամ նա ձեւով զարկ տրուած է անոնց մէջ. իսկ այն երկիրները ուր կացութիւնը անփոփոխ կը մնայ եւ անոնք որոնք ծանօթ չեն մամուլի ազատութեան ըմբռնումին կամ նչելի զարգացում չեն արձանագրած այդ մարդին մէջ, դուրս ձգուած են հատորէն:

Անցնող տարուան մէջ իրենց աչխատանքին ընթացքին, կամ իրենց դաղափարներուն պատճառով, 40 լրագրողներ սպաննուած են. նոյնիսկ եթէ նկատի առնուի որ վերջին երեք տարիներու ամենափոքր թիւն է ասիկա, կարելի չէ ըսել թէ անբաղձալի նկատուած մամուլ մը լռեցնելու համար սպանութիւնը դարձած է արմատական միջոց մը ըլլալ:

Լրագրողներու համար աչխարհի ամէնէն մահացու չրջաններէն մէկը կը չարունակէ մնալ Հարաւային Ամերիկան: 1990–ին հոն եօթը երկիրներու մէջ 14 լրագրող սպաննուած է: Հինգը սպաննուած են Գոլոմպիայի մէջ ուր այդ ասպարէզին ծառայութիւնը կը նչանակէ միչտ փուչի վրայ կեանք մը վարել: Հարաւային Ամերիկայի լրագրողները կը դանուին կառավարական զօրքին ու դանդան կեռիլլաներու կրակներուն միջեւ. անոնք մանրուք դրամի նման կը դործածուին թմրեցուցիչի մաքսանենգներուն կողմէ կամ ծայրայեղ ալիին դինեալ խմբակներուն որպէս թիրախ կը ծառայեն, ամենածանր տուրքը վճարելով տեղեկացնելու ազատութեան:

Ասիոյ մէջ ալ մեծ բարելաւումի կարիք կայ: Յունիս 2–ին փաքիստանի մէջ երկու լրագրողներ որոնք կ'ուղէին սինտի ազգայնական ղեկավարի մը մամուլի ասուլիսին հետեւիլ, սպաննուեցան:

Փիլիպպիններու մէջ Յունուար 5–էն Յուլիս 10 եօթը լրագրողներ իրենց մահով վճարեցին այն հետաքրքրութիւնը որ դիրենք կը մղէր պրպտելու տեղական մաֆիային ու վարչարար փոքր ղեկավարներու կապերը: Ամէնէն ահաւորը այս սպանութիւններուն արժանացած հակազդեցութիւնն էր երկրին նախագահութեան մամլոյ կցորդին կողմէ որ վերիրապաշտ չեչտով մը կ'ըսէր. «կեանքը այսպէս է...»:

Իրաքի մէջ Մարտ 15–ին կախաղան հանուեցաւ բրիտանական չարաթաթերթի մը մէկ լրագրողը, խեղկատակ դատավարութենէ մը ու վեց ամսու բանտարկութենէ ետք: Իրեն ուղղուած է լրտեսութեան ամբաստանութիւնը:

Թուրքիոյ մէջ իսլամական համագիներու խորհրդաւոր խումբի մը վերադրուեցան Մարտ 7–ին Ջ. Էմէչի եւ Սեպ. 4–ին Թ. Տուրսունի սպանութիւնները:

Մահացածներուն կը յաջորդէ բանտարկուած լրագրողներու յատկացուած բաժինը: 1991 Յունուար 1–ին առնուազն 198 լրագրողներ կային 24 երկիրներու արդելարաններուն մէջ: Անոնցմէ 41–ը Իրանի, 32–ը Չինաստանի, 28–ը Թուրքիոյ, 25–ը Իսրայէլի, 15–ը Սուտանի մէջ են:

Թուրքիոյ մէջ ուր կանոնաւոր կերպով կը կիրարկուէին 141 եւ 142րդ յօդուածները որոնք կ'արդիլէին անկաւտղական կամ համայնավարական քարոզչութիւնը, պատճառ կ'ըլլային որ լրագրողներ բռնի կատմամբ նրա վերաբերմունքի նուրբ երանգաւորման, այլեւ ոգեշունչ գեղարուեստական արարչութեան եւայլնի տեսքով: Նման չհամագրգռուածութիւնից դուրկ ժողովուրդները դատապարտուած են բարոյալքման ու բարոյական քայքայման, այն վերատին նուաճողները լցուած են կենսական ուժով եւ դառնում անխոցելի: Նչուած եռակի խնդրին լրապէս բախուող ժողովուրդը ձեռք է բերում այնքան աւելի նչանակալի ոգեղէն կերպարանք, որքան աւելի վեհ է այդ խնդրի վերապրման ու լուծման՝ իր ընտրած եղանակը: Ոգեղէնի բնագաւառում, երբ նա իսկապէս առկայ է, չկան մէջակ անհատներ կամ ազգեր, քանի որ այն կամ նչանակելի է լինում, կամ առհասարակ գոյութիւն չի ունենում: Մենք կարիք ունենանք մեր հոգիներում այդ վեհ աչխարհի գալիք զարթօնքի, եւ եթէ չկրողանանք դրան հասնել, ապա մեղքը ծանրանալու է միայն մեզ վրայ...

Ի դէպ, ռոմանտիզմով էր տոգորուած «Ղարաբաղ» կոմիտէի գործունէութեան ողջ պաթոսը, ինչը միւսներից ոչ պակաս չափով վերաբերում է նաեւ Լեւոնին (ես նրան այդպէս եմ անուանում ոչ միայն եւ ոչ այնքան նախկին դասախօսի իրաւունքով, որքան այն պատճառով, որ կոմիտէն, ընդհուպ մինչեւ չարժման ոսկեղոլի ասպետ, թէեւ պատկառելի, բայց յաւերժ երիտասարդ Ռաֆայել Ղազարեանը, հէնց մեր, որպէս ժողովրդի, ղեկաւարներն են՝ «մեր երախաները», ճիշդ է, ոչ այնքան այն կենսաբանական իմաստով, որ այդ արտայայտութիւնը հաղորդել էր Գորբաչովը 1988–ի Յուլիսի 18–ի իր ելոյթում, որքան հէնց ռոմանտիկական իմաստով): Առանց ռոմանտիզմի մենք չենք կարողանայ հասնել այն բարձունքներին, որ այդքան յաճախ մեր եացքներիս առաջ ուրուագծում է մեր վարչապետը, որն ի դէպ միչտ էլ վճռակամ չէ՞նում է մեզ, որ տնտեսական վերելքն ու քաղաքական ազատութիւնների նուաճումը ինքնին բաւական չեն եւ կարող են հետեւութեամբ կորսուել՝ առանց բարոյական հիմքի ու պաթետիկ հոգեկան տրամադրուածութեան: Իսկ վերջինս հէնց ռոմանտիկա է եւ երազանք, ազատութեան չունչ եւ մղում դէպի ազատութիւն՝ որպէս բացարձակ մարդկային ոգեղէն արժէք:

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

րանները ճամբան: Անոնց մէջ հարիւրաւոր տարիներու բանտարկութեան դատապարտուածները կան:

Փէքինի մէջ այն պահուն երբ իշխանութիւնը կը բազմապատկէ միջազգային հսկիչներով ճեռք սեղմումներն ու ժողովները, 1989-ին ձերբակալուած լրագրողներ ծանր պատիժներու կը դատապարտուին:

Այս շարքին մէջ միայն սխալ կ'ըլլայ իշխանութիւնները ամբաստանել. Լիբանանի Տիւրզիներն ու Շիիները 1985 – 86 էն ի վեր իրենց ճեռքը կը պահեն առնուազն հինգ լրագրողներ, որոնցմէ մէկը ՄԱԿ-ի կողմէ ընդունուած լրագրողներու Ընկերակցութեան նախագահն էր եւ որուն սպանութեան լուրը (1986) չըհաստատուեցաւ:

Ներազգային մամուլի արգելքներու դարձեպատկը ունին Ափրիկեան կարգ մը երկիրներ (Քամըրուն, Քէնիա, Նիժերիա, Թոկօ մանաւորապէս), Թունուզ եւ Թուրքիա, ինչպէս անցեալ տարիներուն:

Տարուան առաջին վեց ամսուան ընթացքին 6000 հրատարակութիւնները արգիլուած են Թուրքիոյ մէջ: Թունուզի ընդդիմադիր ճակատի նոր չաթաթեթերը նոյն ժամանակամիջոցին երեք անգամ փակուած ու երեք ամիսով հրատարակութենէ արգիլուած են, կառավարութեան քաղաքականութիւնը քննադատած ըլլալու յանցանքով:

Ափրիկէն ու Մաղրէպեան երկիրները կը յատկանշուին նաեւ օտար մամուլին սահմանուած իրենց արգելքներով, սեփական եւ օտար թղթակիցներու վտարումներով. նոյն բանը կարելի է ըսել նաեւ Ալպանիոյ, Զինաստանի, Գուատեմալի, Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ յատկապէս Խորհ. Միութեան (Պալթեան երկիրներ, Ազրբեջան, Ղազախստան, Տաճիկիստան) համար ուր իշխանութիւնները դժուար կ'ընդունին որ օտար մամուլը գայ իրենց ներքին գործերուն մէջամտելու: Հետեւանքը կ'ըլլայ մուտքի արտօնագրերու ջնջում, բնակութեան իրաւունքի մերժում, ձերբակալութիւններ, արտաքսումներ:

Ներկայիս երբ խորհ. կայսրութիւնը կը ճարճատի, դժուար է լրագրողին դրծը որ պիտի արտայայտէ կացութիւնը: Ինչ լրագրողը յաճախ մնացած է երեմն րուն կերպով ազգայնական ճակատին եւ կեղծ. իշխանութեան մինչեւ որ վարժութիւնը ունի այլախոհ ձայները լռեցնելու: Իսկ հայ, պալթ կամ ղազախ լրագրողը ենթակայ է Մոսկուայի զօրաբաժիններուն ու խորհրդամէտ քաղաքականութեան:

Նուազագոյն հարիւրեակ մըն է թիւը այն երկիրներուն ուր լրագրողներ կանոնաւոր կերպով կը չարչրկուին, նեղը կը ղրուին, մահուան սպառնալիք կը ստանան ու դատարան կը կանչուին, ոլվհետեւ կը խանդարեն իշխանութիւնը, մաֆիան կամ զինեալ խումբեր:

Այս բռնութիւններէն ու բրտութիւններէն զատ, աշխարհի մէջ բազմաթիւ թերթեր դէմ յանդիման կը դտնուին նիւթական լուրջ դժուարութիւններու հետ: Ափրիկէի ու Արեւելեան Եւրոպայի մէջ թուղթի սովը որ երբեմն նաեւ Պետութիւններու կողմէ կը կազմակերպուի, ամէնէն առաջ ազդեցութեան տակ կ'առնէ անկախ մամուլը, որ յաճախ կը պարտաւորուի նուազեցնել իր էջերուն թիւը կամ տպաքանակը: Այս պարագային ամէնէն յատկանշական մէկ երեւոյթը տեսնուած է Քամըրունի մէջ ուր «Մէսաժ» թերթը 80 հազարէն 15 հազարի իջեցուցած է տպաքանակը, չկարենալով դէմ դնել հրատարակչութեան ազդ. Ընկերութեան կողմէ պարտադրուած սեղմումներուն:

Ռումանիա որ թուղթ արտադրող ու արտածող երկիր է, Ապրիլ 1-ին Մշակոյթի նախարարութիւնը յայտնած է թէ 20% համեմատութեամբ պիտի զեղչուի տպաքանակը այն օրաթերթերուն որոնք կուսակցութեան մը կապուած չեն. կը սահմանափակուի նաեւ անոնց էջերուն թիւը. առաջին զոհը, անշուշտ, անկախ մամուլն է, ինչպէս միշտ:

Արեւելեան Եւրոպայի մէջ յաճախադէպ երեւոյթ է նաեւ վաղանցուկ թերթերու երեւումը. թերթեր լոյս կը տեսնեն, ապա յանկարծ կը դադրի անոնց հրատարակումը: Հոս եւս կը բանի չուկայի տնտեսութեան անողոք օրէնքը: Հունգարիոյ, Չեխոսլուաքիոյ, Լեհաստանի մէջ բազմաթիւ թերթեր որոնք կ'ուզեն ամէն գնով չարունակել իրենց կեանքը, դիւրութեամբ կ'իյնան մինչազային մամուլի խմբակներուն լայնացող թեւերուն մէջ:

Հետաքրքրական պարագայ մըն է այս բոլորին քով այն որ 24 երկիրներ, ինչպէս Գամպոճ, Ճիլուպի, Կինէա եւ այլն ազդ. օրաթերթ չունին: Այս կացութիւնը հետեւանք է մասամբ պահանջութիւնը հետեւանք է մասամբ պահանջկոտութեան եւ մասամբ նիւթական մինչոցներու չգոյութեան:

Արեւմտեան բազմաթիւ ժողովրդավարութիւններու մէջ հետազօտող լրագրութիւնը սպառնալիքին տակն է արդարադատութեան ընթացիկ գործընթացներու, որոնք աւելի զարգանալու հակումներ ցոյց կու տան: Այսպէս, Պելճիոյ «Լը Սուար»էն Ռընէ Հաքէնի բնակարանն 25 քկ. փաստաթուղթ գրաւուած է. ան ամէնէն լաւատեղեակ լրագրողն էր Պրիւսէլի ոստիկանութեան կաշառակերութեան հարցերուն: Սպանիոյ մէջ, Ֆրանքոյի մահէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով լրագրողներու խօսք տրուեցաւ դատարանին առջեւ:

Գանատայի իշխանութիւններն ալ 1990ի ընթացքին լրագրողներուն առիթը տըւած են մամուլի ազատութեան խնդիրները ճանչնալու երբ կընճիռ մը մէջ կողմերէն մէկն է բանակը, ինչպէս՝ կարմրամօրթներու Մոհաուք ցեղախումբին հետ հողային ծանօթ վէճերուն պարագային: Այդ սահմանները չատ չեն տարբերած Կոլֆի պատերազմի օրերուն. ճակատէն լուրեր հաղորդելու դրկուած արեւմուտքցի լրագրողներուն դէմ ամէն օր քաշուած սահմանադիծերն:

Ա. Թ. Թ.

ՔՈՒԷՅԹ ՊԷՏՔ ՁՈՒՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԵՐՁԱՆՔԻՆ

Ճիշդ է որ դաչնակից ուժերը «փըրկարար»ի օրինավիճակով մը չեն կրնար իրաւունք ունենալ Քուէյթի ներքին կեանքին չատ միջամտելու ըլլալու, սակայն եթէ ուզեն կրնան ազդեցութիւն բանեցնել կացութիւնը քիչ մը բարելաւելու համար:

Քուէյթի հարուստ երկիրը էր պատերազմէն առաջ ու հարստութիւնը կը բաւէր նաեւ օտարներու որոնք հոն աշխատելու կ'երթային. մինչեւ 80-ական թուականները, արաբական չափանիշով, կարելի էր լայնախոհ երկիր մը նկատել զայն. խորհրդարան մը ունէր եւ աշխոյժ մամուլ մը: Սակայն երբ խորհրդարանականները այդ թուականէն սկսան նեղացուցիչ հարցումներ ուղղել գահակալ դերդաստանին մասին, ժողովրդավարութիւնը ծրարուեցաւ, մէկդի դրուեցաւ ու մամուլին բերանակապ մը անցուեցաւ:

Ցետ պատերազմեան Քուէյթը ազատալի վիճակի մէջ է. վերջացած է քրիւղի դիւրին եկամուտին դիպած տոլարներու արքայութիւնը ու մեծ ծախքեր կան. չեչտուած է օտարատեացութիւնը: Քուէյթցին չուզեր կրկին օտարներէ կախում ունենալ, յատկապէս Պաղեստինցիներէն, սակայն չատ լաւ չէ գիտեր օձիքը անոնցմէ փրկելու կերպերը:

Ամերիկայի դեսպանը կը խօսի պատերազմական ատելավառ ատեաններուն մասին ուր պիտի դատուին 200 ամբաստանեալներ. արդէն քանի հոգի մահուան դատապարտուած են, ոմանք իրենց բացակայութեան: Անոնք Պաղեստինցիներ են, Իրաքցիներ կամ անհայրենիքներ. չատ քիչ Քուէյթցիներ կան: Ամբաստանուած են զրաւման չրջանին Իրաքցիներու կողմէ հրատարակուած թերթի մը համար աշխատած կամ անոր աշխատակցած ըլլալու յանցանքով: Շատեր չարչարանքներու տակ խոստովանութիւններ ըրած են:

Առաջին դատավարութենէ մը ետք ուր արդարադատութեան ուրուականն անգամ չկար, որոշ բարեխոհում մը կատարուեցաւ: Այսպէս, պաշտպան փաստաբաններուն արտօնուեցաւ մէկ երկու խօսք արտասանել, որոշ անճեր անպարտ արձակուեցան, մահավճիռներու կըրկնակի քննութեան յանձնախումբ մը կազմուեցաւ: Այս բոլորը կը նշանակեն թէ Ամերիկացիներու հակազդեցութիւնը բաւական չի թուիր որ աշխարհի համակրանքը չհաճ ըլլալու, երկիրը գոնէ որոշ չափով մը փոխուած տեսնելու յոյսերուն արդարացում գոնէ:

ԳԱՂԱՒԹԻՔ ԳԱՂԱՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ «ԲՆՅՈ ՊԵՏՐոսեան» սրահին մէջ, Մայիս 16-ին, Հ. Ց. Դ. «Ահարոնեան» Կոմիտէին դաստիարակչական յանձնախումբին կազմակերպութեամբ նշուած է Սողոմոն Թէհլիրեանի ազգային 70-ամեակը: Ազգին Տոնոյեանի բացման խօսքէն ետք, Սեդա Սիմոնեան կենսագրական տեղեկութիւններ տուած է Սողոմոն Թէհլիրեանի մասին, յիշելով որ ան կռուած էր Անդրանիկի ու Սեպուհի կամաւորական խումբերուն հետ, յետոյ եղեռնի տարիներուն կորսնցնելով իր ընտանիքը լեցուած է վրէժի զգացումով: Օրուան Բ. դասախօսը Անդրանիկ Ուրֆալեան մանրամասնօրէն ներկայացուցած է Թալէաթի ու այլ հայասպաններու ահաբեկումի պարագաները: Ազգէն Գերասիմեան ու Գլարիս Թահմազեան հատուածներ ներկայացուցած են Թէհլիրեանի դատաւարութենէն:

***

ՈՒԱԹԼԲԹԱՈՒՆԻ «Պայքար» հասարակութեան սրահին մէջ Ցունիս 7-ին Թէքէեան մշակութային Միութեան Երիտասարդացը կազմակերպած է դիննէօն մը Սարդիս Գավլաքեանի «Քարքարոտ երկրի աղօթքները» հատորին նուիրուած: Հեղինակը Հայաստանէն վերջին տարիներուն հաստատուած է Պոսթընը: Գործը ներկայացուցած է տոքթոր Էլի Անդրէասեան: Ապա Սարդիս Գավլաքեան եւ կինը կտորներ արտասանած են վերոյիշեալ հատորէն:

***

ՊՈԼՍՈՆ Ս. Երից Մանկանց եկեղեցին (Պօյաճըգիւղ) 155ամեակը տօնուած է Ցունիս 18-ին: Միսաք Ամիրա Միսաքեանի կողմէ 1836-ին կառուցուած տաճարին մէջ հանդիսաւոր պատարագին նախագահած ու քարոզած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան: Ցաւարտ պատարագի կրօնաւորներու թափօրը այցելած է Միսաք Ամիրային չիրիմը:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ եւ Շահինչահրի մէջ Մայիս 28-ի տօնը նշուած է չարք մը ձեռնարկներով. Մայիս 17-ին ՀՄՄ «Արարատ» Միութեան ազատ խումբերու միջեւ մրցաչարք մը սկսած է, յետոյ Մայիս 24-31 Նոր Ջուղայի Ս. Աթենափրկիչ վանքին «Ս. Ներսէս Շնորհալի» դրագարանին մէջ բացուած է 1918 – 20 չրջանին նուիրուած ցուցահանդէս մը: Իսկ Մայիս 30-ին ՀՄՄ «Արարատ»ի բակին մէջ հոծ թիւով Հայեր մասնակցած են ուրախ երեկոյթի մը:

***

Ա.ՀԻ.Ա.Ջի (Պարսկաստան) Գարուն վարժարանին ամաւերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Մայիս 16-ին: Մանուկներու երգերէն, պարերէն ետք Խուզիստանի Հայութեան հոգեւոր հովիւը Մեսրոպ Քհնյ. բաշխած է աշակերտներու վկայականները. Ծնողական խորհուրդին ուսուցչութեան ուղղուած շնորհակալութեան խօսքէն ետք հանդէսը աւարտած է «Կարմիր գլխարկ»ի բեմադրութեամբ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ մէջ, Ցունիս 15-ին տեղի ունեցած է Պապայեան մանկապարտէզի ամաւերջի հանդէսը:

ՊԱՆԵԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՎԷՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Ցունիս 23-ին տեղի ունեցաւ Պանեէօյի հայկական միօրեայ «Սիամանթօ» վարժարանի աշակերտութեան տարեվերջի հանդիսութիւնը: Ներկայ էին մեծ թիւով ծնողքներ եւ չրջանի կրթասէր հայ հասարակութիւնը: Հանդէսի բացումը կատարեց վարժարանի քոյակորով եւ եռանդուն տեսնապետուհի՝ Տիկին Թաստեանը, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք ամփոփ կերպով անդրադարձաւ վարժարանի ներկայ վիճակին եւ ապագայի բաղձալի հեռանկարներուն: Ցանուն ծնողական միութեան եւ դպրոցի վարչութեան, չնորհակալութիւն յայտնեց մշակութային միութեան եւ Կապոյտ Խաչին: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Պանեէօյի քաղաքապետուհի Տիկին Ժանին Ժամպիւլ, որ երբեք չի մերժեր ներկայ գտնուիլ որեւէ հայկական, ի մասնաւորի դպրոցական ձեռնարկի, փոխ-քաղաքապետ՝ Պ. Պետանեանին, որու չնորհիւ դպրոցը կը վայելէ չարք մը առանձնաչնորհումներ:

Հանդիսին ներկայ էր նաեւ Պանեէօյի Ֆրանս. մշակ. Տան տնօրէն Պ. Մորէլը:

Այնուհետեւ վարժարանի նախկին աշակերտուհի Օր. Անահիտ Տոսիկեան Ֆրանսերէն ներկայացուց հանդէսի օրուան ծրագրի մանրամասնութիւնները. իր խօսքի աւարտին բեմ հրաւիրեց Տիկին Ժամպիւլէն:

Յարգելի քաղաքապետուհին նախ եւ առաջ չնորհակալութիւն յայտնեց որ ամէն անգամ կը հրաւիրուի նման հայկական ձեռնարկներու, վայելելով դեղարուեստական հաճոյքը հայ մանուկներու կատարումներուն: Իր խօսքին մէջ անկեղծօրէն մտահոգութիւն յայտնեց, յիշելով հայ կեանքի այս վերջին երեք տարիներու հայակործան աղէտներուն՝ Հայերու կրած ցաւալի կորուստները՝ ըսելով որ մինչեւ վերջին հայ – ադրբեջանական ընդհարումները: Ուստի յարգելի քաղաքապետուհին յայտնեց որ ճիգ ու ջանք պիտի չխնայէ իր կարելիութիւնները հայանպաստ ձեռնարկներուն համար: Այդ կապակցութեամբ ներկաներուն տեղեկացուց որ մօտ ապագային Պանեէօ քաղաքի կողմէ որպէս նուէր՝ թէքնիքային նորագոյն սարքաւորումներ կ'ուղարկուին Կիրովականի Թաղային հիւանդանոցին:

Այնուհետեւ ներկայացուեցաւ մանկական գեղարուեստական բաժինը, –այս անգամ ծրագրային տարբեր բնոյթով, որն միանգամայն նոր անակնկալ մըն էր դպրոցական նախկին հանդէսներուն հետ բաղդատելով: Այդպէս, բեմի վրայ ներկայացուեցաւ հայկական աւանդութիւն դարձած ժողով մը, որուն կը մասնակցէին խումբ մը աշակերտներ: Մեր փոքրիկները իւմուրի բարձր ճեւերով ու զուեչտական արտայայտութիւններով վարպետօրէն կրցան ներկայացնել հայկական աւանդական ժողովներու անթերի պատկերացումը:

Երկրորդ բաժնին մէջ աշակերտները կը ներկայացնէին Ֆրանսական հետաքրքրական տեսիլի ծրագիր մը, որու կը մասնակցէին իրենց երգերով, արտասանութիւններով, պարերով ու հետաքրքրական ծանուցումներով, որոնք համեմուած էին զուեչտական արտակարգ խաղերով:

Այս ուղղութեամբ յոյժ գովելի էր ուսուցչուհի Օր. Զեփիւռի տարած տըքնաջան աշխատանքը, որ վեր է ամէն գընահատութենէ:

Ցիտենք ընել որ կատարումներուն դաշնակով կ'ընկերանար ուսուցչուհի Օր. Սալբի Գասպարեանը:

Կարճ ընդմիջումէ վերջ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ, այնուհետեւ հանդէսը եկաւ երգչուհի՝ Եղսօն իր աղգայնաչունչ եւ ոգեւորիչ երգերով, որմէ յետոյ ժողովրդական երգերով հանդէս եկաւ Բիւզանդ Ֆնտըքեան:

Հանդէսի վերջին ելոյթ ունեցողը եղաւ Ռուբէն Թաչճեանը, խանդավառութիւն ստեղծելով հայ երաժշտասէր հասարակութեան մէջ:

Ընդհանուր առմամբ հանդէսը պատրաստուած էր խնամքով ու մեծ հոգատարութեամբ:

Ցաջողութիւն կը մաղթենք բոլոր կատարողներուն եւ հանդէսին օգտակար եղողներուն:

Դ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ԱՐՑԱԽԵՆԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԼՂԻՄ–ի իրավիճակը կրկին լարուեցաւ Յուլիս 3–ի առաւօտեան երբ չարք մը հայկական բնակատառներու մէջ ազերի ՕՄՈՆ–ականներ խորհ. ներքին զօրքերու մասնակցութեամբ նոր սուզգումներու սկսան: Մարզային գործադիր կոմիտէն հեռագիր ուղարկեց Խորհ. Միութեան նախագահին ու փոխ–նախագահին, Գերագոյն Խորհուրդի ու ՊԱԿ–ի նախագահներուն, պաշտպանութեան ու ներքին գործերու նախարարներուն, ինչպէս նաեւ ԼՂԻՄ–ի խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Հենրիկ Պողոսեանին:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Երեւանի կենսանիւթերու գործատունը ստեղծեց պաշտպանութեան հիմնադրամ, 1 միլիոն ռուբլի փոխանցելով բացուած հաշիւին: «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթն ալ Յուլիս 3–ի թիւով կը յայտնէ թէ Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր պաշտպանութեան կոմիտէ հիմնուած է: Գումարները կարելի է փոխանցել Հայաստանի պետական դրամատան վարչութեան 6910418 թիւ հաշիւին:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի քանի մը կամ 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 ֆր.ի դրոշմաթուղթ ֆրանսայի համար: Ամբող շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՆՆ.– Աբջակ Գարագոչ 200 ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ.– Պ. Գէորգ Ղազարեան 200 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծովի Կրընոպլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին ի նպաստ, Յունիս 23–ի գիշերահանդէսին առթիւ.– Յակոբ Յակոբեան 500 ֆր., Ժաք Քիւրտճեան 300 ֆր., Տիկին Վարդուհի Ինճէեան 700 ֆր., Տիկին Սեզա Քեւոյեան 200 ֆր., Ժան Ամիրեան 200 ֆր., Տիկին Ազատ Կիւմիւշեան 250 ֆր.:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 7, վարդավառ, ժոն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Ծանօթ.– Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

***

Երկուշաբթի, Յուլիս 8, Բ. օր վարդավառի: Ցիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Յուլիս 7, ժոն է Վարդավառի: Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 7, ժոն է «ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ»: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Յուլիս 7, Կիրակի ՎԱՐԴԱՎԱՌ: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Բ. օր ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ: Ցիշատակ է Մեռելոց, ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի - վասն Համօրէն ննջեցելոց:

ՏՐԲԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՀՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
Յուլիս 14, Կիրակի
ժամը 12·30–էն մինչեւ 22·30

1.– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր,
2.– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով,
3.– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց,
4.– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ
5.– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
Ա. Ն Ի ՆՈՒԱԳԱՒՈՒՄԲԻ
– Մ ու տ ք ը պ ա տ ս խ –

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12–ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԸ. 9–ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8–էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժ. 8–էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

Voyages Arménie 91

PROGRAMME

1er jour :
- PARIS - EREVAN (vol direct)
- accueil et transport à l'hotel

2ème au 14ème jour :
- séjour en demi-pension à l'hôtel ARMENIA ou similaire
- 4 excursions guidées : visite de la ville de Erevan, Etchmiadzine et Zvartnotz, Garni et Gueghart, lac Sevan et Haghartzine

15ème jour :
- transfert à l'aéroport; assistance à l'enregistrement.
- envol pour PARIS

PRIX PAR PERSONNE : 8 800 FFR
- supplément chambre individuelle 1 950 FFR
- réduction enfant de 2 à 12 ans partageant la chambre des parents —40 %

NOTRE PRIX COMPREND
- transport aérien par le vol Charter direct PARIS — EREVAN — PARIS
- l'hébergement dans un hôtel de 1ère catégorie, en demi-pension
- les transferts aéroport / hôtel / aéroport
- les visites guidées mentionnées dans le programme
- l'assurance, assistance, annulation

NOTRE PRIX NE COMPREND PAS
- les frais de visa **par personne** 200 FFR
- les frais de nature personnelle

CALENDRIER DES DEPARTS

Du 18 juillet au 01 août 1991
Du 08 août au 22 août 1991
Du 29 août au 12 septembre 1991
Du 19 septembre au 03 octobre 1991
N.B.: Départ garanti pour un groupe minimum de 16 participants.

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

PRIX PAR PERSONNE :	**4 600 FFR**
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit	**2 300 FFR**
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit	**460 FFR**
Frais de visa en supplément	

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

U.G.A. ARDZIV - MARSEILLE

GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

DIMANCHE 7 JUILLET, TOUTE LA JOURNEE

Parc des Loisirs de VALABRE

Concours de boules ● Jeux

Animation ● Ambiance et musique arménienne

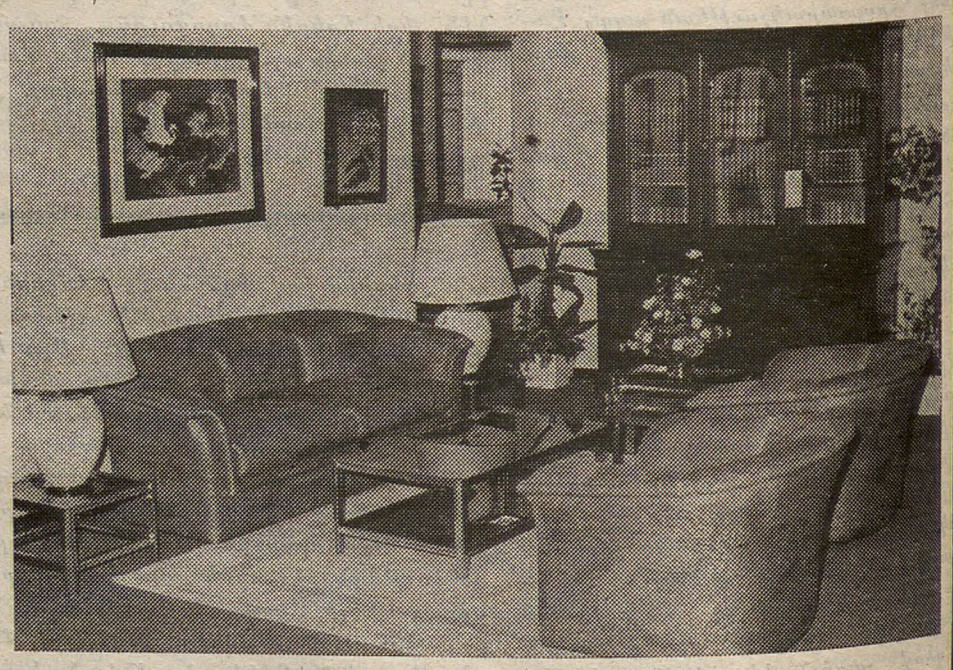
Buffet ● Chich-Kébab

Entrée libre

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
DIMANCHE
7 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

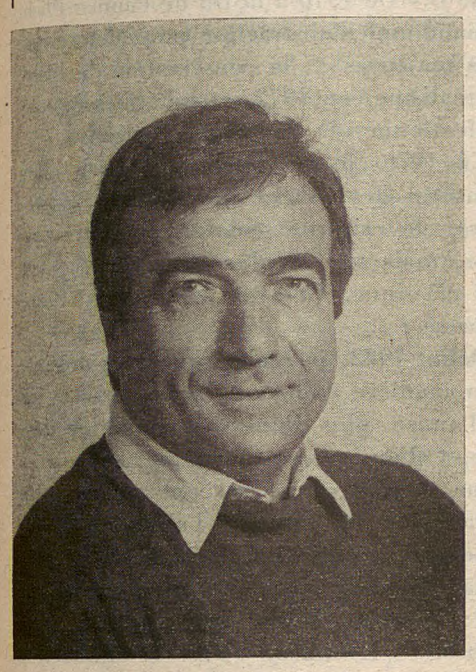
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 162

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.575 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.575

«ՅԱՌԱՋ»ի տեսակցութիւնները

ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ ՀԵՏ

Հայաստանի –յատկապէս քաղաքական– ներկայ կեանքը կ'արժեւորենք առօրեայ պատահարներով, իշխանութեան կողմէ տըրուած որոշումներով, արտաքին աշխարհի զարգացումներէն ստացուած տպաւորութիւններով· այս արժեւորումներով կը ջանանք բացատրել կատարուածը, կամ գոնէ հասկնալ: Մեր հետաքրքրութիւնը գրեթէ միշտ կը սահմանափակուի ու կը գոհանայ դէպքերու տեղեկատուութեամբ· կը զայրանանք, կը խանդավառուինք կամ կը յուզուինք, մնալով գրեթէ միշտ յարաբերութեան այս առաջին մակարդակին վրայ: Շատ հիչեր միայն կ'անդրադառնան ու պահանջը կը զգան պեղելու յարաբերութեան անդրագոյն խաւերը:

Ճիշդ է որ նորութիւններու խայտաբղէտ ու խիտ շրջան մը կը բոլորէ Հայաստան դէպի նոր հեռանկարներ դիմող իր ընթացքին մէջ· անով գրաւուած են հետաքրքրութիւնները ու կը մոռնանք որ ներկայի շրջանին բուն կերտիչը ու յաջողութեան երաշխիքը ըմբռնումներու, կեցուածքներու, գաղափարներու յեղաշրջում մըն է· նոյնիսկ նոր բառամթերք մը հայկ· լրատփիւռներու, զանազան շրջանակներու մնայուն էատարրը կը կազմէ: Անարգել, ու աւանդականի տպաւորութիւն գործող հանգստութեամբ մը կը գործածենք այդ բառապաշարը որ իրականութեան մէջ նոր յղացքներ, նոր մտածումներ բերած է մեր ազգային կեանքին:

Դէպքերու, ժամանակագրութեան, յուզող կամ խանդավառող պարագաներու առօրեայէն անդին, յետագայ գրոյցը մեկնած է նորութիւններու ենթախորքը եւս ուշադրութեան առարկայ դարձնելու փորձէ մը: Ատոր համար յարմարագոյն անձը նկատեցինք փիլիսոփայութեան ու քաղաքական գիտութիւններու դասախօս Կարպիս Քորթեանը· ան 50ական թուականներու կէսերուն Պէյրութի Ճեմարանը աւարտելէ ետք բարձրագոյն ուսումը ստացած է Եւրոպական համալսարաններու մէջ· ներկայիս գերմանական փիլիսոփայութիւն ու քաղաքական գիտութիւն կը դասաւանդէ Մոնրէալի համալսարանին մէջ: Վերջերս գտնուեցաւ Հայաստան ուր համալսարաններու եւ Գիտութեան Ակադեմիայի մէջ դասախօսութիւններ տուաւ ժամանակակից փիլիսոփայութեան հարցերուն, արուեստի, արդի փիլիսոփայութեան մէջ մարդաբանութեան արժեւորման մասին: Այս առիթը եւ զանազան շփումներ կարելիութիւն տուած են իրեն մօտէն ծանօթանալու Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական, գիտական իրավիճակին: Այս փորձառութիւնը իրեն նկատել կու տայ որ վերջին երեք տարիներու դժբախտութիւններուն խով էական ձեռքերումը անկախ պետականութեան գաղափարն է, որուն Հայութիւնը միչեւ հիմա հարկ եղած կարեւորութիւնը չէ տուած:

Հ.– Հայաստանի նոր օրինավիճակը իր հետ բերաւ մեր իրականութեան համար նոր եզերքներ –պետականութիւն, անկախութիւն, գերիշխանութիւն– գործածութիւնը· սակայն յաճախ զանոնք կը գործածենք առանց անդրադառնալու անոնց խնկական իմաստներուն· ի՞նչ պէտք է հասկնանք անոնցմէ:

Պ.– Պետականութեան ըմբռնումը եթէ նկատի ունենանք մասնաւորաբար Արեւմուտքը, ինքն իր մէջ միատարր չէ· ան տեսական զարգացումի մէջ գտնուած է, համաձայն՝ քաղաքական, տնտեսական, ընկերային հոլովոյթներու:

Արեւմուտքի մէջ պետականութեան դաղափարը դրոշմուած է Ֆրանսական Յեղափոխութեամբ:

Ֆրանսական եւ նաեւ ամերիկեան Յեղափոխութեամբ արեւմտեան մտքին մէջ հեղհեղուկ արդիական պետականութեան դաղափար մը զարգացած ու արտածուած է դէպի այլ շրջանակներ: Ժողովուրդներու իրենք իրենց տէր ըլլալու այս դաղափարն է պետական–քաղաքական անկախութիւնը որ ինքզինքը կը պատշաճեցնէ տեղի ու վարչաձեւերու տարբերութեան:

Բռնակալութիւն, միակուսակցականութիւն եղած են· եղած են յաճախ, վարչաձեւեր եղած են· բայց Արեւմուտքի համար ընդհանրապէս այս ձեւերուն խոչընդոտը մնացած է ժողովրդավարութիւնը· ան կը պահանջէ որ օրէնսդիր ու գործադիր մարմինները անջատուին իրարմէ և իր բարոյական ընթացքին մէջ պետականութիւնը իրաւական ըլլայ: Ուրեմն իրաւականութեան հարց մը կը ծագի: Այս կարդի պետականութեան մը քաղաքացին օրինավիճակ մը ունի որ ուրիչի մը մօտ բացակայ է: Այս պարագան մենատիրութիւնն է որուն լաւագոյն օրինակը Ի· դարուն եղաւ Խորհ· Միութիւնը որպէս անիրաւական պետութեան մարմնացումը: Ան արդիական էր ու անիրաւական: Հոն օրէնսդիրութեան կազմակերպները կան բայց օրէնքը բացակայ է որպէս իրաւական ուժ: Պատժամիջոցը, բիրտ ուժն է բացարձակապէս:

Հ.– Գերիշխանութեա՞ն հարցը…:

Պ.– Պետութիւն մը որ գերիշխան է, անպայման իրաւական չէ· իրաւականը կը ծագի մարդկային իրաւանց հարցէն զոր կը պարտինք Եւրոպայի վերջին 400 տարուան հասարակական եւ քաղաքական մտքի զարգացումներուն:

Արդի չրջանի բնական իրաւունքներու վարդապետութիւնները, ձեւապաշտ կամ իրողական, պայմանագրական հիմ մը ունէին որոնք ցոյց կուտային որ Արեւմուտքի բանական կորիզը ինչպէս իր քաղաքական արտայայտութիւնը կը գտնէր իրաւունքի ու մարդու իրաւունքներու հասկացութեան մէջ: Այս պարագան Ֆրանսական եւ ամերիկեան յեղափոխութեամբ հաստատուեցաւ· մտաւ քաղաքացիական օրէնսդրութեան մէջ ուր անհատը, անհատի իրաւունքը կարեւոր տեղ կը գրաւեն: Հոս օրինական իրաւունքը ապահովուած է օրինական պատժամիջոցներով:

Այս կէտէն մեկնելով, մինչեւ այսօրուան եղափոխութիւնը մեզ կը տանի այն եղրակացութեան որ ճարտարարուեստականացած հասարակութիւններու մէջ պետականութիւնը անհրաժեշտ գործիք մըն է հասարակութիւններու իրաւունքները թէ իր հասարակութեան եւ թէ միջազգային բեմի վրայ յօդաւորելու համար:

Ընդհանրապէս ամէն հասարակութիւն ձեւական ճանաչումի սկզբունքներէն ու պետականութեան գաղափարէն մեկնելով, քաղաքական գերիշխանութեան վրայ հիմնուելով կրցած է միջազգային մարմիններ ստեղծել: Անոնց ամէնէն կարեւորը ՄԱԿ-ն է ուր քաղաքականօրէն գերիշխան պետութիւններ (քաղաքական միաւորները) մուտք կը գործեն եւ միջազգային օրէնքով իրարու հետ իրաւական յարաբերութիւններ կը ստեղծեն, անկախ այն բանէն որ այդ պետութիւնները իրենց ներքին վարչաձեւերով ժողովրդավար կամ բռնատիրական ըլլան:

Հ.– Հայաստանի՞ պարագային:

Պ.– Հայաստան կը պատկանի ոլորտի մը որ Ի· դարուն ստեղծուած արդիականութիւնները արտայայտել ուզող դաղափարական մը ունեցաւ· ատիկա մարքս – լենինեան վարդապետութիւնն էր որուն պատմական հոլովոյթը վերջին 70 տարուան ընթացքին ոչ թէ ազգերու, մարդու իրաւունքին պաշտպանութիւնն ու յարգանքը այլ ամբողջատիրական միջոցներով ծրագիրներու հետապնդումը եղաւ:

Այսօր, այդ համաստեղութիւնը իր խոստումներուն անանկութիւնը կ'ապրի եւ Հայաստան կը գտնուի այդ անանկութեան սեմին առջեւ: Հայութիւնը հարց կու տայ այսօր թէ որպէս ժողովուրդ ո՞րքանով կը գտնուի այդ անանկութիւնը բաժնելու երեւոյթին առջեւ, թէ չի՞ կրնար ինքն իր ճակատագիրը որոշել· չի՞ կրնար ստանձնել պատասխանատուութիւններ որոնց իրագործումը այս ժողովուրդին թէ՛ զարգացումին, թէ՛ իրաւունքներուն լաւագոյն գոհացումը կարենայ տալ: Հայաստան ևս այսօր կ'ուզէ ինքզինքը տարբեր ձեւով սահմանել Խորհ· Միութեան 15 Հանրապետութիւններէն, որոնց համար այսքան տարի իրական պետականութեան մը գործադրութիւնը տեղի չունեցաւ:

Հիմնական հարցը այն է թէ Հայաստանի համար անհրաժեշտութի՞ւն է պետականութիւն ունենալ, թէ ոչ:

Ներկայիս մեր իրականութեան, մտածումին մէջ այս հիմնական հարցը չի դրուիր: Փոխանակ քաջութիւնը ունենալու տեսնելու թէ հարցը ո՛ւր է, փերեզակօրէն կը չարժինք:

Այս հարցումին տարողութիւնը կ'առաջնորդէ պետականութեան հասկացութեան այն ըմբռնումին որ գործիքը ըլլայ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու: Այս կամ այն կախումնաւորութիւնը պատասխանատուութենէ խուսափիլ է: Եթէ Հայաստանի մէջ այսօր քաղքենիութիւն մը կայ, քաղաքական տհասութեան արդիւնք է անոր վախը եւ փերեզակի մտայնութիւնը որ կայսրութեան մը անհատները նկատուելու կեցուածքը կը թելադրէ, առանց մտածելու իր հաւաքականութեան մասին:

Այս երեւոյթը կայ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ: Ատիկա բազմաթիւ պատճառներ կրնայ ունենալ, ինչպէս ցեղասպանութիւնը, եւլն· բայց ամէն պարագայի մէջ աններելի է: Ցեղասպանութենէ անցած ժողովուրդ մը Հրեաներու քաջութիւնը պէտք է ունենայ· «անգամ մըն ալ, ո՛չ» կ'ըսէին անոնք: Ցեղասպանութեան ընկալումը այս պէտք է ըլլայ, եւ ատիկա չի կրնար իրագործուիլ առանց պետականութեան դաղափարի մը համապատասխան ընկալումին: Ան գործիք մըն է որ նաեւ պահանջքներ կը կազմաւորէ· ամէնէն առաջ այն հասարակութեան համար որուն քաղաքական արտայայտութիւնն է: Կ'ըլլայ այն մարմինը որ իր հաւաքականութեան առաւելագոյն իրաւունքները իրագործելու կոչուած է:

Հ.– Հոս կարելի՞ է խօսիլ Հայութեան պահանջքներուն մասին:

Պ.– Ընդհանրապէս Հայերը Թուրքէն կամ Ռուսէն որեւէ պահանջք ունենալէ առաջ, պէտք է իրենք իրենցմէ պահանջք ունենան:

Թէ ի՛նչ պահանջք:

Ստեղծելու բոլոր այն միջոցները որոնք մեզ բանակցելի պիտի դարձնեն պետական որեւէ ամբողջականութեան դիմաց որ մեր չահը կ'ոտնակոխէ: Օրինակ Թուրքին հետ, եթէ ան իմ պահանջքս չըկատարէ, պէտք է կարենամ պատժամիջոցներու դիմել որոնք կրնան արտայայտուիլ մինչեւ մտաւորական մակարդակի անուղղակի միջոցներով:

Այս անուղղակի միջոցներուն որքան տրակ եւ միջազգային կչիռ կարենանք տալ, մեր պահանջատիրութիւնը այնքան կը զօրանայ, կը դիւրանայ: Բանակցելի կը դառնանք, այլեւս մուրացկանի դիրքին չենք մատնուիր:

Պէտք է տեսնել թէ հրեայ պետութիւնը ինչպէս կը դործածէ անուղղակի այդ միջոցները:

Ինչ կը վերաբերի օրինակ Թուրքիոյ, չատեր այսօր կ'առարկեն թէ պէտք չէ գործակցիլ ցեղասպանութեան պատասխանատուի: Ինծի այնպէս կը թուի որ ճկուն մըտածումով մը կարելի է թէ՛ ցեղասպանութիւնը հետապնդել, եւ թէ առեւտրական յարաբերութիւններու անհրաժեշտութենէն չխուսափիլ: Մտքի դործողութիւն մըն է ասիկա:

Ես չեմ կրնար հասկնալ որ Խորհ· Մի-

(Շար.ը Գ· էջ)

la traversée d'Alex Berlian

Du 16 mai au 8 juin dernier, Alex Berlian a exposé ses peintures à la Galerie Les Cent, à Paris. Des discussions venaient, presque quotidiennement, rompre la présence silencieuse des toiles. Elles se prolongeaient, souvent, après la fermeture de la galerie, aux terrasses des cafés avoisinants où nous nous rendions avec le jeune peintre d'Arménie, Arman Krikorian. Nous avons retenu, pour les lecteurs de «Haratch», ces fragments de nos conversations qui montrent combien, intimement, la destinée d'Alex est liée à l'art pictural contemporain, et comment et avec quelle ferveur, il en a parcouru tous les domaines, comme si sa vie elle-même en était la longue traversée.

LILIANE DARONIAN.- A quel moment as-tu décidé de devenir peintre ?

ALEX BERLIAN.- Mon souvenir est très précis. Je n'avais pas encore dix ans. C'était un dimanche du mois de janvier ou de février 1956. Ce jour là, j'ai observé attentivement mon père. Il dessinait la cathédrale d'Etchmiadzine. J'ai observé sa façon de travailler et j'ai ressenti le désir de faire la même chose, le même dessin, de copier la même reproduction. Mon père aimait dessiner. Il était adroit. C'était un bon artisan. J'ai copié moi aussi, la même reproduction. J'étais alors trop jeune pour expliquer mon attachement pour l'art mais j'ai ressenti, ce jour-là, comme un engagement de ma part. Jusqu'alors, je dessinais, tout comme les autres enfants. Je dessinais par exemple, les emblèmes sportifs des clubs arméniens.

L. D. - Quelque chose s'est transmis d'un père à son fils ?

A. B. - Je dirais plutôt que je me suis retrouvé en présence d'un exemple à imiter. Un exemple à domicile....

L. D. - C'est comme si ton père avait été, à un moment donné, cet exemple dont tu avais besoin pour éveiller ce qui était déjà en toi.

A. B. - Si cette scène est importante pour moi, ce n'est pas tant à cause du lien psychologique qui unit un enfant à son père, mais c'est parce que mon père, ce jour-là, occupait la place de celui qui montre, de celui qui donne l'exemple. Et cette place, après tout, quelqu'un d'autre aurait pu l'occuper...

L. D. - Où est née ta vocation de peintre ?

A. B. - En Syrie. Je suis né à Alep où j'habitais un quartier arménien. J'ai fréquenté des écoles arméniennes. Je copiais les portraits de personnages historiques arméniens dans les livres d'histoire ou de littérature. Je copiais des animaux. Tout comme à l'école où nous faisions des exercices d'écriture où il fallait imiter au plus juste la calligraphie du maître. J'adorais la calligraphie, surtout la calligraphie arabe. Ma première commande fut une liste de prix pour un café oriental !

Fin 1959, je commence à travailler la peinture à l'huile. Je copiais tout ce qui m'intéressait : Rembrandt, Ayvazowski, Corot, Van Gogh et aussi Sarian et d'autres...

Je faisais aussi des portraits à partir de photographies. A 15 ans, j'ai vendu le portrait de l'acteur Jack Palance !

A 16ans, on me commande une première toile, «La dernière nuit de Komitas» de Sarkis Mouradian. Par la suite, j'ai copié cette toile 8 ou 9 fois ! J'ai copié pendant longtemps, surtout sur commande. A Alep, je vivais dans un milieu où la copie était un moyen, pour les gens, d'avoir chez eux, leurs œuvres préférées. C'est une période où le travail est sans complexe, où tout est permis.

L. D.- Peux-tu expliquer cette importance de la copie ?

A. B.- La copie était pour moi, surtout à Alep, où il n'y avait pas d'Ecole d'art à proprement parler, un lieu d'apprentissage essentiel. Finalement, les classiques avaient fait la même chose, Matisse avait fait la même chose : des copies au musée du Louvre. Bien sûr, je rêvais d'être en contact direct avec les œuvres, dans les musées. Je copiais à travers des reproductions et non des originaux qui se trouvaient loin d'Alep. Je copiais les œuvres de Sarian d'après un livre que mon oncle possédait. Je regardais les reproductions, des heures durant. J'y pensais avant de m'endormir. C'était une sorte de voyage dans l'inconnu, comme l'art tout entier. A partir de la reproduction, j'essayais d'imaginer l'épaisseur de la couche de peinture. L'analyse texturelle que je faisais, celle de la texture de l'œuvre, la compréhension du mécanisme du travail, étaient le produit de mon imagination, de mes représentations mentales. Cela correspondait probablement à mon côté introspectif, introverti, mes tendances intellectuelles me portant davantage vers le mental que vers le sentimental. Tout cela a accentué chez moi une sensibilité qui permet, souvent, de sentir l'épaisseur d'une couche picturale d'après une reproduction plate, photographique de l'œuvre, de deviner la matière, de sentir la touche picturale.

L. D.- Tu nous fais bien comprendre qu'il n'y a rien de passif dans le travail de copie, comme on pourrait communément le penser, mais que c'est un travail actif d'intégration de données techniques et un fantastique effort d'imagination lorsque entre celui qui copie l'œuvre d'un grand maître et l'original il n'y a qu'une reproduction plus ou moins bonne. As-tu toujours fait ton apprentissage à partir de la copie, dans la solitude ?

A. B.- Il y avait, à Alep, quelques peintres connus qui ne pouvaient s'adonner à la peinture qu'en dehors de leur travail. Vers 13-14 ans, j'ai rencontré mon premier maître, un paysagiste et portraitiste, Ezéchiel Toros. C'était le père d'un ami. Il m'a beaucoup appris.

L. D.- A partir de quel moment ton travail est-il devenu vraiment personnel ?

A. B.- A partir de 17 ans, je commence à faire des dessins d'après nature: le portrait de ma sœur, une nature morte. Je peignais aussi des natures mortes et des paysages d'après mon imagination, et aussi des scènes de la ville d'Alep et, des scènes villageoises.

Ma difficulté principale était la représentation de la figure humaine. J'ai essayé d'apprendre dans les livres. J'étais un réaliste : il fallait que mon travail soit aussi fidèle qu'une photographie. A vingt ans, je maîtrisais suffisamment la question des proportions, de la ressemblance, de la couleur.

L. D.- A vingt ans, tu te rends à Venise où tu deviens élève à l'Académie des Beaux-Arts...

A. B.- Oui, mais j'attends cinq ans avant de pouvoir m'y rendre. Avec quelle impatience ! J'avais quinze ans, nous étions au mois de mai 1961. Le directeur de notre lycée m'appelle dans son bureau. En me présentant à Saroukhan, le caricaturiste, il lui dit qu'il projette de m'envoyer en Italie pour y faire des études artistiques. De ce jour, le lycée me devient lourd à supporter.. Mais cinq ans plus tard, le rêve se réalise.

L. D.- Comment est-ce, un rêve qui se réalise ?

A. B.- Cela commence par un décalage ! Je veux encore peindre des paysages et des portraits. En fait, je n'avais accepté la peinture que jusqu'à Van Gogh ! Je constate qu'à l'Académie je ne peux pas faire ce que je veux. Il fallait aller vers l'abstraction et je n'y étais pas prêt...

Lors du premier cours, on nous demande de faire le dessin d'un nu. Mon professeur, Guiseppe Santomaso, me dira: «Tu sais dessiner ce que tu vois, tu dois maintenant apprendre à dessiner ce que tu ne vois pas». Durant la première année, je fais des nus et des portraits au fusain. Pour chercher une issue vers la modernité, je travaille à la «pointe Bic» dans le style de Carzou.

A la fin de la première année, je retourne à Beyrouth durant les vacances. L'un de mes amis de l'Académie se rend à Salzbourg pour suivre des cours de Vedova. Lorsque nous nous retrouvons à Venise, il me montre des photos en noir et blanc des œuvres qu'il a réalisées sous l'influence de Vedova. Et c'est pour moi un véritable coup de foudre. J'ai le sentiment d'une grande découverte qui ouvre des portes nouvelles. Cela a laissé une trace profonde dans ma sensibilité artistique. Lorsque je commence à travailler, mon entourage remarque le saut que j'ai fait vers l'abstraction. J'ai commencé à faire des dessins inspirés des lignes du corps du modèle que j'avais en face de moi, tout en allant dans le sens de Klee, de Miro...

Mais durant la deuxième année de mes études, je rencontre un étudiant arménien venu des U.S.A., de Chicago. Dans les années 60, le Pop Art était à son apogée aux U.S.A., et lui nous apporte tout cela, l'idée d'un art figuratif, réaliste, comme réaction à l'Expressionnisme Abstrait.

L. D.- A peine t'éveilles-tu à l'abstraction, que déjà tu réagis contre cette tendance et plonge corps et biens dans le Pop Art !

A. B.- Avec un autre ami yougoslave, nous formons un petit groupe. Le Pop Art, c'était l'idée d'introduire sur la toile des images courantes, de la publicité, des faits divers. Mais nous voulions aller plus loin encore vers le réalisme. Nous ressentions très fort cette envie de faire de la peinture réaliste. Nous étions au courant de ce qui se passait aux U.S.A. et nous travaillions dans le même sens, vers l'Hyperréalisme. Nous étions en 1968-69. L'Hyperréalisme n'allait être introduit, en tant qu'école, si ma mémoire est bonne, qu'en 1972. A l'Académie, en tout cas, personne ne travaillait comme ça. La présentation de la dernière œuvre que j'ai réalisée à l'Académie —une grande toile allégorique ayant pour sujet la société de consommation— a été considérée comme un événement. Travailler dans le sens du Pop Art, de l'Hyperréalisme, c'était être à l'avant-garde et représenter l'esprit de l'époque. Nous essayions de donner une nouvelle expression à la peinture figurative. C'était comme un retour aux sources. Cela entrait dans la représentation réelle du monde vu. Mais en même temps, c'était un piège. Cela limitait les possibilités créatrices. Notre imagination ne fonctionnant plus que dans une seule direction. Je m'en suis rendu compte plus tard. Peindre est un chose et faire de la peinture en est une autre. Pour moi, la création est toujours en relation avec le passé et le présent, à la fois. Cela se sent dans mon travail. Il y a toujours une relation consciente par rapport à ce qui se faisait avant et ce qui se fait actuellement. Il faut aller vers le passé pour créer quelque chose de nouveau. Cézanne a été vers le Moyen-Age et vers Poussin, pour faire un pas de plus que l'Impressionnisme. Matisse a été vers l'art islamique, la miniature persane, Picasso, vers l'art dit «primitif», africain ou océanien.

L. D.- Après l'Académie ?

A. B.- Après l'Académie, je ne m'enferme pas dans une direction donnée. Je peins des œuvres abstraites et des œuvres figuratives. Je donne libre cours à mon instinct pictural.. C'était encore pour moi une période de formation. Je devais perfectionner mon étude du figuratif et expérimenter en même temps l'abstraction, dont je ressentais les bienfaits.

L. D.- Combien de temps dure-t-elle cette période où figuratif et abstraction coexistent ?

A. B.- De 1970 à la fin de l'année 1974. J'abandonne l'abstraction pour deux raisons majeures : la consécration de l'Hyperréalisme, en 1972, et mon besoin de perfectionner la technique figurative.

En 1976, je me retrouve à Paris. Mes peintures deviennent moralisantes, porteuses de critique sociale, un peu satiriques, mais sur le plan esthétique, c'est très classique. Cela me conduisait à une impasse.

Début 1982, je réalise quelques dessins, à la manière cubiste et puis, vers la fin de l'année, plus d'une soixantaine de dessins et d'œuvres en acrylique, en noir et blanc et abstraites, qui ont préparé le terrain vers un retour à l'abstraction.

Ce qui a permis le passage du figuratif à l'abstraction a été un élément du réel: l'ombre. Je me suis intéressé aux ombres. L'ombre, c'est la silhouette. L'ombre représente la silhouette de quelque chose de réel.. C'est seulement par quelques détails superficiels qu'une forme peut acquérir une nature figurative. Un jour, j'avais chez moi des morceaux de papier noir qui m'ont donné l'impression d'être des ombres. Au début, j'ai eu l'idée d'en faire des compositions que je dessinerais par la suite. Puis, j'ai pensé qu'en photographiant ces compositions, je gagnerais du temps. Finalement, ce qui s'est offert à moi, c'est une possibilité de variations presqu'à l'infini, une expérience très riche. Et ces études pour de futurs tableaux me sont apparues, au vu du résultat, comme des œuvres achevées. Ce qui a donné, à partir de 1984, la série de photo-peintures et des photo-dessins. Je faisais en même temps des centaines de dessins et de pastels qui me donnaient encore l'impression d'évoquer diverses tendances picturales déjà abordées dans les décennies précédentes, dans le domaine de l'abstraction. Ce n'était pas suffisamment personnel.

L. D.- On en arrive à la période actuelle, celle qui a donné lieu à ta dernière exposition à la Galerie Les Cent.

A. B.- Durant cette dernière période, je redécouvre les œuvres de Seurat et de Klee. Elles me permettent de repenser la peinture en des termes qui ne sont pas très courants de nos jours. Et c'est le point de départ de mon travail actuel, depuis presque 3 ans et demi maintenant. La rencontre avec l'œuvre de Seurat m'a poussé à aborder à la fois la question de la lumière et du volume, à travers une trame, un tissage qui couvre toute la surface de l'œuvre. Cela concerne la question du langage personnel. Arriver à un langage personnel signifie se libérer des influences, autant que possible. Ce n'est pas une rupture totale. L'important est d'essayer d'ajouter quelque chose, d'amplifier une possibilité plus large que ce qui se faisait avant. On ne peut pas y arriver artificiellement. C'est l'ouverture d'une nouvelle porte par le truchement d'une nouvelle technique picturale ou par une nouvelle conception de l'organisation de la surface de l'œuvre. C'est la création d'un nouveau filtre, qui est toujours un filtre intellectuel, en fin de compte.

Ce que je fais maintenant s'oppose donc

ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Շար. Ա. Էջէն)

ութեան յետոյքը եւ Թուրքին քմահաճոյքը մեր ամբողջ քաղաքական մտածումի հորիզոնը դառնան:

Ազատագրումը կը կայանայ հոն ուր ես կը յաջողիմ նախ ինքս իմ ապուշութիւններս ազատագրուիլ:

Պէտք է լրջօրէն վերաբերիլ հարցին հետ, օրինակ, երբ Լ. Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ թէ ռուսական բանակը կրնայ Կովկասէն հեռանալ:

Հ.- Ի՞նչ պիտի ըսէիք Հայաստանի մէջ ներ հիմնաւորուող վարչաձեւին մասին:

Պ.- Եթէ պետականութեան հարց կայ, երբ ժողովուրդ մը կ'ուզէ ընականոն վարչաձեւով մը սահմանուիլ, ժողովրդավարութիւնը պիտի ըլլայ առիկա:

Հոս կարեւոր է որ ընդդիմութիւնը (opposition) կենսական դեր մը ունենայ վարչակարգի կայունութեան մէջ: Միայն նախնական ժողովուրդ մը ընդդիմութիւն չի սիրեր: Առիկա այլընտրանք մը կը տայ. անհրաժեշտութիւն մըն է:

Այսօր ՀՀՇ-ն քննադատողները պէտք է այլընտրական (alternatif) պարագայի մը կառոյցը տան: Կազմաւորուած, կառոյցի տէր ընդդիմութիւն մը ստեղծելուն մէջ է հարցը:

Հայաստան այսօր խորհրդարան ունի. ո՞վ կ'արգիլէ որ ընդդիմութիւն մը ձեւաւորուի:

Հ.- Եթէ այդ կարողութեան տէր խմբաւորումներ չկան...

Պ.- ՀՀՇ-ն թող ինքն իր մէջ բաժնուի այդ պարագային. ժողովրդավարական եւ ազգ. կուսակցութիւն մը թող ստեղծուի: Մեր իրականութեան մէջ յաճախ միասնականութեան դաղափարը կը հոլովուի. ես այն Հայերէն եմ որ բացարձակ համաձայն չեմ նման միասնականութեան, որովհետեւ վտանգը կայ միմարութեան չուրջ միասնական ըլլալու: Ի՞նչ է չհը միասնականութեան երբ ան միմարութեան մը չուրջ է օրինակ: Հետեւաբար, կարեւոր է լաւ ընդդիմութիւն մը կարենալ ըլլալ: Առաջ ժողովրդավարութիւնը այն է որ երկրի մը նախագահը ամէն օր կ'ըսէ ընդդիմութեան թէ երէկ ի՛նչ ըրաւ: Ասոր բացակայութեան պարագային ահաւոր խեղճութեան մը կը մատնուի երկիրը:

Հ.- Իսկ մե՞ծ:

Պ.- Մենք որ Եւրոպա կամ Ամերիկա կ'ապրինք, չենք ուզեր հասկնալ որ տարական այս բաները Հայաստանի համար անհրաժեշտ ըլլան: Առիկա կը նշանակէ թէ մենք կէթէօներու մէջ կ'ապրինք. եթէ կարենայինք ապրիլ մեր գոնուած երկիրներուն մէջ, մեծ նուէր մը պիտի ընէինք Հայաստանի: Ամօթ է մեզի որ խափանարարութեան գործ կ'ընենք երբ առաւելագոյն կարելիութիւնը ունինք քաղաքական ներդրում ընելու: Կը նշանակէ որ հակառակ մեր բոլոր յաւակնութիւններուն, Արեւմուտքին մատնակից չենք:

Ցարգանքի պակաս մը ունինք մեր ժողովուրդին հանդէպ, քանի որ գոյութիւն ունեցող լաւագոյն արժէքներուն մատնակից չենք կրնար դարձնել զայն, ինչ որ բանակցելի պիտի ընէր մեզ:

Հայապահպանումի ահաւոր սխալ ըմբռնում մը ունինք:

Երեք սերունդ եղաւ Սփիւռքը այդ հասունութիւնը, իսկ մեր կազմակերպութիւնները տարբեր բնոյթ պէտք է ունենային: Այսօր ապարժեւորում մը կայ. լոզունգներու թիւը մեծ է. պոռոտախօսութիւնը ահաւոր չափերու հասած է:

Դառն է այս իրականութիւնը: Տհաճ հաստատում մըն է ըսել ասոնք: Տհաճ, երբ կը տեսնես որ հոն մարդիկ սորվելու պատրաստակամութիւնը ունին, իսկ մենք անդիտակից խափանարարութիւն մը կ'ընենք:

Հ.- Ի՞նչ կարեւոր տարբերութեան մասին կարելի է խօսիլ մեր եւ Հրեաներուն միջեւ. ի՞նչ էր որ անոնք կրցան ընել ու մենք չյաջողեցանք:

Պ.- Նախ պէտք է նկատի ունենալ երկար տաեն անոնց Արեւմուտք դանուելու պարագան, ինչ որ իրենց մեծ կարելիութիւն տուաւ ազատութիւններու մասնակից ըլլալու: Ազատութիւններ, թէ՛ մշակութային, թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական կեանքի մէջ: Իրենք կրցան որպէս որակ ներկայ ըլլալ իրենց դանուած պետութիւններուն մէջ:

Սիոնիզմը ծ.թ.- Ի. գաբերուն կրցաւ որակի եւ գործադրելի արժէքի վերածուիլ: Առարկայական հիմ մը ունէին. ժողովուրդին մէջ կար քաղաքական, մշակութային մակարդակը:

Մենք Արեւելքի մէջ էինք, Եւրոպացիներն բացակայ: Օսմանեան աշխարհին մէջ դանուիլ մեզ համեմատելի չէր գարձներ: Երբ փոքր ազատութիւններ ունեցանք, ունեցանք պատիժներն ալ. ցեղասպանութիւնը, խորհրդային պատիժները...: Բայց Հրեաներէն այն տարբերութեամբ որ անոնք նման պատիժներու ազդեցիկ ձեւով պատասխանել գիտցան:

Մերը միակողմանի -տնտեսական- ուժականութիւն մըն է, բայց չունինք մտաւորական մեծ աշխարհ: Կրօնական մշակոյթն ալ խեղճութիւն մըն է:

Երկրորդ կէտը՝ եղած ազատագրումը մեծ արժէքի չէ վերածուած: Զունինք մտաւորական դասակարգ մը որ միջազգային բեմ հանենք: Միջազգային մտաւորական որակ չունինք: Նոյնիսկ յանձնառութիւնը չկայ ստեղծելու: Ներքին դրդապատճառի (motivation) տկարութեան հետեւանք է: Նոյնն է նաեւ Հայաստանի պարագան. մէկ-երկու հոգիի հանդէպ մեծ յարգանք ունինք, բայց միջազգային արժէքով բանակցելի որակ չկայ:

Երրորդը՝ նոյնիսկ ցեղասպանութիւնը մտաւորական, գիտական հարց է. քաղաքական է անշուշտ, բայց քաղաքական արժէքը կ'որոշուի երբ հորիզոնը բացուած է առոր:

Տարբեր պիտի ըլլար եթէ վերջին 50 տարուան մէջ միջազգային չափանիշով պատմաբաններ ունենայինք. միայն այդ մարդոց մակարդակը կրնար կացութիւնը փոխել: Զո՞վ պէտք է մեղադրել ասոր համար. Թուրքիո՞ն:

Հրեաները ըրած են առիկա. լրջութիւն է առիկա:

Առնենք գրականութիւնը. Ց. Օշականով սկսաւ ցեղասպանութիւնը համամարդկային նշանակութիւն ունենալ. բայց այսօր ո՞վ կը կարդայ Օշականը: Ո՞վ է յանցաւորը:

Նոյնն է պարագան արուեստի միւս ճիւղերուն մէջ: Շարժանկարը օրինակ, դոր առաւելագոյնս կարելի էր օգտագործել: Մամուլը. ո՞ւր է մեր տեղը միջազգային մամուլին մէջ: Աւիկա՝ նաեւ ընկերային գիտութիւններու, փիլիսոփայութեան մէջ. յաջողած ես երբ ներկայութիւն ըլլաս:

Հրեաներուն համար կ'ըսենք թէ յաճախ ասկէ անկէ կ'առնեն. սակայն պէտք է տեսնել թէ որքան կու տան: Մարդկութեան կու տան. այս մասնակցութիւնը մեզ մէկուսացումէն կը հանէ:

Ամերիկայի մէջ, համեմատական ձեւով, կ'ըսուի թէ մենք Հրեաներէն աւելի հարուստ ենք. բայց մեր ունեցածը փոխարինելի (convertible) չենք կրցած ընել:

Հ.- Ուրե՞մն:

Պ.- Ներքին դրդապատճառի պակաս մը մեծ դեր կը խաղայ քաղաքական մեր տհասութիւնը մչտական դարձնելու: Պէտք չէ լքել հայութեան սփռականութեան ըմբռնումը. անիկա սերունդներու հիմնական մեկնակէտը պէտք է ըլլայ: Անկախութիւնը ստեղծելը չէ հարցը, այլ դայն պահելը: Որպէսզի անկախանանք, մեր նախապայմաններէն պէտք է անկախանալ:

Պէտք է լիիրաւ ընկերակից դառնալ աշխարհին եւ հոս Սփիւռքը մեծ առաւելութիւն մըն է: Ան կարելիութիւն կը ստեղծէ աշխարհի բոլոր բնագաւառներուն մէջ միջազգային մեծադոյն չափանիշով ներկայութիւն դառնալու: Ցատկապէս Արեւմուտքի մէջ, ուր կ'առնուին բոլոր կարեւոր որոշումները: Այս առումով, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ մեծ Հայութիւն ունենալ, մեզի համար մեծ կարելիութիւն է: Համաձայն չեմ որ միայն Արեւելքի մէջ կարելի է Հայ մնալ:

Արտասահմանի կազմակերպութիւնները չուրջի Հայութիւնը օսմանեան խեղճ ու կրակ աշխարհ մը կը ձեւացնէ որ մեր քաղաքական մտածումի ապատումի (amputation) գլխաւոր պատճառներէն մէկն է: Արեւելք մը մեր ուղեղներուն մէջ զօրաւոր կերպով նստած է. մեր մտահորիզոնին վրայ նստած է, ազատութիւնները արդիլելու իմաստով: Ատկէ լոյս չի գար:

Արեւմուտքը ուժականութիւն մը ունեցած է ուրկէ լոյսը կու գայ. մեզի համար Պոլիսը, Թիֆլիսը որակ էին որովհետեւ Արեւմուտքին բացուած էին:

Հ.- Ժողովրդավարութեան յաջողած սկիզբ մը կը նկատէ՞ք Հայաստանի մէջ:

Պ.- Մեր պետութիւնը ժողովրդավար պէտք է ըլլայ. Իսրայէլի մասին խօսիլ տուողը ժողովրդավարութիւն մը ըլլալու պարագան է:

Երբ Լ. Տէր-Պետրոսեան արեւմուտքցի լրագրողներու ներկայութեան խօսեցաւ, պատմեցին թէ որքա՛ն տպաւորուած էին հանդիպելով խորհ. վարչաձեւին մէջ նման ճկուն միտքի տէր ղեկավարի մը որ կ'ուզէր ժողովրդավար վարչաձեւ մը բերել: Միակ խօսք մը քանի դուռներ կրնայ բանալ:

Առիկա մեզի համար բանակցութեան լաւ խաղաքարտ մըն է եւ ողջունելի է այն երեւոյթը որ Հայաստանի ղեկավարութեան մէջ ժողովրդավարութիւնը լուրջի առնուած ըմբռնում մըն է ու Հայաստան վեց Հանրապետութիւններէն ամէնէն ժողովրդավարն է. ժողովրդավար ըմբռնումի ամէնէն հաստատ հիմերը ունի խորհ. Միութեան չափերով:

Այս պարագան մեզի տարբեր դիմադիծ մը կու տայ եւ մեզ աւելի յարգանքի առարկայ կը դարձնէ:

Հ.- Իսկ անկախութի՞ւն հարցը:

Պ.- Ինչ կը վերաբերի անկախութեան դաղափարին, դատումս որեւէ ազգի նկատմամբ ընդհ. ձեւով այն է որ անկախութիւնը գերիշխանութեան եւ միջազգային ճանաչումի կարեւոր տարածք մը կը ներկայացնէ ուր ժողովուրդի մը մեծ պատասխանատուութիւն կը վիճակի:

Երբ կը խօսուի անկախութեան մասին, խորհ. չրջանակէն ելլելու մասին, Հայաստանի ղեկավարութեան մօտ առաւելագոյն զործողութիւն մըն է տիկա. կը նշանակէ ձերբազատիլ քեզ արգելակող ազդակներէն: Չի նշանակեր դերեհկանալ, հակառուս ճառեր խօսիլ.ընդհակառակն, հասարակաց պատմութիւն մը ունինք այդ ժողովուրդին հետ, մտաւորականութիւն մը ապրած է այդ լեզուին ու մշակութային արժէքներուն հետ. առոնց փլուզումը չի նշանակեր անկախանալ:

Բայց անկախութեան դաղափար մը առաջ հիմերու վրայ դնել նշանակալից քայլ է եւ լաւ պիտի ըլլայ երկխօսութեամբ կարենալ առաջնորդուիլ, վտանգ կարցերը հրապայլերով լուծելու:

Ուժերու յարաբերութեանց փոփոխութիւնը կրնայ Հայութեան համար տխուր հետեւանք ունենալ: Պէտք է այս մասին ալ մտածել. սակայն անկախութիւնը հիմնականօրէն ապագայութեան մէջ է. արգելքներէ անկախանալ է ու առաւել կապեր հաստատել խորհրդային դաշնակցութեան, դրացի երկիրներու հետ: Աւիկա քաղաքական ամէն ղեկավար պէտք է կարենայ հասկցնել իր ժողովուրդին, փոխանակ անճկութիւնը ներչնչելու թէ Թուրքերը մեզ պիտի կոտորեն անկախութեան պարագային:

Հ.- Ձիշդ այդ կէտը շատ խնդրայարոյց էջ մը կը կազմէ ներկայիս հասարակական մեր վէճերուն մէջ:

Պ.- Պէտք է խելացութիւնը ունենալ Թուրքերու հետ անհրաժեշտ երկխօսութիւնը հաստատելու եւ տնտեսական յարաբերութիւններով օգտուելու արգելքներու վերացումէն առանց մոռնալու մեր ցեղասպանութիւնը և անոր քաղաքական դրամագլուխը: Աւիկա մէկ օրէն միւսը ըլլալիք բան չէ անշուշտ, բայց իշխանութիւնը մատակարարելու համար ուժի մը արտադրութեան կարող ըլլալ պէտք է թէ՛ տնտեսական եւ թէ՛ մշակութային կեանքով, որպէսզի կարելի ըլլայ ինքնավստահ ու հզօր ըլլալ. պէտք է կարենալ արթուն ըլլալ այս հոլովոյթին մէջ երկիր մը ոտքի պահելու համար:

Անկախութիւնը ունենալու այս պահէն աւելի կարեւոր է պահելու կառոյցները ստեղծելու գործը: Խելքը հոս կրնայ աւելի միլոցներ տրամադրել, քան ուղղակի պաշտպանութիւնը:

Ուրեմն, անկախութիւն կը նշանակէ ժողովուրդին կարելիութիւն տալ որ ընկերակից ըլլայ ամբողջ աշխարհին:

Միայն Մոսկուայէն փրթիլ չէ անկախութիւնը:

Երբ ժողովուրդ մը կը սկսի առանց թշնամիներ փնտռելու, երկխօսութիւններով ինքզինքը հաստատել, այդ պարագային ինչո՞ւ նման կարելիութեան մը իրագործումը խանգարել:

Հ.- Դուք Հայաստանի մէջ մտիկ շփում ունեցաք մտաւորական դասակարգին հետ. մտաւոր կեանքին մասին ի՞նչ պիտի ըսէիք:

Պ.- Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի մտաւորական եւ զարգացումի վիճակին, քաղաքական դէմքերու, դրողներու, արուեստագէտներու հետ չփումներէս կրնամ ըսել թէ նոր սերունդին մէջ մտաւորական մեծ հետաքրքրութիւն կայ Արեւմուտքի մտաւորական աշխարհին հանդէպ:

Փիլիսոփայութեան մարդին մէջ մարքսլենինիզմը աւեր գործած է: Մտաւոր հոլիզոնը տակմաներով, լոզունգներով խեղաթիւրուած է եւ բնականոն յարաբերութիւն չկայ Արեւմուտքի աշխարհին հետ: Բացառութիւններ կան անշուշտ. օրինակ Էրիք Ամֆլեանի եւ քանի մը ուրիշներու համար կարելի է անվարան ըսել թէ միջազգային արժէքներ են: Գրականութեան մէջ կայ Հրանդ Մաթեւոսեանը, երաժշտութեան՝ Տ. Մանսուրեանը որ արդէն միջազգային համբաւի տիրանալ սկսած է: Հպարտութեան առիթներ են ասոնք: Բայց ասոնց քով պէտք է ընդունիլ որ երեւանի համալսարանը չատ ցած մակարդակ ունի եւ մեծ բարենորոգում անհրաժեշտ է ակադեմական մակարդակը բարձրացնելու համար: Գիտելիք թերմել, մտածում արդիլել, համալսարանի

●►

à quelque chose de préexistant; aux surfaces unies, banales, que l'on rencontre souvent dans les œuvres actuelles, aux acrobaties démesurées des bras peignants, à la peinture que le peintre laisse couler sur la toile comme si bientôt il allait y avoir une inondation ! Ce sont les raisons fondamentales qui m'ont incité à penser au travail de la surface de la toile, à ce tissage des couleurs et à l'introduction physique de la lumière. C'est une période qui est une synthèse de toutes mes expériences pendant toutes ces longues années. C'est une conception du corps de l'œuvre, que l'on peut appeler non figurative, mais la réalisation technique répète la technique de la peinture classique avec ses couches superposées et transparentes.

L. D.- *Peux-tu nous expliquer ce que signifie pour toi être peintre ?*

A. B.- La peinture, c'est une manière de vivre. J'ai choisi d'être peintre encore enfant, et les choix faits durant l'enfance sont toujours basés sur des élans instinctifs parce qu'on n'a pas les connaissances suffisantes pour donner des explications philosophiques à nos choix. Cela m'a sans doute procuré un grand plaisir, et en même temps, c'était un travail magique. C'est ce qui m'impressionnait quand je voyais mon père dessiner; la magie du jeu du crayon. Mon imagination était-elle peut-être débordante et le dessin me donnait la possibilité de la concrétiser. L'imagination, à travers sa concrétisation par le dessin, c'est peut-être le désir d'avoir un certain pouvoir sur l'inconnu. C'est peut-être une auto-affirmation de l'enfant.

Quand on devient adulte, le sens que l'on donne à sa pratique, change selon la période que l'on vit, selon les influences que l'on subit. Mais cela concerne, à mon avis, la surface, les apparences. Le fond reste le même, un besoin instinctif.

■

ŒUVRES SUR PAPIER D'ARSHILE GORKY

DEUX ETAPES FRANCAISES D'UNE EXPOSITION EUROPEENNE: MARSEILLE ET SAINT-ETIENNE

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Le public européen n'a pas souvent eu l'occasion d'apprécier les œuvres du grand artiste américain d'origine arménienne, Arshile Gorky. Il revient au Musée Cantonal des Beaux-Arts de Lausanne d'avoir présenté l'exposition des œuvres sur papier (1929-47) du 21 septembre au 11 novembre 1990 et d'avoir organisé un circuit européen marqué par cinq étapes. Ainsi la célèbre Albertina de Vienne aura accueilli les œuvres (Janvier-Février 1991) avant le Musée Cantini de Marseille (15 Mars - 30 Mai 1991), le Musée d'Art moderne de Saint-Etienne (20 Juin - 2 Septembre 1991), les villes allemandes de Francfort (Frankfurter Kunstverein, Octobre - Novembre 1991) et de Brême qui clôturera ce parcours en 1992 (Kunsthalle Bremen, Janvier-Février 1992).

Accompagnant l'exposition, un très beau catalogue (202 p., bilingue français-allemand), édité par le Musée Cantonal de Lausanne, reproduit les 117 œuvres et inclut, outre la tragique biographie de Gorky, des textes d'Erika Billeter (directrice du Musée Cantonal des Beaux-Arts de Lausanne), André Breton, Frank O'Hara, Matthew Spender, Konrad Oberhuber et Bernard Blistène.

Dans son avant-propos, E. Billeter rappelle combien Gorky, à la suite de Cézanne, éprouve le besoin de se situer devant la nature ou, mieux, en elle («within», «into the grass»). S'il est possible de voir dans la production de l'artiste le rôle qu'ont joué Ingres ou Uccello, de même que Kandinsky, de Chirico, Picasso et particulièrement Miro avec ses biomorphies, il reste que nous ne pouvons pas vraiment parler d'influence, ce qui entraîne E. Billeter à intituler son texte final «Arshile Gorky l'inclassable» (p. 115). Billeter interroge, à la suite de William Rubin, le rôle de charnière attribué à Gorky qui opérerait la transition entre le surréalisme vieillissant (celui d'un Matta) et la jeune peinture américaine des expressoinnistes abstraits (en particulier l'œuvre de son ami de Kooning). En fait, loin de recourir à la méthode surréaliste (utilisant l'inconscient et l'automatisme), Gorky travaille le souvenir vécu, il interprète la nature à travers le filtre de la mémoire. La dynamique de son geste, le fait qu'il ne juge jamais une toile achevée, le rapproche de la philosophie de l'expressionnisme abstrait mais de façon purement passagère, dès lors que l'orientation autobiographique s'avère essentielle chez lui. Eminemment personnelle (ce qui ne l'mpêche pas de prétendre à l'universalité) l'œuvre de la maturité artistique de Gorky révèle l'une des «grandes personnalités solitaires de l'art moderne qui ont marqué les sommets de notre siècle» (p. 119). Il convient dès lors d'éviter ici l'usage du terme «influence», ce qui ne manque pas de nous indiquer une note du texte de M. Spender. Gorky ne se dit pas «influencé par» un artiste, il affirme qu'il «est avec», c'est-à-dire qu'il fait corps avec lui, forme un réseau, un groupe, une tribu. Par là, Gorky soulignerait aussi que l'histoire linéaire, la plate chronologie, ne peut que tuer l'art qui, pour lui, est le vivant, à l'instar de la nature que l'on regarde avec les yeux marqués par la mémoire. Le passé se réincarne, nous nous mouvons dans l'interprétation, non dans la copie ou dans la glose. Gorky perturbe l'historien de l'art car il échappe aux classements, n'entre pas vraiment dans les catégories rassurantes que l'on nomme courants ou écoles. Il surgit tantôt comme le «dernier grand peintre surréaliste», ainsi que le dira André Breton, tantôt comme l'un des personnages clefs de la New York School ou de l'abstraction lyrique ou encore, et surtout, de l'«expressionnisme abstrait», termes par lesquels Alfred Barr définissait l'œuvre de Kandinsky dans les années 30, et dont Barbara Rose dénonce l'utilisation erronée pour ce qui concerne le groupe d'artistes auquel appartient Gorky, groupe qui se voulait plutôt «impressionniste abstrait» ou «subjectiviste» (1). Aussi, en 1962, Frank O'Hara avait-il raison de considérer Gorky non pas comme un point fixe sur la carte de l'histoire de l'art mais bien plutôt comme un *moteur*, «un des moteurs *de ce groupe hétérogène* de peintres qui, plus tard, fut alternativement appelé «The New York School», «Abstract Expressionnisme», «American-type Painting» ou «Action Painting» (p. 13). Ce que soulignait également André Breton en 1945, dans le texte du catalogue de l'exposition à la Julien Levy Gallery, lorsqu'il décrivait Gorky comme un «fil conducteur». Pour Breton, Gorky s'apparente au mécanicien, à celui qui démonte et remonte ce qu'il appelle, en reprenant la métaphore très classique de l'horloge, «le ressort caché». L'art de Gorky ressortit donc au ductile, il travaille l'hétérogène, élabore un monde «analogique», celui des formes hybrides définies par Breton: «j'entends désigner par hybrides les résultantes qu'est amenée à produire la contemplation d'un spectacle naturel en se composant avec le flux des souvenirs d'enfance et autres que provoque l'extrême concentration devant ce spectacle pour un observateur pourvu, au degré le plus rare, du don d'émotion» (p 11). Dans un texte stimulant, Bernard Blistène se penche sur le problème phénoménologique de «l'advenue de l'œuvre d'Arshile Gorky». Il repère, dans le style de Gorky, marqué par l'excès et l'altérité, la question du sujet liée à celle de la dette (qui nous rappelle encore la dette de Cézanne envers la peinture et en peinture: «je vous dois la vérité en peinture»), à cette confrontation infinie avec les tableaux du passé, avec la mémoire, à cet étirement entre l'Europe et l'Amérique. La ductilité signalée par Breton, devient, chez B. Blistène, «dilution», «état déréflictoire» (p. 111)que Gorky atteint avec l'œuvre *The Pirate 1*. La «porosité» (p. 112) propre au travail de Gorky nous mène au silence post-langagier, ce n'est plus une image que le tableau révèle mais bien une façon d'être au monde.

Dans son essai intitulé «Arshile Gorky et l'Arménie», Konrad Oberhuber écarte Gorky du groupe surréaliste comme du groupe expressionniste abstrait et affirme l'existence d'un style original et insolite dont il cherche les sources que l'on dira «structurelles». K. Oberhuber prend la série «Atre en Virginie» pour avancer son idée concernant la structure spatiale propre à Gorky. Sans craindre les contradictions, il écrit, d'une part, que «les figures planent, absolument libres dans l'espace, dans un équilibre autoportant» («in einer sich selbst tragenden Balance» p. 98). et ajoute, d'autre part, «Les formations [en fait, «Gestalten», c'est-à-dire les «formes», dans le texte allemand] à l'intérieur du tableu se caractérisent, il est vrai, par des signes extrêmement mobiles et vivants, mais leur répartition ne répond pas aux lois d'un équilibre intrinsèque: elles s'ajoutent les unes aux autres avec une sorte de rigidité si l'on considère l'ensemble de la composition» («... nicht nach den Gesetzen einer ihnen innewohnenden Gewichtsbalance, sondern fast starr un im Hinblick auf das Ganze der Komposition zusammengefügt»(p. 99). Dans cet équilibre autoportant qui n'est pourtant pas un équilibre mais un assemblage, l'auteur cherche ce qui fonde la «structure spatiale»du tableau chez Gorky. Il en trouve la source dans l'art arménien qui se distingue de la clarté et de l'équilibre grecs par l'importance accordée aux ornements «éparpillés au hasard». Nous nous trouvons dans l'atmosphère mystérieuse de l'Orient dans laquelle baignerait l'œuvre de Gorky. Avec K. Oberhuber, ce n'est plus la question du rapport prédominant de l'œuvre de Gorky à l'Europe ou à l'Amérique qui importe mais celle du partage entre l'Orient et l'Occident. En somme, Gorky pense arménien mais parle européen-américain: «Gorky est européen et américain par son langage formel et sa manière de travailler, mais il est arménien de par sa structure mentale, déterminée par son rapport à l'espace et au monde objectif, qui révèle du domaine asiatique plus vaste» (p. 105). On reste pantois. L'expression «structure mentale» nous entraîne ici dans un champ tout opposé à celui du structuralisme, dans lequel l'auteur oublie superbement tant l'universalité de la structure langagière que la grande leçon de Lacan [pour aller vite: l'inconscient est structuré comme un langage; le réel (impossible) est inséparable de l'imaginaire (l'image, l'illusion, la Gestalt) et du symbolique (le langage, le Nom du père)]. C'est-à-dire que si Gorky tient un «langage formel» américain et européen, il est absolument impossible à K. Oberhuber comme à quiconque, de découvrir une «structure mentale arménienne» puisqu'il n'y a pas d'indices. Réciproquement, si Oberhuber lit de l'arménien dans l'œuvre de Gorky, cela signifie que son langage formel est arménien. Ensuite, à supposer que la question de la race ou de l'origine ethnique soit pertinente concernant la lecture d'une œuvre d'art, la langue et la culture arméniennes faisant partie de la famille indo-européenne, la structure mentale de Gorky est indo-européenne (2). Il suffit du reste de lire Baltrusaitis (dont les études prennent justement pour point de départ les ornements des églises arméniennes) pour saisir l'émergence et la récurrence de certains motifs dans toutes les cultures.

Le texte richement documenté de Matthew Spender, «Origines et développement de l'œuvre dessinée de Arshile Gorky», démontre de façon intéressante les sources multiples de l'inspiration de Gorky. Parmi elles, et outre celles que tous ont citées (œuvres de Picasso, Miro, Masson, Matta, de Chirico ou encore Le miracle de l'hostie d'Uccello...), Spender signale l'intérêt de Gorky pour l'écorché, celui de Cézanne, mais aussi cette étude anatomique du XVIIème (Amé Bourdon), illustrant un article de Michel Leiris, «L'Homme intérieur», paru dans la revue *Documents* en 1930. Et encore, les tissus péruviens, coptes, égyptiens ou le *Grand Verre* de Duchamp. L'auteur rappelle la technique perspectiviste de Gorky rapportée par Julien Levy: «Sa méthode consistait à relier toutes les distances entre lui et les objets, en un point imaginaire; il élevait une boite d'allumettes devant ses yeux (littéralement et non pas figurativement) et de là il fixait un point auquel il reliait tout ce qu'il avait devant lui, plutôt que la ligne d'horizon» (p. 34). Spender, insistant sur l'originalité de Gorky, en relève le caractère vivant lié à son éclectisme; on peut alors regretter qu'il fasse, in fine, cette concession un peu surprenante à la mode en voyant Gorky comme «le premier héros du post-modernisme» (p. 40).

(1) *ROSE Barbara;* La peinture américaine, *Genève, Skira*, 1986, *p.* 73.

(2) *Il faut également tenir compte de l'attitude même de Gorky dans le contexte américain: «Gorky, qui était obsédé par l'idée que la culture était européenne par définition, qui en revenait toujours aux maîtres anciens et modernes, et qui portait sur lui en permanence un petit livre de reproductions d'Ingres, déclara un jour à la ronde qu'il serait comblé s'il pouvait atteindre «un petit peu» de la qualité de Picasso». Cf. GREENBERG Clement;* Art et Culture, *Paris, Macula*, 1988, *p.* 254.

●►

որակ չէ: Չեմ ըսեր թէ մտաւորական որակ չկայ, բայց եղածները բացառութիւններ են:

Մեր ժողովուրդը չատ բան չունի. բայց պէտք է խելքը առաւելագոյնս զարգացնէ ու մրցակցութեան մակարդակի հասցնէ: Ասիկա պահանջատէր ըլլալու ձեւ մըն է որ պատճառ կը դառնայ որ ազդու միջոցներով մեր պահանջքները դոհացնենք, փոխանակ պահանջատիրութեան մասին միայն խօսելու:

Հետեւաբար կատարուելիք գործը նախ հարցերուն, հարցադրումներուն ընոյթը փոխել է. առով աշխարհը տարբեր կը տեսնուի, բայց պէտք է ուզել ասիկա. պէտք է ուզեմ արդելքները ջնջել: Որքան հորիզոնս լայնցնեմ, արգելքներէս անկախանամ, պահանջողի դէալ դիրքին ասելի կը մօտենամ. հարցերուն որակը կը փոխուի:

Այս գործողութիւնները նախ գլխու մէջ պէտք է տեղի ունենան: Որակը իր ուժականութեամբ մեզ նոր յարաբերութիւններու մէջ կը դնէ եւ որակ մը չի կրնար չդնահատուիլ: Վճռակամութեամբ մը որակ հետապնդելը անպայման իր արդիւնքը կ'ունենայ. այդ արդիւնքներուն մէջ կան նաեւ քաղաքական դրական հետեւանքներ:

Այն դրամագլուխը զոր Հայութիւնը այսօր պարտաւոր է արագօրէն զարգացնելու, իր մտաւոր կարողութիւնն է: Առով, թէ' Հայաստան թէ' Սփիւռք նոր վիճակի մը կ'ենթարկուին:

Արեւելեան ճակատագրապաշտութիւնը ոչինչ կը բերէ. դուն որքան ալ խնդրես Ռուսէն որ քեզ պաշտպանէ, չի պաշտպաներ: Դուն պիտի ստեղծես տալիքդ, որպէսզի ուզես:

Հ.- Գործնական ի՞նչ բայլեր կարելի է նկատի ունենալ այս մարզին մէջ:

Պ.- Փրակայի, Պուտափէշթի եւ Վարշաւայի մէջ ամբողջ 12 տարի Արեւմուտքի մտաւորականներ, յատկապէս փիլիսոփաներ, հսկայ աշխատանք տարին, հոն դիտաժողովներ ընելով: Բայց պէտք է ըսել որ հոն կար պատրաստ դետինը եւ հետաքրքրութիւն: Ասիկա այսօր տուաւ իր արդիւնքը: Մեզի կը մնայ նոյն բանը ընել: Ամէնէն կարեւոր ներդրումն է ասիկա:

Անհրաժեշտ է, եւ այս մէկը առանց էլիթիսք ըլլալու էլիթ ունենալ թէ' Հայաստանի, թէ' Սփիւռքի մէջ: Անհրաժեշտ պարտականութիւն է ամէն բնագաւառի մէջ էլիթ ունենալ ու առար ստեղծման հոլովոյթին մէջ ի վիճակի ըլլալ կեթթոյին դուրս գալու:

Հաւանաբար ամէնուն համար ակնեբեւ է որ հայկական կազմակերպութիւններու անդամը անձեռնհաս ձեւով բոլոր մարզերուն կը տիրէ: Մարզերու ինքնիշխանութեան ըմբռնումը բացակայ է մեզմէ: Տնտեսագէտը երբ տնտեսագէտ է, դերձակը դերձակ, մտաւորականն ալ պէտք է մտաւորական ըլլայ: Էլիթը պէտք է նաեւ միջազգային չափանիշ ունենայ: Կը կարծեմ որ ահա, հո'ս է Հայութեան ներդրումի մարդը, մինչ մենք այլ տեղ հարցադրումներու կը մտնենք:

Մեր ժամանակին լաւագոյն մարտահրաւէրներն են ասոնք, որոնցմով կըրնանք քարացած կաղապարներէ դուրս ելլել. անօգուտ է այդ կաղապարներուն դէմ պայքար մղելը. պարզապէս պէտք է ուրիշ գործ կատարել:

Տիրապետեցաւ՝
Ա. Թ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 9
MARDI
9 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.576 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.576

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐՈՒ անօրէնը պանդատած է որ 1989–ին բացուած դիւանները ուսումնասիրելու համար մինչեւ այսօր ոչ մէկ հայ պատմաբան դիմում կատարած է։ Փրոֆ· Հալաչօղլու ըսած է որ 1989–էն մինչեւ այսօր աւելի քան երկու հազար հոգի զանազան պրպտումներ կատարած է օսմանեան դիւաններուն վրայ, սակայն ասոնց մէջ ոչ մէկ հայ կամ ոչ հայ օտարական դտնուած է։ Այս բացակայութիւնը թուրք պատմաբանի մը կղմէ կը բացատրուի Հայերու վախով· Ճ· Եուրթսեվէր կ'ըսէ թէ հայերը մինչեւ այսօր պատահարները իրենց ձեւով բացատրած են աչխարհին ու այսօր կը խուսափին ճշմարտութիւններ յայտնաբերելէ որոնք իրենց հաճելի չեն։

ՊԵԼԿՐԱՏի եւ Սլաւոնիոյ միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած էր, 16 ժամ խորհրդակցութիւններէ ետք, Կիրակիին երկուշաբթի (Յուլիս 7/8) լուսնալիք դիւջերը եւրոպական հովանիին ներքեւ։ Դեւ Կիրակի, բոլոր յոյսերը կորսուած էին եւ անել կացութեան ու իրրեւ հետեւանք ալ քաղաքացիական պատերազմի վախը կը, բայց եւրոպական երբեակը կը յաջղէր լուծում մը գտնել։ Գլխաւոր հարցը կը վերաբերէր Սլաւոնիոյ սահմաններու պահպանման։ Նոյնը կարելի չէր ըսել, սակայն, Խրուաթիոյ համար, ուր ծանր բախումներ տեղի ունեցած էին Խրուաթներու եւ Սերպերու միջեւ եւ 5 մեռեալ կար։

ՓԱՐԻԶ, ուր որ Շաբաթ/կիր 9–րդ թաղամասը զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Յուլիս 7–ի առաւօտեան 1ի չուրջ Ազգ· Կրթութեան անձնակազմի տօնօրէնութեան չէնքին դէմ։ Զոհ չկայ, բայց նիւթական վնասները մեծ են։ Կիրակի օր, «ԻՖ – ԷԼ – ԷՆ – ՍԷ», պատմա։ կան ճիւղը տէր եղաւ արարքին, ցոյց տալու համար, որ ցամաքամասին վրայ ալ ֆրոսիքացիները կրնան իրենց ուզածը ընել։

ՀՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան տօնօրէն Ժողովը դումարուեցաւ չաբաթ–կիրակի եւ Փ. Մօրուա յաջղեցաւ քէնեը բարձի թողի ընել տալ, որպէսզի կուսակցութիւնը միացեալ դիմագիծով ներկայանայ եւ պառակտումներու առաջքն առնուի։ Ռէննի համագումարը լեղի համ մը ձգած է տակաւին։ Մօրուա յաջողեցաւ նաեւ կանխել տալ համագումարի թուականը եւ զայն դումարել Դեկտեմբերի կէսերուն։ Մինչ այդ անհատական կռիւները պէտք է մարած ըլլան կամ գոնէ՝ մոռցուին։

ԻՍՐԱՑԷԼի վարչապետը՝ Շամիր յայտարարեց թէ խորհրդարանի ուժերը միաք չունին քաշուելու Լիբանանի հարաւէն, թէեւ նոյնիսկ Պաղեստինցիք զինաթափ ըլլան։ Իսրայէլ կրնայ նման հարցի մը մասին մտածել, այն պարագային միայն, երբ օտար բոլոր ուժերը, ներառեալ սուրիական, պարպեն Լիբանանը։

ՄԱՐԱՇԻ ՀԻՐԱՆԸ եօթը հոգի սպաննած է Փիւրտիստանի աշխատաւորներու կուսակցութեան գինուորեալներուն կողմէ Յուլիս 5–էն 6–ի գիշերը։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԼԱՒՈՆԻԱ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՑ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

«Բուրիէ Էնթէրնասիոնալ»ի Յուլիս 4–ի թիւը լայն տեղ տուած է Եուկոսլաւիոյ տադնապին։ Լուպլիանայի երկու թերթերէ առնուած երկու դրութիւններ կը չեշտեն Սլաւոններու անկախութեան ընդունելութեան արդար ու տեղին հանգամանքը, յատկապէս անդրազանալով Եւրոպայի Հասարակապետութեան բռնած դիրքին։

Եւրոպա այսօր չի կրնար անտարբեր մնալ, կամ անգիտանալ իր սրտին վրայ կատարուածը։ Այս իրողութեան գլխաւոր ապացոյցը այն չանքն է որ կը թափուի առաջին օրէն, լուծում մը գտնելու եւ արիւնալի բախումներու արգելք ըլլալու համար։ Ասկէ զատ, 12–երու Եւրոպան այս առիթով կրնայ ցոյց տալ թէ դէպքերու վրայ ազդելու կարողութեան տէր է եւ թէ դիւանագիտական կարեւոր դեր կատարելու տրամադրութիւնը ունի Եւրոպայի յետագայ հաւանական տադնապներուն։

Հակառակ անոր որ բոլոր մեծերը յայտարարեցին թէ պիտի չճանչնան երկու Հանրապետութիւններու անկախութիւնը, կան պարագաներ որոնք կը մատնեն ընդհանուր մտահոգութիւններ։ Նախ, 12–ներու եռանդամ պատուիրակութեան այցը Պելկրատ, Զաղրէպ ու Լուպլիանա, ցոյց կու տայ թէ հարցը միայն Եուկոսլաւիոյ ներքին քաղաքականութեան վերաբերող պարագայ մը չի նկատուիր։ Ցետոյ, ուշագրաւ կէտեր են հրադադարի առաջարկը, Մէկիչի նախագահ Նչանա–կումը ու Լիւսպանպուրկի արտաքին նախարարին արտայայտութիւնը թէ երկու Հանրապետութիւնները պատրաստ են անկախութեան իրենց հռչակումը երեք ամիս կասեցնելու· ամէնէն կարեւորը կը նկատուի այս վերջին կէտը· յոտակ դիրքորոշում մըն է ատիկա որ ցոյց կու տայ թէ երեք նախարարներն ու անոնց հետ ամբողջ Հասարակապետութիւնը անկախութեան յայտարարութիւնը քաղաքական քայլ մը կը նկատեն։ Այս առկախութիւնը մը հարցը թաղելու համար չունի, այլ ժամանակ կու տայ Եւրոպայի որ լաւագոյնս արժեւորէ երկու Հանրապետութիւններուն կեցուածքը։

Մինչեւ այսօր Եւրոպայի Հասարակապետութիւնը չէր ընդուներ անկախութեան յայտարարութիւնները· այսօր, Եուկոսլաւ տադնապին իր միջամտութեամբ փոխադարձ համաձայնութիւններու դուռ մը բացած է, ինչ որ ըսել կու տայ թէ Սլաւոնիոյ անկախութեան երկար ճամբան քայլ մը կրճատուած է այսօր։

Երկրորդ գրութիւնը եւս որոշ լաւատեսութիւն մը կ'արտայայտէ Սլաւոնիոյ ապագային Հանդէպ։ Հոն կ'ըսուի թէ Եուկոսլաւիա կորնցուցած է պայքարը եւ թէ աւոր ապացոյցն է Սլաւոնիային քաշուելու պատրաստութիւնները։

Սլաւոնիա դժուարին օրեր ունի, անշուշտ, ապրելիք սակայն քիչեր մեայն կը նախատեսէին այսօրուան կացութիւնը, քանի որ բանակը հակառակ ամէն բանի, դլխաւոր դերակատարը կը մնար միջազգային չափանիշներով։ Ու Եուկոսլաւիոյ մէջ ոչ ոք անոր հետ բացայայտ առճակատումի մը համարձակութիւնը ունեցաւ մինչեւ այսօր։

Կանուխ խանդավառութեամբ մը տեղ հասնիլ կարելի չէ անշուշտ, ու միջազգային դեռնի վրայ տեղ ունենալու համար ամէն ինչ առընչուած է դիւանագիտական ճանապարհ դտնելուն։ Եուկոսլաւ զօրքին նահանջէն ետք Սլաւոնիա կը պատրաստուի իր ձեռքն առնելու «զօրաժադիր իշխանութիւնը»· այսինքն՝ զինուորականը, ինչ որ քիչեր կրնային երեւակայել։

Եւրոպա բացայայտօրէն կեցուածք պիտի չփոխէ մօտ ապագային· պիտի փորձէ տակաւին փրկել դաշնակցային զօրքին ու վարչապետին պատիւը։ Սակայն այդ զօրքը տկարացած է ու Սլաւոնիա խաղաղութեան պայմաններու տակարկութեան մէջ որոշ խաղաքարտեր ունի։

Ատենցմէ գլխաւորը կը թուի վճռակամութիւնը որով սլաւոն լրագրողը կր վերջացնէ իր յօդուածը, ըսելով թէ Մէկիչ Եուկոսլաւիոյ նախագահ ընտրուի կամ ոչ իրենց համար ոչ մէկ նշանակութիւն կ'ունենայ, քանի որ հարցը իրենց երկրին չի վերաբերիր, ապա վարչապետ Մարքովիչ Լուպլիանա կրնայ այցելել միմիայն ներողութիւն խնդրելու համար եւ ոչ թէ Սլաւոնիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ որեւէ բան կարգադրելու։ Այլ կերպի մոտածում ծանր թերացնահատում կը նկատուի վերջին օրերուն ձեռք ձգուածին որ եուկոսլաւ միաւորներու եւ զօրքին դէմ մղուած պայքարի մը արդիւնքը եղաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ ՅՈՒԼԻՍ 8-ԻՆ

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

ՀԱՅԿ. ԿՈՂՄԸ՝ ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ԵՐԵՔ ՎԻՐԱՒՈՐ

Հայաստանի վարչապետը՝ Վազգէն Մանուկեան Փարիզ ժամանեց երկուշաբթի, Յուլիս 8–ին, 24 ժամուան յապաղումով, իբրեւ հետեւանք այն ծանր կացութեան որ յանկարծ կը առեղծուէր Շաբաթ (Յուլիս 4) վաղ առաւօտեան Շահումեանի շրջանը (Ղարաբաղի հիւսիսը, սահմանէն դուրս) պատճառ դառնալով ճամբորդութեան անմիջական առկախման։ Կիրակի, որոշ հանդարտութիւն մը վերահաստատուած ըլլալով, Վազգէն Մանուկեան, որու կ'ընկերանայ Հրանդ Բագրատեան կ'որոչէին չվերթել այցելութիւնը։ Երկուշաբթի իսկ, Յուլիս 8–ին, նախատեսուած էին երկու ժամադրութիւններ, առաջինը՝ ժամը 16·30–ին Ազգ· Ժողովի նախագահ Լօրան Ֆապիւսի հետ, ապա՝ ժամը 17·30–ին Տիկին Էմիթ Քրէտոնն է որ պիտի ընդունէր Հայաստանի վարչապետը։

Վազգէն Մանուկեան Փարիզ կը մնայ մինչեւ Հինգշաբթի միայն։

***

Շաբաթ, Յուլիս 6–ին է, առաւօտեան 6–ին որ յանկարծ զօր· Ժուկովի խորհ· զօրքը քաշուած է Շահումեանի շրջանէն, անպաշտպան թողլով հայաբնակ դիւղերը։ Ցարձակում գործած են Ադրբեջանի ՕՄՈՆ–ականները (Ներքին նախարարութեան յատուկ ուժեր) եւ ԿԱԿ–ՊԷ–ի ուժերը քանի մը դիւղերու վրայ (էրքէջ, Մանաշիթ եւլն·) բայց, անակնկալի եկած են դիմադրութեան հանդիպելով։ Բախումներու ընթացքին մէկ Հայ սպաննուած է երեք ուրիշներ վիրաւորուած։ Վիրաւորները նոյն օրը, Շաբաթ, երեւան փոխադրուած էին։ Ադերիները ունեցած են երեք մեռեալ եւ 7 վիրաւոր, որոնց 4–ը՝ ծանր։ Հայերը յաջողած էին նաեւ չրջապատել, ձեւով մը պատանդ բռնել աղրբեջանական ուժերէն 30 հոգի, ներառեալ Ներքին նախարարութեան տեղակալը տխրահռչակ Մեմետովը։ Երեւանէն Մոսկուա եղած անմիջական դիմումներու հետեւանքով, ժուկով անձամբ փութացած է Շահումեանի այդ չրջանը, զօրքն ալ վերադարձած է։ Ժուկով նաեւ միջամտած ու «պատասդրած» է 30 ազերի պատանդները։

Շաբաթ, Կիրակի եւ երկուշաբթի մընայուն կապ պահելով Երեւանի հետ, տեղեկացանք նաեւ թէ Շաբաթ օր, Յուլիս 6–ին երեկոյեան 18–ին (Երեւանի ժամով) Դերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը արտակարգ նիստ կը դումարէր։ Առաջարկ կ'ըլլար արտակարգ խառն յանձնախումբ մը կազմել ստեղծուած կացութեան պատճառով, բայց նախընտրելի կը դտնուէր, ի վերջոյ, Դերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան եւ Նախարարաց Խորհուրդին յանձնել այդ իրաւասութիւնները։

Յուլիս 8–ի առաւօտեան, կացութիւնը համեմատաբար հանդարտած էր, բայց, ոչինչ ապահով է, միշտ կուտակուած ուժեր կան եւ մէկ վայրկեանէն միւսը զօրքը կրնայ կրկին քաշուիլ եւ նոյն «խաղը» կրկնուիլ։ Բաղդատմամբ Ապրիլի վերջաւորութեան եւ մայիսեան օրերու դէպքերուն (Գետաչէն, Մարտունաչէն) այս անգամ խորհ· զօրքը չէ միացած Ո–ՄՈՆ–ականներուն։

Կիրակի օր, Ղարաբաղ ալ միջադէպեր պատահած էին եւ երկուշաբթի առտու (Յուլիս 8) մեր առած լուրերու համաձայն, կ'ըսուէր թէ չորս Ադրբեջանցի մեռած էր։

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 1/2)

«ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ»Ի ՆԻՍՏԸ

Յունիս 29–ին կայացաւ «Մոսկովեան ամպիոն»ի նիստ, նուիրուած՝ Միութեան դաշնագրին հրապարակուած նախագիծին։ Կ· Պոնէր, Լէոնիա Պատկին, Անտրէ Նուկկին եւ ուրիշներ բազմաթիւ անհետեթ կէտեր բացայայտեցին նախագիծին մէջ· կէտեր որոնք նպատակ ունին նոր եղրաբանութեամբ մը քօղարկելու կեդրոնին աչխարհակալական ջանքերը։

Մասնակիցները կրկին դատապարտեցին Հայաստանի ու Լ.Ղ.Ի.Մ–ի մէջ մարդու իրաւունքներու ոտնահարման դէպքերը ու հետագիծ· դրկեցին Մ· Գորբաչովին։

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

Սփիւռքեան խայտաբղետ համայնապատկերին մէջ Պոլիսը որպէս ամէնէն աւելի դրականներ համախմբող անկիւն առանձնացնելու ամէն փորձ, պոլսեցիի «մոլեռանդութիւն» կը նկատուի ոչ պոլսեցիներու կողմէ: Զափազանցութի՞ւն է Պոլիսը եզակի պարագայ նկատելու հակումը, երբ այնքան խօսուն են փաստերը· այդ գաղութը որուն թիւը 50 հազարի շուրջ կը գնահատուի, կը պահէ հինգը լիսէի աստիճանով 20 վարժարան (4639 աշակերտութեամբ), երկու օրաթերթ, հիւանդանոց մը, 41 եկեղեցի (35–ը Պոլիս, 6–ը գաւառի մէջ), Ուսուցչաց Միութիւն մը, եկեղեցական երգչախումբեր, Սանուց միութիւններ եւլն·: Մոլեռանդութի՞ւն պիտի նկատուի աւելցընել այս բոլորին նաեւ այն թէ այդ հիւանդանոցը հաղաբին ամէնէն արդիականներէն մէկն է, իսկ հայկ· լիսէները իրենց շրջանաւարտներուն ձեռք ձգած արդիւնքներով, ամէն տարի, երկրին հազարաւոր լիսէներէն լաւագոյններուն ցանկին վրայ տեղ կը գրաւեն: Մարդ կը տարուի հարցնելու թէ ի՛նչպէս կարելի կ'ըլլայ այդ հրաշքը որ փոքրացած այդ գաղութին ուժը կու տայ Սփիւռքեան համմատած հոսանքին դէմ թիավարելու: Այս ու նման հարցումներու ամէնէն իշդ հասցէատէրը այդ գաղութին գլխաւոր ղեկավարը կրնար ըլլալ ու ան՝ Պոլսոյ նորընտիր Պատրիարքը Գարեգին Արք· Գազանճեան սիրով ընդառաջեց զրոյցով մը այդ հրաշքը պարզելու մեր հրաւէրին երբ փարիզ կը գտնուէր Յունիս 29 – Յուլիս 2:

***

Հ·– Ամէն բանէ առաջ պիտի ուզէինք գիտնալ թէ ի՛նչ թիւ պէտք է նկատի ունենալ երբ կ'ըսենք Պոլիսի հայ գաղութ:

Պ·– Պոլսահայութեան թիւը ճշդրտօրէն մարդ չէր գիտեր· ոմանք մինչեւ 40 հազարի կ'իջեցնէին, ուրիշներ մինչեւ 65–70 հազարի կը բարձացնէին· սակայն Դեկտեմբերին երբ պաշտօնական այցելութեամբ Անգարա կը գտնուէի, նախագահ Էօզալ ըսաւ թէ Հայերու թիւը 82 հազարի վրայ է: Գիտենք որ գաւառներու մէջ միայն մենք ունինք 4 հազարի մօտ Հայութիւն մը: Երբեմնի Տիգրանակերտի, Կեսարիոյ 7–8 հազարնոց Հայութիւնը իջած է 7–10 հոգիի: Տիգրանակերտի մօտ կայ Տէրէքը ուր 600 հոգի կայ, Սերաստիա ունինք մօտ 400, Մալաթիա չուրջ 160 հոգի, Վաղըֆ դիւղը միայն 34 ընտանիք մնացած է, Իսկէնտէրուն 28–30 ընտանիք կայ, ինչ որ 100 հոգիի չափ կ'ընէ:

Պոլիսի թաղային խորհուրդներու վերջին ընտրութիւններուն ի յայտ եկաւ արդէն որ ունինք 70–72 հազարի Հայութիւն մը, արձանագրուողներու թիւին համաձայն:

Հ·– Ուրեմն, ըսէ խնդրեմ, 80 հազարնոց գաղութը ի՞նչպէս կը հասնի նիւթապէս ու անձնակազմով մատակարարելու այնքան վարժարան ու հաստատութիւններ:

Պ·– Պոլսեցին հինէն ի վեր ճանչցուած հոգեւոր հարցին է այսօր Պոլսոյ մէջ: Եկեղեցիներու եկամուտներով ու նուիրատուութիւններով հայթայթուածը անչուշտ բաւական չըլլար· կ'աշխատինք տարբեր դեռնի վրայ եւս: Արդէն երեք բարերարներ դուած ենք որոնք ամերիկեան դրամով 120–150 հազարի դումարներ տուած են, որոնցմով հաստատած ենք հիմնադրամներ, Պատրիարքարանի հոկողութեան տակ· ասոնց տարեկան եկամուտին 50%–ը վարժարաններուն պիտի բաժնենք: Համալսարանի ուսանողներ ալ ունինք որոնց կրթաթոշակ կու տանք· այս գետնին վրայ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնն ալ որոշ օգտակարութիւն մը կ'ունենայ, սակայն տարեկան 500 տոլարը միայն դիրքի ծախքին համար կը բաւէ:

Եթէ կարողանանք այս բարերարները թիւը աւելցնել, 20 հոգի մը ճարել, կը հաւատամ որ այլեւս մատաղ սերունդներուն եկամուտին նոյնքան պէտք պիտի չունենանք· որովհետեւ խորքին մէջ նոյն ժողովուրդն է որ տարին 22–25 մատաղի սեղանի կը մասնակցի ու նուիրատուութիւն կ'ընէ: Ի վերջոյ ճանճրանալի կը դառնայ միշտ ճառ մտիկ ընել, զեղարուեստական բաժինները լսել եւլն·: Իրենք իսկ կ'ըսեն թէ պատրաստ են իրենց տարեկան նուէրները մէկ անգամէն տալու: Պէտք է ըսեմ որ Պոլսոյ մեր ժողովուրդը անցեալէն չատ աւելի առատաձեռն է իր զաւակներուն հանդէպ: Կ'ուզէ տալ, ոչ միայն որպէսզի անունը երեւի, այլ նաեւ որովհետեւ պիտի, կը զգայ թէ անհրաժեշտութիւն է պահել մեր վարժարանները:

Հ·– Պիտի ուզէինք որ խօսիք նաեւ անձնակազմի, յատկապէս ուսուցչական կազմերու մասին, բանի որ մտահոգութեան գլխաւոր առարկան վարժարաններն են· օրինակ, կեդրոնականի պարագային, շատ ուշագրաւ է վերջին տարիներուն աճող շրջանաւարտներուն արձանագրած յաջողութիւնը, ինչ որ կը վկայէ թէ ուսուցման լաւագոյն մակարդակ մը կարելի եղած է իրականացնել· այս պատկերը սակայն գիտական ճիւղերուն մէջ կը յայտնուի որուն դժբախտաբար չի հետեւիր հայերէնի մարզը···:

Պ·– Գիտական ճիւղերու համար ուսուցիչ ճարելու դժուարութիւն չենք ունենար: Բայց հայերէն լեզուին համար դժբախտաբար նոյն կարելիութիւնը չունինք, որովհետեւ համալսարանը գրական ճիւղի մը հետեւելու պարագային ալ կիրճովականի Յ· Աբելեանի անուան թատրոնի դահլիճում Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրայր Մարուխեանը հանդիպում ունեցաւ քաղաքի հասարակայնութեան հետ: Ընկ· Մարուխեանին ուղեկցում էին Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի անդամներ ընկեր Ռազմիկ Մատենեանը եւ Հանրի Փափազեանը: Թատրոնի 400 տեղանոց դահլիճը լեցուն էր քաղաքը հըզրդի պատգամաւորներով, հասարակական–քաղաքական կազմակերպութիւնների, մատուռականութեան եւ այլ խաւերի ներկայացուցիչներով: Ընկեր Մարուխեանը համառօտ ելոյթ ունեցաւ, որից յետոյ պատասխանեց ներկաների հարցերին: Թէեւ հանդիպումը աւարտեց բաւականին ուշ, մասնակիցները դրսում, չնայելով անձրեւին, չէին ցրւում եւ քննարկում էին հանդիպման ժամանակ իրենց ստացած տպաւորութիւնները:

Հիսուներիայի ալիք էին բարձրացրել ՀՀՇ–ի քաղաքային «առաջնորդները», որոնք մի կերպ «փախան» ժողովրդի ուղղակի հարցապնդումներից:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ»

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
(երեւան, Յունիս 20)

«ՀԱՅՔ»

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՄԱՆ
(Յունիս 26)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ Հ.Յ.Դ. ԲԻՒՐՈՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻ ՀԵՏ

ՎԵՑ ՀԱՐՑ ԵՒ ՄԷԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆԻՆ

ՀԱՐՑԵՐ ՈՒ ԽՈՀԵՐ՝
ԾՆՈՒԱԾ ԿԻՐՈՎԱԿԱՆՈՒԹԻՒ ԿԱՑԱՑԱԾ
ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ԵՒ ՅԵՏՈՑ

Յարղարժան Պ· Մարուխեան, Զեր կուսակցութեանը 10 օրուայ ընթացքում երկու անգամ սիրով տրամադրուած դահլիճում Դուք յայտարարեցիք որ Հայաստանում ժողովուրդը զրկարաց չի ընդունում դաշնակցութեան եւ դաշնակցութեան մէջ հաւաքագրումը այնպէս չի ընթանում, ինչպէս դուք կիք սպասում:

Երեք եւ կէս տարուայ պայքարի ընթացքով Հայաստանի ազատագրական միտք կրողները ըստ ակտիւութեան եւ ըստ ուղղուածութեան, մտան հասարակական – քաղաքական այն կազմակերպութիւնների մէջ, որոնք այսօր Հայաստանը միասնական, քայլ առ քայլ տանում են դէպի անկախութիւն, չնայած նրանց մէջ եղած որոշակի տարաձայնութիւններին: Դուք ի՞նչ էք կարծում, չէ՞ք ուշացել Զեր հաւաքագրման գործընթացի կազմակերպման մէջ, եթէ Հայաստանի ժողովրդի ազատատենչ ոգուցքը արդէն ընդգրկուած է այլ կազմակերպութիւնների մէջ: Թող վիրաւորական չհնչի, իսկ մնացել են լիսեհորիզոնների Հայութեան մէջ, բաղդատութեան եզրեր ունիք· ի՞նչ կ'ըսէք այս մասին:

Պ·– Այն սքաքու–ֆուօն որ 1923–ին դրուած է, նոյն ձեւով կը չարունակի, սակայն ատիկա արդելք մը չէ որ եկեղեցին նիւթապէս նպաստէ հայկական կազմակերպութիւններու: Ատիկա բնական ձեւով մաս կը կազմէ մեր գործունէութեան:

Ցետոյ, Պոլիս մենք քաղաքական, կուսակցական որեւէ կազմակերպութիւն չունինք· Պոլսոյ ժողովուրդը ատակաւին կը յարգէ եկեղեցական նուիրապետութիւնը: Այս ձեւով է որ հնազանդ է անոր գլխաւորութեան, տուած ուղղութեան, եթէ անշուշտ այդ վստահութիւնը ներչնչուած է եկեղեցական իշխանութեան կողմէ: Օրինակ, ամէն անգամ որ համայնքին անձի մը կը դիմենք փափաքելով որ այսինչ դումարը յատկացնէ այսինչ նպատակին, երբեք չենք մերժուիր· սիրով կու տան: Այդ անձը վստահ է թէ այդ դումարը ա՛յդ նպատակին կը յատկացուի:

Արտասահմանի մէջ գտնուած մլեոցս, մանաւանդ հոս, Մարսէյլ, երբ այցելեցի զանազան կազմակերպութիւններ, միութիւններ, կարդ մը տեղեր ինծի ցաւով յայտնեցին թէ մտահոգէին Պոլսոյ հայ գաղութին ապագային մասին: Ես ծիծաղեցայ եւ ըսի որ Պոլսոյ հայ գաղո՛ւթը ձեր վիճակին մասին մտահոգ է, քանի որ դուք հոս նախ բաժնուած էք, մէկ էք: Մենք գոնէ մէկ ենք նուաճ էք, մէկ էք: Մենք գոնէ մէկ ենք հոն ու աւելի ամուր կեցած ենք· մեր բոլոր աւանդութիւնները տակաւին հոն միայն կը պահուին: Այսօր ժողովուրդները որքան իրենց մշակոյթով կ'ապրին, կ'ապրին նաեւ աւանդութիւններով· եւ երբ ժողովուրդի մը մէջ կը դադրի աւանդական դիծը, այդ ժողովուրդը չի կրնար երկար կեանք ունենալ:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, կազմակերպութեամբ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Գանատայի վարիչ մարմնին, Յունիս 16–ին ՀԲԸՄ–ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, տեղի ունեցած է 20 կախաղաններու (1915, Յունիս 15, Պայազիտի հրապարակ) ոգեկոչումը: Բանախօսած է Լոս – Անճըլըսէն բժիշկ Վիդէն Ա. Կիւլվարդեան: Ցանուն Հ. Յ. Դ.–ի խօսք առած է Յակոբ Չաղմագեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ Յունիս 15–ին, տեղի ունեցած է Ա. Յակոբ Չարաթօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Տնօրէնը՝ Յակոբ Տէր–Յաչատուրեան ներկայացուցած է տարեկան տեղեկագիրը: Յաջորդ օրն ալ տեղի ունեցած է երկրորդական վարժարանի ամավերջի հանդէսը, ներկայութեամբ շուրջ 1000 հոգիի: Ցանուն անօրէնութեան խօսած է Յակոբ Պուլկարեան: Այս տարեշրջանին վարժարանը ունեցած է 68 շրջանաւարտ նախակրթարանէն եւ 23՝ երկրորդականէն:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Յունիս 1–ին տեղի ունեցած է Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին Քնար երգչախումբին 1990 – 91 տարեշրջանի երկրորդ երգահանդէսը, ղեկավարութեամբ խմբավար – երաժիշտ Պետրոս Շուժումեանի: Համերգին առաջին բաժնի յայտագիրը ամբողջովին նուիրուած էր Կոմիտասին հարազանեկան երգերուն: Երկրորդ բաժնին մէջ պատանի Արա եւ Սարօ Ակներեան եղբայրներ դաշնակով ելոյթ ունեցած են (Շուպէրթ եւ Խաչատուրեան): Երգչախումբը կրկին երգերու փունջ մը ներկայացուցած է:

***

ՌՈՒՍԷի «Երեւան» կազմակերպութեան սրահին մէջ Յունիս 1 եւ 2–ին Լեւոն Փէհլիվանեանի ղեկավարած թատերախումբը ներկայացուցած է Ալ. Շիրվանզադէի «Ազգային գործիչ»ը: Դեր ստանձնած են Սարգիս Կիւրեղեան, Կարապետ Յակոբեան, Կարապետ Սարգիսեան, Վերոնիկ Տաքէսեան, Մարի Խաչիկեան, Ֆլորա Տիւլկէրեան, Էրվին Չաքրեան, Յակոբ Թաղւորեան, Սիւզան Յակոբեան, Արմենակ Մեսրոպեան: Ներկայացումը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է Ռուսէի հայ համայնքին մօտ որ երկար տարիներէ ի վեր զրկուած էր թատերական կեանքէ:

***

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ մէջ Մայիս 19–ին Համազգայինի «Ազբարեան» մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ համերգ – ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ժողովրդային տան «Վասպուրական» սրահին մէջ: Հայաստանէն Արմէն Մանդակունեան համապարփակ ընդոյթով մը անդրադարձած է հայ երաժշտութեան հին եւ նոր շրջաններուն եւ կարեւոր յաջողութիւններուն, քամանչայի ու դաշնակի վրայ նմոյշներ նուագելով:

***

ԳՈՒՐԻՆԻՈՅ (Յունաստան) քաղաքապետական պարտէզի բացօթեայ թատրոնին մէջ, Յունիս 17–ին տեղի ունեցած է տեղւոյն ազգ. «Չաւարեան» միացեալ վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Նախկրթարանի ընթացաւարտ աշակերտուհիներէն՝ Եղիս Սրապեանի բացման խօսքէն ետք, մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի երկսեռ աշակերտութիւնը ընդծաղրած է դեղարուեստական ճոխ յայտադիր մը: Վարժարանի տնօրէնը՝ Կիրակոս Մկրտիչեան եւ թեմին առաջնորդ՝ Սահակ Սրբ. Այվազեան իրենց ելոյթներուն ընթացքին չեչտած են ազգային վարչութեան եւ ուսումնական խորհուրդին թափած ճիգը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Սահակեան – Լ. Մկրտիչեան դոլչէին մէջ Մայիս 18–ին նչուած է Սահակեանի օրը, խօսքի ու մարզական բաժինով մը: Տնօրէն Պէպօ Սիմոնեան պատմական ակնարկով մը Սահակեանի օրուան իմաստը բացատրած է, ապա աշակերտութեան կողմէ մարզական անհատական ու խմբական մրցում – խաղեր տեղի ունեցած են: Յայտադիրը փակուած է պասքէթպոլի մրցումով մը: Ապա յանձնուած են յաղթականներու բաժակներն ու մետալները:

***

ՕՐԻՆՃ ՔԱՈՒՆԹիի ՀՅԴ «Արմէն Գարօ» կոմիտէութեան կեդրոնի հինութեան տնտեսական յանձնախումբին կազմակերպութեամբ ճաշ մը տեղի ունեցած է Մայիս 25–ին: Կոմիտէին կողմէ խօսք առնելով Յակոբ Պատոլեան չեչտած է ըմպիւռքի պայմաններուն մէջ հայ կեդրոնի մը կարեւորութիւնը երիտասարդութեան համար: Ապա Արամ Ալաճաճեան ներկայացուցած է հինութեան ծրագիրներ: Գառնիկ Սարգիսեանի երգերէն ետք կատարուած հանգանակութեամբ մը գոյացած է 44 հազար տոլար:

***

ՊՈՒՍՈՑ Արամեան – Ունճեան միջնակարգի ամավերջի հանդէսները տեղի ունեցած են Յունիս 13 եւ 14–ին: Առաջինը յատկացուցած է նախակրթարանի շրջանաւարտներուն, երկրորդը՝ միջնակարգի: Աշակերտներու ուղերձներէն ետք խօսք առած են վարժարանին տնօրէնն ու փոխ տնօրէնը, ապա վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխում կատարուած է: Արամեան – Ունճեանի նախակրթարանէն եւ միջնակարգէն շրջանաւարտ եղած են 20–ական աշակերտներ:

***

ՊՈՒՍՈՑ Էսաեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 17–ի իրիկունը Սանուց Միութեան սրահին մէջ: Շրջանաւարտներու հրաժեշտի խօսքէն ու տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանի ելոյթէն ետք վկայականներու բաշխումը կատարուած է: Էսաեանի լիսէի բաժինը այս տարի տուած է 34 շրջանաւարտ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՅ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՅ

ԹԷՕԴԻԿ

ՅԱՐՄԱՇ

Ահ – խօլ երթեւեկները եւ զաղթականներու հետ յաճախակի տեսակցութիւնը իրեն պէս պեռատի աքեմաւորի մը կողմէ՝ անհնարին չէն մնար ոտիկանի մը, որ օրին մէկը ծանր լեզու կը գործածէ անոր: Սարկաւագը նորէն անխոհեմու - թիւնը կ'ունենայ իրաւունքի եւ արդարութեան քարոզներ կարդալու Օրէնքի այդ ապիրատ պաշտօնէին որ, իր կարգին, կեավուր եւ կէնճ հոգեւորականին խօսքերը չմարսելով՝ խակոյն կը ձերբակալէ զայն եւ կը նետէ չոգիի վրայ սպասող եւ անհամար տարադիրներով լեցուն կառաշարը: Երբ երկաթուղիի դիծը կը հասնի, այսինքն Պօղանթիէն անդին, ելեւէջներական է իր ուղեւորութիւնը մինչեւ Տէր Զօր, ծեծի ու քաղցի սարսափներուն տակ, շատերու նման մահը քանիցս ողջունած: Ամիսներ ապրած է ան այդ վերջին աքսորավայրին մէջ, անտուն, անտէր եւ անտուտ, մինչեւ հոն ժամանումը Սալիհ Զէքի հրէշին որ բոլոր Հայոց ցեղասպանութեան կոտորածը կազմակերպեց եւ ոսկորներով չէնցուց աւազուտ դաշտերն անսահման: Լեւոն սարկաւագ մին է բիւրաւոր այդ անչիրխի զոհերէն: Հօրեղբօրը՝ Բանիկեան Լեւոնի քով են աքսորականի իր նամակները, որոնց մէջ ազգին օգտակար ըլլալու իր նախքայլին՝ երազ-ներուն յանկարծական ըզքաղումը կ'ենթարկէ արտառուչ տողերով:

Նարոյեան Սրբազանի կենսագրութեանը մէջ յիշուեցան դպրոցական արձակուրդի առթիւ մենաստան մնացող 15 աշակերտներ: Առանձ Պոլիս հասնելուն, Ս. Պատարագ Հօր կողմէ թէեւ կը գեռեզուին բիւրաւ Հօր կողմէ թէեւ կը գեռեզուին Պէզազեան վարժարան, բայց յետոյ 13 հոգի կ'աքսորուին նոյնպէս Երուսաղէմ, այսինքն երկու հոգի պակասով (Պետրոս Մանուկեան եղբօրը տունը կ'ապաստանի, Մանուկ Գասապեանն ալ՝ մօրաքրոջը): Այդ 13 ընծայացու աշակերտները կը դինուորագրուին Երուսաղէմ:

Ամրաչեցիք վանահօր տարադրումէն 10 օր վերջ տեղահան կ'ըլլան նոյն հրէշին՝ Իպրահիմ Խայրիի կողմէ: Մխսին էին հետեւեալ երեք եկեղեցականները.-

Յովհաննէս վարդապետ Մավեան.- Ծնած 1858–ին, Նախիջեւանցի ընտանի միաբան, վարդապետ ձեռնադրուած 1892-ին:

Շատերու պէս իրե՛ն ալ կը վիճակուի աքսորի ամէնէն տաժանելին ծեծով փետով, մինչեւ Աֆիոն - Գարահիսար, ուր փորհարութենէ կը վախճանի: Իր անչուք թաղումը կը կատարէ աքսորական կարապետ եպիսկոպոս Մազլումեան:

Պօղոս Քահանայ Գապուգեան, 68 տարու: Իր հօրին հետ աքսորի դառն տարիները բոլորելէ վերջ, 1918 Դեկտեմբերին, Հայ Ազատագրութեան արշալոյսին վախճանած «Սիմէոն Մերունի»ի երանութեամբ:

Ղեւոնդ Քահանայ Ղուկասեան.- 55 տարու: Տարադրութեան ընթացքին կը մնայ Ամա Փազար՝ ուր կ'ապրուի, է գործ դնելով աշխարհականութեան առնի արհեստը (թիթեղնադործութիւն):

Տ. Ղեւոնդ 1921-ի գարնան Արմաչէն վերադարձաւ Պոլիս, Քէմալականաց ոտրնձգութեանց պատճառաւ:

Երեք հարիւր մնուր ժողովուրդէն 120-ը կը քշուին Միջագետք՝ անվերադարձ, իսկ 180-ը կը ցրուին Արմաշու շրջակայ թուրք գիւղերը, լուտանքի եւ զրկանքի բովերէ անցնելու դառապարտեալ: Երիտասարդութիւնն ամբողջ փճացած, իսկ իգական սեռէ բեկորներ միայն երեւան ելած՝ պատերազմէն յետոյ:

Չինադադարէն վերջ, երբ աքսորական Արմաչցիներու խլեակներ կը դառնան իրենց բոյնը, կ'ունենան իրենց նորընտիր երէցը՝ յանձին

Խոսրով Քահանայ Տէր - Մկրտիչեանի, ընիկ, 1919 Նոյեմբեր 2-ին ձեռնադրուած Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նարոյեանի, իր հօտին հետ կրկին խաղաղիկ դարձած Քէմալական հորդաներու:

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԱՐՄԱՇՈՒ

1.- Խասկալ.- Արմաչէն մէկ ժամ հեռու, թուրք յորջորջմամբ ՓԻՐ ԱՀՄԻՏ, դուռ հայաբնակ գիւղ 180 տուն, որուն ժողովուրդը չորս դարու չափ առաջ զաղթած է Ակնայ համանուն գիւղէն: Խասկալէ կէս ժամ հեռու է «Երեւման Խաչ» ուսուցեղին: Ժողովրդեան մեծ մասը Տէր Զօր աքսոր եւ հոն չարդուած, մնացածն ալ բախտակից արմաչեցւոց:

(Շար. 248)

(Շար. Ա. Էջէն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆԱՆՇԱՆՆ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

Յուլիս 2–ի առաւօտեան նիստին Գերագոյն Խորհուրդը քննարկեց Մ. Սարեանի պատրաստած զինանշանին նորոգուած տարբերակները եւ 1918 – 20–ի զինանշանը: Երկուքէն ոչ մէկը անհրաժեշտ քուէները ստացաւ ուստի որոշուեցաւ հարցը վերադարձնել յանձնաժողովին քննարկումին:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Յունիս 28–ին Մոսկուայի հայկական ներկայացուցչութեան մէջ խորհ. արտաքին կապերու Նախարարութեան եւ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին միջեւ ստորագրուած պայմանագիրը կը վերաբերի տնտեսական արտաքին յարաբերութիւններու կարգաւորումին: Այս մարզը տեղ գտած է Հայաստանի կառավարութեան ծրագրին մէջ ու կը նախատեսէ արտասահմանեան երկիրներու հետ յարաբերութիւնները ընդլայնել եւ միջազգային չուկաներու վրայ տեղ գրաւել: Պայմանագիրը ստորագրեցին խորհ. արտաքին տնտեսական կապերու նախարար Կ. Կատուսեւ եւ Հայաստանի ներկայացուցիչ Ֆ. Մամիկոնեան

***

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹԸ ԽՈՐՀ. ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Ինէսա Բուրկովա «Ժողովրդավարական Ռուսիա» թերթին մէջ մանրամասն կը պատմէ Սախարովի յիշատակին նուիրուած առաջին համագումարի ներկայացուցիչներուն Հայաստան եւ Լղիմ կատարած այցին, տարաձրուածներու հետ հանդիպումներուն մասին: Գրութեան մէջ կը պատմուին իրենց բնիկ գիւղերէն աքսորուած Հայերու կրած չարչարանքը, Ադրբեջանցիներու գործադրած խտժդուժութիւնները եւլն.: Ի. Բուրկովայի գրութիւնը արտատպուած է Հայաստանի «Գոլոս Արմէնիի» թերթին մէջ:

***

ՀԵՐՔՈՒՄ «ՊՐԱԻԴԱ»ՅԻՆ

«Պրաւդա»յի Յունիս 26–ի թիւին մէջ ղրոյց մը հրատարակուած էր Հայաստանի եւ Ադրբեջանի տահմանային դէպքերուն մասին, խորհ. Ներքին նախարարութեան, ՊԱԿ–ի եւ դատախազութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ: Ձրոյցին առընչութեամբ միացեալ յայտարարութիւն մը հրապարակուած է Հայաստանի մամուլին մէջ, Հայաստանի դլխաւոր դատախազ Ա. Գէորգեանի, Ներքին գործոց նախարար Ա. Մանուչարեանի եւ ՊԱԿ–ի նախագահ Ե. Ցարուքիւնեանի ստորագրութեամբ:

Հոն ներկայացուած են Հայաստանի տարածքին վրայ խորհ. զինեալ ուժերու եւ ազգբեջանական ՕՄՈՆ–ականներու ապօրինի գործողութիւնները որոնց ընթացքին ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի Ներքին նախարարութեան 14 աշխատակիցներ սպանուեցան, 28 հոգի վիրաւորուեցաւ եւ 60 հոգի պատանդ տարուեցաւ: Հերքումը կը չեշտէ յատկապէս որ խորհրդային ու ազգբեջանական ապահովութեան կոմիտէները պէտք է տեղեակ ըլլան երկրին մէջ «Գորչ գայլեր» պանթուրքական ահաբեկչական կազմակերպութեան գոյութեան, որուն անդամները ոչ միայն չեն ծածկեր իրենց գործունէութիւնը, այլեւ Հայաստանի տահմանամերձ չրջաններուն մէջ բանակցութիւններ կը վարեն պատանդները վերադարձնելու հարցին մասին:

***

ԳԱՌԶՈՒԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրովականի կերպարուեստի թանգարանին մէջ Գառզուի 40 պատառներու ցուցահանդէս մը բացուած է: Քաղաքին նուիրուած այդ հաւաքածոն հոն հաստցուցած է Հայաստանի ազգ. պատկերասրահի տնօրէնը՝ Շահէն Խաչատրեան:

***

ԿՈՒՄԱՅՐիի ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Դեկտեմբերեան ողբերգութենէն եաք կումայրիցիներու առաջին ձեռք մեկնողներէն եղան «Առանց սահմանի բժիշկներ»ը: Անոնք քաղաքին մէջ ստեղծեցին դեռահասակներու հոգեբանական կեդրոն ուր բուժուեցան 3 – 17 տարեկան 600 երախաներ: Ներկայիս, անոնց պատրաստած տեղացի մասնագէտները կը չարունակեն գործը ու կեդրոնը յանձնուած է Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան:

***

ՀԱՅ ՀՈԳԵԲԱՆԸ ՆիՒ–ԵՈՐՔի ՄԷՋ

Կիրովականի «Արալէզ» մանկական կեդրոնի գեկավար «Անահիտ Ազարեան աչնան կը մասնակցի Նիւ–Եորքի ընկերային հետազօտութիւններու համագումարին ու գեկուցում կու տայ «Արալէզ»ի աչխատանքներուն մասին: Ա. Ազարեան ընտրուած է հոգեբաններու միջազգային Խորհուրդի անդամ, միանալով Հայաստանէն չորս գիտնականներու՝ Գլարա Սանթրոսեանի, Սեդրակ Սեդրակեանի, Ալպէր Նալչաճեանի եւ Հայաստանի հոգեբաններու Միութեան նախագահ Գուրգէն Վարդանեանի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14, Բ. Կիրակի ղկնի Վարդավառի:

Ֆրանսայի ազգային Տօնն է այսօր:

Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չրջանը պաշտօնական տօնդնցքին պատճառաւ փակուած ըլլալով, միայն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, բացառաբար, պատարագը կը մատուցուի ժամը 8·30–ին:

Միւս բոլոր եկեղեցիներուն պաշտամունքները կը կատարուին ըստ սովորականին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12–ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱ. 9–ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8–էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժ. 8–էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻԻՆ «ՑԱՌԱՋ»Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ
ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
Յուլիս 14, կիրակի
ժամը 12·30–էն մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր,
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով,
3·– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց,
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի ՆՈՒԱԳԱՒՈՒՄԲԻ
– Մ ու տ ք ը ա զ ա տ է –

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Tout comme l'an passé, aux beaux jours, la MCA de Villeurbanne a renoué avec la tradition des repas-kebab du samedi soir. Chaque samedi, vers 20 h une repas vous est proposé en plein air, dans une ambiance arménienne chaleureuse. Repas à partir de 30 F. Réservation au 78. 94. 37.. 36, après-midi.

Venez en famille ou entre amis, vous serez servis !

●

L'activité chorale de la MCA Villeurbanne va prochainement débuter. Nous vous proposons d'explorer ensemble le répertoire classique et traditionnel arménien. L'encadrement prévu est à la hauteur de vos ambitions. Si vous êtes intéressés, veuillez nous contacter au plus vite au 78. 94.. 37. 36 après-midi.

●

La MCA de Villeurbanne recherche sur la base d'un Contrat Emploi Solidarité (ex TUC), une jeune femme 20/25 ans pour effectuer diverses tâches ménagères à mi-temps (20 heures). Veuillez prendre contact au 78.94.37.36 après-midi.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԻՒՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ

Իր պահակալութեան 36–րդ տարեդարձին առթիւ, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ՎԱՋԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, համաձայն մեր եկեղեցական աւանդական կարգի, Սեպտեմբեր 29–ին, Կիրակի օր, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, ՍՐԲԱԶՈՑՍ ՄԻՒՈՒՈՆ պիտի օրհնէ:

ՄԻՒՈՒՈՆՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ չնորհաբեր այս արարողութեան ներկայ գտնուելու առիթ ընձեռելու համար, ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը հետեւեալ կարելիութիւններով.

Մեկ. 26–էն Հոկ. 3, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 6950 Ֆր.
Մեկ. 26–էն Հոկ. 10, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 8750 Ֆր.
Մեկ. 26–էն Մեկ. 30, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ուղիղ թռիչքով
վերադարձ Մոսկուայի ճամբով, սակ՝ 7100 Ֆր.:

Վերոյիշեալ գիները կը պարփակեն օդանաւային տոմսը, առաջին կարգի պանդոկ, demi-pension, յատուկ չրջապտոյտներ, ապահովագրութիւն, վիզա:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպուի Փարիզէն SABERATOURS եւ Լիոնէն SEVAN ճամբորդական գրասենեակներու գործակցութեամբ:

ՏԵՂԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ: Վերջին պայմանաժամ՝ Յուլիս 31:

Արձանագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար դիմել Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 15, Ռիւ Ժան–Կուժոն, Փարիզ 8, հեռաձայն՝ 43–59–67–03:

U.G.A.B. COMITÉ SUISSE

SYMPOSIUM A GENEVE
du 7 au 10 NOVEMBRE 1991

LE ROLE DE LA FEMME ARMENIENNE A TRAVERS L'HISTOIRE

Conférenciers :
Dr. Akabie EKMEKDJIAN (Chypre)
Mme Silva GABOUDIKIAN (Arménie) *poétesse*
Mme Anahid PAYANDUR (Arménie)
Dr. Mariam TER-KRIKORIAN (Arménie)
Mme Martine HOVANESSIAN (France)
Dr. Dicran KOUYOUMDJIAN (France-U.S.A.)
Mme Rita BALIAN (U.S.A.)

PARTICIPATION: Prix forfaitaire (compris) 4 jours
Arrivée: 6/11 Départ: 10/11 (conf.-séjour-déjeuner-dîner-dîner gala)
Hôtel 5 étoiles: 1 pers. 1 400 F. suisse — 2 pers. 2 100 F. suisse
Hôtel 3 étoiles: 1 pers. 900 F. suisse — 2 pers. 1 600 F. suisse

IMPORTANT : DATE LIMITE DES INSCRIPTIONS : 15 AOUT

Renseignement : U.G.A.B. Genève/Suisse : Case postale 429
Tél. : 22-735-93-02 (de 14h à 18h)
Fax : 22-786-84-30
U.G.A.B. Paris/France : M. Arto Hampartzoumian. Tél: 40-50-88-09

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 10
MERCREDI
10 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TYLEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.577 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.577

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

Է. ՓՐԷՍՈՆ - Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՊՈՒԿՕ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, երկուշաբթի Յուլիս 8–ին, ժամը 11·15–ին Ռուասի–Շառլ տը Կոլ օդակայանը ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետը՝ Վազգէն Մանուկեան, որու կ'ընկերանար իր ա· տեղակալը՝ Հ· Բագրատեան:

Այս անգամ ալ, այն յատուկ հիւրասնոցին մէջ ուր հաւաքուած էին 10–15 դիմաւորողներ, նախատեսուած չէր բարի գալուստի քանի մը խօսք ընել ժամանող նախարարապետին: Տարրական կեանցաղավարութեան այս անընդունելի թերացումը նախընթաց մը ունեցած էր, զոր մատնանշած էինք նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեանի ժամանած օրը (Մայիս 20), բայց, ըստ երեւոյթին կարեւորութիւն տուող ալ չկայ եւ ինչ որ ըսուի կը մնայ ձայն բարբառոյ յանապատի: Ուրեմն, այս անգամ ալ, Հայաստանէն ժամանողն էր, Վազգէն Մանուկեանը որ բարի գալուստի քանի մը խօսք արտասանեց ներկաներուն: Շեշտեց թէ իր այցելութեան գլխաւոր նպատակն է տնտեսական յարաբերութեանց հարցը, բայց կ'ուզէ նաեւ հանդիպում ունենալ գաղութին բոլոր հոսանքներուն հետ:

Նոյն օրը, Յուլիս 8, ժամը 17–ին, Վազգէն Մանուկեան 45 վայրկեան տեւող տեսակցութիւն մը կ'ունենար նախարապետ՝ Էտիթ Քրէսոնի հետ:

Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետը Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցին պարզած է Հայաստանի անկախութեան գործընթացը որ օրինաւոր ճամբով պիտի կատարուի ըստ խորհրդային Սահմանադրութեան: Բացատրած է արդէն սեփականացման քաղաքականութիւնը, որ արդէն կը կիրարկուի հողագործութեան մէջ: Փափաք յայտնած է որ Ֆրանսա խորհրդարանականներու պատուիրակութիւն մը ղրկէ Հայաստան Սեպ· 21–ին, հանրաքուէի առեն, եւ ծանրացած այն իրողութեան վրայ որ Հայաստան մեծ ակնկալութիւններ ունի Ֆրանսայի հետ տնտեսական գործակցութեան մարզին մէջ:

***

Ղարաբաղի եւ Շահումեանի չրջանը պատահած վերջին դէպքերուն առընչութեամբ, ներքին նախարար՝ Պուկօ յայտարարութիւն մը ըրած է Մոսկուայի Գիրադոյն Խորհուրդին առջեւ եւ անգամ մը եւս պատահածին «մեղքը» ձգած է Հայերուն վրայ, քանի պարզուեր է որ Շարապէն Կիրակի, յայտնուած է թէ էրքէչ գիւղը վերածուած էր բերդաքաղաքի մը, ուր 500–էն 1000 զինեալ մարտիկներ կային, զնդացիր, զինակառքեր եւլն· եւլն·: Այս ամբողջն ալ հետեւանք է եղեր Գորբաչովի որոշումին, վերցնելու չրջանի արտակարգ վիճակի դրութիւնը, ինչ որ պատճառ եղած է խորհ· զօրքին քաշուելուն: ՕՄՈՆ–ականներն ալ «ինքնութեան քննութեան» ձեռնարկեր են: Զոհերու թիւը 4 մեռեալ եւ 16 վիրաւոր է Ադերիներուն կողմը:

Այսպէս կը դրուի պատմութիւնը:

ՄԻԱՅՆ ԹԷ ԱՆՈՒՆԸ «ՁԱՐԹԸՐ» ՉԴՐՈՒԻ...

Էտիթ Քրէսոն հետաքրքիր Ա· կայանէն առած հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտնեց թէ բոլոր այն օտարականները, որոնք ապօրինի կերպով Ֆրանսա կը գտնուին պիտի վերադարձուին իրենց երկիրները, յատուկ օդանաւի հաւաքական մեկնումներով, որոնց անունը սակայն պէտք չէ չարքերը դրուի, չյիշեցնելու համար ներքին նախկին նախարար՝ Շ· Փասքուայի 101 մալիցիներու ծանօթ չարքերը: Այլ խօսքով ձախը կը պարտաւորուի աչքին ըրածը ընել, պայմանաւ որ նոյն անունով չմկրտուի: Եւ որպէսզի անունը չարքերը չդրուի, նախարարապետը կը բացատրէ.– «չարքերները մարդոց համար են, որոնք արձակուրդի կը մեկնին ցած դիներով: Հոս, բոլորովին ձրի է եւ արձակուրդի մեկնում չէ, այլ մարդիկը իրենց երկիրը առաջնորդելու հարց է, երբ արդարացուելիքը հաստատէ որ իրաւունք չունին հոս ըլլալու»: Էտիթ Քրէսոն չարդուիր իր գործածած ոճին նկատմամբ եղած դիտողութիւններէն, ընդհակառակն կը չարունակէ ազդարարելով.– «կամ նախարարները կը հնազանդին որոշումներու զոր տալու համար հո՛ս եմ, կամ չեն կրնար մնալ...»:

Էտիթ Քրէսոնի յայտարարութիւնները որոշ իրարանցում առեղծեցին իր իսկ կուսակցական չրջապատին մէջ: Փիէր Մօրուա յուզուած է, ինք կը նախընտրէ որ խիստ պատիժներու ենթարկուին օտարները զազանաբար Ֆրանսա մտցնողները եւ ընկերիէները (զազանաբար աչխատցնող): Հարլէմ Տէզիը ալ կը խորհի թէ այս ձեւով չէ որ առաջքն կ'առնուի զազանի մուտքերուն: Ինչ որ կը հանգարեցնէ առաւելաբար այն է որ Էտիթ Քրէսոնի այս որոշումը կը յաջորդէ Շիրաքի, Սէկէնի, Փասքուայի, Փանտրոմի նման (աջ) անձնաւորութեանց նոյնիսկ յայտարարութեանց: Մնայ որ զազիի այս պատմութեան մէջ, ընկերվարականները միշտ նեղը մնացած են: Աւելի նեղը կը ձգէ զիրենք Տիկին Քրէսոն իր յայտարարութեամբ, որուն խորքին մէջ, անկասկած համաձայն են: Կը մընայ սակայն գլխաւոր պայմանը՝ անունը չարքերը չդնել...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ: Պելկրատ կը մեղադրէ Սլաւոնիան, որ չի յարգեր յանձնառութիւնները եւ ազատ չարճակեր զերիները: Պրիոնի ստորագրուած համաձայնագիրը երեք եւրոպացիներու հովանիին տակ տասը կէտերէ բաղկացած էր, որոնց գլխաւորներն էին.– Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդները միայն կրնան որոշել իրենց ապագան: Եուկոսլաւ նախագահութիւնը ամբողջական հեղինակութիւն պէտք է ունենայ բանակին վրայ: Սահմանային (Աւստրիոյ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ) անցքերու հակակչիռը կ'ապահովի սլաւոն ոստիկանութեան կողմէ, ըստ դաշնակցային կարգադրութեանց: Քաղաքային եւ զինուորական դէպերու միջազգային առաքելութիւն մը (30–էն 50 հոգի) կը ղրկուի որպէսզի հսկէ կացութեան Սլաւոնիոյ եւ ի հարկին Խրուաթիոյ մէջ: Յուլիս 9–ին, հաստ լուրերու համաձայն, հրադադարը խզուած է եւ կրակ բացուած է դաշնակցային ուժերու վրայ:

7000 ՔԻԻՐՏ, գլխաւորաբար երախաներ, մեռած կ'ըլլան Ապրիլին, Իրաքէն Թուրքիա փախուստի ընթացքին, ըստ հիւանդութեանց հակակչռի ամերիկեան կեդրոնի պատասխանատու բժիչկին:

ՍԻՒԶի ՓՐԻՄ Ֆրանսական չարժանկարի ընտանի դէմք մը, մանաւանդ անցեալ ունեցող սերունդի մը համար, մեռաւ 95 տարեկանին: Բացառիկ խառնուածքի տէր, խազացած է մեծերու կողքին, ինչպէս՝ Շ· Վանէլ, Հարի Պօռ, Ռէմիւ եւլն: Անմոռանալի էր Ռընուարի «Պաֆոն»ին մէջ Ժուվէի կողքին:

ՄԱԿ–ի ԸՆԴՀ· ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ փէրէզ տէ Քուէյար Պոլիս կը գտնուի· հոն հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ վարչապետ Մ· Եըլմազի հետ: Յառաջիկայ օրերուն հաւանական է որ օրակարգի նիւթ ըլլայ կիպրոսի հարցը: Ընդհ· քարտուղարը հանդիպում մը պիտի ունենայ նաեւ նախագահ Էօզալի հետ:

ՔԻԻՐՏ պատասխանատուի մը (աչխատանքի կուսակցութիւն, ՓՔՔ) դիակը գտնուած է Շարաթ օր Տիարպէքիր: Կուսակցական ղեկավարներու համաձայն սպաննուելէն առաջ չարչարուած է:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ մարզը 87 տարեկան ձախոնցի մըն է, որ 15 միլիառ տոլար (93 միլիառ Ֆր·) «կը կշռէ»: Ամերիկեան պարբերականին զասաւորման մէջ Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ ընտանիքը՝ Սէյտու – Շլէօմպէրժէ 40–րդ դիրքի վրայ կը հասնի:

«ԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

(Ե. եւ վերջ)

Հ.– Երբ կը խօսէիք Պոլսոյ Հայութեան միասնականութեան մասին, յիշեցիք պատրիարքական ընտրութեան ճախօրեակին պարզուած պատկերը որ կը հակասէ ձեր արտայայտութեան. որքան որ տեղական մամուլը կը ցոլացնէր, երկու բեւեռացումով, զօրաւոր հակամարտութեան մը բեմը եղաւ Պոլիս: Սակայն անգամ մը ընտրութիւնը տեղի ունենալէ ետք, տիրապետեց աւանդական գիծը, ներքին միասնականութեան մը գիծը: Ինչպէ՞ս կը բացատրէք այս փոփոխութիւնը:

Պ.– *Առաջ ամէնէն մեծ վնասը եղաւ այն որ Շնորհք Պատրիարքի յիշատակի ոգեկոչման հանդէսին Պ. Ռ. Հատտէճեան ինք ըսաւ թէ վեց ամսուան ընթացքին պատրիարքը կրցաւ բոլորը համախմբել եւ բոլորին սէրն ու համակրանքը շահիլ: Սակայն սոսկ եղաւ. խորհրդակցական ժողովին երեք անդամ ես անճշտապէս պիտի որոշէի: Երեքը որ որոշեցի, ինծի քուէ տուած անձեր չէին: Երբ այս ոգին ցոյց կու տաս, այդ զատողութիւնը կը վերնայ արդէն: Այսօր Պոլսեցին կը հաւատայ թէ իրարու դէմ ըլլալով ոչ մէկ տեղ կրնանք հասնիլ:*

Դժբախտաբար այլ գաղութներու քաղաքական կազմակերպութիւնները, աւելի ճիշդ՝ կուսակցական կազմակերպութիւնները են որ կը չլսեն ժողովուրդը, ինչ որ մեզի համար դժբախտութիւն է արդէն: Մենք որ այսքան տարիներու ըմպիւտ մը ունինք, չենք կրցած Հրեաներուն ձեւով կեդրոնացում մը ստեղծել:

Հ.– Այս իրականութեան մէջ ընդունի՞ք նաեւ թէ անճեռնիսա ու անգիտակից եկեղեցական ղեկավարներ որոշ դեր կ'ունենան: Կ'օգնե՞ն այդ վիճակին: Մինչդեռ կացութեան ու իր պարտականութեան գիտակից կրօնական պետ մը կըրնայ –գոնէ որոշ չափով– սահման մը դնել կուսակցութիւններով ստեղծուած հատուածականութեան:

Պ.– Եթէ նման եկեղեցականներ կան, ատոր ալ պատճառը ես աչխարհական կազմակերպութիւնները կը նկատեմ:

Հ.– Ի՞նչպէս:

Պ.– Որովհետեւ անոնց թիկունք կը կանգնին եւ զանոնք սխալ ճամբու մէջ կը դնեն: Պէտք չէ մոռնալ որ բոլորս ալ հոգեղէն ենք, մեր սխալներն ու առաւելութիւնները ունինք. աչխարհականները եթէ դիտակից են, պէտք է տեսնեն անոնց առաւելութիւնները, ոչ թէ տկարութիւններէն օգտուելով զանոնք դէպի խորխորատ քաչեն:

Հ.– Չէ՞ք կարծեր որ ճիշդ հոս է գիտակից կրօնականին դերը. աչխարհականը որ յաճախ բաղաքական հակումի մը մարդն է, կարելի է ըսել թէ իր դերին մէջ է փորձելով ազդեցութեան շրջանակը լայնցնել: Ատո՛ր է որ պէտք է սահման դնէ կրօնական ղեկավարը: Աչխարհական ղեկավարներու կեդրոնախոյս գործելակերպին դէմ եկեղեցին պէտք է յայտնի որպէս կեդրոնաձիգ ուժ եւ ասիկա է որ կը բացակայի: Եկեղեցին չի կրնար հաւաքողի, համախմբողի իր դերը կատարել:

Պ.– Քանի որ հայկ. եկեղեցին ազգ. եկեղեցի է, կ'ըսուի, մեր աչխարհականները ազգ. եկեղեցի ըսելով կը կարծեն թէ իրենց բոլոր ազգ. հոսանքները, կամ մտածողութիւնները եկեղեցի կրնան բերել եւ ատիկա կը ստեղծէ արդէն դժբախտութիւնը: Ես որեւէ կազմակերպութեան դէմ չեմ, դէմ ըլլալու իրաւունք ալ չունիմ. նախ Հայ մըն եմ, ժողովուրդիս կը պատկանիմ, բայց այդքան պէտք չէ որ եկեղեցին աչխարհականացնեն. մեր եկեղեցին կաթողիկէ եկեղեցիին բռնատիրութիւնը չունի. լայնախոհ է, վարչական գետնի վրայ ամէն ինչ ձգուած է աչխարհական դասուն, բայց ատիկա ըսել չէ որ աչխարհական դասը իրաւասու պիտի ըլլայ նաեւ եկեղեցական կեանքը կառավարելու. հոս է որ դժբախտութիւններ կը ստեղծուին:

Հ.– Երբ կ'ըսեք հայկ. եկեղեցին, ընկատի կ'ունենաք Հայաստանի ու Սփիւռքի գոյգ թեւերը: Ներկայիս, Հայաստանի մէջ ուր չկայ Սփիւռքի սահմաններուն շփոթը, կայ պետականութիւն ու եկեղեցական իշխանութիւն, այս վերջնիին տրկարութեան, անզօրութեան մասին մըտածելու կը մղէ ներկայի ոչ շատ առողջ պատկերը:

Հոն ազատ ասպարէզ գտած են ընդունելի, անընդունելի ամէն տեսակի աղանդներ. կան մորմոններ, հեթաւոսներ, հարի–Քրիշնայականներ եւլն., եւլն.: Եօթը տասնամեակի արգելքներէն ետք, ըսեմ թէ քնական է այս պոռթկումը, բայց միւս կողմէն այս պատկերը չի՞ մտներ նաեւ կացութեան տիրապետելու եկեղեցական իշխանութեան անզօրութիւնը:

Պ.– Այսօր, ըսենք նախ որ Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւնները կան ուր արգիլուած է աղանդներու մուտքը, ինչպէս Վրաստան: Հայաստանի կառավարութեան ազատախոհութիւնը որոշ չափով այս բոլորին պատճառ է: Մեր ժողովուրդը ոչ թէ 70, այլ 170 տարի ալ եթէ համայնավար վարչակարգով մնայ, չի մոռնար իր կրօնքը. ընդհակառակն, ատիկա մեզի ի նպաստ եղաւ: Որքան որ եկեղեցւոյ, կրօնքի դէմ քարոզչութիւն ըրին, անաստուածութիւն ուղեցին մըտցնել, հակաղդեցութիւնը այնքան զօրաւոր եղաւ:

Միայն թէ այս աղանդաւորներուն դէմ Էջմիածին հարկաւոր պատրաստութիւնը չունէր ու անակնկալի եկաւ այս խուժանին դէմ: Բայց ես կը հաւատամ որ ատիկա ժամանակաւոր է: Յետոյ մի՛ մոռնաք որ այս աղանդաւորները արտասահմանէն բերուած մեծ դրամարներ կը ծախսեն հոն. ատիկա որոշ տեղ մը մինչեւ կը չարունակուի ու կը կենայ: Այն ատեն այս բոլորը պիտի վերջանան:

Այս ուղղութեամբ արդէն Վազգէն Կաթողիկոսին հետ ալ խօսած եմ, սկսած են լաւ կազմակերպուիլ: Օրինակ, սկսած են չափահասներու կրօնական դաստիարակութիւն տալ, դպրոցներու մէջ հայ եկեղեցւոյ պատմութիւն, կրօնք դասաւանդել: Ուսուցիչներ կը պատրաստուին: Կարելի չէ ըսել թէ ձեռնածալ նստած են:

Հ.– Վերադառնալով մեզի, ինչ որ ըսուեցաւ կը վերաբերէր դրական երեսակներու. սակայն, հաւանօրէն, դուք նաեւ դժուարութիւններ կ'ունենաք որպէս Պոլսոյ պատրիարքական աթոռի գահակալ:

Պ. Ամէն պատասխանատու իր դժուարութիւնները ունի. սակայն երբ ատոնք պիտի առնենք իբրեւ բեռ եւ պիտի մտածենք թէ դժուարութիւններու տակ ենք, ոչ մէկ գործ կրնանք ընել: Այսօր Թուրքիոյ մէջ ես դժուարութիւն չեմ զգար ըսելու թէ որեւէ նախ տեղացի եմ, մեր ժողովուրդը կը ճանչնամ. չատ լաւ գիտեմ թուրք ժողովուրդը. տեղւոյն լեզուն չատ լաւ կը խօսիմ, պաշտօնավարած եմ աստիճան առաջ, բանակին մէջ պահեստի սպայ եղած եմ...: Այս ամբողջը իրենց որոշ դերը ունին եւ իմ գործս կէսով կը դիւրացնեն: Մէկը որ իր գործէն չի քաշուիր անկարելի է որ նեղութեան մէջ ըլլայ: Ասիկա ըսել չէ որ ես չատ հանգիստ աթոռի մը վրայ նստած եմ. ոչ: Բայց ամէն բան աչխատանքի կը կարօտի եւ ես ուր որ գտնուած եմ աչխատանքէ չեմ փախած:

Հ.– Վերջերս Պոլսոյ հայ մամուլին մէջ կարդացիք Գրնալըի եկեղեցիին յարակից սրահին փլուզումին լուրը: Այս տեսակի պատահարներ նեղութիւն չե՞ն պատճառեր:

Պ.– Այդպիսի բաներ անցեալին ալ պատահած են. օրինակի համար, երկու անգամ Պալըքլըի դերեզմանատան մէջ չինուած մատուռը քանդուած է որովհետեւ առանց արտօնութեան ճամբայ ելած են: Գիտէք որ Լօզանի դաչնագրին համաձայն փոքրամասնութիւնները նոր չէնք չինելու իրաւունք չունին, թէեւ նոր չէնքեր չինուած են: Անհրաժեչտ էր կանխաւ յատակագիծ ներկայացնել քաղաքապետութեան եւ դիմումնագիրը տալ: Մինչդեռ քաղաքապետին բարեկամութեան վստահելով ուղղակի չինութեան ձեռնարկեցին: Քաղաքապետարաններուն մէջ միայն մէկ կուսակցութեան պատկանող պաշտօնատարներ չկան: Ընդդիմադիրներ որպէսզի նեղեն քաղաքապետը, նման միջոցներու կը դիմեն:

Հ.– Բոլորովին այլ ոլորտի հարցում մը. Հայաստանի եւ Թուրքիոյ ներկայի փոխ–յարաբերութիւնները ի՞նչ անդրադարձ կ'ունենան Թրքահայ գաղութին վրայ:

Պ.– Շատ լաւ արդիւնք կրնայ ունենալ ատիկա ի նպաստ նաեւ մեր գաղութին: Կրնան Պոլսոյ հայ վաճառականները, գործատէրերը չատ լաւ քալեցնել այդ յարաբերութիւնները:

Ճիշդ է որ արտասահմանեան որոշ կազմակերպութիւններ այս պարագան իրենց տարիներու քարոզչութեան գէ՞մ կը նկատեն, բայց եթէ կ'ուզեն որ Հայաստան ազատ առեւտուրի աչխարհին մաս կազմէ, մխակ ճամբան Թուրքիան է: Թուրքիա այսօր արդէն Ախուրեանի կամուրջը բացած է. նոյնիսկ օտար երկիրներէ հասած օժանդակութիւնը ռիսկի նաւահանգիստէն այդ ճամբով Հայաստան մուտք գործած է: Երբ Մայիսին Հայաստան գայի, հայ առեւտրականներ կային Պոլիսէն որոնք պայմանագրեր ստորագրեցին, անշուշտ արտօնութիւնը ունենալով Թուրքիոյ կառավարութենէն:

Հ.– Կարելի է յուսալ, կ'ենթադրեմ որ առեւտրական այս յարաբերութիւնները պիտի յանգին նաեւ մշակութային յարաբերութիւններու բրհահայութեան եւ Հայաստանի միջեւ:

Պ.– Այո, ատիկա պիտի նպաստէ մանաւանդ մեր դպրոցական կեանքին. ուրիշ պիտի ըլլայ որ մեր հայերէնի ուսուցիչները երթան ու իրենց մասնագիտութիւնը Հայաստան ընեն:

Հ.– Հայաստան ալ ատիքը պիտի ունենայ աւելի յարաբերելու արեւմտահայ լեզուին ու մշակոյթին հետ զոր բաւական չափով չի ճանչնար:

Պ.– Թուրքիա այսօր մշակութային յարաբերութիւն ստեղծած է խորհ. Թուրքիոյ Հանրապետութիւններու հետ. մասնաղէտներ, լեզուաբաններ եւլն. կը գրկեն հոն: Մեզի համար ալ երկկողմանի օգուտ կ'ունենայ Հայաստանի հետ նաեւ մշակութային կապերու հաստատումը:

***

Գաղութ մը որուն ղեկավարութիւնը գիտակից է իր գրաւած աթոռին ոչ միայն բարձերուն ու թիկնոցին փափկութեան, այլեւ անոր ծանրութեան. ուհամայնք մը որ հաւատք եւ յարգանք ունի այդ ղեկավարութեան: Յստակ չէ «հրաշք»ին տարազը. այսուհանդերձ, ոչինչ կ'արգիլէ «մոլեռանդութեան» վարկածին ծագումը շարունակել, երբ ոսկեղէն տերը կը հրամայեն աթոռներու միայն բազմոցները նկատի ունենալ...:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՇ, ԲԱՑՑ ՈՉ ՈՒՇԱՑԱԾ

Սփիւռքահայ իւրաքանչիւրը արուեստագէտի համար բնական երազանք է հայրենի բեմահարթակին կանգնելը, հայաստանցի հայրենակիցներուն գնահատանքին արժանանալը: Այս իմաստով բացառութիւն չէր կարող լինել նաեւ Ֆրանսահայ կոմպոզիտոր, խմբավար, Փարիզի Սիփան – Կոմիտաս երգչախմբի երկարամեայ ղեկավար Կարպիս Ախրիկեանը, որի այդ երազանքը, ցաւօք, չափազանց ուշ իրականացաւ: Պատկանելով անցած տարիներին երկրի իշխանութիւններին ոչ ցանկալի քաղաքական հոսանքի, Ախրիկեանի արուեստը երկար ժամանակ չնկատուեց ըստ արժանւոյն չղնահատուեց հայրենիքում, եւ միայն վերջին տարիներին, ազգային զարթօնքի բերած բարերար հոսանքի շնորհիւ կատարուող մեր արժէքների վերաշնահատման ընթացքը հնարաւոր դարձրեց նաեւ Կարպիս Ախրիկեանի հանդիպումը հայրենի ունկնդրի հետ:

Ծնունդով եգիպտահայ է Կարպիս Ախրիկեանը: Նախնական կրթութիւնն ստացել է Ազեքսանդրիոյ Պօղոսեան ազգային վարժարանում, ապա տեղի ամերիկեան քոլէճում: Արդէն իսկ վարժարանում ի յայտ եկած նրա երաժշտական տաւեալները նախանշում են կեանքի յետագայ ընթացքը: Ուսմանը զուգահեռ խոտացի երաժիշտ–մանկավարժ Ֆրանչիչինիի մօտ երաժշտական կրթութիւն ստանալով՝ նա դառնում է հէնց նոյն՝ Պօղոսեան վարժարանի երգեցողութեան ուսուցիչը, ապա եւ Ազեքսանդրիայում Համազգային մշակութային միութեան հիմնած երգչախմբի ղեկավարը: Երգչախումբը չատ չուտով լայն համբաւ ձեռք բերում եգիպտահայ համայնքում, եւ Գահիրէում, պետական ղեկավարների պատուին տրուած մի հրաչալի համերգից յետոյ, Համազգային մշակութային միութեան եւ «Յուսաբեր» ընկերակցութեան ղեկավարները որոշում են Ախրիկեանին դարձուղել Ֆրանսիա՝ երաժշտական բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու, պայմանով, որ նա վերադառնայ Եգիպտոս եւ չարունակի իր դրծունէութիւնը ի չահ համայնքի:

Սակայն, երբ 1953–ին Ախրիկեանը Փարիզ է գալիս, այստեղ գործող յայտնի Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը կորցրած է լինում իր նշանաւոր ղեկավարին՝ Գուրգէն Ալէմշահին, եւ Ախրիկեանը ստանձնում է երգչախմբի ղեկավարութիւնը՝ միաժամանակ ուսանելով Փարիզի երաժշտանոցի փիլիսոփայութեան եւ դեղադիտութեան բաժնում՝ Օլիվիէ Մեսիանի դասարանում, իսկ նրա տաղավարական ունակութիւնները կատարելագործում է էքոլ Նորմալ սիփէրիէօր որ լա միւզիք բարձրագոյն դպրոցում:

Երաժշտանոցն աւարտելուց յետոյ, հաւատարիմ իր խոստմանը, նա ուղում է վերադառնալ Եգիպտոս, սակայն Ֆրանսահայ համայնքի ղեկավարները անհրաժեշտ նկատելով Եւրոպայի կենտրոնում հայկական ազգային որակեալ երգչախմբի գոյութեան կարեւորութիւնը՝ դիմում են եգիպտահայ ազգայիններին՝ Ախրիկեանին Փարիզում պահելու խնդրանքով:

Այսպէս նրա կենսագրութիւնը մէկ անգամ ազատ առեւտուրի աչխարհին մաս կազմէ, մխակ ճամբան Թուրքիան է: Թուրքիա այսօր արդէն Ախուրեանի կամուրջը բացած է. նոյնիսկ օտար երկիրներէ հասած օժանդակութիւնը ռիսկի նաւահանգիստէն այդ ճամբով Հայաստան մուտք գործած է: Երբ Մայիսին Հայաստան գայի, հայ առեւտրականներ կային Պոլիսէն որոնք պայմանագրեր ստորագրեցին, անշուշտ արտօնութիւնը ունենալով Թուրքիոյ կառավարութենէն:

Հ.– Կարելի է յուսալ, կ'ենթադրեմ որ առեւտրական այս յարաբերութիւնները պիտի յանգին նաեւ մշակութային յարաբերութիւններու բրհահայութեան եւ Հայաստանի միջեւ:

Պ.– Այո, ատիկա պիտի նպաստէ մանաւանդ մեր դպրոցական կեանքին. ուրիշ պիտի ըլլայ որ մեր հայերէնի ուսուցիչները երթան ու իրենց մասնագիտութիւնը Հայաստան ընեն:

Հ.– Հայաստան ալ ատիքը պիտի ունենայ աւելի յարաբերելու արեւմտահայ լեզուին ու մշակոյթին հետ զոր բաւական չափով չի ճանչնար:

Պ.– Թուրքիա այսօր մշակութային յարաբերութիւն ստեղծած է խորհ. Թուրքիոյ Հանրապետութիւններու հետ. մասնագէտներ, լեզուաբաններ եւլն. կը գրկեն հոն: Մեզի համար ալ երկկողմանի օգուտ կ'ունենայ Հայաստանի հետ նաեւ մշակութային կապերու հաստատումը:

***

Գաղութ մը որուն ղեկավարութիւնը գիտակից է իր գրաւած աթոռին ոչ միայն բարձերուն ու թիկնոցին փափկութեան, այլեւ անոր ծանրութեան. ուհամայնք մը որ հաւատք եւ յարգանք ունի այդ ղեկավարութեան: Յստակ չէ «հրաշք»ին տարազը. այսուհանդերձ, ոչինչ կ'արգիլէ «մոլեռանդութեան» վարկածին ծագումը շարունակել, երբ ոսկեղէն տերը կը հրամայեն աթոռներու միայն բազմոցները նկատի ունենալ...:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԱՐԱՏ ԾՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑ ԿՈՑՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅ («Յառաջ»).–

Ուսումնական տարին վերջացաւ։

Դպրոցական հաստատութիւնները դռները փակելէ առաջ յաճախ կը կազմակերպեն՝ ծնողավաճառ, դեղարուեստական յայտագիր, ցուցահանդէս, մարզական մրցումներ եւլն.... Այս ձեռնարկները առիթը կու տան աշակերտներուն արտայայտելու իրենց ընդունակութիւնները, երբեմն թաքուն մնացած կարելիութիւնները, ձիրքերն ու ինչու չէ տաղանդը։ Նոյն առեն կապ մըն է որ կը ստեղծուի ղպրոցին եւ ծնողքներուն միջեւ, ղպրոցին եւ արտաքին աշխարհին միջեւ։

Այսպէս, Կիրակի, Յունիս 30–ին, տեղի ունեցաւ «Ժիլիթիս» թատրոնին մէջ, լեցուն ծայրէ ի ծայր, Անարատ Ցղութեան Հայ Կոյսերու Վարժարանի ամավերջի հանդէսը։ Նշան Ծ. Վրդ. Գարաքէհյեան ժողովրդապետը հայ կաթողիկէ համայնքին իր ներկայութեամբ կը պատուէր ձեռնարկը։

Վարժարանը կը բոլորէ իր 31–րդ տարին։ Տեսչուհին է Կոյր Արեեմիս Աչէքեան, օգնական ունենալով Կոյր Մաթըլէն Տապաղեանը։ Վարժարանը ունի միչտ մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի լրիւ կառոյց։ 1990–91 տարեշրջանին յաճախած են 228 աշակերտ որոնցմէ 72ը ծագումով հայ։ Կը պաշտօնավարեն 8 ուսուցչուհի։ Կոյրերը եւս կը դասաւանդեն։ Ուրիչ անգամ ալ գրած ենք, եթէ 228 հայ ծնողք ներկայանան իրենց դաւակները արձանագրելու համար, վարժարանը կ'ունենայ 228 հայ աշակերտներ։ Հայ Կոյրերու ուխտը, ջերմ փափաքն է ծառայել, նուիրուիլ հայ մանուկներու ազգային, տոհմային դաստիարակութեան։ Վարժարանին դռները բաց են նախ հայ աշակերտներուն առջեւ, եւ սակայն...։ Նիւթ մը որ յաճախ ընդլայնած ենք. կրկնութիւններ չընենք։

Հանդէսը բացաւ տեսչուհի՝ Կոյր Արեեմիս Աչէքեան։ Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց՝ աշակերտ, ուսուցչուհի, ծնողք որոնք չանք եւ ժամանակ չխնայեցին այս օրուան կազմակերպութեան համար, ամրապնդելով ընտանեկան մթնոլորտը որ կը տիրէ հաստատութենէն ներս։ Դիտել տուաւ որ Յունուարէն ի վեր, ըստ բարենորոգման ծրագրին, ղպրոցը չրջաններու դործընթացի փորձը կը կատարէ։ Պատկերազրութիւնը, մարզախաղերը, ընթերցումը եւ ղպրոցին այս հանդէսի պատրաստութիւնը կազմած են երեք չրջաններու աշխատանքի նիւթերը։ Աւելցուց նաեւ որ դալ տարի անգլերէնի դասընթացքներ պիտի տրուին տարրական դասընթացքին Ա. եւ Բ. տարիներուն, միջին դասընթացքի Ա. եւ Բ. տարիներու աշակերտներուն։ Կոյր Արեեմիս Աչէքեան աւարտեց իր ճառը ըսելով՝ «Կը յուսամ որ միասին, փոխադարձ հասկացողութեան եւ գործակցութեան ոգիով մը պիտի շարունակենք աշխատիլ մեր սիրելի զաւակներուն լաւագոյն ապագային համար։ Պատրաստել բերրի հողը, ունենալ Աւետարանը որպէս ուղեցոյց, կաթոդիկէ դպրոցին առաքելութիւնն է»։

Ցայտագիրը սկսաւ հայկական բաժինով մը՝ պար, երդ, խմբերդ, արտասանութիւն։ Նախակրթարանի աշակերտները երդեցին՝ «Մենք մանուկ Հայոց ազգի», «Ախ ինչքան ինչքան կարօտել եմ քեզ», «Գարուն բացուեց մեր նոր աշխարհ» խմբերգները։ Միջին դասընթացքներու աշակերտները վարժ, սահուն հայերէնով եւ լաւ չեչտով արտասանեցին «Կարգա՛» (Սարմէն), «Ուր էլ որ դնամ» ((Յովհ. Շիրազ), «Ո՛չ որբուկը չեմ» (Յովհ. Շիրազ) քերթուածները։ Իսկ խմբովին աշակերտները արտասանեցին Պ. Սեւակի նշանաւոր դարձած տողերը՝ «...Կանք, պիտի լինենք եւ դեռ չատանանք»։ Տարրական դասընթացքներու աշակերտներ հանդէս եկան պարերով։ Իսկ մանկապարտէզի աշակերտները միասնաբար երդեցին եւ արտասանեցին։

Հայ աշակերտութեան կողմէ ներկայացուած այս համակրելի եւ զօտեպնդիչ յայտագրէն յետոյ ելոյթ ունեցան մանկապարտէզի աշակերտները։ Երաժշտութեան կշռոյթով ներկայացուցին՝ նորոյթներու տողանցք մը, նոր ձեւտումներ եւայլն...։ Բ. չրջանի աշակերտները երեք տեսարաններով բեմադրեցին «Կղզոպատրայի համրորդութիւնը» եւ բաժչտական կատակերգութիւն մը։ Դադարին, խօսք առաւ, աշակերտներու ծնողաց դաշնակցութեան (Ա. Փ. Է. Լ.) ներկայացուցիչը որ արտայայտուեցաւ դնահատական խօսքերով հայ Կոյրերու դպրոցին եւ օրուան ձեռնարկի մասին։ Յայտագրի Բ. մասը դարձեալ երաժշտական կատակերգութիւն մըն էր ներչնչուած՝ «Փէթըր Փան»էն։ Հանդէսը վերջ գտաւ խմբերգով մը մասնակցութեամբ բոլոր աշակերտներու։

Հաճելի ցերեկոյթ մը, որուն չայոդութեան համար ուսուցչուհի, աշակերտութիւն, ծնողք լրջօրէն աշխատած էին։ Իրենց խանդավառութիւնը, եռանդը եւ ուրախութիւնը փոխանցեցին ունկնդիրներուն։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՌԱՏԻՊ ՀԵՌԱՏԻՊ ԶԱՅՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒՆԻՍ 1991)

ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

Կումայրիի Անի թաղամասի երկյարկանի նոր մանկապարտէզը որուն տրուած է Յաստիկ անունը, լաւագոյն պայմանները ունի մանկական առողջութեան պահպանման, դաստիարակման ու հանդիստին համար։ Շինարարները մանուկներուն որպէս բարեկամութեան խորհրդանիչ, մանկապարտէզի բակին մէջ դետեղած են խաչքար մը։ Նորակառոյց թաղամասին մէջ բացուած երկրորդ մանկապարտէզն է այս մէկը. մինչեւ տարեվերջ կը բացուի նաեւ երրորդը։

***

ՏԻԿՆԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Դոնի Ռոստովի եւ քաղաքին հայ փոքրիկներուն «Ոսկէ ձուտիկ»ի 18 ներկայացում տուած է Կումայրիի տիկնիկային թատրոնին խումբը։ Անցեալ տարի Հայկական մշակոյթի օրերուն անոնք բեմադրած էին «Քաջ Նազար»ը, ինչ որ պատճառ եղած էր ներկայ հրաւէրին։ Խումբը նաեւ Զալտիր գիւղին մէջ օգնած է հայկական տիկնիկային թատրոնի մը հիմնումին։

***

ԻՐԱՆԱՀԱՑ ՆԿԱՐԻՉԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի Ազգ. պատկերասրահին մէջ բացուած է Սմբատ Կիւրեղեանի դործերու ցուցահանդէսը։ ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են պատկերասրահի տնօրէնը Շահէն Խաչատրեան, Պարոկաստանէն ներդաղթած նկարիչ Արշալոյս Աղայեան եւ Երեւանի Թէքնիք համալսարանի դասախօս Ստեփան Զարգարեան։ Շնորհակալութեան արտայայտութիւն ունեցած է 78–ամեայ նկարիչը եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ համալսարանի դասախօս զաւակը։

***

ՎՃԱՐՈՎԻ ՈՒՍՈՒՄ

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններուն մէջ վճարովի ուսանողներ եւս ունենալ յաջորդ դասաչրջանէն սկսեալ։ Ընդունելի 7070 ուսանողներէն 2255ը վճարովի օրինավիճակ պիտի ունենան տարեկան ընդհ. առմամբ ութ հազար ռուբլիով։ Կը նախատեսուի վճարովի դարձնել նաեւ Սփիւռքէն ուսանողներու ուսուցումը, որուն եկամուտը պիտի մըտնայ Հայաստանին։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՑ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐՈՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՑ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԱՐՄԱՇՈՒ

1834–ին կառուցուած եկեղեցին Ս. Յակոբ՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Յակոբ Քահանայ, 75 տարու, , տաժանագին աքսորէ մը վերջ հայրենադարձ ըլլալով՝ իր երկրաժէչտը առած։

Խորէն Քահանայ, 35 տարու, Տէր Զօր խողխողուած։

Զինադադարէն յետոյ, երբ տեղւոյն բնակչութենէն խլեակները հայրենադարձ կ'ըլլան, կ'ունենան իրենց նորընծայ երէցը՝ յանձին

Սմբատ Քահանայ Ալազաեանի, 1919 Նոյեմբեր 2–ին ձեռնադրուած Մեսրոպ Եպիսկ. Նարոյեանէ։ Շատ չանցած՝ իր հօտին հետ կրկին խաղալիկ դարձած Միլլիճիներու չահատակութեանց։

2.– Խաչ Գիւղ.– Աբմաչու մօտ գիւղակ՝ 1895–ին կազմուած հայ–լազերէ, 45 տունոր, որոնք մեծամասնութեամբ կը քշուին Գոնիա եւ Հալէպ, ոչ ոք մնալով վերապրող։ Չինուորի քանի մը ընտանիք միայն կ'արտօնուին մնալ չրջակաները։ Գիւղն ունէր համանուն մատուռ մը՝ որուն հոգեւոր հովիւներն էին

Ներսէս Ծ. վարդապետ Տէր–Բարթողիմէոսեան.– Ծնած 1845–ին, նախադպրեվանքեան չրջանի միաբան, վարդապետ ձեռնադրուած 1870–ին։ Առեն մը Պըչկը Տէրէի իր ագարակը կ'առանձնանայ, ուր ապա կը հիմնէ այս գիւղը, վարելով հոն ճգնաւորական խաղաղաւէտ կենցաղ մը։

Ծերունազարդ հասակին մէջ՝ կ'անցնի տարագրութեան ճանապարհի բոլոր հանդրուաններէն ու տառապանքներէն, մինչեւ Պասլ՝ ուր կը վախճանի հիւծեւկոծ։

Յուսիկ Քահանայ Թէրզեան.– Ծնած 1871 Մարտ 18–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոսէ 1909 Ապրիլ 19–ին։

Հակառակ բացարձակ օրէնքին՝ որ պինուորութենէ վերծ կը կացուցանէ կղերական դասը, աքեմը հանել տալով՝ կը տանին պինք իբր հասարակ զօրք։ Այդ օրէն ի վեր ո՛չ մէկ լուր իրմէ։

ԳԱՐԱՄՈՒՍԱԼ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑՔ

Նիկոմիդիոյ ծոցին հարաւակողմը՝ Հէրէքլի դիմաց, Գ. կարգի գայմագամութիւն, գուտ Թրքաբնակ, որ յայն գիւղերէ զատ՝ ունի հետեւեալ հայաբնակ գիւղերը։

(Ծունաբնակներէն 350 տնուր Ֆուղլաճըքը /որ մէկուկէս ժամ հեռու է Մէրտէկէօղէն/ 1920 Յուլիս 10–ին հրդեհեցին Միլլիճիք եւ հարիւրաւորներ ջարդեցին)։

1.– Մէրտէկէօզ, քաղաքին հարաւ դին՝ 18 քիլոմեթր վերօք, 1,400 հոգի հայ բնակչութեամբ՝ որմէ 450 հոգի միայն վերապրող։ Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ որ 1896–ի ժաժէն 2 տարի ետք վերաչինուած է եւ ուր կը պաշտօնավարէին

Կարապետ Քահանայ Կասկամեան.–Ծնած 1864, Յունուար 2–ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Վրթանէս Գրգըլօղլեան, ուսած անգ, օծակից Տ. Յովհաննէս Տէր–Վրթանէսեանի։ Կ'աքսորուի նախ Աֆիոն Գարահիսար։

(Շար. 249)

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՌԱՏԻՊ ՀԵՌԱՏԻՊ ԶԱՅՆ

ընդմիշտ միահիւսուում է Սիփան – Կոմիտասի կենսագրութեանը։

Այսօր Սիփան – Կոմիտասը ոչ միայն սփիւռքահայ ամէնէն երկարակեաց երգչախմբերից է, այլև ամէնէն գործունը եւ կառավղական իր բարձր մակարդակով բարձրացրել է ոչ միայն Փարիզի ու Ֆրանսիայի այլ քաղաքների ունկընդիրների, այլեւ ելոյթներ է ունեցել Պրիւսէլում, Ամստերտամում, Միւնիխում, Գեռնում, Ժընեւում, Յիւրիխում, Վենետիկում եւ այլուր՝ տարածելով եւ ըստ արժանւոյն ներկայացնելով հայ երգը։

Երգչախմբի երգացանկը կազմուած է հայ դասական ու ժամանակակից կոմպոզիտորների ստեղծագործութիւններից (Կոմիտաս, Ալէմշահ, Էդկար Յովհաննիսեան, Խաչատուր Աւետիսեան եւայլն)։ Զգալի տեղ ունեն նաեւ Կարպիս Ափրիկեանի ստեղծագործութիւնները ու երգչախմբային մշակումները։ Որպէս ըստեղծագործող Ափրիկեանին յատուկ է քնարական–լաւատեսական հէնքը, որի հիմքը յատկապէս հայկական ժողովրդական երգարուեստի հիմնական որակներն են։

Սակայն ամբողջական չէ Ափրիկեանի վաստակը միայն երգչախմբային գործունէութեամբ չրջանակելը։ Ստեղծագործական մի յարկի տակ ի մի հաւաքելով հայ երգի աւելի քան 75–80 երկրը–պզուների (երգչախմբում կան նաեւ մի քանի Ֆրանսիացիներ), Ափրիկեանը կառոյցում է Սիփան - Կոմիտասը դարձրել ազգային մշակոյթի իւրատեսակ կենտրոն, որն իրականացնում է հայրենանուէր բազմաթիւ այլ ձեռնարկներ։

Երգչախմբի չանքերի չնորհիւ Ալֆորվիլի քաղաքապետարանը քաղաքի փողոցներից մէկը կոչեց Կոմիտասի անունով, որի բացման արարողութիւնը կատարեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինը։

Մի քանի չարաթ առաջ դաշնուելով հայրենի հողի վրայ եւ հանդիպելով հայրենի գործընկերների, արուեստագէտների ու լրագրողների, Ափրիկեանը իրեն յատուկ բացառիկ համեստութեամբ բոլոր զրոյցների ընթացքում հեռանում էր սեփական անձից. նրա մտքի ու խօսքի առանցքը հարազատ երգչախումբն էր, որի հետ հայրենիք գալը իր համար մրնում է նուիրական երազանք։

Այս անգամ Երեւանի Ա. Խաչատրեան համերգային մեծ սրահում Սիփան – Կոմիտասին փոխարինեցին Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան Սրամ Տէր–Յովհաննիսեան երգչախումբը, Երեւանի պետական երաժշտանոցի օպերային ըստուդիայի սիմֆոնիկ նուագախումբը եւ Ալ. Սպենդիարեան պետական օպերային թատրոնի մենակատարուհի Արաքս Մանասուրեանը

Ունկնդրի ուշադրութեանը ներկայացնելով սփիւռքահայ կոմպոզիտորների ստեղծագործութիւնների մի հրաչալի փունջ, Ափրիկեանը հայրենիքում հնչեցրեց նրանց առաւել անյայտ ստեղծագործութիւնները՝ «քիչ մը աւելի ծանօթութիւն բերելու նպատակով»։

– Ուրախ եմ, որ առիթը ունեցայ մասնաւորաբար կանաչեանի եւ Ալէմշահի քիչ երգուած երգերը լսելի դարձնել հայրենի ժողովուրդին, – համերգից յետոյ կատարած մեր զրոյցի ընթացքում ասաց յուզմունքից փոքր–ինչ չփոթուած մաէստրօն։ –Զղացուած եմ մանաւանդ պարզ ժողովուրդին, որ այս դժուարին, կարելի է ըսել «ոչ համերգային» օրերուն ժամանակ գտած էր գիս պատուելու իր ներկայութեամբ։

Դարձեալ իրեն բնորոշ բացառիկ համեստութեամբ ասուած այս խօսքերը մի տեսակ մեղաւորութեան զգացում են ծրընում իմ մէջ. մեղաւորութեան զգացում բոլոր նրանց հանդէպ, որոնց չենք կարողացել պատուել աւելի «համերգային ժամանակներում», որոնց չենք «նկատել» աւելի հանդարտ պայմաններում։

Բարեբախտաբար, Կարպիս Ափրիկեանի պարագայում հանդիպումը այնուամենայնիւ կայացաւ՝ թէեւ ուշ, բայց ոչ ուշացած՝ ապագայ նոր հանդիպումների սկիզբը դնելով։

ՍԵԾՐԱՆՈՒՀԻ ԳԵՂԱՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – *Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան 2000 ֆր.:*

⁂

Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 1000 ֆր. Վարդավառի (Շ.ի խմբագրական) առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Վիչնի մանաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Լեւոն Մուրատեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի.– Տիկին Արփինէ Մուրատեան 1000 ֆր., Դրացիներ 940 ֆր., Կապոյտ Ծաչի Կրընոպլի մանաճիւղ, Վիչնի Մշակոյթի Տուն, Պ. Ռուբէն Սարունճեան, Պ. Ռոպէր Զոպոյեան 500–ական ֆր., Պ. Փաթրիք Զոպոյեան 200 ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թադէոսեան 500 ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սապունճեան 300, Պարան, Մոնծիքեան, Կարապետեան 350 ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ռսթիկեան 400 ֆր., Օր. Իվէթ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գըլումճեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէրտէրեան 300–ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Մանուկեան, Տիկին Մարի Մանուկեան 250–ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօլ Տէր–Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Գօզօ Բալոյեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէրմիճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ասատուր Մաղաքեան 200–ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մուրատեան 150 ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Անայեան 100 ֆր., Կարաւն հատատութիւն 250 ֆր.: Նաեւ Տիկին Սառա Աւոյեան, Տիկին Ալթունեան, Տիկին Գալուստեան, Պ. Սարգիս Էմոյեան 100–ական ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի Հայկանոյշ Գասապի մահուան առիթով.– Պ. Մէսիա Թաշճի 1000 ֆր., Պ. Բլուր 200 ֆր., Տէր եւ Տիկին Մուրատ Բլուր 500 ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանուտ	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա.Կ. (տե՛ս փակագիծ մէջ ընդհ. գումարը):

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՀԱՏԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 14, Կիրակի

ժամը 12·30–էն մինչեւ 22·30

1.– *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր,*
2.– *Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով,*
3.– *Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց,*
4.– *Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ*
5.– *Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:*

Մանակցութեամբ՝
Ա. Ն Ի ՆՈՒԱԳԱՅՈՒՄԲԻ

– Մ ու տ ք ը ա զ ա տ է –

ANTENNE 2

Կիրակի, Յուլիս 14, ժամը 8·50–ին՝

Ժ. Սքեֆանեսքուի յայտագիրը՝
«ԵՐԵՔ ՕՐ ԳԻՒՏ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ»

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Ասնուվիլ...): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընտունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէն սկսեալ:

– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Ազատէմի հսկողութիւն):

– 6 տարեկանէն սկեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկատիւութիւն (էճֆորմաթիֆ):

– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:

– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անրաւարութեան պարագային՝ (զաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:

– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա–տեսողական միջոցներու օգտագործ:

– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:

– Արձակուրդի շրջաններուն, դիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:

– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)*

Ցառելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.–
43·81·01·72 *թիւին:*

Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

EXPOSITION D'ÉTÉ

les artistes de la galerie les cent

du Jeudi 11 au Samedi 20 Juillet

ARMAN KRIKORIAN
ACHOD BAYANDOUR
VAHAN ROUMELIAN
ALEX BERLIAN
FOUROUGH AZIZI

Vernissage le Jeudi 11 Juillet
à partir de 18 h 30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00
du Mardi au Samedi de 14h à 18h30

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

1.- LA FETE DE LA MUSIQUE ARMENIENNE

— Nouveautés de K7 et disques

— Նոր ստացուած ձայներիզներ ու ձայնապնակներ

2.- DES LIVRES «ARMENIENS» en anglais, arménien et français

Անգլերէն, հայերէն ու ֆրանսերէն գիրքեր

3.- ENCYCLOPEDIES ET DICTIONNAIRES

Հանրագիտարաններ ու բառարաններ

4.- LIVRES ET JEUX EDUCATIFS - ENFANTS

Մանկական գրքեր ու մանկավարժական խաղեր

et à partir de la rentrée scolaire : «*Le Vidéotzayn*» se met en route avec des cours d'arménien.

Վերամուտէն սկսեալ հայերէն վիտէօ ժապաւէններ ու հայերէնի դասեր:

VISITEZ ou ECRIVEZ
à la LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
RER — Gentilly ou Laplace

Tél: 47. 40. 81. 32 Fax: 47. 40. 34. 22

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14, ի. կիրակի զինի Վարդավառի:

Ֆրանսայի ազգային Տօնն է այսօր:

Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չրջանը պաշտօնական տոնդանգին պատճառաւ փակուած ըլլալով, միայն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, բացառաբար, պատարագը կը մատուցուի ժամը 8·30–ին:

Միւս բոլոր եկեղեցիներուն պաշտամունքները կը կատարուին բուն սովորականին:

ԱՂՖՈՐՎԻԼ
Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:
Ցառելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոխոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Յառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թղթիս վարչութեան, մեկնումի քանի մը կամ 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՑՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
JEUDI
11 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.578 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.578

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 9)

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Յուլիս 6–ին արտակարգ նիստ գումարեցաւ, Արցախի եւ Շահումեանի մէջ կացութեան լարումին պատճառով, նիստը ղեկավարեց Լ. Տէր–Պետրոսեան: Ան յայտնեց որ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը երեսփոխանական խումբ մը ղրկած է Շահումեան. խումբը կը բաղկանայ Ա. Պաղտասարեանէ, Երջանիկ Աբգարեանէ եւ Սմբատ Այվազեանէ: Նիստին ելոյթ ունեցաւ նաեւ վարչապետ Վազգէն Մանուկեան:

Յաջորդ օրը տեղի ունեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան նիստ մը որ կը վարէր Լ. Տէր–Պետրոսեան: Ան նախ տեղեկութիւն հաղորդեց Արցախի եւ Շահումեանի վերջին օրուան կացութեան մասին. ըսաւ թէ լուրջ բախումներ չկային բայց լարուած վիճակին մէջ բարեփոխում չէր նկատուած, յատկապէս Մարտակերտի շրջանը:

Ցետոյ որոշուեցան վախճատականներու եւ զաղթականներու ընկերատնտեսական իրավիճակը բարելաւելու միջոցառումներ:

Նախագահութիւնը յարմար նկատեց Գերագոյն Խորհուրդի վարչական չէնքին առջեւի պարտէզը ամէն օր ժամը 8–էն 22 տրամադրել քաղաքացիներու հանդիսին: Հոն արգիլուած պիտի ըլլան հանրաժողովները, ցոյցեր եւլն.:

***

ԱՐՑԱԽ

Անձնագրի ստուգման պատրուակով խուզարկութիւնները ու ձերբակալութիւնները կը չարունակուին ծաւալուն կերպով: Մարտունիի շրջանի Հաղորտի, Մուշկապատ, Աչան, Սպիտակաչէն, Քարահունջ, Նոգի, Ասկերանի Ցովսէփեան, Մարտակերտի Վանք, Առաջաձոր գիւղերը նման արշաւանքներու ենթարկուեցան. ձերբակալուեցան Գանձասարի վանքին պահակն ու իր ընտանիքը:

Յուլիս 4–ին ՕՄՈՆ–ականներն ու զինուորները կը խուժէին Նոգի գիւղի տուները, թալանելով ամէն արժէքաւոր առարկայ: Մարտակերտի Առաջաձոր գիւղէն տասը հոգի ձերբակալեցին. նոյն օրը Հաղրութի Սարիչէն գիւղը մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ, երեք հոգի ալ ձերբակալուեցաւ: Յուլիս 5–ին Հաթերքի մէջ ձերբակալուեցան այն բնակիչները որոնց անձնագրերուն մէջ հայերէն արձանագրութիւններ կային: Ընդհանուր առմամբ Յուլիս 3–էն ի վեր 61 հոգի ձերբակալուած է Արցախի մէջ: Բոլոր գիւղերէն կը քշուին անասունները, ցորենի արտերը կրակի կը տրուին:

***

Անձնագրային ստուգումներու պատրուակով հայ բնակչութիւնը տեղահանելու փորձերը կրկնուեցան նաեւ Շահումեանի Բուղլուկ, Մանաշիդ եւ Էրքէջ գիւղերուն մէջ ուր սակայն Յուլիս 8–ին յարձակողները հակահարուած ստացան ու չկրցան իրագործել իրենց ծրագիրը: Ընդհարումներու ընթացքին սպաննուեցաւ Էդիկ Յարութիւնեանը. տասը հոգի ալ վիրաւորուեցան:

Օր մը առաջ ՕՄՈՆ–ականները եւ ներքին գործերը չրջապատեցին Մարտակերտի Զաղլիկ գիւղը եւ փորձեցին գիւղէն տանիլ բոլոր այրերը. սակայն գիւղի կիները պահակեցան զրահակառքերուն առջեւ ու թոյլ չտուին որ յելուզակները գործադրեն իրենց մտադրութիւնը: ՕՄՈՆ–ականները այսուհանդերձ սպաննեցին Զոպանեան երկու եղբայրներէն մէկը որ կ'աշխատէր դաշտին մէջ:

***

ՍԵՐԳԷՅ ՊԱՐԱՋԱՆՈՎԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Մոսկուայի «Նոր ժամանակ» քաղաքական հանդէսը մահուան տարելիցին առթիւ հարցազրոյցով մը ոգեկոչած է Ս. Պարաճանովի յիշատակը: Հարցազրոյցը կատարուած է բեմադիր, մշակոյթի գործիչներու միջազգային ընկերակցութեան փոխ–նախագահ Ալ. Աթանէսեանի հետ որ Թիֆլիսի մէջ ծանօթացած էր հայ արուեստագէտին: Ան կը պատմէ թէ իշխանութիւնները չէին սիրեր Պարաճանովը իր անանձ բնաւորութեան համար: Կը խօսի անոր առատաձեռնութեան մասին. կ'ըսէ թէ ան հին, թանկարժէք կարասիներ նուիրած էր քաղաքագործ Միկիտաձէին, որովհետեւ երբ ինք բանտէն ելած էր, վերարկու մը նուիրած էր իրեն:

Ալ. Աթանէսեան կը պատմէ Ս. Պարաճանովի ի նպաստ արուեստագէտներու կատարած դիմումներուն մասին:

Ներկայիս որոշուած է հիմնադրամ մը հաստատել ու հատորներ հրատարակել անոր գրութիւններով:

***

ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԳՐԱԽՈՒԱԾ

Մոսկուայի «Նոր ժամանակ» քաղաքական հանդէսը մահուան տարելիցին առթիւ հարցազրոյցով մը ոգեկոչած է Ս. Պարաճանովի յիշատակը: Հարցազրոյցը կատարուած է բեմադիր, մշակոյթի գործիչներու միջազգային ընկերակցութեան փոխ–նախագահ Ալ. Աթանէսեանի հետ որ Թիֆլիսի մէջ ծանօթացած էր հայ արուեստագէտին: Ան կը պատմէ թէ իշխանութիւնները չէին սիրեր Պարաճանովը իր անանձ բնաւորութեան համար: Կը խօսի անոր առատաձեռնութեան մասին. կ'ըսէ թէ ան հին, թանկարժէք կարասիներ նուիրած էր քաղաքագործ Միկիտաձէին, որովհետեւ երբ ինք բանտէն ելած էր, վերարկու մը նուիրած էր իրեն:

Ալ. Աթանէսեան կը պատմէ Ս. Պարաճանովի ի նպաստ արուեստահմանի մէջ Ֆրանսացի արուեստագէտներու կատարած դիմումներուն մասին:

Ներկայիս որոշուած է հիմնադրամ մը հաստատել ու հատորներ հրատարակել անոր գրութիւններով:

***

ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԳՐԱԽՈՒԱԾ

Մոսկուայի «Նոր ժամանակ» քաղաքական հանդէսը մահուան տարելիցին առթիւ հարցազրոյցով մը ոգեկոչած է Ս. Պարաճանովի յիշատակը: Հարցազրոյցը կատարուած է բեմադիր, մշակոյթի գործիչներու միջազգային ընկերակցութեան փոխ–նախագահ Ալ. Աթանէսեանի հետ որ Թիֆլիսի մէջ ծանօթացած էր հայ արուեստագէտին: Ան կը պատմէ թէ իշխանութիւնները չէին սիրեր Պարաճանովը իր անանձ բնաւորութեան համար: Կը խօսի անոր առատաձեռնութեան մասին. կ'ըսէ թէ ան հին, թանկարժէք կարասիներ նուիրած էր քաղաքագործ Միկիտաձէին, որովհետեւ երբ ինք բանտէն ելած էր, վերարկու մը նուիրած էր իրեն:

Ալ. Աթանէսեան կը պատմէ Ս. Պարաճանովի ի նպաստ արուեստահմանի մէջ Ֆրանսացի արուեստագէտներու կատարած դիմումներուն մասին:

Ներկայիս որոշուած է հիմնադրամ մը հաստատել ու հատորներ հրատարակել անոր գրութիւններով:

***

«LIBERATION»

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

Յուլիս 10–ի Լիպերասիոնը բաւական երկար կ'անդրադառնար Հայաստանի վարչապետին այցելութեան, ծանրանալով մանաւանդ այն երեւոյթին վրայ, որ Հայաստան ինք իրեն հաչոյն կ'ուզէ գործել: Կը խորագրէ արդէն՝ «L'Arménie joue perso»:

Կ'արձագանգէ Վազգէն Մանուկեանի յայտարարութեանց եւ այն «նուրբ խրնդրանք»ին զոր կ'ընէ Արեւմուտքի՝ «Նախընտրաբար ուղղակի օգնեցէք այն Հանրապետութեանց, որոնք ձեռնարկած են բարենորոգումներու ամուր ծրագրերու»: Վ. Մանուկեան դեռ կ'ըսէ.– «Խորհ. Միութեան կառոյցը այնքան քայքայուած է որ նոր վարկեր տալ պիտի նշանակէր ծովը ղրամ նետել: Ընդհակառակն, այն պարզ յայտարարութիւնը, որ արեւմտեանները իրենց օգնութիւնը կը վերապահեն բարենորոգող Հանրապետութեանց պիտի քաջալերէ յապաղածները որ արագացնեն փոփոխութիւնը: Դրամ ղրկել փոքրիկ Հանրապետութեանց թոյլ կու տայ աւելի լաւ հակակշռել գործածութիւնը»:

Եւ, տրամաբանական եղրակացութիւն, կ'ըսէ թէրթին աշխատակիցը, Հայաստանը, այդ տեսակէտով, լաւագոյն դիրքի վրայ է: Նախարարապետը չուզեր բոլոր կամուրջները կտրել Մոսկուայի հետ.–«Երկխօսութիւնը կը չարունակուի խորհրդային իշխանութեանց հետ տնտեսական բայց նաեւ քաղաքական հարցերու շուրջ»:

Հայաստանի քաղաքական ապագային առընչութեամբ, Վ. Մանուկեան կ'ըսէ թէ ան կը հետեւի իր դծած ճամբուն.– անկախութեան հանրաքուէ Սեպտեմբեր 21–ին, ապա՝ «հինգ տարիներու փոխանցման շրջան մը, Մերձենէն դուրս ելլելու համար, համաձայն խորհ. ներկայ օրէնքին»:

Ղարաբաղի մասին խօսած ատեն, կ'ըսէ Լօռէն Միլլօ (Թերթին թղթակիցը), Վ. Մանուկեանի չափաւորութիւնը յանկարծ կ'անհետի.– «Հայաստան տրամաղիր կը մնայ բոլոր հարցերը կարգադրելու բանակցութեան ճամբով: Այս երկու ամիսներու փորձառութիւնը ցոյց կու տայ սակայն որ բանակցելու այդ կամքը ոչ մէկ բանի կը յանդի: Լ.Ղ.Ի.Մի Հայերուն կը պարտադրուի առանց պայմանի անձնատուութիւն մը: Միաժամանակ կը չարունակուի այդ Հայերուն տեղահանութիւնը կազմակերպուիլ: Վերջին սկզբները չատ յուսախաբ ըրին Ազրբեջանի Հայերը. իրենց կը մնայ տուն ու ընտանիք զէնքով պաշտպանել: Նոյնիսկ եթէ համաձայնութեան մը գայինք, ոչ Մոսկուայի, ոչ ալ Ազրբեջանի կը վստահինք զայն յարգել տալու համար»:

***

«Յառաջ» երեքշաբթի օր, Յուլիս 9–ին, Հայաստանի վարչապետին հետ հարցազրոյց մը ունեցաւ, որ լոյս կը տեսնէ քանի մը օրէն:

***

«ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ»

Այս խորագրին տակ, Իւմանիթէ (Յուլիս 10) կը գրէ թէ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան ազդարարութիւն մը ըրած է Ազահովութեան պետին, յայտնելով թէ իր կառավարութիւնը կը պատրաստուի ազդուժերը հայկ. գիւղերը հաստատուած Ազրբեջանի յատուկ ուժերու (ՕՄՈՆ) դէմ:

Նոյն օրուան Ֆիկարօն կ'արձագանգէր Շահումեանի վերջին դէպքերուն, «500էն 1000 հայ գինեալ մարտիկներու» առանց ճշդելու որ այդ չակերտուած տեղեկութիւնը տուողը ներքին նախարար Պուկօն էր: Ֆոթիտիէն ալ Ղարաբաղի դէպքերուն կ'անդրադառնար չեչոելով թէ հայրենակ երեք զիւղեր ներխուժած էին ապահովութեան ուժերը «ինքնութեան ըստուգման» համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆԻ «չարքեր»ները կը չարունակեն զրաղեցնել քաղաքական շրջանակները: Կառավարութեան անդամները, ընդհանրապէս չուարած են եւ տեղի–անտեղի կը խօսին: Այսպէս, երեքշաբթի Յուլիս 9–ին, միջնախարարական նիստ մը (10 նախարարներով, որոնք դաշթի հետ կապ ունին) գումարուած էր, որմէ եաք ոչ ոք ուզեց բան մը ըսել, մինչ էլիզէի բանբերը կը հերքէր համարկումի նախարար՝ Ժ.–Լ. Պիանքոյի յայտարարութիւնը, ըստ որուն «ամրողջական ծրագիր» մը պիտի ուսումնասիրուէր Յուլիս 10–ի Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին: Նախարարապետին յայտարարութիւնը անընդունելի գտած են Մարի – Նոէլ Լինման (ընկերվարական երեսփոխան), Շ. Ֆիթերման (համայնավար), «կարմիր եւ կանաչ այլընտրանք» (ծայրայեղ ձախ), կանաչները: Ընդհակառակն, Էրիք Քրէսոնը ծափահարելի կը գտնէ, թէեւ որոշ վերապահութեամբ որոշումին զործադրութեան նկատմամբ (Լը Փէն), Շ. Փասքուա, Էրիք Ռոաու, Ժ. Լոնկէ: Ազդ. ձակատի նախագահին համար տեղ մը պատրաստ 100 ապօրինի վիճակի մէջ օտարներ կան որոնք պիտի դուրս նետուին, անդին ալ 100 հազար ուրիչներու ապօրինի վիճակը պիտի օրինականացուի: Է. Քրէսոնի համար, սակայն, իր խօսքերը զադրած են կափ նրկատուելէ, քանի հարցախոյզը ցոյց կու տայ թէ թէ – էֆ – 1–ի ունկնդիրներէն 66%–ը համաձայն էր իրեն հետ:

ՅՈՒԼԻՍ 14–ին, նախագահ Միթերան հաւաքական ներում կը շնորհէ 1200 դատապարտեալի, ուրիչներ ալ հետզհետէ կը յաջորդեն: Այս ներումները աւելի չատ են քան անցեալ տարի պիտի ծառայեն նաեւ թէթեւցնելու բանտերը, որոնք չատ խճողուած են: Արդարադատութեան նախարարը յայտարարեց թէ բոլոր դատապարտեալները (բացի ահաբեկիչներէն) ամիս մը տասը օրուան զեղչ մը պիտի վայելեն, պայմանաւ որ 90 օրը չանցնի: Առաջին առթիւ, ուրեմն, Յուլիս 22–ին, 1200 դատապարտեալ ազատ պիտի արձակուի, ասոնց մէջ 150 օտարական պէտք է անմիջապէս արտաքսուին: Բանտարկեալներու ընդհանուր թիւը, Յուլիս 1–ին, 52·218 կը հասնէր, մինչ բանտերու ընդունման կարողութիւնը 41 հազար 200 է:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, ինը Հանրապետութիւններու լիազօրութիւնն ունենալով է որ Լոնտոն կ'երթայ, ուր կը հաւաքուին աշխարհի եօթը ամէնէն հարուստ Պետութիւնները, Յուլիս 15–էն 17: Այս լիազօրութիւնը թոյլ կու տայ խորհրդային զեկավարին, որ պիտի վստահութիւն ներչնչէ, երբ պիտի ներկայացնէ անտեսական իր ծրագիրը:

ՔՈՒՐԻՄ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, քաղծանօթ լիբանանեան քաղաքականութեան եւ խորհրդատու բազմաթիւ զեկավարներու «Ծուղակը» խորագրուած հատորով մը չատ կարեւոր վաստաթուղթ մըն է, զոր կը հրատարակէ անոնց համար, մանաւանդ՝ որոնք կ'ուզեն իսկապէս հասկանալ թէ ի՞նչ պատահեցաւ Լիբանան եւ թէ ինչպէ՞ս քաղաքական քրիստոնեայ զեկավարները իրենք իսկ օժանդակեցին իրենց տկարացման: Բազրատունի մանրամասն կը պատմէ պատմութեան ծալքերը եւ դատողութիւններու սխալները որոնք առաջնորդեցին քրիստոնեայ Լիտըշիփին անհետացման: Հիմնական սըխալը եղած է, ըստ իրեն, զինակցութիւնը Իսրայէլի հետ, քանի Իսրայէլացիք կը դործեն միայն ըստ իրենց շահերուն: Երկրորդ սխալն էր՝ հաւատք ունենալ Ամերիկացիներու նեցուկին: Երկար ամբաստանագիր մըն է ամերիկեան քաղաքականութեան դէմ ու Բագրատունի չի վարանիր դրելէ.– «Ըստ ինծի Ամերիկան է որ ամէնէն ծանր պատասխանատուութիւնը կը կրէ Լիբանանի պատերազմին 1975–էն ի վեր: Լիբանան զոհն է ամերիկեան ծուղակին»:

ԱԻԵԼՈՐԴ ՁՕՆ ՀԱԿԱՆԿԱԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Քանի՛ կը մօտենայ Սեպտեմբեր 21 թուականը, այնքան աղմկալի կը դառնան վէճերը Հայաստանի անկախութեան հարցին մասին: Այս վէճերուն գլխաւոր տեղը անշուշտ երկրին Գերագոյն Խորհուրդն է ուր խմբուած են զանազան մտայնութիւններու եւ հոսանքներու նախայայտ եւ յետնայայտ ներկայացուցիչները: Վէճերու, կարծիքներու երկրորդ դաշին մըն է մամուլը, հայաստանեան եւ սփիւռքեան թեւերով:

Մեծ տարբերակումներ կամ երանգաւորումներ չկան յայտնուած կարծիքներուն ու վէճերուն մէջ. երկու բեւեռացումներով կը ներկայանան անոնք: Կայ անկախութեան կողմնակիցներու խումբը ու անոր դէմ կարծիք պաշտպանողներ:

Հետաքրքրական փաստարկումները կը պատկանին երկրորդ ճակատին. ի վերջոյ, աշխարհի ամէնէն յետամնաց, կիսավայրենի ցեղերն անգամ այսօր անկախութեան ի նպաստ կը քուէարկեն. ոչ իսկ քաղաքական հետաքրքրաշարժ երեւոյթ է անկախութեան կողմնակից Հայաստանի մը յայտնութիւնը:

Հետաքրքրականը հանդիպակաց կարծիքն է. այն որ դէմ կ'ելլէ անկախութեան գաղափարին: Տուեալ կացութեան մը հրամայականները կրնան անշուշտ անհրաժեշտ դարձնել մարդկային այնքան բնական ձգտումի մը իրագործումը. ընդունելի այս միակ պարագային վրայ կ'ուզեն հիմնաւորել Հայաստանի հականկախները, քիչ մը համոզումէ, շատ մըն ալ անխոստովանելի երազներ քօղարկելու չանքին մղուած:

Անկախութեան ընդդիմացող կեցուածքին միակ արդարացումը ապահովութեան հարցը կրնար ըլլալ. այդպէս ալ ցոյց տալ կ'ուզեն Հայաստանի ընդդիմադիրները, իրենց աչքն ու ականջը ամուր փակած. ոչ կ'ուզեն իրականութիւնները տեսնել, ոչ ալ ուրամաբանութեան ձայնը լսել: Խորհրդային զօրքին հովանոցէն զրկուած Հայաստան մը ամենադիւրին որս մը կ'ըլլայ զինքը չրջապատած կըլոխիներուն. ու վե՛րջ: Որո՞ւն հոգ թէ այդ զօրքը վերջին երեք տարուան ընթացքին զործնական հակափաստեր ըրած է այդ իսկապէս կոյր վստահութիւնը հեղնող: Անոնք կը կոչուին Սումգայիթ, Կիրովապատ, Բաքու, իսկ աւելի հեռ Ոսկեպար, Հաղրութ...: Անոնցմէ ամէն մէկուն մանրամասնութիւնները մամուլի, հատորներու էջեր լեցուցին, սարսափեցնող նոյնիսկ ընթերցողները:

Հետեւեալ մէջբերումը այդ հակափաստերուն թարմ էջերէն է.

«...Մեկնելու կը ստիպէին ինքնաշխատ զենքին փողը մօտեցնելով երախային բունքին: Տարեց կին մը արցունքը աչքին կը պատմէր թէ ինչպէս զինքը տակառի մէջ պահած ու գլխուն ատրճանակով զարկած էին, ծաղրանքով սպառնալով գլուխը կտրել: Ուրիշ մը ամբողջ մարմնով դողալով կը նկարագրէր թէ Գետաշէնի մէջ ինչպէս յատուկ ջոկատի գինեալները իր աչքին առջեւ կտոր-կտոր ըրին 75ամեայ խաչիկ Դաւթեանը, իսկ քիչ ետք չորս այրեր եւս դուրս բերին ու նոյնպէս կացինահարեցին: Հրասայլերը անցան դիակներուն վրայէն եւ զանոնք ձգեցին թրթուրներուն տակ:

90ամեայ Հռոմ Միհասեանը գնդակահարած էին անկողնին մէջ. 80ամեայ ծանր հիւանդ Յովհաննէս Հախումեանը զինուորները ծակծկած էին ինքնաշխատ կրակահերթով: Ծեր գետաշէնցին՝ պատերազմի հաշմանդամ, օրուն մէկ ոտքը արմատէն անդամահատուած էր, դժուարութեամբ կրնար վերյիշել երկու մղձաւանջային օրերը երբ ինքը տղուն հետ յայտնուեցաւ 43 պատանդներու շարքին մէջ: Պատերազմի հաշմանդամը կը ծեծէին մահակներով, մոյկերով, ինքնաշխատ զենքերուն կոթով, սեփական գաւազանով: Նոյն ձեւով կը ծեծէին մըն-ացած 28 համագիւղացիները որոնք անջատուած էին գերիներէն: Հանրակառքին մէջ փակուած, արնաբամ մարդիկը կը ստիպէին յատակի արիւնը լիզել. կը հարկադրէին գլանափներ ուտել, իսկ յետոյ՝ սեփական փսխուքը:

Պատերազմի վերթերանին աչքին առջեւ կը տանջէին անոր 34ամեայ որդին. անոր մարմինը կը ծակծկէին դանակով, գետին պառկեցնելով վրան կը ցատքոտէին ու կը պարէին երեքով, ջարդելով կողերը, մերկացնելով զայն, վրան վառուող թուղթեր կը նետէին, կուրծքին վրայ գլանակներ կը մարէին ու շիշերով գլխուն կը խփէին: Գիտակցութիւնը կորսնցուցած որդին գետնէն մազերէն բռնելով կը բարձրացնէին, դանակով կտրտելով մազերը, գլխու մաշկին հետ միասին: Սպիտակեցած երկու օր տանջեցին 29 պատանդներու ամէն մէկը. երրորդ օրը վերադարձուցին Գետաշէն: 43 գերիներէն 14-ը անհետացաւ. հիւանդները անոնցմէ երկուքը ծեծեցին գմահ, անցնաջելիօրէն այլանդակեցին եւ նետեցին պատերազմի զոհերու յուշարձանին մօտ. թոյլ չէին տար թաղելու, գնդակոծելով հրապարակը»:

Այս տողերը որոնք վկայութեան արտայայտութիւններն են օտար այցելուի մը, բան մը կ'ըսե՞ն հականկախականներուն. վստահաբար ո՛չ:

Անոնք ամենայն հաւատքով կը սպասեն լայնաբաց կլափներու յաղթանակին, որպէսզի իրե՛նք իրաւացի եղած ըլլան:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ ՄԵԾԱՎԱՍՏԱԿ ՈՒՍՈՒՑԻՉԻՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գրեց՝ ՆՈՒՒԱՐԴ ՄԱՏՈՑԵԱՆ-ՏԱՐԱԴՃԵԱՆ

Ընդհանրապէս ժողովուրդներու պատմութեան մէջ մեծութիւնները չեն մեռնիր, այլ կ'ապրին պատմութեան մէջ իրենց ձգած հետքերով, տուեալ ժամանակաշրջանին իրենց արծարծած հայեցքներով ու տեսութիւններով, դիւտութեան ու գրականութեան անդաստանին իրենց տուած բերքով:

Այդպիսի մեծութիւն մըն էր Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտին: Այսօր, ոչ միայն լեզուագիտութիւնը դինք պիտի յիշէ որպէս մեծ հայագէտ, այլեւ Հայերը պէտք է յիշեն այս գիտնականը, որպէս հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամը, ճշմարիտ հայասէր մը, որ կրցաւ Հայոց ազգային պատմութեան մէջ գրաւելոյ իր իւրայատուկ տեղը:

Եւ իրօք, Փր. Ֆէյտին այն հայագէտն է, որ Հայոց լեզուն ուսումնասիրեց ոչ միայն եզլերով լեզուի տեսութեան պահանջներէն, այլեւ փորձեց ճանչնալ Հայոց դարաւոր մշակոյթը, գիրն ու գրականութիւնը, պատշաճ արժեւորումը մատուցելու հայ ժողովուրդին:

Հետեւաբար, կրնանք ըսել, թէ Փրոֆ. Ֆէյտիի ջերմ հայասիրութիւնն ու հայ ժողովուրդի հանդէպ տածած մեծ յարգանքը, ձեւով մը մեզ կը ստիպեն դինք առանձնացնել օտար լեզուաբաններու վարդանդէն:

Թերեւս ըսողներ ըլլան, թէ տաղանդի դնահատումը չնոյնացնենք հայասիրութեան զգացումին հետ, բայց միւս կողմէն չմոռնանք, թէ երբ կը խօսինք մէկու մը մասին, ըլլայ գրող, ուսուցիչ, արուեստագէտ կամ հանրային գործիչ, միշտ բանէ առաջ պարտինք դնահատել երբեւ մարդ:

Ուրեմն, հարկաւոր է յիշել, թէ հայագէտը իր դիտական մեծութեան կոթղին օժտուած էր մարդասիրական լաւագոյն յատկութիւններով, որուն համար արժանացած է հայրենի դիտնականներու եւ Սփիւռքահայոց բուռն համակրանքին:

Ցիրաւի, ան ոչ միայն մեծ հաւատքով ու համոզումով մօտեցած է Հայոց արժէքներուն, այլ երբեւիցէ թերացած չէ իր բարձր դնահատանքն ու ազնուացումը մը արտայայտելու սխրագործ եւ ազատասէր ժողովուրդի մը հանդէպ, յատկապէս Հայոց ցեղասպանութեան մասին գրած իր յօդուածներով: Իր թարգմանութեամբ լոյսին եկած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը, եւ Երուանդ Օտեանի «Ընկեր Փանջունի» երգիծավէպը:

Արդարեւ, մեծավաստակ հայագէտը, ոչ միայն զբաղած է դիտահետազօտական աշխատանքով, այլ իբրեւ ապնիւ ու անխոնջ ուսուցանող Սորպոնի Արեւելեան կենդանի Լեզուներու Հաստատութեան մէջ կը վայելէր հայ եւ օտարազգի աշակերտներուն ակնածանքն ու մեծ համակրանքը, եւ տակաւին, ան երբեք չէր դլանար աշակերտները առաջնորդելու մինչեւ Հայոց լեզուի հսկայ դանձարանը, պարզապէս անոնց հետացում ներչնչելու մեսրոպաչուն հայերէնին նկատմամբ:

Փրոֆ. Ֆէյտիի հետ մեր հանդիպումները տեղի կ'ունենային իր տան աշխատասենեակը, եւ ընդհանրապէս մեր զրոյցը կ'ընթանար հայերէնով, հայագիտին անկաշկանդ, յստակ ու սահուն առոդանութիւնը զարմանքի ու հետացումի արտայայտութիւններ կը խլէր մեզմէ:

Ու մեր զարմանքը կը չարունակուէր, երբ զրոյցի տեւողութեան, ան բոլորովին կը խուսափէր օտար բառեր օգտագործելէ, ըսելով թէ Հայոց լեզուն օժտուած է բառաչինութեան լաւագոյն միջոցներով, ուր ոչ միայն հնարաւոր է, այլեւ մեծ դիւրութեամբ կարելի է ըստեղծել օտար բառերու համազօր հայերէն բառեր: Այս խօսքերով, հայագէտը կարծէք կ'ուզէր մեզի յիշեցնել, թէ մեր լեզուն ունի այնպիսի իւրայատկութիւններ, որոնք երբեմն վրիպած են մեր տաղաչէն:

Պէտք է ըսել, որ Փրոֆ. Ֆէյտիի իւրացուցած հայկական մտածելակերպը կու գար հայազգի իր կեանքի ընկերուհի՝ Տիկին Հերմինէն, որ հակառակ չրջապատի ուերող բարքերուն, պահած էր իր հայկական ինքնատիպութիւնը, հայկական սովորութիւնները, եւ մանաւանդ հայկական սրատես հիւրասիրութիւնը:

Իսկ անոնք որ պատեհութիւնը ունեցած են այցելելու Ֆէյտիի բնակարանը, դիւրաւ թէ նկատած չէլլան անոնց յարկէն ներս տարածուած հայկական բոյրն ու Մաշտոցի չունչը, աշխատասենեակի դրասեղանին վրայ տարածուած բոլոր թուղթերը կը խօսէին հայերէնի մասին, իսկ ճաչասեղանին չուրջ կը հնչէր հայերէն լեզուն:

Եւ ահա, այս օրերուն, ժամանակի թաւալքը իր հետ կը բերէր մահուան բոթը սիրելի ուսուցիչիս, այն օրը, երբ Ցբրանսա կու գայի եւ առիթ պիտի ունենայի զինքը տեսնելու, հեռաձայնի լսափողէն կը լսեմ Տիկին Ֆէյտիի մեղմ հեծկլտոցը, մէջ ընդ մէջ վերյիշելով հայագէտին ազնիւ զգացումները եւ աչքերուն հանդէպ ունեցած հոգատարութիւնը:

Այսպէս, յետադարձ ակնարկ մը նետելով անցած տարիներուն, պահ մը յիշեցի 1971 թուականը, երբ Երեւանի Պետ. Համալսարանէն չրջանաւարտ դառնալէ ետք, հայրենի լեզուական Փրոֆ. Գէորգ Ջահուկեանի (համեմատական լեզուաբանութեան մասնագէտ) յանձնարարութեամբ եկած էի Փարիզ Փրոֆ. Ֆր. Ֆէյտիի ղեկավարութեամբ Սորպոնի Արեւելեան կենդանի Լեզուներու Դպրոցին մէջ պատրաստելու «Արեւելահայերէնի եւ Արեւմտահայերէնի Զեւաբանական Տարբերութիւնները» վերնագրով դիտական աշխատանքը:

Շատ չեմ էր Փրոֆ. Ֆէյտիի ընդունելութիւնը, մանաւանդ զգալի էր հայրենի լեզուաբանին հանդէպ ունեցած իր մեծ յարգանքը:

Եւ դեռ, մի քանի տարի առաջ իր ձեռագիրով մեզի դրած մէկ նամակին մէջ կ'ըսէր.—

«...Հիմա, որ երեւան պիտի երթաք, կ'աղաչեմ որ բարեկամներուս տանիք իմ ամենաջերմագին բարեւները, ի մասնաւորի Գէորգ Ջահուկեանին եւ եղուարդ Աղայեանին»:

Այո, սիրելի ուսուցիչ, ձեր բարեւները, Սահակ-Մեսրոպեան դանձով սքանչացած ձեր հոգին, Ջահուկեաններն ու Աղայեանները եւ համայն հայ ժողովուրդը, սիրով ու երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն միշտ:

Բիւր յարգանք մեծ հայագէտին ու հայասէրին անթառամ յիշատակին:

Մարսէյլ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՃՆՇՈՒՄԻ ԵՆԹԱԿԱՅ

Յունիսի վերջին չաբաթը խորհրդարանը փորձեց չորրորդ անգամ ձեռք առնել Կոնստանդին Պիրճխալավայի թղթածրարը բայց ամբաստանեալը ներկայացած չըլլալով, ստիպուեցաւ դարձեալ աշնան: Կ. Պիրճխալավա 30 տարեկան նախկին դատաւոր մըն է որ մաս կը կազմէր Գդլեանի խումբին. ան ներկայիս Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդին երեսփոխաններէն է: Չի ներկայանար դատարան, յարդելով իր խորհրդարանին նախագահութեան որոշումը որ իրեն հրահանգած է չմասնակցիլ վերյիշեալ դատավարութեան ու չարունակել երեսփոխանի գործունէութիւնը: Վրաստանի Խորհրդարանը մերժած է նաեւ նախկին դատաւորին դէմ դատական հետապնդումի ձեռնարկելու խորհ. Գերագոյն Խորհուրդին մտադրութիւնը, ինչպէս որ դաշնակցային Խորհրդարանը պաշտպանած էր Թելման Գդլեանի եւ Նիքոլա Իվանովի անձեռնմխելիութեան խնդիրը:

Այս պատուարին դէմ խորհ. Գերագոյն դատարանը դէմ եց Վրաստանի Ներքին Նախարարութեան, թելադրելով որ ապստամբի իր իսկ Գերագոյն Խորհուրդին դէմ ու ամբաստանեալ երեսփոխանը ձերբակալելով Մոսկուա ղրկէ: Պիրճխալավայի դէմ ներկայացուած ամբաստանութիւնը այն է որ Ուզբեկիստանի պաշտօնավարութեան չրջանին երեք անդամ ապօրինի կերպով Ներքին Նախարարութեան մէջ պահած է վկաները. անոնցմէ մէկը երեք տարի եռք «յիշած է» որ դատաւորը իր դործին ծառայելիք խոստովանութիւն մը կորզելու համար իրմէ, ապօրինի միջոցներու դիմած է: Մինչդեռ ոչ մէկ ապացոյց կայ այս մասին ու դժուար չէ հետեւցնել որ ոչ գայթթի, ոչ ալ այլ զգացումի արդիւնք է ձեռնարկուած հետապնդումը, այլ պարզապէս ունի քաղաքական պատճառներ:

Իր պարագային ծանօթանալէ ետք, Գիտութեան խորհ. Ակադեմիայէն, Մոսկուայի Իրաւագիտական Հիմնարկէն մասնագէտներ միաձայնութեամբ յայտնած են թէ խորհ. երեսփոխաններու օրինավիճակին վերաբերող օրէնքը լրջօրէն բռնաբարուած է Պիրճխալավայի դատավարութեան հարցով:

Այսօր, նոյնիսկ խորհ. Գերագոյն դատարանի կարգ մը անդամներ դիտել կու տան թէ հարցը լուծումի հեռանկար չունի, սակայն հետապնդումը վրացական Խորհրդարանին վրայ ճնշում բանեցնելու միջոց մըն է պարզապէս, քանի որ դերիչխան Հանրապետութեան մը խորհրդարանին դէմ դինեալ միջամտութիւնը իրաւունքի ծանր սահմանազանցում ու քաղաքական գործոդութիւն կը նկատուի:

Այս երեւոյթը կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան Գերագոյն առեանի նախագահ Եւկէնի Սմոլենցեւի տրամադրութիւններուն որ այդ առեանին համար կը նախատեսէր որ անդամները ընտրուին երկրին նախագահին կողմէ եւ հետեւաբար ըլլան միայն անոր:

Բռատութիւնն ու կողմնակալութիւնը արդէն ահաւոր չափերու հասած են երկրին ամէն կողմը, սակայն ա՛լ աւելի սարսափելի պիտի ըլլայ եթէ այդ բոլորին վրայ տարածուի արդարութեան քօղը:

Հ.Ռ.Ը.Մ. ԹԷՆԻՍԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

ԼԻՈՆ. –

Գիտէ՞ք, որքան գոհունակութիւն կը պատճառէ Հայու հոգիին, երբ ականատես կ'ըլլայ հայկականութիւնը պահելու համար առանց ընդմիջումի չարչարուող մխիթեանական ձեռնարկներուն, մանաւանդ երիտասարդներու ասպարէզին ներս...

Ահա, «Ծառայ»ի հայկական թանկագին սիւնակները, յաջորդաբար, 5–րդ տարին ըլլալով արձագանգ կը հանդիսանան, Լիոնէն, «դժուար քաղաքէն», հայ երիտասարդութեան նոր մէկ յաղթանակին եւս:

Եղածը, երեւոյթով, թէնիսի համեստ մրցաշրջք մըն էր, թէնիսի զնդակի մը չուրջ... բայց խորքին մէջ, խաղացող եւ ծափահարող, Ֆրանսայէն եւ Զուիցերիայէն, չուրջ 200 հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներու ի մի հաւաքելով, դարձեալ հայկականութեամբ տոգորուելն էր:

Արդարեւ, վեց տարիներ առաջ, Մխիթեան պատուիրակ դործիչին, Ա. Քէշիշեանի յամառ հետապնդումներուն անսալով եւ հաւատք ընծայելով, Տէր եւ Տիկին Ժաք եւ Անի Էմմէճեան, երբ անակարկ նուիրումով «ամէն դուռ կը զարնէին» ու ճիգ չէին խնայեր ի մի հաւաքելու Լիոնի եւ չրջակայից «կորսըւած» հայ երիտասարդութիւնը, չատեր, հեղինակով դիմաւորելին այդ «համարձակութիւնը»...:

Այսօր, որքան ուրախութիւն եւ հպարտութիւն է Հ.Ռ.Ը.Մ.ի դեկավարներուն՝ որ կարեւոր մէկ հանդրուանով, կրցան Ֆրանսայի մաս մը հայ երիտասարդութեան «ետ տուն դարձ»ը յաջողցնել մասամբ, որոնք հաւանաբար, իրենք իրենց կարգին պիտի ծառայեն հայկականութեան:

Թէնիսի մրցաշարքը տեղի ունեցաւ Յունիս 29 եւ 30, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, Լիոն – Տարեզիլի «Թէնիս – Քլէօպ ատ ֆաթըը Սէզոն»ի դաշտերուն վրայ:

Մասնակցեցան 30 տղաք եւ աղջիկներ: Տղոց անհատական մրցաշարքին ախոյեան հանդիսացաւ Ժ. Նիկողոսեան, իսկ երկրորդ՝ Մ. Յովհաննէսեան: Զոյգերու մրցաշարքին, Եսթեր Պօղոյեան եւ Վարդիկ Մինասեան զոյգը յաղթական ելան Վալերի Ազըլեան եւ Դանիէլ Սանճեան զոյգին դէմ:

Ե–րդ մրցաշարքին, առ ի քաջալերութիւն, կը նախագահէին Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Անի Գասարճեան (նախագահ՝ Հ.Ռ.Ը.Մ.ի Եւրոպայի Երիտասարդաց Յանձնախումբի):

Մրցաշարքին առթիւ, Յունիս 29–ին, Շաբաթ դիշեր, ճաշ – խրախճանք մը տեղի ունեցաւ, որուն ներկայ եղան մեծ թիւով երիտասարդներ եւ դեկավարներ:

Կիրակի, Յունիս 30–ի իրիկունը, դարձեալ մեծ թիւով բազմութեան մը ներկայութեան, Լիոնի մասնաճիւղի նախագահուհի Տիկին Էմմա Տօնիկեանի ձեռամբ տեղի ունեցաւ բաժակներու յանձնումը, որոնք տրամադրուած էին Անդրանիկ Քէշիշեանի կողմէ:

Մրցաշարքի ընդհանուր յաղող կազմակերպման համար, չնորհաւորելի են Վ. Ազըլեանը, Գ. Պաթապաթեանը, Գ. Շրխրրարմեան, Մ. Ֆէլահեան եւ իրենց այլ ընկերները: Նաեւ... յանձնարարելի է որ՝ Լիոնի երիտասարդները, իրենց մխիթեանական ձեռնարկներուն ընթացքին դէթ որքան աւելի լաւ պիտի ըլլայ, հակառակ լեզուն երբ աւելի գործածեն...:

Ա. Ք.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՑՆՃԱՐ (Լիբանան) մէջ, Հայաստանի անկախութեան հռչակման 73–րդ տարեդարձին առթիւ, Հալաւանի դասակարակչական խորհուրդը և Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը դաղափարն ունեցած են «մարզական օրեր» կազմակերպելու, որոնք իրենց աւարտին հասած են դիւչակի արարողութեամբ եւ տողանցքով: Մայիս 26–ին՝ պասքէթի եւ Մայիս 28–ին ալ ֆութպոլի մրցումներ տեղի ունեցած են:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Մայիս 24 – 26–ին տեղի ունեցած է Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Գանատայի թեմի ութերորդ պատգամաւորական ժողովը: Մասնակցած են թեմին եօթը ծուխերը ներկայացնող 30 պատգամաւորներ, Մխական խորհուրդներու առենապետներ եւ յարակից մարմիններու ներկայացուցիչներ: Թեմական խորհուրդի եւ առաջնորդին դործունէութեանց տեղեկագիրը դնահատանքի արժանացած է: Թեմական խորհուրդի նոր կազմն է, լրացուցիչ ընտրութիւններէ ետք.–Յովնան Եպիսկ. Տէրտէրեան (նախագահ), Տօքթ. Արշաւիր Կէօնճեան (առենապետ), Արթօ Պասմաճեան (փոխ–առենապետ), Արարատ Վ.րդ. Գալթաղճեան (առենադպիր), Ժաք Ստեփանեան (դանձապահ) եւ չորս խորհրդականներ:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Սահակեան – Լեւոն Մկրտիչեան գոլֆի չրջափակին մէջ, Յունիս 16–ին ոդեկոչուած է հնչակեան քանի կախաղաններու յիշատակը, Փարամադի կիսանդրիին առջեւ: Բացման խօսքը արտասանած է Սարգիս Եարալեան, եւ լոյթ ունեցած են նաեւ Ս.Դ.Հ. կուսակցութեան Լիբանանի չրջանի դեկավարներէն՝ Տօքթ. Եղիկ Ճէրէճեան եւ կեդր. վարչութեան անդամ՝ Պէպօ Սիմոնեան:

Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Հանդիսութիւնը փակուած է «Սարդարապատ» քայլերգով:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Ց. Տէր–Մելքոնեան թատերասրահին մէջ Յունիսի կէսերուն յաջորգական ելոյթներ ունեցած է Հայաստանի երդուպարի Մարաթուկ խումբը մեծ ոդեւորութիւն ստեղծելով: Ցայտագրին մաս կը կազմէին ֆեստայական երգեր ու պարեր:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի ազգ. առաջնորդարանին մէջ, Յունիս 20–ին, Արամ Արք.ի հրաւէրով յատուկ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Հայաստանի երգի ու պարի «Մարաթուկ» համոյթի անդամներուն: Ներկայ եղած են ազգային եւ կուսակցական մարմիններու ներկայացուցիչներ, ազգ. վարժարաններու տեսուչներ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Եղրափակիչ խօսքը արտասանած է Լիբանահայոց առաջնորդը:

***

ԵՇԻԼԳԻԻՂի նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 19–ին, վարժարանի սրահին մէջ: Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած են վարժարանի տնօրէնուհին՝ Սոնա Թոսեան, փոխ–տնօրէնուհի՝ Կիւլէն Աթէչ, հիմնադիր՝ Տէրպապեըլտըզ: Աշակերտները արտասանութիւններով ապահոված են դեղարուեստական յայտագիր մը: Ապա կատարուած է վկայականներու յանձնումը: Վերջին խօսքը արտասանած է դպրոցին հիմնադիր եւ Ամմէն–Քէպէք Հիմնարկի նախագահ՝ Տօքթ. Արշաւիր Կէօնճեան: Պար, երգ եւ թատերական ներկայացումով փակուած է հանդիսութիւնը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Յունիս 8–ին, Մարաշի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի դնահատութիւն կրթական մշակ՝ Նազարէթ Սէֆէրեանի չխնամեայ վաստակին: Դաւիթ Խվերեկլեան իր բացման խօսքով ներկայացուցած է մեծարեալը, իրեն յաջորդած է Մարաշի Հայրենակցական Միութեան առենապետ՝ Ֆերտին Զաքմաքեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Տիկին Քնարիկ Ձիմպաշեան–Սէֆէրեան, Տօքթ. Գէորգ Պաղճեան: Մէջ ընդ մէջ գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջաւորութեան խօսք առած է յոբելեարը չնորհակալութիւն յայտնելով:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԸՍի Համազգայինի Հովիւի մասնաճիւղի գրական խմբակը, Յունիս 10–ին, հանդիպում մը կազմակերպած է դրագէտ Յակոբ Կարապենցի հետ: Խմբակին անունով Սարգիս Մաճառեան բարի դալուստ մաղթած է, չրնորհակալութիւն յայտնելով Կարապենցի իր ներկայութեան համար: Հանդիսութիւնը սկսած է դեղարուեստական բաժինով, ապա Ս. Մաճառեան ներկայացուցած է Յակոբ Կարապենցի կեանքն ու դրական վաստակը: Կարապենց յայտնած է իր ուրախութիւնը գտնուելով «Համազգային»ի իր տան մէջ եւ խօսած է հայ դրական եւ մտաւորական անցեալի ակնառու դէմքերուն մասին, որոնցմէ իրր ժառանգութիւն իր սերունդին մնացած է հայ դրականութեան ու արուեստին ծառայելու մղումը: Ան ներկայացուցած է ամերիկահայ դրողներու առաջին սերունդը (1920 – 60), ապա, անոր չորդողը, որ բոլորովին ձերբազատած չէ եղեռնի ցաւէն: Դասախօսը անդրադարձած է նաեւ դրական պարբերական մամուլին եւ հանդիսութեան աւարտին պատասխանած հարցումներու:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԵԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԱՄՐԱԳՐԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ԳԱՐԱՄՈՒՍԱԼ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԸ

Հոկտ Օսմանիէ քշուելուն, հըրդեհի եւ սուիններու մէջէն սարսափահար՝ կը փախչի Իսլահիէ, ուր երկու աղջիկները կը կորնչնէ, նաեւ Սիսակ որդին՝ զոր ձեռքովը կը թաղէ. Հոկտ Գաթմա եւ Ազաղ, որ տարագիր Հայութեան «Յովսափաթու ձոր»ը եղաւ եւ ուր կորան 95 առ 100: Ազաղէն կրկին դարձ է վերակենդանացնել պատրիարքական վիճանորդ՝ Շահան Եպիսկ. որ քարոզած է եւ սիրոյ սեղանի փակման խօսքին մէջ ալ պանծացուցած է Կեդրոնական տնօրէններու, ուսուցիչներու յիշատակը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Յունիս 16–ին, տեղի ունեցած է Ամմէն – Քէպէք Հ.Ռ.Ը.Մ. Սէլէք Մանուկեան վարժարանի 21–րդ ամավերջի հանդէսը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բացման խօսքը արտասանած է դպրոցին տեսչուհին՝ Տիկին Վարդուհի Պալեան, ներկայացնելով տարուան մը արդիւնաւոր աշխատանքը: Աշակերտները արտասանութիւններով ապահոված են դեղարուեստական յայտագիր մը: Ապա կատարուած է վկայականներու յանձնումը: Վերջին խօսքը արտասանած է դպրոցին հիմնադիր եւ Ամմէն–Քէպէք Հիմնարկի նախագահ՝ Տօքթ. Արշաւիր Կէօնճեան: Պար, երգ եւ թատերական ներկայացումով փակուած է հանդիսութիւնը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Յունիս 8–ին, Մարաշի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի դնահատութիւն կրթական մշակ՝ Նազարէթ Սէֆէրեանի չխնամեայ վաստակին: Դաւիթ Խվերեկլեան իր բացման խօսքով ներկայացուցած է մեծարեալը, իրեն յաջորդած է Մարաշի Հայրենակցական Միութեան առենապետ՝ Ֆերտին Զաքմաքեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Տիկին Քնարիկ Ձիմպաշեան–Սէֆէրեան, Տօքթ. Գէորգ Պաղճեան: Մէջ ընդ մէջ գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջաւորութեան խօսք առած է յոբելեարը չնորհակալութիւն յայտնելով:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Մարիանոփոլոս գոլֆի մատրան մէջ, Յունիս 7–ին, իր անդրանիկ նուագահանդէսը տուած է Լը Քլավիճօ երբեակը կազմուած՝ Տիկին Ժանէթ Վարդապարմեանէ (դաչնակ), Տիկին Լուսինէ Պալիքեանէ (ջութակ) եւ Զաւէն Զաքարեանէ (քլարինէթ): Ցայտագրին առաջին մասը նուիրուած էր Մոցարթի, երկրորդը՝ չորս հեղինակներու՝ Կոմիտաս, Առնոլտ, Ռավէլ, Հուակ՝ Արամ Խաչատրեան:

***

ՂԱԼԱԹԻՈՑ եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 20–ին, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Կեդրոնական վարժարանի առաջին տնօրէն, դրագէտ եւ մտաւորական Մինաս Չերազի մահուան 62–րդ տարելիցին առթիւ: Այս առընչութեամբ, կը յիշուի որ անցեալին Կեդրոնականցիները Թարգմանչաց տօնը կը համարէին նշանակալից եւ կարեւոր տօնական օր եւ վարժարանէն եկեղեցի կ'երթային ու կը յիշատակէին իրենց ազգային վարժարանին հին ու նոր արժէքները: Այս աւանդութիւնն է զոր ուզած է վերակենդանացնել պատրիարքական վիճանորդ՝ Շահան Եպիսկ. որ քարոզած է եւ սիրոյ սեղանի փակման խօսքին մէջ ալ պանծացուցած է Կեդրոնականի տնօրէններու, ուսուցիչներու յիշատակը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Յունիս 16–ին, տեղի ունեցած է Արմէն – Քէպէք Հ.Ռ.Ը.Մ. Սէլէք Մանուկեան վարժարանի 21–րդ ամավերջի հանդէսը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բացման խօսքը արտասանած է դպրոցին տեսչուհին՝ Տիկին Վարդուհի Պալեան, ներկայացնելով տարուան մը արդիւնաւոր աշխատանքը: Աշակերտները արտասանութիւններով ապահոված են դեղարուեստական յայտագիր մը: Ապա կատարուած է վկայականներու յանձնումը: Վերջին խօսքը արտասանած է դպրոցին հիմնադիր եւ Ամմէն–Քէպէք Հիմնարկի նախագահ՝ Տօքթ. Արշաւիր Կէօնճեան: Պար, երգ եւ թատերական ներկայացումով փակուած է հանդիսութիւնը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Յունիս 8–ին, Մարաշի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի դնահատութիւն կրթական մշակ՝ Նազարէթ Սէֆէրեանի չխնամեայ վաստակին: Դաւիթ Խվերեկլեան իր բացման խօսքով ներկայացուցած է մեծարեալը, իրեն յաջորդած է Մարաշի Հայրենակցական Միութեան առենապետ՝ Ֆերտին Զաքմաքեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Տիկին Քնարիկ Ձիմպաշեան–Սէֆէրեան, Տօքթ. Գէորգ Պաղճեան: Մէջ ընդ մէջ գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջաւորութեան խօսք առած է յոբելեարը չնորհակալութիւն յայտնելով:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԸՍի Համազգայինի Հովիւի մասնաճիւղի գրական խմբակը, Յունիս 10–ին, հանդիպում մը կազմակերպած է դրագէտ Յակոբ Կարապենցի հետ: Խմբակին անունով Սարգիս Մաճառեան բարի դալուստ մաղթած է, չրնորհակալութիւն յայտնելով Կարապենցի իր ներկայութեան համար: Հանդիսութիւնը սկսած է դեղարուեստական բաժինով, ապա Ս. Մաճառեան ներկայացուցած է Յակոբ Կարապենցի կեանքն ու դրական վաստակը: Կարապենց յայտնած է իր ուրախութիւնը գտնուելով «Համազգային»ի իր տան մէջ եւ խօսած է հայ դրական եւ մտաւորական անցեալի ակնառու դէմքերուն մասին, որոնցմէ իրր ժառանգութիւն իր սերունդին մնացած է հայ դրականութեան ու արուեստին ծառայելու մղումը: Ան ներկայացուցած է ամերիկահայ դրողներու առաջին սերունդը (1920 – 60), ապա, անոր չորդողը, որ բոլորովին ձերբազատած չէ եղեռնի ցաւէն: Դասախօսը անդրադարձած է նաեւ դրական պարբերական մամուլին եւ հանդիսութեան աւարտին պատասխանած հարցումներու:

Յովհաննէս Քահանայ Տէր–Վրթանէսեան.– Ծնած 1859 Ապրիլ 1–ին, բնիկ, Տ. Վրթանէս Տէրտէրեանի որդի, աշխարհական անուամբ Գարեգին, ուսած անդ եւ Արմաչու Ղեւոնդեանը, ուսուցիչ Եէնի Շէհիր եւ Մէրտիկիօղ, պահ մըն ալ տասանորդի տրոց հաւաքիչ: 1899 Յունուար 17–ին ձեռնադրուած Սաեփանոս Արք. Յովակիմեանէ, 1907–ին առաջնորդական փոխանորդ Գարամուսալի, 1910–ին եւ 1911–ին երկիցս անդամակցած Իզմիթի նահանգային ժողովոց, չինարար եւ եռանդուն երէց՝ որ 1910–ին վարձատրուած է Դուրեան Պատրիարքէ ծաղկեայ փիլոնով: 1911 Դեկտեմբերին քահանայագործելու համար կը հրաւիրուի Կիւյաղործելու համար կը հրաւիրուի Կիւմիւլճինէ՝ զոր յաջորդ տարին կը գրաւեն Պուլկարք: 1914–ի սկիզբ կը վերադառնայ ծննդավայր, կարծես ճակատագրուած ըլլալով բոլորելու հալածանքի եւ մահատաղնապ անդորհներու երկար չրջան մը 1915–ի ամրան:

Յուլիս 1–ին դիւղը կը պաշարուի. ոստիկանապետ Րիֆաթ խստօրէն կը սկսի դէնքերու խուզարկութեան. այրեր՝ բանտի մէջ բրածեծ: Ամխուկէս եռք, ամբողջ ժողովուրդը խարազաններով տեղահան Լէֆքէի կայարան, ուր, մէկտեղուելով եալազ տէրէկիներու աքսորավաստրին՝ չոգեկառքով կ'ուղարկուին Գոնիա: Ամիս մը չանցած, Տ. Յովհաննէս իրեններուն հետ կը քշուի Պօզանթի ուր առաջին չունչով՝ արշաւալիւլի հարուածներ կ'ընդունի գլխուն –իրր հաւատչեայ բարի գալստեան– անոպայ տասնապետ մը: Հինեւինք հիմա 63 հայրենակիցներու հետ հանդրոաններուն իր խաչակրութեան որ գրեթէ չատերունն է եղած, առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ: Պողանթիէն կաշառքով մեկնում դէպի Զամ Ալան, յետոյ Գավազլը Ման (Տարսոնէն երկուքուկէս ժամ վեր), ապա Տարսոնի կայարան՝ ուր կը դանէ Օվաճըգի Աբսէն Քահանան: Հոկտեմբեր 9–ին, Պրուսայի չրջանէն Յովնան Քահանայ վախճանած ըլլալով՝ ինք եւ Տ. Արսէն կը թաղեն զայն արտին մէջ: Իրիկուան չոգեկառք, դէպի Օսմանիէ, ուր կը տեսնէ 40 հազարէ աւելի վրաններ: Հոկտեմբեր 17–ին ճամբայ կ'ելլեն դէպի Գանլը Կէչիտ: Գետեղուը ցրուած եւ ունեցածնին ծախած կամ գողցուցած թըշտառներ մացառներու մէջէն դուրս սողոսկելով՝ կը միանան իրենց: Սոսկալի վայր, մինչեւ լոյս հրացանաձգութիւն: Հոդ կը դանէ Պարտիզակի Մատթէոս Քահանան: Հոկտեմբեր 19–ին Հասան Պէյլի, 21–ին Էնթէրլի՝ ուրկէ ճամբայ կ'ելլեն 15 կառք եւ 200 հոդի հետիոտն. բայց դաշտին մէջ կողոպտուտ հրոսներէ: Իրիկուան՝ Իսլահիէ, ուր կը հանդիպի Պարտիզակի կարապետ եւ Բարթող Քահանաներուն (հայր եւ որդի), 2 օր վերջն ալ Պարտիզակի Մատաթիա Քահանային եւ Գրիգոր Ալեքսէի: Հոկտեմբեր 30–ին օճակից կարապետ Քահանան կը ժամանէ: Նոյեմբեր 7–ի առտուն սոսկալի ծեծ եւ «եալլահ, եալլահ», այսինքն աքսորի մէջ աքսոր: Իրենց կայքէն քիչ հեռու, բլուրի մը կողին, հանդչած էր Պանտըրմայի կարապետ Եպիսկոպոսը իր խումբով: Հոնկէ Թահթա Քէօփրիւ, հազարումէկ կոպտութեանց նշանակ: Նոյեմբեր 13–ին Գաթմա՝ ուր կը նշմարէ 20 հազարէ աւելի վրաններ. կողոպուտ, ծեծ, թիֆիւս եւ անծայր թշուառութիւն: Արհեստաւորները կը զատուին Գաթմայի մէջ. իր տգան կօչկակար ըլլալուն, միասին կը մեկնին Հալէպ, յետոյ Դամասկոս, ինչ որ փրկութիւնը կը դառնայ, վասնզի միւսները կը քշուին Ազազ եւ Ախթէրին, իսկ եւ իսկ փճանալու:

(Շար. 250)

(Շար. Ա. էջէն)

ՀԱՋԱՐԵՐՈՐԴ ԲԱՆԱԼԻՆ

Կումայրիի Անի թաղամասին մէջ հաղարերորդ բնակարանին բանալին յանձնուեցաւ չինարար Մկրտիչ Մկրտչեանի ընտանիքին: Կուրզանի մարզի չինարարներուն պետը յայտնեց թէ իր ընկերութիւնը նպատակ ունի մինչեւ տարեվերջ հազար բնակարան եւս կառուցանելու:

***

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ԱՆԴԱՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հայկ. իմաստասիրական Ընկերութեան նախագահն ու խումբ մը անդամներ այցելեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ու յանձնեցին զինքը ա. պատուակալ անդամ ընտրելու ընկերութեան որոշումը: Անոնք հիմնած են նաեւ Սեւանի իմաստասիրութեան կաճառը որուն անդամակցութեան վկայականն ալ յանձնուած է Վազգէն Ա.ի:

***

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Գրողներու տան մէջ, բ. աշխարհամարտին մասնակից գրողներու ժողովին քննարկուեցաւ ռազմահայրենասիրական թեմաներով ստեղծագործողներու Ընկերակցութիւն հիմնելու հարցը: Ժողովը ընտրեց կազմակերպիչ կոմիտէ մը, գրող Սասուն Գրիգորեանի նախագահութեամբ:

***

ՈՒՍՈՒՄԻ ՀԱՍՑԷՆ ԵՐԵՒԱՆ

Սեւիանակերտի Սայաթ Նովա երաժշտանոցի չրջանաւարտներէն վեց քոնսական յանձնաժողովին երաչխաւորութեամբ իրենց ուսումը պիտի շարունակեն Երեւանի երաժշտանոցին մէջ: Նոր դասաչրջանին հոն պիտի բացուի քանոնի, ժողովրդական երգեցողութեան եւ էսդրատային խումբերու ղեկավարի բաժին:

***

ՍՊԻՏԱԿԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌԸ

Յուլիս 14–ին բացումը կը կատարուի Սպիտակի մշակոյթի նորակառոյց կեդրոնին. այդ առիթով տեղի կ'ունենայ երաժշտական ոճնակատարութիւն, Մշակոյթի նախարարութեան եւ պետական ֆիլհարմոնիայի նուագախումբին նախաձեռնութեամբ:

Եւա Գուրպէթեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գուրպէթեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝
ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐՊԷԹԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 8–ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յուլիս 15, ժամը 14–ին, փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon — Paris 8e

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արման Եսիփարատչեան 1000 ֆր. կը նուիրեն ԻՄԱՄ–ին (ատանալ «Ցառաջ»էն) Տոքթ. փաքրիճ խուպէէրեանի թարմ յիշատակին:

Chaussures CETA
3, Place Jean-Jaurès
93200 St. Denis
RECHERCHE
Vendeurs même débutants
tél : 48 20 14 28

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիլ Ս. Մարիամ Ասուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի Զարուհի Թոքոյեանի մահուան առթիւ.– Պ. Կրէկուար Թոքոյեան 500 ֆր., Տիկին Արենդազ Սահակեան, Գալաճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Գալաճեան 200–ական ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
DANS LE CADRE RENOVE DE LA COLONIE

DIMANCHE 21 JUILLET
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car

DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 14, կիրակի

ժամը 12·30–էն մինչեւ 22·30

1.– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր,
2.– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով,
3.– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց,
4.– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ
5.– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիրը:

Մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ

– Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է –

ANTENNE 2

Կիրակի, Յուլիս 14, ժամը 8·50–ին՝

ժ. Սքեֆանեսմուի յայտագիրը՝
«ԵՐԵՔ ՕՐ ԳԻՒՏ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ»

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզին մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Առնուվիլ...): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընտունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէն սկսեալ:
– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կից արկումը (Ակատէմիի հսկողութիւն):
– 6 տարեկանէն սկսեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (էնֆորմաթիք):
– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:
– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (գաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:
– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա–տեսողական միջոցներու օգտագործ:
– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:
– Արձակուրդի չրջաններուն, գիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:
– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)*

Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.–
43·81·01·72 *թիւին:*

Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14, ֆ. կիրակի պիկնիկ Վարդավառի:

Ֆրանսայի ազգային Տօնն է այսօր:

Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ չրջանը պաշտօնական տոնդեքին պատճառաւ փակուած ըլլալով, միայն Մայր եկեղեցւոյ մէջ, բացառաբար, պատարագը կը մատուցուի ժամը 8·30–ին:

Միւս բոլոր եկեղեցիներուն պաշտամունքները կը կատարուի ըստ սովորականին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12–ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9–ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8–էն սկսեալ:
Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժ. 8–էն սկսեալ
43 - 78 - 92 - 91
43 – 75 - 41 - 47

EXPOSITION D'ÉTÉ
les artistes de la galerie les cent
du Jeudi 11 au Samedi 20 Juillet

ARMAN KRIKORIAN
ACHOD BAYANDOUR
VAHAN ROUMELIAN
ALEX BERLIAN
FOUROUGH AZIZI

Vernissage le Jeudi 11 Juillet
à partir de 18 h 30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00
du Mardi au Samedi de 14h à 18h30

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընթար– բար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թղթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամբաղ շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւններ պատճառ եղ, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑԱՌԱՋ»Ի

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 12
VENDREDI
12 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.579 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.579

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 10)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը կարգ մը որոշումներ առաւ օտարականներու եւ մանաւանդ զաղթի վերաբերեալ, որոնք զգալապէս պիտի դժուարացնեն առնուազն նոր օտարներու Ֆրանսա մուտքն ու հաստատումը: Այս առընչութեամբ նախ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին անոնց համար, որոնք կամովին կ'ուզեն իրենց երկիրը վերադառնալ, Ֆրանսա մուտքի վիզաներու հակակշիռը պիտի խստանայ (ուշադրութեան յանձնուելիք ցանկեր պիտի տրամադրուին հիւպատոսարաններուն), հիմնովին պիտի փոխուին հրաէբի վկայագիրներու պայմանները, պիտի խստանայ հակակշիռը Ֆրանսա մուտքի սահմանապահներուն վրայ: Անոնց հետ հարկ էր որոշումներ տալ նաեւ անոնց հանդէպ, որոնք արդէն ներսն են: Անոնց նկատմամբ կան տարբեր կարգադրութիւններ: Անոնք որոնք 1989 Յունուար 1-էն առաջ «ապաստանի իրաւունք» ուզած են եւ անկէ ի վեր արհեստի թէ կեանքի պետնի վրայ լաւ ընթացքի մէջ եղած են «մարդասիրաբար» կանոնաւորում պիտի վայելեն: Շատ խիստ պայմաններու պիտի ենթարկուին սակայն, այն գործատէրերը որոնք զաղտնի աշխատանք կը հայթայթեն: Ձեռք առնուած միջոցները մեծ հակազդեցութիւններ չեն առեղծած, քանի ընդհանրապէս «նորութիւն չկայ» կ'ըսուի, մինչ Ժ.-Մ· Լը Փէնի համար՝ «ասիրերին մըն է խլիրդ խնամելու համար»:

ՄԱՐՈՒՔՅԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐԸ՝ Տիւրի, որ Յունիս 20-ին «բացարձակ ստիպողական» ընտրթի կարգադրութեամբ Ֆրանսայէն արտաքսուեցաւ դէպի Կասոն, հաւանաբար օրերս վերադառնայ: Արդարեւ, փարիզի վարչական դատարանը ընդառաջ գնաց Տիւրիի պաշտպան փաստաբաններուն դիմումին արտաքսման հրամանագրին՝ «գործադրութեան յետաձգման», երեք ժամ խորհրդակցութիւններէ ետք: Մնաց որ, «կառավարութեան քննիչը» որ հակառակ իր տիտղոսին անկախ առենակալ մըն է, որու պարտականութիւնն է իրաւագիտութիւնը ճըշդել վարչական նման հարցերու մէջ, ժամ մը, կէս առ կէս «քակեց» Պետութեան ամբողջ պատճառաբանութիւնը, ցոյց տալով որ Տիւրիի գործունէութիւնը որեւէ ձեւով չէր արդարացներ «բացառական ստիպողականութիւնը»: Նոյնիսկ, կ'ըսէ քննիչը, եթէ Տիւրիի գործունէութիւնները չեն համապատասխաներ իր վայելած կանոնադրին ահսմաններուն, ընթացքը իր ներկայ վիճակին մէջ արդարացներ արտաքսումը: Կառավարութիւնը վերաքննութեան կը դիմէ «Պետութեան խորհուրդին» առջեւ, բայց մինչ այդ ենթական պէտք է կարենայ վերադառնալ: Այս որոշումը ծանր ապտակ մըն է ոչ միայն Ներքին նախարարութեան այլեւ ամբողջ կառավարութեան համար: Դեռ կայ Հանրապետութեան նախագահը, որ յայտարարած էր թէ արտաքսումը ամէն ձեւով արդարացի էր:

ԵԼՑԻՆի նախագահի պաշտօնը նուիրագործուեցաւ, Յուլիս 11-ին, իր երդման արարողութեամբ եւ Մոսկուայի եւ բոլոր Ռուսաստաններու պատրիարք Ա-լեքսի Բ.-ի օրհնութեամբ, նաեւ, ինչ որ նուազ կարեւոր չէ՝ Գորբաչովի մաղթանքներով: Կրեմլինի այս պահէն անհետացած էր Լենինի նկարը եւ փոխարինուած Ռուսաստանի դրօշակով, ուրկէ սակայն դեռ չեն անհետացած մուրճն ու մանգաղը: Պատրիարքը ըսած է իրեն՝ «Թող հանդուրժողութիւնն ու խաղաղութիւնը ձեզ առաջնորդեն»: Ռուսաստանի առաջին նախագահն է ընտրուած ժողովուրդին կողմէ եւ առաջին ոչ-համայնավարը: Գորբաչով ալ զոհունակութիւնը յայտնելով, չէշտած է.– «Երկրին որպէս նախագահ, կողմնակից եմ Ռուսաստանի ժողովրդավար, ուժեղ եւ արդիական դաշնակցութեան մը: Առանց անոր, չի կրնար վերանորոգման հարց ըլլալ բազմազգեան մեր խորհ· Պետութեան»:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐի քիւրտ պարադլուխին (փքք-ի տեղւոյն նախագահը) յուղարկաւորութեան մասնակցած են աւելի քան 50·000 հոգի եւ թաղումը վերածուած է ցոյցի ապահովութեան ուժերու դէմ: Ոստիկանութիւնը հինգ հոգի սպաննած է, ըստ կարգ մը աղբիւրներու:

ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼԷ ԱՌԱՋ

ՎԱՉԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ.- ԼԱՆԿ, ՓՈՀԷՐ, ՊԱՌ

Հայաստանի վարչապետը Երեւան վերադարձաւ Հինգշաբթի օր, Յուլիս 11ին, չորս օրուան այցելութենէ մը եւրոպա:

Արդէն արձագանգած էինք իր կարգ մը հանդիպումներուն, ինչպէս՝ Էմիթ Քրէսոն, Լօրան Ֆապիուս: Աւելցնենք թէ հասած օրն իսկ, Յուլիս 8-ին, «Մոնտ»ի, «Լիպերասիոն»ի թղթակիցներէն զատ, վարչապետը տեսակցած էր «Լը Փուէն»ի եւ «Ֆիկարօ»ի աշխատակիցներուն հետ:

Երեքշաբթի, Յուլիս 9-ին, մշակոյթի նախարարն էր՝ Ժաք Լանկ, որ կ'ընդունէր Վազգէն Մանուկեանը եւ երկար –մէկ ժամ քառորդ– տեսակցութիւն մը կ'ունենար, որու ընթացքին կը չօշափուէին երկու երկիրներու մշակութային կապերու հարցերը: Ժ. Լանկ կ'անդրադառնար իրեն եղած դիմումին, ցուցահանդէս մը կազմակերպելու Փարիզ եւ Երեւան եւ որու մասին կը յայտներ իր դրական պատասխանը: Ծրագրուած ցուցահանդէսը, որու խորագիրը կրնայ ըլլալ՝ «Հայաստան եւ Ֆրանսա աշխարհներու քառուղիին» տեղի կ'ունենայ Երեւան՝ Մատենադարանը եւ Փարիզ Ազգ· Մատենադարանը (Bibliothèque Nationale): Ժ. Լանկ փափաք յայտնած է նաեւ Հայաստան այցելելու:

Երեքշաբթի –Յուլիս 9-ին– GIA-ն էր որ հանդիպում մը կազմակերպած էր Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ, ուր ներկայ եղած են դիւանագիտական դործադիր չրջանակի պատկանող անձեր:

Չորեքշաբթի –Յուլիս 10– առաւօտ, Վազգէն Մանուկեան կրճնոպլը պնաց (իր «կնքահայրութիւնը» ստանձնող քաղաքն էր, բանտարկութեան առեն) եւ նախ տեսնուելու քաղաքապետ – երեսփոխան՝ Քառլնեհոնի հետ, որու ճաշի հիւրն ալ էր ցերեկին:

Կէսօրէ ետք, վարչապետը կ'այցելէր Քելեանի եւ Ալէն Մանուկեանի գործատունները (Ռոման), նախքան Փարիզ վերադառնալը նոյն իրիկունը եւ հանդիպում ունենալը Փարիզի Հայ մշակոյթի տունը Հ.Ց.Դ.ի հրաւէրով:

Հինգշաբթի, Յուլիս 11-ին, Փարիզ – Երեւան թռիչքով կը մեկնէր: Նախքան այդ, առաւօտուն յաջորդաբար կ'ընդունուէր Թիէրի որ Մոնպելիարի կողմէ նախագահ «Միջազգային Յարաբերութեանց Ֆրանսական Հիմնարկ»ին (IFRI), Ծերակոյտի նախագահ՝ Ալէն Փոհէրի, նախկին վարչապետ՝ Ռէմոն Պառ: Յետոյ կը ճաշէր երեսփոխան – քաղաքապետ՝ Փաթրիք Տէվէճեանի հետ:

«Լը Մոնտ» (Յուլիս 11) կ'արձագանգէր Վազգէն Մանուկեանի այցելութեան եւ անոր կարգ մը արտայայտութեանց Մուսեան Ուխտին մասին, իր դրութեան եղրակացութիւնը, սակայն, այն ալ չափազանց (այսինքն Վ. Մանուկեանի բերնով), քիչ մը երկդիմի բնոյթ ունէր, քանի հոն կ'ըսուէր.– «Նախարարապետի եղրակացութիւն.– "կը վիճիմ բայց կը ստորագրեմ"»:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Յուլիս 8-ին Հայաստանի մշակական ներկայացուցչութեան մէջ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած էր ռուս մարտարականներու Ղարաբաղ Կոմիտէն որուն մասնակցեցան Է. Պոնէր, Անտրէ Նուկին, դրող Վ. Օսկոցկի, խորհ· Գիտութիւններու ակադեմիայէն Կիբիլ Ալէքսէնսկի, ինչպէս նաեւ ԼՂԻՄ-էն ըմբոստեւիանական քաղաքային խորհուրդի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
«ՓՈՓՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀ»ԻՆ ՄԷՋ

Աւստրիոյ «Մինի մոնտուս» թանգարանէն պատուիրակութիւն մը Հայաստան այցելեց որպէսզի ընտրէ հայկ· յուշարձան մը որուն մանրաքանդակը պիտի դետեղուի թանգարանին մէջ: Որպէս նըմոյշ ընտրուեցաւ Էջմիածնի Մայր տաճարը: Տուֆի անհրաժեշտ քանակը առնելէ ետք պիտի սկսի մանրակերտին կատարումը որ պիտի տեւէ 1,5 – 2 տարի:

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

«Հայ մտաւորական կին» մշակութային, բարեսիրական խորհուրդը Ա. Խաչատեանի տուն – թանգարանին մէջ հանդիսումի մը հրաւիրած էր արուեստագէտներ, երեսփոխաններ, հանրութեան ներկայացուցիչներ: Ցուցահանդէսը-վաճառքին իրենց գործերով մասնակցած էին նկարիչներ՝ Առաքել Առաքելեան, Միքայէլ Կիւրճեան, Եդ· Արծրունեան, Ա. Գրիգորեան, Վլ· Աթանեան, Տ· Թոքմաջեան եւ քանդակագործ Բ. Պետրոսեան: Գնահատանքի արտայայտութիւններ ունեցան երգահան Լ. Զաուչեան, արձակագիր Վ. Պետրոսեան, գեղանկարիչ Եդ· Արծրունեան, չարժարուեստի քննադատ Ու· Մատոյեան, ապա երեսփոխաններ Ա. Բլէեան, Ա. Նաւասարդեան, Երեւանի փոխ-քաղաքապետ Կարինէ Դանիէլեան եւ ուրիշներ: Ներկաները մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգեցին մարտիկ Սիմոն Աչիքէօզեանի յիշատակը ու ցաւակցեցան անոր այրիին: Հանդանակութեան ամբողջ հասոյթը կը յանձնուի ինկած մարտիկներու ընտանիքներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԷՆ
ՌԱՏԻՕԿԱՄՈՒՐՋ

«Ամերիկայի ձայն» ռատիօկայանին հայկ· բաժնին հիմնադրութեան 40ամեակին առթիւ, անօրէն Բարդէն Վարդանեան այցելեց Երեւան ու «Արմէնփրէս»ի տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսաւ թէ որոշած է ռատիոյի կամուրջ մը ստեղծել Երեւանի ու Ուաշինկթընի միջեւ: Ծրագրին համաձայն, Հոկտեմբերին կը սկսի համատեղ հաղորդումներու ամսական չարքը:

Ա Ն Ց Ե Ա Լ Ի Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Մ Ա Ր Տ Ի Զ Ը

ՆՈՐ ԿԵՆՑԱՂԻՆ ԹԵՐԱԾ ՀԱՑՈՑՔՆԵՐԸ

Հայրենակցական միութիւններուն կողմէ կազմակերպուած հանդէսներուն հաճախելէ հաւաքոյթներէն զատ, նորահաս հայ զաղթականները առիթը չէին փախցներ յաճախ չաթաթ իրիկունները, բայց անպայման կիրակի օրերը իրարու հանդիպելու իրենց պանդոկներուն անճուկ սենեակներուն մէջ: Առօրեայ հրատապ կենցաղին չուրջ կարծիքի փոխանակութիւնները, աշխատանքի եւ առեւտուրի պէսպիսուն հոգերը, միանալով հայկական մամուլէն հաղորդուած ազգային լուրերուն՝ անոնց լմպած սուրճերու դոլորչիին եւ դլանիկի ծուխերու ոլորտին մէջացած՝ կ'արձագանգէին այդ նեղլիկ բնակարաններուն չորս պատերուն միջեւ, չատ ծանրագոյն պարագային ալ թափանցելով մինչեւ դուրսի աստիճաններու երկայնքին:

Բայց, երբ քանի մը տարի չանցած, սկսան անոնք Մարսէյլի զանազան արուարձաններուն մէջ անձնական տուներ կառուցանել, վոքրիկ կանաչազարդ պարտէզներով շրջապատուած, այն աստէն, այլեւս Փրանսացի դրացիները խանդրելու մտավախութենէն ձերբազատած՝ իրենց երեկոյթները կը վերջնային նորանոր կրամաֆոնի հայկական երգերու ունկնդրութեամբ, եւ որոնց թրթռուն եղանակները կը վոխադրէին ամէն մէկը իր անմոռանալի ծննդավայրին ծոցը, ուր ժամանակին կորուսեալ հարազատներով էին շրջապատուած...

Երբ ներկայիս, այլեւս արդիականութեան պարտադրած անխուսափելի հեռաահեսիլին առջեւ ամէն ոք արձանացած, ընտանիքի անդամները, մանուկէն մինչեւ ծերունին, նոյնիսկ եկող հիւրերու ալ ներկայութեան, սառնային մենութեան ենք դատապարտուած, կրնանք այլեւս անոյշ երանութեամբ մը երեւակայել մեր խնկելի երկրին մէջ զուարճութեամբ եւ հաճոյքով ընթացող իրիկնային հաւաքոյթները, մանաւանդ ձըմեռնային երկար դիշերներու տեւողութեան: Ինչէս կը պատմէր Թէ ինչպէս, ամէն առաւօտ, հարկ էր մարդու հասակի չափ ձիւնէ պատերը բահ ու բրիչով տապալել եւ ճախաւելով դրան առջեւը մաքրելով ճամբայ բանալ, իրիկուան լապտերով եկող դրացի հիւրերը ընդունելու համար: Շատ հասկնալի է որ այդ դեղջկական հաւաքոյթները միմիայն հիմնուած էին ընդհանուրին կարծիքներուն եւ պատմածներուն վրայ, երբեմն ալ պատկից ախոռի կենդանիներու բառաչին անձնատուր:

Այս սրտայոյզ վերյիշումէն ետք, վերադառնանք Մարսէյլի մեր նորակերտ տունը: Հաղիւ իրիկուան ճաշին վերջին պատառը ծամած, դուռ-դրացի հիւրերը, չատեր առանց իսկ բախելու, մեր մեծ խոհանոցը կը մանէին, որ թէ՛ ճաշարան էր թէ՛ հիւրանոց: Եւ մայրիկս ալ, դեռ ամանները չլուացած, կը սկսէր նախ եկողներուն սուրճերը եփել:

Ներկայիս, այլեւս սովորութիւն դարձած է սուրճը պատրաստել առաջ, հարցում ուղղել ամէն մէկ հիւրին՝ չաքարին շատ, քիչ, չափաւոր, առանց չափերը իմանալու համար: Բայց աչքը կուչտ եւ ենթամէրտ մայրիկիս համար, ո՛չ միայն պարզ սուրճի մը այլ հիւր մըն ալ սեղան կանչելու համար, առաջուընէ անոր կամքը հարցնելը ամօթներէն մեծագոյնն էր:

– Ի՞նչ, միսափի՛ր, հաց կ'ուտե՞ս, – հարցնեմ եկողին, կ'ըսէր:

Շատ պարզ է որ ան պիտի մերժէր: Իսկ տանտիկինին պարտքն էր կրկնակի պնդումներով նորեկը սուրփայիճ առջեւ նստեցնել: Մեր մօր համոզումովը, դուրսէն եկող մը չէր կրնար անօթի չըլլալ: Այս վերջինին մերժումը ամօթխածութեան պատճառով է միայն: Եւ ան, մինչեւ խոր ծերութիւն, իր յարկին տակ եկող հիւրի մը ոչ ժխի եւ ուրիչ յարակից արգելքներուն ընաւ հաւատք չէր ընծայեր:

Թո՛ղ ներուի խոստովանիլ, որ իր դաւակներուն խակ կը զօրէր: Իմ կարգին, այլեւս փղէնդրի սիրոյն՝ չէի ուզեր անոր սիրտը կոտրել: Եթէ իր տունը եկող բերանը բան մը չդրած մեկնէր, ինքզինքը թէ՛ յանցաւոր թէ՛ անպատուուած կը զգար: Մեր այս զարու երիտասարդները չկարծեն որ մեր մայրը բացառիկ էակ մըն էր այս յատկութեան մէջ, այլ մեր ժամանակուան, մանաւանդ զաւառացի հայ մայրիկները, ամէնքն ալ այս առաքինութեամբ էին օժտուած:

Նոյնն էր պարագան ինծի պէս մանուկներուն, երբ ուրիշի մը տան մէջ անոնց բան մը հրամցուէր: Իսկական չորս արարնոց թատերական դործողութիւն մը: Առաջին փորձի հրաւէրին, պէտք էր տղան անտարբեր մնար, նոյնիսկ դէմքը անդին դարձնէր, աղահութեան նշան ցոյց չտալու համար: Տանտիկնոջ երկրորդ պնդումին վրայ, ան ամօթխած նայուածք մը կ'ուղղուէր ինծի:

– Դէ՛, զաւակը չօճուխին սիրաթ մի՛ մարեցներ. հրաման տո՛ւր որ առնէ:

Չորրորդ պնդումին, մայրը իր շրթնեռուն թեթեւ ժպիտ մը կը զոյացնէր ի նշան արտօնութեան, եւ տղեկն ալ, ամօթէն կարմրած, երկու քայլ կ'առնէր եւ ձեռքը երկարելով կամացուկ մը կը վերցնէր հրամցուած աղանդերը եւ մեկուսի դառնալով կը ճաչակէր:

Թերեւս մեր երիտասարդ ընթերցողներուն համար այս նկարագրութիւնը չափազանցութեան սահմաններուն մօտեցող անխիղճ բռնութիւն մը համարուի: Եթէ մեր այս օրերու կենցաղի կշիռին նժարով դատուի մեր անցեալը, ո՞վ դիտէ ինչպիսի տարօրինակ եւ այլանդակ համեմատութիւններ երեւան պիտի գան: Գաւառացի տղոց նիստ ու կացին համապատասխանող՝ ընկալեալ սովորութիւն մըն էր ասիկա, եւ մենք ալ դոյդն իսկ կաչկանդուած չէինք անկէ:

Բնականաբար, ամէն մէկ մօր խառնուածքի տեսակները զգալապէս տարբեր էին իրարմէ: Օրինակ, էննէս, լայնամիտ եւ ազատական, չէր կրնար խստապահանջ վարմունք մը ունենալ: Բայց մայրիկս, ընդհակառակն, անաչառ սկզբունքով մը սնած՝ անդառնալի էր ուրիշէ մը բան ընդունելու մէջ: Այդ «չնորհ»ն ալ ան ժառանգած էր Արաբկիրի ազնուաբարոյ կապետ Տիրատուրեան վարժապետին քրոջ՝ իր մօր Տարտանիկէն, որ քաղաքէն հարս բերած էին Ամպրիա դիւղը, համբաւաւոր Հանեոկանց տանը մէջ: Ան, իր մօրեղբօր՝ վարժապետի ջանքերով էր որ գիւղէն քաղաք փոխադրուած էր, նրշանաւոր Աղջկանց վարժարանը յաճախելու համար: Եւ երբ տասներեք տարեկանին կը նշանեն եւ յաջորդ տարին ալ կ'ամուսնացնեն, «չորս տարի դպրոց, եօքէն ալ ախոռ» կը կրկնէր մեղի, «քթին մուխը դուրս տալով»:

Կրկնակ այս ակամայ սայթաքումէն ետք, վերադառնանք Մարսէյլի մեր իրիկնային հաւաքոյթներուն, որոնց ընթացքին, անխուսափելիօրէն ամէնուն կորուսեալ երկրի առաւել դառնագին քան զուարճալի դրուագները մէջտեղ թափելով՝ գոնէ մէկ ժամուան մը համար ամէն մէկս այնտեղ փոխադրուած կը զգայինք: Մայրիկիս պատմածին վրայ էննէս մանրամասնութիւններ կ'աւելցնէր, իսկ հայրիկս ալ միշտ պատրաստ էր այս ու այն պատահարին առթիւ, ընդդիմախօսի դերին մէջ դտնուիլ եւ յղփացնել: Արդէն անոր սեւը՝ սեւ, ճերմակը՝ ճերմակ պիտի ըլլար: Մեծ ու պզտիկ, քալէ տեղեակ անոր այդ բնաւորութեան դիծին, մեր պնդումին մէջ չէինք երկարեր:

Իմ պարագային, հայրիկիս ներկայութեան, բնաւ չէի համարձակօրէն ընդդիմախօսեր եւ այս իմ ակնածանքի կեցուածքս տեւեց մինչեւ իր մահը: Անպարկեշտութիւն կը համարուէր իր հօրը դէմ կենալը: Արդէն, պատահի մէջ, հայրենական հանդէպ յարգանքի զգացումը իր լրումին հասած վիճակ մըն էր: Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր մեծերու ներկայութեան՝ ձեռքերը եռեւը կապել կամ ոտքը ոտքին վրայ նստիլ: Իսկ ծխելը, նոյնիսկ հասուն տղամարդու մը համար իր հօրը առջեւ՝ անհերեւակայելի տեսարան մը:

Միւս կողմէ, լինձի համար, այս «ըստրկական» համարուած սկզբունքներուն անտեսումը կարծես մեր հայրենի աշխարհի մթնոլորտէն բաժնուիլ կը նշանակէր եւ իմ ներքին ցանկութիւնն ալ բնաւ այդ չէր որոներ արդէն: Նախապատուութիւնը տուած էի Անդեալին:

Իսկ երբ նկատի կ'առնէի մեր տարեցներուն պատմութիւնները անցեալը նկարագրող՝ յաճախ կը խուսափէի խօսուածը ընդմիջելէ կամ բացատրութիւն պահանջելէ, վախնալով չարահիւսութեան թելը յանկարծ փրթելուն պատասխանատուն դառնալէ: Անոնցմէ լսած թուրք եւ հայ դրացիներուն անունները, անոնց տուներուն դիրքերը, պուտաններուն եւ արտերուն արտադրութիւնները, տեսակ տեսակ ծառերուն պտուղները, ընկոյզի, խաղողի, խնձորի պէսպէս համերը, նոյնիսկ ամէն մէկ աղբիւրի ջուրին ճաշակը, այս բոլորէն յափշտակուած՝ սուսիկ-փուսիկ մտիկ կ'ընէի, որեւէ մանրամասնութիւն չփախցնելու ցանկութեամբ:

Մեր ամէնօրեայ իրիկնային հաւաքոյթներու ընթացքին, հազար ու մէկ դիւցներու հետեւողութեամբ պատմութիւններ կը լսէինք եւ ամէնքս ալ անյագաբար մտիկ կ'ընէինք զանոնք: Հայրիկս, օրերով, թերթօնի նման կը պատմէր հայերէնով Քէօռօղլուին արկածները եւ տաղաչափեալ երգերն ալ կ'երգէր թրքերէնով, առաջուընէ անոնց նշանակութիւնը տալէ ետք: Վա՛յ թէ մէկը դինքը ընդմիջէր կամ տարբեր նիւթ մը մէջտեղ նետէր եւ կամ «բան չհասկցայ» ըսէր, իսկոյն քացախի պէս կը թթուէր: Բայց անոր բռնկումը միայն հրաբուխային ըլլալուն, չուտով զայրոյթը կը փարատէր, եւ իր հէքեաթին կտրած թելը կապելու կ'եղլէր:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ...» 1930-1950Ի ԱՔՍՈՐՆԵՐԸ

Բնակչութեան տեղահանութիւնները միշտ կատարուած են Խորհ. Միութեան մէջ, սակայն 1930–էն ետք այդ պատիժը տրուեցաւ առաւելապաս քաղաքական եւ տնտեսական յանցանքներու:

Այս սահմաններուն մէջ, այնպէս կը թուի թէ պատժուած առաջին ժողովուրդը եղած է Լեհերը. 1920–էն սկսեալ Բելոռուսիոյ լեհ ազգ. շրջանները ջնջուած էին: 1936–ին Ժողովրդական կոմիսարնեռու կոմիտէն գաղտնի փաստաթուղթով մը վճռեց Ուկրանիայէն Ղազախստան աքսորել Լեհերը որոնք կը նկատուէին քաղաքականապէս անօրինական տարր: Իսկ 1939–ին լեհական նախկին շրջաններէն դէպի Վոլկայի ու Սիբիրի շրջանները նոր աքսորներ որոշուեցան. այսպէս, 1941 Սեպտեմբերին 400 հազար լեհ քաղաքացիներ տարագրուած էին դէպի յատուկ գօտիներ:

1937–ին Ստալին այն առենուան ԽՍ. – կէ – Պէ–ի դեկավարութեան հետ կատարուած ժողովով մը որոշեց այս անգամ տարագրել արեւելեան սահմանամերձ գօտիի Քորէացիները, Պուրիաթները եւ Մոնղոլները դէպի Ղազախստան ու Միջին Ասիա: Նոյն տարուան աշնան Ծայրագոյն Արեւելքէն տարագրուեցաւ եւս 120 հազար հոգի, զոհերուն թիւը չուրջ 200 հազարի հասցնելով: Նոյն ժամանակամիջոցին աքսորի ճամբան բռնեցին նաեւ 8 հազար Չինացիներ:

1921–ին Համայնավար կուսակցութեան Ժ. համագումարին նախօրեակին Ստալինի ու Լենինի դեկավարութեամբ կեղր. կոմիտէի յանձնախումբ մը ազգութիւններու հարցին մէջ կուսակցութեան դերին մասին տեսակէտներ զարգացուց: Հոն, յատուկ դեր մը կը վիճակէր Ստալինի որպէս ազգութիւններու ժողովրդական կոմիսար: Այդ տեսակէտները կը լուսաբանէին իր կեցուածքը այն ժողովուրդներուն հանդէպ որոնք պիտի տարագրուէին 1930 – 50 տարիներուն: Ան Կովկասի ազգախումբերը կը կոչէր «լեռնային ներ». անոնք յետամնացներ կը նկատուէին քանի որ պահած էին հայրապետական կեանքի ձեւը: Լեհերը, Ծոյները, Հրեաները, Գերմանացիները, Պուլկարները, Քիւրտերը եւ Լազերը նկատուած էին «անկայուն ազգախումբեր» որոնք յաճախ ոչ դաստակերպի կարող ոչ ալ որոշ հոգատարած ունէին: Այս մօտեցումը լայն հնարաւորութիւն կու տար առանց տագտուկի տեղափոխելու այդ զանգուածը, մէկ չրջանէն որեւէ ուրիշ մը:

Ժ. համագումարին (1923) նախօրեակին Ստալին հետեւեալ զգուշութիւնը առաջարկեց խորհ. ժողովուրդներուն համար. ա. խումբը կը բաղկանար զարգացած ճարտարարուեստ ունեցողներէ, բ.ը՝ անոնցմէ, որոնք չեն հասած զարգացման հանգրուանին ու արդ. տապէս կը տարբերին Կեղր. Ռուսիոյ բնակչութենէն. գ. խումբը կը կազմէին այն ցեղախումբերը որոնք տակաւին ծանօթ չէին հողագործութեան: Այս զգուշութիւնը բնաւ տեղ չէր տար ազգութիւններու մշակոյթին, հաւատքին եւն.: Միակ չափանիշը անտեսական ցուցանիշներն էին:

1941 Օգոստոսին խորհ. Գերմանացիները իրենց բնակավայրերէն քշուեցան: 1941 – 42–ի մէջեւ աւելի քան մէկ մը Գերմանացիներ աքսորուեցան Նովոսիբիրսկ եւ Օմսկ ուր հաստատուած էին «աշխատանքի բանակները»:

1944–ին Ղրիմի Թաթարները, Չէչէնները, Ինկուշները, Պալքարները աքսորուեցան Ղրիմէն եւ Հիւսիսային Կովկասէն:

1944 Նոյեմբերին Համշէնցիներու, Լազերու, Քիւրտերու եւ Վրաստանի Մեսխէթ Թուրքերուն դէպի Կեղր. Ասիա աքսորը ակնյայտօրէն կը բացատրուի Թուրքիոյ հետ պատերազմի մը վախով. նման պարագայի մը անչուշտ սահմանակից չրջաններու Թուրք բնակչութիւնը զօրավիզ պիտի կանդնէր Թրքական զօրաբաժիններուն:

Պատերազմէն ետք ընտրովի աքսորներ սկսան, ազգութեան մը մէկ մասը միայն հարուածելով. հոս դեր կը խաղային անհատներու նիւթական կացութիւնը, քաղաքական եւ աշխարհագրական չափանիշեր: Այդպէս եղած է Հայերու, Պուլկարներու, Թուրքերու եւ Ղրիմի Ծոյներուն պարագան: Ազահովութեան ուժերու դեկավարները Ստալինի ուղղուած դրութիւններով հետեւեալ ձեւով կ'արդարացնէին այս արարքները. «դերմանական դրաւման տակ, պուլկար բնակչութեան նկատելի մէկ մասը լծուած է հայտահաւիկներու մթերումի որպէսզի օդնէ դերման բանակին»..., «հայկ. ազգ. կոմիտէները անկախ Հայաստանի քարոզչութիւն կ'ընեն»:

Դաշնակցութեան նախկին անդամ Հայեր, Իրանցիներ, Թուրքեր ու կրկին Ծոյներ վտարուեցան Վրաստանէն: Նոյնպէս, համայնավար այն Ծոյները որոնք Ցունաստանի 1945 – 46–ի ապստամբութեան ձախողելէն ետք Խորհ. Միութեան ձախողելէն ետք Խորհ. Միութեան հաստատուած էին, Ուրալէն անդին ղրկուեցան:

1947–ին, Իրանի քրտական ապստամբութեան ընթացքին 499 հոգինոց քիւրդ զօրաբաժին մը Ազրբէյճան հաստատ, Մուսթաֆա Պարզանիի դեկավարութեան տակ. Քիւրտերը զինաթափուեցան ու զետեղուեցան զօրանոցներու մէջ ուր կը մարդուէին: Տարի մը ետք Մ. Պարզանի առաջարկեց զօրաբաժնին դանուած չրջաններուն մէջ Խորհ. Միութեան կազմած քրտական իշխանապետութիւն մը կազմակերպել: Այն առեն «կասկածելի քիւրտեր»ը Ուզբեկիստան աքսորուեցան, Ուզբեկիստան աքսորուեցան, Ազրբէյճանի համայնավար կուսակցութեան ա. քարտուղար Բաղիրովի առաջարկով: Պարզանի – Ստալին տեսակցութենէ մը ետք այդ Քիւրտերը Ուզբեկիստանի հեռաւոր անկիւնները չղուեցան որպէսզի չկարենան իրարու հետ չփում ունենալ:

Պալթեան Հանրապետութիւնները 1941ի 1948–ի եւ 1949–ի աքսորներու զոհ դարձան:

Այդ աքսորներուն տարողութիւնը յարմար կազմակերպութիւն կը պահանջէր: 1920ական Թուականներուն Ռուսիոյ դարձեալ կեդրոնական կոմիտէին կից զարգացաւ կեդրոնական կոմիտէին կից զարգացաւ Թերու յանձնախումբ մը կազմուած էր: Երբ աքսորները սրբագրիչ մխիթարներու վերածուեցան, կազմակերպումը կ'ապահովէր Ներքին Նախարարութեան ուժերուն կողմէ: Երբ այս Նախարարութիւնները Պետական ապահովութեան նախարարութիւնը միաձուլուեցան, աքսորներու կազմակերպութեան գործը առանձնաց յատուկ բաժանում մը որուն գոյութեան վերջ տրուեցաւ 1959 Մարտին:

ՄԱՆՈՍՔԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԳԱՌՋՈՒ

Քանիցս գրած ենք արդէն Մանոսքի (Հարաւային Ֆրանսա) եկեղեցիին մասին, որու պատերուն ցկարազարդումը յանձնուած էր Գառզուի: 666 բառակուսի մեթրի վրայ, ցկարիչը կը ներկայացնէ մեր ժամանակաշրջանի իր տեսիլքին վկայութիւնը: Տարիներու հսկայ, տքնաջան աշխատանք մը:

Բացումի վերջնական թուականը որոշուած է Սեպ. 20-ին: Այս առթիւ լոյս տեսած ճաշակաւոր բաթալոկին մէջ, Գառզու կը խօսի «իր յայտնութեան» մասին.-

ԻՄ «ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ»Ս

Յայտնութիւնը ուղեցի ներկայացնել -սակայն ո՛չ Ս. Յովհաննէսի Յայտնութեան առաջի պատկերազարդումը- այլ մեր ըրջանի կլխմայէն ներշնչուածը: Աշխատանքիս որպէս առաջ առի 1957-ին փարիզի ցուցահանդէս որ խորագրուած էր «Յայտնութիւնը»: Այդ ցուցահանդէսը կը բաղկանար պատառներու չարքէ մը որոնք ներշնչուած էին աթոմական դարձառներէ, մեքենական քաղաքակրթութենէն, նշանառութեան հրապարակներէ, հրթիռներէ, անտառներու անյայտացումէն, ապականութենէն եւայլն. ...վերջապէս թռիչք մըն էր ան տիեզերքին մէջ, խորհ. աստղանաւորդներու անլսելիսի ա. թռիչքէն առաջ:

Նպատակս պատկերացնել է 2000 թուականին վախը, ինչպէս՝ քիչ մը հազար թուականինը: Թէքնոլոժիի աչքառու զարգացումը, երկաղտնաին անմարդկայնացումը, քիմիական եւ հիւլէական զէնքերու սարսափազդու բազմացումը, մարդկային սեռին աճը, ծովերու մակարդակին բարձրացումի վտանգը, կենդանական սեռերու չարունակական անյայտացումը, Մարդը որ կը փակուի արուեստական ըրջանակի մը մէջ ... այս բոլորը երկրագունտը կ'ընեն չապրուելիք ու անպատասխան:

Նկարներս եկեղեցիին պատերուն 666 քառ. մեթրին քիչ մը աւելի կը ծածկեն:

Մուտքին, ձախակողմը կը տեսնուին Յայտնութեան չորս հեծեալները, ներկայացած՝ զերճայնային չորս սաւառնակներով որոնք ժամանակին եւ մինչին մէջ կատարուելիք ապազայ աղէտներու ահազանգը կը բերեն: Բնութեան տեսարան մը կը ներկայացնէ հիւլէական հրթիռներու դաշտ մը, որոնք արձակուելու պատրաստ են: Ցետոյ կու գան ծանր փորձութիւնները. մեռած քաղաքները, մեծ ցեղասպանութիւնները, 1915ը՝ թալաթ փաշայի կողմէ Հայերու կոտորածով, Հրեաներու ողջակիզումն ու Հիթլերը, ապա Սաալին ու Փոլ Փոթ:

Հետուն կարելի է նշմարել Վանահեցիներու ջարդին ոգեկոչումը, Ամերիկայի կարմրամորթերուն բնաջնջումը, Ատոմքասը որ արհաւիրք կը սփռէ չորսդին: Կեղրոնական դէմքը կը ներկայացնէ մեծ պոռնիկը որ կ'իշխէ ամբողջ այս մասին վրայ· աւերակուած պալատներ, անհետացած քաղաքակրթութիւններու բեկորներ, Վէրտէօն եւլն.:

Ցետոյ կը հասնինք եկեղեցիին խորանին. հոն նկարուած է ղոյղ մը, չղթայաղերծ բարքերու պաղշոտութեամբ թաթաւուն: Ամբողջ այս քաոսէն կը բարձրանայ «Կոյս»ը՝ մերկ կինը իր լուսածիրով որ կը պատկերացնէ անբծութեան յաղթանակը: Ցետոյ կը յայտնուին սիրահարները, հոդամշակութեան գործիքները կը ծածկեն հողը ու կը փոխարինեն թնդանօթներն ու կործանիչ զէնքերը: Յարդանք Միլլէին. մարդկութիւնը կը վերակառուցէ աշխարհը: Կեդրոնական տիպար մը՝ կին-ծառը իր տերեւներով, պտուղներով ու բուսականութեամբ մը ուր բնութիւնը կը փթթի, կ'ըլլայ երկրագունտին վերածնունդի խորհրդանիշը: Կ'երեւին թռչուններ:

Մարդիկ անջրպետային ճամբորդութիւններու կը ձեռնարկեն. կը մեկնին դէպի անծանօթ ափեր: Նոր աշխարհն է սա ու «Երկնաւոր Երուսաղէմ»ը: Իրարու փաթթուած զոյգը պիտի վերաչինէ քանդուած պալատները: Նաւեր կը սպասեն մեկնելու դէպի երազներու կիթերան: Մարդկութիւնը պիտի դանէ վերջապէս կարգ ու կանոնը, հանդարտութիւնն ու խաղաղութիւնը, հոգեկան պայծառութիւնը ուր ամէն բան կը միանայ Պօտլէրին սիրելի «պերճանքին, հանդարտութեան ու բերկրութեան»: Վերջապէս կը յաղթանակեն Գառնուկը եւ Երկրային Դրախտը, Ադամն ու Եւան: Սակայն, Թերեւս դրախտը տիեզերքին մէջ այլ տեղ մը կը գտնուի...:

Երկրային բոլոր այս արկածախնդրութիւններէն, բազմաթիւ փորձութիւններէն ետք, Մարդկութիւնը վերջապէս կը գտնէ խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը: Մարդկային արկածախնդրութեան ամբողջ այս Շրջանին ընթացքին Երկինքը միշտ կապոյտ է ու այդպէս ալ կը մնայ· պայծառ ու անսասան: Ամբողջ այս վրդովումը մարդուն գործն է ու այս բոլորը արդեօ՞ք միմիայն մղձաւանջ մը ու դէշ երազ մը չեն:

ԳԱՌԶՈՒ

Ապրիլ 1991

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հ Ա Ս Կ

Պաշտօնական ամսագիր
կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 5-6-7 Մայիս, Յունիս, Յուլիս 1990:
Անթիլիաս, Լիբանան:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՆ

Հակառակ քաղաքական կարեւոր բարեփոխումներու, Արեւելեան Եւրոպայի կացութիւնը բաւական փափուկ է: Տնտեսական տաղնապով ստեղծուած դըժգոհութիւնը կը սպառնայ ջնջել քաղաքական կեանքին բերած ուրախութիւնները: Հունգարիոյ մէջ վերջերս կատարուած հարցախոյզ մը երեւան բերած է որ պատասխանողներու 75%-ը գոհացած չէ ժողովրդավարութենէն: Անհրաժեշտ է որ Վաշինկտընի, Պուտափէշթի եւ Փրակայի կառավարութիւնները աղեցիկ միջոցներով տիրեն տնտեսական մարզին:

Արեւմուտքը կրնար լայն օժանդակութիւն բերել այդ մարզին բարւոքումին, սակայն աւելի հետամուտ է պաշտպանութեան նոր դրութեան մը կազմակերպութեան ու ՕԹԱՆ-ի, Եւրոպական Հանրապետութեան ու ՕԹԱՆ-ի, Եւրոպական Հասարակութեան մասնակից դառնալու արեւելեան երկիրներու ջանքերը միշտ անարձագանգ կը մնան:

Այսուհանդերձ, Հունգարիա եւ Չեխոսլովաքիա չեն դադրիր Պրիւսէլի մէջ դեսին չօչափելէ· բայց հակառակ անոր որ խորհ. վերջին պինուրն ալ հեռացած է այս երկիրներէն, անոնք դիրենք տակաւին «Ջլամարտի որբեր» կը նկատեն Լ. Վալեսայի բացատրութեամբ. որբեր, որոնք լքուած են ու վտանգի մէջ:

Այս երկիրներուն Ատլանտեան Ուխտին մաս կազմելով Արեւելք - Արեւմուտք նախկին սահմանադիծը պիտի տեղափոխուի էլպայէն Պուրկ որ Լեհաստանի եւ Խորհ. Միութեան սահմանադիծ դեան է: Ու պէտք չէ մոռնալ որ ներկան կը յատկանշուի նաեւ Խորհ. Միութեան լուսանցքային իր կեցութենէն դուրս գալու ջանքերով: Այս պատճառով ՕԹԱՆ-ի արտաքին նախարարները միայն առաջնական կապ մը առաջարկեցին իրենց ու Եւրոպայի նոր ժողովրդավարութիւններուն միջեւ, Ցայտարարութիւն մը հրապարակելով «Կեդրոնական Եւրոպայի ու Արեւելեան Եւրոպայի մասին»: Աւելին ընել կարելի չէր այսօր:

Ակէ զատ, Եւրոպական Հասարակապետութեան մաս կազմելով Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները ոչ փափաքելի ապահովութիւնը պիտի գտնեն, ոչ ալ Արեւմուտքի չուկաներուն մուտքի ճամբայ: Ճիշդ է որ եւրոպական երկիրներու գրեթէ ամբողջութիւնը կը յայտնէ թէ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները պէտք է Հասարակապետութեան մաս կազմեն օր մը, սակայն բանակցութիւնները կըրնան տարիներ տեւել ու միջանկեալ հանդրուանները տասնամեակներ կրնան դըրաւել:

Երկու անկատար պատասխան կարելի է տալ Արեւելքի տաղնապին. նախ՝ ամբողջ Եւրոպայի համար պէտք է հզօրացնել պաշտպանութիւնը. ապա, արեւմտեան չուկաները պէտք է բանալ արեւելեան ապրանքներու:

Եւրոպական յանձնախումբը ներկայիս բանակցութիւններ կը վարէ Լեհաստանի, Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ, որպէսզի անոնց արտադրութիւնները հասնին Հասարակաց չուկայ· սակայն, օրինակ՝ գերմանացի վաճառորդներ արդէն խմբաւորումներ կազմած են դէմ դըրնելու համար հաւանական մրցակցութիւններու: Այնպէս որ երկկողմանի համաձիւններէ դուրս մասնաւոր կարգադրութիւններ եւս խանդարիչ դեր կ'ունենան տարուած բանակցութիւններու մէջ:

Եալթայէն ետք ամբողջ 45 տարի երկաթեայ վարագոյրէն ասդին բոլոր ճառերը կ'աւարտէին Եւրոպայի ամբողջական միութեան կանչով ու անոնք ոչ մէկ պարտաւորութիւն կը բերէին: Այսօր Չեխոսլաւաքիա, Հունգարիա, Լեհաստան ազատ են, իսկ Եւրոպա զանոնք նեւրառնելով իր դէմքը պիտի ունենայ նաեւ խորհ. դաղութատիրութեան կէս դարու ընթացքին կուտակած բոլոր խնդիրները:

Արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան նախապայմանն է տնտեսական կայուն կացութիւն մը. եթէ ճախողի այս քայլը կը վտանգուին քաղաքական բարեյաջողութիւններն ալ, Արեւելեան Եւրոպայի կայունութիւնն ալ, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքինը: Ու պէտք չէ մոռնալ որ, ինչպէս կ'ըսէր Վալէսա, առանց հարուստ երկիրներու համագործակցութեան, Արեւելքի միլիոնաւոր ապաստանեալները պիտի դան մեր դուռները բախելու:

Ա. Թ. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ - ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐ

Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տան մէջ տեղի ունեցաւ կոմիտաս եւ երաժշտանոցին եւ Նիւ-Եորքի «Ճուիլըրտ» երաժշ. ակադեմիային միջեւ համագործակցութիւնը հաստատող արարողութիւն: Պայմանագիրը ստորագրեցին «Կոմիտաս»ի փոխ-տնօրէն Ամրէն Սմբատեան եւ «Ճուիլըրտ»ի տնօրէն Պրուս մաք Քոմպին: Երեկոյթին ներկաներուն մէջ էին դաշնակահարուհի Լիւսի Իչխանեան (Ամերիկա) եւ խմբավար Օհան Տուրեան (Ֆրանսա) որոնք հիմնադրամներ սահմանեցին խրախուսելու համար տաղանդաւոր ուսանողները:

***

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ» 1500ԱՄԵԱԿԸ

Աչնան ծրագրուած է մեծ չուքով նշել Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն» գործին 1500-ամեակը: Ցոբելեական հանդիսութիւնները պատրաստելու համար կազմուած է յանձնաժողով մը, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ: Նախատեսուած է «Հայոց պատմութեան» յոբելեանին հանդիսաւոր ժողովը կատարել Հոկտեմբեր 4-ին Երեւանի օփերայի եւ պալէի թատրոնի շէնքին մէջ. իսկ Հոկտեմբեր 1-4 Մատենադարանի ու պետական համալսարանի մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենայ միջազգային գիտաժողով մը չուրջ 60 գիտնականի մասնակցութեամբ: Լոյս կը տեսնեն Խորենացիի պատմութիւնը ու չարք մը այլ հատորներ: Ի յիշատակ Խորենացիի ծննդավայրին, որոշուած է Հայաստանի դիւղերէն մէկը կոչել Խորենաւան կամ Խորոնք: Պատմահօր անունը կը տրուի դպրոցներու, կիրովականի մէջ փողոցի մը:

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ԳԱՐԱՄՈՒՍԱԼ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

Տ. Յովհաննէս 1916 Յուլիս 29-ին կը սկսի պաշտօնավարել Դամասկոսի եկեղեցին՝ իբր լուսարարապետ եւ ժամարար: Երեք տարի վերջ կը վերադառնայ Պոլիս եւ խոհեմութիւնը կ'ունենայ չհաստատուելու ծննդավայրը որ թաթար ձեռք կրկին՝ վերջին դէպքերու: Տ. Յովհաննէս 1919 Յուլիս 21-էն կը քահանայապետ եկեղեցին: Ցետոյ մեկնած վառնա՝ ուր վախճանած 1926 Մայիսին:

Զինադադարէն յետոյ, երբ Մէքրէկէօղի Հայութեան բեկորներ կը դառնան դիւղերնին, կ'ունենան իրենց նորընծայ եղբայր՝ յանձին

Թէոդորոս Քահանայ Ֆըչըճեանի.-Ծնած 1894 Փետրուար 28-ին եւ ձեռնադրուած աքսորադարձ Սեբաստացի Արքեպիսկոպոսէ 1920 Փետրուար 16-ին: Տարի մը վերջ իր հօտին հետ նշաւակ Միլլիճիներու չահատակութեանց:

2. Եալաֆ Էրէ.- Մէքրէկէօղի արեւմըտակողմը, 1 ֆիլոմեթր հեռու, իսկ Գամրուսալէն 3 ժամ հեռու՝ 1,400 հոգի հայ բնակչութեամբ որ դրեթէ փճացաւ ամբողջ՝ տարագրութեան հետեւանօք:

Գիւղս առենօք կը դանուէր կէս ժամ անդին՝ անտառի մը մէջ եւ կը կոչուէր Չին Գիւղ· ձմրան խստութեան պատճառաւ ապա փոխադրուած համանուն ձորը: Եկեղեցին Ս. Հրեշտակապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Նշան Քահանայ Ղազարեան.- Ծնած 1870 Օգոստոս 3-ին եւ ձեռնադրուած Սեբաստացի Արքեպիսկոպոսէ 1900 Մայիս 7-ին: Տէր Ջօր նահատակ:

ԵԱՒՈՎԱ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

Աղաւաղում Եալը Օվայի: Ս. կարդի դպրամատմութիւն, իր ջերմուկներովը համբաւեալ, Գարամուսալի արեւմտակողմը, ընդարձակ եւ արգաւանդ հովիտի մը մէջ տարածուած: Գիւղաքաղաքը

-հին անուամբ Տրեփանոն եւ Հելենոպոլիս, Հեղինէ կայսրուհիէն վերատին կառուցուած-, նշանաւոր է մանաւանդ պատմական տեսակէտով. Սարակինոսք հոն մղած են պատերազմներ Բիւթանիոյ փոքրիկ պետութեան եւ Խաչակրաց դէմ: Բնակչութիւն՝ ամբողջ թուրք: Ունի տասը տարուայ 4 հայարնակ դիւղերը:

1. Շագշագ կամ Շախաշէն.- Եալովայէն 2 ժամ հեռու՝ 110 տնուր: Եկեղեցին Ս. Նիկողայոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Նիկողոս Քահանայ Տէր-Նիկողոսեան.- Ծնած 1860 Մարտ 6-ին եւ ձեռնադրուած Սեբաստացի Արքեպիսկոպոսէ 1893 Դեկտեմբեր 12-ին:

Տեղահանութեան բօթը առանալուն պէս, 1915 Օգոստոս 15-ին, ամբողջ ժողովուրդը դերեզմանատուն հրաւիրելով՝ հանգստեան պաշտօն կը կատարէ, երբ ամէն ոք արտասուագին կ'ունկնդրէր աստուածպերս մրմունջներուն: Վաղորդայնին, տօն Ս. Աստուածածնայ, դիւղացիք երէցին հետ կը բանեն տարագրութեան ուղին, չարաբաներ տեւող այն ճանապարհը որ մինչեւ Պօզանթի՝ երկաթուղւոյ դիծ է, իսկ անկէ անդին՝ հետիոտն դնացք: Զրկանքի, կողոպուտի եւ խոչտանգումի բովերէ անցնելով՝ կը հասնի վերջապէս Տէր Ջօր, որուն օգոստոսեան կոտորածին կը նահատակուի իրեններուն հետ միատեղ:

(Շար. 251)

Պ. Գէորգ Եանպէկեան եւ զաւակները՝
Էրիք եւ Անի,
Այբի Տիկին Մարօ Եանպէկեան,
Տէր եւ Տիկին Սագօ Եանպէկեան (Ե-դիպատոս),
Տէր եւ Տիկին Մէչեան եւ զաւակները (Լոնտոն),
Այբի Տիկին Լիլիան Եանպէկեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, հարսին՝

ՄԱՐԻԷԹԱ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Յուլիս 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 12, ժամը 14·45-ին Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին
Rue du Groupe Manouchian
եւ մարմինը կ'ամփոփուի Ալֆորվիլի գե-րեզմանատունը՝
184, Rue Etienne Dolet

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

***

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները տարաբախտ՝ Գէորգ Եանպէկեանի, որ տարիներէ ի վեր լուռ կը տառապի, ինչ որ հակակ կեանք, եռանդ ու երգ էր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նազելի Ապունեան, Պ. Պաթիսթ Ապունեան, Պ. Ժան Ապունեան, Օր. Մարի Ապունեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Յուլիս 14-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱՍՊԱՐ ԱՊՈՒՆԵԱՆ-ի

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Այս առթիւ Տիկին Ն. Ապունեան 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ANTENNE 2

Կիրակի, Յուլիս 14, ժամը 8·50-ին՝

Ժ. Սքեֆանեսքուի յայտագիրը՝
«ԵՐԵՔ ՕՐ ԳԻԻՏ ԱՐՔ·Ի ՀԵՏ»

Եւա Գուրպէթեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գուրպէթեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐՊԷԹԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 8-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յուլիս 15, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon — Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Ամառուան չրջանի պատարագները՝
Յուլիս 14
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանդուցեալ բարերարներու եւ հոգաբարձութեան անդամներու հոգւոյ հանդըստեան համար
եւ ի մասնաւորի՝
ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-ի
ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ-ի
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՏԱԹ-ի
հոգւոյ հանդստեան համար:
Օգոստոս 11՝ Աառաւածածին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14, Բ. Կիրակի զկնի Վարդավառի:

Ֆրանսայի ազգային Տօնն է այսօր:

Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ չրջանը պաշտօնական տողանցքին պատճառաւ փակուած ըլլալով, միայն Մայր եկեղեցւոյ մէջ, բացառաբար, պատարագը կը մատուցուի ժամը 8·30-ին:

Միւս բոլոր եկեղեցիներուն պաշտամունքները կը կատարուի ըստ սովորականին:

Chaussures CETA
3, Place Jean-Jaurès
93200 St. Denis
RECHERCHE
Vendeurs même débutants
tél : 48 20 14 28

ՏՍՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՀՃԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ՇԱՐՎԻԷՕ Ս· ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 14, Կիրակի

Ժամը 12·30-էն մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր,
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով,
3·– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց,
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մատնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ

– Մ ա ր ք ը ա պ ա տ է –

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամբան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը-կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզին մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Ատնուվիլ...): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Յառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէն սկսեալ:
– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Աֆատէմիի հսկողութիւն):
– 6 տարեկանէն սկսեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկատուութիւն (Էնֆորմաթիք):
– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:
– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (խառն ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:
– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա-տեսողական միջոցներու օգտագործ:
– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:
– Արձակուրդի չրջաններուն, զիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:
– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝
● Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)
● Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)
Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
43·81·01·72 թիւին:
Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Rainey
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՒԹՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Իր զահակալութեան 36-րդ տարեդարձին առթիւ, Ն·Ս·Օ·Տ·Տ· ՎԱՉԳԻՆ Ա· Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, համաձայն մեր եկեղեցական աւանդական կարգի, Սեպտեմբեր 29-ին, Կիրակի օր, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, ՍՐԲԱԶՈՑՍ ՄԻՒԹՈՆ պիտի օրհնէ:

ՄԻՒԹՈՆՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ չնորհարեր այս արարողութեան ներկայ գտնուելու առիթ ընձեռելու համար, ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը հետեւեալ կարելիութիւններով·

Սեպ· 26-էն Հոկ· 3, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 6950 Ֆր·
Սեպ· 26-էն Հոկ· 10, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 8750 Ֆր·
Սեպ· 26-էն Սեպ· 30, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ուղիղ թռիչքով
վերադարձ Մոսկուայի համբով, սակ՝ 7100 Ֆր·:

Վերոյիշեալ գիները կը պարփակեն օդանաւին տոմսը, առաջին կարգի պանդոկ, demi-pension, յատուկ չրջապտոյտներ, ապահովագրութիւն, վիզա:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆը կը կազմակերպուի Փարիզէն SABERATOURS եւ Լիոնէն SEVAN համբորդական գրասենեակներու գործակցութեամբ:

ՏԵՂԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ: Վերջին պայմանաժամ՝ Յուլիս 31:

Արձանագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար դիմել Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 15, Իսի Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8, հեռաձայն՝ 43–59–67–03:

FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
DANS LE CADRE RENOVE DE LA COLONIE

DIMANCHE 21 JUILLET
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car

DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.580 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.580

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ
ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՐԿԱԾԻՆ
ԱՌԱՋԸԲ ԿԱՌՆՈՒԻ

Լ. Տէր-Պետրոսեան, որ Մոսկուա կը գտնուէր Շաբաթ-Կիրակի օր, Յուլիս 10-ին, ներկայ ըլլալու համար Ելցինի նախագահական պաշտօնի անցնելուն հանդիսաւոր արարողութեան եւ տեղ գրաւած էր Վրաստանի նախագահ Զ. Գամսախուրդիայի կողքին, 24 ժամով երկարաձգած էր Երեւան իր վերադարձը, կարենալ առանձին տեւողութեամբ Ելցինի հետ, ինչ որ եղած է Հինգշաբթի, Յուլիս 11-ին: Լ. Տէր-Պետրոսեան նոյն իրիկունը վերադարձաւ Երեւան:

Տեսակցութեան ընթացքին, ինչպէս կը հաղորդէ Արմէնփրէս, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը շնորհաւորած է Ելցինը եւ յայտնութիւն մաղթած իր նոր եւ պատասխանատու պաշտօնին դլուխը: Այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած է բարեկամական չատ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ եւ քննարկուած են ներկայի քաղաքական եւ տնտեսական հարցեր: Կողմերը ընդգծած են, որ Հանրապետութիւններու ինքնիշխանութեան հաստատումը նոր հնարաւորութիւններ կու տայ պատմական խոր արմատներ ունեցող երկկողմ փոխ չահաւէտ համագործակցութեան, այդ գործակցութեան ամրապնդման, ինչպէս նաեւ բոլոր բնագաւառներու մէջ եւ ամէն մակարդակի վրայ չփումներու համակողմանի զարգացման: Շեշտուած է նաեւ, երկրի կացութեան քննարկման առթեն, որ անհրաժեշտ է որոնել դոյութիւն ունեցող խնդիրներու քաղաքական լուծումներ, բացառել ուժի գործածութիւնը:

***

Յուլիս 10-ին, Շաբաթ-Կիրակի «Հայկական աւիատուղեթիներ» հանրապետական ընկերութեան (տես՝ քիչ անդին Արմէնփրէսի լուրը) Մոսկուա – Երեւան թիւ 909 թռիչքի «տու – 154» օդանաւը վնասկովոյի օդակայանէն երկինք բարձրանալէն յետոյ, պարտաւորուած է նոյն տեղը էջք կատարել: Բարձրանալէն ետք, յայտնուած է որ շասիի թերութիւն կայ եւ անձնակազմին հրահանգ տրուած է ընդհատել թռիչքը եւ վերադառնալ: Օդակայանի սպասարկութիւնները նախապատրաստական միջոցներ ձեռք առած են, եւ չնորհիւ Պաւէլ Կարապետեանի ղեկավարած անձնակազմի ձեռնհասութեան օդանաւը կրցած է էջք կատարել: Քանի մը վայրկեանէն հրշէջները կրցած են մարել հրդեհը եւ ոչ ոք վնաս կրած է:

***

Վազդէն Մանուկեան Յուլիս 11-ին Փարիզ – Երեւան ուղղակի թռիչքով վերադարձաւ:

Շաբաթ-Կիրակի օր, Յուլիս 10-ին, կրնապի մէջ սպասարկած էր երկու պատմանապրութիւններ: Մէկը ԻՆՌԱ-ի հետ (Institut National de Recherche Agronomique) գարի տալու համար լեռնային դիւղատնտեսութեան, երկրորդը կը վերաբերի Ֆրանսերէնի արագընթաց ուսուցման հայ ֆատրերու համար:

***

Ակնկալենք թէ Վազդէն Մանուկեանի մեկնումէն ճիշդ առաջ, երբ վերջին հանդիպում մը կ'ունենայինք, անհրաժեշտ նկատեցինք իրմէ տտուգել Մոնտի մէջ լոյս տեսած թղթակցութեան այն վերջին նախադասութիւնը («Նախարարապետին եղբայրացութիւնը – "կը վիճիմ, բայց կը տորագրենք"», տե՛ս «Յառաջ» Յուլիս 12) որ առնուազն տարօրինակ տպաւորութիւն մը կրած էր: Վազդէն Մանուկեան ուղղակի ապշած դոչեց – «ես ո՞նց հղպիսի բան կ'ասեմ»...:

Կը մնայ ուրեմն թարգմանին անձնական ընհատութեան վերագրել նման «վրիպակ» մը, որ անպատասխանատու թերագումի բնոյթ կը տանայ մանաւանդ երբ ան կը վերաբերի վարչապետի մակարդակի պատասխանատուի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ եւ թրքական ապահովութեան ուժերու միջեւ բախումներու հետեւանքով, Տիարպէքիրի մէջ, մեռեալներու թիւը 12-ի հասած է եւ 162 վիրաւոր կայ ըստ թրքական աղբիւրներու:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ Թուրքիա այցելութիւնը արդէն սկսած է դրաղեցնել երկրին մամուլը: Յուլիս 12-ի «Թէրճիման»ը յունական աղբիւրներէ կու տայ այն լուրը թէ Միացեալ Նահանգներու նախագահը փափաք յայտնած է Ֆէնէրի Յունաց պատրիարքարանը այցելելու եւ հանդիպում ունենալու Տիմիտրիոս Պատրիարքին հետ, սակայն թուրք իշխանութիւնները մերժած են այցելութեան ծրագրին մէջ տեղ տալ Պատրիարքարանին: Ճ. Պուշ Յուլիս 18-19-ին Ամէնք պիտի դտնուի ուրկէ պիտի անցնի Թուրքիա:

ՓՕԼ ԹՈՒՎԻԷի ազատ արձակումը (չդանակադեղձի խլիրդէ կը տառապի) մեծ վրդովում առեղծած է ամէն կողմ եւ մանաւանդ հրէական եւ տարագրեալներու չրջանակներուն մէջ: Այսօր 79 տարեկան, Թուվիէ բանտարկուած էր «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի ամբաստանութեամբ եւ ձերբակալուած 1989 Մայիսին: Ամբաստանութիւնը կը վերաբերի իր գործունէութեան, գրամման չրջանին Լիոնի միլիսին մէջ եւ տարագրած Հրեաներուն: Ազատ արձակման որոշումը տուաւ փարիզի վերաքննիչ տեւանի ամբաստանութեան սենեակը, որու համար Թուվիէի բանտը մնալը անհրաժեշտ չէ ճշմարտութեան յայտնաբերման համար: Մէթր Ժուխա (մարդկային իրաւանց Ֆրանսական Լիկայի նախագահ) կը դարմանայ ու կը խորհի թէ «գործակցութեան» դատավարութեան հարցն է որ խնդրոյ առարկայ է: ԼԻՔՐԱ, ծիրանաւոր Տըքուրթրէ, ՍՕՍ – Ռասիզմ, Միչէլ Նուառ եւլն. եւլն. վրդոված են: Մէթր Վերժէս միայն տարբեր կարծիք ունի: Արդարեւ Պարպիի փաստաբանը կ'ըսէ – «Որպէս փաստաբան, չատ ուրախ եմ որ Թուվիէ ազատ արձակուեցաւ, բայց կը հաստատեմ որ ազատ կ'արձակուին Թուվիէ, Փափոն, Պուսքէ եւ թէ Քլաուս Պարպի բանտը կը մնայ: Պատճառն այն է որ Պարպի ստորագրաս ցեղի մը կը պատկանի, որովհետեւ Պոշ մըն է: Ծանօթ է որ Պարպի խլիրդէ կը տառապի, բայց, Գերմանացիի մը քանհերը կարեւոր չէ»: Արդարադատութիւնը բեկանիչ բարձրագոյն տեւանին դիմեց ջնջել տալու համար ազատ արձակման որոշումը: Ճիմար ազատ արձակման որոշումը: Ճիչենք որ Թուվիէ երկու անդամ մահուան դատապարտուած էր ի բացակայութեան, ներումի արժանացած 1971-ին նախագահ Փոնփիտուի կողմէ, կրկին հետապնդուած 1981-էն, պահուըտած կ'ապրէր Նոթր – Տամի ասպետներու միաբանութեան պաշտպանութեան տակ, բայց, Գանատա – Ամերիկեան յանձնութիւնը, այդ առընչութեամբ, 1989-ին պատճառ եղաւ ձերբակալութեան:

ԼԱՆՏԼՍՊԵՐԿԻՍ, Լիտուանիոյ նախագահը որ Սթրազպուրկ է, հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի, ուր բաղդատականը կ'ընէ Սլաւոնիոյ եւ Պալթեան անկախութեան կամքին եւ Պալթեան երկիրներուն: Կը հաստատէ սակայն թէ ա-

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 5 / 11)

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

Յուլիս 10-ին Երեւանի մէջ միասնական յայտարարութիւն մը ստորագրուեցաւ Սեպտեմբեր 21ի հանրաքուէին մասին: Ստորագրողները՝ ՀՀՇ, ԱԻՄ (Ազգ. Ինքնորոշման Միաւորում), Հանրապետական կուսակցութիւն, ՌԱԿ, Ազգ. պահպանողական կուսակցութիւն եւ Հայոց քրիստոնեայ – Ժողովրդավարական միութիւն, կը յայտարարեն.

«Մեր վճռական «այո»-ն զգալիօրէն կը բարելաւի մեր դիրքերը միջազգային ասպարէզում, այլ երկրների հետ բաղաքական, տնտեսական սերտ կապերի հաստատման հնարաւորութիւններ կ'ընձեռի, կը ստիպի խորհրդային ղեկավարութեանը հաշուի նստել հայ ժողովրդի կամքի հետ»:

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարութեամբ մը դատապարտեց այն սադրիչ միտքերը որոնց համաձայն Գետաչէնի, Մարտունաշէնի մէջ չկար խաղաղ բնակչութիւն, այլ հայ զինեալներ որոնք չէջանը կը խոովէին իրենց գործողութիւններով: Յայտարարութիւնը անդամ մը եւս խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի ուշադրութեան կը յանձնէ այն հանդամանքը որ մինչեւ հիմա անպատասխան մնացած են վերջերս յիշեալ վայրերէն տարադրուած մօտ 5000 Հայերու բողոքներն ու իրենց բնակավայրերը վերադառնալու պահանջքը: Յայտարարութիւնը երկրին նախագահին եւ Գերագոյն Խորհուրդին կը դիմէ, պահանջելով որ յատուկ յանձնաժողով ուղարկուի Շահումեանի հայկական դիւղերը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդի 26 երեսփոխանները որպէս բողոքի ցոյց, չեն մասնակցիր իրենց երկրին Խորհրդարանին աշխատանքներուն. անոնք կը բողոքեն նախագահական ընտրութիւն կատարելու մասին ադրբեջանական օրէնքին ու միութենական նոր դաշնագիրը ստորագրելու որոշումին դէմ: Բոլոր խորհրդարաններուն, պետութեան ու կառավարութեան ղեկավարներուն, տնտեսական լրատուիւններուն ուղղուած դիմումով մը անոնք կը յայտնեն թէ Խորհ. Միութեան պահպանման հանրաքուէն Ադրբեջանի մէջ կատարուած է բռնութեան ու արտակարգ վիճակի պայմաններու տակ, ենթակայ՝ համապատասխան ղեկավարութեան զօրաւոր ճնշումին. իսկ հանրաքուէի արդիւնքները կեղծուած են: Դիմումին մէջ կ'ըսուի որ նախագահական ընտրութիւնը պէտք է կատարուի միայն արտակարգ վիճակին վերջ դտնելէն եաք, ՄԱԿ-ի դէտերու եւ խորհ. ժողովրդավարական հանրութեան ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքացիական օդային դիծերու վարչութիւնը վերակազմուեցաւ «Հայկ. օդուղիները» անունով: Նոր կարգավիճակը աւելի ինքնուրոյն, աւելի լայնօրէն իրատատէր կը դարձնէ ընկերութիւնը որ այսօր կրնայ օտար ընկերութիւններու, կազմակերպութիւններու օդանաւեր վարձու տալ կամ վարձել անոնցմէ, արտաքին տնտեսական գործունէութիւն ծաւալել: Այս չրջանակին մէջ, արդէն դնուած է Իլ 86 օդանաւ մը որ Յուլիս 3-ին էջք կատարեց «Զուարթնոց» օդակայանը: Ծրագրուած է 4-5 օդանաւ եւս դնել:

***

ԶՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Զօրի Բալայեան դիմում մը յղած է խորհ. Լրագրողներու Միութեան նախագահ Իսուար Սախալաեւին, խնդրելով հետաքրքրուիլ ադրբեջանական զինուածները նետուած նոյն միութեան անդամ Վարդան Յովհաննիսեանի ճակատագրով:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԱՆԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

Շահումեանի չրջանէն արտակարգ վիճակը ջնջելու Գորբաչովի Յուլիս 4-ի հրամանագիրը մոսկուացնակ հայ մըտաւորականները նկատած են ոչ միայն գայրոյթի դրդապատճառ, այլ նաեւ հայ-եւրուս ժողովուրդներու բարեկամութեան մէջնարերդ Արցախի համար վախի պատճառ: Անոնց նամակով նչուած է որ այդ հրամանագիրը կրնայ պատերազմ սանձազերծել. կը պահանջուի հայ ժողովուրդին հանդէպ արիւնալի չարագործութեան վերջ տալ ու դատապարտել ազերի Ջարդարարները, զանոնք յանձնել դատարան: Դիմումը դրկուած է Գորբաչովին, Լուկիանովին, Եանաեւին, Ելցինին, Լ. Տէր-Պետրոսեանին:

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 5 / 11)

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

Յուլիս 10-ին Երեւանի մէջ միասնական յայտարարութիւն մը ստորագրուեցաւ Սեպտեմբեր 21ի հանրաքուէին մասին: Ստորագրողները՝ ՀՀՇ, ԱԻՄ (Ազգ. Ինքնորոշման Միաւորում), Հանրապետական կուսակցութիւն, ՌԱԿ, Ազգ. պահպանողական կուսակցութիւն եւ Հայոց քրիստոնեայ – Ժողովրդավարական միութիւն, կը յայտարարեն.

«Մեր վճռական «այո»-ն զգալիօրէն կը բարելաւի մեր դիրքերը միջազգային ասպարէզում, այլ երկրների հետ բաղաքական, տնտեսական սերտ կապերի հաստատման հնարաւորութիւններ կ'ընձեռի, կը ստիպի խորհրդային ղեկավարութեանը հաշուի նստել հայ ժողովրդի կամքի հետ»:

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարութեամբ մը դատապարտեց այն սադրիչ միտքերը որոնց համաձայն Գետաչէնի, Մարտունաշէնի մէջ չկար խաղաղ բնակչութիւն, այլ հայ զինեալներ որոնք չէջանը կը խոովէին իրենց գործողութիւններով: Յայտարարութիւնը անդամ մը եւս խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի ուշադրութեան կը յանձնէ այն հանդամանքը որ մինչեւ հիմա անպատասխան մնացած են վերջերս յիշեալ վայրերէն տարադրուած մօտ 5000 Հայերու բողոքներն ու իրենց բնակավայրերը վերադառնալու պահանջքը: Յայտարարութիւնը երկրին նախագահին եւ Գերագոյն Խորհուրդին կը դիմէ, պահանջելով որ յատուկ յանձնաժողով ուղարկուի Շահումեանի հայկական դիւղերը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդի 26 երեսփոխանները որպէս բողոքի ցոյց, չեն մասնակցիր իրենց երկրին Խորհրդարանին աշխատանքներուն. անոնք կը բողոքեն նախագահական ընտրութիւն կատարելու մասին ադրբեջանական օրէնքին ու միութենական նոր դաշնագիրը ստորագրելու որոշումին դէմ: Բոլոր խորհրդարաններուն, պետութեան ու կառավարութեան ղեկավարներուն, տնտեսական լրատուիւններուն ուղղուած դիմումով մը անոնք կը յայտնեն թէ Խորհ. Միութեան պահպանման հանրաքուէն Ադրբեջանի մէջ կատարուած է բռնութեան ու արտակարգ վիճակի պայմաններու տակ, ենթակայ՝ համապատասխան ղեկավարութեան զօրաւոր ճնշումին. իսկ հանրաքուէի արդիւնքները կեղծուած են: Դիմումին մէջ կ'ըսուի որ նախագահական ընտրութիւնը պէտք է կատարուի միայն արտակարգ վիճակին վերջ դտնելէն եաք, ՄԱԿ-ի դէտերու եւ խորհ. ժողովրդավարական հանրութեան ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքացիական օդային դիծերու վարչութիւնը վերակազմուեցաւ «Հայկ. օդուղիները» անունով: Նոր կարգավիճակը աւելի ինքնուրոյն, աւելի լայնօրէն իրատատէր կը դարձնէ ընկերութիւնը որ այսօր կրնայ օտար ընկերութիւններու, կազմակերպութիւններու օդանաւեր վարձու տալ կամ վարձել անոնցմէ, արտաքին տնտեսական գործունէութիւն ծաւալել: Այս չրջանակին մէջ, արդէն դնուած է Իլ 86 օդանաւ մը որ Յուլիս 3-ին էջք կատարեց «Զուարթնոց» օդակայանը: Ծրագրուած է 4-5 օդանաւ եւս դնել:

***

ԶՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Զօրի Բալայեան դիմում մը յղած է խորհ. Լրագրողներու Միութեան նախագահ Իսուար Սախալաեւին, խնդրելով հետաքրքրուիլ ադրբեջանական զինուածները նետուած նոյն միութեան անդամ Վարդան Յովհաննիսեանի ճակատագրով:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԱՆԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

Շահումեանի չրջանէն արտակարգ վիճակը ջնջելու Գորբաչովի Յուլիս 4-ի հրամանագիրը մոսկուացնակ հայ մըտաւորականները նկատած են ոչ միայն գայրոյթի դրդապատճառ, այլ նաեւ հայ-եւրուս ժողովուրդներու բարեկամութեան մէջնարերդ Արցախի համար վախի պատճառ: Անոնց նամակով նչուած է որ այդ հրամանագիրը կրնայ պատերազմ սանձազերծել. կը պահանջուի հայ ժողովուրդին հանդէպ արիւնալի չարագործութեան վերջ տալ ու դատապարտել ազերի Ջարդարարները, զանոնք յանձնել դատարան: Դիմումը դրկուած է Գորբաչովին, Լուկիանովին, Եանաեւին, Ելցինին, Լ. Տէր-Պետրոսեանին:

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՊԱԼԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՆ

Ա. Սարգսեան Ամերիկայի մէջ ունեցած իր հանդիպումներուն ընթացքին, ինչպէս կը հաղորդէ Արմէնփրէս, Պալթեան Հանրապետութիւններու ներկայացուցիչներուն հաստատած է թէ Հայաստան կը հետեւի անոնց ազատագրական պայքարին եւ կը հաւատայ որ անոնք կրկին պիտի հաստատեն իրենց անկախ պետականութիւնը:

Ա. Սարգսեան Ամերիկայի մէջ հանդիպած է նաեւ Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց հետ քննարկած է Հայ Դատի ներկայ վիճակը եւ ապագայ ծրագրեր

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

ՆՈՐ ԿԵՆՑԱՂԻՆ ԹԵՐԹԱՇ ՀԱՅՈՑՔՆԵՐԸ

(Ի. եւ վերջ)

Լննէա ալ ունէր իր սրամիտ պատմութիւնները, մասնաւորաբար նահապետական ջաղացքի կապակցութեամբ, վրը ձորին մէջ դարձող Տրիկանց ջաղացքը վերի կալերէն վար վազող ջուրին ուժովը կը դառնար: Մէյ մըն ալ տեսար, դեռ պարկ մը ցորենը չվերջացած, չարխը կանգ կ'առնէր ջուրի պակասին պատճառաւ: Իսկոյն թեւերը սոթաելով էննէն դուրս կը վազէր եւ վերը՝ իր բանջարանոցը ջրող Հիւսէյնին կը պոռար, կը պաղատէր որ ջուրը առուներէն եւ դարձրնէ, մինչեւ որ պարկին ցորենը վերջնայ:

Ցանկարծ Թոփալ Հիւսէյնը վերէն վար կը ձայնէր հայերէնով (մեր գիւղը խառն ըլլալուն, շատեր երկու լեզուներն ալ գիտէին):

– Մարթա խալա, եթէ իմ ձեռքերս ըրին, թո՛ղ կոտրտին անոնք:

Եւ էննէա ալ մեղի կ'աւելցնէր.– Ձեռքերուն վրայ ինչո՞ւ երդում չընէ, քանի որ առուին ջուրը ոտքերովը կը դարձնէր ան: Եւ ամէնքս ալ քահ–քահ կը խնդայինք:

Դեռ ասոր նման քանի քանի դրուագներով կը զուարճանայինք: Ընտանեկան ըսի–ըսուածներ, պարտէզներու սահմանային վէճեր, անձնական հաշիւներ, աղջիկ տալու չտալու խոստումներ, որոնք ժամանակին այնքան կիրքեր ու քէներ էին յարուցած, այժմ երանութեամբ կը պատմուէին, իբրեւ այլեւս պատմութեան անցած դէպքեր՝ զուրկ եւ յուզում չարժող:

Կրկին անդամ վերադառնալով Մարսէյլի մէջ յայտնուած նոր հաճոյքներուն, հայրիկս անգամ մը մեզ առաջնորդեց սինեմա: Թանձր մթութիւնը այնքան պատած էր իմ եւ մայրիկիս աչքերը, որ ամբողջ մէկ ժամ, հեռուն, պատահին վրայ, արագաշարժ ազօտ պատկերներուն դողդողալը միայն զգացինք: Բայց 1930–ի Մարտին, երբ դունդ առ դունդ, Մարսէյլի բոլոր Հայերը երկու–երեք օր վրայ վրայի Քասթելլանի հրապարակին վրայ դանուած սինեման պատին Շահխաթունեի «Անդրանիկ» ֆիլմը տեսնելու, բոլորովին ուրի՛շ բան էր, ուրիշ: Նախ մեր հերոսին աչակերտութիւնը Շապլին Գարահիսարի մէջ, Վռամշապուհ Քիլարեան Քահանայի կողքին, յետոյ խրոխտաբար իր ճերմակ ձիուն վրայ նստած՝ լեռներ ու ձորեր սուրալը՝ «Չէյթունցիներ» մարտական եղանակին անվերջանալի կրկնութեամբ՝ հայրենասիրական հոգիներուն ծափահարութիւններով կը զնդացնէր ընդարձակ սրահին պատերը: Ես այն առեն, ինը տարեկան տղեկ, երկու անգամ ընկերացայ հայրիկիս:

Նման ազգային համախմբումներէ զատ, կիրակի օրերը մեր հայ երիտասարդները հանրակառքով մէկուկէս ժամ տեւող Մարսէյլի արեւելքը գտնուող Օպանները քաղաքը կ'երթային, դիւղացիներու պարտէզներուն մէջ կեռաս հաւաքելու եւ ուտելու: Կիրակի մըն ալ, Օննօս եւ եղբայրս խօսք մէկ ընելով գացած էին եւ կեռաս ալ բերին մեղի: Իսկ ամառուան կիսէշ օրերուն, անոնք քաղաքին ամենամօտիկ Փլաժ տէ Քաթալան կ'երթային լողալու համար, եւ անկէ ալ կ'անցնէին անոր կողքին՝ Ֆառոյի անկիւնային ծովեզերքը, զոր մկրտած էին Նափոլէոնի պարտէզը, ճեմելու համար մինչեւ իրիկնային մթնշաղը:

Բնականաբար, կիրակի օրերը, մանաւանդ Զատիկին առաւօտը, հագուիլ հրաւիրուիլ եկեղեցի երթալը՝ կրօնական տեսակէտէն աւելի՝ ազգային հաւաքականութիւնը բնորոշող՝ ամէնէն կատարեալ երեւոյթն էր բոլոր հայ երիտասարդներուն համար: Իսկ մայրիկիս նման հարսնիքներէ խրոշող, բայց թաղումներուն չորս փէշերը սոթաելով վազող կիներուն համար՝ պատարագէն անմասն չմնալն ալ մեր հնամեայ աւանդութեանց հաւատարմութեան ապացոյցն էր մասնաւորաբար: Մեր միայն տասը ամսուան Հալէպ բնակութեան ընթացքին, ամէն կիրակի մայրիկս զիս Քառասուն Մանկանց եկեղեցին կը տանէր: Նոյնիսկ լաւ կը յիշեմ, 1927–ի գարնան, այդ եկեղեցիին մէջ վախճանեալ քահանայի օծումին ալ տարաւ զիս, եւ ես ալ, ամէնքին հետեւողութեամբ, անոր դագաղէն դուրս ցուցադրուած ձեռքը համբուրեցի:

Բայց, շատ հասկնալի է, որ նման վերտարանդի տարիներուն, հարսանիքներու հրաւէրը ամենամեծ հաճոյքներու շարքին դասուած էր: Հիանալի առիթ մը՝ տարեցներուն իրար հանդիպում, լուրերու փոխանակութիւն, անցեալի անոյշ օրերու վերյիշում, ժպտուն ու արցունքը նոյն դէմքերու վրայ յաջորդող: Իսկ հարսնեւորներու ոտքերուն ճռռոդ արդաքն ալ հարս–փեսին վրայ նետուած լումաները հաւաքելու մրցումէն տարուած էին: Ինծի ալ՝ հազիւ երկու տարիներու հայկական վարժարանի յաճախումը չնորհած ըլլալով բաւականաչափ համարձակութիւն, մեր զայած հարսնիքներու սկիզբին, հայրիկս զիս առաջ կը քշէր արտասանելու համար.

«Բարի եկաք ազնիւ հիւրեր,
Մենք ենք փոքրիկ հայ որդիներ,
Ապագայի բաղ զինուորներ,
Հայաստանի փայլուն աստղեր...»:

Վերը յիշուած այն հատուկտոր հաճոյքներէն չատ տարբեր զուարճութեան առիթ մըն ալ ամէն աշնան սկիզբին կը ջրջէր 1930–ի տարիներուն բերնէ բերան, «խաղողի երթալ, խաղողի դրուիլ»: Բնականաբար ասիկա հազուագիւտ առիթ մըն էր պանդոկներուն մէջ ապրող Հայերուն համար ինքզինքնին բնութեան ծոցը նետելու: Այսպէս, քաղաքին մէջ չաթի–փաթի ֆրանսերէն խօսող քանի մը ձեռներէց անձեր, կապ հաստատելով Մոնփըլիէի եւ Նիմի չրջաններու այգեպէրուն հետ, քանի – երեսուն հոգինոց խումբերու առաջնորդ կարգուելով՝ այդեկութքի ճամբան կը բռնէին չարան չարան:

Օդափոխութեան պատրուակին տակ, մեր տան մէջ ալ որոշուեցաւ որ եղբօրս հետ երթանք խաղողի: Ան՝ իբրեւ աշխատասէր, իսկ ես՝ հազիւ տասը տարեկան, պիտի ընկերանայի անոր: Այսպէս, 1929–էն մինչեւ 1934, հինգ անգամ խաղողի դացինք· երկու անգամ եղբօրս հետ, երեք անգամ ալ մայրիկիս: Առնուազն երկու չաբթուան արմաիք հարկ էր տանէինք հետերնիս, որովհետեւ մեկուսացած դիւղին մէջ նպարավաճառ չկար եւ հացադործն ալ երկու օրը անգամ մը կ'անցնէր:

Լքեալ տուներու մէջ երկու սեռէ Հայեր, պատերուն տակ առաւօրէն թափած չարդերուն վրայ մեղի հետ տարած սաւաններով ու թեթեւ վերմակներով դիչերը կ'անցընէինք: Չնամեայ լայն փուխերիկներ կային որոնց մէջ իրիկուններն ամէն ոք իր կերակուրը կ'եփէր եւ ոտոտանիներու վրայ չոր որթատունկերէ դոյացած կրակներու բոցին: Կերակուրն ալ ընդհանրապէս արմաիքներ էին զուտ եփուած, բոլորն ալ արդէն Մարսէյլէն բերուած սակառներու մէջ, որոնք ետքէն խաղող փոխադրելու պիտի ծառայէին: Կերակուրն ալ հարկ էր չատ եփել որպէսզի մաս մըն ալ միւս օրուան այդիին մէջ ուտելու ծառայէր:

Թերեւս առարկուի որ դիւղական կեանքին մօտեցող պայմաններ էին ասոնք, բայց չատ չատեր կը փափաքէին խաղողի երթալ, օդափոխութեան անուան տակ –թէեւ ոմանք ալ «չափոխութիւն» մակդիրով կ'որակէին զայն–, գոնէ դուլալ ջուր կը խմէին եւ մաքուր օդ կը շնչէին, առաւօտէն խաղող կ'ուտէին, օրական մէկ լիթր դինի նուէր, դեռ դրամ ալ պիտի չահէին եւ իրենց վերադարձին խաղող ու դինի պիտի բաժնէին իրենց բարեկամներուն...

Արդարեւ, այնքան ալ դիւրին բան չէր խաղող քաղելը: Թիչերը յարդին վրայ պառկիլ, առաւուները «ա՛ի վիզս, վա՛ի մէջքս» հառաչելով կանուխ արթննալ, երթալ դիւղի հրապարակին վրայ վազող աղբիւրէն լուացուիլ, աճապարանքով նախաճաչել, խումբով հետեւիլ այդեպանի սայլերուն մինչեւ հեռաւոր այդին եւ բարձրացող արեւին կիպիչ ճառագիւններուն ենթակայ օրն ի բուն:

Եւ ահա կիները իրենց հետ պարտցուցած թիթեղէ դոյլերուն մէջ մկրատով կտրած ողկոյզները կը նետեն, այրերը կու գան զանոնք պարպել տակառներու մէջ, եւ հուժկու մարդիկ ալ այս վերջիններս ուսերնին առած՝ կը տանին մինչեւ ճամբուն եղերքը գտնուող կառքի ամբարին մէջ լեցնել: Իսկ իրիկուան, տուն դարձին, հարկ էր ոտնամաններուն ցեխերը մաքրել, դուլպաներուն եւ փէշերուն կպած վայրի խոտերը քերել, աղբիւրէն ջուր կրել ճաչին համար, վառած չվառած կրակին համար վէճ յարուցանել... Նման աշխատանքներու մէջ բոլորին ալ մասնակցութիւնն չէր պահանջուեր, «ջուր բե՛ր, փայտ բե՛ր, պատուհանները բա՛ց, մուխը երթայ...»:

Դաչտի երես չտեսնող հայ կիներուն քով, մայրիկս «աշխատանքի հերոս» մըն էր: Բնաւ յոգնիլ չէր գիտեր: Իր Ամատունիի այդիները այնքան քաղած եւ եղբօրս հետ չալակով երեք քիլոմեթր ճամբու երկարութեամբ տուն փոխադրած, դեռ ցորենի տաեն ալ՝ այնքան չարքաչօրէն մանդաղով ցորեն քաղած եւ խուրձեր կազմած էր, որ իրեն համար Ֆրանսայի այդիներուն մէջ խաղող քաղելը հորէն ջուր քաչելու պէս բան մըն էր:

Իսկ ինձի համար ալ խաղողի երթալը համապատասխան էր իմ մանկութեան երկիրը երթալու: Ինձմէ երջանիկը չկար: Ձեռքիս կոտրած ճիւղէ դաւազան մը յարմարցուցած, սար ու ձոր ման կու դայի, ջուրի ակեր կը փնտռէի, դաչտ ու լեռ կը չափէի, հովանոց կազնիներու տակ կ'ապաստանէի, միայն կորուսեալ երկրիս կարօտին հուրով վառուած: Նչենիի մը որ հանդիպէի, անմիջապէս կուրծքս ու դրպաններս կը լեցնէի, իրիկուան ալ մայրիկս ձշի մէջ կը հանէր մերիններուն տանելու համար: Պզտիկ ճերմակ թուզեր կը հաւաքէի որոնցմով մայրս անոյշ կ'եփէր առաւօրէն, իբրեւ մեր տան ճմրան պաչար:

Անկուչօրէն մորմեր կը հաւաքէի, սեփ սեւ ու խոչոր: Թուխերուն վերջաւորութեան չրջանը ըլլալուն, ճիւղեր ալ առաջ դնուած են. այսօր նման դէնուամներու մասին մտածելն իսկ անկարելի է իրենց համար:

Վերա ձայնասփիւռէն լսած է թէ աշխատանքի զօրակցութեան հիմնադրամ մը ստեղծուած է որ կրնայ իրեն 30 ռուբլի վճարել: Այդ դումարը կը պահանջուի որ նուազագոյն 200 ռուբլի ըլլայ, նկատի առած մայրաքաղաքին կեանքի սամակարգակը: Մոսկուայի նորարոյ սակարանին ընդհանուր տնօրէնը կը յիչեցնէ թէ երկիրը այս մարդին մէջ փորձառութիւն մը ունի որմէ կարելի է օգտուիլ· օրինակ, 1920–ին անդործներու կատարուած օժանդակութիւնը չատ փոփոխական էր· արուած դումարով կարելի էր անուղղ, բնակարան, փոխադրամիջոց եւ նուազագոյն զգեստեղէն մը վճարել: 1923–ին տասը ոսկի ռուբլի էր ան, ինչ որ բանուորի մը ամսավճարին 45 – 60%–ը կը կազմէր:

Մոսկուայի նախկին սակարանին տեղը պիտի բացուի աչխատանքի նոր սակարանը ուր մարդիկ պիտի դան տրամաբանական դինով մը իրենց միտքն ու բազուկը վարձելու· ներկայիս ամէնէն աւելի բազուկներու պէտք կայ: Շինութեան եւ ճարտարարուեստի բանուորներու վերջին տօնավաճառին ձեռնարկատէրերը աչխատող բազուկներ հմայելու համար կ'առաջարկէին բնակարաններ, ննդեղէն հայթայթելու կարելիութիւն եւ Սեւ Ծովու ափին արձակուրդներ:

Գործադուլներու բազմութեան համար բարերար կարգադրութիւն մըն է կատարուածը, որ անկասկած, ծանր պզեցութիւն պիտի ունենայ երկրին տնտեսութեան արդէն ոչ փայլուն կացութեան վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈՐՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՅ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ

1930 Նոյեմբեր 7–ին «Պրաւդա» կը յայտարարէր թէ Հորհ. Միութիւնը մի անդամ ընդ միշտ փակած է գործադրկութեան հարցը: Իսկ 1991 Յունուարին երկրին Գերագոյն Խորհուրդը կը խոստովանի որ չէր յաջողած անհետացնել գրամաիւրութեան այդ «սկզբնական մեղք»ը: Այս առիթով կը յայտնուէր թէ գործազուրկներու արձանագրութիւնը պիտի սկսէր Յուլիս 1–ին:

Տարուան երեք ամիսներուն մայրաքաղաքին ծրագրող գրասենեակներն ու պետական հիմնարկները շուրջ 3500 հոգիի գործին վերջ տուին: Սակայն անմիջապէս հրահանգուեցաւ կասեցնել գործազրկումները մինչեւ Յուլիս 1: Առաջին արժեւորումներով կ'ենթադրուի որ 57 հազար հոգի անմիջապէս պիտի դիմէ գործազրկութեան գրասենեակները ու մինչեւ տարեվերջ 300 հազարի պիտի հասնի նիւթական օժանդակութեան պէտք ունեցողներու թիւը:

Վերա անգործ կին մըն է· ամուսինը երկրորդ աչխատանք մըն ալ կը կատարէ որ պաչտօնապէս չէ յայտարարուած, առիթ տալու համար կնոջը որ ըստիպուած չըլլայ որեւէ գործ ընդունելու եւ գոնէ իրեն ամէնէն չարմարը: Վերջին ամսուան իրենց միակ դնումը 25 ռուբլիի զոյգ մը մարզական կօշիկ ու դուլպայ եղած է: Վերա տակաւին երջանիկ կը նկատէ ինքզինքը, քանի որ կրնայ հին դգեստներէ նորեր չարմարցնել:

Իր ամուսնին հետ 63 տարուան աչխատանքի անցեալ մը ունին անոնք· առիկա ոչ տաչայի մը, ոչ ալ ինքնաչարժի մը տէր ըրած է զիրենք· չեն ալ կրցած արձակուրդներու երթալ: Լուացքի մեքենան, սառնարանը եւ հեռատեսիլը 7 տարի առաջ դնուած են. այսօր նման դէնուամներու մասին մտածելն իսկ անկարելի է իրենց համար:

Վերա ձայնասփիւռէն լսած է թէ աշխատանքի զօրակցութեան հիմնադրամ մը ստեղծուած է որ կրնայ իրեն 30 ռուբլի վճարել: Այդ դումարը կը պահանջուի որ նուազագոյն 200 ռուբլի ըլլայ, նկատի առած մայրաքաղաքին կեանքի սամակարգակը: Մոսկուայի նորարոյ սակարանին ընդհանուր տնօրէնը կը յիչեցնէ թէ երկիրը այս մարզին մէջ փորձառութիւն մը ունի որմէ կարելի է օգտուիլ· օրինակ, 1920–ին անդործներու կատարուած օժանդակութիւնը չատ փոփոխական էր· արուած դումարով կարելի էր անուղղ, բնակարան, փոխադրամիջոց եւ նուազագոյն զգեստեղէն մը վճարել: 1923–ին տասը ոսկի ռուբլի էր ան, ինչ որ բանուորի մը ամսավճարին 45 – 60%–ը կը կազմէր:

Մոսկուայի նախկին սակարանին տեղը պիտի բացուի աչխատանքի նոր սակարանը ուր մարդիկ պիտի դան տրամաբանական դինով մը իրենց միտքն ու բազուկը վարձելու· ներկայիս ամէնէն աւելի բազուկներու պէտք կայ: Շինութեան եւ ճարտարարուեստի բանուորներու վերջին տօնավաճառին ձեռնարկատէրերը աչխատող բազուկներ հմայելու համար կ'առաջարկէին բնակարաններ, ննդեղէն հայթայթելու կարելիութիւն եւ Սեւ Ծովու ափին արձակուրդներ:

Գործադուլներու բազմութեան համար բարերար կարգադրութիւն մըն է կատարուածը, որ անկասկած, ծանր պզեցութիւն պիտի ունենայ երկրին տնտեսութեան արդէն ոչ փայլուն կացութեան վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

Փարիզ, Յուլիս 4

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐԻԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹԻԻՆ ՔԱՆՆ

ՔԱՆՆ («Յառաջ»)։–

Այս երկրորդ անգամ է, որ Քաննի քաղաքապետարանին կարգադրութեամբ 10 բժիշկներ եւ երեք բժիշկներ Հայաստանէն կը ժամանէին քաղաքս, վերջինը՝ Ուրբաթ պիչեր, Յուլիս 5–ին։

Երբ կ'ըսենք Քաննի քաղաքապետարան, ինքնաբերաբար հասկնալի կը դառնայ թէ բժշկական խնամքին հետ առընչուղ բոլոր ծախքերը կ'ապահովուին անոր կողմէ։ Այսպէս, պատասխանատու բաղմանդամ խմբակի մը կենդանի հսկողութեան տակ Հայաստան, կեցութիւն թէ՛ Երեւան, թէ՛ Մոսկուա, վերադարձ բուժումի – վիրահատութիւններու կարօտ երախաներով, ասոնց ընկերացող բժիշկներով։ ուրեմն՝ նաեւ հիւանդանոց եւ ասոր հետ աղերս ունեցող ամէն ինչ։ Տը Ա. ա Զէտ, ինչպէս պիտի ըսէր տեղացին։ Եւ, մէկ ու կէս ամիս։

Ժամանողները 4–էն 15 տարեկան մանկըտիներ են, բացի մէկէն, յարաբերաբար առաւել հասուն տարիքի մանկամարդուհի մը։ Ասոնց հաշուով վեց տղայ եւ 4 աղջիկ։

Ընկերացող երեք բժիշկները՝ երիտասարդներ, անկասկած կը մասնագիտանան իրենց ընտրած ճիւղերուն մէջ, ծանօթանալով Ֆրանսայի մէջ կիրարկուղ առանձնայատկութիւններուն, անշուշտ՝ բժշգիտական։ Օգտակար մեր մայր հայրենիքին համար, անպայման։

Երկուքը՝ Բագրատ Պալոյեան եւ Կարապետ Մոմճեան, ոսկորներու հետ կապ ունեցող հիւանդութիւններու, կոտրուքներու բուժումով կը զբաղին, իսկ երրորդը՝ ակնարոյժ է։

Քաննի քաղաքապետարանի հիւրասրահը, ուր հաւաքուած էին փոքրաթիւ համայնքիս երկու սեռէ աղջկայինները, քաղաքապետ Միշէլ Մուլօ–ի անունով բարի ժամանում մաղթեց բժշկուհի Ժաննի Մելիէ որ Ռոքան, փոխ–նախագահուհին Քաննի Սոլիտարիթէի։

Բաշխուեցան նուէրներ։ Երախաներէն վեցը առաջնորդուեցան Քաննի, իսկ չորսն ալ նիսի դլխաւոր հիւանդանոցներէն մէկը։

Մարդասիրական հոգածութիւն, արդարեւ։

Ժ. Մ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆԹԼՎԻՏԷՕ, ապա՝ Սան Փաւլօ այցելած է, Յունիսի սկիզբը, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան (Հ. Ց. Դ.) Ռուբիկ Ցակոբեան։ Ան նախ ընդունուած է Ուրուկուէյի փոխ–նախագահ՝ տոքթ. Կոնսալօ Ակիռէի կողմէ։ Ռ. Ցակոբեան մամուլի ասուլիս մը տուած է, այցելած կրթական հաստատութիւնները, տեսնուած Խորհրդարանի արտաքին հարցերու յանձնախումբի անդամներու հետ եւ ելոյթ ունեցած Կոմիտաս ուսումնասիրական ընկերութեան մէջ։ Սան Փաւլոյի մէջ ալ, Ռ. Ցակոբեան, որու միջոցով կ'ընկերանար հարաւային Ամերիկայի Հ.Ց.Դ. Կ. Կոմիտէի մէկ ընկերը, ներկայ եղած է իրեն ի պատիւ տրուած ճաշի մը։ Հուսկ՝ վերադարձած է Պուէնոս – Այրէս։

***

ՄՈՆԹԼՎԻՏԷՕՅԻ մէջ, Յունիս 8ին տօնուած է Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 73րդ տարեդարձը։ Հանդիսաւարները եղած են Ամբիծ Բենա–Պարտաղճեան և Կարօ Հէքիմեան։ Օրուան դլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանի Գերագ. Խորհուրդի երեսփոխան՝ Ռուբէն Ցակոբեան ծանրացած է Հայաստանի մէջ տարուող պայքարին՝ յանուն Արցախի վերամիացման եւ անկախութեան։ Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը եւ ներկայացուած են տեսերիզներ Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ Եռադոյնի պաշտօնական որդեգրման եւ անկախութեան հռչակման 73ամեակի տեսարաններուն նուիրուած։

***

ՊԼԷՔՌՈՋի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած է հանդիսաւոր պատարագ, որու յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Յունիս 26–ին։ Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը։

***

ՄՈՆԹԼՎԻՏԷՕՅԻ Հայ Սքաուտ Միութիւնը, Յունիս 28–ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր հիւրասիրելու Պուէնոս Այրէս գտնուող Աբթօ Խաչատուրեանի ի պատիւ, որ երկար տարիներ եղած է Միութեան առաջնորդը եւ հիմնադիրը։ Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Միութեան այժմու նախագահը՝ Ռաֆիկ Մինղիլճեան։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկչեան վանքի թանգարանէն գողցուած են (Յունիս 4–ին կամ 5–ին բաւական արժէքաւոր առարկաներ։ Սպահանի եւ հարաւային Իրանահայութեան թեմական խորհուրդը հաղորդադրութիւն մը հրապարակած է Յունիս 22–ին, ուր կու տայ ցանկը գողցուած են երկու եկեղեցական պատնակէ, մէկ ոսկեայ ակնազարդ խաչ, մէկ պատարագի զգեստի արծաթեայ զօտիի ճարմանդ, մէկ քարէ դանակ, մէկ կաւէ եւ երկու պրոնզեայ փոքրիկ հին արձանիկները, երկու կաւէ հին իւղականթեղ, 52 հին եւ նոր իրանական մետաղադրամներ։ Պետական իշխանութիւնները քննութիւն բացած են։

***

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Հ.Մ.Մ.ի տան բակը, Յունիս 16–ին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան ոգեկոչուած է հնչակեան քանի կախաղաններու յիշատակը։ Հանդիսավարը՝ Ալի Գազանճեան բացումը կատարած է Գ. Ադդարեանի մէկ քերթուածով նուիրուած 20 կախաղաններուն, ու չրունակած իր բացման խօսքը բնաբան առնելով եղիչէի խօսքը՝ «Մահ իմաց եալ՝ անմահութիւն է»։ Գլխաւոր բանախօսը եղած է Տիրան Ակինեան։ Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը։

***

ԳԱՆՏԻԼԼԻԻ (Պոլիս) Սրբոց Երկոտասան Առաքելոց եկեղեցին, որ վերանորոգուած է Տէր եւ Տիկին Արխա Երկանեանի բարերարութեամբ օծուած ու կրկին պաշտամունքի բացուած է Յունիս 29–ին, պատրիարքական փոխանորդ Շահան Եպիսկ. Սվաճեանի ձեռամբ։

***

ԿԼԷՆՏԷՑԼԻ Հայ Սքաուտ հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է Լուսին Քէթենճեանի դաշնակի աշակերտուհիներու ելոյթը բազմահարիւր հանդիսականներու ներկայութեան։ Աւելի քան 40 արհեստավարժ նուագածուներէ կազմուած նուագախումբը Արմէն Կարապետեանի ղեկավարութեամբ դասական երաժշտութեան վայելք մը ապահոված է։

ԱՍԿԷ–ԱՆԿԷ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Երկար ամիսներ բանակցելէ ետք, Ի – Պէ – Էմ ամերիկեան ընկերութիւնը կը ծանուցանէ թէ մասնաճիւղ մը կը բանայ Մոսկուայի մէջ. առաջ դրամագլուխը 100% ընկերութեան պիտի պատկանի։ Խորհ. Միութեան մէջ առաջին օրինակ մը պիտի ըլլայ ատիկա, որովհետեւ մինչեւ այսօր օտար ընկերութիւնները միայն համատեղ ձեռնարկներ կը ստեղծէին հոն։ Ի – Պէ – Էմ 1974–ին դրասենեակ մը բացաւ Մոսկուա. այդ շրջանին կը դոհանար համակարգիչներ դետեղելով «Կամազ» մակնիշով բեռնատարներու վրայ։ 1989–ին երբ պայմանները աւելի ճոռընտուն դարձան, դպրոցներու համար 13 հազար համակարգիչ ծախեց նոյն ընկերութիւնը։ Ասկէ վատ, աշխատանք կը տարուի որ ան խորհ. օդային դիծերու –«Աէրոֆլոթ»– եւս համակարգիչներ հայթայթէ։

***

ՀՈԼԱՆԴԱ. ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՒԷ

Հոլանտական դբօսաշրջութեան դրասենեակը մտահոգ է. կակաչներու եւ հողմաղացներու երկիրը դրամ չի չահիր այլեւս։ Այդ դրասենեակին բանբերը կ'ըսէ թէ Ֆրանսա իր էյֆէլը ունի, Անգլիան Պիկ–Պէնը, իսկ Հոլանտա պէտք է աւելի արտայայտիչ խորհրդանիշ մը ճարէ։ Այս նպատակով մրցում մը յայտարարուած է 30 հազար Ֆրանք պարգեւով մը։ Հոլանտա կը փափաքի աշխարհին յիշեցնել թէ ինք առաջնակարգ ծովուժի մը տէր եղած է անցեալին ու զարկ կու տայ ծովեզերեայ դբօսաշրջութեան, մինչ արտասահմանցի դբօսաշրջիկները կը նախընտրեն հին Եւրոպայի հմայքը վայելել. այս նպատակով կակաչները աւելի ընելիք ունին, քան ծովը։

***

ԱՆԴՐՄԱՆԻՇԱԿԱԳՈՑՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՒ ՄՈՒՏՔԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է

Ճիշդ է որ գեղեցիկ գոյն մը կու տան մորթին, բայց նոյն ատեն վտանգաւոր են արեւուն անդրամանիշակագոյն ճառագայթները։ Անոնցմէ պաշտպանուելու համար մինչեւ հիմա ամառնային ցերը յատուկ իւղեր կամ օծանելիքներ միայն ունէին։ Ճափոնի մէջ վերջերս անոնց աւելցան արեւարգել հովանոցներ, արեւուն ակնոցներ եւ նոյնիսկ փէչեր ու չապիկներ որոնք մարմինը կը պահպանեն անդրամանիշակագոյն ճառագայթներու դէմ։ Ճափոնական «Եոչիմուրա» ձեռնարկութիւնը դարունէն ի վեր վաճառքի հանած է չապիկներ որոնք անդրամանիշակագոյն ճառագայթները 97,9% համեմատութեամբ «կը ծծեն»։ Հրապարակ հանուած է նաեւ դերձանի տեսակ մը որ արտաքին ջերմութենէն կը պաշտպանէ մարդկային մարմինը։ Այդ դերձանէն պատրաստուած կերպասներէն հագուստ հագուող մը մինչեւ 5 աստիճանի ջերմութեան նուազում պիտի ունենայ։

***

ՆԵԼԱՅԻ ՀԵՌԱԶԱՅՆՆԵՐ

Պէտք է ճաշապարէ՞ք. վերցուցէք հեռաձայնին ընկալուչը ու ըսէք. «փրկարար ինքնաչա՛րժ» ժամ «ոստիկանութի՛ւն»։ Քանի մը երկվայրկեանէն համապատասխան թիւերը ինքնաբերաբար պիտի կապուին դործիքին վրայ։ Ջայնական այս հեռաձայնները հատանաբար հրապարակ հանուին դալ տարի, ամերիկեան ընկերութեան մը կողմէ։ Փորձերը ցոյց տըւած են որ այս սպասարկութիւնը մեծ պահանջարկ ունի յատկապէս տարեցներու եւ տեսողութեան լուրջ հարց ունեցողներու մօտ։

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐ

«Նիսան» ձեռնարկութիւնը յայտնած է թէ կը յուսայ 1993 Մարտին հրապարակ հանել ինքնաչարժ մը որ պիտի բանի ելեկտրականութեամբ ու ժամական մինչեւ 100 քմ. արագութիւն ունենայ։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ԵԱՎՈՎԱ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԱԳ

Աբէլ Քահանայ Դաւիթեան (Ս. Ստեփանոս)։– Ծնած 1861 Մարտ 15–ին եւ ձեռնադրուած 1906 Նոյեմբեր 23–ին։

Ամբողջ ընտանեօք վատուելով դէպի Տէր Զօր, ճամբան բաղմիցս կ'ենթարկուի կողոպուտի եւ ծեծի։ Մուսուլի հեռատասանները վրայ, 1916 Փետրուարին, թուրքեր դիմացը կ'ելլեն եւ կը հրամայեն որ ընէ վերջին ազօթքը, զոր հազիւ թէ ասարած՝ Տ. Աբէլ կը նահատակուի սիրելիներուն աչքին առջեւ, իրմէ վերջն ալ՝ երիցուհին։ Ջարդարարները կը խըղայեն Նուէր անուն իր աղջկան, ծախելով զայն Արաբներու՝ որոնց մօտ կը մըսնայ ցարդ նոյն տարաբախտ Հայուհին, անունէն եւ ազգանունէն բոլի հրաժարած։ Օրիորդ Նուէրի բախտակից վերապրողներէ՝ կարելի է հաղարաւորներ հաւելել։

Ռափայէլ Քահանայ Մշակեան (Ս. Լուսաւորիչ)։– Ծնած 1869 Փետրուար 28–ին եւ ձեռնադրուած 1912 Սեպտեմբեր 2–ին։

Տարագրութեան չրջանը կը բոլորէ Գոնիա, ինքնակամ վարելով տեղւոյն գերեզմանատան պահակի եւ մեռելաթաղի պաշտօնները։

Աքսորավայրին մէջ հանել տուած իր լուսանկարին մէջ կը տեսնենք մահարձան մը՝ վրան քանդակուած. «Աստ հանդչին անդլիացի, ռուս, սերպ եւ եւրոպացի նահատակները, մեռած 1915 – 1918–ին Գոնիա, աղօթարար Ռափայէլ Քահանայ Մշակեան, Աստ Փաղար»։ Վերապրող։

Դաւիթ Քահանայ Դպիրեան (Ս. Կարապետ)։– Ծնած 1866 Օգոստոս 27–ին, աշխարհական անուամբ Կարապետ (դերձակ)։ Ձեռնադրուած 1912 Դեկտեմբեր 23ին։

Քաղաքին տեղահանութենէն առաջ, 1915 տարուան Մայիսին, իբր յեղափոխական ամբաստանուելով՝ կարգ մը յայտնի ազգայիններու հետ կ'աքսորուի Սուլթանիէ եւ հոնտեղի զաղթական Հայութեան օգտակար հանդիսանալու իր եռանդին պատճառաւ՝ տարի մը վերջ, Օգոստոսին, կը փոխադրուի Էրէյլիի բանտը։ Քորս օր վերջ դիւերանց դուրս կը հանուի դաւառացիներու չղթայակապ խումբով մը։ Հետերնին էր այս տողերը դրողը։ Ճամբան Տէր Հայրը կը յաջողի փախչիլ Զիֆթէ Խան, բայց չաբաթներ վերջ կրկին ձերբակալուելով՝ կ'առաջնորդուի իր նախկին աքսորավայրը, Սուլթանիէ, հոն չարունակելով բոլորել եպիսկուհւոյն եւ յայտնի զրագէտ Երուանդ Օտեանի հետ թշուառ կեանք մը մինչեւ Զինադադար։ Այժմ Աստ Փաղար։

Աստ Փաղարի 250 տուն բողոքական համայնքը մինչեւ Հոկի Շէհիր տարագրուելէ վերջ՝ բախտաւորութիւնը կ'ունենայ իր խաչակրութիւնը չչարունակելու անկէ անդին, կեդրոնէն բխող վերջին հրահանգով մը։ Հետերնին էր

Վերապատուելի Յարութիւն Կարապետեան, 60 տարու, Մարաչցի, Մարաչի եւ Մարզուանի ճեմարաններէն ընթացաւարտ, պաշտօնավարած Բիւթանական Միութեան չրջանի եկեղեցիներէն շատերուն մէջ։

Ժողովուրդին հետ կ'աքսորուի Հոկի Շէհիր, երբ կը հասնի Էնվէրի վերին հրամանը, որուն համաձայն՝ զինուորի ընտանիքներ եւ կաթոլիկ ու բողոքական համայնք իրենց տեղերը պիտի վերադարձուէին։ Կառավարական պաշտօնէութիւն եւ ոստիկանութիւն ամէնուրեք կը սկսին չահագործել այդ հրամանը՝ կաշառքով, որուն չնորհիւ քիչեր միայն բախտաւորութիւնը կ'ունենան հայրենադարձ ըլլալու կամ աւելի հեռուները չքչուելու։ Վերապատուելի Յարութիւն ատոնց չարքին էր ահա։ Զինադադարէն վերջ միեւնոյն պաշտօնատեղին իր քարոզչութիւնն ալ երկար կեանք չունենար, քէմալականներու արչաւանաց հետեւանօք։

Ա.Ի.Ժ.Մ Պոլիս։

(Շար. 252)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՐԱՆՍԻ.– Տիկին Մազմանեան 200 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 100 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ.– Գ. Նիկողոսեան 200 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր-Գալստեանէ 200 Ֆր. վաճիա Բրսէեանի մահուան առթիւ եւ կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղէն 1000 Ֆր. Շաւիլի Զորեքշաբթի օրուան ղպրոցին ի նպաստ։

***

Կապոյտ Խաչի Անթէա, Պուա-Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տիրուհի Քէպատեանէ 100 Ֆր., Տիկին Միշէլ Նօէլէ 100 Ֆր. Յակոբ Սերոբեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Chaussures CETA

3, Place Jean-Jaurès
93200 St. Denis

RECHERCHE

Vendeurs même débutants

tél : 48 20 14 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

1.- LA FETE DE LA MUSIQUE ARMENIENNE

— Nouveautés de K7 et disques

— Նոր ստացուած ձայներիզներ ու ձայնապնակներ

2.- DES LIVRES «ARMENIENS» en anglais, arménien et français

Անգլերէն, հայերէն ու ֆրանսերէն գիրքեր

3.- ENCYCLOPEDIES ET DICTIONNAIRES

Հանրագիտարաններ ու բառարաններ

4.- LIVRES ET JEUX EDUCATIFS - ENFANTS

Մանկական գրքեր ու մանկավարժական խաղեր

et à partir de la rentrée scolaire : «*Le Vidéotzayn*» se met en route avec des cours d'arménien.

Վերամուտէն սկսեալ հայերէն վիտէօ ժապաւէններ ու հայերէնի դասեր։

VISITEZ ou ECRIVEZ

à la LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
RER — Gentilly ou Laplace

Tél: 47. 40. 81. 32 Fax: 47. 40. 34. 22

METRO HOCHE
Appartement à louer

2 pièces, cuisine, salle d'eau, W.C.
Loyer mensuel T. ch. c. 3000 Frs.
Sur place le Samedi de 11h à 15h
28, rue Carnot (Pré St. Gervais)
Tél. : (après 20h) 42. 45. 45. 37

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԳՈՀԱՐԱՆԴԷՄ

ի նպաստ
ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 14, կիրակի

ժամը 12·30–էն մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր,
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով,
3·– Զանազան հեռաքրքրական խաղեր ու ժամանց,
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։

Մանակցութեամբ՝
Ա. Ն Ի ՆՈՒԱԳԱՒՈՒՄԲԻ

– Մ ու տ ք ը պ ա տ ա ս խ –

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ամառուան չրջանի պատարագները.–
Յուլիս 14

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ հոգաբարձութեան անդամներու հոգւոյ հանգստեան համար

եւ ի մասնաւորի՝
ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-ի
ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ-ի
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՏԱՓ-ի
հոգւոյ հանգստեան համար։

Օգոստոս 11.– *Ամառուան ծածկին։*

ԱՀՖՈՐՎԻԼ
Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
DANS LE CADRE RENOVE DE LA COLONIE

DIMANCHE 21 JUILLET
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car

DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

Voyages Arménie 91

PROGRAMME

1er jour :
- PARIS - EREVAN (vol direct)
- accueil et transport à l'hotel

2ème au 14ème jour :
- séjour en demi-pension à l'hôtel ARMENIA ou similaire
- 4 excursions guidées : visite de la ville de Erevan, Etchmiadzine et Zvartnotz, Garni et Gueghart, lac Sevan et Haghartzine

15ème jour :
- transfert à l'aéroport; assistance à l'enregistrement.
- envol pour PARIS

PRIX PAR PERSONNE : 8 800 FFR
- supplément chambre individuelle **1 950 FFR**
- réduction enfant de 2 à 12 ans partageant la chambre des parents —40 %

NOTRE PRIX COMPREND
- transport aérien par le vol Charter direct PARIS — EREVAN — PARIS
- l'hébergement dans un hôtel de 1ère catégorie, en demi-pension
- les transferts aéroport / hôtel / aéroport
- les visites guidées mentionnées dans le programme
- l'assurance, assistance, annulation

NOTRE PRIX NE COMPREND PAS
- les frais de visa **par personne 200 FFR**
- les frais de nature personnelle

CALENDRIER DES DEPARTS

Du 18 juillet au 01 août 1991
Du 08 août au 22 août 1991
Du 29 août au 12 septembre 1991
Du 19 septembre au 03 octobre 1991
N.B.: Départ garanti pour un groupe minimum de 16 participants.

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

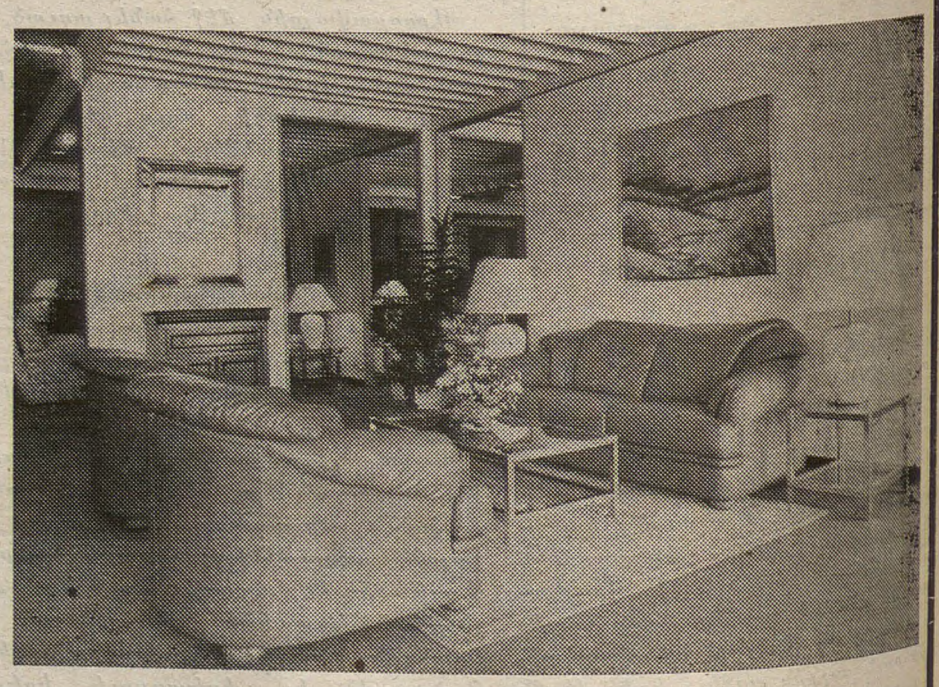
PRIX PAR PERSONNE : 4 600 FFR
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit **2 300 FFR**
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit **460 FFR**
Frais de visa en supplément

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 16
MARDI
16 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնաթռեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.581 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.581

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՄԻԹԵՐԱՆ ԿԸ ՋԱՏԱԳՈՎԷ ԻՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒՀԻՆ

ՈՒ ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ
ՏԵՍՆՈՒԵԼԷ ԵՏՔ, ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ
ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՀԱՒԱՔՈՒԻՆ

Ըստ աւանդութեան, նախագահը Յուլիս 14-ի տաղանդքէն եաք (այս տարի պըլթաւրաթար նուիրուած Տակէ զօրաբաժինին, որ մասնակցած էր Մոզի պատերազմին), Էլիզէի պարտէզներուն մէջ պատասխանեց չորս լրագրողներու հարցումներուն։ Պարզ է որ անոնք կը չօշափէին օրուան հրատապ հարցերը եւ ոչ անոնց մասին, նախագահը հաստատեց ինչ որ կ'ըսուէր եւ կը կատարուէր, առանց մանաւոր նորութիւն մը աւելցնելու, բացի այն խոստումէն, որ նոր տուրք պիտի չդրուի։ Միթերան չոայլօրէն ներբողը հիւսեց Էմիթ Քրէսոնի, որու քիչ մը անտեղի արտայայտութիւնները որակեց յատակ խօսիլ, վատնիլ, ըսաւ 15 տարիներու «թեֆնոբաք ոճ»է մը եաք, որ միշտ չէ յարմարած, այս խօսելակերպը աւելի տեղին է։ Մնաց որ, լրագրողները չատ կը պնդեն այս զովաբանական խօսքերուն վրայ, այն տպաւորութիւնը տալով թէ նախագահը կրնար տարբեր բան ըսել, ինչ որ առնուազն զարմանալի է։ Եթէ ճառի մը ընթացքին, Միթերան, յանկարծ նման ներբող մը արտասանէր կարելի էր մանաւոր ուշադրութիւն դարձնել, բայց, երբ այդ մասին եղած հարցումի մը կը պատասխանէ, տրամաբանօրէն կարելի չէ տարբեր բան ակնկալել։ Երբ կ'ըսուի իրեն՝ «Զէ՞ք խորհիր որ դէշ լաւ զաղափար մըն էր Էմիթ Քրէսոնի նշանակումը», պարզ է, որ այո՛ սխալ գործ մը տեսայ պիտի չըսէ...։

Միթերան խօսեցաւ անշուշտ զաղթի մասին, թերի նկատելով օրէնքը, ժուքս օրէնքը՝ Փասքուա օրէնք չէ ըսաւ։ Գաղտնի մտած օտարները պէտք է վերադարձուին։ Հարքինեներու մասին, կը խոստովանի որ Ֆրանսա ապերախտ պտղած է։ Կողմնակից է որ տեղական ընտրութիւններուն զաղթողները մասնակցին, բայց, պիտակից է որ Ֆրանսա պատրաստ չէ։ Նախահաշուութեան երրորդ շրջանի մը ակնարկելով, կ'ըսէ թէ 75 տարեկանին, մարդ ծրագիր չի կազմեր։ Գորբաչովի նկատմամբ, աւելի զիջող է քան Պուշ։ ըստ իրեն անմիջապէս պէտք է օդնել, առանց վարանումի, մինչ Պուշ դժգոհ է որ հարկ եղած բարենորոգումները չեն կատարուած տակաւին։ Եուկոսլաւիոյ հարցը կարեւորագոյնը կը նըկատէ եկող կէս դարուն համար։ Եւրոպա կրկնակ բաղձանք մը ունի, դրեթէ հակասական, միութեան բաղձանք եւ միաժամանակ ազգութեան, ուրեմն՝ մասնատման։ Տիւրբիի մասին, յատակ է՝ կրնայ վերաղառնալ։ Եզրակացութիւնն այն է որ Ֆրանսայի համար կարեւորագոյն թուականը՝ 1993 Յունուար մկին է։

Ընդհանուր ձեւով, ամէն բանի մասին խօսուեցաւ բայի՝ Յուլիս 14-ի...։

Նոյն օրը, քանի մը ժամ եաք, Միթերան կ'ընդունէր նախագահ Պուշը, Ռամպույէի դղեակը եւ մամուլի ասուլիս մը կու տային տեսակցութենէն եաք։ Երկուքն ալ պատրաստ են պատերազմի երթ Ս. Հիւսէյնի փորձէ վնասուիլ հիւլէական ռումբով։

***

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը կը հաղորդէ որ Փարիզի Հայոց առաջնորդ եւ կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նազդաչեան Յուլիս 14-ի առթիւ նամակ մը ղրկած է նախագահ Միթերանի, լաւագոյն մաղթանքներ ներկայացնելով Ֆրանսայի եւ իր ժողովուրդին։

***

Երկուշաբթի օր, 7 «մեծահարուստներ» կը հաւաքուէին Լոնտոն, ուր Զորեքշաբթի, Յուլիս 17-ին ալ Գորբաչով կը հանդիպի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՄԸ՝ Փաշա Կիւվէն սպաննուեցաւ Փարիզի 10-րդ թաղամասի մէկ փողոցը, օր ցերեկով, Հինգշաբթի, Յուլիս 11-ին։ Քաղաքական սպաստանեալ, Կիւվէն ծայրայեղ – ձախ՝ Տեւ-Սոլի մէկ պատասխանատուն էր։ Երեք տարի առաջ ալ փորձ մը եղած էր, բայց ազատած էր։ Այս սպանութեան զուգահեռ ոստիկանութիւնը յայտնաբերած է զրամաշորթութեան մեծ ցանց մը Սանս (Եոնի նահանգ)։ Շուրջ 40 թուրքեր ձերբակալուած են։ Աւտնք տարիներէ ի վեր զրութիւն մը ստեղծած էին, կեղծ ընկերութիւններ կազմելով եւ աշխատավարձի չինծու փաստաթուղթեր տպագրելով, ապա՝ զործազուրկ ընելով, որ տալով, ապա՝ զործազուրկ ընելով, որպէսզի ամսականներ զանձուին ԱՄԵՏԻՊ-էն (զործազրկութեան նպաստ)։ Կողոպուտը 10 միլիոն Ֆրանքի կը հասնի եւ այդ զրամը կը տրամադրուէր Տեւ – Սոլի։ Պոլսոյ մէկ ալ, մինչ վերոյիշեալ զէպքերու առընչութեամբ, 11 հոգի (մէկկը՝ կին), որոնք Տեւ – Սոլի կը պատկանէին, սպաննուած եւ երեք ուրիշներ ալ ձերբակալուած են Ուրբաթէն Շաբաթ, ոստիկանական լայնածաւալ զործողութեան մը հետեւանքով։ Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանին (պուլվ. Մալզերպ) դէմ ալ մոլոթով – քոքթէյլ մը նետուած է Կիրակի ժամը 16-ին։ Ականատեսներու համաձայն քառասուն երիտասարդներ մօտեցած են չէնքին եւ ռումբը նետելէ եաք անմիջապէս փախած։ Մէկը միայն հարցաքննուած է։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ «Ժողովրդական ճակատ»ը չաբաթաւերջին Բաքուի մէջ գումարած է իր համագումարը։ Հասած տեղեկութիւններու համաձայն ճակատը երկու խումբի բաժնուած է։ մէկը կը պահանջէ որ երկիրը անմիջապէս անկախութիւն հռչակէ, իսկ երկրորդը կողմնակից է ժողովրդավար ճամբաներով անկախութեան դիմելու։ «Ժողովրդական ճակատ»ի 243 անդամ կը մասնակցի համագումարին, ուր որպէս ունկնդիր ներկայ են արտասահմանեան ու խորհրդային երկիրներէ 150 դէտեր։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Տեւ – Սոլ կազմակերպութեան նախկին մէկ դեկավարին ու Պոլսոյ մէջ ալ 11 ձախակողմեան չարքաշիններու սպանութենէն եաք Քիւրտերու բանուորական կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) որ դինեալ պայքար կը մղէ երկրին հարաւ – արեւելեան շրջանը, խստացուցած է յարձակումները։ Շաբաթաւերջին Անատոլուի զանազան անկիւններուն մէջ անունք 18 հոգիի մահուան պատճառ դարձած են։ Արտասահմանի Քիւրտերն ալ Թուրքիոյ դեսպանատուներուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԲՌՆԱԳԱՂԹԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱՒ

ԿԻՆԵՐՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ՊԱՐՊԵԶԻՆ ԲՈՒԶԼՈՒԽ, ԷՐՔԷՋ, ՄԱՆԱՇԻԹ ԳԻՒՂԵՐԸ

ԵՒ ՔԱ՞ՀԵ՞ՊԷ՞Ի ՊԵՏԸ ԿԸ ՀԵՐՔԷ...

Երկուշաբթի (Յուլիս 15) երեւանէն մեր առած լուրերը հետաձգումով թէ Արմէնփրէսով (նախորդ օրուան) կը հաստատէին թէ Ադրբեջանի հայաբնակ գիւղերու վճռակը չանկարծ չատ սուր բնոյթ ստացած է Շաբաթ օր, Յուլիս 13-ին, վաղ առաւօտեան։

Այսպէս, արշալոյսին Շահումեանի շրջանի Էրքէջ, Բուզլուխ եւ Մանաշիթ հայաբնակ գիւղերու բնակիչները արթընցած են թռաններու աղմուկէն եւ ռազմական մեքենաներու զղրդիւնէն։ Այդ գիւղերու խաղաղ բնակչութեան դէմ հերթական պատժիչ զործողութիւնները ծայր առած են Ադրբեջանի յատուկ ջոկատներու (ՕՄՈՆ), խորհ. ներքին զօրքերու, ինչպէս նաեւ խորհ. բանակի զօրամասերու կողմէ։ Էրքէջի վրայ պաշտող թռաններէն բարձրախօսով վերջնագիր տրուած է բնակչութեան.— եթէ անմիջապէս չհեռանան, ապա՝ բոլոր բնակիչները կը զնդակահարուին։ Իրիկուան կողմ (Յուլիս 13, Շաբաթ), կացութիւնը աւելի սուր բնոյթ ստացած է։ Էրքէջի դիմաց գտնուող ադրբեջանական Տոզան գիւղը նկատուած են հրասայլերու մեծ կուտակում եւ փողերն ալ ուղղուած հայկական գիւղին վրայ։ Բուզլուխ (330 բնակիչ) եւ Էրքէջ գիւղերէն կիներն ու երախաները հեռացած են, Կիրակի օր, սպաննուած եւ երեք ուրիշներ ալ ձերբակալուած են Ուրբաթէն Շաբաթ, ոստիկանական լայնածաւալ զործողութեան մը հետեւանքով։ Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանին (պուլվ. Մալզերպ) դէմ ալ մոլոթով – քոքթէյլ մը նետուած է Կիրակի ժամը 16-ին։ Ականատեսներու համաձայն քառասուն երիտասարդներ մօտեցած են չէնքին եւ ռումբը նետելէ եաք անմիջապէս փախած։ Մէկը միայն հարցաքննուած է։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ «Ժողովրդական ճակատ»ը չաբաթաւերջին Բաքուի մէջ գումարած է իր համագումարը։ Հասած տեղեկութիւններու համաձայն ճակատը երկու խումբի բաժնուած է։ մէկը կը պահանջէ որ երկիրը անմիջապէս անկախութիւն հռչակէ, իսկ երկրորդը կողմնակից է ժողովրդավար ճամբաներով անկախութեան դիմելու։ «Ժողովրդական ճակատ»ի 243 անդամ կը մասնակցի համագումարին, ուր որպէս ունկնդիր ներկայ են արտասահմանեան ու խորհրդային երկիրներէ 150 դէտեր։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Տեւ – Սոլ կազմակերպութեան նախկին մէկ դեկավարին ու Պոլսոյ մէջ ալ 11 ձախակողմեան չարքաշիններու սպանութենէն եաք Քիւրտերու բանուորական կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) որ դինեալ պայքար կը մղէ երկրին հարաւ – արեւելեան շրջանը, խստացուցած է յարձակումները։ Շաբաթաւերջին Անատոլուի զանազան անկիւններուն մէջ անունք 18 հոգիի մահուան պատճառ դարձած են։ Արտասահմանի Քիւրտերն ալ Թուրքիոյ դեսպանատուներուն նաեւ Մանաշիթէն (210 բնակիչ) եւ ապաստանած չրջակայ անտառները։ Տըղամարդիկ վճռած են տեղւոյն վրայ մընալ։ Պայմանաժամ տրուած էր ժամը 16 (Կիրակի)։ Խորհ. Միութեան թռաններն ալ կը չրջին զիւղերուն վրայ եւ բարձրախօսներով կը սպառնան բնակչութիւնը ոչնչացնել եւ ամէն բնակիչ պինեալ տարբ նկատել։ Նախագէպ ալ բաքուէն բերուած են մեծ թիւով լրագրողներ եւ լուսանկարիչ թղթակիցներ։

Հայաստանի տարածքին վրայ պտնուող խորհ. 7-րդ բանակի հրամանատար զօր. Պիչչեւին, որ Պաշտպանութեան նախարար Եազովի հրահանգով Յուլիս 13-ին թռանով մեկնած էր հայկ. զիւղերը –իրեն կ'ընկերանար Դաւիթ Վարդանեան– արտօնութիւն չէ ստացած վայրէջք կատարելու Շահումեան եւ պարտաւորուած է կիրուվապատ իջնել։

Մանաշիթն ալ պարպելու հրահանգ տրուած էր մինչեւ Յուլիս 15 (ինչպէս վերը գրեցինք Կիրակի իրիկուն պարպուած էր)։

Կիրակի, Յուլիս 14, ժամը ճիշդ ու ճիշդ 14·20-ին (Երեւանի ժամով) Լեւոն Տէր-Պետրոսեան այս ամբողջ տեղեկանութիւնը մանրամասնօրէն կը պարզէր Խորհ. Միութեան ՔԱ – Կէ – Պէ-ի պետ՝ Կրիուչկովի, որ... կը հերքէր։ Լ. Տէր-Պետրոսեան կը յայտնէր իրեն թէ իր այդ հերքելը պիտի գրուի պաշտօնապէս մամուլի մէջ (ինչ որ կը կատարուէր Յուլիս 15-ին Երկուշաբթի առտու)։ Երկուշաբթի առտու, կը տեղեկանայինք նաեւ թէ այդ զիւղերը մտած ու թալանի տուած են ՕՄՈՆ-ականները։ Կիրակի իրիկուն հեռատեսիլէն, ներքին նախարար՝ Աչոտ Մանուչարեանն ալ իր կարգին հաղորդած է Կրիուչկովի հերքումը եւ աւելցուցած թէ ժամն է որ Հայերը ինքնապաշտպանութեան անցնին եւ այդ պիտի ըլլայ, եթէ այս զործողութիւնները չարունակուին։ Հայաստանի պինեալ օրինաւոր ուժերը կը համախմբուին Վարդենիս եւ Սիսիան։

Այս էր տիրող ծանրակշիռ վիճակը, Յուլիս 15-ի առաւօտեան ժամը 9·30-ին (Երեւանի ժամով)։

***

Մոսկուա ժամանած էր, առջի օր, Անգլիոյ Լորտերու ժողովի նախագահուհի՝ Տիկին Քոքս, այս անգամ անձնական հրաւէրովը Լուկիանովի։ Մոսկուա են նաեւ Սախարով համագումարի մասնակցող 13 նաար անձնաւորութիւններ եւս։ Այս բոլորը կրկին ուղած են (անցեալ անգամ չէին կրցած) Արցախ այցելել եւ կիրակի Երեւան պիտի ժամանէին։ Վերջին պահուն, հաղորդուած է որ Մութալիբովի պահանջով, Արցախ երթալու համար պէտք է Բաքուէն անցնիլ ու պատուիրակութիւնը իջած է Բաքու, ուրկէ առաջնորդուած է Ստեփանակերտ, բայց անցդամները մերժած են Ադերիներու կազմակերպած հանդիպումները եւ վճռած տեսնուիլ բնակիչներուն հետ եւ այցելել Հադրութ, Բերդաձոր, Շահումեան։ Երկուշաբթի օր, սկզբունքով, պէտք է երեւան ժամանէին։

× Բռնագաղթի ենթարկուած է նաեւ հայաբնակ Վերիչէն զիւղը։

Ի՛ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԸՆԵԼ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանեան լրատուները հաղորդած էին թէ ԼՂԻՄ-ի Մարզային Խորհուրդի գործադիր կոմիտէի նախագահը Սիմոն Բաբայեան իր փափաքով ազատ կացուցուած է իր պաշտօնէն ու զինք փոխարինելու կոչուած է փոխ նախագահ Լէոնարդ Պետրոսեան (տե՛ս. «Ծառայ» Յունիս 19)։ Անոր հետ կատարուած հարցազրոյցով մը «Խորհ. Ղարաբաղ» (Յունիս 27) կը ջանայ պատասխան մը ունենալ «արդեօք դա նշանակո՞ւմ է նոր բռնակալութեան սկիզբ եւ ի՞նչ նոր բռնակալութիւն է դա» հարցումին։

Լ. Պետրոսեան նախ կը բացատրէ իր ընտրութեան մասին կեցուածքը. «Եթէ ընտրութիւնը կանգ է առել իմ վրայ, ուրեմն պարտաւոր եմ ներկայ բաղաքական բարդ իրավիճակում այնպիսի բայլերի դիմել որպէսզի արդարացնեմ այն վստահութիւնը որ ցուցաբերուել է իմ նկատմամբ»։ *Ապա չատ համառօտ կերպով կը պարզէ իր գործունէութեան ուղղութիւնը, զոր պաշտպանած են նաեւ չատեր.* «այն արտակարգ ու արտասովոր թէզեր չի պարունակում, այլ ելնում է կեանքի դասերից ու նպատակ ունի խաղաղ ճանապարհով, որեան դա թոյլատրում է ընտեղծուած իրադրութիւնը եւ բխում է երկրի սահմանադրութեան ընձեռած հնարաւորութիւններից, նպաստել հարցի կարգաւորմանը ու լուծմանը»։

Այս կարգաւորումը եւ լուծումի հնարաւորութիւնն ու բանալին ան կը տեսնէ միայն երկխօսութեան մէջ, «բանի որ առնակատման բաղաքականութիւնը բերել է միայն մահ, աւերածութիւններ. երկու կողմերին ոչ թէ մերձացրել, այլ աւելի է հեռացրել փոխըմբռնման նշակէտից»։ *Ուրեմն, ամէնէն հրատապ խնդիրը լարուած մեղմացնող չօչափելի քայլերու անհրաժեշտութիւնն է։*

Որպէսզի բնականոն դառնայ մարզային կեանքը, ազերի ՕՄՈՆ-ականները անոր տարածքէն դուրս բերելուն հետ, Լ. Պետրոսեան կը չեշտէ անյետաձգելի պահանջը օրինականութիւնը հաստատելու եւ պահպանելու. կ'ըսէ թէ իրաւական յանցանքներու բազմաթիւ չբացայայտուած պարագաներ կան եւ յանցագործները պէտք է պատժուին։ Նոր ղեկավարը չի բացատրեր թէ ի՛նչ յանցագործութիւններու մասին է խօսքը. բայց ուշադրաւ է այն պարագան որ մարզին ղեկուն փոխանակ ՕՄՈՆ-ականներէն ազատելու մասին մէկ նախադասութիւն է անոր արտասանածը, իսկ չատ աւելի երկարօրէն կանգ կ'առնէ յանցաւորները պատժելու ախորժակին վրայ։

Աւելի զարմանալի է բռնութեամբ տարկրուած զիւղացիներու հարցին մասին ըսածը. անոնց ճակատագիրը չատ կը յուզէ զինք, *չատկապէս պատասխանատու պաշտօն ստանալէն ի վեր։ Որպէսզի զարմանուի կացութիւնը, ահա իր ճիշդ նկատածը.* «մենք համաձայն ենք պաշտօնական այն յայտարարութիւններուն որ պէտք է վերականգնել ԼՂԻՄ-ի սահմանը քանի՝ համաձայն Խորհ. Պետական Խորհրդին 1989 թուականի Նոյեմբերի 28-ի որոշման բոլոր կէտերի»։ *Ինչպէս ծանօթ է, այդ թուականին Մոսկուան անտեսելով ու արհամարհելով արցախահայութեան տրամադրութիւնները, բողոքը, պահանջը, կը յայտարարէր թէ, Ղարաբաղ Ազրբէջանի մաս կազմող հողամաս է։ Այս որոշումին մասին է որ Լ. Պետրոսեան կ'ըսէ.* «հարցի լուծման բանալին պէտք է նշուած փաստաթղթերում տեսնել եւ գործել դրանից տատին եւ ոգուն համապատասխան»։

Ապա կրկին չեշտելով երկխօսութեան կարեւորութիւնը, Գործադիր Կոմիտէին նախագահը կ'աւելցնէ թէ «հանդիպումներին պէտք է ներգրաւուեն նաեւ նոր մարդիկ, նոր գաղափարի գործօն կողմնակիցներ»։

Քաղաքական, վարչական կնճիռներէն զատ, ազրբէջանական կանդունով կը չափուի նաեւ տնտեսական մարզը. «պէտք է պարզ պատկերացնել որ առանց Ադրբեջանի Հանրապետութեան համաձայնութեան, հնարաւոր չէ որոշել այն տնտեսական հարցերը, որոնք այսօր ծառացած են մարզի առջեւ»։ *Ամէն անոնք որոնք անցնող երեք տարուան ընթացքին Արցախի հարցին մէջ վերամիացումի դրական քայլ մը նկատած էին Հայաստանի հետ տնտեսական կապը, պէտք է հիմա համոզուին հակառակին, կարդալով «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի հարցազրոյցը ուր Լ. Պետրոսեան կ'ըսէ.* «տնտեսական կապերի վերահաստատումը (Ադրբէջանի հետ) անհրաժեշտութիւն է»։

Զարմանալի է որ թերթին խմբագիրը չէ հարցուցած այս պնդումներուն վրայ, թէ իւրացնելէ ետք Մոսկուայի Նոյեմբեր 28-ի պատգամը, մարզը յանցագործներէ մաքրելէ, տնտեսութիւնը, քաղաքական իշխանութիւնը Ադրբէջանի ենթարկելէ ետք, ալ ի՞նչ կը մնայ զոր կարելի ըլլայ կոչել արցախեան հարց։

Շահուածներու կարգին կը նկատուէր նաեւ «Խորհ. Ղարաբաղ»ի «ազատագրումը». ան նախապէս կը հրատարակուէր որպէս «մարզային խորհուրդի եւ կուսակցութեան մարզային կոմիտէին օրգանը». յետոյ դարձած էր պարզապէս «մարզային հասարակական – քաղաքական օրաթերթ»։ Լ. Պետրոսեան կ'ըսէ որ թերթը պէտք է վերադառնայ իր նախկին կարգավիճակին, աւելցնելով հանդերձ թէ պէտք չէ անոր համար արգիլուած թեմաներ գոնուին։

Ղարաբաղի հարցին մէջ գոհացնող դարգացումներու կը սպասենք բոլորս։ Լ. Պետրոսեանի պատասխաններէն յայտնուած եւ-դարձի տրամադրութիւնը կըրնա՞յ արդեօք օգնել որ նոր յուսախաբութիւններ խնայուին նախ մարզին ու ապա անկէ դուրս անոր ցաւով ցաւող Հայութեան։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ԲԱՅՑ ՈՒՐ ԵՆ ՄԱՐՔՍ–ԷՆԿԷԼՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿՆԵՐԸ

Փրակայի մէջ այսօր այլեւս չատ չի խաղացուիր «ի՞նչ կուչենք ասկէ ետք» խաղը։ Նոր անուններ որոնք տեղաւորուած են միտքերու մէջ, հասարակաց դարձած են, իսկ անոնք զոր դժուար կ'ըլլայ յիշել, չեն յաջողիր մոռցնել տալ հինները։ Անուններու փոփոխութիւնը սկսաւ 1989-ի Նոյեմբերեան յեղափոխութեամբ։ Փափաքը զօրաւոր էր ժամ առաջ ձերբազատելու ամբողջատիրական վարչաձեւին խորհրդանիշ դարձած անուններէն։ Վէնչէսլաս Հրապարակին վրայ մինչ հարիւր հազարաւորներու բազմութիւն մը ցոյց կ'ընէր, անդին, փոքրիկ վրանի մը տակ դեռեղուած սեղանին վրայ մարդիկ առորագրութիւն կը հաւաքէին «Կարմիր զինուորներ» կոչուած հրապարակը վերանուանելու համար «Եան Փալաչ»։ Ուրիշ օր մը մարդիկ կը հրաւիրուէին առորագրելու դիմում մը որով կը պահանջուէր հարազատ անունը վերադարձնել Զլին քաղաքին որուն նախկին նախագահի մը (համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար ու վարչապետ միեւնոյն ատեն) անունը պարտադրուած էր։

Առաջին անուանափոխումները կատարուեցան ընդհ. խնդակաւառութեան մէջ, ծաղիկներով ու պաշտօնական անճնաւորութիւններու ներկայութեան։ Անկէ ի վեր հրապարակները վերամիգրաւելու համար դործածուեցաւ նախնիքներու անուններու հսկայ պաշար մը։ Թաղամասերը կը մրցէին իրարու հետ որոշելու համար թէ ո՛ր վայրը պիտի կոչուի Թոմաս Մարիքի անունով որ չեխ պետութեան առաջնորդական հիմնադիրն ու նախագահն է։ Այսօր Փրակայի կայարաններէն մէկը կը կրէ անոր անունը։

Կարօտէն զատ հոս դեր ունեցաւ նաեւ քաղաքականութիւնը։ Կեդրոնական մեծ կայարանը չէր կրնար անանուն մնալ ու անոր տրուեցաւ նախկին անունը՝ Ուիլսըն, ոգեկոչելու համար Միացեալ Նահանգներու նախագահին յիշատակը որ կոմունակից դանուած էր չեխ պետութեան առեղծումին։ Պաշտօնական արարողութիւնը տեղի ունեցաւ նախագահ Պուշի այցելութեան ընթացքին։ Յետոյ, Տիկին Թաչըրի այցելութեան օրերուն ալ համայնավար վարչապետի մը անունով Զափոթոսկի կոչուած հրապարակին տրուեցաւ Զրբչիլի անունը։ Փրանսա եւս անբաժին չմնաց այս բաչխումէն. Ֆ. Միթերանի այցելութիւնը թելադրեց որ 1917-ի բոլչեւիկ ղեկավար Սվերտլովի անունը տրուած փողոցը դառնայ «Տը Կօլ» փողոց։ Նոյնիսկ չպահուեցաւ Լենկէլս քարափին անուանումը ու այսօր Չեխոսլաւաքիոյ նախագահ Հաւէլի բնակարանը որ նոյն քարափին վրայ կը գտնուի որպէս հաւոյ ունի «Ռասին» քարա-

ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ ԻՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆԱԽԱԳԱՀԵՑ ՀԱԼԷՊԻ ՓԱՐԷՆ ԵՓՓԷ ՁԵՄԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

ՀԱԼԷՊ (Յառաջ).–

1947-ին, Դանիոյ հայասէր – բարերար Օր. Փարէն Եփփէի կողմէ Հալեպի Հայութեան կտակուած հողաչերքի մը վրայ իր դոյութիւնը սկզբնաւորող սուրիահայ անդրանիկ երկրդ. վարժարանը՝ Ձեմարանը, Կիրակի, Յունիս 22ին կայացած տարեվերջի ուսանդական հանդէսով, տուաւ չրջանաւարտներու 39-րդ իր հունձքը։

Հաստատութեան չրջափակին մէջ տեղի ունեցած վկայականաց բաչխման այդ հանդէսին, այս տարի, բարեհաչ ներկայութեամբ մը, նախագահեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., որ նոյն օրն իսկ Երեւանէն Հալեպ ժամանած էր, Ս. Էջմիածնի կատարած պաշտօնական իր այցելութենէն (Յունիս 8-22) Անթիլիասի վերադարձի ճամբուն վրայ։

Երեկոյեան ժամը 9-ին էր, որ Գարեգին Բ. Բերիոյ Թեմի Առաջնորդին հետ հասաւ Ձեմարանի չրջափակը, ուր համախմբուած ժողովուրդը, չուրչ 2000 հոգի, ծափողջոյններով դիմաւորեց զինք։

Հանդէսը սկսաւ սուրիական վարերգով, որմէ ետք չրջանաւարտներու կողմէ գործադրուեցաւ դեղարուեստական պատչաճ յայտագիր մը։ Ողջոյնի խօսք մը կարդաց Հաստատութեան պետական նչանակեալ անօրէնը՝ Իպրահիմ Ֆաթիհ։ Ազգային կարդէն՝ Սարգիս Պաղտասարեանի (Հայերէն)՝ եւ Թալին Մկրտիչեանի (արաբերէն) հրաժեչտի ուղերձներէն ետք՝ Ձեմարանի տնօրէն Վարդգէս Նալպանտեան ներկայացուց դպրոցի 1990-91 տարեչրջանի նիւթա-բարոյական ամփոփ մէկ տեղեկագիրը, որմէ ի յայտ կու գար, թէ Ձեմարանը անցնող այս տարեչրջանին ունեցած է 1109 ուսանողներ, 114 ուսուցիչ-պաչտօնեաներով։ 80 տարեկաններ եկած են Քուէյթէն, իրաքի կողմէ երկրին բռնակցումին յաչորդող օրերուն խոյս տալով անկէ ու առժամապէս հաստատուելով Հալեպ։ Ներ-պղտոցական մարզական եւ ընկերային կեանքը ընթացած է իր բնականոն հունով, հրատարակուած են «Մխիթար» պարբերաթերթի երկու թիւեր։ Այս տարեչրջանին է, որ Ձեմարանը օժտուած է Կիլիկիոյ Հաստատութեան կողմէ նուիրուած չորս համակարգիչներով։

Տնօրէն Վ. Նալպանտեան, իր խօսքի վերջին բաժնով ընդգծեց Ք. Ե. Ձեմարանի կատարած ու կատարելիք փրկարար դերը հայապահպանման մեր հաւաքական ճիգին մէջ ու դիտել տուաւ, թէ այս տարեչրջանէն սկսեալ իւրաքանչիւր տարուան աւարտականներու հունձքը պիտի կոչուի խորհրդանչական անունով մը։ «39-րդ այս հունձքը, ըսաւ ան, պիտի ուած է Արցախի Սերունդ»։

Տեղեկագրի ընթերցման աւարտին, Ձեմարանի Շրջանաւարտից Միութեան կողմէ ոսկեայ յատուկ մետալներով պարգեւատրուեցան նախանցեալ տարեչրջանի (1989-90) սուրիական պետ. քննչանի նուիրեալ մանակագած ու բարձրագոյն նուիրեանց մասնակցած ու բարձրագոյն նիչեր ապահոված ճեմարանական երկու ուսանողուհիներ՝ Զեվիւա Քէօսէեան (պրըվէ) եւ Մարալ Ուրֆալեան (պաֆլօրէա)։

Հուսկ, այս տարուան աւարտական կարդէն 99 չրջանաւարտներ (29 մանչ եւ 70 աղջիկ) կարգաւ առացան իրենց վկայականները, ձեռամբ՝ թեմական ղեկավար Սուրէն Արք. Գալթարճեանի։ Հայերէն լեզուի մէջ չնաչխրութիւն ցուցաբերող ուսանողներ դնահատանքի արժանացան Համազգայինի կողմէ տրամադրուած յուչանուէրներով։

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, հանդէսը եզրափակող իր «հուսկ բանի»ին մէջ նախ դիտել տուաւ, թէ 14 տարիներու կաթողիկոսական իր կեանքին մէջ առաջին անդամն է որ Դպրեվանքէն տարբեր վարժարանի մը ամաւերջի հանդէսին ներկայ կ'ըլլայ ու խօսք կ'ուղղէ ժողովուրդին։ Անդրադարձաւ Հայաստան կատարած իր

Յուղարկաւորութեան կազմակերպիչներու հնարքները

Ամերիկայի մէջ գործերը լաւ չեն ընթանար յուղարկաւորութեան կազմակերպիչներուն համար ու 23 հազար հաստատութիւններ՝ օրէ օր նոր ծառայութիւններ կ'առաջարկեն իրենց յաճախորդներուն, այս նորութիւններուն մէջ կան հանգուցեալին ընտանիքին համար տեսազրուած յարգանքի տուրքեր, նեցուկ կանգնող խմբակներ եւ նոյնիսկ յուղարկաւորութեան տարելիցները նշող քարտեր։

Երկարաձգուող այս կապին նպատակը վերջին ճամբորդութեան, յատկապէս կեդրոնանալով Գորիսի չրջանի Խնձորեսկ գիւղին տուած իր այցելութեան վրայ ու այնտեղ իր սրտառուչ հանդիպումին՝ Հադրութի չրջանէն վայրագօրէն վտարուած արցախցիներուն հետ, «առնուց խօսքին ուսկնդիր ու տառապանքին մասնակից»։

Ակնարկելով չրջանառարանները «Արցախի Սերունդ» մկրտելու ձեռնարկի անօրէնութեան դաղափարին, Գարեգին Բ. իրաւամբ դիտել տուաւ, թէ այս անունը չալկել դիւրին բան չէ, յատկապէս ճակատագրական այս օրերուն, երբ մեր հայրենիքը կ'ապրի իր պատմութեան բախտորոշ մէկ չրջանը։ «Այս անունը կրելով, անունց հոգի'ն պէտք է ճառագայթէ ձեր մէջ» ըսաւ Գարեգին Բ. ու այս առթիւ իր խօսքը ուղղելով չրջանառարաններուն, անոնց նկատողութեան յանձնեց Սփիւռքի դոյութիւնը կրծող չոռի երեւոյթ մը, չեչտելով, թէ վերջին տասնամեակներուն մեր ժողովուրդին արձանագրած ընկերային եւ տնտեսական բարգաւաճման կողքին՝ նոյն համեմատութեամբ նկատելի եղաւ ոգեկանին սովը ու վաւերական արժէքներէ մեր հասարակական նահանջը...։

Իր խօսքին վերջին բաժնով, Գարեգին Բ. ընդգծեց այն իրողութիւնը, թէ վկայականները, տիտղոսները ու դիրքերը չեն որ կ'արժեւորեն անհատը, այլ այդ բոլորին թարգմանութիւնը՝ իբրեւ ծառայութիւն, զոհողութիւն եւ ազգային նուիրումներում, «որովհետեւ, չեչտեց Գարեգին Բ., կեանքի մէջ մարդուն վաւերականութեան փաստաթուղթը ԳՈՐԾՆ է»։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ապագայ գործեր ապահովել է, ինչպէս նաեւ փոխարինել մրցակցութեան հեռեւանքով պակասած յաճախորդները։ Գործերն ու չահերը պակասած են մահերու համեմատութեան նուազումով ու աւանդական արարողութիւններու օրէ օր անհետացող փափաքով։ Կայ նաեւ յուղարկաւորութեան կազմակերպիչներու ներչնչած վերապահութիւնը։ Անոնք լաւ համբաւ մը չունին. կառարուած հարցախոյզի մը ընթացքին անոնցմէ մէկը կը խոստովանի որ նոյնիսկ իր զաւակները մահազոյժ բան մը կը նկատեն իր վրայ. անոնք հարցուցած են թէ կը սպասէ՞ ամէն օր որ մարդիկ մեռնին։

Գալիֆորնիայէն հոգեբոյժ մը հակելով հարցին վրայ նկատած է որ յատուկ պատրաստութեան ու նրբավարութեան խնդիր է թաղումէն եաք եւս հանդուցեալին ընտանիքին ծառայութիւն առաջարկելու գործը։ Այն տպաւորութիւնը պէտք է ձգել որ մարդիկ կան որոնք տրամադիր են օգնելու, նեցուկ կանգնելու։

Վերջին տարիներուն, յուղարկաւորութեան որոչ ընկերութիւններ յատուկ տնօրէններ վարձած են յետ մահու ծառայութիւնը յաղողութեամբ կատարելու համար։ Անոնցմէ մէկը որ համալսարանի նախկին դասախօս մըն է, կ'ըսէ թէ պչոնը ընդունած է որովհետեւ նչմարած է որ մարդիկ իրենց ընտանիքին մէկ անդամին կորուստէն եաք իրենց պէտք ունեցած օգնութիւնը չեն գտներ, Ան թաղումէն եաք կ'այցելէ այրիին կամ ընտանիքի մէկ անդամին, մտիկ ընելու համար անոր խնդիրները։ Կ'ըսէ թէ մարդիկ մեծ պահանջք ունին ընտանիքէն դուրս անձերու հետ խօսելու։

Ուրիչ ընկերութիւն մը ամիսը երկու անգամ հանդիպումներ կը կազմակերպէ այրիացած ամուսիններու միջեւ։ 1987ին այրիացած կին մը ըսած է թէ երկու տարի մասնակցած է այս հանդիպումներուն ու մեծ նեցուկ վայելած իր ընկերներուն կողմէ։ Անոնք օգնած են որ կարզադրէ ապահովագրութեան ու ընկերային ապահովութեան բոլոր հարցերը։

Կան ընկերութիւններ որոնք մահուան տարելիցներու քարտեր կ'ուղարկեն ընտանիքներու, ցոյց տալով որ իրենց սիրելին կը յիչուի նաեւ ուրիչներու կողմէ։

Ընկերութիւն մըն ալ զատած է տեսերիզներու զրութիւնը. հանգուցեալին լուսանկարներով պատրաստուած ժապաւէն մը որուն ընկերացուած է երաժչտութիւն մըն ալ, 700–1200 Ֆր.ի փոխարէն կը «մասնակցի» յուղարկաւորութեան, անոր աւելի մտերմական հանդամանք մը տալով։

Հեթանոսական չրջանի եղերամայրերը արդեօք հպարտ պիտի ըլլա՞ն իրենց յաջորդներով...։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՄՏԱՀՈՂ Է

Եուկոսլաւիոյ տագնապը որ քաղաքացիական պատերազմի մը յանգեցաւ, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ դրացի երկիրներու եւս։ Աոոնցմէ է Յունաստանը։ Ան երկու տեսակ խնդիրի դէմ յանդիման է. առաջինը ճամբու հարցն է. յոյն չարժաւարները դէպի Եւրոպայի չուկաները ապրանք տանելու համար պարտաւոր են Եուկոսլաւիայէն անցնելու. թէեւ ներկայիս կ'ըսուի թէ մտահոգութեան լուրջ պատճառներ չկան, բայց եթէ կացութիւնը չուտով չբարւոքի, Յունաստան պիտի պարտաւորուի Իտալիայէն եւ Հունգարիայէն նոր ճամբայ փնտռելու։ Այդ պարագային փափուկ ապրանքներու վաճառքը բաւական ծանր հարուած պիտի կրէ։ Աոոր քով կայ նաեւ ճամբու կացութենէն զբօսաչրջութեան կրելիք վնասը։

Այսուհանդերձ, ասոնք չեն ամենածանր հաւանական խնդիրները որոնց ուչադիր կը հետեւի Յունաստան։ Ան նախ յայտարարեց թէ Սլաւոնիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութեան հարցը Եուկոսլաւիոյ ներքին հարցն է։ Ակէ զատ, Յունաստան կրկնեց նաեւ թէ ինք զօրավիղ է եուկոսլաւ կեդրոնական կառավարութեան։

Յունաստանի գլխաւոր վտանգը ազգայնական չարժումներու անհակակչռելի զարգացում մըն է որ կրնայ յորդիլ Եուկոսլաւիոյ սահմաններէն ու վարակել պալքանեան զրացի երկիրներ։

Կացութիւնը անհակակչռելի կը զառնայ եթէ ազգայնականութեան «համաճարակ»ը եւ անկախութեան ձգտումը ազդեցութեան տակ առնէն նաեւ Եուկոսլաւիոյ հարաւակողմը ուր կան Քոսովոյի արդէն բաց վէրքը, միլիոնաւոր Ալպանացիները եւ Մակեդոնիոյ Հանրապետութիւնը։

Պալքաններու խռովութիւնը ներկայիս Եուկոսլաւիայով սահմանափակուած է ուր սակայն չատ հաւանական է ներքին սահմաններու փոփոխութիւն մը ազգայնական զանազան խմբաւորումներու ճնշումներով ու մարտավարութեամբ։ Եւ պէտք չէ մոռնալ որ Ալպանիայէն մինչեւ Սեւիլա ցրուած մահմետական փոքրամասնութիւնը Յունաստանի հիւսիսային կողմը պարզուած կամար մը կը ձեւացընէ։ Եթէ անպատասխանատու մարդիկ փորձեն այս բարդ համայնապատկերին մէջ խաղ մը խաղալ, չատ հաւանական է որ Պալքանեան թերակղզին ինքզինքը գտնէ սասիկ փոթորիկի մը մէջ որ պիտի չբռնայէ նաեւ Յունաստանի։

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» ՅՈՒՆԻՍ 1991)

ՓԱՌԱՏՕՆԷՆ ԵՏՔ

Երեւանի Օփերայի ու պալէի թատրոնը մեծապէս գնահատուեցաւ Վիսպատէնի փառատօնին բերած մասնակցութեամբ։ Իտալական փառատօններու կազմակերպիչները Վիսպատէն զացին խումբը Իտալիա եւս հրաւիրելու համար։ Այս վերջիններս յայտնեցին որ իրենք տարիներով զիմած էին հայկ. խումբը ընդունելու համար, սակայն Մոսկուայի մչակոյթի պատասխանատուները ամէն անգամ մերժած էին քննարկումի առարկայ դարձնել անոնց հրաւէրները։ Իտալիացին զատ, հաւանական է որ խումբը ներկայացումներ տայ Հոլանտայի մէջ։

***

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ «ՈՐՈՆՈՒՄ»ԻՆ

Հայաստանի հեռահաղորդակցումի տեղեկատուական «Որոնում» կեդրոնը գնահատական նամակ ստացաւ Ֆորհ. Միութեան Քուէյթի դեսպանատունէն։ Հայաստանի երկրաչարժէն եաք հիմնուած «Որոնում»ը Քուէյթի դրամական չրջանին մանրամասն տեղեկութիւն հաղորդած է էլեկտրոնային ռատիօհաղորդիչի չնորհիւ։ «Որոնում»ին սարքաւորումները երկրաչարժէն եաք նուիրած է Ամերիկայի Արկածներու միջազգային ընկերակցութիւնը որպէսզի անյայտացած անձերու փնտռտուքը դիւրութեամբ չարունակուի։

***

ՄԵԾ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՀԱՁԿ. ԽՈՒՄԲԻՆ

Բաչկիրի Նեֆթակամսկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ բանահիւսական խումբերու փառատօն մը որուն ոսկէ մեռալը եւ գլխաւոր մրցանակը չահեցաւ 40 մրցակիցներէն Արովեանի «Գեղարդ» պարախումբը։ Ալբերտ Կիզիրեանի գեկավարած խումբը քանի մը համերգներ տուաւ նաեւ չրջակայ քաղաքները, մեծ գնահատանքի արժանանալով։

***

ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Ծանօթ է որ Գասպարովի չահած չախթանչանը պիտի վաճառուէր ի նպաստ 1990–ին Բաքուէն աքսորուած Հայերու։ Փարիզ ծրագրուած աճուրդը որոչ պատճառներով յետաձգուած է ու ան հաւանաբար տեղի ունենայ ամրան չրջանին Գալիֆորնիայի մէջ։

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ԵԱՎՈՎԱ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻ

Դարձեալ, Ատա Փազար, Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Վերապատուելի Կարապետ Պ. Ատանեան, կեսարացի։ 15 տարեկանին՝ պահ մը կառավարական քարտուղար եւ ապա ուսուցիչ անդ։ 1889–ին Մարզուանի Գոլճը կը մանէ եւ երկու տարի վերջ կ'աւարտէ դասընթացքը։ 4 տարի քարոզիչ Հէրէքլի, ուրկէ կը հեռանայ Համանքի հետեւանօք եւ կ'ապաստանի Ա. Գոլճ՝ իբր ուսուցիչ։ 1895–ին հրաւէր կ'ընդունի Թալասէն, 1898–ին ալ կը տանձնէ հովուութիւնը Մարզուանի, հոն ձեռնադրուելով եւ պաշտօնավարելով 6 տարի։ Նախազահ՝ քաղաքին Բրիստոնէական Ընկերութեան։ 1904–ին կ'ուղեւորի Ամերիկա՝ ուսումը կատարելագործելու։ Երկու տարի վերջ պահաւոր կրօնական մանկավարժութեան, իսկ 1907–ին «Վարդապետ մանկավարժութեան» տիտղոսով ընթացաւարտ Նիւ Եորքի համալսարանէն։ 1908 Յուլիս 31ին կը կարդուի հովիւ Իզմիրի եւ մանկավարժութիւն կը դասաւանդէ տեղւոյն պետական վարժարանին։ Ատա փազար եղած է իր աչխատութեան վերջին դաշտը՝ պատերազմի օրերուն, ուր կէ Պրուսա անցած։ Վերապրող։ Այժմ Ամերիկա։

ՀԱՑ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԱՏԱ ՓԱԶԱՐԻ

Ատա Փազարի չրջակայքն են հետեւեալ գիւղերը.–

1. Սապանճա.– Նիկոմիդիայէն երկաթուղիով 2 ժամ հեռու՝ պղպեղ գիւղ, որուն բնակչութեան 65 տունը կը պատկանէին Հայոց։ Ատոնցմէ բողոքականի քանի մը ընտանիք միայն գերծ կը մնան տեղահանութենէ։ 1915–ի ամառէն սկսեալ տարի մը ամբողջ՝ հոնկէ անցան Պոլսէն հաւաքուած եւ խումբ խումբ Անատոլուի խորերը հետիոտն վտարուած ընտանեղուրկ գաւառացիներ եւ ուչ ձերբատանեղուրկ կալուղ մէկ քանի մտաւորականներ, որոնք ցուրտ բանտին մէջ գիշերելով, ոմանք մանկ քաչած տատապանքներն արձանագրելով պատերուն վրայ (Այս տողերը գրողը, բախտակից անոնց, կարդացած է անձամբ այդ արձանագրութիւնները)։

Նոյն դասէն է եղերաբախտ խմբագիր Պետիկ Քիւրտեան որ հուսկ ուրեմն Մէնքէնէ կնքեց մահկանացուն։ Տեղւոյն տըխրահռչակներն էին «միւտիր» Բաշիտ եւ Գարագոլ Գօմանետանի Հիւսէյն Զավուշ։ Եկեղեցին Ս. Մինաս՝ որուն բեմը բարձրանալով, սպառաչունչ թուրքերէն ճամարտակութիւն մը դռռացուցած է ոսոխկան մը 1915 տարուան Աստուածածնայ ոօնին եւ ղէնք ալ պարպած սրբավայրին կամարն ի վեր, ահաբեկելով աքսորի սեմին վրայ գտնուող ժողովուրդը։ Կը պաշտօնավարէր

Սամուէլ Քահանայ Այնաճիւլահեան.– Ծնած 1863 Յունուար 18ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արք.է 1908 Յունիս 15–ին։ Վախճանած։

Սապանճայի Հայերը այցելաբար կը հովուէր Եալովայի Զուգուր գիւղի Տ. Ստեփանոսեան քահանան՝ որուն մասին խօսեցանք իր կարգին։

2. Նոր Գիւղ.– Սապանճայէն կէս ժամ հեռու՝ գիւղակ, 15 հայ տունով, եւ Ս. Լուսաւորիչ մատուռով։

3. Հէնտէկ կամ Խանտէք.– Զէրքէզբեկ գիւղ։ Հոնկէ կէս ժամ հեռու է համանուն հայ գիւղակը՝ 190 տնուր, որուն տեսարժան «միւտիր»ն էր Բաշիտ։ Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ներսէս Քահանայ, 80 տարու, աքսորավայրը՝ Գոնիա վախճանած 1916–ին, ծայր աստիճան թշուառ։

Զինադադարէն յետոյ, երբ Հէնտէկի Հայութեան բեկորներ կը զառնան տեղերնին, կ'ունենան իրենց նորընծայ եկեղեցի՝ յանձին

Յովհաննէս Քահանայ Թէփէնէեանի.– Ծնած 1885 Դեկտեմբեր 17–ին եւ ձեռնադրուած աքսորավարձ Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1919 Սեպտեմբեր 8–ին, տարի մը վերջ կրկին իր հօտին հետ նորչաւակ դառնալով Մելլիճիներու չահատակութեանց։

4. Հովիւ Գիւղ.– Հէնտէկէն կէս ժամ հեռու, թուրք յորջորջմամբ Զօպան Եապաղը, 150 տուն Հայութեամբ։ Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Վրթանէս Քահանայ.– Ծնած 1856 Դեկտեմբեր 8–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1892 Օգոստոս 16–ին։ Տրապիզոնէն Նիկոմիդիոյ վիճակը զաղթող եւ այս գիւղը հաստատուող համչէնցի Հայ–Լազերուն երէցը։

Իր հօտին հետ կը տարաձգուի մինչեւ Տէր Զօր՝ ուր կը նահատակուին ինք, երիցուհին եւ իւրայինք, Օգոստոսեան կոտորածին։

5. Էլմալը կամ Ալմալու (Պուրտուր ալ ունի համանուն գիւղ, որ տաճկերէնով է).– Ատա Փազարէն երկուքուկէս ժամ հեռու՝ հայաբնակ գիւղ, եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ, 80 տնուր որմէ երեք ընտանիք հազիւ վերապրած է եւ որուն եղերաբախտ երէցն էր

Խորէն Քահանայ Տէր–Խորէնեան, 50 տարու, քաջահմուտ եկեղեցական երաժչտութեան, որ իր արքենի կամով՝ կը վայելէր կարիճի համբաւ եւ որմէ կ'ապահարեկէին հարեւան Թուրքեր։

(Շար. 253)

(Շար. Ա. էջէն)

ու հիւպատոսարաններուն վրայ յարձակումներ կը կազմակերպեն. արդէն թիւրախ զարձած են Փարիզի, Պերնի, Լոնտոնի Թուրքիոյ հիւպատոսարանները կամ Թրքական օդային գիծերու գրասենեակները:

«ԹԻՐՃԻՄԱՆ» օրաթերթը Յուլիս 11–15 թիւերուն մէջ «Զըլտըրի հայկ. կոտրածները» խորագրուած չարքով մը ներկայացուցած է 1918 – 20 թուականներուն այդ վայրին մէջ «Հայերու կողմէ» կատարուած ջարդերը...: Շարքին հեղինակը Հայերու զոհ Թուրքերու հաւաքական գերեզմաններու բացումի նկարներուն կ'ընկերացնէ «հայկ. սարսափէն» վերապրող ծերունիներու ականատեսի վկայութիւնները: Ու այս ամբողջ բեմադրութիւնը կ'ըսուի թէ մէկ նպատակ կը հետապնդէ՝ լուսաւորել համաչխարհային կարծիքը:

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 8 / 12)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Յուլիս 12–ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը ընդունեցաւ Ֆրանսայի քրիստոնեայ ժողովրդավարական Միութեան պատուիրակութիւնը, Միութեան գլխաւոր քարտուղար Ժաք Պարոյի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը որ Հայաստան կը գտնուէր իրավիճակին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու նպատակով, նոյն օրը ընդունուեցաւ նաեւ վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի կողմէ:

***

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ը ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Շուրջ մէկուկէս տարուան դադարէ մը ետք սկսաւ գործել «Նայիրիտ»ը: Այդ ընթացքին անոր պատճառած վնասը հասած էր 150 միլիոն ռուբլիի: Հայաստանի Ջրաօդերեւութաբանութեան եւ բնական միջավայրի վերահսկումի վարչութեան պետը ըսաւ որ «Նայիրիտ»ի գործունէութեան նկատմամբ խիստ վերահսկողութիւն սահմանուած է: Այս ընթացքին քաղաքին մթնոլորտին մէջ միայն անգամ մը քլորի քանակութեան աննշան բարձրացում արձանագրուած է որուն պատճառները անմիջապէս մէջտեղէն վերցուած են:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Յուլիս 5–ին Լրագրողներու Տան մէջ վարչապետ Վ. Մանուկեան հանդիպում ունեցաւ լրագրողներու հետ որոնց ամփոփ տեղեկութիւն հաղորդեց Կոմայրի–Սպիտակ գօտիին վերակառուցման աշխատանքներուն մասին, ապա խօսեցաւ արտաքին հարցերու հետ անմիջական յարաբերութիւններու զարգացման ու արդիւնաւէտութեան մասին: Առանձին հետաքրքրութիւն արթնցուց Սեպտեմբեր 21ի հանրաքուէն: Վարչապետը պատասխանեց լրագրողներու հարցումներուն:

***

ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻՆ

Մոսկուայի չարժարուեստագէտներու Միութիւնը Գորբաչովի ուղղուած նամակով մը իր վրդովումը յայտնեց Ղարաղի եւ Ադրբեջանի յարակից շրջաններուն մէջ տեղի ունեցող ողբերգական պատահարներուն առթիւ: Նամակին մէջ դատապարտուած է Սումգայիթի ցեղասպանութիւնը եւ յայտնուած որ ներկայի ողբերգութիւնն ու ապօրինութիւնը կ'անդրադարձին նախագահի անունին, անոր որ խաղաղութեան միջազգային մրցանակին արժանացած է: Շարժարուեստագէտները կոչ ուղղած են վերջ տալու Ղարաբաղի մէջ արիւնահեղութեան ու բռնութեան որոնց նպատակն է ամբողջ ժողովուրդին բռնի տարագրումը եւ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութեան ջնջումը:

***

ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

Գորբաչովի ու Մութալիբովի վարչակարգերը «Ազգ – համայնավարական» կ'որակէ Ռուսաստանի երեսփոխան Ծանօթ պատմաբան Եւրի Աֆանասիեւ. ան կ'ըսէ որ Մութալիբովի վարչակարգը ձեռնտու է Գորբաչովի որովհետեւ անոր անկումի պարագային Կովկասի բոլոր Հանրապետութիւնները նոյնքան ապատ կ'ըլլան, որքան Հայաստան ու Վրաստան: Աֆանասիեւ կը յիշեցնէ որ Գորբաչով Լ. Տէր–Պետրոսեանի խոստանալով կարգազրել Ղարաբաղի կնճիռը, հոն գօրք ուղարկեց որոնք ադրբեջանական ՕՄՈՆականներուն հետ սկսան մարզի հայ բնակչութեան ցեղասպանութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Սէնթ'Անթոնիի Ս. Թաղհոս եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Գեղանոյշ Տէր–Փիլիպոսեանի (ծնեալ՝ Աբրահամեան) *մահուան առթիւ՝ Պօղոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ասիկեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Վարդանեան, Տիկին Լուիզա Մոթոսեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Զաղըլեանեան 50–ական Ֆր., Տիկին Մարիամ Հարբարճումեան, Պ. Խաչիկ Պամամճեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Օրթագարակէօզ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թիւթիւնճեան 150 Ֆր.:*

Մաննուշակ Մահտեսեանի (ծնեալ՝ Պօղոսեան) *մահուան առթիւ՝ Մահտեսեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվէճեան, Տիկին Տիրատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէլիպաշլեան 50–ական Ֆր., Մադիքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոփիկեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհ. Մխիթեան 50 Ֆր., Մինասեան ընտանիք 100 Ֆր., Տէրտէրեան Արտաշ եւ Սիւզան – Ժապի 100 Ֆր. եւ 100 Համազգայինին, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Եուսուֆեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Կիւմիւքեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մարտիրոսեան, 100–ական Ֆր., Անդիքեաճեան ընտանիք 100 Ֆր. Ս.Օ.Ս.–ին, Ահարոնեան ընտանիք 200 Ֆր.:*

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցելով 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամբող շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
DANS LE CADRE RENOVE DE LA COLONIE

DIMANCHE 21 JUILLET
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car

DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

ՄԻՒԹՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Իր գահակալութեան 36–րդ տարեդարձին առթիւ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ՎԱՉԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, համաձայն մեր եկեղեցական աւանդական կարգի, Սեպտեմբեր 29–ին, կիրակի օր, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, ՍՐԲԱԶՈՑՍ ՄԻՒՌՈՆ պիտի օրհնէ:

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ չնորհարեր այս արարողութեան ներկայ գտնուելու առիթ ընձեռելու համար, ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը հետեւեալ կարելիութիւններով.

Սեպ. 26–էն Հոկ. 3, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 6950 Ֆր.
Սեպ. 26–էն Հոկ. 10, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 8750 Ֆր.
Սեպ. 26–էն Սեպ. 30, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ուղիղ թռիչքով
վերադարձ Մոսկուայի ճամբով, սակ՝ 7100 Ֆր.:

Վերոյիշեալ գիները կը պարփակեն օդանաւին տոմսը, առաջին կարգի պանդոկ, demi-pension, յատուկ չրջապտոյտներ, ապահովագրութիւն, վիզա:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆը կը կազմակերպուի Փարիզէն SABERA–TOURS եւ Լիոնէն SEVAN համբորդական գրասենեակներու գործակցութեամբ:

ՏԵՂԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ: Վերջին պայմանաժամ՝ Յուլիս 31:

Աբձանագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար դիմել Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 15, Ռիւ Փան–Կուժոն, Փարիզ 8, հեռաձայն՝ 43–59–67–03:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՑԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18h.30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 17
MERCREDI
17 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնաթռեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.582 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.582

ԷՐՔԷՋԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ Ի ՎԵՐՋՈՅ ԿԸ ՁԱԽՈՂԻ

ԵՐԿՈՒՍՏԵՔ ՁՈՀԵՐ

ԲՈՒՌՆ ՎԷՃԵՐԷ ԵՏՔ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԱՐՑԱԽԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ

Յուլիս 15, ժամը 11·30–ին Ազրբէջանի ՕՄՈՆ–ականները եւ խորհ. զօրքեր նեղխուժած են էրքէջ գիւղը, հրասայլերով եւ զրահակառքերով. նախնական տեղեկութիւններու համաձայն այս գործողութիւնը իր դաժանութեամբ զերազանցած է Գեաչէնի մէջ տեղի ունեցածը: 11·30–ին է ուրեմն, որ խորհ. բանակի եւ ազրբէջանական ջոկատներու առորդաժանումները զանգուածային յարձակում մը գործած են Շահումեանի շրջանի էրքէջ հայաբնակ գիւղին վրայ, որու բնակիչներուն նախապէս վերջնագիր տրուած էր (տե՛ս. «Յառաջ» Յուլիս 16): Յարձակումը չատ բուռն եղած է, թնդանոթներով, հրասայլերով, թնդանօթաձգութիւնը՝ սաստիկ, բազմաթիւ տուներ քարուքանդ եղած են:

Յարձակող առորդաժանումներու դիւղ մտնելու փորձերը սակայն բախած են զօրաւոր դիմադրութեան տեղւոյն բնակիչներուն կողմէ եւ յարձակողները ստիպուած եղած են նահանջել ազրբէջանական Տողան գիւղը: Հայկ. կողմը կան երկու մեռեալներ –Արդար եւ Ռոդա Զաքարեան– եւ 15 վիրաւոր, որոնց մէջ չորս կին, մին ալ կողմը՝ երեք մեռեալ:

Երեքշաբթի առաւ. (Յուլիս 16), երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, հաստատուեցաւ թէ էրքէջ բոլորովին «ազատագրուած է»: Ապահովութիւն տրուած էր նաեւ թէ յարձակումները կը դադրին, բայց նման ապահովութիւններ բազմիցս տրուած են:

***

Երկուշաբթի, Յուլիս 15–ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը չատ երկար տեւած է եւ վիճաբանութիւններն ալ աւելի քան բուռն: Արդէն, վերջին նիստն ալ դռնփակ եղած է:

Վէճը կը վերաբերէր երկու բանաձեւերու քննարկման: Առաջինը, զոր չարադրած էր Իգոր Մուրատեան եւ ներկայացուցած Գերագոյն Խորհուրդի Յուլիս 9–ի նիստին, կ'առաջարկէր Լեռնային Ղարաբաղի պայքարը հռչակել ազգային ազատագրական պայքար: Բանաձեւի քննարկումը կատարուած էր այդ նիստին եւ ելոյթ ունեցած էին կոմունակից–ներն ու ընդդիմադիրները: Այդ բանաձեւին թէր էին 59 երեսփոխաններ եւ Հ. Ց. Դ., Հանրապետական կուսակցութիւն, ԱԻՄ, քրիստոնեայ–դեմոկրատ եւ քանի մը համայնավարներ: Ի դէպ ճշդենք նաեւ որ վերոյիշեալ կազմակերպութիւնները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն Գերագոյն Խորհուրդին մէջ.– Հ. Ց. Դ.՝ 9, Հանրապետական՝ 1, ԱԻՄ՝ 1, Քրիստոնեայ–դեմոկրատ՝ 1: Այս բանաձեւի դիմաւոր կէտերն են.–

1.– Խորհ. Միութեան եւ Ազրբէջանի իշխանութիւնների Լեռնային Ղարաբաղում գործողութիւնները որակել որպէս հայ ժողովրդի դէմ ուղղուած ցեղասպանութեան քաղաքականութիւն,

2.– Ինքնապաշտպանութիւնը Լեռնային Ղարաբաղում համարել խորհ. եւ ազրբէջանական սպառնալիքը կանխելուն ուղղուած հարկադրուած միջոց, ընդունած ինքնապաշտպանութեան մասնակիցներին համարելով կոմբատանտներ, որոնց իրաւունքները պաշտպանուած են 1949 թ. Ժընեւեան կոնվենցիայով եւ նրանց վերջ 3·06·1977 թ. արձանագրութեամբ,

3.– Ճանաչել հայ ժողովրդի պայքարը Լեռնային Ղարաբաղում իր սուվերէն իրաւունքների համար ազգային – ազատագրական չարժում,

4.– Դիմել միջազգային կազմակերպութիւններին, միութենական Հանրապետութիւններին, պետութիւններին եւ ՄԱԿ–ին, ճանաչել հայ ժողովրդի ազգային–ազատագրական պայքարը Լեռնային Ղարաբաղում, իսկ նրա վերջնական մասին՝ Լեռնային Ղարաբաղի Ազգային Խորհուրդը ճանաչել միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ, եւ ցոյց տալ համապատասխան օգնութիւն եւ աջակցութիւն:

Այս բանաձեւը այդ օրն արդէն (Յուլիս 9) չէր ստացած հարկ եղած մեծամասնութիւնը (միայն 117 ձայն կը ստանար, անհրաժեշտ է՝ 131):

Յուլիս 15–ի նիստին, կրկին քննարկման կը դրուէր այս բանաձեւը, բայց, նաեւ այլ բանաձեւ մը, որ ընդառաջ կ'երթայ Արցախի աշխատաւորական ներկայացուցիչներուն յայտարարութեան (Մայիս 16) ուր պատրաստակամութիւն կը յայտնուի խօսակցելու ազրբէջանական իշխանութիւններու հետ եւ քաղաքական բանակցութիւններու ճամբով, փոխզիջումներով լուծումներ որոնել խորհ. Սահմանադրութեան օրէնքներու սահմաններուն մէջ: Մէկ խօսքով ընտրութիւնը սա էր՝ պատերազմ կամ բանակցութիւն:

Մայիս 16–ին արցախցի լիազօրներու յայտարարութեան (ստորագրած էին ինչ որ իշխանութիւն մնացած է Ստեփանակերտ, այսինքն՝ քաղխորհուրդ, քաղկոմ մի բիւրօ, քաղխորհուրդի գործադիր կոմիտէ, եւլն. եւլն.) Յունիս 29–ին յաջորդած էր նոյն ներկայացուցիչներու կողմէ, նոյնիմաստ նամակ մը ուղղուած Գորբաչովի եւ զոր ստորագրած էին լիազօր ներկայացուցիչները.– Հ. Պօղոսեան (երեսփոխան Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդին), Մ. Միրզոյեան (Ստեփանակերտի քաղխորհուրդի գործկոմի նախագահ), Շ. Պետրոսեան (տեղակալ), Կ. Բարսեղեան, Լ. Մելիքշահնազարեան եւ Կ. Պետրոսեան:

Գերագոյն Խորհուրդի նիստին ծեծուած է այս հարցը: Լ. Տէր–Պետրոսեանի կարծիքը ինչ կը վերաբերի ազգային–ազատագրական պայքարի բանաձեւին, ծանօթ էր, քանի ան, Յունիս 9–ին իսկ, չէչուած էր թէ նման որոշումի մը քուէարկութիւնը ալ աւելի կը սաստկացնէ կացութիւնը, Մոսկուա քանի մը զօրագունդ դրկելով կրնայ բոլորովին պարպել Արցախը:

Միւս բանաձեւը ընդառաջ կ'երթար Արցախցիներու իսկ բաղձանքներուն:

Ազգային – ազատագրական պայքարի վերաբերող բանաձեւը կը ստանար թէր՝ 32 ձայն, դէմ՝ 31, ձեռնպահ 69 (այս արդիւնքը «թէր» ձայներու հետաքրքրական է, երբ նկատի առնենք որ առաջարկը ստորագրած էին 59 երեսփոխան, առաւել կարգ մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ):

Երկրորդ բանաձեւը, կը բաղկանայ երկու կէտերէ.–

1.– Հաւանութիւն տալ Արցախի աշխատաւորական լիազօր ներկայացուցիչներուն քաղաքական նախաձեռնութեան պատրաստակամութեան (Մայիս 16ի յայտարարութիւն):

2.– Հաւանութիւն տալ Յունիս 29–ի Գորբաչովի ուղղուած նամակին մէջ արտայայտուած տեսակէտերուն:

Երկրորդ բանաձեւը ստացաւ 32 ձայն, դէմ՝ 31, ձեռնպահ 69 (այս արդիւնքը «թէր» ձայներու հետաքրքրական է, երբ նկատի առնենք որ առաջարկը ստորագրած էին 59 երեսփոխան, առաւել կարգ մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ):

Երկրորդ բանաձեւը, կը բաղկանայ երկու կէտերէ.–

1.– Հաւանութիւն տալ Արցախի աշխատաւորական լիազօր ներկայացուցիչներուն քաղաքական նախաձեռնութեան պատրաստակամութեան (Մայիս 16ի յայտարարութիւն):

2.– Հաւանութիւն տալ Յունիս 29–ի Գորբաչովի ուղղուած նամակին մէջ արտայայտուած տեսակէտերուն:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԻՈՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Այսօր, երբ վչտով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնէն տեղեկացանք վախճանման Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ երախտաչատ հոգեւորական եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի առենապետ Տէր Սիոն Արք. Մանուկեանի:

Սաստիկ վէհափառ Հայրապետի ցաւակցական հեռատիպը.

«Խոր վշտով յայտնում ենք ձեզ որ Յուլիսի 16–ի լոյս առաւօտեան, բարեպաշտօրէն ու խաղաղ ի Տէր հանգեաւ Սիոն Արք. Մանուկեան:

Մայր Աթոռը սուգի մէջ է:

Հանգուցեալը մեր Ս. Եկեղեցուն իր ամբողջ կեանքով նուիրուած ուխտապահ ու անբասիր բարձրաստիճան հոգեւոր սպասաւոր էր, որ հոգին աւանդեց իր պարտքը լիուքեամբ կատարած Հայ Եկեղեցու ու ժողովրդի հանդէպ:

Թող Տէրը հաղորդութեամբ ընդունի նրա արդար հոգի երկնային յաւերժական խաղաղութեան աշխարհում:

Տէր Սիոն Արք.ի անշնչացած մարմինը կ'ամփոփուի Ս. Գայեանէի վանքում Հինգշաբթի Յուլիս 18–ին:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»

Երջանկայիշատակ Տ. Սիոն Արք. ծնած էր Վանայ Կերաշէն գիւղը 1906ին: Աստանի անունով Սարգիս, զաւակն էր Իսայեան եւ Վարդուհի ամոլին:

Սիոն Արք. պաշտօններ վարած էր Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքին, Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ:

Վերջին տարիներուն, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին հաստատուելով, վեհափառ Հայրապետի կողքին եղած է մինչեւ օրս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի առենապետը:

Սիոն Արք. հեղինակ է բազմաթիւ աշխատութիւններու, որոնցմէ յիշենք «Քրիստոնէական Դաստիարակութիւն»ը, «Քարոզիչը», «Աւետարանի ճամբով» եւ «Վանական Յուշեր»ը:

Այս կիրակի, Յուլիս 21, ի ժամու Ս. պատարագի, Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ նորոդ վախճանեալ Սիոն Արք. Մանուկեանի համար:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
Յուլիս 16

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑՈՒՆ ԴԷՄ ՆՈՐԷՆ ՓԻՒՐԸ ԹՈՒՐՔԻՆ ԵՂԲԱՑԻ

1980–ի զինուորական հարուածով մէկդի դրուած թուրք քաղաքական ղեկավարներէն է Ա. Թիւրքէշ որ մինչեւ այդ թուականը կը գլխաւորէր «Ազգայնական չարժում» կուսակցութիւնը ու ծանօթ էր իր ազգայնամոլ կեցուածքով. ներկայիս իր կուսակցութիւնը կը կոչուի «Ազգ. աշխատանքի կուսակցութիւն», իսկ ինք չատ հաղուագէպօրէն կը յայտնուի քաղաքական բեմին վրայ:

Վերջին օրերու ահաբեկչական իրերայաջորդ դէպքերը պատճառ դարձած են որ ինք քննադատէ թուրք իշխանութիւններու ներկայի վարքագիծը որ իր արժեւորումով, աչք կը փակէ արեւմուտքի աշխարհակալութեան խաղին («Թէրճիման» Յուլիս 16):

Ահաբեկչութեան նոր ալիքը ան յայտարար նչան կը նկատէ անջատողական չարժումին աչխուժացման որուն հովանաւորներն են արեւմտեան պետութիւնները: Անոնք կը չարժին հայկ. եւ յունական կազմակերպութիւններու դիծով որոնց նպատակն է մասնատել Թուրքիոյ հողերը: Ա. Թիւրքէշ ակնարկելով Իրաքի Քիւրտերը պաշտպանելու համար կազմուած միջազգային ուժին որ սկսած է բանակիլ Թուրքիոյ Սիլոփիի չրջանը, կ'ըսէ.– «Արեւմուտքը Քիւրտերը Թուրքերէն անջատել ու եղբայրասպան կռիւներու մղել կ'ուզէ մեզ, խամաճիկ բրտական պետութիւն մը հիմնելու համար»: Ա. Թիւրքէշ կ'աւելցնէ. «Արեւմուտքի նպատակն է հիմնուելիք Քիւրտիստանը մէկ կողմէն Արաբներու, միւս կողմէն Թուրքերու յարձակումին թիրախ դարձնել ու հիմնել մեծ Հայաստանը»:

Ասպ ելլելով քրտական չահեր պաչտպանողի դիրքէն, Թուրք զեկավարը հետեւեալ արտայայտութիւնը կ'ունենայ.

«Պէտք է հասկցնենք բրտերէն խօսող ժողովուրդին թէ Քիւրտին բարեկամը միայն Թուրքը կրնայ ըլլալ, թէ զիրենք միայն մենք կրնանք պաշտպանել, Թուրքիոյ տէրերը մենք բոլորս ենք, բուրբրտական խտրականութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ: ...Պէտք է հասկըցնենք թէ երբ տէրն են խոշոր Թուրքիոյ, ոչ իրենց, ոչ ալ մեզի համար շահաւոր է որ կծկուին փոքրիկ Քիւրտիստանի մը սահմաններուն մէջ»:

Թուրք – քիւրտ «եղբայրութեան» մասին երբ կան վերջին չուրջ մէկ դարու պատահարները՝ Տէրսիմէն մինչեւ Թուրքիոյ ներկայի բանտախուցերը, ոչ ոքի բան մը կ'ըսեն Ա. Թիւրքէշի «սրբացաւ» խօսքերը. սակայն հետաքրքրական է իր չեչտակի անկիւնադարձը երբ որպէս «երկու չարեաց փոքրագոյն» ընտրակից կ'ընտրէ Քիւրտը Հայուն դէմ:

Ա. Թիւրքէշ նկատի չունենար միայն կէտ մը. այն որ ի վերջոյ Քիւրտն ալ պատմութեան դիրքը կարդալ սորված կրնայ ըլլալ ու երբ պետութեան մը հեռանկարը ուրուագծուած է Հորիզոնին վրայ, գոնէ տեսականօրէն, կրնայ էջը դարձնել համիտեան հին այդ դասին...:

ՎԵՆԵՏԻԿ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԵՆԵՏԻԿ.– Այդ օրը, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի ամավերջի այդ հանդէսը, աւանդական ըլլալէ աւելի՛ բան մըն էր, կարծէք, տեսակ մը ազգային ծիսակատարում որ տեղի կ՚ունենար Վենետիկ քաղաքի մէջ, 155 տարեկան Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի փառահեղ, 1700–ական թուականներու պալատին մէջ: Այսպէս, որովհետեւ կըրթա – դաստիարակչական գործունէութեան, անոր վեհութեան եւ նուիրակատնութեան հաստատող մըն եմ: Այո՛, Մուրատ – դաստիարակչական գործունէութիւն մը սակայն որ կը գերազանցէ ինքզինք վերածուելու համար հոգեւոր տաճարի մը, ուր Աստուծոյ խօսքը կը բանայ հոգիի ու մտքի դռնակները տրամադրելով պատանին, ընդունելու համատուութեան խօսքը, որ գիտէ հիմնաւորել մարդը, բարոյական ու գիտական հաստատ ու լուսաւոր ուղիին մէջ, որպէսզի ան քալէ կեանքի ուղիներէն եւ բարձրանայ դէպի Աղբիւրը լոյսին:

Այս ծէսն էր որ սկիզբ կ՚առնէր առաւօտեան, պատարագի ընթացքին, զոր կը մատուցանէր Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, տեսուչը վարժարանին, եւ կը քարոզէր հաւատքի մասին իբր գերազանցումը մտքին, որով ամէն ինչ կը կերպարանափոխուի, կը ստանայ իրաւունքին եւ կը դառնայ իմաստ, հոգիի ու մտքի պահանջներու տարով զոհացում:

Վարժարանի աշակերտներէն եօթը հոգի կ՚աւարտէին իրենց ուսումնական շրջանը եւ պիտի ստանային Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի վկայականը: Հիմա անոնք յուզումով կը հեռեւէին պատարագի խորհուրդին, սրտառուչ էր տեսարանը նաեւ դիտողին համար, որովհետեւ, այսօր տարբեր միւս կիրակիներէն, աշակերտները ունէին իրենց կողքին նաեւ իրենց ծնողքները, եկած եօթը դանազան երկիրներէ. այդ օրը ասոն էր իրենց համար ալ. իրենց դաւակները այդ օրը կ՚առնէին հասուն ու գիտակից նոր քայլ, առաջին կարեւոր հանգրուանը որով սկիզբ կ՚առնէր վազուան մարդուն կեանքը: Հոն էին այդ օրը ծնողքները, քոյրեր եւ եղբայրներ, ամփոփուած խորանին առջեւ, Աստուածամօր նուիրուած այդ խորանին դիմաց, Մանուկ Յիսուսը իր ձեռքերուն մէջ բռնած Աստուածամօր պատկերին դիմաց, ուր ծնրադիր աղօթած էին իրենց դաւակները ամէն օր առաւօտ ու իրիկուն, յանձնելով իրենք զիրենք եւ իրենց ծնողքները Աստուածամօր պաշտպանութեան եւ ահա հիմա նոյն այդ մատուռին մէջ, միացած իրարու, վարժարանի վարդապետներուն հետ, դոհաբանական աղօթք կը բարձրացնէին Աստուծոյ, եւ չնորհակալ կ՚ըլլային յաջող ուսումնական շրջանի բոլորումին համար, որուն երախտապարտ պէտք էին ըլլալ իրենց կեանքով: Այսպէս կը խօսէր տեսուչ վարդապետը իր քարոզով եւ կը չեչտէր որ անոնք մնային իրաւ հաւատացողներ Աստուծոյ եւ չարունակէին ապրիլ համաձայն այդ հաւատքին, եւ ցոյց տային միշտ իրենց գործերով եւ կեանքի ասպրելի ընտրանքով, նոյն այդ հաւատքի բարերար արդիւնքները եւ ստացած քրիստոնէական դաստիարակութեան հաստատ համոզումներով, դիտնան միշտ արժեւորել իրաւ բարին, եւ իրենց կեանքով ըլլալ վկայութիւնը անոր: Պատարագի երգերը, այդ բացառիկ ջերմեռանդութիւն ներշնչող մատուռը, ուր ամփոփուած կը պահուին մասունքները մեր նահատակներուն, բերուած Տէր Զօրի անապատի «Հայոց փոսէն», ձեռամբ Մուրատ – Ռափայէլ վարժարանի նախկին տեսուչ, հոգելոյս Հայր Սերովբէ Ապրեանի, կ՚օծէր պահը ազգային յարութեան յատուկ դրոշմով, եւ կիրակին կը դառնար Հայոց Կիրակին, արգասիքը Քրիստոսի յարութեան, որով կը ջերմանար հոգիները ներկաներուն: Աւարտական եօթը աշակերտները, իրենց համագործակցութեամբ կարծէք աւելի հասունցած, աղօթողի իրենց արտայայտութիւնները ունէին իսկական զերակատարներն էին ազգային ու հոգեւոր այս ծիսակատարութեան. դիտելը զիրենք իսկական հերոսութեան. դիտելը զիրենք իսկական հերոսութիւն մըն էր. ամէն ինչ այդ օր, իրենց վրայ կեդրոնացած էր եւ իրենցմով ամէն ինչ դեռ աւելի կը ճոխանար: Դեռ աւելին. անոնք եկած էին երկէ, պատանիներ անորոշ ապագայով, եւ ահա այսօր երիտասարդներ, հայութեամբ օծուն, կորովի ու վճռակամ, նետուելու պիտակից ընտրութեամբ իրենց ապագային մէջ:

Պատարագին յաջորդեց աւանդական ճաշը մասնակցութեամբ բոլոր ծնողքներու եւ ժամանող ազգայիններու, յատկապէս Միլանոյէն: Ճաշը տուաւ առիթ ազգային զեղումներու, բաժակաճառերու թէ՛ աւարտող դասարանի եւ թէ՛ ազգայիններու ինչպէս նաեւ տեսչութեան կողմէ. աշակերտներէն մին՝ Շանթ Պալըքճեան իր չնորհակալութեան խօսքը մինչ կ՚արտասանէր յիշեց նաեւ գնահատանքով Մխիթարեան միաբան Հայր Մխքայէլ Վարդապետը, բազմավաստակ եւ կայտառ ծերունին, մեծաւորը Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի: Նոյն պահուն, վարժարանի նախկին սաներն ու ազգայիններ, խանդավառ վարժարանի գործունէութեամբ, կատարեցին նուիրատուութիւնները, որոնց դումարը հասաւ իսալական 14 միլիոն լիրէթի: Տեսուչ վարդապետը, Հայր Ռափայէլ Անտոնեան գնահատեց նուիրատուները եւ յայտարարեց թէ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի նախկին սաները որոշած են միանալ իրարու եւ թիկունք կանգնիլ իրենց վարժարանի տեսչութեան, որպէսզի միացեալ ուժերով դիմագրաւեն ազգային կրթա–դաստիարակչական այժմէական հարցերը որոնք պիտի հետաքրքրեն մօտ ապագային թէ Սիւրմէի եւ թէ հայրենիքի մեր հայորդիները: Աւոր համար ճիգ ու ջանք պիտի չխնայուի ըսաւ, տեսուչ վարդապետը, այժմէականացնելու դէմ ուելի վարժարանի կրթական եւ ուսումնական դիմագիծը, ընդարձակելով անոր գործունէութեան դաշտը թէ՛ դպրոցական մակարդակի բծախնդիր եւ թէ՛ լեզուի ուսուցումի նոր միջոցներու որդեգրումով, ո՛չ լոկ հայերէն լեզուի նկատմամբ այլ նաեւ առհասարակ ամերիկեան ու եւրոպական լեզուներու ուսուցումով: Այս բոլորի կողքին եւ զուգահեռ ստեղծել հայ մշակոյթի կեդրոն, պարբերաբար դասախօսելու գրական, պատմական, խմաստասիրական, լեզուական հարցերու շուրջ, ինչպէս նաեւ երաժշտական ու ճարտարապետական նիւթերու մասին, որուն համար, արդէն իսկ չնորհիւ Օննիկ Մանուկեանի գաւակներու ջանքերուն եւ նպաստին, վերանորոգուեցաւ վարժարանէն ներս չքեղ պալատը Թեմանեցւոյ (աշակերտ Փալլատիոյի ճարտարապետական դպրոցին) եւ որուն հանդիսաւոր բացումը տեղի պիտի ունենար («Յառաջ»՝ ունեցաւ) Յունիս 29–ին: Ընդմիջելով ծափերու տարափը, տեսուչ վարդապետը յայտարարեց, թէ օրուան այս խանդավառութիւնը պիտի չարունակուի համաօտա դաղարէ մը ետք:

***

Արդարեւ ժամը 16–ին, վարժարանի հայելազարդ սրահին մէջ խուռն բազմութիւն մը կը սպասէր հանդէսի բացումին: Պաշտօնական անձնաւորութիւններու ժամանումով, տեսչական մարմինը մուտք գործեց սրահէն ներս եւ իսալական փառերգը բացաւ հանդէսը. իսալական քաղաքային իշխանութիւններու ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի հիւպատոսութենէն ներկայութիւնը առաւելապէս կը չեչտէր հանդէսի լրջութիւնը ինչպէս նաեւ վկայութիւն Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի վայելած վարկին: Նամանաւանդ որ տեղական երկու պաշտօնական թերթերը մին կիրակի օր իսկ միւսը երկուշաբթի, գովասանքով կը խօսէին, կ՚ակնարկէին անոր եզական բնոյթին եւ կը հրատարակէին աւարտական դասարանի աշակերտներու խմբանկարը: Իսալական փառերգէն անմիջապէս ետք, խմբերգը հնչեցուց «Մեր հայրենիք, ազատ անկախ» երգը, փառերգի ամանակով. եւ երբ խմբերգը հառաչ հետեւեալ բառերուն «Ահա եղբայր քեզ մի դրօշ, զոր իմ ձեռքով հիւսեցի», ներս բերուեցաւ Եռագոյն դրօշը Հայոց, եւ վարժարանի Թիէփոլեան սրահը թնդաց հայորդիներու ծափերով. անակընկալ երեւումը Հայոց Եռագոյնին առեղծեց խոր յուզում ու ոգեւորութիւն, դրօշը խորհրդանիշ Հայոց պետականութեան եւ տարիներէ ի վեր սպասուած անկախութեան: Պետական զոյգ փառերգներուն յաջորդեց վարժարանի քայլերգը «Քալցա զէնքի յաղթութեանց հետ» նուիրուած վարժարանի զոյգ բարերարներու «անմահ Մուրատի եւ Ռափայէլի» որոնց նպաստով հիմնուեցաւ «գիտութեան ու լոյսի» այս տաճարը:

Երբ բոլորը գրաւեցին իրենց տեղերը տեսուչ վարդապետը բեմ բարձրանալով, օրուան ճեմարանական այդ հանդէսին բացման խօսքը ըրաւ իսալերէն լեզուով, ուղղուած գլխաւորաբար ներկայ օտար հիւրերուն. տեսուչ վարդապետը յայտնելէ ետք իր չնորհակալութիւնը պաշտօնական անձնաւորութիւններուն, ցոյց տուաւ վարժարանի կատարած մեծ դերը Իսալիոյ եւ յատկապէս Վենետիկի նման զանազան մշակոյթներով բերրի քաղաքին մէջ, ուր Արեւելքն ու Արեւմուտքը կնքած են մշակութային խաղաղութիւն, համերաշխ կենակցութեան մը վայելումով: Նոյն այս քաղաքին մէջ, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը իր գոյութեամբ ու կոչումով, կը պատրաստէ հայորդիներ զոյգ մշակոյթներու տիրապետումով, ազգայինի եւ միջազգայինի իւրացումով առանց խախտելու հարազատութիւնը մէկուն կամ միւսին: Վարժարանի տեսչութիւնը, ըսաւ տեսուչ վարդապետը, հակառակ կարգ մը յոռետես կեցուածքներու, որոնք ժամանակավրէպ կը դանեն գլխոցի դերը, այնպէս ինչպէս որ է այսօր, քանի որ կը կրէ ժամանակի եւ միջոցի արդիւնք սահմանափակումներ եւ մշտապէս գերազանցած առօրեայ գիտական ու ընկերային աշխարհի նուաճումներով, կը պահէ հաստատուն հաւատք աշակերտի բազմատեսակ կարելիութիւններու նկատմամբ եւ կը ջանայ փրկել անոնցմէ իւրաքանչիւրը դրսեւորելով այն ինչ որ դրական է անոնց մէջ եւ իւրայատուկ ամէն մէկուն: Աշակերտը, չարունակեց տեսուչ հայրը, չէ լոկ ընդունարան մը գիտութիւն չտեմարանող, այլ ներգործող միտք եւ կամք: Դպրոցը կը պատրաստէ մարդը, կը բանայ անոր դիմաց մշակոյթի ընդարձակ աշխարհը, ցոյց տալով թէ ինչպէս մշակոյթը կը յաջողի հոգեւացնել նիւթը, բարձրացնել մարդ դոյութեան նպատակը, ուր դիմացինին հետ խօսիլը կը դառնայ հեշտ: Մարդու իրաւունքները եւ ժողովուրդներու իրաւունքները, մշակոյթի հաւասարակ յայտարարով եւ փոխադարձ արժեւորումով, խաղաղութեան հաւատարութեան կ՚առաջնորդեն: Ունինք այս, աւելցուց տեսուչ հայրը եզրակացնելով, մանկավարժական եւ դաստիարակչական յատկանիշներ ինչպէս նաեւ բարոյական յատկանութիւններ մեր կրթական առաքելութեան մէջ, որովհետեւ համոզուած ենք թէ ասոնք թէ՛ կ՚ամբողջացնեն եւ թէ՛ կ՚օրինաւորեն խմացական յատկանութիւնը մարդուն:

Այս ոգիին է նպատ եւ նոյն խորհուրդով ներշնչուած էր նաեւ արտասանութիւններու ընտրութիւնը. այսպէս Յաւետեան Քրիսթ յաջող կերպով ներկայացուց իսալացի բանաստեղծ Քուազիմոտոյի «Իմ ժամանակներուս մարդը» բանաստեղծութիւնը, Դրիգորեան Յակոբ՝ Փօլ Էլուարի «Ազատութիւնը», Վահան Մալոյեան՝ Թէքէեանի «Ծաղ հայերէն լեզուի» եւ Հուսկ Գալուստեան Փիէր՝ Դանիէլ Վարուժանի «Թողէք մեծնամ» նշանակալից բանաստեղծութիւնը որ առանձին կ՚ամփոփէր Հայու իմացական ճակատագիրը: Վարժարանի աշակերտներէ կազմուած խմբերգը, ընկերակցութեամբ նախկին սաներու, «Հորիզոն» երաժշտական խումբին, յաջորդաբար ըզգացական իրենց ազդեցութեամբ, մեծապէս ոգեւորեցին ներկաները: «Երեւան էրեբունի», «Մայրիկիս», «Կեցցէ Զէյթուն», «Հով սարեր, մով սարեր», «Մշեցի մօր երգը», «Ես իմ անոյշ Հայաստանի», եւ հուսկ «Երգ բարեկամութեան» խմբերգները, իսկապէս սրահը լեցուցին հայ ոգիով. օտար հիւրերը կ՚ափսոսային որ նման երեւոյթ տեղի չունենար իրենց մօտ: Աշակերտները յաջորդաբար իսալերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն լեզուով կարդացին չնորհակալութեան եւ հրաժեշտի յուզիչ խօսքեր, գնահատանք իրենց վարժարանին եւ հոն դործող ուսուցչական կազմին: Տեղի ունեցաւ նաեւ մրցանակաբաշխում լաւագոյն աշակերտներու: Նուէրներ եկած էին Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան ճեմարանէն, տպարանի տեսչութենէն, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան կողմէ Սրապեան ընտանիքէն, ճիհանեան ընտանիքէն, Մխլանոյի Մշակ. Միութենէն կողմէ. այս տարի հայերէնի մէջ լաւագոյն աշակերտին Պ. Հրանդ Բամպակեան նուիրեց Հայր Մխքայէլ Վրդ. Յովհաննէսեանի «Հայոց բերդերը» պատկառելի հատորը հետեւեալ խօսքերով. «Եղիր տոկուն մերբերդերուն պէս / բարձրաճակատ մերլեռներուն պէս / քալէ ճամբադ միշտ ուղդամիա / Եղիր պարծանք ազդիդ եւ վարժարանիդ»: Ապա աւարտական դասարանի աշակերտները ստացան զպրոցական իրենց վկայականները եւ աշակերտներու հետ բեմին վրայ ծափահարուեցան նաեւ ծնողքները, որոնք իսկապէս արժանի էին գնահատանքի:

***

Ստեղծուած ընդհանուր ոգեւորութիւնը երբ հանդարտեցաւ, պահ մը լռութիւն տիրեց սրահին մէջ. ապա բեմին վրայ, աւարտական դասարանի աշակերտները, վկայականները իրենց ձեռքին, գրաւեցին իրենց տեղերը: Մին անոնցմէ՝ Քէօրքիւնեան Րոժէ, մօտենալով բարձրախօսին կարդաց, բոլորին կողմէ հայերէն լեզուով հրաժեշտի խօսքը, յուզիչ եւ ջերմ արտայայտութիւններով, ցոյց տուաւ թէ որքան երախտապարտ են Մխիթարեան վարդապետներուն եւ թէ այլեւս իրենք անդամ են Մխիթարեան մեծ ընտանիքին եւ պիտի գործեն համաձայն այդ պատկանելիութեան հրամայականներուն: Իսկոյն ուրիշ մը, Շանթ Պալըքճեան, քայլ մը յառաջանալով, հայերացքը ուղղած վարժարանի տեսուչ հօր, Հայր Ռափայէլ Անտոնեանի, ըսաւ «Հայր իմ օրհնէ, ժամը հասաւ պիտ՝ երթամ...» եւ մեծ յուզումով կ՚արտասանէր Դանիէլ Վարուժանի քանաստեղծութիւնը, որ հիանալի կը պատշաճէր օրուան խորհուրդին: Դանիէլ Վարուժան ինք եւս նախկին սան ապրած էր ու ընչած Մխիթարեաններու աղդային ոգին, եւ վայելած հայրութիւնը անոնց: Արտասանութեան աւարտին բեմ բարձրացաւ տեսուչ հայրը. նախ դառնալով աշակերտներուն, գնահատեց անոնց կորովը, կամքը, իրախուսեց զիրենք եւ յանձնարարեց մնալ հաւատարիմ ստացած բարոյական ու ազդային սկզբունքներուն եւ համապատասխան պարտականութիւններուն: Ապա դառնալով ժողովուրդին անդրադարձաւ հայ լեզուի եւ մշակոյթի մասին, ներկայացնելով զանոնք իբր անհրաժեշտ միջոց ինքնաճանաչումի: Ապա եզրակացնելով ըսաւ. «այսօր պիտի չխօսիմ ձեզի հայ դպրոցի կարեւորութեան մասին, որովհետեւ դուք արդէն վկաներն էք հայ դպրոցի կատարած վճռական դերին, պատանիի կրթա–դաստիարակչական նուիրական գործի ընթացքին: Այո, այսօր հայ դպրոցը կը ձգտի եւ արդէն իսկ ամէն մակարդակի վրայ ձեռք ձգած է յաջողութիւն: Ոչինչ կը պակսի հայ դպրոցին լաւագոյն կերպով յաջողելու ուսումնական ու կրթական գործին մէջ: Դպրոցներու պատասխանատու տեսչական կազմը գիտակից կը գործէ այս ուղղութեամբ: Մէկ բան, սակայն, անհրաժեշտ է. այսօրուան հայ ծնողքները պէտք է հասատ համոզուին, ձեզի նման, թէ լաւ կապէս, հայ դպրոցը միակ վայրն է, ուր իրենց զաւակները կը մնան հայ: Պէտք չէ խափեն իրենք զիրենք, ըսելով թէ լաւ աղատ հայերէն կը խօսի կամ չաբաթ օրը կը դինքը հայերէն դասի կը դրկենք: Ոչ, այդ բոլորը տեսակ մը սին ինքնարդարացումի փորձեր են: Դուք ալ դիտէիք այդ բոլորը. բայց ուղեցիք զոհել ձեր պատահական անձնասիրութիւնն ու յարմարին բարդոյթին, որ օտարինը միշտ կ՚ուզէ տեսնել. դուք ձեր կամքով հաւատացիք թէ հայ դպրոցը եւ միայն հայ դպրոցը կրնայ կազմել վաղուան Հայը իր ամբողջական առումով, այնպէս ինչպէս են ահա հիմա ձեր աղաքը, ոչինչով նուաղ իրենց միւս հասակակիցներէն, բայց աւելի անոնցմէ, հայութեամբ եւ մշակոյթով հասունցած յութեամբ: Ձիշդ է, ամէն ընտանիք պէտք է ընտրէ իր զաւակին կրթութեան ապրելակերպը եւ ուղղութիւնը. պէտք չէ ա-

ԱՌԱՆՑ ԲՈՆԱՏԻՐՈՋ ԲՈՆԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՓՈՐՁԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Յուլիս 7–ի թիւը այս խորագրով էջ մը յատկացուցած է Լեռնային Ղարաբաղի ուր լրագրողի իր ինքնութիւնը զաղտնի պահած, այցելութիւն մը տուած է Վլադիմիր Եէֆիմկինկօ:

Ան նախ քանի մը տողով կ'ամփոփէ Ապրիլ 30–ին սկսած յարձակումներու նոր շրջանը. լրագրողին տուեալներով 3500 – 4000 Հայեր տեղահանուած ու հազարի մօտ անձեր անյայտացած են ու աւելի քան հարիւր սպաննուածներ կան:

Եէմիլեանենկօ կը զրէ թէ Ստեփանակերտ խզուած է ամբողջ աշխարհէն ու միակ կապը երեւանէն հասած օդանաւն է որով ինք եւս հասած է Ստեփանակերտ:

Օդանաւին մէջ ճամբորդները խուզարկութեան համար կը պատրաստեն կարագ, ներածման ապրանք զլանիկներ եւ զբօսաման. ասոնք ամէնէն ազդու միջոցներն են ՕՄՈՆ–ականներուն կեցուածքը մեղմելու:

Աղջամուղ օդակայանը ներքին զօրքերը զինք զանելու յոյսով կը խուզարկեն ճամբորդները. զրպաններու պարունակութիւնը կը պարպուի դեռնը. գրիչներ, գրիչներ, մանրուք զրամ...: Անոնց կը յաջորդեն ՕՄՈՆ–ականները, որոնք կու գան ճամպրուկները քննելու: Այդ միջոցին լրագրողը կը տեսնէ որ հինգ ՕՄՈՆ–ականներ մօրուսաւոր մարդ մը կը ծեծեն. ուրիշ մը դեռնը պառկած է: Կումպրեցիներ են, եկած իրենց մէկ ազգականին թաղումին. «ժամն ազատեան» կ'ըսեն միւս ճամբորդները երբ երկուքը կը տեսնեն հանրակառքին մէջ որ զիրենք Ստեփանակերտ պիտի առաջնորդէ: Այդ «ժամն»ութիւնը 400 ռուբլի արժած է անոնց: Ղարաբաղի մայրաքաղքին բնակիչները կրաւորական կեցուածք մը կ'արտայայտեն օդակայանի ծեծերուն ու զրամական կեղեքումին հանդէպ. իրենց հակադրեցութիւնը այն է թէ արդէն տարբեր չէր կրնար ըլլալ, քանի որ ներկայ տնօրէնը Ալիֆ Հաճիեւ որ նաեւ ՕՄՈՆ–ականներու հրամանատարն է, 1985–ին պետական տասցուածքը իւրացնելու ամբաստանութեամբ 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր:

Ստեփանակերտ առանց փոխադրամիջոցի քաղաք մըն է. ոչ կառք կայ, ոչ ալ վառելանիւթ: Մինչդեռ թուղթի վրայ առատ կ'երեւի այս վերջինը: Փաստաթուղթերու համաձայն Մորհ. Միութեան բոլոր անկիւններէն վառելանիւթ կը ղրկուի հոն ու կը պահանջուի ղրկուած ապրանքին փոխարժէքը: Պաչքիրեան 68·400 ռուբլիի հաշուեցոյց մը ներկայացուցած է չորս բեռնատար վառելանիւթի փոխարէն: Մինակ 12 ղրակատր ղրկած է որոնց համար 190 հազար ռուբլի պէտք է վճարել, ինչպէս Նիժնի – Նովկորոտի՝ 75 հազար վեց բեռնակառքի համար: Վերջին երկու տարուան ընթացքին պահանջուած դումարները կը հասնին 1,5 միլիոն ռուբլիի: Մինչդեռ վերոյիշեալ ապրանքներէն ոչինչ հասած է Լեռնային Ղարաբաղ: Անոնց հետքը կը կորսուի ղրացի տղրբէջանական շրջաններուն մէջ, ինչպէս՝ Աղդամ կամ Գանճակ: Ոչ մէկ արդիւնքի յանգած են արտակարգ վիճակի հրամանատար Ժուկովի կատարուած դիմումները:

Մինչ այդ, ձմրան ցորենի պաշարին յատկացուած արտերու 35%–ը չէ սերմանուած. զարնան եղանակէն ի վեր մրչակելի հողերու 60%–ը ճզուած է երեսի վրայ: Նոյնն է այդիներուն պարագան: Պահեստարաններուն մէջ միլիոնաւոր ռուբլիի դինի մնացած է: Անասուններուն զրեթէ կէսը զղցուած է. գիւղացիները կը վախնան հօտերը արօտավայրերը տանելու: Պարապզրուած այս անդործութեան ու զողութիւններու պատճառած վնասը 150 միլիոն ռուբլիի կը հասնի:

Մայիսին հաստատուած անձնագրային ռեժիմները որոնք զուգադիպած են սերմնացանի եղանակին, զուշակել կու տան թէ աշնան Ղարաբաղ սովի սպառնալիքի մը դէմ յանդիման պիտի մնայ:

1990–էն ի վեր ինքնավար մարզը կազմակերպութեան կոմիտէի մը կողմէ կը կառավարուի. անոր նախագահն է Ադըրբէջանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի բ. քարտուղարը Վ. Պոլիանիչկօ. իր ժամանումէն ի վեր սիվիլ իշխանութեան օղակները քայքայուած են. արգիլուած են ընկ. կոմսոմոլական կազմակերպութիւնները ու կուսակցութիւնները: Տեղական հեռատեսիլը տարիէ մը վեր սփռում չի կատարեր: «Անյայտ անձեր» օդը հանած են հեռատեսիլի կեդրոնը: Հայաստանի հեռաստուերները ստանալ այլեւս կարելի չըլլար: Նամակները կը բացուին, անձնական ու վարչական հեռաձայնները բոլորն ալ հրամանատարութեան տրամադրուած են:

Քաղաքին մէջ ուր մարդ ամէն վայրկեան կրնայ անձնագրային ստուգումի ենթարկուիլ, մթնոլորտը ընկճող է. մարդիկ կը խուսափին պահակախումբերէն. «անոնց հանդիպիլ, յաճախ կը նշանակէ կայն մոռնալ, որ վաղը անոնք հաշիւ պիտի տան իրենց զաւակներուն: Լաւ գիտցէք սիրելի ծնողքներ եւ ազգային–ներ, որ այսօր, երբ պետութիւն ենք արդէն եւ անկախութիւնը կը ծածանի հոլիզոնի վրայ, այսօր բոլոր անոնք որոնք հեռու մնացած են ազգային կրթութենէ կ'աւազն իրենց անցեալը եւ ծնողք, եւ կ'ուզեն ի գին ամէն զոհողութեան սորվիլ իրենց մայրենի լեզուն ու ծանօթանալ իրենց հարազատ մշակոյթին, որովհետեւ կ'ուզեն ապրիլ եւ ապրիլ իրենց բնածին հունին մէջ»:

Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը, բացած է իր դռները թէ Սփիւռքի եւ թէ հայրենիքի մեր պատանիներուն համար: Մայր հայրենիքը քաղաքական դէմքի վրայ, ինչպէս նաեւ անտեսական ու չինարարական տեսակէտով կը ստեղծէ հիմքեր, կարենալու համար վեր բռնել ամբողջ դոյութիւնը Հայոց. Սփիւռք եւ հայրենիք մերձեցումի կարեւորագոյն աշխատանքն է, մօտեցնել իրարու նոր սերունդները իրարու, կրթական ու դաստիարակչական ազդակներու միջոցով, որպէսզի վերակառուցումը ըլլայ հոգիի ու մտքի վերակառուցում. այս նուիրական գործին կ'ուզէ սատարել Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը, ընդունելով մայր հայրենիքի կիրովական քաղաքէն, 10–12 պատանիներ զպրոցական ամբողջական շրջանի մը համար:

Հանդէսը փակուեցաւ երգով մը որ կը խորհրդանշէ դոյութիւնը Մխիթարեան Միաբանութեան Սուրբ Ղազար կղզիին, որուն դերը եղած է միշտ ըլլալ օզակ՝ հայրենիքը զօղող միջազգայինին. երդին բառերն իսկ, գրուած՝ Յովհաննէս Շիրազէն այդ կը պատգամէին «Հայրենիքից դուրս / Հայրենեաց համար»:

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՈՒԱՔԸՐԹԱՈՒՆԻ Հայ Մշակութային եւ Կրթական Կեդրոնի «Յովնանեան» սրահին մէջ, Յունիս 8–ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 73–րդ տարեդարձը, 600 հանդիսականներու ներկայութեան: Ձեռնարկին կազմակերպիչն էր Պոսթընի Հ.Յ.Դ. Սարդարապատ Կոմիտէին կազմած մէկ խառն յանձնախումբը: Բացումը կատարած է Աւօ Պարմաքեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Թաթուլ Սոնենց: Պաշտօնական բաժինին յաջորդած է խրախճանքը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի «Համազգային»ի Վասպուրական սրահին մէջ, Յունիս 30–ին տեկոչուած է Մ. Իշխանի յիշատակը, անոր մահուան տարելիցին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Կոմիտաս մասնաճիւղին: Յայտագիրը բաղկացած էր երեք բանախօսութիւններէ: Առաջին բանախօսը եղած է Իշխանի սերընդակից՝ Վահէ Վահեան, որ խօսած է անոր երկու հատորներուն՝ «Տուներու երգը» եւ «Կրակը» գործերուն մասին: Երկրորդ բանախօսը եղած է Գրիգոր Շահինեան, որ «Հայաստան» եւ «Կեանք եւ Երազ» հատորներու ընդմէջէն ներկայացուցած է 1940–էն 45 չրջանի իր լինելութեան հասած բանաստեղծ Մ. Իշխանի յատկանիշները: Երրորդ բանախօսը՝ Շաղիկ Մկրտիչեան ներկայացուցած է բանաստեղծին վերջին գործերը՝ «Ողջո՛յն քեզ կեանք»էն մինչեւ «Իրիկնալոյս ռումբերու տակ» (լոյս տեսած իր մահէն ետք): Յանուն Կոմիտաս մասնաճիւղին Նորայր Նահապետեան յայտնած է թէ Իշխանի նուիրուած այս առաջին ձեռնարկին, երկու չաբաթ ետք պիտի յաջորդէր երկրորդ ձեռնարկ մը Մ. Իշխանի կիսանդրիին բացման առթիւ:

***

ՔԱՀԻՐ (Պուրճ – Համուտ) խուլերու եւ աչազուրկներու զպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 26–ին հաստատութեան հանդիսասրահին մէջ: Զոյգ վարժարաններէն 5 խուլ եւ երկու աչազուրկ մանուկներ հետեւած էին իրենց համար պատրաստուած յատուկ ուսումնական ծրագրին:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՑ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԱՏԱ ՓԱԶԱՐԻ

Կարելի՞ էր մինչ տարբեր ճակատագիր մը խորհիլ այսպիսի վառոդուն եկեղեցական մը մասին, որուն վրայ կեդրոնական մը մասին, որուն վրայ կեդրոնացած էին արդէն աչքեր առելավառ խնացած էին արդէն աչքեր առելավառ խնդամներու: Եւ տեղահանութենէն ալ առաջ, նոր ժամանակներու ապիրատ կայլակներ զլուխ զլխի կու տան իր մահը նօթաճելու համար: 1915 տարուան վերջերը, Տ. Խորէն իրր յեղափոխական ձերբակալուելով՝ կ'ուղարկուի Պոլու, տեղացի 30 ազգայիններով եւ երեք Յոյներով, որոնց մէջ էր Ատա Փազարի կեդրոնականէն փայլուն ընթացաւարտ եւ ուսուցիչ իր քանամեայ որդին՝ Տաճատ: Եօթնուկէս ամսուան տաժանելի բանտարկութիւն մը կ'ունենան բոլորն ալ եւ կ'ենթարկուին խիստ հարցաքննութեանց, ընկերացած սոսկալի չարչարանքներու, մանաւանդ Տէր Հայրը՝ որուն վրայ կը ծանրանար դիւղին մէջ զէնք բաժնած ըլլալու զրպարտութիւնը: Սեւ վճիռը չուշանար արձակուիլ՝ Պոլսի Պատերազմական Ատեանի հայատեաց անդամներու խելայատակէն, եւ 1915 Դեկտեմբեր 28–ին (1916 Յունուար 16) Տ. Խորէն կախաղան կը բարձրանայ, ընկերներէն 12–ին, իր զաւկին եւ 2 Յոյնի հետ միասին:

Ամէնէն աւելի սրտակեղէք տեսարանը կատարեցաւ առաջքը տեղի ունեցած է, երբ հայր եւ որդի իրենց մէջ բաժնել կ'ուզէին չուանը վիզերնին անցընելու ահռելի առաջնութիւնը, մանաւանդ Տ. Խորէն որ պաղատագին խնդրած է դահիճներէն՝ իր սիրասուն զաւկին մահապարտը կանխել, անոր հուսկ ջղապրկումներուն ականատես ըլլալու տառապանքն զերծ մնալու համար զէթ: Հայրական այդ աղերսանքն ընդհակառակն աւելի արծարծած է անոնց կատաղութիւնը: Ի՞նչ դիւային հաճոյք... անմեղ Հայեր դէմ դիմաց աթոռ բարձրացնել եւ խեղդակապերը հանգուցելու ապարդիւնութիւնը դիտմամբ ձգձգել: Ահասարսափ հուսկ բանքը նահատակ երէցին, աթոռակին վրայէն յատկապէս թրքերէն արտասանուած. «Տէ՛ր, մի՛ թողուր սոցա, զի ոչ գիտեն թէ զի՞նչ գործեն: Հա՛յր զթած, բաղումողորմ եւ երկայնամիտ, ա՛լ վերջ մը դիր Հայ Տառապանքին ու Կախաղանին, մեր զոհերը բաւ համարէ այլեւս եւ է՛ս ըլլամ հայ գերեզմաններուն տապանաքարը...»: Բանտակից եղած է իրեն՝ Տիւզճէի երեմիա Քհնյ. Մէրճանեան:

6. Փըննտրգլը.–Էլմալըէն մէկուկէս ժամ հեռու՝ քառեակ գիւղակ, 250 տուն Հայ–Հոռոմ եւ 25 տուն Հայ, որոնցմէ առաջինը աքսորէ զերծ կը մնան: Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Սիմէոն Քահանայ Պօղեան.– Ծնած 1870 Մարտ 19–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Աբք.է 1908 Փետրուար 24–ին: Տարագրութեան մէջ անհետ:

7. Ֆերիզլի.– Ատա Փազարէն 3 ժամ հեռու՝ զուտ հայաբնակ գիւղ, չուրջ 200 տուն: Եկեղեցին Ս. Աստուածածնին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Պետրոս Քահանայ Մարտիրոսեան.– Ծնած 1855 Փետրուար 2–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Աբք.է 1891 Փետրուար 24–ին:

Ժողովուրդին հետ աքսորուելով թշուառութեան եւ քաղցի ամիսներ բոլորելէ վերջ, կը վախճանի ժանտատենդէ Մէսքէնէի մէջ:

(Շար. 254)

(Շար. Ա. Էջէն)

տալայտուած տեսակէտներուն, ուր սահմանադրական կարգերու վերահաստատման յստակ ծրագիր կայ:

Այս բանաձեւն ալ կը ստանար՝ թեր՝ 124, դէմ՝ 14, ձեռնպահ՝ 25 եւ որովհետեւ առաւելագոյն քուէ ստացող բանաձեւը կրկին քուէարկութեան կը դրուի, այս անգամ ան կը ստանար հարկ եղած մեծամասնութիւնը: Արդարեւ քուէարկութիւնը կու տար հետեւեալ արդիւնքը՝ թեր՝ 136, դէմ՝ 10, ձեռնպահ՝ 18:

Որոշուած է որ այս բանաձեւը պիտի ծառայէ որպէս հիմք: Գործակով, ներկայիս բացակայ ըլլալով երկրէն (Լոնտոն է) կը մնայ ապասել իր վերադարձին նախաձեռնութիւններու անցնելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ա.ԹԷՆՔԻ ՀԻՒՍԻՍԸ, փալայօ փսիքիօ, Թրքական դեսպանատան կառքը տհաճ բեկէական արարքի մը ենթարկուած է Յուլիս 16–ին, երեքշաբթի առաւու եւ մէկը դանուող երեք անձերը, որոնցմէ մէկը դեսպանատան խորհրդատուն, նաեւ դեսպանին բացակայութեան իր պաշտօնը ապահովողը՝ Տէնիզ Պէօլիւքպաշը վիրաւորուած են: Ըստ առաջին տեղեկութեանց վիրաւորներէն մէկը ծանր վիճակի մէջ էր: Ժամը 11–ին, երբ Թերթը մամուլին կը յանձնէինք, դեռ ոչ ոք ակը եղած էր արարքին, որ կը գործուէր նախագահ Պուշի ժամանումէն 48 ժամ առաջ:

ՍՈՒՐԻԱ իր հաւանութիւնը տուաւ Մեծաւոր – Արեւելքի վերաբերող ամերիկեան ծրագրին, զոր՝ «դրական եւ հաւասարակշռուած» դտաւ նախագահ Ասատ: Պուշի ուղղած իր նամակին մէջ, Սուրիոյ ղեկավարը կը նչէ որ ամերիկեան առաջարկները հիմնուած են ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 242 եւ 338 բանաձեւերուն վրայ (մերժուած Իսրայէլի կողմէ) որոնք կը նախատեսեն հողերու փոխանակումը խաղաղութեան փոխարէն: Ասատ կը մանանչէ նաեւ որ ամերիկեան առաջարկները արժանիքն ունին յատուկ պատասխանատուութիւն մը բռնանձնել տալ Միացեալ – Նահանգներուն եւ Խորհ. Միութեան ապահովելու համար ժողովին յաջողութիւնը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսիւ, Ատնուվիլ···): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԵԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէն սկսեալ:
– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Ակատեմիի հսկողութիւն):
– 6 տարեկանէն սկեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկատուութիւն (էնֆորմաթիք):
– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:
– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (զաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:
– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա–տեսողական միջոցներու օգտագործ:
– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:
– Արձակուրդի շրջաններուն, դիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:
– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)*

Ցաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝–
43·81·01·72 *թիւին:*
Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

2 CAMIONS POUR L'ARMÉNIE

ESPOIR POUR L'ARMENIE (Opération Vartanank) et SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE - ARMENIE ont envoyé deux camions vers l'Arménie le 10 Juillet 1991. Ainsi, 44 tonnes de marchandises ont été expédiées: essentiellement des denrées alimentaires (lait en poudre, huile, pâtes) ainsi que des vêtements neufs et du matériel pour écoles et ateliers.Les deux camions arriveront en Arménie vers le 20 Juillet et seront réceptionnés par l'Eglise Evangélique Arménienne et l'Association de Bienfaisance "Guetoutioun". Plusieurs responsables de France participeront à la distribution sur place en Arménie. Encore un grand merci à tous les donateurs.

Le Président de l'Espoir pour l'Arménie
PASTEUR RENE LEONIAN

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մսհազդ	400	(474,40)
Հովհաննիսեան	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Մնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս փակագիծ մէջ ընդհ· գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Երկու փոքր երախաներով երիտասարդ ղոյդ մը –ամուսինը կ'աշխատի Ֆրէֆէյլի Henri Mondor հիւանդանոցը– վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, 2 սենեակ, յարմարութիւններով, միայն երկու տարուան համար:

Հեռաձայնել՝–
43. 95. 08. 36

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրասէր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

U.G.A.B. COMITÉ SUISSE

SYMPOSIUM A GENEVE
du 7 au 10 NOVEMBRE 1991

LE ROLE DE LA FEMME ARMENIENNE A TRAVERS L'HISTOIRE

Conférenciers :
Dr. Akabie EKMEKDJIAN (Chypre)
Mme Silva GABOUDIKIAN (Arménie) *poétesse*
Mme Anahid PAYANDUR (Arménie)
Dr. Mariam TER-KRIKORIAN (Arménie)
Mme Martine HOVANESSIAN (France)
Dr. Dicran KOUYOUMDJIAN (France-U.S.A.)
Mme Rita BALIAN (U.S.A.)

PARTICIPATION: Prix forfaitaire (compris) 4 jours
Arrivée: 6/11 Départ: 10/11 (conf.-séjour-déjeuner-dîner-dîner gala)
Hôtel 5 étoiles: 1 pers. 1 400 F. suisse — 2 pers. 2 100 F. suisse
Hôtel 3 étoiles: 1 pers. 900 F. suisse — 2 pers. 1 600 F. suisse

IMPORTANT : DATE LIMITE DES INSCRIPTIONS : 15 AOUT

Renseignement : U.G.A.B. Genève/Suisse : Case postale 429
Tél. : 22-735-93-02 (de 14h à 18h)
Fax : 22-786-84-30
U.G.A.B. Paris/France : M. Arto Hampartzoumian. Tél: 40-50-88-09

GRANDE FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
ET «MADAGH»

Inauguration et Bénédiction
des bâtiments rénovés
DU CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
par Monseigneur Norvan ZAKARIAN

DIMANCHE 21 JUILLET
à partir de 11 heures
à la Colonie Croix Bleue de Bellefontaine
A BELLEFONTAINE

— VENEZ NOMBREUX —

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car
DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18

JEUDI
18 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԺ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.583 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.583

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՑԱԽԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՔՆՆԱՐԿԷ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Մեր նախորդ թիւով (Յուլիս 17) արձագանգած էինք Գերագոյն Խորհուրդի Յուլիս 15-ի նիստին, որու ընթացքին բուռն վէճերէ ետք, քուէարկուած էր այն բանաձեւը, որ կը ներշնչուէր Արցախի աշխատաւորութեան ներկայացուցիչներու Մայիս 16-ի յայտարարութենէն, ուր կ'առաջադրուէր բանակցութեան ճամբով փորձել լուծել Արցախի հարցը: Ապրիլի ամրողջական գաղափար մը տալու համար, տարբեր նախ կու տանք Մայիս 16ի այդ յայտարարութեան բնագիրը.-

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՄԱՐԶԻ
ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԼԻԱԶՕՐ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ 1991 Թ.
ՄԱՅԻՍԻ 16ԻՆ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ԺՈՂՈՎԻ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ժողովը նշում է,

որ մարզում տեղի են ունենում ողբերգական իրադարձութիւններ, որոնք ուղեկցւում են բռնութիւններով, թալանով, ապազակային յարձակումներով, ամբողջ բնակավայրերի, դպրոցների, հիւանդանոցների հրկիզումներով, անօրէն ձերբակալութիւններով, մարդկային արժանապատուութեան ստորացումով եւ իրենց օճախներից խաղաղ բնակչութեան արտաքսումով: Անձնագրային ռեժիմի ըստ ազգման պատրուակով պատժիչ գործողութիւնները անց են կացւում բացառապէս հայ բնակչութեան նկատմամբ:

Ադրբեջանական ՆԳՆ ուժերով, խորհրդային զօրքերի ստորաբաժանումների աջակցութեամբ շարունակուող բռնութիւնները, ահաբեկչութիւնը, թալանը, սպանութիւնները եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հայութեան բռնի տեղահանութիւնը ստիպեցին ժողովրդական պատգամաւորների ԼՂԻՄ-ի մարզային խորհրդի գործկոմին միջազգային կազմակերպութիւնների եւ արտասահմանեան պետութիւնների կառավարութիւնների առաջ հարց յարուցել իմքնավար մարզի ամբողջ հայ բնակչութեանը բաղխական ապաստան տալու մասին:

Ցեղագրկ արիւնահեղութիւնից խուսափելու նպատակով ժողովը յայտարարում է.

- ԼՂԻՄ-ը հաւատարիմ է մնում սահմանադրական կարգ ու կանոնին եւ իր ներկայ լիարիւն գոյութիւնը տեսնում է ճորացուած միութենական փեդերացիայի կազմում.

- Դիմում է խորհ. Միութեան իշխանութեան բարձրագոյն մարմիններին, անյապաղ միջամտել եւ ապահովել հայ բնակչութեան կեանքի, արժանապատուութեան եւ տարրական իրաւունքների պաշտպանութիւնը.

- Արտակարգ դրութեան ռեժիմի իրականացումը անհրաժեշտ է ապահովել բացառիկօրէն խորհ. ՆԳՆ զօրքերի կողմից: կոչ է անում

- Մարզի ադրբեջանական համայնքին՝ իշխանութեան սահմանադրական մարմինների վերականգնման, երկու համայնքների փոխյարաբերութիւններում գոյացած հիմնահարցերի լուծման վերաբերեալ բանակցութիւնների.

- Կոնֆլիկտի մէջ ներքաշուած բոլոր կողմերի բանակցութիւնների հիման վրայ վերանայել ԼՂԻՄ-ի վերաբերեալ ընդունուած հակասահմանադրական բոլոր որոշումները:

Ստորագրուած է –
Քաղկոմի քիւրօ
Քաղխորհրդի գործկոմ
Մարզխորհուրդ գործկոմ
Մարզխորհրդի գործկոմ
Կուսակցութեան Մարզկոմի քիւրօ:

Այս յայտարարութենէն ետք, նոյն ոգիով նամակ մըն ալ ուղղուած էր նախագահ Գորբաչովի: Գերագոյն Խորհուրդը, ուրեմն, Յուլիս 15ի իր նիստին մէջ, մեծամասնութեամբ նախընտրութիւն տուած էր վերոյիշեալ յայտարարութեան մէջ արտայայտուած գործելակերպին եւ քուէարկած էր երկու կէտերէ բաղկացած «ՈՐՈՇՈՒՄ» մը, որ հիմք պիտի ծառայէր յետագայ գործունէութեան: Յաջորդ օրուան նիստին, Յուլիս 16ին սակայն, կարգ մը փոքր փոփոխութիւններ կը կատարուէին, այսինքն ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՐ՝ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ, առաջին կէտին հաւանութիւնը (տե՛ս. «Յառաջ» Յուլիս 17, Ա. էջ, Գ. սիւնակ) կը դառնար պաշտպանում է եւ կ'աւելցուէր երրորդ կէտ մը:

Ստորեւ այդ յայտարարութեան լրիւ բնագիրը, որ այլեւս կը կրէ Յուլիս 16ի թուականը.-

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՄԱՐԶԻ
ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ
ԼԻԱԶՕՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՔՂՂԱՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍԻՆ

Առաջնորդուելով միջազգային իրաւունքի սահմանուած նորմերով,

հաւատարմութիւն յայտնելով ազգերի ինքնորոշման իրաւունքի եւ մարդու իրաւունքների պաշտպանութեան պարտաւորութեանը,

գիտակցելով ազգամիջեան յարաբերութիւններում բաղաքական լուծումներ որոնելու եւ ուժային միջոցները բացառելու անհրաժեշտութիւնը

եւ ձգտելով դուրս գալ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզում եւ Ադրբեջանի Շահումեանի շրջանում ստեղծուած ծայրայեղ լարուած իրավիճակից,

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը.-

1. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՄ է Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի աշխատաւորութեան լիազօր ներկայացուցիչների ս. թ. Մայիսի 16ի յայտարարութիւնը, որով մարզային իշխանութեան մարմինները պատրաստակամութիւն են յայտնում բանակցութիւններ սկսել ադրբեջանական իշխանութիւնների հետ եւ փոխզիջումային լուծումներ որոնել խորհ. Սահմանադրութեան եւ օրէնքների շրջանակներում:

2. Հաւանութիւն տալ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզում եւ Ադրբեջանի Շահումեանի շրջանում ստեղծուած ծայրայեղ լարուած իրավիճակից,

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը.-

1. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՄ է Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի աշխատաւորութեան լիազօր ներկայացուցիչների ս. թ. Մայիսի 16ի յայտարարութիւնը, որով մարզային իշխանութեան մարմինները պատրաստակամութիւն են յայտնում բանակցութիւններ սկսել ադրբեջանական իշխանութիւնների հետ եւ փոխզիջումային լուծումներ որոնել խորհ. Սահմանադրութեան եւ օրէնքների շրջանակներում:

2. Հաւանութիւն տալ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզում եւ Ադրբեջանի Շահումեանի շրջանում ստեղծուած ծայրայեղ լարուած իրավիճակից,

3. Ափսոսանք է յայտնում այն առթիւ որ ԼՂԻՄ-ի ինքնավար մարզի աշխատաւորների լիազօր ներկայացուցիչների բաղաքական նախաձեռնութիւնը արձագանգ չի գտել ԽՍՀՄ եւ ադրբեջանական իշխանութիւնների կողմից, որը պատճառ է հանդիսացել իրավիճակի նոր սրբացման:

Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն Խորհրդի նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն Խորհրդի քարտուղար՝
Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Յուլիս 16, 1991

***

Յուլիս 16ի նիստին, Գերագոյն Խորհուրդը քննարկած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան մասին օրինագիծը եւ առաջին ընթերցմամբ ընդունուած: Օրինագիծը, որ կ'ամրողջացնէ, Գերագոյն Խորհուրդի յանձնարարականի յանձնախումբը, մասնակցութեամբ Գ.Խ.-ի անկախ պետականութեան հաստատման եւ ազգային քաղաքականութեան ու իրաւական հարցերու մշտական յանձնախումբերու:

Նախագահի ընտրութեան մասին օրինագիծը այս ձեւով ընդունուած է, ինչպէս ըսինք, բայց, նիստի սկիզբէն բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, զբաղաւորապէս մեռտասաներորդ ժամուն ինչ-ինչ պատճառներով կամ հաշիւներով Հ.Ց.Դ.-ի ներկայացուցչութիւնը ստանձնած, մինչ այլ ցանկերու վրայ (ներառեալ ՀՀՇ) ընտրուած էին, երեսփոխանութեան եւ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի միջեւ: Ցայտնուած երեւոյթն այն է որ այդ խնդիրները դեռ կը չանան ջնջել տալ նախագահի ընտրութեան որոշումն իսկ, ինչ որ առնուազն անըմբռնելի է քանի որոշումը տրուած է լայն մեծամասնութեամբ Յունիս 25-ի նիստին (թեր՝ 154, դէմ՝ 8, ձեռնպահ՝ 11): Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մեղադրանքն այն է որ Հ.Ց.Դ. կ'ուզէ անիշխանական, անկայուն վիճակի մէջ պահել Հայաստանը:

Քննարկուած է նաեւ նախագահի կարգավիճակի հարցը: Երկար վիճաբանութիւններ եղած են այն հարցին չուրջ թէ ո՞վ թեկնածու կրնայ ներկայացնել, ինչ հիման վրայ եւլն. եւլն.: Դրուած հարցերըրուն փոխառացութեանց տեղի տրուած են եւ նիստը, ի վերջոյ, ընդհատուած է, չարունակուելու համար երկուշաբթի, Յուլիս 22-ին:

***

Շահումեանի շրջանը հայ գիւղացիի մը դիակը դառնուած է:

***

Շրջանի հայարնակ գիւղերը համեմատաբար խաղաղ օր մը անցուցած էին Յուլիս 16-ին եւ միչա հանդարտութիւն կը տիրէր Յուլիս 17-ի առաւօտը, երբ կը լսէինք երեւանի հետ:

***

Անգլիոյ Լորտերու ժողովի փոխ-նախագահուհի պարոնուհի Քոքսի գլխաւորած պատուիրակութիւնը հաքուէն Ստեփանակերտ հասած (տե՛ս. «Յառաջ» Յուլիս 16) ու հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի գեկավարութեան, գինուորական հրամանատարութեան, մարդի դատախազութեան, Շուշիի շրջանի, Խոջալուի ներկայացուցիչներէն զատ մարզային զօրձադիր կոմիտէի փոխ-նախագահ Լ. Պետրոսեանի, համայնավար կուսակցութեան մարզային կոմիտէին վարչի Գրիգորեանի, քաղաքային կոմիտէի ա. քարտուղար Հրանդ Մելքումեանի հետ:

Ողջոյնի խօսք ուղղելով Լ. Պետրոսեան չնորհակալութիւն յայտնած է հիւրերուն, նշելով որ աշխարհի ոչ մէկ չրջանին մէջ մարդու իրաւունքները այդքան կոպտօրէն ոտնահարուած են, որքան Արցախի: Ձերբակալուածներու ճակատագրին ու ձերբակալման պատճառներուն մասին հարցումներու պատասխանած է ԼՂԻՄ-ի դատախազը Իգոր Պլավկի: Պատուիրակութեան չրջագայութեան ընթացքին հայկ. կողմը կրցած է պարոնուհիին համար հանդիպում կազմակերպել Բերդաձորէն ու Հադրութէն տեղահանուածներու հետ: Պարոնուհիին յանձնուած է տարագրուած Հայերու ցանկը:

Յուլիս 16ի «Գոլոս Արմէնի» թերթին համաձայն նոյն պատուիրակութիւնը հաքու փոխադրուած է իրրեւ թէ անդամներու ապահովութիւնը երաչխաւորելու մտահոգութեամբ: Ստեփանակերտի մէջ իրենց աչխատանքը աւարտելու եւ Շահումեանի չրջանը այցելելու անոնց խնդրանքը մերժուած է:

***

Ստեփանակերտ ժամանած է նաեւ խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի ներկայացուցիչներու երեք հոգինոց խումբը, որուն նպատակն է հսկել կացութեան եւ օգնել բանակցութիւններու կազմակերպութեան:

Մ Ա Մ Ո Ի Լ

LE QUOTIDIEN DE PARIS
(17 Juillet)

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը բաւական չահեկան յօդուած մը ստորագրած է Ղարաբաղի եւ Շահումեանի հայաբնակ գիւղերու ղէմ եղած բիրտ յարձակումներուն մասին: Թղթակցութիւնը խորագրուած է՝ «կարմիր բանակը կը կրակէ Հայաստան» ինչ որ անչուչտ բուն ճշմարտութիւնը չէ, գոնէ այս օրերուս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆի հօթները պիտի օգնեն Գորբաչովի, թէեւ միաձայն չեն այդ ուղղութեամբ: Եթէ Գերմանիա եւ Ֆրանսա չուտ եւ չատ տալու պատրաստ են, նոյնը չէ ձափոնի եւ Միացեալ Նահանգներու տեսակէտը, Անգլիան ալ կէս ճամբան է: Զորեքչաբթի կէսօրէ ետքն է որ Գորբաչով դասը պիտի անցընէ, հօթը մեծահարուստներու դատակազմի մը առջեւ քաղաքի մը մէջ ուրկէ ճամբայ ելած է իր երկրին աղէտը, քանի հոն է որ Մարքս գրած է իր «Քափիթալ»ը, հոն ալ թաղուած կը մնայ: Անախընթաց է նման «մուրացկանութիւն» մը, ան ալ գեկավարի մը կողմէ որ պլուխն է աչխարհի Բ. մեծ Պետութեան: 30 էջնոց նամակ – խնդրագիրով մը Գորբաչով իր դասը կը պաչտպանէ, անդրադառնալով Խորհ. Միութեան բարի կամեցողութեան խառն չուկայի հանդէպ եւ սահմանադրական բարենորոգումներու: Կը չեչտէ որ Միութեան ապագայ ուխտը, որ պիտի ճշդէ Մոսկուայի եւ 15 Հանրապետութիւններուն յարաբերութիւնները դրեթէ պատրաստ է: Մոնթ դիտել կու տայ որ դիտակցօրէն կ'անդիտանայ որ այդ 15-էն 6-ը՝ (Լիտուանիա, Լատվիա, Էստոնիա, Վրաստան, Մոլդովա, Հայաստան) բացէ ի բաց մերժած են մասնակցիլ իսկ:

ՏԻՈՒՐԻ վերջալոյս վերադարձաւ Ցբրանսա: Ծանօթ է որ կառավարութիւնը վերաքննութեան դիմած էր ամբաստա-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ.– Գիտէիցիք թէ Հայաստանի կառավարութիւնը կազմութեան դժուարութիւններ ունեցաւ ու մինչեւ այսօր արտաքին նախարար նշանակուած չէ. բայց անակնկալ էին Յունիս 18–ի նիստին վանց Սիրադեղեանի ելոյթով կատարուած ճնշադատութիւնները՝ ֆատրերու բաղաքականութեան, իշխանութեան պակասի մասին եղած: Դուք ձեր պատասխան խօսքին մէջ կրկնեցիք թէ ֆատրերու բաղաքականութեան մէջ սխալներ գործուած էին եւ թէ ստիպուած էիք գտնել մարդիկ որոնք «*աշխատած լինէին պետական կառուցուածքներում եւ ազնիւ մարդու համբաւ ունենային*»: Ասկէ կը հետեւի թէ դժուարութիւն կ'ունենաք անհրաժեշտ որակի տէր անձերը գտնելու իշխանութեան բաց պաշտօններուն համար: Իսկապէ՞ս անհրաժեշտ պատրաստութեան տէր մարդոց պակաս կայ, թէ յանձնառութեան բացակայութիւնն է ու յարմար անձեր կը խուսափին պատասխանատուութիւն ըստանձնելէ:

Պ.– Դա հիմնականում վերաբերում է մեր երեսփոխաններին եւ պայմանաւորուած էր նրանով որ եթէ նրանք նախապար լինէին, պիտի հրաժարէին երեսփոխան լինելուց. օրէնքը այդպիսին է: Բայց գլխաւոր պատճառը այն է որ իսկապէս մասնագէտներ գտնելը ինձ համար շատ դժուար է. նախ եւ առաջ ասեմ որ ՀՀՇ–ն երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ, նա պատրաստուած չէր. եթէ միւս երկրներում մի կուսակցութիւն գալիս է իշխանութեան, նա տարիների ընթացքում արդէն մշակուած իր կազմերը, քաղերը ունի...: Մենք փողոցից մի անգամից եկանք ու նստեցինք իշխանութեան գլուխ. ոչ մի նախապատրաստական աշխատանք չունէինք, մարդկանց չունէինք: Հարց ծագեցաւ, յենուե՞լ այն ազանների վրայ որոնք վերջի չրջանին մեր չուրջը հաւաքուած էին, թէ դիմել փորձ ունեցողների: Տնտեսութեան վիճակը այնքան ահաւոր էր որ յենուիլ ոչ փորձ ունեցող մարդկանց վրայ սխալ կը լինէր եւ յետոյ ճիշդ ասած, ես մի քիչ վախենում էի դրանից, որովհետեւ վերջին չրջանին մեր չարժումը դառաւ ամբոխական չարժում. եթէ այդ ամբոխը մենք մտցնէինք կառավարութեան կառոյցների մէջ, քարեւքանդ կ'անէին ամբողջութեամբ: Եւ ես դնացի ինչ որ ի մասով չարժման դէմ էլ: Սկսեցի նրանակել եւ զգում էի որ ժողովուրդն էլ վախենում էր որ այդ ամբոխը լցուէր կառոյցների մէջ. ուրեմն ես իմ վրայ հարուած վերցրեցի թեքուելով շատ դէպի ձէ. որովհետեւ շատ դէպի ձախ էր դնացել չարժումը:

*Մանագէտների հարցը, մենք հիմա երիտասարդներ ուղարկում ենք. ես համոզուած եմ, մենք մի քանի տարուց յետոյ մասնագէտներ կ'ունենանք. հիմա իսկապէս չատ ծանր է վիճակը: Մասնագէտներ ունենք, լաւ ճարտարագէտներ..., բայց լաւ ճարտարագէտը կարող է չկարողանայ լինել լաւ նախարար: Նորից օրինակ բերեմ. Ֆրանսիայում, ենթադրենք, յանպատրաստից ինձ իշխանութեան գլուխ նշանակէին. ոչ մի կուսակցութիւն չունենայի. ես կը դնայի վարչոր Ֆիրմաններին, կը վերցնէի յայտնի մեներներին, կ'առաջարկէի նախարարի պաշտօն. պիտի որ իրենք փորձ ունեն, ազնիւ կ'աշխատէին, ամէն ինչ բնականոն կը լինէր: Բայց մեր մօտ մենեջերների այդ պաշտօններն էլ զբաղեցրել էին համայնավարները որոնց մի զգալի մասը աշխատանքի բնոյթով արդէն վարկաբեկուած էր: Դրա համար քաղաքային հարցում մեծ դժուարութիւններ առաջացան: Դեռ ես խօսում եմ վերեւի օղակի մասին. դէպի ներքեւ ես չեմ կարող վերահսկել ինչ է կատարւում: Այն ժամանակ կար կենտկոմ, իր կառոյցով որը ամբողջ քաղաքային քաղաքականութիւնը վարում էր. լաւ թէ վատ: Հիմա նա էլ չկայ: Այդտեղ ես սխալը գտնում եմ դի՞ք ինչ ձեւի, ես մօտեցայ ամերիկեան ոճով. նշանակում էի նախարար, ասում էի «քեզ վստահում եմ, խումբդ հաւաքի, սկսի աշխատել»: Միացեալ Նահանգներում դա աշխատող ձեւ է, Հայաստանում, որոշ տեղերում, դա ընդհակառակը: Ու ինձ թւում է շատ մարդկանց մենք փոխեցինք, իրականում պէտք էր փոփոխութիւնները աւելի քիչ անել: Ես օրինակ, մի շատ փորձառու նախարարի հետ էի խօսում, թէ քեզ հիմա նախարար նշանակեմ այդ փաստ համակարդում ի՞նչ ես անելու, ինձ ասեց. «ես մարդկանց աշխատանքից չեմ հանի. ես մի քիչ կը նայեմ, կը գտնեմ 1–2 արմատները, նրանք կը կարեմ, մնացածը կ'աշխատեն»: Այսինքն, երբոր դու մարդկանց փոխում ես, նոր մարդ ես նշանակում, համակարդը դրանից չի լաւանայ, ընդհակառակը. նա պիտի փորձ ձեռք բերի եւ դեռ պարզ չէ կաշառակեր կը դառնո՞յ թէ չի գառնայ վերջ ի վերջոյ: Սոված մարդկանց մէջ շատ անգամ կաշառակեր չեն որովհետեւ իրենց կաշառք չեն առաջարկում, եթէ առաջարկեն կը վերցնեն թէ չէ, պարզ չէ:

Կան դժուարութիւններ. եւ որոշ կառոյցներ, որոշ գործողութիւններ երեւի պէտք էր աւելի լաւ մտածել, նոր անել: Կան նաեւ սխալներ որոնք կարելի էր չանել. էդ ես ընդունում եմ:

Հ.– «Իշխանութիւն չկայ»ի ճնշադատութիւնը դաստիարակութեան, վարժութեան հարց մըն ալ չէ՞. մեր ժողովուրդը ազատութեան պայմաններու մէջ իշխանութեան նուիրապետութիւնը յարգելու վարժութիւն չունի. ասոր օգնեց հաւանաբար ժողովրդավարական լայնախոհութեան սխալ կիրարկում մը որ հեղինակութեան պակաս ստեղծեց:

Պ.– Այստեղ մի քանի հանգամանք կայ. առաջինը՝ իշխանութեան թուլացումը զգացւում է ամբողջ Խորհ. Միութիւնում. որովհետեւ կար մի իշխանութեան համակարգ որը քանդուեց, բայց նորը դեռ տեղը չեկաւ: Ինչ վերաբերում է ժողովրդավարութեանը, մենք շատ ենք դրա մասին խօսում, աշխատում ենք ժողովրդավարական Հանրապետութիւն ստեղծել, բայց այնուամենայնիւ մարդկանց ուղն ու ծուծին մէջ դա չի մտել, դա սովորութիւն չի: Շատերը չփոխում են: Ես կ'ասէի որ ժողովրդավարութիւնը պատասխանատուութիւն է. լիազօրութիւն ու պատասխանատուութիւն: Մարդիկ այդ բանը չեն զգում: Ես յիշում եմ վերջին անգամ որ խօսակցութիւն եղաւ, մէկը ասաց որ Հայաստանում պէտք է բռնատիրութիւն ստեղծել եւ ես ասացի որ եթէ յաջողուենք իսկական ժողովրդավարութիւն ստեղծել, դա այսօրուայ վիճակի հետ համեմատած բռնատիրութիւն կը թուայ: Այդքան մեծ տարբերութիւն կայ իրական ժողովրդավարութեան եւ քաոսի միջեւ որը հիմա կայ: Երկրորդ, Հայաստանում աւելանում է նաեւ նա որ Հայերը սովոր են յարգել, երբ որ գրսից են իշխում իրենց վրայ, ասենք թէ Ռուսաստանը կամ Պարսկաստանը: Երբոր իրենք մնում են իրանց, պետականութիւն երկար ժամանակ չունենալը բերել է նրան որ կորել է նաև այդ զգացումը ու դա միայն քարոզով, խօսքով կամ ահաբեկելով չի փոխուի: Դա ժամանակը պիտի կամաց կամաց բերի, տեղը գնի:

Եւ երրորդ, պատճառներից մէկը այն է որ Գերագոյն Խորհրդի եւ կառավարութեան միջեւ կան բնական հակասութիւններ. բնական, որովհետեւ ամբողջ աշխարհում էլ ինձ թւում է օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնների մէջ այդ հակասութիւնները կան: Մեր մօտ այդ հակասութիւնները, քանի որ մենք էլ սովոր չենք այդ աշխատանքին, որոշ հակղեցութիւնները սկսում են անձնական վիրաւորութիւն որպէս ընդունուել, շատ աւելի սուր էին զգում խօսակցութիւնները, քան թէլադրում էին դէպքերը. իսկ ժողովուրդը նայելով դրան, սովոր չէ որ կարող է լինել հակասութիւն եւ դրանք դա ընդունում են որպէս իշխանութեան թուլացում եւ համապատասխան ձեւով են իրարպահում: Բացի դրանից, կան օղակներ որոնք տեսնելով որ երկու դերադոյն ուժ կայ, –Գերագոյն Խորհուրդ եւ կառավարութիւն– սկսում են արանքում յարմարուել: Բայց այն առաջարկութիւնը որ արուում էր 15 հոգինոց մարմին ստեղծել գործադիրն ու օրէնսդիրը միասին, ես կտրուկ դէմ եղայ, որովհետեւ դա իշխանութեան հարցը կարճատեւ ժամանակում լուծէր, բայց երբոր վերջնար, մենք նորից նոյն վիճակի մէջ կը յայտնուէինք: Դա լուծում չէ: Ինչքան էլ դժուար լինի, մենք այս ճանապարհով պիտի գնանք, սխալները ուղղելով, օրէնքների միջոցով չակելով վիճակը:

Յետոյ գլխո՞ք ինչ, ժողովրդավարութիւնով կարելի է վարել այն դէպքում երբ տնտեսութիւնը մանուր է. երբոր արտադրութիւնը պետական է, այդ հակատեսութիւնը պետական է, այդ գործարանները չի կարող աշխատել բնականոն, ժողովրդավարական ձեւով. այդտեղ իսկապէս ուժեղ իշխանութիւն է պէտք: Դրա համար երեւի շատ արագ պէտք է պետականից անցնել մասնաւորին, ինչ որ պետականից անցնել մասնաւորին, ինչքան էլ տարօրինակ թուայ, դա էլ կը նշանակէ պատի իշխանութեան ուժեղացման: Այն օղակները որոնք մնան պետութեան ձեռքում, այնտեղ իսկապէս կարելի է շատ խիստ անել, իսկ գրսի օղակները, արդէն բնական ձեւով կը գան ինչ որ մի բաւիճակի մէջ. այնտեղ պէտք չի լինի ուժեղ իշխանութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ԴԷՊԻ ՈՍԿԵՊԱՐ ԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ

1990 Մայիս: Լիբանան եւ յատկապէս Պէյրութի չրջանը դարձեալ բռնուած էին ռումբերու տեղատարափին փոթորիկին մէջ: Բոլորիս համար կարեւորն ու կեանականը՝ ապահով ապաստանարան մը ունենալն էր. ո՞վ կը մտածէր առօրեայ գործի ու աշխատանքի մասին: Պատերազմի իշխանները ամենայն առատաձեռնութեամբ արձակուրդ տուած էին բոլորիս...:

Շատերու պէս, ես ալ կը մտածէի թէ կարելի չէ որեւէ նախատեսութիւն կատարել զէպքերու տեւողութեան մասին. քանի՞ չաբաթ, քանի՞ ամիս պիտի տեւէր պարտադիր արձակուրդը...: Եւ ահա՝ դաղափար մը եւ առիթ մը: Ինչո՞ւ չերթալ Հայաստան, մասնակցելու համար (ասպարէզիս բերումով) հայրենիքի ճարտարապետական կոթողներու վերականդնումի աչխատանքներուն: 1986–ին, իբրեւ ուսուցիչ, առաջին անդամ ըլլալով առիթը ունեցած էի այցելելու Հայաստան եւ զգած էի հետաքրքրութիւններս դոհացնող, դանոնք աւելի եւս զրդռող իրականութիւններ. հայրենի պետութիւնը տարիներէ ի վեր դիտական հիմերու վրայ արդէն հսկայական իրագործումներ կատարած էր այս կալուածին մէջ. Գառնիի անցեալի կոթողը արդէն վերականդնած էր, բայց առիկա դեռ միայն սկիզբն էր: Մեր դարաւոր մշակոյթին մընացորդացը մարտահրաւէր կ'ուղղէր աչխատող սերունդներուն: Ուրե՞մն, ինչո՞ւ չօդտուիլ Լիբանանի մէջ մեզի պարտադրուող արձակուրդէն եւ չմիանալ այդ աչխատողներուն:

...1990–ի Մայիսի սկիզբը, հասայ Հայաստան եւ հոն մնացի մօտաւորապէս մէկ տարի: Այդ ժամանակամիջոցը եղաւ հին երազներու իրականացման մէկ փոքր բաժինը:

Անկախ՝ ճարտարապետական կոթողներու վերականդնումի աչխատանքներէն, հայրենիք կեցութիւնս ինձի առիթ տուաւ ունենալու այլ փորձառութիւններ, որովհետեւ նոյն այդ աչխատանքներուս բերումով, յաճախ դիտաչխատողներու խումբերով այցելեցինք սահմանային դիւղեր, եւ ահա, ճիշդ այդ ճամբորդութիւնները զիս քանի մը առիթներով տարին այն գօտիները, որոնք վերջին տարիներուն ու մանաւանդ այս տարեսկիզբէն ի վեր, կ'ապրին աղերսիական յարձակումներու առօրեայ վտանդն ու անոնց ստեղծած անձկագին վիճակը:

Ինչ որ պիտի փորձեմ հոս յանձնել թուղթին, անհատական կամ խմբային «արկածախնդրութեան» դրուագներ չեն, այլ՝ այն իրական մթնոլորտն ու պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրին մեր հայրենակիցները, հայրենի սահմանները պահապանները, մեր հայորդիները ու մեծօրեայ ֆեսայինները: Ընթերցողներուն այսօր անծանօթ չեն Ոսկեպար, Նոյեմբերեան, Գոբրիս, Մեղրի, Ձափան կամ այլ դիւղերու եւ չրջաններու անունները. անոնց մասին, դեռ երկկ խմացանք մտահոդիչ ու ցաւալի լուրեր, ապրեցանք խռովք ու ընդվղում: Այդ չրջաններու մեր հայրենակիցները տակաւին ամէն օր կ'ապրին այդ ճնշիչ մթնոլորտին մէջ, կ'երթեւեկեն վտանդաւոր ճամբաներէն, որոնցմէ մէկուն մէկ քանի անդամ անցքն իսկ խորհրդաւոր եւ անձկութիւն պատճառած է ինծի կամ հայաստանցի ընկերակիցներուս:

ՈՍԿԵՊԱՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ

Հոկտեմբերի վերջաւորութեան, անձրեւոտ օր մը, հետազօտական այցելութեան մը համար ուղղուեցանք Նոյեմբերեան, չրջանի յուչարձանները ուսումնասիրելու, չափագրելու եւ 1988–ի երկրաչարժի վնասներուն դնահատումը կատարելու համար: «Հայբեդարարչական նախագծային Ինսթիթութի»ի հիմնարկին անօրէնութեան կողմէ մեզի տրամադրուեցաւ սբէչըլն մը ու մենք դուրս եկանք Երեւանէն՝ դէպի Սեւան, անցանք մշտադալար Դիլիջանը, Աղստեւ դետի ափերուն կանաչազարդ բլուրներով օղակուած Իջեւանը, Սեւքարեցի Սպոյին պիւղին քովէն չարունակելով՝ մեր հին ձդեցինք լեռներն ու բարձունքները, սառեանական տեսարանները, եւ մեր առիւծ բացուեցաւ տարածուն հարթավայրերու կանաչին արտին կապոյտ դոյնի Ջողազ ջրամբարտակին պատկերը, Հայաստանը Ադրբեջանէն բաժնող սահմանին վրայ:

Մեքենավարէն խնդրեցինք որ դանդաղեցնէ, որպէսզի կարենանք նկարել մեր առջեւ պարզուող սիրուն համայնապատկերը, ուր անձրեւի փոխարէն, միայն կանաչ ու կապոյտ կը տեսնուէր, պայծառ արեւու մը չողերուն տակ:

– Այստեղ ճանապարհը վտանգաւոր է, ամէն կողմէ բաց ըլլալուն, Ադրբիները յաճախ դիմացի դիւղէն կը կրակեն... զոհեր ալ ունեցած ենք, – բացատրեց մեքենավարը: Ան ճամբուն աջին գոյց ըրաւ քարի մը վրայ արձանագրութիւն մը՝ նկարով: Հոն, ադրբեջանական վտանգաւոր զոհուած հայ երիտասարդի մը անունն ու պատկերն էր քարի մը վրայ...

Շարունակեցինք ճամբան եւ քիչ եաք ծանուցման տախտակին վրայ կարդացինք ՈՍԿԵՊԱՐ: Քանի մը հարիւր մեթր եւս եւ մեզմէ քիչ հեռու, ճամբուն աջին, առանձինը բլրակի մը վրայ, երեւցաւ դիւղի եկեղեցին է. դարէն: Ճամբան պիտի գնանք, սխալները ուղղելով, օրէնքների միջոցով չակելով վիճակը:

Յետոյ գլխո՞ք ինչ, ժողովրդավարութեամբ կարելի է վարել այն դէպքում երբ տնտեսութիւնը մասնաւոր է. երբոր արտադրութիւնը պետական է, այդ հակատեսութիւնը պետական է, այդ գործարանները չի կարող աշխատել բնականոն, ժողովրդավարական ձեւով. այդտեղ իսկապէս ուժեղ իշխանութիւն է պէտք: Դրա համար երեւի շատ արագ պէտք է պետականից անցնել մասնաւորին, ինչ որ է պետականից անցնել մասնաւորին, ինչքան էլ տարօրինակ թուայ, դա էլ կը նշանակէ պատի իշխանութեան ուժեղացման: Այն օղակները որոնք մնան պետութեան ձեռքում, այնտեղ իսկապէս կարելի է շատ խիստ անել, իսկ դրսի օղակները, արդէն բնական ձեւով կը գան ինչ որ մի բաւիճակի մէջ. այնտեղ պէտք չի լինի ուժեղ իշխանութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

կ'անցնէր անոր առջեւէն. պատրաստակի համերաս, բայց... յանկարծ դարձուածքին, յանկարծ մեր դիմացը գտանք զրահաւոր զինուորներ, որոնք սուսուփուր երթեւեկողները, անցարգելով մը հատած էին ճամբան: Ես ակնթարթի մը մէջ փոխադրուեցայ Պէյրութի փողոցները... Տեղ-տեղ ականուած, փշաթելերով լեցուն, եւ որոնց մօտէն սանձարձակ օրէն կը շրջագայէին հրասայլեր եւ զինուած կիներ պատերազմի սարսափը ափերով չորս կողմ: Ամամայ յիշեցի մեր անցքը մապարներէն եւ արձակուղիներու խըղճին ձգուած անապահով ճամբաներէն: Սթէյշընը չշարունակեց գծուած ճանապարհով ու չանցաւ եկեղեցիին առջեւէն, անցարգելէն քանի մեթր առաջ, չեղեցանք սովորական դիծէն ու մտանք փոշոտ դաշտերու ու քարքարոտ ճամբաներու մէջ:

– Անցարգելին եղին, հայկական, բայց ազերիներով բնակուած գիւղ մըն էր. այժմ դատարկուած է իր բնակիչներէն,– բացատրեց Մէրլին՝ բաժնի վարիչս:

– Ազերի գիւղացիները կը յարձակէին ճամբորդներուն ու բեռնատար ինքնաշարժներուն վրայ, սպաննելու եւ կողոպտելու համար: Պէտք եղաւ տպահոնգութեան համար դատարկել այդ գիւղերը: Ռուս զինուորները երբեմն կու գան ճամբուն հակելու համար, բայց չենք կրնար վստահիլ իրենց: Կը պատահի որ առեւանգեն ու յանձնեն Ազերիներուն: Իսկ իրենց ներկայութիւնը՝ գիւղին մօտ, ոչինչով կ'օգնէ մեզի, որովհետեւ ամայութեան մէջ դինեալ տարբեր լքուած տուներէն դուրս կու գան ու անակնկալի կը բերեն ճամբորդները:

Մենք ստիպուեցանք դանդաղեցնել մեր ընթացքը, երկար ծծելով քարերէն ու հողերէն բարձրացող փոշին եւ տանջանակ մը քիմաթերներով երկարել մեր Գողգոթան, չրջանցելու համար «մտանդաւոր գօտին: Ալ յստակ էր, թէ ինչո՛ւ երթեւեկը չատ թեթեւ էր: Անհրաժեշտութեան պարագային միայն, տեզափոխութիւններ կ'ըլլային: Այսպէս այս չրջանները կը մնան երեւանէն իրազատչէս խզուած:

Մեր գործուղումը տեւեց երեք օր: Այցելեցինք Լճկաճորի եւ Բաղանիսի կիսաւեր եկեղեցիները ու գամբարանները, Նոյեմբերեան քաղաքի գործօն եկեղեցին (ԺԸ. դար), ինչպէս նաեւ՝ Կողպի կոյս անտառներուն մէջ կորսուած Մշկավանքը (ԺԲ.–ԺԳ. դարեր), վերջերս վերանորոգուած բայց վնասուած՝ երկրաշարժէն: Այցելեցինք սահմանային Բերդաման գիւղի բլուրներէն մէկուն վրայ վեհօրէն կանգնած Ժ. դարու Բերդաւանի ամրոցը, որուն հրաչալիօրէն վերանորոգուած տեսքը եւ խիզախ ներկայութիւնը՝ հոն, ազերիական գիւղերուն ծիր գիմացը, բարձր ազազակն է «մենք կանք ու կը մնանք»ին...:

...3 օր ետք, յեսմիչօրէի ժամը 5ին, մեր հետ Թողուցինք, իր բարեխառն կլիմայով՝ Լիբանանը յիշեցնող, դեռ գարնանային գոյներու մէջ լողացող Նոյեմբերեանը: Մեքենավարը նկատել տուաւ որ բաւականին ուշ էր: Պէտք էր մաղըլցիլ սարերը ու անոնց փաթաթուած ոլորապտոյտ ճամբաները, որոնց վրայ կենդանութեան նշաններ հազուագիւտ էին: Արեւուն լոյսին փոխարէն, սթէյշընին լոյսերը կ'առաջնորդէին մեզ՝ կիսամութ ամայութեան մէջէն: Պէտք էր չեղուէինք ու դարձեալ մանէինք փոշոտ ու հողոտ ճամբաներուն մէջ, բայց այդ չեղումը կարելի չեղաւ դտնել ու մենք շարունակեցինք կուպրապատ ճամբով: Դիմացը, աղօտ լոյս մը տեսնուեցաւ մեզ պատող մթութեան մէջէն. զգուշաւորութեամբ յառաջացանք:

– Մեր տղաքն են, ֆետայիները, – ըսաւ մեքենավարը՝ մեզ հանդստացնելով:

Տկար լոյսի մը տակ, ստուգման կէտի մը առջեւ 2–3 ինքնաչարժ կանգնած էին: Հասկցայ որ մենք կը դտնուէինք վտանգաւոր գօտիին սկիզբը, ու պէտք էր անցնէինք այդ անապահով չրջանէն: Հարկաւոր էր սպասել, որպէսզի ֆետայիները ընկերակցէին կարաւանին: Մեր մեքենավարը անհամբերութեան նշաններ ցոյց տուաւ ու չարունակեց քշել՝ զուր խընդրելինք որ զգուշութեամբ միանայ կարաւանին, բայց արդէն վտանգաւոր գօտիին ճամբուն վրայէն կը սահէինք մինակ, սթէյշընին մեծ աղմուկով:

Ճամբուն զուգահեռ, երկու կողմերուն վրայ կը տեսնուէին անմարդաբնակ տուներու չարք մը, քարացած ու անչարժ բնութեան մը համայնապատկերին վրայ: Օդակաձեւ այս կղզիանման հոդը, 20–ական թուականներուն ստալինական ծրագիրներով, կամայականօրէն Ազրբէջանի կցուեցաւ: Սումգայիթի դէպքերէն ետք իրենք դատարկած էին տուները ու հեռացած. լքուած դիւղի մը ուրուագիծը ունէր ան: Ո՛չ մէկ լոյս, ո՛չ մէկ կեանք: Լուսաւորուած էր սթէյշընին առջեւը միայն, մնացեալը՝ մթութեան եւ խոր լռութեան մէջ էր: Ինչպէս մենք՝ սթէյշընին մէջ...

– Ի՞նչ կը վախնաք, մեր հոգե՛րն են, մեր հողերուն մէջէն կ'անցնինք, ո՞վ կըրնայ մեզի դպչիլ, – փորձեց քաջալերել մեքենավարը:

Այսպէս մենք ընթացանք սարսափի ու անապահովութեան մէջ, աւելի քան կէս ժամ:

– Ոսկեպար եկեղեցին, – լսուեցաւ մեքենավարին յաղթական ձայնը:

Լուսնի ցոլքին տակ, եկեղեցին, զոր երեք օր առաջ չէի կրցած նկարել, հիմա կանգնած էր հոն, ծանր ու միայնակ, ոեւէ մէկուն հսկողութենէն հեռու: Այժմ խորհրդային զինուորներ չկային անոր ճամբուն վրայ:

Մենք գտանք մեր անդորրութիւնը ու ջնջուեցաւ հոգիիս մէջ վառուած պատերազմի մութ ու դառն անցեալի պատկերները, երբ անցանք Ոսկեպարէն:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

«Ազգակ», (Յուլիս 8)

(Շար. 1)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՇԻՇԼԻԻ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ Է»

Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Թրքական «Սապահ» թերթին մէջ, Ֆիւկէն Իւնալ ներքոյդը կը հիւսէ Հայոց գերեզմանատան զոր թանգարան կը նկատէ: Ճիշդ է որ յուշարձանի, մահարձանի, շիրիմներու մեծ խնամք տարած ենք: Կը բաւէ պտըտիլ դեռ այսօր Հայաստանի գերեզմանատուները, հաստատելու համար թէ հոն, ոչինչ խնայելով, աւելի ապահով ու տոկուն քնակութիւններ ապահոված ենք մեր մեռեալներուն, քան՝ ըրած էինք եւ կ'ընենք...ողջերուն:

***

«Այս պատերուն ետին կայ անձայն աշխարհ մը որ Հայոց կը պատկանի: Հայոց գերեզմանատունն է ատիկա: Հաւանաբար անպայման անցած էք այս գերեզմանատան առջեւէն, որ հիմնուած է 1863–ին: Անցած էք, բայց բնաւ այցելա՞ծ էք այդ գերեզմանատունը: Հաւանաբար ոչ, որովհետեւ կամ խելք չըրիք, կամ հոն դործ չունեցաք, եւ կամ խրտչեցաք: Այսուհետեւ սակայն պատճառ մը ունիք այցելելու համար: Եւ ատոր համար ալ պայման չէ որ Հայ ըլլաք: Դռները միշտ եղին բաց են:

«Անշուշտ դիտէք, երբ գերեզմանի մասին կը խօսուի, մարդոց սիրտը կը մըթագնի, աչքերը դժկամութիւն կը ցոլացնեն: Զգացումներու այս խառնակութիւնը հաւանաբար ծնունդ կ'առնէ մեր գերեզմաններուն անխնամ եւ լքեալ վիճակի մէջ դտնուելէն: Մեր գերեզմաններուն նայելով կ'անդրադառնանք, որ ամօթահար կը մնանք այդ գերեզմաններուն մէջ ննջող մեր մերձաւորներուն նկատմամբ:

«Մինչդեռ Հայոց գերեզմանատունը իր կանոնաւորութեամբ եւ խնամեալ վիճակով եւ իւրաքանչիւր դամբարանի ճարտարապետական դեղեցկութեամբ բոլորովին տարբեր է գերեզմաններու մասին մեր ունեցած պատկերացումէն, եւ անիկա գերեզմանէ աւելի կը նմանի պատմութեան հին չրջաններու մէկ բնակավայրին մնացորդացին:

«Լռութիւնն ու տխրութիւնը, որուն կ'անցնէր անոր առջեւէն. պատրաստակի համերաս, բայց... յանկարծ դարձուածքին, յանկարծ մեր դիմացը գտանք զրահաւոր զինուորներ, որոնք սուսուփուր երթեւեկողները, անցարգելով մը հատած էին ճամբան: Ես ակնթարթի մը մէջ փոխադրուեցայ Պէյրութի փողոցները... Տեղ-տեղ ականուած, փշաթելերով լեցուն, եւ որոնց մօտէն սանձարձակ օրէն կը չրջագայէին հրասայլեր եւ զինուած կիներ պատերազմի սարսափը ափերով չորս կողմ: Ամամայ յիշեցի մեր անցքը մապարներէն եւ արձակուղիներու խըղճին ձգուած անապահով ճամբաներէն: Սթէյշընը չշարունակեց գծուած ճանապարհով ու չանցաւ եկեղեցիին առջեւէն, պարհով ու չանցաւ եկեղեցիին առջեւէն, անցարգելէն քանի մեթր առաջ, չեղեցանք սովորական գիծէն ու մտանք փոշոտ դաշտերու ու քարքարոտ ճամբաներու մէջ:

– Անցարգելին եղին, հայկական, բայց ազերիներով բնակուած գիւղ մըն էր. այժմ դատարկուած է իր բնակիչներէն,– բացատրեց Մէրլին՝ բաժնի վարիչս:

– Ազերի գիւղացիները կը յարձակէին ճամբորդներուն ու բեռնատար ինքնաշարժներուն վրայ, սպաննելու եւ կողոպտելու համար: Պէտք եղաւ տպահոնգութեան համար դատարկել այդ գիւղերը: Ռուս զինուորները երբեմն կու գան ճամբուն հակելու համար, բայց չենք կրնար վստահիլ իրենց: Կը պատահի որ առեւանգեն ու յանձնեն Ազերիներուն: Իսկ իրենց ներկայութիւնը՝ գիւղին մօտ, ոչինչով կ'օգնէ մեզի, որովհետեւ ամայութեան մէջ դինեալ տարբեր լքուած տուներէն դուրս կու գան ու անակնկալի կը բերեն ճամբորդները:

Մենք ստիպուեցանք դանդաղեցնել մեր ընթացքը, երկար ծծելով քարերէն ու հողերէն բարձրացող փոշին եւ տանջանակ մը քիմաթերներով երկարել մեր Գողգոթան, չրջանցելու համար «մտանդաւոր գօտին: Ալ յստակ էր, թէ ինչո՛ւ երթեւեկը չատ թեթեւ էր: Անհրաժեշտութեան պարագային միայն, տեզափոխութիւններ կ'ըլլային: Այսպէս այս չրջանները կը մնան երեւանէն իրազատչէս խզուած:

Մեր գործուղումը տեւեց երեք օր: Այցելեցինք Լճկաճորի եւ Բաղանիսի կիսաւեր եկեղեցիները ու գամբարանները, Նոյեմբերեան քաղաքի գործօն եկեղեցին (ԺԸ. դար), ինչպէս նաեւ՝ Կողպի կոյս անտառներուն մէջ կորսուած Մշկավանքը (ԺԲ.–ԺԳ. դարեր), վերջերս վերանորոգուած բայց վնասուած՝ երկրաշարժէն: Այցելեցինք սահմանային Բերդաման գիւղի բլուրներէն մէկուն վրայ վեհօրէն կանգնած Ժ. դարու Բերդաւանի ամրոցը, որուն հրաչալիօրէն վերանորոգուած տեսքը եւ խիզախ ներկայութիւնը՝ հոն, ազերիական գիւղերուն ծիր գիմացը, բարձր ազազակն է «մենք կանք ու կը մնանք»ին...:

...3 օր ետք, յեսմիչօրէի ժամը 5ին, մեր հետ Թողուցինք, իր բարեխառն կլիմայով՝ Լիբանանը յիշեցնող, դեռ գարնանային գոյներու մէջ լողացող Նոյեմբերեանը: Մեքենավարը նկատել տուաւ որ բաւականին ուշ էր: Պէտք էր մաղըլցիլ սարերը ու անոնց փաթաթուած ոլորապտոյտ ճամբաները, որոնց վրայ կենդանութեան նշաններ հազուագիւտ էին: Արեւուն լոյսին փոխարէն, սթէյշընին լոյսերը կ'առաջնորդէին մեզ՝ կիսամութ ամայութեան մէջէն: Պէտք էր չեղուէինք ու դարձեալ մանէինք փոշոտ ու հողոտ ճամբաներուն մէջ, բայց այդ չեղումը կարելի չեղաւ դտնել ու մենք շարունակեցինք կուպրապատ ճամբով: Դիմացը, աղօտ լոյս մը տեսնուեցաւ մեզ պատող մթութեան մէջէն. զգուշաւորութեամբ յառաջացանք:

– Մեր տղաքն են, ֆետայիները, – ըսաւ մեքենավարը՝ մեզ հանդստացնելով:

Տկար լոյսի մը տակ, ստուգման կէտի մը առջեւ 2–3 ինքնաչարժ կանգնած էին: Հասկցայ որ մենք կը դտնուէինք վտանգաւոր գօտիին սկիզբը, ու պէտք էր անցնէինք այդ անապահով չրջանէն: Հարկաւոր էր սպասել, որպէսզի ֆետայիները ընկերակցէին կարաւանին: Մեր մեքենավարը անհամբերութեան նշաններ ցոյց տուաւ ու չարունակեց քշել՝ զուր խընդրելինք որ զգուշութեամբ միանայ կարաւանին, բայց արդէն վտանգաւոր գօտիին ճամբուն վրայէն կը սահէինք մինակ, սթէյշընին մեծ աղմուկով:

Ճամբուն զուգահեռ, երկու կողմերուն վրայ կը տեսնուէին անմարդաբնակ տուներու չարք մը, քարացած ու անչարժ բնութեան մը համայնապատկերին վրայ: Օդակաձեւ այս կղզիանման հոդը, 20–ական թուականներուն ստալինական ծրագիրներով, կամայականօրէն Ազրբէջանի կցուեցաւ: Սումգայիթի դէպքերէն ետք իրենք դատարկած էին տուները ու հեռացած. լքուած դիւղի մը ուրուագիծը ունէր ան: Ո՛չ մէկ լոյս, ո՛չ մէկ կեանք: Լուսաւորուած էր սթէյշընին առջեւը միայն, մնացեալը՝ մթութեան եւ խոր լռութեան մէջ էր: Ինչպէս մենք՝ սթէյշընին մէջ...

– Ի՞նչ կը վախնաք, մեր հոգե՛րն են, մեր հողերուն մէջէն կ'անցնինք, ո՞վ կըրնայ մեզի դպչիլ, – փորձեց քաջալերել մեքենավարը:

Այսպէս մենք ընթացանք սարսափի ու անապահովութեան մէջ, աւելի քան կէս ժամ:

– Ոսկեպար եկեղեցին, – լսուեցաւ մեքենավարին յաղթական ձայնը:

Լուսնի ցոլքին տակ, եկեղեցին, զոր երեք օր առաջ չէի կրցած նկարել, հիմա կանգնած էր հոն, ծանր ու միայնակ, ոեւէ մէկուն հսկողութենէն հեռու: Այժմ խորհրդային զինուորներ չկային անոր ճամբուն վրայ:

Մենք գտանք մեր անդորրութիւնը ու ջնջուեցաւ հոգիիս մէջ վառուած պատերազմի մութ ու դառն անցեալի պատկերները, երբ անցանք Ոսկեպարէն:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

«Ազգակ», (Յուլիս 8)

(Շար. 1)

ՍՐՃԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՆԴԱՂ ՄԱՀԸ

Արդիական կեանքին դէմ մղուած պայքարը կորսնցնելու մօտ են ֆրանսական պլիսթրօներն ու սրճարանները. այդ անկիւնները որոնք ուսանողներու, բանուորներու, բանաստեղծներու եւ նկարիչներու ապաստաններն էին, հետզհետէ կ'անհետանան, ամերիկեան փաստ–ֆուտ կոչուած անճաշակութեան ներխուժումին դէմ: Ճիշդ է որ միլիոնաւոր մարդիկ առաւօտեան իրենց կաթով սուրճը կը խմեն թաղին սրճարանին մէջ, սակայն արագ ճաշերու հաստատութիւնները, հեռատեսիլ եւլն., ետք հարիւր տարուան սրճարաններն ու պլիսթրօները ժամանակավրէպ բաներու կը վերածեն:

Ա. աշխարհամարտէն առաջ Ֆրանսայի մէջ 510 հազար սրճարան կար. այսօր 180 հազար մնացած է: Վիճակագրութիւններու համաձայն այս թիւը տարեկան 3% համեմատութեամբ կը նուազի:

Ուրիչներ, ֆաստ–ֆուտերու հետ, արդիականացումի փափաք մըն ալ կը նկատեն սրճարաններու պարտութեան որպէս պատճառ, աւելի արդիական, աւելի գրաւիչ ըլլալու ջանքը կը մեղսնէ անոնց ինքնատիպ մթնոլորտը. համալսարանի դասախօս մը գանդատած է որ երեսուն տարիէ ի վեր սրճարանները սկսած են իրարու նմանիլ:

Ֆրանսական աւանդութեան այս գոյապահպանումին կողմնակից են նաեւ ֆրանսական կրթական նախարարութիւնը սրճարանի սպասեակներու պատրաստութեան դասընթացքներ հաստատած է:

Գործատէր մը կը գանգատի որ իր ապրած չրջանին մէջ ոչ մէկ սրճարան մնացած է. ան կ'ըսէ թէ առանց սրճարանի գիւղ մը մեռեալ գիւղ մըն է:

ՔԱՂՀԱՆ

վարժուած ենք գերեզմաններու մէջ, հոս ալ կայ: Փոքրիկ ու նեղ ճամբաներ հոս ալ իրարու կապուած են առանձնութեան կապերով:

«Բայց ծառերու չուքերն ու ծաղիկներու բուրմունքները կարծես կախարդանք մը ստեղծած են միանալով գերեզմանատան փառաւոր ճարտարապետութեան: Շիշլիի Հայոց Գերեզմանատունը այնքան տպաւորիչ է, որ ուր որ է Թանգարան մըն է զոր կարելի է այցելել պարապ ժամանակներու ընթացքին: Դամբարաններու վրայ գետեղուած իւրաքանչիւր քանդակ տարբեր պատմութիւն մը ունի»:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ

ԵՒ

ԵՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԱՏԱ ՓԱԶԱՐԻ

Պօղոս Քահանայ Փաւոսեան. – Ծնած 1864 Մայիս 14–ին: Օծակից Տ. Պետրոսի:

Նոյնպէս ժողովուրդին հետ կ'աքսորուի եւ ոստիկաններու չարչարանքին չկրնալով տոկալ՝ կը վախճանի Կուտինայի մէջ:

8. Թամլըզ կամ Տամլըզ.– Ֆէրիզլիէն կէս ժամ հեռու՝ Ատա Փազարի հիւսիսակողմը, բլրակներու կիսաշրջանակի մը մէջտեղ, զուտ հայարնակ գիւղ, 70 տուն: Ամարանոց Ատա Փազարի Հայութեան, իր օդաւէտութեան պատճառաւ: Համբաւաւոր է տեղւոյս «Պապուկին աղբիւր»ը: Եկեղեցին Ս. Ստեփանոս՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Եսայի Քահանայ Ղազարոսեան.– Ծնած 1876 Մարտ 13–ին. օծակից տուա փազարցի Տ. Երեւումի: Տարագրութեան մէջ անհետ:

Մարտիրոս Քահանայ Միքայէլեան.– Ծնած 1857 Օգոստոս 6–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1897 Նոյեմբեր 23–ին:

Ճանապարհի ծանօթ տուայտանքներ ինք եւս կրելով, հուսկ ուրեմն կը հասնի Պապ՝ ուր կը վախճանին անասունաղութենէ ինք եւ իւրայինք:

1920 եւ 1921 տարիները նորէն աղէտաբեր դարձան՝ ինչպէս ամբողջ Անատոլուի՝ նոյնպէս եւ այս չրջանի Հայութեան, որ հազիւ թէ վերակերտելու դրծին սկսած, պարբերաբար ցիրուցան եղաւ, Մըլլիճիներու չահատակութեանց պատճառաւ:

ԿՅՁՎԷ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

Գ. կարգի գայմագամութիւն, բնակչութեան 100 տունը Հայու: Կեդրոն հանչուն գիւղախումբի (նահիէ), Սապանուն գիւղախումբի (նահիէ), Սապանճա գետով ճեղքուած արգաւանդ դաշտավայրով՝ որուն հարաւակողմէն 1 ժամ տարածութեամբ կ'երկարի ասիական երկաթուղիի գիծը: Իր հիւսիս դին կային Հայ եւ Հայ–Հոռոմ գիւղեր՝ որոնցմէ զուտ Հայարնակները թուած ենք ստորեւ:

1. Ագապ կամ Ագ Հիսար.– Կ'յվէի դաշտին մէջ, Սապարիայի ճախակողմը, երկաթուղիի գիծին վրայ, խառն բնակչութեամբ (Թուրքերը 1,000, իսկ Հայերը 500 հոգի): 1895 տարուայ Սեպտեմբերին տեղւոյս Հայերը քանի մը տասնեակ զոհ ունեցան բարբարոս խուժանէն: Ամէն ճիշդ 20 տարի վերջ, Հայութեան նչոյլն անգամ չմնաց՝ բռնագաղթի հետեւանօք: Եկեղեցին Ս. Երրորդութիւն՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ներսէս Քահանայ Քերովբէեան.–Ծնած 1865 Սեպտեմբեր 26–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1901 Մարտ 25–ին: Տարագրութեան մէջ անհետ:

2. Կէօք Կէօզ.– Ագապէն 1 ժամ հեռու՝ ամբողջ Հայ, մատուռով մը՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Մելիքսեդեկ Քահանայ Թօլեան.– Ծնած 1874 Սեպտեմբեր 18–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1911 Մարտ 27ին: Տարագրութեան մէջ անհետ:

3. Էյմէ կամ Էշմէ.– Կ'յվէի դիմաց, քառորդ ժամ, իսկ Միջագիւղէն կէս ժամ հեռու, բլրակի մը վրայ՝ 1866–ին Միջագիւղի բնիկներէն ձեւացած գիւղակ, 180 տուն Հայութեամբ: Մատուռը Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Թադէոս Քահանայ Աստուածատուրեան.– Ծնած 1842 Օգոստոս 8–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1886 Յուլիս 27–ին: Իր վերջին աքսորավայրը կ'ըլլայ Պուսէյրա, ուրկէ տարիներ յետոյ վերադարձին՝ կը վախճանի իր ծննդավայրին մէջ:

Գիւղս ունէր Կիւրեղ Քահանայ Սագաեանն ալ (Տես վերջ ի Պարթըն):

4. Միջագիւղ (Թուրք յորջորջմամբ Օրթաքէօյ, զոր պէտք չէ չփոթել Կմլչիկի պատկանող համանուն հայ գիւղին հետ): Մէկուկէս ժամ վերելքով լեռնանիստ աւան 900 մնուր (200–ը Հայ, մնացեալը Հայ–Հոռոմ): Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Օհան Քահանայ Մուրատեան.– Ծնած 1865 Մայիս 19–ին եւ ձեռնադրուած Ս. Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1901 Նոյեմբեր 4–ին: Տարագրութեան մէջ անհետ:

Ղեւոնդ Քահանայ Արզուեան.– Ծնած 1883 Սեպտեմբեր 3–ին եւ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արք.էն 1914 Փետրուար 9–ին: Տեղահանութենէն վերջ կը կորսնցնէ երիցուհին: Իր վերջին աքսորավայրը կ'ըլլայ Մուսուլ՝ ուր ապրեցաւ յատարտ պատերազմի, արդիւնաւոր ծառայութիւններ մատուցանելով տարագիր Հայութեան: Ջինադադարէն վերջ վերադարձած էջմէ:

(Շար. 255)

(Շար. Ա. Էջէն)

նութեան Սենեակին վճիռին դէմ, որ արդարացի չէր գտած Տիւրըի արտաքսումը «ատիպոզական» ձեւով:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿի թրքական հիւպատոսարանին դէմ քոքթէյլ մոլոտով մը նետուած է Չորեքշաբթի, Յուլիս 17-ի առաւոտն, նիւթական վնասներ պատճառելով: Փարիզի մէջ ալ, Յուլիս 15ին, հարիւր Թուրքեր զրաւած էին Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլի զրասենեակները, բողոքելու համար Թուրքիա կիրարկուող բռնութեանց դէմ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի «ժողովրդական ճակատ»ը պառակտուած է ու անկախութեան կոմնակից թեւը կազմած է կոմիտէ մը որ պիտի կազմակերպէ «Ազգ. ճակատ»ը: Այս թեւին պարագլուխները՝ Մէմէտով, Կազիեւ ու Համիտով քննադատած են «Ժող. Ճակատ»ի ղեկավարութիւնը որ լուռ կը մնայ երկրին կրկին խորհրդային լուծին ենթարկուելուն: Ազրբէջանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն ալ որոշած է Սեպտեմբեր 8ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու ցոյց տալ նախագահ Մութալիբովը:

ԷՏԻԹ ՔՐԷՄՈՆ նոյն «վրան-բաց» ձեւով արտայայտուած է Յուլիսի սկիզբը, ամերիկեան Լ.Ց – Պի – Սի հեռատեսիլի կայանին տուած հարցազրոյցին ընթացքին: Եւ բան այդ կայանի աւանդութեան, կը հրապարակուին գլխաւորաբար դատայոյնց պարբերութիւնները: Այսպէս, վարչապետուհին կրկին հաչիւը մաքրած է ձախընդիններուն (չար լեզուները դիտել կու տան թէ Յուլիս 3-ին կատարուած այս հարցազրոյցը դիպուածով չէ որ հրապարակ կը հանուի Լոնտոնի 7-ներու ժողովին օրը) բսելով.– «Կ'աշխատին մրջիւնի պէս: Մրջիւնները չատ կ'աշխատին: Ո՛չ, չենք ուզեր այդպէս ապրիլ: Ըսել կ'ուզեմ փոքրիկ յարկաբաժիններու մէջ, 2 ժամ երթալ – գալով աշխատավայր երթալու համար եւ աւելի բարձր դիներով ներսը, քան՝ դուրսը: Կ'ուզենք պահպանել մեր արձակուրդները, ապրիլ մարդու պէս ինչպէս ապրած ենք»: Էտիթ Քրէսոն կ'ըսէ թէ մարդոց եւ կիներու սերտային արկածախնդրութիւններով ոչ ոք կը հետաքրքրուի: Նախագահ մը, օրինակ, թող լաւ նախագահ ըլլայ, մեծագործը չահեկան չէ: Գալով կին նախարարապետուհիի մը նշանակումին, Էտիթ Քրէսոն կը վստահեցնէ որ «ամէն տեղ կարելի է այլ մարդ մը փոխարինել բացի անձնական կեանքէն: Միակ տեղն է ուր անհրաժեշտ են»: Կրկին անդրադառնալով միասեռականութեան, կ'ըսէ.– «միասեռականութիւնը տարբեր է եւ լուռանցքային եւ աւելի տարածուած է անդլեւսաքսոն աւանդութեան մէջ քան՝ լատին աւանդութեան»: Կը մնայ սպասել Միթերանի յաջորդ մամուլի ասուլիսին, որպէսզի ներքոյը հիւսէ «յստակ» խօսող իր վարչապետուհիին, որ այս դնացքով, պատմութեան պիտի անցնի աւելի իր խօսքերով քան իր գործով:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ԼՔՒԻՓ» թերթը իր վրայ հրաւիրած է Թուրք մամուլին չանթերը. Յուլիս 12ի Թիւին մէջ ուր տրուած են Միջերկրականեան խաղերու արդիւնքները, Թուրքիոյ անունը փոխանակուած է «Հայաստան»ով: «Մէյլիյէթ»ի ներկայացուցած բողոքին պատասխանելով թերթին խմբագրապետը ըսած է թէ սխալ մը գործուած է եւ ներողութիւն խնդրած:

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓրԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 8 / 12)

ՀԱՅԵՒՍԵՐՊԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

15 տարիէ ի վեր սերտահայ գաղութի եւ Հայաստանի մշակ. ու բարեկամական կապերու վրայ կ'աշխատի լրագրող, Թարգմանիչ Բարսէն Սիմոնեան. անոր տուած տեղեկութեան համաձայն, այսօր Եուկոսլաւիոյ մէջ 300 Հայեր կ'ապրին որոնցմէ վերջին երկու տարուան ընթացքին Հայաստան այցելած են գաղութի ներկայացուցիչներ, գործի մարդիկ, մշակոյթի ու գիտութեան գործիչներ:

***

ՀԱՅԵՒԳԵՐՄԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Վարչապետի տեղակալ Վարդան Աւետիսեանի եւ տնտեսութեան պետական կոմիտէի փոխ նախագահ Աչոտ Սաֆարեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Գերմանիա այցելեց ու քննարկեց համագործակցութեան կարելիութիւններ, յատկապէս Հայաստանի մէջ ինքնաշարժերու վինութեան ասպարէզը զարգացնելու նպատակով: Մօտ ժամանակներուն փոխադարձ այցելութեան մը ընթացքին գերման մասնագէտները տեղւոյն վրայ կ'ուսումնասիրեն Հայաստանի արտադրական կարելիութիւնները:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վէնուան Հաթթայեան (Ծն. Սեսիլ Թապիկեան), Տիկին Թագուհի Աբրահամեան եւ պատկները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Յուլիս 21-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ պզտկանին՝

ՎԷՆՈՒԱՆ ՀԱԹԹԱՅԵԱՆ-ի

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՃԱՌՆ.– Ա. Քէչիչեան 100 Ֆր. ի պնահատութիւն Սարգիս Պողոսեանի նոյէ վերապրումներուն:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Երկու փոքր երախաներով երիտասարդ զոյգ մը –ամուսինը կ'աշխատի Քլէքթէյլի Henri Mondor հիւանդանոցը– վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, 2 սենեակ, յարմարութիւններով, միայն երկու տարուան համար:

Հեռաձայնել.–

43. 95. 08. 36

GRANDE FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
ET «MADAGH»

Inauguration et Bénédiction
des bâtiments rénovés

DU CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

par Monseigneur Norvan ZAKARIAN

DIMANCHE 21 JUILLET
à partir de 11 heures
à la Colonie Croix Bleue de Bellefontaine
A BELLEFONTAINE

— VENEZ NOMBREUX —

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car

DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Իր գահակալութեան 36-րդ տարեդարձին առթիւ, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ՎԱՉԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, համաձայն մեր եկեղեցական աւանդական կարգի, Սեպտեմբեր 29-ին, կիրակի օր, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, ՍՐԲԱԼՈՑՍ ՄԻՒՌՈՆ պիտի օրհնէ:

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ չնորհարեր այս արարողութեան ներկայ գտնուելու առիթ ընձեռելու համար, ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը հետեւեալ կարելիութիւններով.

Սեպ. 26-էն Հոկ. 3, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 6950 Ֆր.

Սեպ. 26-էն Հոկ. 10, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 8750 Ֆր.

Սեպ. 26-էն Սեպ. 30, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ուղիղ թռիչքով
վերադարձ Մոսկուայի ճամբով, սակ՝ 7100 Ֆր.:

Վերոյիշեալ գիները կը պարփակեն օդանաւին տոմսը, առաջին կարգի պանդոկ, demi-pension, յատուկ չրջապտոյտներ, ապահովագրութիւն, վիզա:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆը կը կազմակերպուի Փարիզէն SABERATOURS եւ Լիոնէն SEVAN համբաւոր գործակալներու գործակցութեամբ:

ՏԵՂԵՐը ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ: Վերջին պայմանաժամ՝ Յուլիս 31:

Արձանագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար դիմել Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 15, Ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8, հեռաձայն՝ 43-59-67-03:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք-Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդարու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% թէ.վէ.Ա. (տե՛ս փակադծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) եւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 19
VENDREDI
19 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.584 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.584

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

Մեր նախորդ թիւերով, լայնօրէն արձագանգած էինք այն վերջին որոշումներուն, որոնք ստուեցան Սահմանակերտի երեւան, նոր լուծում մը գտնելու համար Արցախի հարցին: Յուլիս 18-ին հրատարակեցինք Արցախի աշխատաւորական ներկայացուցիչներու Մայիս 16-ի յայտարարութիւնը եւ Յուլիս 16-ի Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի «Յայտարարութիւնը»: Կը մնար սակայն, Արցախի աշխատաւորութեան ներկայացուցիչներու նամակին (Յունիս 29) բնագիրը զոր կու տանք ստորեւ...

ԽՍՀՄ ՊՐԵԶԻԴԵՆՏ
ԸՆԿ. Մ. Ս. ԳՈՐԲԱՉՈՎԻՆ

Ցարգելի Միխայիլ Սերգիէվիչ,

ԼՂԻՄ-ի հասարակայնութեան բոլոր խաւերի ժողովը, վերլուծելով ստեղծուած իրավիճակը՝ փաստագրեց, որ բոլոր մակարդակների կառավարման մարմիններուն քազմաթիւ սխալները Լեռնային Ղարաբաղի հարցը մտցրին փակուղի: Դրան մեծապէս նպաստեց նաեւ փոխադարձ առնակատման խաղաբականութիւնը, երկխօսութիւնից հրաժարուելը:

Ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողովը տուեալ փուլում միակ ընդունելին է համարում փոխզիջումանաւորուածութիւնների ուղին, Ղարաբաղի հարցի լուծմամբ շահագրգռուող բոլոր մակարդակներ, այդ թւում միութենական, հանրապետական (Ադրբեջան, Հայաստան) եւ Լեռնային Ղարաբաղի խաղաբական ուժերի միջեւ բանակցութիւնները:

Առնակատման կուրսից երկխօսութեան ու բանակցութիւնների խաղաբականութեան անցնելու կապակցութեամբ 1991 թ. Մայիսի 16-ին հայկական համայնքի ներկայացուցիչների խաղաբական յայտարարութիւնը յետագայում արտացոլուեց մարզային խորհրդի գործադիր կոմիտէի ս. թ. Յունիսի 19-ի հմ. 1/63 որոշման մէջ:

Յատկ, երկխօսութեան կոչն անտեսուեց ոչ միայն Ադրբեջանի կառավարութեան, այլեւ Միութեան կենտրոնական իշխանութիւնների կողմից:

Մենք դիմում ենք ձեզ խնդրանքով՝ կազմակերպել ճգնաժամի վերացմամբ շահագրգռուած կողմերի բանակցութիւնները: Միաժամանակ խնդրում ենք կողմերին սահմանադրական խախտումներ թոյլ չտալու նպատակով միջնորդի դերը յանձնարարել իշխանութեան կենտրոնական մարմիններին:

Իր որոշման մէջ Մարզխորհրդի գործադիր Կոմիտէն հնարաւոր է համարում որպէս բանակցութիւնների հիմնական կոնցեպցիա ընդունել ԽՍՀՄ Գերագոյն Խորհրդի 1989 թ. Նոյեմբերի 28-ի եւ ԽՍՀՄ կառավարութեան բոլոր որոշումները:

Բանակցութիւնների ընթացքում անհրաժեշտ ենք համարում լուծել հետեւեալ հարցերը.

1. Իշխանութեան մարմինների ԽՍՀՄ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան 1989 թ. Յունուարի 12-ի որոշմամբ կասեցուած փոփոխութիւնների վերականգնումը, ինչպէս նաեւ բոլոր մակարդակների խորհուրդներում ընտրութիւնների յրստակ ժամկէտների սահմանումը:

2. ԼՂԻՄ-ին զուգահեռ, յարակից ադրբեջանական շրջանների ապառազմականացումը, տեղաբաշխելով ԽՍՀՄ ՆԳՆ ստորաբաժանումները Մարզի սահմանների երկայնքով:

3. ԼՂԻՄ-ի ներքին գործերի վարչութեան փոխիմացների վերականգնումն ամբողջ ծաւալով, նրա վրայ դնելով Մարզի տարածքում օրինակարգի պահպանութեան ապահովման պարտականութիւնը:

4. Անյապաղ դադարեցնել խաղաբական նկատառումներով մարդկանց հետապընդումը:

5. Վերացնել բոլոր կողմերի ԽՍՀՄ Սահմանադրութեանը հակասող որոշումները:

6. ԼՂԻՄ-ի շրջակայքում բնակչութեան կենսապահովման օբյեկտների շուրջ ընտեղծել անվտանգութեան գօտիներ:

7. Ապաշրջափակել Ստեփանակերտ - Գորիս աւտօճանապարհը, ապահովելով տրանսպորտային բոլոր միջոցների անվտանգ տեղաշարժը:

8. Մարզի տարածքից բռնագաղթուած բոլոր խաղաքացիներին վերադարձնել մշտական բնակութեան վայրերը: Վերականգնել Մարզում սահմանադրական *սթաթու-քուօ*:

9. Ապահովել Շահումեանի շրջանի բնակչութեան փիզիքական անվտանգութիւնը:

10. Կասեցնել զանգուածային միջոցներում ազգամիջեան կրքերի բորբոքումը:

Լեռնային Ղարաբաղի վերաբերեալ ԽՍՀՄ Սահմանադրութեանը չհակասող ընդունուած որոշումների բոլոր կէտերի անվերապահ կատարումը կարող է կայունացնել իրավիճակը տարածքաշրջանում:

Շուրջ 300ամեակ է Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչութիւնն իր քախտը կապել է Ռուսաստանի հետ եւ իր գոյութիւնը չի տեսնում ժողովրդավարութեան սկզբունքներով ձեւաւորուած միութենական Ֆետերացիայից դուրս, անկախ ամբողջ Անդրկովկասում ձեւաւորուող իրավիճակից:

Յոյսով ենք, որ խաղաղ բանակցութիւնների հիման վրայ Ղարաբաղի խընդրի ուղղութեամբ ԼՂԻՄ-ի հայկական կողմի բարի կամքի դրսեւորման նախաձեռնութիւնը կ'արժանանայ ձեր հաւանութեանն ու համակողմանի աջակցութեանը:

ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամաւոր՝
Հ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Ստեփանակերտի Խաղգործկոմի նախագահ՝ Մ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
Մարզգործկոմի նախագահի տեղակալ՝ Շ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Մարզգործկոմի կազմակերպական բաժնի վարիչ՝ Գ. ԲԱՔՈՒՐԵԱՆ
Մարզգործկոմի փախստականների հետ տարուող աշխատանքի բաժնի վարիչ՝ Լ. ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ
Ստեփանակերտի կոնտանատորների գործարանի բաժնի վարիչ՝ Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

⁂

Յուլիս 14-ի «Մոսկովեան Լուրեր» չբաթաթերթը կը գրէ, այս կապակցութեամբ, թէ Յուլիս 4-ին, Գորբաչով Լ. Ղարաբաղի բնակչութեան մէկ պատուիրակութիւնը ընդունած է եւ ողջունած Հ. Պօղոսեանի նախաձեռնութիւնը (յայտարարութիւն եւ նամակ) բանակցելու Ադրբեջանի հետ, բայց անմիջապէս չեշտած է կեդրոնի միջնորդութեան կարեւորութիւնը: Նոյն իրիկունն է որ Գորբաչով հրովարտակով կը վերցնէր Շահումեանի շրջանի «արտակարգ վիճակ»ի դրութիւնը (հետեւանքները ծանօթ են): Միխայիլ Շեվեկովով որ ստորագրած է այս թղթակցութիւնը կը գրէ նաեւ թէ նախագահական այդ հրովարտակին նախօրեակին Արցախի պատուիրակութիւնը հանդիպած էր Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լուկիանովի, ներքին նախարար՝ Պուկոյի, պաշտպանութեան նախարար՝ Եազովի: Այս տեսակցութեան ընթացքին, կ'աւելցնէ թղթակիցը.. «Դաշնակցային դեկավարները հասարակաց գործարք մը յայտնած են.. Լ. Ղարաբաղի հարցը կրնայ կարգադրուիլ եթէ Հայաստան Խորհ. Միութեան ծոցը մնայ»:

Բաւական սինիճ հաստատում մը, երբ պաղտնիք չէ որ 70 տարի է այդ ծոցն ենք եւ այդ ծոցը մտած օրերուն է որ Ղարաբաղը Ադրբեջանի չնորհուեցաւ:

Ճիշդ է, որ ինչպէս կարդ մը երեսփոխանները ալ դիտել տուած են Յուլիս 15-ի նիստին, Արցախի այս ներկայացուցիչները (ըստ ոմանց բնակչութիւնը զիրենք չի ճանչնար որպէս իրենց ներկայացուցիչները) յայտարարութիւնը, նամակը եւ Մոսկուա երթալը (Գանոսա երթալու պէս բան մը) բաւական նահանջողական ոգիէ մղուած է: Արկադի Մանուչարով որ խօսած է որպէս Արցախի երեսփոխանական խմբակի բանբեր դիտել տուած թէ Արցախի ներկայ վիճակը հեռուանք է Հայաստանի Խորհրդարանին հետեւողական քաղաքականութիւն չունենալուն այդ առընչութեամբ: Այդ ներկայացուցիչները, կ'ըսէ Մանուչարով, անոնք են -կուսակցական մեքենայի նախկին գործօն տարրեր- որոնք համակերպած են Արցախը Ադրբեջանի թողուլ: Իրեն համար միակ լուծումն է՝ Արցախը յայտարարել ինքնավար Հանրապետութիւն Դաշնակցութեան մէջ: Ջիլոմի քաղաքականութեան դէմ արտայայտուած է նաեւ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ, Գ. Խ.ի նախկին փոխ - նախագահ՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան:

⁂

Յուլիս 17-ին, կառավարութիւնը պրիֆինկի մը ընթացքին անդրադարձած է Արցախի կացութեան: Ներքին նախարար՝ Պաղտ Մանուչարեան յայտարարած է թէ կացութիւնը չատ լարուած կը մնայ Շահումեանի երեք գիւղերը՝ Բուղուխ, Էրքէջ եւ Մանաչիթ: Յայտնած է նաեւ թէ Ադրբեջանցիք խուճապի մատնուեր են իրար հայկ. քաղաքացիներու մարզումին: Պաղտ Մանուչարեան ճշդած է թէ իրար անդնելիք բան մը չկայ, ինչ որ կ'ըլլայ բնական հետեւանքն է վերջին դէպքերուն, դեռ կայ նաեւ պատանդներու պարագան եւ այդ ամբողջը պատճառ են որ Հայերն ալ ձեռնածալ չնըստին:

⁂

× Սէ - Տէ - Էմ-ի (Ընկերային Դեմոկրատներու Կեդրոն) երեք երեսփոխաններ՝ Ժ. Պառօ, եւրոպական Խորհրդարանի փոխ-նախագահ՝ Նիքոլ Ֆոնթէն եւ Լուսի երեսփոխան Ֆրանսուա Ռոշըլլուան, որոնք նոր վերադարձան Հայաստանէն, յայտնած են թէ Ֆրանսական կառավարութեան պիտի դիմեն որպէսզի բոլոր բարձրացնէ այն կեղեքումներուն համար, զորս հաստատած են տեղւոյն վրայ: 1000 Հայեր տեղահանուած, վռնտուած են իրենց հողերէն Ազերիներու կողմէ, կարմիր բանակին մեղսակցութեամբ: Ազերի բանտի մը մէջ ալ կը պտնուի լրագրող Յովհաննիսեան որ խօսած էր այդ մասին: Երեսփոխանները տեսնուած են տեղահանուած 1000 գիւղացիներուն հետ, որոնք Գորիս են (Հադրութի չրջանէն):

× Վարդան Յովհաննիսեանի պարագան անտարբեր չէր ձգած, չարաթներէ ի վեր համաչխարհային կարծիքը, բայց...: Նամակներ, դիմումներ Գորբաչովին, զանազան կազմակերպութեանց կողմէ (Փէն Քլէօպ, Լրագրողներու պաշտպանութիւն եւ ուրիշներ):

Նուվէլ տը Մոսքուն Յուլիս 14-ի իր թիւին մէջ կ'անդրադառնայ՝ «Ձերբակալուած, ապա՝ մոռցուած» խորագրին տակ: Յօդուածագրին է պուլկար հեռատեսիլի թղթակից՝ Զվետանա Պասկալեւա, որ Յունիս 14-ին արտօնութիւն ըստացեր է քանի մը վայրկեան ներկայ ըլլալու Յովհաննիսեանի մէկ հարցաքննութեան ու կը բերէ իր վկայութիւնը: Իր յօդուածը կ'եղրակացնէ ըսելով թէ դիտակից է այն պարտականութեան զոր ունի անոր հանդէպ, որպէս այն միակ անձը որ դինքը տեսած է 45 օրերու իր արդելափակումէն ի վեր եւ փոքր յոյս մը տուած:

Ադրբեջանի քննիչ մարմիններու եւ դատախազութեան համաձայն ան կապ պահողն էր Երեւանի ու Զայքէնդի դիւանատներուն մէջեւ. ապա այս ամբաստանութիւնը եւ առնուեցաւ ու միակ յանցանքը մնաց կեղծ անձնաթուղթերու գործածութիւնը: Աւելի կրնար մինչեւ երեք տարուան բանտարկութեան դատապարտել տալ զինքը:

Հայկական կողմին բացատրութիւնը այն էր թէ Վ. Յովհաննիսեան գացած էր նկարելու պաշարուած գիւղին մէջ ցանքի աշխատանքը: Հոն հասնելուն յաջորդ օրը Երեւան - Գեղաշէն թռիչքները արգիլուած էին ու հայ լրագրողը ստիպուած մնացած էր դէպքերու վայրը:

Ապրիլ 30-ին խորհ. բանակի եւ ազերի ՕՄՈՆ-ի զօրքերը անձնադրի ստորագման պատրուակով յարձակումի դիմեցին Գեղաշէնի վրայ. գիւղացիները 14 գինուոր պատանդ առին ու աւելի խիստ հակադարձութեան սպառնալիք կը նշանակէր: Վ. Յովհաննիսեան բանադնացի դեր կատարեց ու անոր միջնորդութեամբ գին-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԿԻՆՔԷՆ ԿՐԱԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջ)

Հ.– Ուժերը համախմբելու, ճոպի- մէ, կ'ըսուի որ ճոյնիսկ արտասահմանեան ապրանք կարելի է գտնել շուկաներու մէջ, ճիշդ է որ տարապայման գիներով: Ո՞ւրկէ կը հայթայթուին անոնք. ազնուական գոյութիւնը տնտեսական ճորահատատ դրութեան մը կամ յարաբերութիւններո՞ւ արդիւնք է թէ պատահական երեւոյթներու:

Պ.– Մայիսի դէպքերը բերեցին նրան որ ժողովրդի մօտ առաջացաւ մեծ հիասթափութիւն: Նրանք հիասթափուեցին իշխանութիւններից էլ, որովհետեւ տեսնում էին, – կոպիտ ասած– մեր անճարակութիւնը: Կատարւում էին դէպքեր Հայաստանում, բայց իրենք տեսնում էին որ այդ դէպքերի դէմ որեւիցէ բան անել մենք չենք կարողանում: Ի հարկէ որոշ բաներ արւում էին որոնք ժողովուրդը չէր իմանում եւ ժողովրդին ասելու բան չէր. բայց բացայայտ էլ էր որ շատ բան չենք կարողանում անել: Դա մի իշտ ներսում բերում է կուսակցական պայքարի սրացման. իրար մեղադրելու: Եւ այդ պայմաններում պէտք է ճիշդ անել ոչ թէ իրար դէմ դնալ, այլ պէտք է ճիշդ անել համախմբուել: Ճոպլիսին կառավարութիւնը դա մի քիչ ուրիշ բան է. Երբոր Ճորհրդարանում կուսակցութիւնները ամէնը իրենց կշիռները ունեն, լաւ այդ կշիռի, չի լինի որ մէկը միայն նախարարութիւնների բոլորը վերցնի. իրար մէջ պայմանաւորում են, առեղծում են: Ես դա կ'անուանէի ոչ թէ քոալիսիոն, այլ մի դուքէ համերաշխութեան կառավարութիւն: Եւ տարբեր կուսակցութիւններից մարդկանց ներդրաւելով կառավարութեան մէջ, ոչ թէ նպատակ ունէինք փրոֆեսիոնալիզմը բարձրացնել, այլ ես առաջարկում էի օրինակ առեւտրի նախարար նշանակել համայնավարներից: Առեւտրի նախարարութիւնը սերտօրէն կապուած է Մոսկուայի հետ. կոմկուսը ամէն չանք կը թափի որ այդ ապարէզը լաւ աշխատի: Օրինակ գաշնակցականներին ասէինք որ առողջապահութեան նախարարը դուք առաջարկէք: Իրենց դրսի կապերը եւլն. ունեն եւ արդէն ուրիշ պայքար կը մղեն. քաղաքական պայքարի մը մասը կը ծախսեն առողջապահութեան վիճակը լաւացնելու համար, որովհետեւ իրենց պատիւը դա է: Ռամկավարներին, ասենք թէ կարելի էր լուսաւորութիւնը տալ: Այդ ձեւով կարելի էր առեղծել մի կառավարութիւն ուր կուսակցութիւնները արդէն չհապրդըռուած կը լինէին օգնել իրենց ապարէզներին եւ ոչ թէ ընդհանուր պայքար տանէին իշխանութիւնների դէմ: Ես դա անուանում եմ «համերաշխութեան իշխանութիւն». տուեալ պահին երեւի նշանակութիւն ունի:

Հ.– Ըսիք նաեւ թէ Նախարարներու խորհուրդին եւ Գերագոյն խորհուրդին յարաբերութիւնները լաւ չդասաւորուեցան, ինչո՞ւ:

Պ.– Ամբողջ աշխարհում կայ օրէնսդիրի եւ գործադիրի հարց. մեր մօտ կայ նաեւ օրէնքի հարց: Օրէնքները իսկապէս յստակացած չեն: Կան գործեր, օրինակ երեսփոխաններին թւում է որ իրենք իրաւունք ունեն գալ եւ Նախարարների Ճորհուրդի նիստին մասնակցել: Նախարարները կարծում են որ դա պէտք չի ւորովհետեւ նիստը այդ դէպքում ուրիշ բնոյթ կը կրի. պէտք է ազատ խօսել եւ երեսփոխանների ներկայութիւնը կարող է խանգարել: Ցստակացած չէ թէ ինչ իրաւունքներ ունեն երեսփոխանները եւ ինչ իրաւունքներ ունեն նախարարները: Եւ դրա համար էլ են վէճեր առաջանում:

Հ.– Երկրին գլխաւոր մէկ խնդիրն է տնտեսական վիճակը. հակառակ որ ան հասարակաց է ամբողջ Միութեան, կը շահագործուի Հայաստանի իշխանութիւնը ճնշադատելու որպէս միջոց. միւս կողմէ, կ'ըսուի որ անկախութիւնը դա իսկապէս երկարատեւ, տարիների հոլովոյթ է որուեղ հանրաքուէն կարեւորը, վճռական քայլերը մէկն է, ոչ աւելին. դա պէտք է հասկանանք մենք եւ բաւականին լաւ հիմա հասկանում է նաեւ կենտրոնը: Ես համոզուած եմ որ Սեպ. 21–ին մեր ժողովուրդը կը պատասխանի «այո». հակառակ դէպքում դա կը նշանակի որ մենք ազգային արժանապատուութիւն ուղղակի չունենք: Որովհետեւ այդպիսի դէպք, ինչքան ինձ յայտնի է, եղել է միայն Փորթօ Ռիքոյում: Համաշխարհային պատմութիւնում եթէ մի ազգին հարցնում են դու ուզո՞ւմ ես անկախ պետութիւն, եւ նա ասի ոչ, ինձ թւում է այդպիսի ազգը իրաւունք չունի ապրելու:

Մեր պատասխանը կը լինի «այո», մենք այդ պատասխանի վրայ հիմնուելով կ'աշխատենք մեզմ, հաւասարաչափ քայլեր անել անկախութեան ճանապարհին. այնպիսի քայլեր որոնք հնարաւոր է դարձնում քաղաքական իրաւիճակը Ճորհ. Միութիւնում:

Յաւն այն է որ ժողովուրդին մանրամասն չի բացատրւում հանրաքուէի նշանակութիւնը, նպատակները եւ թէ ինչ հետեւանքներ կ'ունենայ հանրաքուէն: Այն հազարաւոր մարդիկ որոնք զբաղուում են քաղաքականութեամբ եւ դա հասկանում են, իրանց մօտ դա անհանդրտութիւն չի առաջացնում. բայց պարզ ժողովուրդը չի պատկերացնում. նրա թւում է որ Սեպտեմբերի 21–ին եթէ ասեն «այո», Սեպտեմբերի 22–ին մի ահաւոր բան է լինելու: Ձեն հասկանում որ ինչ որ կայ նոյն ձեւի չարունակուելու է: Բացատրական այդ աշխատանքը պէտք է մի քիչ լաւացնել:

Հ.– Մանաւանդ որ դեմ աշխատանք ալ կը տարուի:

Պ.– Այո, հակառակ աշխատողները լաւ են աշխատում, իսկ կողմ աշխատողները չկան. դա այդպիսի իրաւիճակ է առեղծել:

Հ.– Ձեր ժամանած վայրկեանին իսկ շեշտեցիք միասնականութեան կարեւորութիւնը եւ ըսիք թէ կ'ուզէիք հանդիպիլ գաղութի բոլոր հոսանքներուն: Հայաստանի ներկայ կացութեան մէջ ի՞նչպէս կ'արժեւորէք Սփիւռքը ուր կան միասնականութեան յայտարարութիւններ, կայ գանգուած մը որ գիտակից է թէ պէտք չէ խանգարել ներկայ իշխանութեան գործը եւ կայ նաեւ թեւ մը որ բացայայտ պայքար կը մղէ:

Պ.– Սփիւռքը մենք ասում ենք մի բառով, բայց Սփիւռքը տարբեր հոսանքների մեծ, խայտարղէտ մի խճանկար է եւ ընդհանուր Սփիւռքի մասին խօսելը բաւականին դժուար է: Աչնտեղ կան քաղաքական կազմակերպութիւններ, որոնց մէջ ներգրաւուած է Սփիւռքի մի չնչին մասը, բայց կան բազմաթիւ ոչ քաղաքական կազմակերպութիւններ, կան անհատներ եւ ընդհանուր իմ չիտմբ Սփիւռքի հետ բերել է այն եզրակացութեան որ բոլորն ուզում են օգտակար լինել Հայաստանի: Այս, կամ այն ձեւով:

Սփռուած լինելը մեր ճակատագիրն է. ես չեմ մտածում որ երբեւիցէ մենք կը դառնանք մի այնպիսի պետութիւն որ Հայերը բոլորը կը հաւաքուեն Հայաստանում: Մենք համաշխարհային ենք դառել մեր սփռուածութեամբ եւ դա առարկայական մի բան է եւ եթէ մենք կարողանանք համախմբել մեր ուժերը, տասնապատիկ աւելի հզօր ազգ մենք կը դառնանք:

Ինձ թւում է անկախ Հայաստանը Հայութեան կորիզն է. բայց Հայութեան ազգային խնդիրները միայն Հանրապետութեան հզօրութեամբ չէ որ պիտի լուծուեն, այլ ամբողջ Հայութեան համախմբուած հզօրութեամբ: Դա զեղեցիկ է հնչում. դուք որ Սփիւռքում էք ապրում ես գիտեմ որ դուք տեսնում էք այն հաքերը որ մենք հեռուից չենք տեսնում եւ ձեր մօտ հիասթափութիւն են առաջացնում, բայց երբեմն նկարը աւելի մօտիկից նայելը աւելի չի նպաստում նրա որ նկարը աւելի լաւ է հակացւում: Այս պատճառով ինձ թւում է որ համաշխարհային ազգ լինելու եւ ուժերը համախմբելու մտքերը հիմք ունեն եւ բոլոր չանքերը պէտք է այդ ուղղութեամբ թափել: Այստեղ մեծ նշանակութիւն ունի թէ Հայաստանի իշխանութիւնները ի՛նչ դիրքորոշում կ'ունենան քաղաքական տարբեր հոսանքների եւ Սփիւռքի նկատմամբ: Ինձ թւում է պէտք է լինենք չատ հանդուրժողական, չատ համբերատար: Դա դժուար աշխատանք է որը քայլ առ քայլ պէտք է կատարել, իրար հանդէպ վստահութիւնը ամրացնել եւ կարենալ միասին դործ անել:

Հ.– Իշխանութեան դէմ պայքարը որ ընդհանուր ձեւ ունէր, ուղղուած ըլլալով յատկապէս Լ. Տէր–Պետրոսեանի եւ ՀՀՇ–ի դէմ, վերջին օրերուն հետաքրքրական փոփոխութիւն մը կրեց. տարուած պայքարէն ձեր անձը անջատելու երեւոյթի մը վկաները եղաւիք: Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ շրջան մը բացած «Ղարաբաղ» Կոմիտէի միասնութիւնը պահպանելու այս չանիքին դէմ այն տպաւորութիւնը կ'ունենանիք այսօր թէ այդ պայքարի թիրախէն կ'առանձնացուիք ու ընդհակառակն, կը ներկայացուիք որպէս բոլոր առաւելութիւնները համախմբած բացառութիւն. ի՞նչ կ'ըսէք այս մասին:

Պ.– Նախ եւ առաջ ես նոր եմ իմանում դա երեւոյթի մասին: Իմ դժբախտութիւնը ու երջանկութիւնը այն է որ ես հիմա մամուլ չեմ կարդում. իմ օրենսդիրը ինձ բերում է համաշխարհային մամուլից այն տողերը որոնք նշանակութիւն ունեն տնտեսական կամ քաղաքական որոշումները ընդունելու համար: Դրա համար ես չեմ իմանում ո՛ր կուսակցութիւնը ինչ է ըրել, ինչ են ըրում թերթերում. եւ դա բերել է նրան որ ես բոլորին լաւ եմ վերաբերւում: Ինձ ասում են թէ իմ մասին այսպէս են գրել կամ այնպէս, բայց ես չեմ կարդում եւ դա իմ մօտ զգացմունքային բան չի առաջացնում:

Առանձնացումը... ի հարկէ «Ղարաբաղ» կոմիտէն բաղկացած էր տարբեր անհատներէ որոնք համախմբուած էին նոյն դաղափարների չուրջը, բայց անհատական տարբերութիւնները կային: Ամէն մի արհեստական ընդդիմադիր առանձնայատկութիւնների, ես գտնում եմ որ շատ վատ արդիւնք կարող է ունենալ եւ այն ինչ որ կատարւում է եւ քննադատութիւն, է՛ւ ինքնաքննադատութիւն, չարժի որ ուրիշները օգտագործեն նոր հեղքեր առաջացնելու համար:

Ես չեմ գտնում որ Հայաստանում պայքար է գնում իշխանութեան համար:

Ես գտնում եմ որ իշխանութիւնները, որոնց թւում կառավարութիւնը, որի դեկավարը ես եմ, այս ամիսների ընթացքում ի հարկին թերութիւններ թոյլ է տուել. բաներ կան, կարելի էր կանխատեսել, աւելի լաւ անել, չի արուել. բայց ճակատագրական չեն եղել թերութիւնները որովհետեւ չեմ կարծում որ մենք մեր ազգային նպատակները հետապնդելով կարող էինք այնպիսի քայլեր անել որ հապէս աւելի լաւ վիճակում գտնուէինք:

Հիմա եթէ դանք նախագահական ընտրութիւններին, ես գտնում եմ որ, Հայաստանի համար մեծ նշանակութիւն կ'ունենայ եւ՛ միջազգային ասպարէզում, եւ՛ Ճորհ. Միութեան ներքին կեանքում, եթէ մենք ունենանք ամբողջ ժողովրդի կողմից ընտրուած նախագահ: Դրա մասին ես չի որ առաջինն եմ ասել, Պ. Հայրիկեանը ասում էր, դա յայտնի միտք էր: Ինձ թւում է որ դա կարելի էր իրականացնել աւելի չուտ: Հիմա արդէն ես վախենում եմ. կը գերազանցի աւելի ուշ իրականացումէր: Ձեր այդ նշած պատդանները ցոյց են տալիս թէ ինչքան վտանգաւոր է այսօր այս պայմաններում ընտրութիւն կատարելը:

Ընտրութեան ժամանակ միշտ ոչ թէ համագործակցութիւն է առաջանում, այլ ընդհակառակը, ցանկացած երկրում առանձնանում են ճաքեր: Հիմա երբ բաւանջանում են ճաքերը: Հիմա երբ բաւանջանում են ճաքերը: Հիմա երբ բաւանջանում են ճաքերը

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԴՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ԲԵՐՔԱԲԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ր.

Ջրեւ էր. Հայաստանի ձմեռը: Երեւանի մէջ, ամէն կողմ ճերմակ էր: Ջերմաստիճանը կ'արձանագրէր – 12էն մինչեւ – 20: Բիւրեղացած սառոյց, Արարատէն հասնող ցուրտն ու քամին կ'ընդարմացնէին մեր անդամները եւ անչարժութեան կը մատնէին զանոնք: Սառն օդը կը ծակծկէր մեր թոքերը եւ մեր չունչին զոլորչին, ծխախոտի ծուխի պէս, կը պղտորէր մեր տեսողութիւնը: Դժուարացած էր երթեւեկը՝ քաղաքին սառած ճամբաներուն վրայ: Ձիւնին տակ, երկար կը սպասէինք ինքնաշարժ մը կամ թրոլէյպիւս մը գտնելու համար: Իսկ տուներուն մէջ, նո՛յնքան ցուրտ էր, որքան դուրսը: Տաքնալու համար, մէկ միջոց կար... անկողիններուն մէջ դամուած մնալ երկար ժամեր բուրդէ ծածկոցներով փաթթուիլ, տան մէջ աշխատելու պահուն: Ամէնէն ահռելին՝ նորածիններուն ու փոքրիկներուն վիճակն էր, որոնք առանց ջերմութեան եւ տաք ջուրի, կը սարսային ու կը դողդողային: Զուգման պակասը դպրոցներուն ստիպեց փակել իրենց դուռները ու երախաները ղրկել տուն՝ ամբողջ երկու ամիս: Վանի ալանիւթի տաղնապը օր լսա օրէ կը ծանրանար Հանրապետութեան մէջ:

Ադրբէյեան փակած է ճանապարհները:

Շրջափակումէն յառաջացած սառեալ եւ սովամահութեան դաշտաիարը կը չարչրկէր միթքերը, յուսահատութեան մատնելով բոլորը...

Ձմեռը անցաւ կերպով մը...

Հրաւէր ստացած էինք Իջեւանի Բերքաբեր գիւղին զեկավարներէն, հոն վերակառուցուող եկեղեցիին հսկողութիւն կատարել իր հեղինակներուն կողմէ: Միայն Մայիսին էր որ հիմնարկին մեքենաւորը կրցաւ չարչարանքով այնքան մը պենզին գտնել, որ կարենար մեզ հասցնել մինչեւ Բերքաբեր ու վերադարձնել (400 քմ.):

Երեւան դեռ ձիւներու տակ էր, մինչդեռ Իջեւան, ուր թէեւ ծառերը մերկ էին, բայց կլիմայով բարեխառն այս գոտիին մէջ, օդը չատ մեղմ էր ու գաշտերը թեթեւ անձրեւներով թարմացած: Մեր ծրագիրին մէջ կար նախ այցելել Իջեւան քաղաքի ԺԸ. դարու Ս. Փրկիչ պաղիլիքատիպ եկեղեցին, ապա, առաւօտուն շարունակել դէպի Բերքաբեր: Անցած 70 տարիներուն, այդ եկեղեցւոյ գմբէթը վար առնուած էր եւ անիկա ծառայած էր իբրեւ... պահեստարան եւ պահուած՝ չատ վատ վիճակի մէջ: Երբ Ջանին կառավարիչները կ'ուզէին զայն վերանորոգել ու զարձնել դործօն եկեղեցի: Տախտակը, որ կը կրէր վերականգնուած եկեղեցիին դունաւոր հեռանկարը (փերսփեքթիւ) մեր հետ առինք, տեղւոյն վրայ բացատրութիւն մը ընելու համար դծուածքին ու կանդունին մասին:

Փակ «պահեստարահին» առջեւ, քարէ նստարաններուն վրայ, քանի մը տարեցներ արեւուն ջերմութիւնը կ'ամբարէին: Մօտեցանք եւ դիմեցինք իրենց յիշողութեան, որպէսզի կարենանք մեր հարցերը լուծել ու ամբողջացնել գծագրին վրայ ճակատներուն կարգ մը հարցական ու պակաս կէտերը:

Ցանկարծ էլեկտրական հոսանքէ մը ցնցուածի պէս՝

– Սա մեր եկեղեցին է, իր գմբէթով, – ըսաւ ծերունի մը ու դնաց 50–60–70 տարի առ...

– Ձիւղ է, այստեղ կամարներ կային, պատուհանին չուրջ...

– Այստեղ էր աղբիւրը, ճի՛շդ այստեղ, կը մկկտեղուէինք նրա չուրջ...

– Աչքար մը կար այստեղ, ճիշդ է...

– Ես ի՞նչ լաւ բան եմ արել, տղայ ջան, մեռնեմ արեւիդ ես դո՞ւ ես գծել...

Հեղինակ – ճարտարապետին՝ Գագիկին չուրջ հաւաքուեցան Թաղին բնակիչները, մէկը միւսը կանչելով, եւ քանի մը վայրկեանի մէջ, եկեղեցւոյ բակը դարձաւ հաւաքատեղի:

Մտքերու մէջ վերականգնած եկեղեցին հոգի առաւ ու կենդանացաւ: Կոչնակը կը հնչէր արդէն, որպէսզի իջեւանցիք մոռնային նոր ու հին ցաւերը, վերականգնէին իրենց հաւատքը եւ այն ինչ որ զիրենք պիտի մէկտեղէր մէկ գմբէթի տակ, միասնաբար պայքարելու եւ զոյատեւելու համար:

Կը մնար այցելել Ս. Խաչ մատուռը, որուն վերակառուցման նախագիծը ես կը պատրաստէի, եւ չափագրութեան քարտէսներուն վրայ աւելցնել պակաս մնացած չափերն եւ նօթագրութիւնները: Շատ հսկայ ընկուզենիներու ճիւղերուն մէկ կորսուած էր ԺԹ. դարու այս փոքրիկ յուշարձանը: Արձանագրեցինք մեր վերջին նկատողութիւնները եւ մայրամուտին, նոր սկսած մեղմ անձրեւին տակ, արագ քայլերով չտապեցինք չրջկեդրոն: Անձրեւին մեծ կաթիլներուն տակ, 45 վայրկեանէն, կխտաթաթախ, հասանք հիւրանոց: Դիւրին չեղաւ երկու ապատ սենեակ ունենալ, որովհետեւ բազմայարկ հիւրանոցը կիսով լեցուն էր... Կիրակի առաւօտ, Սուտգայիթէն եւ Բաքուէն հասած զաղթականներով:

Երեկոյեան, պանդոկին հիւրասրահին մէջ, «չէնքի բնակիչներէն» մաս մը մեր չուրջ հաւաքուեցաւ դրուցելու համար, երբ լսեցին արեւմտահայերէն խօսակցութիւնս: «Ձեր երկիրի Հայոց վիճակը ինչպէ՞ս է», եղաւ իրենց կարեւորագոյն հարցումը: Ցետոյ, անոնք ցաւով պատմեցին իրենց տառապանքը, արցունքով յիշեցին հարազատներու կորուստը եւ կալուածներու բռնարարումը՝ երկու տարի առաջ...

Առաւօտուն, պայծառ երկնքի տակ, Բերքաբեր մեզ կը սպասէր: Մօտաւորապէս 20 քմ. Իջեւանէն դէպի հիւսիս, Ադրբէջանի սահմանակից Ջողաս լիճին նայող այս դիւղը ի դուր չէն կոչած Բերքաբեր: Կլիման մեղմ, հողը՝ ջրառատ եւ բերրի, այս փոքրիկ դիւղին պաղտոտ ծառերուն ծաղիկներուն բուրմունքը կը մատնէր իր բերքին առատութիւնը: Պատուղներու արտադրման գործարանին չատ մօտ, դիւղին ճիշդ կեդրոնը, բլրակի մը վրայ, ԺԸ. դարու եկեղեցիի մը աւերակներուն հետքերով, նոր եկեղեցիին հիմերը դրուած էին արդէն, եւ պետնի մակերեսէն բարձրացած՝ կառուցուելիք սիւներուն երկաթէ ճողերը: Բարձրահայեաց հարթակի մը վրայ խարսխուած իր իւրայատուկ դիրքով եկեղեցին կը տիրապետէր Ադրբէջանի սահմանային հողերուն: Այս դիրքի ընտրութիւնը կը հետեւէր երեք կողմերէն անմատչելի, միայն մէկ անցքով ապահովուած, մեր առաքելական կոթողներուն օրինակին, միայն անոր մանրատիպն էր:

Ռադմիկ, հեղինակ «Ճարտարապետը» ստուգեց գործին ճշդրտութիւնը եւ չինարար վարպետ Նորայրի հետ լուսանցուեցան կառուցողական կարգ մը հարցերու չուրջ, յետոյ խօսեցան չինանիւթերու հայթայթման դժուարութիւններուն մասին: Ուրկէ՞ ճարել կրաքարը (սիման) նաեւ՝ երկաթը, եւ ի՞նչպէս տեղափոխել զանոնք չինութեան վայրը, չրջափակումի այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, երբ վառելանիւթի տաղտկալի պակասը չատ սուր է: Շինարարը բացատրեց թէ կացութեան հետեւանքով, չինութիւնը չատ դանդաղած էր, իսկ այդ քանի մը չաբաթները՝ գրեթէ ամբողջութեամբ կանգ առած: Մեզի միացաւ դիւղխորհուրդի նախագահը, որ նախօրօք տեղեակ պահուած էր մեր այցելութեան:

Աշխատանքի աւարտին, ան մեզ հրաւիրեց իր համեստ տեղանին հիւրերը ըլլալու, նչելու համար եկեղեցիին հիմնադրութիւնը: Ան ցաւ յայտնեց որ, հայկական աւանդութեան եւ սովորութեան համաձայն, պիտի չկարենար մեզ ընդունիլ իր օճախէն ներս, որովհետեւ իր տղուն մահէն ետք, ուխտած էր ուրախութեան հաւաքոյթներ չունենալ իր երդիքին տակ...: Ան պատմեց թէ Բերքաբերի եւ դիմացի ադրբէջանական դիւղի միջեւ ընդհարումներէ եւ լարուած վիճակ մը եւս որ չաճախակի երեւոյթ էր վերջին չրջաններուն, երբ տասարդ 20 տարեկան տղան անհետացած է: Քանի մը օր ետք, Ադերիներու կողմէ անոր խոչտանգուած դիակը գտնուած է Ջողաս լիճին մէջ...:

ՆԱԶԱՐԷԹ ՍԱՆՃԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆառասուն օր առաջ, մեզմէ յաւէտ հրաժեչտ առաւ Նազարէթ Սանճեանը: Ցուլիս 7–ին, Լիոնի Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, կղեմէս Վրդ. Մալճեանի ձեռամբ հոգեհանգստեան պաչտօն կատարուեցաւ իր թարմ յիչատակին, ապա՝ հոգեճաչ մը տեղի ունեցաւ միացեալ կազմակերպութեամբ Լիոնի եւ Վալանսի ՀԲԸՄ–ին: Պատուոյ սեղանին չուրջ էին Նորվան Եպիսկ., կղեմէս Վրդ., Սանճեան ընտանիքի անդամներ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.Ի նախագահ՝ Լեւոն Քէպապճեան: Սեղանապետ՝ Անդրանիկ Քէչիչեան, Հ.Բ.Ը.Մ.Ի կեդր. Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, հրաւիրեց Նորվան Եպիսկ.ը, կղեմէս Վրդ.ը, Պ. Լ. Քէպապճեանը ողբակոչեցին հանգուցեալին յիչատակը: Ինչպէս արդէն Վաղինակ Մխիթեան յիչած էր այս նոյն սիւնակներուն մէջ, ան ամէն առթիւ իր առատաձեռն օժանդակութիւնը բերած է Լիոնի մեր դաղութին հոգեւոր թէ աչխարհական հաստատութեանց և ընդհանրապէս ազգօգուտ բոլոր ձեռնարկներուն: Տիկին Հ. Քէչիչեան երդեց «Կռունկ»ը եւ հաւաքոյթը վերջ դտաւ հոգեւոր հայրերու աղօթքով:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

– Մենք պիտի կանդնեցնենք մեր եկեղեցին՝ թշնամիին ճիշդ դիմացը ու կոչնակը հնչեցնենք դիչեր–ցերեկ: Մեզի չի վախցներ ո՛չ Թուրքին փամփուչտը ո՛չ ալ իր լարած ծուղակները: Հայը չի ճըդեր – հեռանար իր հողերը: Մեզի համար մեծ նչանակութիւն ունի այս եկեղեցիին ... վերականգնումը, այն իմաստով որ բերքաբերցին, ի տես այս երեւոյթին, կը մնայ կառչած իր հողին, իր պարտէզներուն եւ իր պատուական բերքին: Ան կը մնայ տէրը իր դիւղին եւ եկեղեցիին, աւելի ամրացած հաւատքով ու զօրաւոր կամքով:

Գիւղապետը այսպէ՛ս կ'ուզէր լուծել տղուն վրէժը...

Կը մնար հարթել չինանիւթ ապահովելու հարցը, որպէսզի աչխատանքները աւելի արագ ընթանային:

Այդ հրաւէրը եղաւ ուխտի հաւաք մը, Իջեւան քաղաքի ճարտարապետը, նաեւ հաւաքական բնակելի չէնքերու կառուցման պատասխանատուն, Բերքաբերի դիւղապետը, եկեղեցիին ճարտարապետը, վարպետ չինարարը եւ իր օգնականները ուխտեցին, ամէն զոհողութիւն յանձն առնելով, «ճարել» պակաս չինանիւթերը եւ իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեան մարզին մէջ տալ իր առաւելագոյնը, ամրացնելու համար դիւղացիին հաւատքն ու կեանքը իր հողին վրայ: Հեղինակները պատրաստ էին հետեւելու աչխատանքին ընթացքին: Ռադմիկ խոստացաւ, վառելանիւթի տաղնապը չդրնականելու պարագային, ամրան քանի մը ամիսները տեղափոխուիլ Բերքաբեր, մօտէն հսկելու համար չինութեան:

Սկսած տեղւոյն պատասխանատուներէն մինչեւ նախագիծը մչակողը, պատհիւսողն ու քարտաչը, բերքաբերցին, իջեւանցին եւ երեւանցին, ձեռք ձեռքի, դիտակցութիւն ցուցաբերեցին միասնաբար յանձնառութիւն վերցնելու եւ նուիրուելու այս գործին, որպէսզի հայ դիւղ մը չցրուի եւ մնայ կանգուն ու պատնէչ:

Այսօր, հոն՝ աչխարհին կողմէ մոռցուած այդ անկիւնին մէջ, հայկական դիւղ մը, ան մը Հայութիւն կը յամառի հաւատաւոր կերպով կառչած մնալ իր պապենական ժառանգութեանց եւ իր ոճով պայքարիլ ու վրէժ լուծել իր զաւակները առեւանգող ու սպաննող դինք ցրուել փորձողներէն...:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Հայագիտական – բանասիրական – գրական
հանդէս

Թիւ 1 – 2, 1991

Հրատարակութիւն Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան:
Ս. Ղազար, Վենետիկ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԱՄՓՓԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Յունիս 22–ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, կրթարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մանկապարտէզի տարեվերջի հանդէսը, բազմաթիւ ծնողքներու ներկայութեան:

Ցօսք առաւ, նախ, հանդիսավար Տիկին Արուսեակ Տէմիր, որ ողջունելէ ետք ծնողքները, ըսաւ. « Այսօր բոլորս հաւաքուած ենք այստեղ, միասնաբար վայելելու ամբողջ տարեշրջանի մը ընթացքին մեր ուսուցչուհիներէն կողմէ տարուած աչխատանքին արդիւնքը: Ուրախութիւն է տեսնել աչակերտները եւ մեր զաւակները բեմին վրայ, մայրենի լեզուով կատարուած արտասանութիւններով, երգերով եւ տրամախօսութիւններով»:

Ապա հանդիսավարը հաղորդեց, թէ 1990–91 տարեշրջանին, մանկապարտէզը ունեցած է 81 աչակերտներ, բաժնուած չորս դասարաններու միջեւ եւ թէ, այս տարուան շրջանաւարտներուն թիւը կը հասնէր 25–ի:

Այնուհետեւ սկսաւ գործադրուիլ յայտագիրը: Մէկ եւ հողջոյ դասարանի աչակերտներուն կողմէ կատարուեցան երգեր եւ արտասանութիւններ. «Մանկապարտէզ», «Սիրուն Գարուն», «Հայաստան Աչխարհ». խմբային արտասանութիւններ՝ «Հայաստան», «Հայ Լեզու» եւ «Շատ կը սիրեմ հայ լեզուս»:

Մէկ դասարանի աչակերտները ներկայացուցին. «Թիթեռնիկներու Պարը», կոկոն դասարանի աչակերտները՝ «Շերբամի Պարը» եւ հողջոյ դասարանի կողմէ՝ «Ուլիկը» տրամախօսութիւնը եւ «Նաւաստիներու Պարը»: Անոնք Ֆրանսերէնով երգեցին «Cadet Rousselle», «Colchiques dans les prés», ծաղիկ դասարանի աչակերտուհիներէն Մարալ Խոզկիւլիւլիւ եւ Թալին Պալըգճեան ներկայացուցին «Գեղջկուհին ու քաղաքացին» տրամախօսութիւնը, որու ընթացքին իւրաքանչիւրը դովքը հիւսեց յօրդորարար իր դիւղին եւ քաղաքին:

Ծաղիկ դասարանի աչակերտները հաւաքաբար ներկայացուցին «Վարդանանց Հերոսամարտը» հարց ու պատասխանի ձեւով, դլխաւորութեամբ Թադէ Կարապետեանի՝ «Վարդան Զօրավար» և Փանոս Թորոսօղլուի՝ «Ղեւոնդ Երէց»: Կենդանի պատկեր մըն էր որով մեզի կը ներկայացուէր Վարդանանց դիւցազնամարտը: Հակառակ իրենց փոքր տարիքին, աչակերտները ապրումով արտասանեցին, խօսեցան եւ երգեցին, հաղորդակից դարձնելով ներկաները Վարդանանց խորհուրդին ու արժանացան երկարատեւ ծափահարութիւններու:

Ծաղիկ դասարանէն Թալին Զապունեան ընորհալիօրէն կատարեց հայկական մենապար մը:

Ապա Ծաղիկ դասարանի չրջանաւարտները բեմ բարձրացան ստանալու իրենց վկայականները: Տպաւորիչ էր անոնց խմբովին կատարած «ուխտը»: «Մենք, –կ'ըսէին անոնք,– կ'ուխտենք լաւ սորվիլ մեր մայրենի լեզուն եւ մեր ազգի պատմութիւնը, բայց պահել մեր հայկական վարժարանները, պայծառ պահել մեր եկեղեցիներն ու մչակութային օճախները, հաւատարիմ մնալ մեզի ժառանգ ձգուած մեր սրբազան աւանդութիւններուն ու ամէն գնով պաչտպանել մեր ազգային արժէքներն ու անժամանցելի իրաւունքները:

Վերջաւորութեան աչակերտները Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեանի ձեռամբ ստացան իրենց վկայականները:

Ան իր փակման խօսքին մէջ նախ իր դնահատանքը յայտնեց մանկապարտէզի ուսուցչուհիներուն, անոնց տարած նուիրեալ աչխատանքին, որուն խօսուն ապացոյցը այսօրուան դեղեցիկ հանդէսն է: Դնահատեց նոյնպէս հոգաբարձութեան եւ կրթական մարմնին տարած աչխատանքը, որոնք ամբողջ տարեշրջանի մը ընթացքին ամենայն բծախնդրութեամբ հսկեցին եւ աչխատեցան Ս. Մեսրոպ կրթարանի բարօրութեան համար: Ապա ան համառօտ կերպով անդրադարձաւ Ս. Մեսրոպ Մաչտոցի դերին, յիչեցնելով որ ան հիմնադիրը եղաւ «Հայ մչակոյթի Թագաւորութեան: Թագաւորութիւն մը որ մեզ պահեց պատմութեան մեզի պարտադրած փոթորիկներուն դէմ»:

Հանդէսը փակուեցաւ Պահպանիչով: Ապա տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւնը որ առիթ ընձեռեց ծնողքներուն եւ ուսուցչուհիներուն իրարու հանդիպելու եւ դրուցելու դպրոցի ապագայ ծրագիրներուն մասին:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

(Շար. Ա. Էջէն)

ոուրները ազատեցան: Գիւղը զբաւէլ եաք ՕՄՈՆ-ականները բոլոր եկուորները պինեալ տարր սկսան համարել. իսկ գիւղացիները փորձեցին հայ լրագրողը իրենց հետ գիւղէն հանել, այնպէս ձեւացընելով թէ ան տեզացի Վլադիմիր Կարապետեանն է:

Պուլկար լրագրողուհին Ազգրեջանի իշխանութիւններէն յամառօրէն կը խնդրէ հանդիպում ունենալ իր պաշտօնակիցին հետ ու արտօնութիւն կը ստանայ Յունիս 14-ին ներկայ ըլլալու Գանձակի բանտին մէջ անոր հարցաքննութեան: Քննիչներու հսկողութեան տակ տեղի ունեցած հանդիպումին 23ամեայ հայ լրագրողը կը խնդրէ միայն որ անկախական դատավարութիւն կատարուի իր մասին:

Պուլկար լրագրողուհին միջազգային հանրութեան ուշադրութեան յանձնելով Վ. Յովհաննիսեանի պարագան, կոչ կ'ուղղէ իր գործընկերներուն որ զօրավիգ կանգնին անոր, այն համոզումով որ վաղը իրենցմէ ոեւէ մէկը եւս կրնայ նոյն պայմաններուն մէջ գտնուիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆի մէջ, Մարքսէն եաք մարքսիզմն ալ թաղուեցաւ, Յուլիս 17-ին, զոնէ այս է Ֆրանսական մամուլին եւ ընդհանրապէս Թղթակիցներուն տպաւորութիւնը, Գորբաչովի ըրած զիջումներէն եաք: Խորհրդային զեկավարը գոհ վերադարձած է Մոսկուա: Գիտէ որ 7-ները 8 չեզան, այլ միայն՝ 7 առաւել 1, այսինքն ընկերակից անդամ միայն, ոչ լրիւ անդամ: Ինք խոստումներ ըրաւ, միւսներն ալ, առայժմ խոստումներ ըրին եւ դրամ չտուին: Համաձայնագիրը վեց կէտերէ կը բաղկանայ: Առաջին չորս կէտերը կը վերաբերին Խորհ. Միութեան անդամակցութեան Ի-Մ-Ի-ի (Ֆոն Մոնեթէռ Էնթէրնասիոնալ) եւ Համաշխարհային դրամատան, ընկերակից անդամի յատուկ կանոնադրով մը, միջազգային չորս հիմնարկներու հետ (Ի-Մ-Ի, Համաշխարհային դրամատուն, Օ-ՄԷ-ՏՀ-Ը, ՊԵՐՏ) զործակցութեան ամրապնդման, թէքնիք օժանդակութեան զարգացման եւ Խորհ. Միութեան առեւտուրի վերահաստատման Արեւելեան Եւրոպայի իր զրացիներուն եւ արեւմտեան երկիրներու հետ: Երկու վերջին կէտերը կը վերաբերին Լոնտոնի այս ժողովին որոշումներու կիրարկման, այլ խօսքով եօթները պիտի ստուգեն որ Գորբաչով չանձնառութիւնները կը կատարէ՞: Խոստացած է արագացնել բարենորոգումները եւ ապագինումը: Յուլիսի վերջ Պուշ Մոսկուա կ'երթայ: Լիպերալիոնի մէջ, Զելոսլովաքիոյ նախագահը՝ Վ. Հավէլ կը զրէ թէ իրենց օգնելու լաւագոյն ձեւը կը կայանայ Խորհ. Միութեան օգնելուն մէջ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ անտեսութիւնը չարունակած է իր անկումը 1991-ի առաջին վեցամսեայ ըստ վիճակագրութեան պետական Կոմիտէին: Անցեալ տարուան բազդատմամբ «ազգային գուտ արտադրութիւնը» 10% նահանջ արձանագրած է, ճարտարարուեստը՝ 6,2%, քարիւղ եւ կազ՝ 10-էն 12%, ածուխ՝ 21%, Պետութիւնը պարտաւորուած է 37% զեղչել առեւտրական իր փոխանակութիւնները:

Պ. կարպիս Դանիէլեան եւ զաւակները՝ Էվ, Սանտրին, Վերոնիք եւ Լիւսովիք, Տէր եւ Տիկին Արամ Մոզեան, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յատուկ կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծհօր՝

ՈՍԿԱՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 19, ժամը 17·30-ին Արնաուվիլ - լէ - Կոնէսի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Աբձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեու սակագինը

Մահագդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանառւք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ապկերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագիծ մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Երկու փոքր երախաներով երիտասարդ զոյգ մը –ամուսինը կ'աշխատի Բրէթէյլի Henri Mondor հիւանդանոցը– վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, 2 սենեակ, յարմարութիւններով, միայն երկու տարուան համար:

Հեռաձայնել.–

43. 95. 08. 36

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները.

Պ. Բընէ Զաքըճեան 300 Ֆր., Տիկին Տ. Մրճեան 100 Ֆր., Տիկին Հաճեան 100 Ֆր., Տիկին Քոլէթ Ոսկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էլիզ Սինանեան 150 Ֆր., Պ. Ճարութիւն Քէչեան 5000 Ֆր., Տիկին Նուարդ Սարաֆեան 150, Պ. Վահէ Թուրնաքըզեան 100 Ֆր., Պ. Տարօն Սարհատեան 500 Ֆր., Պ. Մարք Զէլվէյեան 700 Ֆր., Տիկին Վայանթին Մուրատեան 200 Ֆր., Պ. Ալեքսանտր Ակոբֆ 100 Ֆր., Պ. Արամ Աչճեան 100 Ֆր., Պ. Մէհէլ Յակոբեան 1·000 Ֆր., Տիկին Թոմանեանէրեան 100 Ֆր., Տիկին Նելլի Գրիգորեան 100 Ֆր., Պ. Փօլ Լէպլէպճեան 200 Ֆր., Պ. Ժիլպէր Պապանեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճէյմս Զամիչ 200 Ֆր., Տիկին Մարի Քիւրքճեան 500 Ֆր., Պ. Ա. Գապանճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալտաչ Զոլոյեան 100 Ֆր., Օր. Լիւսի Տաւիտեան 300 Ֆր., Տիկին Անրի Ֆուճրուա 100 Ֆր., Օր. Իրէն Յակոբեան 250 Ֆր., Տիկին Վ. Հէքիմեան 100 Ֆր., Պ. Խորէն Գասապեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր-Աբէլեան 500 Ֆր., Պ. Բաֆֆի եւ Տիկին Մաննիկ Տէր-Սահակեան 200 Ֆր., Պ. Ռուբէն Ապոյեանց 100 Ֆր., Պ. Փիէռ Արզումանօֆ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լ. Խանճեան 200 Ֆր., Տիկին Խաժնի Մկրտիչեան 200 Ֆր., Տիկին Սիւզան Կիւմբիւրճեան 200 Ֆր., Տիկին Ժոզֆին Գարապեան 200 Ֆր., Տիկին Ա. Սողոմոնեանց 500 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան 200 Ֆր., Պ. Ս. Սարգիսեան 100 Ֆր., Պ. Պէքմէզեան 100 Ֆր., Տիկին Քլէռ Խաչիկեան 150 Ֆր.:

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

Voyages Arménie 91

PROGRAMME

1er jour :
- PARIS - EREVAN (vol direct)
- accueil et transport à l'hotel

2ème au 14ème jour :
- séjour en demi-pension à l'hôtel ARMENIA ou similaire
- 4 excursions guidées : visite de la ville de Erevan, Etchmiadzine et Zvartnotz, Garni et Gueghart, lac Sevan et Haghartzine

15ème jour :
- transfert à l'aéroport; assistance à l'enregistrement.
- envol pour PARIS

PRIX PAR PERSONNE : **8 800 FFR**
- supplément chambre individuelle **1 950 FFR**
- réduction enfant de 2 à 12 ans partageant la chambre des parents —40 %

NOTRE PRIX COMPREND
- transport aérien par le vol Charter direct PARIS — EREVAN — PARIS
- l'hébergement dans un hôtel de 1ère catégorie, en demi-pension
- les transferts aéroport / hôtel / aéroport
- les visites guidées mentionnées dans le programme
- l'assurance, assistance, annulation

NOTRE PRIX NE COMPREND PAS
- les frais de visa **par personne** **200 FFR**
- les frais de nature personnelle

CALENDRIER DES DEPARTS

Du 08 août au 22 août 1991
Du 29 août au 12 septembre 1991
Du 19 septembre au 03 octobre 1991
N.B.: Départ garanti pour un groupe minimum de 16 participants.

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

PRIX PAR PERSONNE :	**4 600 FFR**
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit	**2 300 FFR**
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit	**460 FFR**
Frais de visa en supplément	

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

GRANDE FETE CHAMPETRE
DE LA COLONIE DE LA CROIX BLEUE
ET «MADAGH»

Inauguration et Bénédiction
des bâtiments rénovés

DU CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

par Monseigneur Norvan ZAKARIAN

DIMANCHE 21 JUILLET
à partir de 11 heures
à la Colonie Croix Bleue de Bellefontaine
A BELLEFONTAINE

— VENEZ NOMBREUX —

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section Lyon Villeurbanne
organise un voyage en car

DEPART : 7h30 devant l'église arménienne
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

PRIX DU VOYAGE : Adultes : 80 Frs.

Enfants moins de 5 ans gratuit.

Le nombre de places est limité.

Réservations: Tél: 78. 17. 08. 81
78. 01. 79. 90
78. 76. 31. 11

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 JUILLET
1991
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնաթռչող առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.585
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
66e ANNÉE — No 17.585

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒԿՈՍԼԱՒ ԲԱՆԱԿԻՆ քաչուելու որոշումը, որ տրուեցաւ Հինգշաբթի, Յուլիս 18-ին, արտակարգ խանդավառութիւն առիթ եղաւ Սլաւոնիա, որ այդ որոշումին մէջ կը տեսնէ իր անկախութեան առաջին ճանաչումը։ Պելկրատի մէջ, այս համաձայնութեան եկան վեց Հանրապետութիւններու եւ երկու ինքնավար շրջաններու ներկայացուցիչները։

Լ.Ա. Հէի մէջ, Յուլիս 18ին ստորագրուեցաւ համաձայնագիր մը Ճափոնի եւ Հարաւային Կուկային միջեւ փոխանակութեան շուրջ, որ բաւական նոր դիւրութիւններ կու տայ Ճափոնի, մանաւանդ կառքի մարզին մէջ։ Ֆրանսա կ'ուզէր որ «առեւտրական հաւասարակշռուած փոխանակութիւն» մասնանշուի, բայց, Ճափոն կը նախընտրէր «արդար փոխանակում» բանաձեւումը եւ այդպէս ալ եղաւ (Տիկին Քրէսոն կրնայ նոր հարցազրոյց մը պատրաստել)։ Ճափոնի առեւտրական փոխանակութեան յաւելուածը Եւրոպայի Հաւաքականութեան հետ արդէն 50% յաւելում կրած է 1991-ի առաջին վեցամսեայի։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը կրկին ձեռնարկած է Մերձաւոր-Արեւելեան շրջապտոյտի մը։ Սուրիոյ նախագահին հետ տեսնուելէ հետք բաւական լաւատես էր եւ կը խօսէր «արտակարգօրէն դրական քայլ»ի մը մասին։ «Ուրախ եմ յայտնելու, ըսած է Պէքէր, որ Սուրիա ընդունեցաւ մեր առաջարկները եւ պիտի մասնակցի խաղաղութեան ժողովի մը, հիմնուած տպատհովութեան Խորհուրդի 242 եւ 338 բանաձեւերուն վրայ»։ Պէքէր, ապա, կ'անցնէր Իսրայէլ, ուր իր գործը աւելի դժուար պիտի ըլլար։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ միջեւ Ազաքի վրայ երկաթուղիի ու ցամաքային ճամբաներու երկու կամուրջ կը կառուցուի. կամուրջներուն բացումը տեղի կ'ունենայ 1992-ի գարնան։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ քաղաքական յանձնախումբին մէջ Կիպրոսի հարցին տեսակցութեան ընթացքին Թուրքիա ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ եղած է։ Գլօտ Շէյսոն հարցը լուծելու համար առաջարկած է ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ որ զրաւած է կղզիին մէկ մասը։ Անկախացած երեսփոխան Քրէմփքն ալ որպէս ճնշումի մէջոց առաջարկած է Կիպրոսի միայն յունական բաժինը անդամագրել Եւրոպայի Հաւաքականութեան. իսկ Եան Ուայթ որպէս Թուրքիոյ անդամակցութեան նախապայման, ըսած է թէ պէտք է հարթուին մարդկային իրաւունց, քրտական, հայկական հարցերը եւ Կիպրոսի կնճիռը։

ԱՒՐԲԵՋԱՆԻ «ժողովրդական ճակատ»ը պոյքոթի որոշում տուած է Սեպտ. 8-ի Հանրապետութեան նախագահութեան ընտրութեան համար, որուն միակ թեկնածուն ներկայի նախագահ Այազ Մութալիբովն է։ «Ժողովրդական ճակատ»ը կոչ ուղղած է Իրանի կառավարութեան

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 12 / 18)

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Յուլիս 17-ին տեղի ունեցաւ միջազգային Սախարովեան խորհրդաժողովին այն խմբակին մասուլի ասուլիսը, որ Բրիտանիոյ Լորտերու ժողովի փոխ-նախագահ պարոնուհի Քոքսի պէսպէսութեամբ ըռանդամ այցելած էր Լեռնային Ղարաբաղի մարզը։ Ասուլիսին բացումը կատարեց Է. Պոնէր։ Պարոնուհի Քոքս յայտարարեց որ անյապաղ պէտք է դադրին ԼՂԻՄ-ի եւ Շահումեանի բնակչութեան սպանութիւնները, խոշտանգումները, բռնադատիը եւ Արցախի շրջափակումը։

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՊԱԿ-Ի ՀԵՏ

Յուլիս 15-ին վարչապետ Վազգէն Մանուկեան հանդիպում ունեցաւ ՊԱԿ-ի աշխատակիցներու հետ եւ ընդհանուր պիծերով ներկայացուց երկրին քաղաքական եւ անտեսական իրավիճակը։ ան չէշտեց հետախուզական ծառայութիւններու դերն ու նշանակութիւնը իւրաքանչիւր պետութեան, յատկապէս անկախութեան ուղին բռնած մեր երկրին կեանքին մէջ։ Վ. Մանուկեան յայտնեց թէ կառավարութիւնը վստահութեամբ կը հետեւի ազահովութեան մարմիններու գործունէութեան ու կը յուսայ որ յառաջիկային եւս անոնք կը ծառայեն ազգ։ չահերուն։

***

ՔԱՆԴՈՒԱԾ Է ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿԻՉԸ

Մոր։ զօրքերու նշանառու կրակոցով քանդուած է Շահումեանի Շամբարապետուղ բնակատեղին հեռատեսիլի հեռարձակիչը։ անոր չնորհիւ տեղացիները կընային միութենական հեռատեսիլի երկրորդ ծրագիրը դիտել։ Այսպէսով չրջանը կը զրկուի Ռուսաստանի հեռատեսիլի հաղորդումներէն եւս, որոնք կու տային զարաբաղեան իրազարձութիւններու անկողմնակալ պատկերը։

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ՎՐԱՅ

Յուլիս 19-ի առաւօտը, Փարիզի Մայր եկեղեցին հասաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հետեւեալ հեռատիպը։

Ծանր վշտով յայտնում ենք ձեզ որ Յուլիսի 6-ին պինեալ ՕՄՈՆ-ականներ յարձակում գործած են Արցախում Գանձասարի պատմական վանքի վրայ, ահաբեկած են եկեղեցու աշխատողներին եւ տապալած են վանքի շրջափակում գտնուող Ղարաբաղի հայ իշխանների հնադարեան գերեզմանաքարերը զէնք փնտռելու պատրուակով։

Այս անօրէն արբապեղծութեան մասին մեր բողոքի խօսքը ուղղած ենք Մոսկուայի պետական բարձր մարմիններին եւ եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդին։

Սր Աստուած աղօթեցէք մեր տանջահար ժողովրդի փրկութեան ու խաղաղութեան համար։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՊԱՊԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ՍՊԻՏԱԿԻ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ

ՀՌՈՄ («Յառաջ»)։

Այսօր՝ Յուլիս 10, Յուհ· - Պօղոս Բ. քահանայապետը ընդհանուր ունկընդրութեան ընթացքին ողջոյնի խօսք ուղղեց Սպիտակէն ժամանած 10 հայ փոքրերու։

«Շատ ուրախ եմ, ըսաւ ան հայերէն լեզուով արտասանելով ողջոյնի խօսքը, ողջունելու Սպիտակէն ժամանած խումբ մը փոքրեր։ 1988-ի Դեկտեմբերի երկրաշարժի այդ տխուր ժամանակը անցած է եւ ձեր սրտերուն մէջ վերստին զարթնած են կեանքը, ուրախութիւնն ու յոյսը։ Կ'ողջունեմ Անարատ Յղութեան հայ քոյրերը, որոնց հիւրն էք եւ ձեզի ընկերացողները։ Զեզի կը յանձնարարեմ սիրել զԱստուած, որու անունով կ'օրհնեմ ձեզ, ձեր սիրելիները ու ձեր հայրենիքը»։

Անցեալ Յունիս 16-ին Սպիտակէն Հռոմ հասան 10 փոքրեր՝ վեց աղջիկ եւ չորս մանչ ընկերակցութեամբ հոգեվարժ Տիկին Անահիտ Թեւոսեանի։ Այս խումբը հիւրն է Հռոմի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան։ Հայ փոքրերը կը մնան մէկ ամիս, մինչեւ Յուլիս 17։ Կեցութեան նպատակն է ը աշակերտները դնել մանկավարժական, կրօնական, մշակութային ու մարդասիրական յատուկ միջավայրի մը մէջ, ծանօթանալով Հռոմի կեանքին, այցելելով մայրաքաղաքի տեսարժան վայրերը եւ մշակութային ու զբօսաշրջային կեդրոնները։

Առաջին անգամն է, որ Հռոմի մէջ նման ձեռնարկ մը կը կիրարկուի, ձեռնարկ մը որու կազմակերպութեան մէջ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութիւնը ունի աշխատանքի իր բաժինը։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ՔՐԱՍՆԱՍԵԼՍԿԻ ՇՐՋԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Գրասենեակային մեր առօրեայ մթնոլորտը խանգարուեցաւ: Հրահանգ ստացանք, այս անգամ երթալու դէպի Քրասնասելսկի շրջանը, Սեւանի դիմացի ափը, այցելելու ԺԳ. դարու աւերակ եկեղեցի մը, որուն վերականգնման համար չափագրութիւններուն սկսած էին մէկ ու կէս տարի առաջ:

Յաջորդ առաւօտ գարնանային բնութեան գիրկին մէջ օրօրուելով, անցանք Սեւանի կապոյտ ջուրերը երիզող ճամբաներէն, մտանք լիճը չղթայող լայնանիստ սարերուն ետին, ու խորացանք խնամքով հերկուած եւ նոր կանաչցած դաշտերուն մէջ:

Շատ լաւ կարթոֆիլ (դեռնախնձոր) կ'ամի այստեղ· բերքը առատ է ու որակաւոր: Այս դաշտերուն չարունակութեամբ, դիմացի բլուրներուն անմիջապէս ետին, Ազրբեջանն է, բացատրեցին ինծի:

Թիզ մը իսկ դատարկ եւ անմշակ հող չկար: Ակօսներուն ուղիղ եւ զուգահեռ դիծերը տեղ-տեղ ժայռակոյտեր ու ծառեր շրջանակելու համար կ'ընհատուէին եւ կը չարունակուէին մինչեւ ճամբուն սահմանները: Քրասնասելսկ գիւղէն վերջ անցանք Գեհիկ գեղի կամուրջէն:

– Դէպի ձախ պիտի երթանք, բացատրեց Ռազմիկ, ճամբաները լաւ ճանչնալով: – Այը Արծուաչէն կը տանի, ճանապարհը վտանգաւոր է, որովհետեւ Ադրբեջանի մէջ հայկական կղզիացած շրջան մըն է:

Գեհիկի ափերէն հեռանալով, բարձրացանք սարերը ու կորսուեցանք խիտ եւ ստուերոտ անտառներու դարձդարձիկ, նեղ եւ քարքարուտ ճամբաներուն մէջ: Գիւղերէն եւ տուներէն հեռու, կը յառաջանայինք դանդաղօրէն, որովհետեւ հարիւրամեայ հսկայ կաղնիներուն եւ հաճարի ծառերուն տարածուն ճիւղերը այնքան նեղցուցած էին ճանապարհը, որ կը քաշուէին աքէյշընին առաստաղին եւ պատերուն, արգելք հանդիսանալով մեր առաջընթացին:

Աշխարհէն անջատուած ու բոլորովին մեկուսացած ստուերաթաթախ այս անտառներուն մէջ, խաղաղութիւնը կ'ընդհատուէր թռչուններու տարօրինակ կանչերով, որմէ դուրս կեանքի ու չունչի ոչ մէկ հետք կը զգացուէր:

Աղջամուղջային կիսամթութիւն կոլայընող անտառին մէջ, երբեմն միայն նեղ լոյսի ճաճանչ մը կը թափանցէր, հանդչելու համար փայլուն տերեւի մը վրայ, պայն ցայտուն դարձնելով, կամ կորսընելու համար օդին մէջ:

Ճանապարհը յաջորդաբար իրարու կը կապէր անհատնում անտառածածկ բլուրները: Դարձուածքէ մը վերջ աքէյշընը յանկարծ կանգ առաւ, ցնցելով մեզ բոլորս: Արեւուն լոյսը զօրաւոր պայծառութեամբ շլացուց աչքերս: Ճամբան վերջ գտաւ, եւ մեր առջեւ, ծառերէ մերկացած անտառին այս մասին մէջ բացուեցաւ լուսաւոր հարթակ մը, որուն վրայ սպիտակ եւ լուսափայլ քարեր կ'արտացոլացնէին արեւուն չողերը անոր փայլքը բազմապատկելով:

– 3000 բեկորնոց ԺԳ. դարու եկեղեցի մըն է, որուն չափագրութեան սկզբանք անցեալ տարի՝ շրջակայքը պտնուող բոլոր բեկորները հաւաքելու եկեղեցիին գաւիթին մէջ կողք կողքի տարածելէ ետք, ըսաւ Ռազմիկ:

Կանաչ խոտերուն մէջ փռուած, զեղաքանդակ այս ճերմակ քարերը, զարդարուած՝ կարմիր կակաչներով, արտակարգ գեղեցկութեամբ եւ իւրայատուկ նաշխարով զորգի մը տպաւորութիւնը կու տային, որուն վրայէն անցանք մեծ ուշադրութեամբ, որպէսզի քարերը չվնասուին: Աւելի մօտեցանք անոնց. խումբերը հեռացնելու համար եւ զգալու համար վրայ նուրբ եւ մեծ ճաշակով քանդակուած նաշխերը, զուրգուրանքով չոյեցինք զանոնք, մեր շունչով ու ձեռքերով ջերմացուցինք եւ մեր պրպտումներուն ընդմիջէն երկար խօսելանք քարերու լեզուով: Եկեղեցիին մուտքին կանգուն մնացած էին դրան երկու սիւները 150 սմ. բարձրութեամբ, իսկ չորքի պատերը կիսով կորած կամաձեւներուն մէջ, 80 սմ. բարձրութեամբ: Գեհինը ծածկուած էր տապանաքարերով:

– Քարերուն մեծ մասը սահած եւ գլորած էր, թաղուած հողին մէջ, – բացատրեց Մէրին:

– Անցեալ տարի, մեր սահմանափակ միջոցներով, մեր հնագէտները կատարեցին պեղումներ, որմէ ետք հիմարկի ճարտարապետները, Ռազմիկն ու Ժիվիկը, երեք շաբաթ վրանի տակ մնալով, չափագրեցին ի յայտ բերուած քարերին մաս մը· իրենց գործածելիք ջուրը, հեռուէն կրելով կէս ժամ հեռու ազբիւրէն գիւղէ մը եւ դժուարին պայմաններու մէջ կատարեցին իրենց ուսումնասիրութիւնները: Ապրիլ նոյնիսկ ձմրան իր մաթը, երբ աշխատանքի ընթացքին ան փորձեց բռնել բեկոր մը, որպէսզի իմնալով չփչրուի: Ձարքաչութիւնն ու դեղի պակասը ստիպեցին որ «եղան լեզու» տերեւը փաթթեն, մատին վէրքը դարմանելու համար: Պարենաւորելու պահանջքը դիրենք ստիպեց, որ ժամանակաւոր կերպով ընդմիջեն իրենց աշխատանքները եւ երթան Երեւան:

«Վերադարձին մեծ դարմանքով նկատեցինք որ չափագրուած քանի մը աչքառու նաշխուն քարեր անհետացած էին: Ժամանակ մը վերջ, երբ Ազրբէյճան, ուրիշ դիւղերու օրինակին հետեւելով, հնարացան այդ վայրերէն, մենք մեր պրպտումները չարունակելու համար վերադարձանք այդ շրջանը եւ դիպուածով մեր կորսնցուցած քարերը գտանք եւ ճանչցանք այդ գիւղի տուներուն ու պարտէզներուն մէջ, անխնայ կերպով գործածուած՝ զանազան նպատակներու համար:

«Անխիղճ գիւղացիները այնքանով չէին բաւարարուած, վնաս հասցնելու համար իր մայր հողին վրայ դիրենք հիմը բընկալող Հայուն: Եկեղեցիին բեկորները նկարելէ ետք երբ չբնաղ բնութեան ու կանաչ բլուրներէն մէկուն լանջին այդ լքուած գիւղը մտանք եւ ուզեցինք մեր աշխատանքներուն համար բնակելի տուն մը գտնել, կարճ ժամանակամիջոց մը այնտեղ մնալու նպատակով, աչքաակիցներս ինծի յանձնարարեցին որ չատ զգուշութեամբ մտնեմ տուներէն ներս... չածխանալու համար: Ազերիները իրենց տուներէն հեռանալէ առաջ, ելեկտրական հոսանքը անցնող թելերը մերկացուցած են, մահացու կերպով վտանգաւոր դարձնելով զանոնք, փոքր հպումի մը իսկ պարագային»:

Մայրամուտին, երբ մեր եռին ձգելինք եկեղեցիին աւերակները, վայրենութիւնն ու անկենդան գիւղերը եւ աքէյշընով դարձեալ գծեցինք անտառային ոլորապտոյտ ճամբաները, կը մտածէի թէ եկեղեցին փագըլի պէս վրանակմելու համար, իր մասունքներուն քանի՞ տոկոսը վերադտնուած ու վերադարձուած էր: Արդեօք կարելի՞ է ընդունիլ որ խորը կորած գիւղերուն մէկ Հայաստանի հողին իսկ վրայ գտնուող հայկական մշակոյթին, հնամեայ բերդերուն ու եկեղեցիներուն մնացորդացը անխնայօրէն քանդուի ու աւերուի մարդկային սեւ ձեռքերուն կողմէ: Բնութեան տարերքին առընթեր, եւ այդ ալ՝ 20-րդ դարու վերջաւորութեան...:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

"ՄԵՆՔ"

Այսպէս վերագրուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յուլիս 2–ի թիւին Բ. էջը որ յատկացուած է Թերթին նամականիին: Ան կը բաղկանայ ընթերցողներէ հասած նամակներէ կամ նամակներէ պատասխաններու· մտահոգութիւն, զայրոյթ բողոքի տողերու տուն տուած են այդ էջերուն մէջ ուր կը յայտնուի ժողովրդական խմաւորութիւնը ուրուն մէջ այսօր կը տիրապետէ տառապանքին երանգը: Տառապանք, որ կը ծագի հետեւելով Խորհրդարանի նիստերուն ու «ժողովուրդի ներկայացուցիչ»ի հանդամանքը տրուածներու կեցուածքին:

Ընդհանուր առմամբ, մէկ կէտի վրայ կը ծանրանան նամակագիրները. Խորհրդարանին մէջ բազմակարծութիւնը կոյր հակամարտութեան հետ չշփոթելու անհրաժեշտութեան: Ամիկա դժուար չէ ապահովաբար անձերու համար որոնք արժանի նկատուած են ժողովուրդ ներկայացնելու ամէնէն ծանր պատասխանատուութեան· սակայն դժգոհութիւն պատճառող այդ անձերը այնպէս կը թուի որ տակաւին չեն կրցած ահմանազատել իրենց անձն ու ժողովուրդ զանգուածը, յատկապէս երբ սա կամ նա չահն է խնդրոյ առարկայ· ու այդ անիծեալ չփոթը փուչերով ծածկած է անոնց աթոռները. չեն կրնար հանդիսատ նստիլ հոն ու երեսփոխանի դործը կատարել ինչպէս որ անկ է:

Երեսուն ուսուցիչներու կողմէ ստորագրուած նամակի մը մէջ կ'ըսուի· «Ամէն գործ թողած հետեւում ենք Խորհրդարանի նիստերին եւ շատ բան անհանգստացնում է մեզ: Միշտ չէ որ ատեաներս ենք լինում ժողովրդական ընտրեալներին յատուկ պահուածքի ու վերաբերմունքի:... Բոլոր ելոյթներում ժողովուրդն է վկայակոչւում, նրա անունից են խօսում, բայց ըստ էութեան ժողովրդի շահերին յարիր բիչ բան ենք տեսնում առանձին պատգամաւորների դիրքորոշման մէջ»: Երեսուն ուսուցիչներուն նամակը կ'աւարտի արդար պահանջքով մը· «Մի քանի միայնց կ'ուզենայինք որ դուք իմանաք՝ ինչ հայեացքների տէր էլ լինէք, ինչ կարծիք էլ ունենաք, Խորհրդարանի աշխատանիքներում մեր համերաշխութիւնն է մեզ պէտք, այլապէս անկախութեան երես չենք տեսնի: Իսկ մենք չենք ուզում երբէք տարուայ ընտնաջան աշխատանիից յետոյ կրկին կոտրած տաշտակի առաջ կանգնել...»:

Արդար բողոք պատճառող երեսփոխաններու խմբակին նոյն բանը կ'ըսէ վէպի աւանդն Էդիկ Մեճլումեան, մէկ երկու հարցում բանաձեւելէ ետք· «Դուք, յարգարժան մեր ընտրեալներ, մէկ անվստահութիւն էք յայտնում մեր իսկ ընտրած ճախագահին, մէկ հաշուետուութիւն պահանջում նրանից...: Կ'ուզենայի հարցնել թէ դուք մեր ընտրական պայքարում յաղթանակ տօնելուց յետոյ քանի՞ անգամ էք հանդիպել մեզ ընտրողների հետ, քանի՞ անգամ էք հաշուետու եղել նրանց եւ մի՞թէ կարծում էք որ մեր առաջ բաշած տեսակէտները լիովին պաշտպանում են մեզ ընտրողները:...Ձեր միասնական, նպատակասլաց աշխատանքին ենք սպասում, սա է մեր յոյսդութեան միակ ուղին»:

Աշխատանքի վեթերան մը՝ Սահակ Գարրիէլեան նոյն մտահոգութիւնը կ'արտայայտէ դիմելով երեսփոխաններու· «Դուք էք այսօր ժողովրդի միասնութիւնը պահող ուժը, եւ մեր ամէն մի անհամաձայնութիւն, ամէն մի չարդարացուած վէճ կարող է խարխլել այդ միասնութիւնը:...Ուրեմն այլակարծութիւնը չպիտի պաշտամունք դարձնել որ այն ուղեփակոց չդառնայ ամէն մի ճըշմարիտ գաղափարի ճանապարհին»:

Պատմութեան դիւանի աշխատակից Էդիկ Ցովակիմեան նախ կը մատնանշէ երեւոյթ մը զոր չատախ «հայկական» կը կոչենք· «սունկի պէս աճում են կուսակցութիւնները ու կազմակերպութիւնները: Այս ի՞նչ ճակատագրի հետապնդում է· որտեղ երեք Հայ է հաւաքւում, մի նոր կուսակցութիւն է ստեղծւում՝ անպայմանօրէն բոլորին հակադիր»: Ապա կը պանդատի դրեթէ նոյն երեւոյթներէն, ինչպէս նախորդ նամակագիրները.... «Նոյնիսկ ճախապէս գիտենք թէ որ պատգամաւորը ինչ տրամադրուածութեամբ է խօսափողին մօտենում եւ ինչ պէտք է խօսի:...Ցոգնել ենք ոմանց ընթացքից, անհանդուրժողական ելոյթներից, կարծէք տարիներ երազած դեմոկրատիան վերածւում է անարխիայի»: Է. Ցովակիմեանի ու բազմաթիւ իր ընկերներուն համբերութեան յորդած բաժակները կ'արտայայտուի նամակին քիչ մը խիստ վերջաբանը· «պարտադիր չէ բոլորս գեներալներ լինենք: Երկրին զինուորներ էլ են պէտք...»:

Յաջորդական նամակներու մէջ ղեժպոհութիւնը մինչեւ իսկ զործածել կու տայ «յուսահատութիւն» եզրը· Վ. Ամլանեան այդ ափէն կը զրէ· «Ձեր երկպառակութիւնից մարդ միայն թեւաթափ է լինում, սիրտը պաղում եւ յուսահատութեան գիրկն է ընկնում:... Ժողովուրդը պէտք է իմանայ եւ հաւատայ որ ձեր ծնուած պետականութեան ղեկը իր հարազատ, ուժեղ, տաղանդաւոր որդիների ձեռքերում է»:

Քննադատելի կացութեան ուշադրաւ համառօտ վերլուծում մը կ'ընէ պատմութեան տուեալներու անդրադարձով մը, Վարդգէս Փալանջեան որ երեւանի 26 կոմիսարներու շրջանային խորհուրդի երեսփոխան է: Ան կը զրէ· «Յիշենք մեր պատմութեան Դ. դարը, երբ իշխանների հակամարտութեան պատճառով Հայաստանը բաժանուեց երկու մասի, մի մասը բաժին ընկաւ Պարսիկներին, միւսը Բիւզանդացիներին: Յիշենք է. դարը երբ հայ իշխանները չլինելով միաբան, առանց դիմադրութեան յանձնուեցին արբական լծին, կամ՝ ԼԺԱ. դարը եւ այսպէս շարունակ: Դա բացատրւում է նախ ներքին հակամարտութեամբ եւ ապա՝ ուժեղ կեդրոնական իշխանութեան բացակայութեամբ:

Երբ դիտում եմ այսօրուայ մեր Խորհրդարանի նիստերը, տեսնում պատգամաւորների հակամարտութիւնը, ամբողջ անցեալը աչքիս առաջ է գալիս:

...Պարոնայք պատգամաւորներ, քողէք որ ժողովո՛ւրդը ձեզ փետռի ու կանչի· իրադարձութիւններից առաջ մի ընկէք: Անկեղծ հայրենասէրի պէս զոհէք ձեր անձնական շահերը յանուն ազգի, յիշէք, թէ ինչ դժուարութեամբ եւ կորըստների գնով ձեռք բերուեց այս օրը, մի՞թէ կ'ուզենայիք այն այդհան հեշտութեամբ վտանգել:

Սխալի կէսից յետ դառնալը բարութիւն է, փորձէք դա անել եւ այն պատիւ կը բերի ձեզ, հակառակ դէպքում ջուր ենք լցնում մեր հակաուսկորդի ջրաղացին»:

Տարակարծութիւն, վէճ, նոյնիսկ հակամարտութիւն, անկեղծութեան պակաս, աչխարհի վրայ բնական է որ մի-այն Հայաստանի Խորհրդարանի ամպլիոնը չունին որպէս բեմ. բայց ինդիրը այդ բոլորին դրդապատճառն է որ ինչպէս կը չեչտեն նամակագիրը ընթերցողները, կոյր մոլուցքն է, նոյնիսկ երեւոյթները փրկելու մտահոգութիւնը թօթափած. այս բոլորին մէջ տարօրինակը այն է որ այդ երեսփոխանները չեն անդրադառնար թէ ժողովուրդը իրենց քուէ տալու սխալը չի յաւերժացներ ու կ'անդրադառնայ –իրենց կարծածէն ալ արագի սէր հակամարտութեան հակամարտողներու, ամուլ վէճերու ուխտաւորներու անպէտութեան:

Տարօրինակէն աւելի ծանրակչիռ է սակայն չբնուած դերերու պատկերը. սովորաբար, երկրի մը դեկը վարող տարբը միանուագին կը պատգամէ իր ժողովուրդին. իսկ մեր մօտ, ինչպէս կը տեսնուի, ժողովուրդն է որ չարք մը երեսփոխաններէ աւելի լաւ կչտադատած կայութիւնը, այդ պատգամը կ'ուղղէ դինք առաջնորդելու կոչուած անձերու:

Այս վերջինները պիտի քարանա՞ն իրենց ներկայի դիրքերուն վրայ, թէ վերջապէս պիտի գտնեն սխալի կէսէն ետ դառնալու քաջութիւնը, եթէ ոչ ի սէր հայրենիքին կամ ժողովուրդին, գոնէ ի սէր իրենց աթոռներուն երկարակեցութեան: Ի վերջոյ, ո՞վ կ'ըլլայ չհաւատը որ անդրադառնալով որ օտարին ջրաղացով աթոռ պահելու երազը տատասկէ բարձի մը վրայ կը նստեցնէ մարդս...

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԷՆՔԵՐԸ ԾԱԽՈՒ ԵՆ

Պուրժէյի տարեկան ցուցահանդէսը կը հմայէ զէնքի բոլոր վաճառողները ո-րոնք ամէն բան կ'ընեն ուշադրութիւնը իրենց ապրանքին վրայ կեդրոնացնելու համար: Այս տարի անոնց ամէնէն յա-ջողածները եղան խորհրդային ներկա-յացուցիչները:

Առաջին օրը հրեայ պատասխանատու մը ըսած է թէ խորհրդայիններէն ներս առաջարկած են իր 300 հակահրթիռներ ծախել իրենց որոնք ամերիկացիներէն ա-ւելի արագընթաց են: Զորս օր եւ ք-րագրողները անակնկալօրէն տեսան որ խորհրդային օդային ճարտարարուեստի նախարարը կը ջանար «ՄԻԿ – 31»ը ծախել Իսրայէլի, այն ապահովու-թեամբ որ երկրին ամբողջ պաշտպա-նութիւնը կ'երաշխաւորուէր երեք «ՄԻԿ-31»ով:

Այս երեւոյթը զարմանք պատճառեց շատերու որոնք դիտէին թէ խորհրդային առքմամթերքը միշտ ծախուած էր զա-նակից երկիրներու. Մինչեւ – Արեւելքի մէջ անոնց յաճախորդը Արաբներն էին. իսկ Իսրայէլ իր զէնքերը կը հայթայթէր միշտ ամերիկեան պահեստներէն:

Մոսկուա վերադառնալէ եւթ խորհր-դային պատասխանատուն ուրացած է ըրած առաջարկը, իսկ Իսրայէլի պաշտ-պանութեան նախարարը Ուաշինկթընի մէջ յայտարարած է թէ արդէն այդ օ-դանաւերը չէին համապատասխաններ իր երկրին ապահովութեան դրութեան:

Այն նկատումը կայ որ հակառակ ու-ցադրին, խորհրդային պատասխանա-տուին բուն նպատակը այն էր որ հակը-ցընէ թէ տրամադիր են այսուհետեւ որ-եւէ երկրի զէնք ծախելու: Եւ Իսրայէլի եղած առաջարկը մէկն այդ կէտը հաս-կցնելու միջոց մըն էր:

Այս կացութիւնը ուր դիւանագիտական նկատումները մէկդի կը դրուին, կը բացատրուի անով որ Մոսկ. Մինու-թիւնը տարադրամի չատ պէտք ունի այ-սօր երբ ձեռնարկած է տնտեսական բա-րեկարգումներու, եւ երբ ի վիճակի չէ մրցակցելու արտասահմանեան չուկանե-րու հետ: Նոյն կարծիքը կը յայտնէ նաեւ Մինչեւ Արեւելքի քաղաքականութեան մասնագէտ մը որուն համաձայն խորհ-դային զէնքի վաճառքը մխիթարական պարզ հարց մըն է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
Ս. ԹԱԳԱԻՈՐ ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻ
Ստամբուլի եւ խմբագրեց՝
Տոքթ. ԻԳՆԱ ՍԱՐԳԱՍԼԱՆ
Պոլիս, 1990:

ԻՆՉՊԷՍ Կը ԳՐԷԻՆ ՈՒ Կը ԳՐԵՆ

Գրելու արարքին համար յարմարագոյն վայրը կը նկատուի ընդհանրապէս պրա-սենեան մը. սակայն չատ են այն դրողները որոնք տարբեր պայմաններ կը փնտռեն գրելու համար: Կան պառկած վիճակի մէջ դրողներ, ոտքի դրողներ, ծխելով կամ խմելով դրողներ եւլն.:

Պառկած դիրքով դրողներու ամէնէն ծանօթ անուններն են Փրուսթը եւ Իոնէս-քոն: Առաջինին կենսագիրը կ'ըսէ. «Ամէն անգամ որ գինքը աշխատանքի վրայ գր-տած եմ, միշտ նոյն դիրքը ունէր. կէս պառկած կ'ըլլար, ուսերուն տակ բրդե-ղէնները թխմած, որուն տեսակ մը յեղակ կ'ըլլային կռնակին: Գրասեղանի փոխա-րէն միայն ծունկերը ունէր»:

Առանց հակադիր բեւեռին վրայ պէտք է դեռեղել Հիւկոն ու Թրուայան որոնք ոտքի դրողներու դլխաւորներն են. Վերջինը կը բացատրէ. «Մինչեւ վեր-ջերս, բոլոր գիրքերս բարձրադիր գրա-սեղանի մը առջեւ գրեցի. ատով կրնա-յի ձեռագիրէս պահ մը հեռանալ ու գրա-սենեակին մէջ ֆանի մը քայլ առնել, ա-ռանց աթոռ մը ետ հրելու պարտաւոր ըլլալու»:

Ծխելով դրողներու ախոյեանն է Ժորժ Սանտ որ կը խոստովանի թէ չի կրնար երեք ժամ առանց ծխելու կենալ. «Նոյնն պարագայի մը անմիտ բան մը կ'ըլլամ ու չեմ կրնար գրել» կ'ըսէ:

Ծխողներուն քով կարելի չէ մոռնալ խմողները. Պալզաքի նախասիրութիւնը սուրճն է. «երբ, կ'ըսէ սուրճը կ'իջնէ մեր ստամոքսին մէջ, ամէն բան շարժման կ'անցնի. գաղափարները զօրաշարժի կ'ե-թարկուին մեծ բանակներու զօրագուն-դերուն նման ու ռազմադաշտին վրայ պատերազմը կը սկսի»:

Գրելու համար գործածուած թուղթն ու գրիչներն ալ հետաքրքրական պարագա-ներ կը մատնեն: Հեմինկուէյ կ'ըսէր. «կապոյտ կողմով տետրակ մը, երկու մա-տիտ ու տաշելիճ մը... ահա թէ ինչ է պէտք եղածը: Մատիտին ծայրը եր-բեմն կը կոտրի տաշելիճին կոնին մէջ, այն ատեն զմելիին ամէնէն նուրբ շեղբը կը գործածէ կոտրած ծայրը հանելու համար տաշելիճէն ու մատիտը կը տաշէ զմելիին ամէնէն զօրաւոր շեղբով...»:

Ժան տ'Օրմէսոն եւս մատիտ կը գոր-ծածէ. «պարզ մատիտներով կը գրեմ, կ'ըսէ. եւ երբ անոնցմէ մէկով սկսիմ գրել, կը պահեմ զայն. եթէ կորսնցը-նեմ, ողբերգութիւն մը կ'ըլլայ ատիկա. ա'լ չեմ կրնար գրել»:

Անտրէ Պրըթոն, կը պատմուի թէ մի-այն կանաչ մելանով կը գրէր: Սակայն Պօպուրի ձեռագիրներու ցուցահանդէսին դրուած են նաեւ կապոյտ կամ սեւ մե-լանով էջեր:

Փրուսթ միխիայն Սերժան – Մաժոր

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔի կիլիկեան թեմի առաջ-նորդարանին մէջ, Մայիս 29-ին նըշ-ուած է թեմիս առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի քահանայական ձեռնադրութեան երեսնամեակը յատուկ ճաշով մը: Աւա-նդի անունով՝ Հրայր, Մեսրոպ Արք. Քահանայ ձեռնադրուած է 1961 Մայիս 28–ին, ձեռամբ հոգելոյս Զարեհ Կա-թողիկոսի: 1963–ին, Խորէն Կաթողի-կոսէ ստացած է վարդապետական աս-տիճան, աստուածաբանական բարձրա-դոյն ուսում ստացած է Ֆրանսա, Զուի-ցերիա եւ Միացեալ – Նահանգներ եւ 1970–ին Փրինսթընի համալսարանէն դա-տացած է աստուածաբանութեան մա-դիստրոսի տիտղոս: Ընտրուած է Իրա-նահնդկաստանի թեմի առաջնորդ ու մեկ-նած է Նոր–Ջուղա, ուր ծառայած է մին-չեւ 1977 երբ ընտրուած է Ամերիկայի արեւելեան չրջանի եւ Գանատայի թե-մի առաջնորդ: 1977 Հոկտեմբերին է որ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս զինքը եպիսկո-պոս ձեռնադրած է: Ունի գրական եւ բանասիրական գործեր:

***

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ մէջ, Յունիս 13ին տեղի ունեցած է դիներեկոյ մը նուիրուած արձակագիր Պօղոս Գուրբէլեանի «Ողջոյն յաւերժական Լիբանան» հատորին, նա-խագահութեամբ Հ. Վարդան Եպիսկ. Աչդարեանի: Հանդիսութիւնը վարած է Յովհ. Ահմարանեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը, որու ընթացքին Սեդրակ Պրնդեան էջեր կար-դացած է նորատիպ հատորէն: Ֆերահ-եան վարժարանի փոխ–տնօրէն Լեւոն Գասպարեան խօսած է դիրքին բովանդա-կութեան մասին, իսկ Արմէնիքը Օպզեր-վըրի խմբագիր Օշին Քէչիչեան ծանրա-

մակնիշով դրչածայրեր կը գործածէր ո-րոնց վրայ փոսիկ մը կաթիլ մը մելան պահելու կը ծառայէր:

Սթէնսալ «Փարմի մենաւորուհին» տուն տուած է. գրաւոր փաստ մըն ալ կայ այս մասին. իր 27 կտակներէն մէ-կուն մէջ գրուած է թէ պարտք ունի իր ընդօրինակիչին:

Նման ինքնատպութիւններու չարքը կարելի է երկարել ծրարի թուղթերու, խաղաքրտերու, մեթրոյի տոմսերու, ճաշարաններու հաշուեցոյցերուն վրայ դրողներու թուումով:

Սէն – Թերմէնի սրճարաններն ալ ներ-չընչարան եղած են բազմաթիւ դրողնե-րու, որոնց գլխաւորները եղած են Սարթր ու Պօվուար:

ՔԱՂՀԱՆ

ցած է Գուրբէլեաններու գաղթական կեանքին վրայ, Իսկէնտէրուն – Պէյրութ ճամբուն վրայ: Հատորին հեղինակն ալ ներկաներուն ցոյց տուած է Գուրբէլեան-ներու «բազմաչարչար» ջուլհակը 1895–էն ցայսօր:

***

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Յուլիս 3–ին, տեղի ունեցած է Հայոց թեմի արհեստապիտա-կան բաժանմունքի արհեստանոցի բաց-ման արարողութիւնը՝ մասնակցու-թեամբ առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկ-եանի, երեսփոխան Վարդան Վարդան-եանի, թեմական խորհուրդի ներկայա-ցուցիչներու, «Չինիչեան» Ֆոնտի վար-չութեան անդամներու եւ այլ զանազան անձնաւորութիւններու:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հ.Մ.Մ. «Արարատ» Միութեան սրահը եւ նոյն Միութեան նա-խաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է Հայ հերոսներու յիշատակին ձեռնարկ մը, Յունիս 30–ին: Ներկայ եղած են Իրանա-Հնդկաստանի Հայոց թեմի առաջնորդ Կորիւն Արք. եւ Կիպրոսի Հայոց թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ Եղիչէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի մէջ, Յուլիս 3–ին, բա-ցումը կատարուած է Նորթ – Եորքի Պրա-յըն վարժարանի սրահին մէջ ՀՕՄ–ի ամառնային ճամբարին: Բացման խօս-քը արտասանած է ուսումնական մարմնի կողմէ՝ Մկրտիչ Պօղոսեան: Խօսք առած են նաեւ ՀՕՄ–ի «Ռուբինա» մասնաճիւ-ղի առենապետուհի Տիկին Տիգրանու-հի Քէնճերճեան, Գանատայի Շրջ. վար-չութեան ներկայացուցիչ՝ Սեդա Սեւակ-եան, Հ.Ց.Դ. «Սողոմոն Թէհլիրեան» կո-միտէի ներկայացուցիչ՝ Արմար Միրաք-եան եւ տնօրէնուհի Արփի Ասլանեան: Ճամբարը ունի 165 աշակերտ եւ 20 ու-սուցիչ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 21–ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ–ի վարժարանի նախակրթարանի եւ մինչնախակրտի ամավերջի հանդէսը: Բաց-ման խօսքը արտասանած է վարժարանի տնօրէն՝ Մարգար Շարապխանեան, որ

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ԿԵՑՎԷ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԱՔ

Դաւիթ Քահանայ Սէֆէրեան.– Ծնած 1849 Յուլիս 1–ին եւ ձեռնադրուած նոյն Աբգէսիկոպոսէն 1888 Դեկտեմբեր 25–ին:

Գոնիա քաղաքը կ'ըլլայ աքսորավայրը իրեն եւ իւրայնոց՝ որոնց հետ կը պա-տպարուի ախոռի մը մէջ, ցվերջ պա-տերազմի: Վերադրող. այժմ կէյվէ:

5. Գուրտ Պէյէն (Թարգմանաբար «Գայլարբուր», իր դիրքին պատճառաւ այդ կոչումը առացած).– Գընճըլարէ 3 ժամ, իսկ Կէյվէի կայարանէն մէկուկէս ժամ վերելքով՝ գուտ հայաբնակ աւան (800 անուր) որ Նիկոմիդիոյ շրջակայ բոլոր վայրերուն մէջէն կը շեշտուի անով որ, Աղէտն առաջին անգամ հո'ն պայքած է: Այսպէս, քանի մը հարիւր հոգինոց հրո-ախոռ մը կը խուժէ հո'ն եւ կը սկսի իր սխրագործութեանց: Պարագլուխնե-րը.– Հրոսապետ Մէհմէտ, Իտհէմ եւ Փէհ-լիվան Հասան Զավուշներ եւայլն: Տեղա-հանութիւնը կը գործադրուի մէկ ան-դամէն եւ ժողովուրդը կը բռնէ ուղղա-կի Տէր Զօրի ճամբան: Ամբողջէն 20 ըն-տանիք հազիւ կը վերադառնան եւ կը հաստատուին Ապասր, համօրէն դիւղն աւերակ դարձած ըլլալուն: Եկեղեցին Ս. Աստուածածինն՝ ուր կը պաշտօնավա-րէին

Խորէն Քահանայ Համբարձումեան.– Ծնած 1830–ին եւ ձեռնադրուած Խորէն Արք. Աչըգեանէ 1874–ին: Հայր՝ Խար-բերդի եղերաբախտ առաջնորդ Պետրոս Ծ. Վարդապետի:

Կեանքի 85 տարիներու բեռին տակ, կ'իյ-նայ իր հօտին առաջքը, դլուխը բաց, ա-լեւոտ մօրուքը հովէն տարուբեր, խե-լայեղ վիճակի մը անձնատուր: Գիւղէն նոր դուրս ելած, ճամբան հարեւան Թուր-

Գաղթած Պուլկարիա և վախճանած Վառ-նա 1926 Յուլիսին:

6. Գընճըլար.– Աղաւաղում «Գանճաճը-լար» բառին որ իր ուրոյն պատմութիւնն ունի: Գուրտ Պէյէնէն կէս ժամ հեռու՝ անոր արեւելակողմը բլուրի մը միջա-մասին վրայ կառուցուած, 500 անուր (3,000 անձ) գուտ հայաբնակ դիւղ՝ հի-մա քարուքանդ: Անոր կռնակը՝ Ս. Սար-գիս ուխտատեղիին վրայ՝ կայ Թրքաբնակ Գընճըլարն ալ: 1885–ին բնիկներու խումբ մը կ'երթայ հաստատուիլ մերձակայ Տուզ Ջամ լերան մօտ՝ Թաշ Օլուզ կոչուած վայրը, կազմելով անջատ դիւղ մը՝ նոր Գիւղ, ինչ որ Գընճըլարի ամենահին յորջորջումն էր արդէն: Ժողովուրդն իր քահանաներուն հետ, 1915 Յուլիս 21–ին, կիրակի օր, մէ'կ անգամէն դէպի Բաքըա եւ Տէր Զօր աքսորուած: Վերադարձող՝ հազիւ քանի մը տասնեակ հոգի, իսկ բը-նակելի տուն՝ 5 հատ միայն մնացած: Ե-կեղեցին Ս. Սարգիս (նոյնպէս քանդա-ւեր), ուր կը պաշտօնավարէին

Առաքնար Քահանայ Յովհաննէսեան.– Ծնած 1853 Սեպտեմբեր 13–ին եւ ձեռ-նադրուած Գում Գափուի Մայր եկեղե-ցւոյն մէջ Եղնիկ Եպիսկ. Ապահունիէ 1881 Դեկտեմբեր 25–ին:

(Շար. 256)

(Շար. Ա. Էջէն)

ՈՐԱԿԱԽՈՐՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Երեւանի Առեւտրաարդիւնաբերական պալատին մէջ սկսան ժէ. - Ի. - Ա. խմբակցութեան կողմէ կազմակերպուած դասընթացքները որոնց նպատակն է որակաւոր դործավարներ պատրաստել: Հայ եւ ֆրանսացի մասնագէտներ կը դասախօսեն Փինանսի, դրամատուներու, հայկական յարաբերութիւններու եւ արտաքին այլ մարզերու նիւթերուն մասին:

***

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻՄ

Պարհ. Մխիթեան փոխ վարչապետ Ստեփան Սիսարեան նախագահ Գորբաչովի հրամանագիրով նշանակուեցաւ միութենական - հանրապետական տարադրամի Կոմիտէի փոխ նախագահ: Ս. Սիսարեան տնտեսագիտութեան տոքթ. փրոֆ. է, ծնած է 1930-ին Ալմաթրդի: Կը դասախօսէ Մոսկուայի համալսարանին մէջ: Հեղինակ է տնտեսագիտական չորք մը աշխատութիւններու: Կարեւոր պաշտօններ վարած է Փինանսներու նախարարութեան եւ Պարհ. Պետպլանին մէջ:

***

Ո՞Վ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐԱԳԸ ՈՒՏՈՂԸ

Զելեպինակի օդակայանէն Երեւան չէ թռչած ապրանքատար այն օդանաւը որ նոյն քաղաքին կաթնեղէնի միաւորման որոշումով Հայաստան պիտի բերէր 8 թոն կարագ: Այդ թանկարժէք բեռը իւրացուած է տեղի խանութներուն կողմէ. իսկ բաքու մեկնողներու ճամպրուկներուն ըստուգումով յայտնաբերուած է ընդամէնը... չորս թոն կարագ:

***

ՀԱՅ - ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախարարապետ Վազգէն Մանուկեան Յուլիս 18-ին ընդունեցաւ Վրաստանի կառավարական պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր նախարարապետի ա. տեղակալ Մուրման Օմանիձէ: Հանդիպման ընթացքին քննարկուեցան երկու Հանրապետութիւններու միջեւ տնտեսական յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման, փոխ յարաբերութիւններու ընդլայնումին, ինչպէս նաեւ Վրաստանի երկրաչարժէն տուժած շրջաններուն Հայաստանի կողմէ ցոյց արուելիք օգնութեան տարընչուող հարցեր: Կողմերը անդրադարձան նաեւ Վրաստանի հայ համայնքը յուզող հարցերու:

***

ՀԱՄԱՏԵՂ ՁԵՌՆԱՐԿ

«Կարել» յունահայկական համատեղ ձեռնարկութիւն մըն է որ կը նպատակ Հայաստանի մէջ վճարովի բուժումի բազմարկութեան զարգացման: Վերջերս այս ձեռնարկութեան անօրէնութեան յանձնուեցաւ ձկնորսական նաւ մը, որ սին մէկ մասը պիտի վաճառուի Հայաստանի մէջ, իսկ մնացեալին տարադրամի հասոյթը պիտի յատկացուի Երեւանի ախտորոշիչ կեդրոնին:

***

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ՝ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թատերական գործիչներու Միութեան նախաձեռնութեամբ Երեւանի մնջախաղի պետական թատրոնը բարեսիրական ներկայացում կազմակերպեց Աղուերանի «Անոյշ» հանրակացարանին մէջ ուր Գեւաչէնէն եւ Մարտունաշէնէն գաղթականներ կ'ապրին:

***

«ՓԷՆ» ԱԿՈՒՄԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ «Փէն» ակումբ բացուեցաւ որուն նախագահ ընտրուեցաւ Գ. Լմին: Ան աչնան այս կազմակերպութեան հերթական համագումարին մանրակրկիտ պիտի ներկայացնէ հայ գրականութիւնը:

***

ՈՒՈԳՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Այս տարի ուռդումի համար Սեւանի լիճէն առնուած ջուրի քանակը նուազած

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզ Տաթեւեան, Տիկին Տընիզ Տաթեւեան եւ զաւակը՝ Սիլվէն, Տէր եւ Տիկին Ալէն Տաթեւեան 2500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման իրենց պաւիլին, ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

Վազգէն - Փիէր Տաթեւեանի անմոռանալի յիշատակին, անոր մահուան տարելիցին առթիւ (1990, Յուլիս 21):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիլ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղիկի Զարուհի Թոթոյեանի մահուան առթիւ 1000 Ֆր. Գալուստ Բարեկամեան ընտանիքէն:

է. եղանակի սկիզբէն ի վեր 35,6 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր զործածուած է, անցեալ տարուան 39,34 միլիոնի փոխարէն: Թոյլատրուած էր տարեկան 266 միլիոն խորանարդ ջուր առնել, սակայն որոշուած է 20 միլիոն խորանարդ մեթր պակասեցնել այս քանակը, նուազագոյն անկում պատճառելու համար լիճին մակերեսին:

***

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ 6 ԱՆԳԼ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Վերջերս համատեղ զործունէութեան պայմանագիր առորագրուեցաւ Երեւանի «Նայիրիտ»ին եւ անգլիական «Պուլվինոս Քէմիքըլ» ընկերութեան միջեւ ուր հիմնուեցաւ «Հայ - բրիտանական միջազգային խումբ» ձեռնարկութիւնը: Ան պիտի պատրաստէ զանազան ապրանքներ, ինչպէս օծանելիք, շամփու, լուացող եւ մաքրող միջոցներ. նախատեսուած է նաեւ կարգ մը դեղամիջոցներու արտադրութիւնը:

***

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՄԱՔՍԱՆԵՆԴԸ

Մաքսանենգութեան յանցանքով մէկուկէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Սուրիոյ քաղաքացի Յովհաննէս Մկրտիչեան որուն վրայէն, Զուարթնոց օդակայանին մէջ, պտնուեցաւ աւելի քան 60 հազար ռուբլիի ոսկեղէն: Ան տարտնի ծալքերուն մէջ պահած էր ոսկիի ձուլակներ եւ քանի մը ոսկի մատանի, չուրջ 400 կրամ ծանրութեամբ:

Յովհաննէս Մկրտիչեան Հայաստանի մէջ հայրենասէրի եւ բարեգործի համբաւ կը վայելէր. ան Յունուար 23-ին, երբ յիսուն եւ հարիւր ռուբլինոց թղթադրամները կը փոխանակուէին, 12 հազար ռուբլի նուիրած էր բարեսիրական կազմակերպութեան մը:

ՅԱՌԱՋ

Հիմնադիր՝ Գէորգ Զօհրապ

Տնօրէն՝ Ռուբէն Զարդարեան

Խմբագիր՝ Վարուժան Ալեքսանեան

Հրատարակչական տնօրէն՝ Ռուբէն Զարդարեան

Հրատարակչական տնօրէնի տեղակալ՝ Արմէն Զարդարեան

Խմբագրական կազմ՝ Ռուբէն Զարդարեան, Վարուժան Ալեքսանեան, Արմէն Զարդարեան, Ռուբէն Մելիքեան, Ռուբէն Մելքոնեան, Ռուբէն Մելքոնեան, Ռուբէն Մելքոն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 23
MARDI
23 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 950 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.586 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.586

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի կը մնար, երկուշաբթի Յուլիս 22-ին, Իսրայէլը համոզել ինչ որ ամէնէն դիւրին գործը չէ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարին համար: Յարդ յաջող առաքելութիւն մը վարած էր արաբական երկիրները, Սուրիան էնք, Եգիպտոս, Յորդանան եւ Սաուտի Արաբիա իրենց հաւանութիւնը տրած էին ամերիկեան ծրագրին: Սաուտի Արաբիա որոշեց զգուշեցնել Իսրայէլի դէմ անտեսական պօյքոթը, որու փոխարէնն պէտք է զարդի Իսրայէլացիներու տեղաւորումը գրաւեալ հողամասերուն վրայ: Յորդանանի թագաւորը (որ չահ ունի մոռցնել տալու Իրաքի գօրավիգ եղած ըլլալը Ծոցի պատերազմի առեն) նաեւ սիրով ընդառաջ գնաց Պէքըրի առաջարկներուն: Կը մնար Իսրայէլ, որ միթք չունի հաւանութիւն տալու, բայց, կղզիացած է այլեւս եւ Ուաշինկթընի - Դամասկոս նոր սիրաբանութիւնն ալ վտանգաւոր է իրեն համար: Ձիշդ է որ Միացեալ - Նահանգներն ու Իսրայէլ տարակարծութեան բազմաթիւ կէտեր ունին (Կոլանի եւ Երուսաղէմի արաբական մասի կցում, Իսրայէլացիներու հաստատում), բայց, Իսրայէլ ա՛լ չի կրնար խըզում մը նախատեսել Միացեալ - Նահանգներու հետ:

ՊՈՒՇ Թուրքիոյ կողքին է բոլոր ճակատներու վրայ, նոյնիսկ իրեն հետ գործ չունեցող հարցի մէջ, ինչպէս Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Հասարակաց Շուկային: Արդարեւ, Պոլսոյ մէջ, յայտարարեց թէ տասը տարիներու ժողովրդավարութիւնը Թուրքիոյ մէջ, Թուրքիան վերածած է բարձրացող աստղի մը, որ այլեւս պէտք է ընդունուի Եւրոպայի ծոցը: Նախապէս Աթէնք եւ Կիպրոս գացած էր: Կիպրոսի մէջ ալ Պուշ յայտարարեց թէ կողմնակից է Թուրքիոյ առաջարկին չորսերու (Թուրքիա, Յունաստան եւ կղզիին երկու համայնքները) ժողովի մը, որու, ոսկայն, Յունաստան իր հաւանութիւնը չէր տուած տակաւին: Թուրքիոյ մէջ, Պուշ ըսած է նաեւ «Հո՛ս, իմ երկրորդ տունս է»:

ՓԻՒՏԵՐԸ կրկին կը ջարդուէին Յուլիս 18-ին, Իրաքի հիւսիսային չրջանը եւ կարելի չէր եղած յստակ գաղափար կազմել թէ ո՞վ եւ ի՞նչպէս սկսած էր ամէն բան: Պաղտատի համաձայնութիւնը կայ, զանազան տարրեր թափանցած ըլլալով սահմանէն անդին, ըստ Իրաքի լրատուութեան նախարարին: Պարզանի «օտար ձեռքեր» կը մեղադրէ, չեչեռվ թէ անոնք դէմ են Իրաքի հետ խաղաղ կարգադրութեան մը: Շարաթավերջին կացութիւնը բարեբաստած էր: Ըստ միջազգային կարմիր Խաչին, Փիւրտ փէշմէրկաները 1200 իրաքցի զինուորականի դերի բռնած են, իրանեան մամուլն ալ 1000 մեռեալի մասին կը խօսի, մինչ ՄԱԿ-ի դէտերը 80-էն 200 կը դնահատեն մեռեալներու թիւը:

ՄԱՐՈՔԻ Հասան Բ. թագաւորը որ կ'ընդունէր Ֆրանսայի 4 լրագրողները, հեռաձախիլի Ա. կայանին համար, բառերը չծամծմեց, Ֆրանսան ալ չխնայեց եւ բաւական ինքնավստահ ու ինքնագոհ ոճով մը չանաց Ֆրանսական զարգացում եւ իրաւագիտութիւն «ծախել», հոգ չէ թէ վիկթոր Հիւկոյի վերագրեց Տանթօնի հանրածանօթ մէկ խօսքը: Ինչ կը վերաբերի Տիւրիի, պնդեց որ Մարոք ոչ մէկ տրծր ունեցած է -- «Ֆրանքեւֆրանսական մէշուի մըն է, մարոքեան սխաորով»: Մարոքի մէջ քաղաքական բանտարկեալ չկայ ըսաւ, այլ բարոյագիտութեան (էթիք) եւ բացատրեց թէ ինչ ըսել կ'ուզէ, այդ էթիքը կը վերաբերի հայրենադարձ, այդ էթիքը կը վերաբերի հայրենադարձ, այդ էթիքը կը վերաբերի հայրենադարձ

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Աստրախանի հայ գաղութը եղել է Ռուսաստանի ամենահին եւ (մինչեւ 18-րդ դ. վերջը) ամենամեծ հայկական գաղթավայրը: Հնագիտական եւ գրաւոր աղբիւրները վկայում են, որ հայկական գաղթավայր գոյութիւն է ունեցել Ոսկէ Հորդայի մայրաքաղաք Սարայ-Բերկէում: Հորդայի անկումից եւ Աստրախանի խանութեան կազմաւորուելուց յետոյ հայ վաճառականները եւ արհեստաւորները երեւան են գալիս Համի Թարխան (Աստրախան) քաղաքում:

Աստրախանի խանութիւնը Ռուսաստանին միացուելուց յետոյ Ռուսները քաղաքի տեղը փոխադրեցին Վոլգայի աջ ափից ձախ ափը: 1558 թ. հիմնեցին նոր բերդ, որն սկիզբ է դրել այժմեան Աստրախանին: Շուտով Աստրախանը Ռուսաստանի հարաւ արեւելքում դարձել է մեծագոյն ռազմական, վարչական եւ տնտեսական կենտրոն:

Հայ գաղութի գոյութեանը վերաբերող տեղեկութիւնները պատկանում են արդէն ռուսական Աստրախանի պատմութեան առաջին տասնամեակներին: Որպէս կասպից ծովի վրայ Ռուսաստանի դարպաս, Աստրախանը դարեր շարունակ եղել է առաջին կէտը, որտեղ ընդունում էին հայ գաղթականների գնդուածները: Սկզբից Աստրախան էին գալիս հիմնականում հայ վաճառականները (գլխաւորապէս Իրանից) որոնք մեծ դեր էին խաղում Վոլգա - Կասպեան առեւտրի մէջ: Արեւելեան առեւտրականների կարեւոր նշանակութեան մասին վկայում է այն հանգամանքը, որ 1630 - 1640-ական թթ. Աստրախանում կառուցուել են հայկական եւ հնդկական իջեւանները: 17-րդ դ. սկզբներից Աստրախանում գոյութիւն է ունեցել նաեւ հայկական եկեղեցի:

Պետրոս Ա.-ի պարսկական արշաւանքի հետեւանքով Կասպից Ծովի շրջանում Ռուսաստանի քաղաքական եւ տնտեսական դիրքերի ամրացումը 18-րդ դարում առաջացրեց Ռուսաստանի արեւելեան առեւտրի եւ դրա հետ կապուած արդիւնաբերութեան զարգացումը: Այդ առեւտրի ու արդիւնաբերութեան, ինչպէս նաեւ Աստրախան քաղաքի ծաղկման մէջ կարեւոր տեղ է պատկանում հայկական գաղութին: 17-րդ դարի վերջին - 18-րդ դ. սկզբին գաղութի բնակչութեան քանակը եղել է ոչ աւելի քան 200 հոգի, իսկ 19-րդ դ. սկզբին հասել է արդէն հինգ հազար մարդու, այսինքն՝ աճել է 25 անգամ:

Պարսկաստանից ռուսական ներմուծման կարեւորագոյն յօդուածը եղել է մետաքսը: Ընդ որում մետաքսի առեւտուրը դրեթէ ամբողջովին գտնւում էր Հայերի ձեռքում: Մեծ էր աստրախանահայերի դերը 17-րդ դարում հիմնուած Ջուղայի առեւտրական ընկերութեան գործունէութեան մէջ: Դրանից բացի, աստրախանահայերը Ռուսաստան էին բերում բամպակ, մետաքս եւ բամպակեայ մանուածք, ներկ, թանկարժէք քարեր, բրլինճ, չորացած մրգեր եւ այլն: Աստրախանի մետաքսագործութեան եւ բամպակագործական արտադրութիւնը իր գոյութեան ողջ ժամանակաշրջանում զրեթէ ամբողջովին գտնուել է Հայերի ձեռքին: Հայ բնակչութեան զգալի մասը աշխատել է ֆաբրիկաններում, որպէս ջուլհակ, ներկարար, կաշեգործ, աշակերտ: Մեծ դեր էին խաղում նաեւ հայ ոսկերիչները, արծաթագործները, կաշեգործները, ներկարարները եւ այլ արհեստաւորներ:

Աստրախանի Հայերը ձգտում էին համայնքի ինքնավարութեանը: 1716 թ. Սենատի հրամանագրով բաւարարուել են հայկական եւ մխս օտար վաճառականների պահանջները՝ պետական հարկերից եւ ծառայութիւններից, ինչպէս նաեւ հարկատու դասի մէջ բռնի դրանցումից ազատուելը, առեւտրով եւ արհեստով զբաղուելու իրաւունքի տրուելը: Նոյն հրամանագրով ստեղծուել է հայկական դատարանը: Դատարանը կազմուած էր երեք դատաւորներից, որոնք վերրնտրուում էին ամէն տարի:

Հայկական դատարանը կազմակերպուելուց յետոյ սկսուել է աշխատանքը ինքնուրոյն դատաստանագիրք գրելու ուղղութեամբ: 18-րդ դ. կէսերին կազմուած «Աստրախանի Հայոց դատաստանագիրքը» հայ իրաւունքի արժէքաւոր յուշարձաններից է: Նա ընդունուել է որպէս օրէնսդրութիւն Ղզլարի եւ Մոզդոկի հայկական դատարանների, ինչպէս նաեւ Նոր Նախիջեւանի մագիստրատի համար:

Հայկական դատարանը եղել է ոչ միայն իրաւական, այլ նաեւ վարչական ինքնավարութեան օրգան: Դատարանը տեղաբաշխում էր տարբեր տեսակի պետական պարհակները, քննում էր Հայերի մէջ աշխատանքային վէճերը: Դատարանին ենթարկուել են հայ արհեստաւորականների կազմակերպութիւնները:

Հայերի հիմնական արտօնութիւնները պահպանուել են մինչեւ 19-րդ դարի կէսերը: Հայկական դատարանը դադարութիւն է ունեցել մօտ հարիւր տարի՝ 1747-ից մինչեւ 1841 թուականը: Անդրկովկասը Ռուսաստանին միացնելու հետեւանքով տեղի է ունենում առեւտրական ուղիների փոփոխում, Անդրկովկասում եւ Հիւսիսային Կովկասում երեւան են գալիս նոր տնտեսական կենտրոններ, իսկ Աստրախանը միաժամանակ կորցնում է իր նախկին բացառիկ դերը Ռուսաստանի տնտեսական կեանքում: Այդ պատճառով Աստրախանի հայ բնակչութիւնը անցել է ընդհանուր ռուսական վարչական եւ դատական հիմնարկների իրաւասութեան տակ: Հայերին թոյլատրուել է միայն ներքին վէճերի քննարկում իրենց կողմից ընտրուած միջնորդների միջոցով:

Մեծ է եղել Աստրախանի Հայերի դերը հայ ժողովրդի ազատագրական շարժման մէջ: Երկար ժամանակ Ռուսաստանը եւ Անդրկովկասը կապող ուղին անցնում էր միայն Աստրախանով: Դրա պատճառով Աստրախանը եղել է ոչ միայն տնտեսական, այլ նաեւ քաղաքական կապերի հանդուցակէտը, ռազմական եւ դիւանագիտական միջոցառումների ելակէտը: Մի քանի անգամ Աստրախանով անցել եւ գործունէութիւն են ծաւալել ազատագրական շարժման ականաւոր գործիչներ՝ Իսրայէլ Օրին եւ Յովսէփ Էմինը: Աստրախանցի Հայ վաճառական Մովսէս Սարաֆեանը Ռուսաստանի անուանի Հայերի մի խմբի մասնակցութեամբ կազմել է Հայաստանի ազատագրման նախագծերից մէկը:

1917 թ. Աստրախանը դարձել է եկեղեցական նոր թեմի կենտրոն (այդ մեծ թեմը ընդգրկում էր այն ժամանակուայ ամբողջ Ռուսաստանի Հայ բնակչութիւնը): Թեմի առաջնորդներից յատկապէս պէտք է յիշատակել Յովսէփ Արղութեան - Երկայնաբազուկին: Նրա հասարակական - քաղաքական անխոնջ գործունէութեան շնորհիւ Աստրախանը 18-րդ դարի վերջից դարձել է Հայ հասարակական եւ մշակութային կեանքի կարեւոր կենտրոն:

Աստրախանահայերի տնտեսական եւ քաղաքական գործունէութիւնը վկայում է դպրութեամ կրթուած ու զարգացած մարդկանց մեծ թուաքանակի մասին: Դրա պատճառով առաջացել է Աստրախանում հայկական ուսումնարան հիմնելու նախաձեռնութիւնը: Նման առաջարկութեամբ հանդէս է եկել մեծ վաճառական Նիկողայոս Աղաբաբեանը: Հաւաքելով մեծ հարստութիւն, նա որոշել է յաւտուկ միջոցներով պահել իջեւանատունն եւ նրա եկամուտը յատկացնել դպրոցի կարիքների համար: Իջեւանատնից բացի, Ն. Աղաբաբեանը կառուցել է յատուկ դպրոցական շէնք:

Ուսումնարանի պաշտօնական բացումը տեղի է ունեցել 1810 թուականին: Բացի թուաբանութիւնից, Հայոց եւ Ռուսաց լեզուներից, դպրոցական ծրագրի մէջ մտնում էին աշխարհագրութիւնը, վաճառականութիւնը, հաշուապահութիւնը, մուրհակային ու առեւտրական իրաւունքը եւ այլն: Չնայած որ այդ ծրագիրը լրիւ չի իրականացուել, սակայն դա եղել է իր ժամանակուայ առաջաւոր ծրագրերից մէկը: Բոլոր առարկաները կարեւոր էին այնպիսի մասնագիտութիւնների կադրերի պատրաստման համար, որոնք յատուկ էին Հայերին:

Դպրոցում դասաւանդելու համար հրաւիրուած էին լաւ մասնագէտներ: Ներքնոցից ամէնէն փայլունն է եղել Սերովբէ Պատկանեանը, որը եկել էր Եւրոպայից եւ դարձել 19-րդ դարի հայ մշակոյթի ականաւոր գործիչների տոհմապետը: Աղաբաբեան դպրոցից բացի (որը գոյատեւել է մինչեւ խորհրդային չրջանը), Աստրախանում բացուել են նաեւ մի քանի ուրիշ հայկական դպրոցներ՝ հոգեւոր (1817 թուականից), ծխական (1851 թուականից), իգական ծխական (1870 թ.), թեմական (1906 թ.) եւ մի քանի մասնաւոր:

Աստրախանահայերի հասարակական - մշակութային կեանքում մեծ տեղ էր դրաւեցնում հայկական տպարանը: 1795 թ. Աբգ. Յ. Արղութեանը Աստրախան է բերել Ալղարեան տպարանը, որը 1780-ական թթ. գործել է Պետերբուրգում, ապա՝ Նոր Նախիջեւանում: Այդ տպարանի չնորհիւ, 1796 - 1800, ինչպէս նաեւ 1818 - 1837 թթ. Աստրախանում հրատարակուել են մի շարք հայերէն գրքեր, որոնք տարածուում էին հայ ուրիչ գաղթօճախներում եւ բուն Հայաստանում: Դրանցից մի մասը դասագրքերի դեր էր կատարում:

19-րդ դ. սկզբներին Աստրախանում հայերէն թերթ ունենալու խիստ պահանջ էր զգացուում: Քաղաքի ռուսերէն թերթի հրատարակիչ գիմնազիայի դասատու Եոկիմ Ֆոն-Վէյսկհոպֆէնը, որը հասկանում էր Հայերի մեծ դերը քաղաքի տնտեսական եւ հասարակական կեանքում, առաջարկել էր իր «Աստրչնիէ Իզվեստիա» թերթը լոյս ընծայել նաեւ հայերէն: Նա ձեռնարկել է այդ գործը հայկական ժեզուիտական ուսումնարանի տեսուչ Կրդեմէս Շահվերդեանի աջակցութեամբ: 1816 թ. Յունուարի 5-ին լոյս է տեսել «Արեւելեան Տանուցմունք» շաբաթաթերթի առաջին համարը: Ընդամէնը լոյս են տեսել 27 համար: Շաբաթաթերթը եղել է Ռուսաստանի Հայերի առաջին պարբերական հրատարակութիւնը:

Հայ տպագրութիւնը Աստրախանում վերսկսուել է 19-րդ դ. վերջերին, իսկ 1900-ական թթ. լոյս են տեսել տեղական հայերէն պարբերականները՝ «Լրաբեր» թերթը (1908 - 1909 թթ.), «Մեր կեանքը» (1910 - 1912 թթ.) եւ «Բանբեր» (1915 թ.):

1868 թուականից Աստրախանում գործում էր հայկական թատերական խումբ Թ. Փաստրմաճեանի ղեկավարութեամբ: Թ. Փաստրմաճեանը եւ մի քանի պրոֆեսիոնալ դերասաններ տեղացի սիրողների աջակցութեամբ ստեղծել են կոլեկտիւ, որը կարողացաւ մի քանի տարուայ ընթացքում բեմադրել տասնեակ պիէսներ դասական, հայկական եւ ռուսական խաղացանկից: Մեծ թէ փոքր ինտենսիւութեամբ հայկական թատրոնը մշտապէս գործում էր Աստրախանում մինչեւ 1930 թուականը: Բացի տեղացի ուժերից, մեծ դեր են խաղացել հայ բեմի մեծ վարպետների հիւրախաղերը: 1884 թ. Աստրախանում ելոյթներ է ունեցել մեծ ողբերգակ Պետրոս Ադամեանը, իսկ յետագայում՝ Սիրանոյշը, Վրոյրը, Յ. Աբէլեանը եւ ուրիշներ: Աստրախանում ծնունդ են եւ հայ համայնքի մշակութային մթնոլորտում իրենց ստեղծագործական կեանքն են սկսել արուեստի ականաւոր վարպետներ, ինչպիսիք էին Նադեժդա (Յուսիկ) Պապայեանը, Ալեքսանդր Կարատովը (Կարապետեան) եւ ուրիշներ:

1908 թ. յայտնի հասարակական գործիչ Ռոմանոս Աստուածատրեանի նախաձեռնութեամբ Աստրախանում ստեղծուել է Հայ գրականութեան եւ արուեստի սիրողների ընկերութիւնը, որը կազմակերպում էր համերգներ, բեմական ներկայացումներ, դասախօսութիւններ, գրական երեկոյթներ, յոբելենական միջոցառումներ եւ այլն: Գրքականութիւնը եւ թատրոնը եղել են կրեւոր գործօններ՝ համայնքում ազգային մշակոյթը, Հայոց լեզուն եւ ազգային ինքնագիտակցութիւնը զարգացնելու համար:

Չնայած, որ 19-րդ դարի կէսերից աստիճանաբար նուազում է Աստրախանի բացառիկ քաղաքական եւ տնտեսական դերը, սակայն յետագայում էլ տեղի Հայերը մեծ դեր էին խաղում տնտեսական կեանքում՝ Վոլգա - Կասպեան առեւտրի մէջ, նաւթափոխադրման գործը կազմակերպելու ուղղութեամբ, քաղաքի ներքին առեւտրում: Հայերին պատկանում էին արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ, չատ խանութներ:

Աստրախանի հայ հասարակական գործիչները սերտօրէն կապուած էին բուն Հայաստանի հասարակական մտքի, հայ իրականութեան, ինչպէս նաեւ ռուսական հասարակական չարժումների հետ: 1880-ական թթ. Աստրախանում ապրել է եւ տեղի Հայութեան հետ սերտ չփումներ է ունեցել ռուս մեծ յեղափոխական դեմոկրատ Ն. Գ. Չեռնիչեւսկին, իսկ յետագայում՝ մի քանի անուանի սոցիալ դեմոկրատներ: Աստրախանի հայ հասարակութեան զգալի մասը մտել է ռուսական եւ հայկական քաղաքական տարբեր կուսակցութիւններ եւ ակտիւ գործունէութիւն ծաւալել:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Արեւմտահայերի, իսկ 1918 թ. Բաքուի Յարդերի հետեւանքով այնտեղի Հայերի գաղթի պատճառով նկատելի չափով համալրուել է Աստրախանի հայ համայնքի կազմը: Փետրուարեան յեղափոխութիւնից յետոյ, ինչպէս նաեւ խորհրդային իշխանութեան առաջին տարիներին աշխուժացել է հայ հասարակական - մշակութային, լուսաւորական մարմինների գործունէութիւնը: Սակայն 1920-ական թթ. վերջերից աստիճանաբար վերացաւ Հայերի ազգային կեանքը Աստրախանում, չէր գործում հայկական տպարանը, դադարեցուել է հայ թատերասէրների գործունէութիւնը, իսկ 1935 թ. փակուեց վերջին հայկական դպրոցը: Այլ տեղեր մեկնելու եւ ասիմիլացիոն գործընթացի հետեւանքով նուազել է հայ բնակչութեան քանակը: Եթէ 1913 թ. Հայերի թիւը Աստրախանում գերազանցել է 7 հազարից, իսկ քաղաքացիական կոիւների տարիներին հասել է մինչեւ 10 հազարի, ապա 1959 թ. մարդահամարի տուեալներով որպէս հայ գրանցուել են միայն հազար աստրախանցի:

Վերջին երկու-երեք տարիների ընթացքում կապուած Ադրբեջանում Հայերի ցեղասպանութեան հետ, աւելացել է Հայերի քանակը Աստրախանում: Հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցութեան աճի հետ մէկտեղ դա բաւենալաստ պատճառ է ստեղծում Աստրախանում հայ մտաւորականի կազմակերպութիւնների վերականգնման համար: Հայ ժողովրդի գործուն պատմութեան մէջ պատուաւոր տեղ ունեցող Աստրախանի հայ գաղութը այժմ գտնւում է իր վերածննդի շեմին:

ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՄԱՅԵԱՆ

Պատմ. գիտ. թեկնածու

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԳՕՏԻՒՆ ՄԷՋ

ԴԷՊԻ ՂԱՓԱՆ ԵՒ ՄԵՂՐԻ

Դ.

Փետրուարի սկիզբը Ֆրանսական կառավարութիւնը ներկայացնող Ֆրանսացի հրչէջներ Երեւան ժամանեցին: Անոնք հրչէջներու կազմակերպութեան այն ազատատրած խմբակներն էին, որոնք 1988ի Հայաստանի երկրաշարժին եկած էին Կումայրի եւ Սպիտակ, մասնակցելու համար ադէտեալները փրկելու եւ անոնց օգնելու աշխատանքներուն:

Հրչէջներուն առաքելութիւնն էր հեռաւել Հայաստանի բոլոր չրջաններու եւ թախաններուն եւ զպրոցականներուն, 40 օր բաւարարող Ֆրանսական կաթի բաչխման: Այս նախաձեռնութեան հեղինակն ու առաջնորդն էր Ֆրանսահայ Վարուժան Գրիգորեան:

Անդրոյ առարկայ հայ զեկավարեցուն, պատասխանատուներուն եւ ժողովուրդին հետ կարենալ հաղորդակցութիւն պահելու համար, երկու լեզուներն ալ գիտցող կամաւորներէ խնդրեցին որ ընկերակցինք իրենց եւ պէտք եղած թարգմանութիւնները կատարենք: Հետաքրքրական փորձառութիւն, որովհետեւ այս աշխատանքը մեզի առիթը տուաւ մին չեւ Հայաստանի հարաւային սահմանները այցելելու, երթալու Գորիս, Ղափան, Մեղրի եւ այլ չրջաններ:

Կարգ մը բարեկամներ զգուշացուցին այս վտանգաւոր ճամբորդութենէն եւ թելադրեցին որ հրաժարիմ, ըսելով՝ որ երեւանէն Ղափան տանող ճամբան որոչ չրջաններու մէջ կը քերէ Ազրբէջանի

դրութիւնները, զրական երեկոյթներ, յոբելենական միջոցառումներ եւ այլն: Գրքականութիւնը եւ թատրոնը եղել են կրեւոր գործօններ՝ համայնքում ազգային մշակոյթը, Հայոց լեզուն եւ ազգային ինքնագիտակցութիւնը զարգացնելու համար:

Չնայած, որ 19-րդ դարի կէսերից աստիճանաբար նուազում է Աստրախանի բացառիկ քաղաքական եւ տնտեսական դերը, սակայն յետագայում էլ տեղի Հայերը մեծ դեր էին խաղում տնտեսական կեանքում՝ Վոլգա - Կասպեան առեւտրի մէջ, նաւթափոխադրման գործը կազմակերպելու ուղղութեամբ, քաղաքի ներքին առեւտրում: Հայերին պատկանում էին արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ, չատ խանութներ:

Աստրախանի հայ հասարակական գործիչները սերտօրէն կապուած էին բուն Հայաստանի հասարակական մտքի, հայ իրականութեան, ինչպէս նաեւ ռուսական հասարակական չարժումների հետ: 1880-ական թթ. Աստրախանում ապրել է եւ տեղի Հայութեան հետ սերտ չփումներ է ունեցել ռուս մեծ յեղափոխական դեմոկրատ Ն. Գ. Չեռնիչեւսկին, իսկ յետագայում՝ մի քանի անուանի սոցիալ դեմոկրատներ: Աստրախանի հայ հասարակութեան զգալի մասը մտել է ռուսական եւ հայկական քաղաքական տարբեր կուսակցութիւններ եւ ակտիւ գործունէութիւն ծաւալել:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Արեւմտահայերի, իսկ 1918 թ. Բաքուի Յարդերի հետեւանքով այնտեղի Հայերի գաղթի պատճառով նկատելի չափով համալրուել է Աստրախանի հայ համայնքի կազմը: Փետրուարեան յեղափոխութիւնից յետոյ, ինչպէս նաեւ խորհրդային իշխանութեան առաջին տարիներին աշխուժացել է հայ հասարակական - մշակութային, լուսաւորական մարմինների գործունէութիւնը: Սակայն 1920-ական թթ. վերջերից աստիճանաբար վերացաւ Հայերի ազգային կեանքը Աստրախանում, չէր գործում հայկական տպարանը, դադարեցուել է հայ թատերասէրների գործունէութիւնը, իսկ 1935 թ. փակուեց վերջին հայկական դպրոցը: Այլ տեղեր մեկնելու եւ ասիմիլացիոն գործընթացի հետեւանքով նուազել է հայ բնակչութեան քանակը: Եթէ 1913 թ. Հայերի թիւը Աստրախանում գերազանցել է 7 հազարից, իսկ քաղաքացիական կոիւների տարիներին հասել է մինչեւ 10 հազարի, ապա 1959 թ. մարդահամարի տուեալներով որպէս հայ գրանցուել են միայն հազար աստրախանցի:

Վերջին երկու-երեք տարիների ընթացքում կապուած Ադրբեջանում Հայերի ցեղասպանութեան հետ, աւելացել է Հայերի քանակը Աստրախանում: Հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցութեան աճի հետ մէկտեղ դա բաւենալաստ պատճառ է ստեղծում Աստրախանում հայ մտաւորականի կազմակերպութիւնների վերականգնման համար: Հայ ժողովրդի գործուն պատմութեան մէջ պատուաւոր տեղ ունեցող Աստրախանի հայ գաղութը այժմ գտնւում է իր վերածննդի շեմին:

ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՄԱՅԵԱՆ

Պատմ. գիտ. թեկնածու

ահմանները եւ հետեւաբար, չատ անապահով է, ճամբորդները յաճախ անակընկալ յարձակումներու կ'ենթարկուին Ադրբիջաններու կողմէ: Բայց այս առիթը կարելի չէր կորսնցնել, աւելի լայնատարած ձեւով ծանօթանալու Հայաստանի զանազան շրջաններուն:

Փետրուարի վերջաւորութեան, ձմրան, ցուրտ օրերէն մէկը, կառավարական ներկայացուցիչի մը առաջնորդութեամբ ուղեւորանք Ղափան: Ամբողջութեամբ ըսպիտակ մասիսներու ուղեկցութեամբ, Ալարատեան դաշտի միապաղաղ հարթութեան դիմացին մէջ երկարող հեղասահ ճամբէն, չեղեցանք լննիսուն աստիճանի դարձուածքով մը եւ ուրիշ ճամբով՝ մըտանք բարձրաւանդակներու աշխարհը:

Ֆրանսացիներուն Թարղմանեցի որ «եթէ ուղիղ չարունակէինք, Նախիջեւանէն անցնելով, կարելի կ'ըլլար երեք ու կէս ժամէն հասնիլ Մեղրի, իսկ այժմ, երբ Նախիջեւանի ճամբան փակ է, պէտք է լեռնային ճամբաներով 450 քմ. կտրել, այսինքն՝ ճամբուն տարածութիւնը կրկնապատկել»:

Արդէն կը դանուէինք հայկական լեռնաշխարհի ձիւնածածկ բարձրաւանդակներուն վրայ եւ օդային ճամբորդութեան մը նման կը սաւառնէինք զապաթեան ու ձորերու վրայէն: Անոնք նոյն կեցուածքը ցուցարերեցին, երբ կ'անցնէինք ազերիաբրնակ, բայց այժմ լքուած գիւղի մը մօտէն. իրենց Թարղմանեցի թէ անցեալին, մարդիկ ապահով ձեւով չէին կրնար երթեւեկել գիւղին մօտակայ ճամբաներէն, որովհետեւ Ազերիներ անցարգելներ հաստատեով՝ կ'առեւանդէին զանոնք, բայց այժմ, անոնց մեկնումով, վտանգը չընչնուած էր:

Ղափանի օդակայանին փոքր եւ դաստարակ դաշտին քովէն անցնելով, մտանք քաղաք, ուր հետեւեցանք կաթի բաշխման գործողութիւններուն, քիչ յետոյ, այս գործով զբաղող Ղափանի պատասխանատուները Ֆրանսացիները հրաւիրեցին եղբայրաբար իրենց հետ բաժնելու կոր մը հաց, քաղաքին ծայրամասի դաշտերու մէջ կորսուած տուն-ճաշարանի մը մէջ: Սեղանին չուրջ, զափանցիք աւելի պատմեցին, քան կերան: Անոնք ցոյց տուին պատուհանէն տեսնուող դիմացի չատ մօտիկ բլուրները՝ երկաթուղագիծին անմիջապէս ետին՝ ազերի-ջանական դիւղերը: Պատմեցին ազերի հարեւաններուն թշնամական կեցուածքին մասին, առեւանգումներու, հօտերու գողութեան, սահմանէն այս կողմ աշխատող անմեղ դիւղացիներուն դէմ գործուած արձակուրդներուն, չոդեկառքին վրայ յարձակումներուն, ոռոգման ու ջաղացքին ջուրի հունը փոխելու եւ չատ մը ուրիշ ճնշումներու մասին, որոնք խեղճ զափանցին կը դնեն ահազանգային վիճակի մէջ, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան: Այնոնք կ'ապրին մահուան սուեբին տակ, անհանդիստ, կորնցուցած՝ ամէն անդորրութիւն ու միշտ զգաստ, որպէսզի մէկն ու մէկը զոհ չերթայ կրակոցներուն հասնող հարուածի մը:

- Բայց անոնք ի՞նչպէս կրնան ապրիլ այս ձեւով, երբ քսանչորս ժամ քսանչորս ժամի վրայ մարդ անապահովութեան սարսափի մէջ է եւ այս վիճակը մարդուս հոգեբանութեան վրայ կ'ազդէ ու բարոյալքես կը ջախջախէ, եղաւ Ֆրանսացիներէն մէկուն արտայայտութիւնը, երբ անհամեմատելի տարրերութիւն դրաց իրենց եւ զափանցիներուն ապրելակերպին միջեւ:

- Մենք չենք յուսահատիր, պէտք է գած առնն դիտենք պաչտպանել մեր իրաւունքները, առանց տեղի տալու եւ անձնատուր ըլլալու: Մենք ե՛ւ կ'աչխատինք ե՛ւ կը պայքարինք: Պէտք է աչխատինք ապրելու համար եւ պէտք է պաչտպանենք, որովհետեւ մերն է: Հայը միչտ այս վիճակին մէջ եղած է, ամէն տեղ ամէն ժամանակներու մէջ կեանքը միչտ ալ հեչտ չէ եղած մեր մօտ, չարունակեց ուրիշ զափանցի մը:

Ֆրանսացիները զարմացած կը հետեւէին խօսակցութեան ու հետզհետէ աւելի լաւ կ'ըմբռնէին ու կը բաժնէին զափանցիներուն մտահոգութիւնը:

Երբ զարձեալ օդակայանին քովէն անցնելով կը վերադառնայինք քաղաքի կեդրոնը, մեր հետ եղող զափանցիք մեզի հարցուցին.

- Պարզ աչքով կը տեսէ՞ք պնդացիրները, դիմացը, երկաթուղագիծին ետին, կը տեսնէ՞ք, ինչպէ՞ս կը փայլին արեւուն շողերուն տակ, անոնք ուղղուած են մեզի պէմ եւ երբեմն, երբ սահմաններուն վրայ լարուած մթնոլորտ կը տիրէ, Երեւանի եւ Ղափանի միջեւ թռիչքները կը զադրին, որովհետեւ այդ միջոցին դիւրութեամբ կը կրակեն լնքնաթիռներուն վրայ...:

Անոնք պատմեցին նաեւ հայ-Ֆրանսական չատ հին յարաբերութիւններուն մասին, Տր Կօլի օրով, որուն ծնողքը եկար ատեն Ղափանի մէջ պղինձի հանքերու սեփականատէրեր եղած են: Այդ միջոցին Ֆրանսացիք իրենց համար այնտեղ կառուցած են եկեղեցի, զափանցիք այժմ կը մտածեն զայն տեղափոխել ուրիշ վայր մը, որովհետեւ գտնուելով պարսպուած հանքերու շրջանին մէջ, անիկա կրնայ քանդուիլ հողի սահանքին հետեւանքով: Ղափանցիք նոյնիսկ պնդեցին որ Տր Կօլ ծնած է Ղափանի մէջ:

Այս առիթով Ֆրանսացիները յատնեցին իրենց ծրագիրը. Ղափանը հռչակել Ֆրանսական Տրտուր քաղաքին հետ զուդորդ, զայն զարձնելով Տրտուի քոյր-քաղաքը:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՅՇԸՆԱԼ»Ի ՏԵՂԵԿԱԳՐԷՆ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային իրաւանց մարզին մէջ դործուած ծանրակչիռ պարապանները նուաստած ըլլալ կը թուին այս երկրին մէջ, ըստ 1990-ին դիտարկուած կացութեան: Որպէս դրական երեւոյթ կը յիչուի Խորհրդարանին քաղաքացիներուն մարդկային իրաւանց լաւագոյն չարգանքի պայմաններ ստեղծելու աչխատանքը, համապատասխան կուսակցութեան առանձնաչնորհումին վերջ տալու որոչումը, խղճի ազատութեան օրէնքը, զաղափարական չանցանքով ամբաստանուած բանտարկեալներու ազատ արձակումը: Այսուհանդերձ, տարեվերջին տակաւին որպէս այս ամբաստանութեամբ 30 պատժուածներու հաւանական թիւ մը կը տրուի: Ազատ արձակուածներու ամէնէն կարեւորներէն է Վ. Օսիպով, Մոլդովայէն, որ մերժած էր զօրակոչի հրամանին հնազանդիլ: Երեք տարուան դատապարտուած էր ու Նոյեմբերին ազատ արձակուեցաւ պատիժի չրջանը լրացնելէ առաջ: Մարտին նոյն լայնախոհութիւնը ցոյց տրուեցաւ լիտուանացի 30 անհնազանդներու որոնք կը մերժէին խորհ. բանակին մէջ ծառայել:

Ադրբեջանի «Ժողովրդական ճակատ»ի հարիւրաւոր անդամներ ձերբակալուած էին Ցունուարին երբ խորհ. զօրքը Բաքու մտաւ ու արիւնալի միջամտութեամբ մը ճնշեց ազատամրտութիւնը: Սակայն անոնց մեծ մասը տարեվերջէն առաջ ազատ արձակուեցաւ: Տեղեկագիրը կը նչէ թէ արտակարգ վիճակի հռչակումը եւ լուսարձելը դժուարացուցած են ստոյգ տեղեկութիւններու ձեռքբերումը, այնպէս որ կարելի չէ եղած ճչդել թէ ձերբակալուածները իսկապէ՞ս խռովութիւններու մասնակից մարդիկ էին, թէ երկրին պաչտօնական քաղաքականութեան այլախոհներ կը նկատուէին:

Միութեան մէջ վերջ գտած չեն մարդկային իրաւանց զործադրութեան սակաւ նա կարգի պատիժները. օրինակ, Փետրուարին Վալերի Տերեխով անուն Ս. Պետերբուրգի մը 15 օր «վարչական բանտարկութեան» ենթարկուած է իր քաղաքացիներուն ուղղուած ընտրութիւններուն չմասնակցելու կոչով մը քաղաքին մէջ չրջած ըլլալուն համար: Բանտարկեալներէն մաս մը դանդատած են թէ խչտանդուած են: Ամսկէս է պարապան Լէոնիտ Զէլինինի որ ոչ պաչտօնական հրատարակութիւններ ու ամերիկեան Սահմանադրութեան օրինակները բաչխելու չանցանքով բանտարկուած էր: Կան նաեւ հոգեբուժարաններու մէջ արդելափակուած անձեր. նուազագոյն վեց եղած է անոնց թիւը:

Հակառակ անոր որ նախորդ տարիներու չափ զաժան պայմաններու մէջ չեն դտնուած զաղափարական չանցաւորները, Ուրալեան չրջանի դաստիարակիչ ճամբարներու բանտարկեալները ըսած են թէ կամայական պատիժներ կը տրուէր իրենց, որովհետեւ կը չարունակէին պաչտպանել իրենց համոզումները: Անոնցմէ Բոկտան Ֆլիմչաք Ցունուարին երկրորդ անգամ կարգապահական խցիկ մը դրուեցաւ որովհետեւ հացադուլով մը փորձած էր բողոքել ազատօրէն թղթակցելու արդելքին դէմ, որուն ենթարկուած էր ամերիկացի խորհրդարանականի մը այցելութիւնը ընդունելէ առաջ. մինչդեռ այս վերջինին ապահովութիւն տրուած էր թէ ոչ մէկ հակազդեցութիւն ցոյց պիտի տրուէր այն բանտարկեալներուն որոնք իրենց պարապան պիտի ներկայացնէին իրեն ու նաեւ արդելափակման պայմանները:

Ցունուարին Բաքուի մէջ սպաննուած նուազագոյն 30 Հայերու պարագային եւս կ'անդրադառնայ տեղեկագիրը, յիչելով որ խորհ. պաչտօնական լրատու կեդրոնը (ԹԱՍ) հաստատած էր թէ Ադրբեջանի ոստիկանութիւնն ու զօրքը ոչինչ ըրած էին զոհերը պաչտպանելու համար: 1989 Ապրիլին Թիֆլիսի ջարդին մասին խորհրդարանական յանձնախումբին հարցաքննութիւնը յանդած էր այն եզրակացութեան թէ զօրքը թէ զինքերը եւ թէ թունաւոր կազ զործածած էր ցուցարարներուն դէմ, ինչ որ կանոնազանցութիւն է:

Մահապատիժը ընդունած չէ հակառակ տարուած աչխատանքներու. 1990-ի սարտին 159 հոգի մահուան դատապարտուած է որոնց 49-ը զործադրուած է, սակայն տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ կարելի չէ ստոյգ թիւեր նկատել ասոնք, եւ թէ հաւանարար աւելի բարձր են իրական տուեալները: Հոկտեմբերին մահապատիժի չնորհներու խորհրդարանական յանձնախումբին նախագահ հարցազրոյցի մը ընթացքին հաստատած է թէ մահապատիժներու տարեկան թիւը 360ի չուրջ կ'ըլլայ: Ան ըսած է, թէ իր յանձնախումբը պատիժի թեւացում կը յանձնարարէ միայն 3-5% պարապաններու մէջ:

«Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» դիմած է խորհ. իչխանութեան խնդրելով որ մահապատիժները աւելի թեթեւ պատիժներով փոխանակուին ու անոնց զործադրութեան ընթացքը չչարունակուի: Կոչ ուղղած է նաեւ որ զաղափարական բոլոր յանցապարտները ազատ արձակուին, ու վերստանան քաղաքացիական իրենց իրաւունքները:

Բաքուի յունուարեան դէպքերուն առիթով ալ կազմակերպութիւնը պահանջած էր որ հետաքննութեան ձեռնարկուի ու ճչդուին այն պատասխանատուները որոնք չէին միջամտած պատահարներու ընթացքին: Մինչեւ տարեվերջ կարելի չէ եղած ճչդել թէ սրեւէ քայլ առնուա՞ծ է այս մարզին մէջ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ԿԵՑՎԷ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑՔ

Անհնարագրելի են իր քաչածները՝ զանակոծումի, խչտանդումի, բանտարկութեան եւ քաղցի դիմացեղումներով, մինչեւ Պասկ հասնիլը՝ վայն ի վրան զալով: Սակայն ոդ չ կը մնայ եւ Զինադարէն յետոյ բախտաւորութիւնը կ'ուենայ հայրենադարձ ըլլալու:

Կարապետ Քահանայ Տէր-Կարապետեան.. Ծնած 1842 Հոկտեմբեր 28-ին եւ ձեռնադրուած Խորէն Սրբ. Աչըղեանէ ի վանս Սրմաչու 1867 Փետրուար 14-ին:

Ծերութեանը պատճառով՝ Աղէտալի Թուականէն տարի մը առաջ թէեւ զադրած քահանայագործելէ, կը տիպտուի րոնել հետիոտն աքսորի ուղին: Էրէյլի հասնելուն, ոստիկաններու սաստիկ ծեծին տակ կ'աւանդէ հոգին եւ անշուք թաղում մը կ'ունենայ. իկ իրենները կը քըշուին աւելի հեռուները:

Գրիգոր Քահանայ Դերձակեան.. Ծնած 1860 Ցունուար 2-ին եւ ձեռնադրուած Սեւինեան Արքեպիսկոպոսէ 1895 Մարտ 19-ին:

Բախտակից Տ. Առանձարի եւ Տ. Կարապետի՝ խոչտանգումի տեսակէտով: Հայ տարագրութեան ամենավերջին հանդրուանը՝ Տէր Զօր կը հասնի հեւասպառ, եւ յաջորդ տարին՝ երբ օգոստոսպատ, եւ յաջորդ տարին՝ երբ օգոստոսպատ, եւ յաջորդ տարին՝ երբ օգոստոսպատ

(Շար. Ա. Էչէճ)

խժդժութիւններուն պատճառով փաստօրէն անհնար դարձած է թռիչքները շարունակել։ Ադրբեջանական կողմը չի երաշխաւորեր թռիչքներու ապահովութեան ընդունուած նորմերը։ ՕՄՈՆ-ականները ճամբորդներէն մեծ դումարներ կը չորթեն, զինքի ապառնալիքով հայկ. անձնակազմին կը պարտադրեն 50-60 յաւելեալ անուոմս ճամբորդներ փոխադրել, վտանգի ենթարկելով օդանաւը։

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Յուլիս 18-ի երեկոյեան Երեւանի կամերային երաժշտութեան տան մէջ «Արցախ» հայրենակցական Միութեան եւ ԼՂԻՄ-ի իրաւունքներու պաշտպանութեան ու քաղաքագէտներու Ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ մամուլի առուլիս մը տեղի ունեցաւ։ Խօսք առին երեսփոխան, Մարդու իրաւունքներու մշտնջենական Ժնեւի նախագահ Թեմրան Գրդղլեան, վինուորականներու մայրերու խորհուրդի անդամ Լիւբով Քուպնեցովան, նոյն խորհուրդի հայկ. կոմիտէին անդամ Գրետա Միլոյեան, Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնաժողովի նախագահ՝ Սեյրան Պաղտասարեան, երեսփոխաններ, ականատեսներ ու Մարտունաչէնէն, Գետաշէնէն տեղահանուածներ։ Անոնք ընդգծեցին թէ Արցախի մէջ տեղի ունեցածը բացայայտ ահաբեկչութիւն է ամբողջ ժողովուրդի մը դէմ ու նպատակը մարզը ադրբեջանականացնելն է. չեշտեցին Արցախի պայքարին գօրակցելու անհրաժեշտութիւնը։

⁂

ՀՐԱՇՔ ՄԱՆՈՒԿԸ

Լիւիթ երեք տարեկան է. երաժշտութեան նրբագոյն ընկալումով մը կ'երգէ Հէնտըլ, Պախ, Վերտի, Քերուպինի...։ Կ'երգէ ընագրին լեզուով։ Ան ծնած է երաժիշտներու ընտանիքի մը մէջ. մեծ հայրը ծանօթ երգահան Ստեփան Զըրպաչեանն է, մեծ մայրը արուեստագէտուհի Անժելա Ցարուխիանեանը. Լիւիթին կ'ընկերանայ դաշնակահարուհի մայրը Ջարուհի Զրպաչեան։

***

ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ՅԱՂԹԱՆՇԱՆԸ ՎԱՃԱՌՈՒԱԾ Է

Մոսկուայի մէջ վաճառուած է Գասպարովի թանկարժէք յաղթանշանը։ Այդ դրամարկղը 1300-ական ռուբլի կը տրամադրուի 1990 Յունուարին։ Բաքուի կոտրածէն ետք բռնագաղթած 3173 թոչակառուներու. նիւթական օգնութիւն կը տրուի նաեւ Խորհ. Միութեան զանազան անկիւնները գաղթածներու եւ Բաքուի մէջ սպաննուածներու ընտանիքներուն։

***

ԿԱՐՕՏ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Հայկական եւ Ֆրանս. կարմիր Խաչերը աղէտի զօտիին որբ ու կարօտ, նաեւ Արցախէն տեղահանուած երախաներու համար արձակուրդ կազմակերպեցին։ 42 երախաներ կը հանդստանան Արծնիի «Նայիրի» ճամբարին մէջ։ Անոնց վճարումը կատարած է Ֆրանս. կազմակերպութիւնը։

⁂

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Մանկական Ֆոնտին կողմէ տրամադրուած 52 հազար ռուբլիով «Հաշմանդամ երախաներու հանրապետական ստեղծագործական Տան» 28 սաներ կարելիութիւն պիտի ունենան զբօսնելու։ Դնեպր գետին վրայ անոնք նաւարկեցին Օդեսայէն կիեւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝

Վահիկ Տէր-Միհրասեանի

մահուան տարելիցին ի յիշատակ (1990, Յուլիս 18) Անահիտ Տէր-Միհրասեան - Տրէզեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Երկու փոքր երախաներով երիտասարդ զոյգ մը –ամուսինը կ'աշխատի Քրէթէյլի Henri Mondor հիւանդանոցը– վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, 2 սենեակ, յարմարութիւններով, միայն երկու տարուան համար։

Հեռաձայնել.–
43. 95. 08. 36

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Է.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

U.G.A.B. COMITÉ SUISSE

SYMPOSIUM A GENEVE
du 7 au 10 NOVEMBRE 1991

LE ROLE DE LA FEMME ARMENIENNE A TRAVERS L'HISTOIRE

Conférenciers :
Dr. Akabie EKMEKDJIAN (Chypre)
Mme Silva GABOUDIKIAN (Arménie) *poétesse*
Mme Anahid PAYANDUR (Arménie)
Dr. Mariam TER-KRIKORIAN (Arménie)
Mme Martine HOVANESSIAN (France)
Dr. Dicran KOUYOUMDJIAN (France-U.S.A.)
Mme Rita BALIAN (U.S.A.)

PARTICIPATION: Prix forfaitaire (compris) 4 jours
Arrivée: 6/11 Départ: 10/11 (conf.-séjour-déjeuner-dîner-dîner gala)
Hôtel 5 étoiles: 1 pers. 1 400 F. suisse — 2 pers. 2 100 F. suisse
Hôtel 3 étoiles: 1 pers. 900 F. suisse — 2 pers. 1 600 F. suisse

IMPORTANT : DATE LIMITE DES INSCRIPTIONS : 15 AOUT

Renseignement : U.G.A.B. Genève/Suisse : Case postale 429
Tél. : 22-735-93-02 (de 14h à 18h)
Fax : 22-786-84-30
U.G.A.B. Paris/France : M. Arto Hampartzoumian. Tél: 40-50-88-09

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՄ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Տիդրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հեռաւոր նուէրները դպրոցի բարգաւաճման համար, Միրէյ - Վարդուհի Դարբինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.- Տէր եւ Տիկին Պերճ Մասլաք (Փարիզէն) 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բարսեղեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Թօրիկեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարկոսեթ Սուրեան, Տէր եւ Տիկին Վազինակ Մխսքեան 300-ական Ֆր., Տիկին Նուարդ Տէվրմէնճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարմիրեան Խոմոն, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Չաւպանեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Գիւչճեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ղազարեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տալիսա Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Կարրիել Բէքմէզեան 100-ական Ֆր.,

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները։

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան։

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսպի, Ատնուվիլ...)։ Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը։ Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընտնուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէնէ սկսեալ։
– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում։

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Ազատէմիի հսկողութիւն)։
– 6 տարեկանէն սկսեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (էնֆորմաթիք)։
– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ։
– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անթաւարութեան պարագային՝ (ազգային կրթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն։
– Կրթական ծրագրի իրականացման դծով, ամբողջացուցիչ հանգամանքով, ժամպահներու եւ լողա-տնտեսական միջոցներու օգտագործ։
– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ։
– Արձակուրդի շրջաններուն, վիճակներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ։
– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)*

Ցաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.–
43. 81. 01. 72 *թիւին։*

Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 24
MERCREDI
24 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.587 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.587

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԳԱ՞Հ ԹԷ ՊՐԵԶԻՏԵՆՏ...

Երկուշաբթի, Յուլիս 22-ին, Գերագոյն Խորհուրդը իրրեւ օրակարգ ունէր նախագահական ընտրութեան յարակից հարցերու քննարկումն ու համապատասխան որոշումները: Նիստը, պարզ է, բուռն եղած է եւ ձեծուած են նախ ընտրութեան դրութեան, այսինքն թեկնածուի պարտադիր, ապա քուէարկութեան ձեւը:

Երկար վիճաբանութիւններէ ետք որոշուած է որ թեկնածու կրնան ներկայացնել բոլոր հանրային այն կազմակերպութիւնները (կուսակցութիւն), որոնք պաշտօնապէս օրինականացուած են (Հայաստանի բանաձեւումով՝ գրանցուած): Ցիշենք որ օրինաւոր կանոնադիր ստացած են ցարդ՝ Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը, Հայաստանի Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը, Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, Ս· Դ· Հնչակեան կուսակցութիւնը, Ցեղակրօններու Կուսակցութիւնը, Յուլիս 15-ին ալ Հայոց Համազգային Շարժումը: Համայնավար կուսակցութիւնը չէր օրինականացուած, դայն օտարի կուսակցութիւն համարելով:

Յուլիս 22-ին, ուրեմն, վճռուած է որ նախագահութեան թեկնածու կրնան ներկայացնել այդ օրինականացուած հանրային կազմակերպութիւնները, ապա նաեւ 500 հոգիի կողմէ ներկայացուած անձ մը, պայմանաւ որ 15 հազար այլ ստորագրութիւններ վաւերացնեն այդ թեկնածուինը:

Առաջին չրջանին -Հոկ· 16- կ'ընտրուի այն թեկնածուն, որ ստացած է քուէարկողներու ձայներուն կէսէն աւելին: Երբ ոչ ոք այդ պայմանը կը լրացնէ, յաջորդ չրջանին -14 օր ետք- կը մնան այն երկու թեկնածուները, որոնք երկու առաւելագոյն քուէները ստացած են: Երկրորդ չրջանին կ'ընտրուի ով որ քուէարկողներու ձայներուն կէսէն աւելին ստացած է: Այլ խօսքով չնչուած է այն օրէնքը, ըստ որուն որպէսզի քուէարկութիւնը ի գործ ըլլայ հարկ էր որ արձանագրուած քուէարկողներու կէսէ աւելին անպայման մասնակցած ըլլար քուէարկութեան:

Բաւական վէճի նիւթ դարձած է նաեւ այն հարցը թէ նախագա՞հ թէ պրեզիտենդ պահումը պիտի գործածուի: Ի վերջոյ նախագահը յաղթած է, բայց, որոշուած է ռուսերէնի մէջ պրեզիտենդ գործածել եւ ոչ նախագահի համապատասխան ռուսերէն միւս բառը:

Յուլիս 23-ի, Երեքշաբթի օրուան նիստը կը խոստանայ չատ աւելի բուռն ըլլալ, քանի քննարկումի կը դրուէր այն նախագիծը որ կը վերաբերէր նախագահին իրաւասութիւններուն: Օրինակ՝ ի՞նչ պիտի նշանակէ վարչապետը թէ Գերագոյն Խորհուրդը, ապա, իր պաշտօնին յարակից այլ իրաւասութիւններ: Եթէ երկիրը դէպի նախագահական վարչակարգ կ'երթայ, կան փրանսականը, ամերիկեանը, վեռ լեհականը: Հարկ է որոշել:

***

Խորհրդային լրատուութիւնը եւ աղբիւրները Յուլիս 22-ին կը հաղորդէին թէ կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը (Յուլիս 21-էն 22) Հայերը յարձակում մը գործած են Սիսիանին Ադրբեջանի Բելքայար գիւղին վրայ: Ըստ այդ աղբիւրներուն երկու Ադրբեջանցի մեռած է եւ 7 ուրիշներ ալ անհետացած, տարուած կ'ըլլայ նաեւ 20 հազար գլուխ անասուն: Այս կապակցութեամբ Երեւանի իշխանութիւնները յայտնած են թէ քննութիւն բացած են ստուգելու համար պարագաները:

× Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Յուլիս 22ին Մոսկուա գացած էր մասնակցելու համար դաշնակցային ժողովի մը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒՇԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻԱ

Միացեալ-Նահանգներու նախագահը զոհունակութեան չեչտուած արտայայտութիւններով աւարտած է Թուրքիոյ այցելութիւնը: Հակառակ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ կատարուած բողոքի ցոյցերուն, Թուրք մամուլը զրեթէ միակերպ զոհունակութիւն կ'արտայայտէ այս այցելութեան առթիւ. սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած են նաեւ ընդդիմադիր գործավարներու հետ անոր հանդիպումները:

Պուշ Թուրքիան իր երկրորդ տունը նկատելէ զատ, մեծ դովեստներով խօսած է երկու երկիրներու աւանդական զօրծակցութեան, համերաշխութեան մասին: Երկկողմանի տեսակցութիւններու աւարտին յատակացած են հետեւեալ քանի մը կէտերը.

- Ամերիկա ապահովութիւն կու տայ Թուրքիոյ որ նպատակ չունի անկախ Քիւրտիստանի մը հիմնումին:

- Նախագահ Պուշ Կիպրոսի հարցին առընչութեամբ կոմնակից է Թրքական առաջարկին որ կը նախատեսէ չորսերու վեհաժողով մը. Կիպրոսի երկու համայնքներու նախագահներուն եւ յոյն ու Թուրք վարչապետներուն մասնակցութեամբ այս վեհաժողովը հաւանօրէն կը գումարուի Սեպտեմբերին:

- Յունական կողմը կը պահանջէ որ Կիպրոսի մէջ Թուրքերը հողային որոշ զիջումներ կատարեն, որպէսզի կարելի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել: Թուրք գեկավարները պատասխանած են թէ հողային սակարկութիւնը միայն վեհաժողովին ընթացքին կը կատարուի:

- Ջինուորական այն յատուկ ուժը որ հիւսիսային Իրաքի քիւրտ փոքրամասնութիւնը հաւանական յարձակումներու դէմ պաշտպանելու պարտականութիւնը ունի, անկատ համաձայնութեան մը նիւթը եղած է երկու երկիրներուն նախագահներուն միջեւ, թէեւ անոր պայմանները չեն հրապարակուած. կ'ըսուի միայն թէ ամերիկեան զօնդը մինչեւ Սեպտեմբեր պիտի մնայ Սիրուի ու եթէ հարկ ըլլայ պիտի երկարաձգուի անոր գործունէութեան չրջանը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՕՍՔԸ՝ ՇԱՄԻՐԻ կը պատկանի այլեւս եւ Ամերիկացիք ալ վերջնապէս բան մը տուած են Իսրայէլի, որպէսզի իր պատասխանը տայ մինչեւ Յուլիս 29, Երկուշաբթի: Մեկնելէն առաջ, Յուլիս 22-ի իրիկունը, Ճէյմս Պէքըր մամուլի ասուլիս մը տուած էր Երուսաղէմ, ուր կը յայտնէր թէ Միացեալ - Նահանգները ոչ մէկ ճնշում կ'ընեն Իսրայէլի վրայ, մինչ յաջորդ առաւօտը կը հաստատուէր որ Ուաշինկթըն պայմանաժամ մը տուած էր Շամիրի: Այս վերջինը յատուկ պատասխաններ կ'ուղէ երեք կէտերու վերաբերեալ -ա) ժողովին մասնակցող ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչին բուն օրինավիճակը հովանաւորութեան: Քրտերէնին գործածութեան մարզի արգելքներն ալ վերցնելով Թուրքիոյ նախագահը թէ՛ անձնական վարկի մը հետամուտ եղաւ, եւ թէ կը զինաթափէր մարդկային իրաւանց նիւթին մէջ իր երկրին ուղղուած մեղադրանքները: Այս կարգադրութիւնը անշուշտ բաւական բան կը նշանակէր, սակայն քիւրտ մտաւորականներ այլ նկատումներ ունին. «Ճումհուրիյէթ»ի լրագրող Ալի Սիրմէն զոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ կ'ըսէ թէ Քիւրտիստան դաղթավայր մը չէ ու այսօր Թուրքիոյ մէջ բազմաթիւ նախարարներ, դատաւորներ, վճռաբեկի նախագահը Քիւրտ են. ու առաջին անգամն է որ հարց կը ծագի դիտնալու թէ ո՛վ Թուրք է եւ ով Քիւրտ:

Երկրին հարաւ - արեւելեան չրջանին մէջ նորարարութիւններ նկատելի են. օրինակ կարելի է Տիյարպէքիրէն ուղղակի հեռաձայնել Ուաշինկթըն կամ Փարիզ. սակայն բոլորովին տարբեր է հոն կլիման. սպառնալիքներ ու ճնշումներ յաճախադէպ են ու արտակարգ վիճակը լայն իշխանութիւն տուած է չրջանի նահանգապետին: Այդ չրջանին մէջ է որ դինեալ պայքար կը մղէ Քիւրտ բանուորական կուսակցութիւնը: Հակառակ անոր որ իրաքեան Քիւրտերու կազմակերպութիւնները լաւ յարաբերութիւն չեն մշակեր անոր հետ, զինեալ կազմակերպութիւնը դէպ օր աւելի համակրանք ու նեցուկ կը գտնէ:

Թուրքիոյ քաղաքական հորիզոնին վրայ կարեւոր տեղ մը ունի նաեւ Խորհ· Միութիւնը: Ներկայիս երկկողմանի չահերը խնդրոյ առարկայ են. Թուրքիոյ համար Խորհ· Միութիւնը հեռաւոտելի անծայրածիր չուկայ մըն է իսկ այս վերջինս հասկցած է թէ պիտի չկարենայ կայսրութիւնը պահպանել առանց ազգայնական զգացումներէ զիջում ընելու: Այս չրջանակին մէջ կը դիտուին նոյնիսկ Հայաստանի հետ մերձեցումի քայլերը, որոնք յայտնուեցան Մայիսին երբ Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպանը Երեւան այցելեց նախագահ Լեոնալի նախաձեռնութեամբ: Այս մերձեցումը կը դնահատուի նաեւ Մոսկուայի կողմէ: Թրքական «Միլլիյէթ» եւ «Թէրճիւման» թերթերը նաեւ Ազրբեջան լոյս կը տեսնեն ու կարեւոր տարածում ունին: 1988-ին Թուրքիոյ եւ Պաքուի միջեւ բացուեցաւ սահմանային անցքը որ 1937-ին փակուած էր. ծրագրուած է երկրորդ մըն ալ բանալ Նախիչեւանի վրայով: Օդային դիծ մը չարաթը երկու թռիչք կը կատարէ Պոլիսի եւ Բաքուի միջեւ: Անցեալ Ապրիլին Թուրք ժողովուրդներու համագումարին որոշուեցաւ կիւրեղեան այբուբենը փոխարինել լատինականով, ինչպէս է Թուրքիոյ պարագան. ու այս կէտը Անդարայի մէկ յաղթանակը կը նկատուի Թեհրանի ու Ռիատի դէմ:

Այսուհանդերձ, այս չրջանին անկայուն վիճակը ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ. «Միլլիյէթ»ի խմբագիր Ճոշքուն Քըրճա կ'ըսէ թէ եթէ Հայերը զանգուածային յարձակումի անցնին Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, Թուրքիա պիտի միջամտէ ու այս պարագան տեղեկացուցած է Մոսկուայի: Անզարա աւելի ու աւելի հետաքրքրուած է սահմաններէն դուրս իր պատասխանատուութիւններով. Էօզալ կը փափաքի որ իր երկիրը անտեսական ու մշակութային զերմը կատարէ կրկնելով արեւմտեան տիպարը:

Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը հիմնադիր Մ· Քէմալի սկզբունքով կը ձգտէր միաւորուած ժողովուրդ մը ստեղծել. Նաատոյէ սահմաններուն մէջ, համաձուլելով Թուրքերն ու Քիւրտերը: Քրտական հարցին ծնունդն ու թրքախօս ժողովուրդներու զարթօնքը այսօր կը սպառնայ այն հիմերուն որոնց վրայ բարձրացաւ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը Ա· Աշխարհամարտի վաղորդայնին:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ ՕՐԱԳՐԻՑ

ՆԻԿՎԱՏԻ՝ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԾԱՅՐԱՄԱՍԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՅ ԳԻՒՂԸ

ԼԵՒ ԿԱՄՍԱՐ

Ե.

● *Շատ իրաւունք ունի Սերվանթէսը Տոն Քիշոթին չոր, ոսկրացած ձիուն վրայ հանդէս բերելու: Այո, այն բոլոր մարդիկ, ովքեր դուրս են գալիս մարդկային տառապանքներին վերջ տալու աշխարհում, պէտք է անպայման նման ձի հեծնեն:*

Քրիստոսի իրաւունք չունէր աւանակի վրայ չրջելու. աւանակը պէտք է յատկացնէր իր Սանչոյին, իսկ ինքը արշաւէր ձիու վրայ: Որովհետեւ մարդկային տառապանքները չատ օգնութեան կարիք ունէին:

Ես չգիտեմ, թէ ժամանակին Մահմեդը, Պուտտան, Կոնֆիւչիուսը ինչով են չրջելիս եղել, բայց գիտեմ, որ Լենինը իր միտքան հեռատեսով է կատարել:

Ախո՛ն: Այս ինդուստրիա Տոն Քիշոթը ինչպէ՞ս չի հասկացել, որ ձիու վրայ կոմունիզմ քարոզելը իր առանձին էֆէկտն ունի: Փառաւորապէս բազմել Ռուսաստանի վրայ, որպէս Սանչօ իր յետեւումն ունենալ Ստալին ու Խրուշչով՝ չաղ, կլորիկ: Այսպիսի յաղթական երթին կապիտալի՞զմ կը դիմանայ...

Սերվանթէսն իր Տոն Քիշոթին, ճիշդ է, օժտեց վսեմ զազափարայնութեամբ, բայց այդ զաղափարները մասամբ միայն իրականացան: Նա կռւի բռնուեց ու չարդեց ընդամէնը մի երկու անմեղ սափրիչների, իսկ Լենինը միանգամից գետին փռեց 20 միլիոն անմեղ մարդ...

Ահա թէ որտեղ պէտք է փնտռել նման ասպետների նուիրազործութիւնը իրենց զաղափարներին եւ տառապեալ մարդկութեանը...

***

Սերվանթէսի Տոն Քիշոթն ու Սանչոն այս րոպէին ուղեկից են ծառայում մեր խորհրդային զրողներին: Նրանց իրաքանչիւրը վէպում բախւում են տնքիչոթներ ու սանչոներ եւ պահանջած կոնֆլիկտը ապահովում զրողին:

Այնտեղ բոլոր զրական տիպերը տնքիչոթներ են, որոնք քարոզում են գոյութիւն չունեցող, գոյութիւն չունենալիք կոմունիզմի մասին: Իսկ բացասականները հաչուպէս, մառաղ, խոհեմ, աչխատասէր սանչոներ են, որոնք իրենց սեփական այգուց չկնած գինին տիկերը լցրած, սեփական ոչխարների մսից խորոված սարքած, սեփական էչի վրայ նստած հետեւում են իրենց քամու դէմ արշաւող ասպետին:

● *Աստուած ուզում է գոյութիւն ունենալ, բայց վախենում է ինձանից: Ընպատում է, որ մեռնեմ՝ նոր գոյութիւն ունենայ: Որովհետեւ պիտի, որ աչքս առաւ իր երեսին, հաչիւ պիտի պահանջեմ իր սրած անհաչիւ գործերի համար ու աչխարհի ողջ լուսանքը թափեմ գլխին:*

Պիտի ասեմ՝ Աստուած, էս ի՞նչ ես անում. ինձ առեղծում ես որպէս մարդ, օժտում բոլոր մարդկային առաւելութիւններով, տալիս ես խելք, դատողութիւն, բանականութիւն, սէրը ճերմակից զանազանելու կարողութիւն, սիրտս լցնում ես սիրոյ կրակով, աչք ես պարգեւում բնութեան հրաչալիքներով զմայլուելու, յետոյ էլ առեղծում ես բոլչեւիկին, որ քո տուած այս բոլոր արժանիքները ինձանից խլի, զարձնի ինձ կատարեալ անասո՞ւն:

Ես աչխարհն եկայ երկոտանի՝ գնում եմ չորքոտանի: Այս բոլորից յետոյ կամենում ես երկինք՝ վերջին զատաստանի՞ կանչել ինձ: Կանչիր՝ կը տեսնես քո հալը այնտեղ: Քո բոլոր հարցերին ի պատասխան՝ կամ եղի նման կը բառաչեմ, կամ չան պէս կը հաչեմ, կամ կատուի պէս կը մլաւեմ, կամ էլ էչի նման կը զամ: Ինդրեմ, արդար զատաստը, այս իմ յուզմունքների հիման վրայ զատաւճիռ կազմիր ու զժոխք ուղարկիր:

Դժոխքում փիղ կը զառնամ ու քեզ կնճիթիս վրայ առնելով, եօթերորդ երկինքը կը չպրտեմ, ճանապա՞րմ ես ինձ, թէ ոչ եմ ես:

Ընդամէնը մի կեանք տաս, այն էլ՝ յանձնես Ստալինի անօրինութեա՞նը. կամենայ՝ ապրեցնի, կամենայ՝ սպանի, ինձ քանի տարով աքսորի հիւսիս, կնոջս ու իմ երեք մանկիկ երեխաներին՝ հաբառ, որ կինս դռնեդուռ ընկած մուրայ՝ իր թշուառ որբուկներին պահելու համար: Ու այս բոլորը առանց յանցանքի:

Դու, որ ինձ հոմէկացի զերու նման ձեռքս ու ոտքս կապած Ստալինի ճիրաններին յանձնեցիր կրկէսում, այն ո՞րմ համար էիր խրախճանքի տեսարան սարքում, չէ՞ որ դու կոյր էիր... Աստ, Աստուած, որ գոյութիւն չունես:

Եթէ գոյութիւն ունենայիր, ես էլ մահուանս մահճում պիտի վերցնէի Պետրոս Դուրեանի սուրը եւ, կողդ խրելով, քեզ Աստուած ոխերիմ յորջորջէի նրա պէս:

Գոյութիւն ունեցիր, է՛. ի՞նչ ես ապչեր-կանգնել:

● *Մի տարի եղբայրս Գանձակից եբեւան եկաւ եւ ուզում էր տուն առնել: Տունը գնաւ չատ մեծ դժուարութեամբ, բայց առնել չյաջողուեց եղբօրս: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ առնողն ու ծախողը իրար չէին վստահում: Եղբայրս ասում էր. նախ տան թափուն ինձ վրայ զարձրու՝ նոր փողը վճարեմ, իսկ տնատէրը ուզում էր նախապէս փողն առնել՝ նոր թափուն զարձնել:*

Ես-դու, ես-դու ասելով էլ բանը վերջացաւ, առուծախը գլուխ չեկաւ:

Ժընեւի զինաթափման կոմիտէն, որ անվերջ նիստեր է գումարում, ճիշդ եղբօրս տուն առնելու օրին է ընկել: Ա-զատ աչխարհի պետութիւնները Ռուսաստանին ասում են՝ առաջ դու զինաթափուիր, նոր մենք: Ռուսաստանն ասում է՝ առաջ դուք զինաթափուէք, նոր՝ ես:

Բայց Ժընեւի զինաթափման կոմիտէն եթէ ցանկանայ՝ կան համաձայնութեան գալու հնարաւորութիւններ:

Հնդկաստանը ոչ մի ռազմական բլոկի չմիացած չէզոք Պետութիւն է, կողմերը կարող են իրենց զէնքերը տալ Հնդկաստանին պահ, զինաթափման պայմանադիր կնքելուց յետոյ դան իրենց զէնքերը... եա ստանան:

● *Նկատում էք. քանի աչխարհի վախճանը մօտենում է՝ այնքան ես լրանում եմ:*

Այդպէս էլ պէտք է: Ախոստում եմ պարկեչտ վիճակում հոգն իմնել:

Ոչ թէ ես, այլ բոլորը պէտք է ինձ պէս վարուեն: Աչխատելու է այնպէս անել, որ կեանքի ոչ մի արժանիք հող չիջնի: Ինչ-որ վայելելու է՝ պէտք է վայելել, ինչ չի կարելի վայելել՝ ոչնչացնել, եւ հող մտնել բոլոր մարդկային առաքինութիւններից մերկացած:

Այնպէս, ինչպէս բաղնիք են մտնում:

Փողոցում մարդ ու կին ազատ կարող են փաթաթուել իրար, առանց վախենալու, թէ յանկարծ կարող է աչխարհը չկործանուի եւ իրենք ամօթով մնան: Կը կործանուի: Էս է Մայիսի 16-ին չորս Պետութիւնների զեկավարների հանդիպում տեղի կ'ունենայ, որից յետոյ՝ մբնաս բարով, կեանք, երկրագունդ վրայ:

Գիտնականները, որոնք կքել են իրենց ունեցած զիտութեան ծանր բեռան տակ, պէտք է դէն չպրտեն վերջապէս ու մի պահ յիմարանալով, ազատ չունչ քաչեն:

Կոմունիստը պէտք է մեռնելուց առաջ զէթ մի անգամ... իր զլխով մտածի:

Խրուչչովը ազատ կերպով կարող է յայտարարել՝ ես այս բոլորն անում եմ ոչ թէ սոցիալիզմի համար, այլ իմ փառքի ու վայելքի:

Եւ Թող չվախենայ. այն աչխարհում ոչ ոք նրանից հաչիւ չի պահանջի:

Իսկ եթէ, բան է, յանկարծ պատերազմ չծագի, եւ մենք ողջ մնանք՝ ի՞նչ վնաս, գիչերեցինք Ողջի պետին երկայնքին, նեղ ու խորունկ կիրճին, թեք լանջերուն վրայ զարմանալի կերպով մազըլցող Ղափանի մէջ: Կանուխ առաւօտուն, ուղեցի, նկարել քաղաքին կեդրոնը, Դաւիթ Էհկի արձանին մօտ, երկու լանջերը իրարու կապող եռակամար կամուրջը: Դեռ արեւը չծագած, մայրիկ մը, չոր ցախաւել մը ձեռքը, կը մաքրէր փողոցը: Լուռ ու ծանր հառաչ լինէի, աւելց չուրջս, առանց նոյնիսկ զգալու որ այնտեղ, պատին վրայ նստած, ձեռքս տետրը, գինք կը գիտէի: Ան կը թուէր խորասուզուած ըլլալ մտածումներու մէջ:

- Բարի լոյս, մայրիկ, ի՞նչպէս ես, - հարցուցի՝ գինք արթնցնելու չեշտով:

- Վրադ ձաթէ արեւի լոյս..., - չարտասած ձայնը խեղդուեցաւ ու արցունքները լեցուցին աչքերը:

- Էսօր Փետրուարի քսանուե՞ն. ճիշդ երկու տարի առաջ, չահել տգես զոհուեց Սումգայիթում. ես ու աղջիկս բախտով ազատուեցինք կոտորիչ: Նա Լենինականում է, Փառք Տիրոջ, երկրաչարժից ազատուեց, թազա երեխայ է ունեցել:

Ես էլ ըստեղ կ'աչխատեմ: Էսօր ճիշդ երկու տարի կ'անի տգիս զոհուելուն. ո՞նց լինեմ, աղջի՛ չան... - ու ճերմակ մազուր լաթ մը հանեց զրպանէն, աչքերը չորցուց:

Աչքերուն մէջ վիչտ ու թախիծ կար...

Քանի մը ժամ ետք, Մեղրիի ճամբան բռնեցինք: Մեր ինքնաչարժը Ողջիի կիրճէն չատ հեռու, կը մազլցէր լեռնային ոլորապտոյտ ճամբաները: Լեռնաչղթային ամէնէն բարձր անցքի սառած մասէն անցանք զգուչաւորութեամբ, զոհ չերթալու համար ցից բարձունքներէն թաւալող ձիւնակոյտերուն: Քմահաճ քամիին աներեւոյթ ձեռքերուն մէջ, մեր ինքնաչարժը ուժգնօրէն կը չարժէր ու կ'օրօրուէր: Ճամբուն մէկ կողմը ձիւնով ծածկուած ցուցատախտակ մը՝ երեք - չորրորդով խրած ձիւնին մէջ, մեզի կու տար ձիւնին թանձրութենէն զաղափար մը: Իսկ ճամբուն միւս կողմը տեսնուեցան տնակ մը՝ թանձր մառախուղին մէջ կորսուած, եւ երկու սահմանապահներ, որոնք ձիւն քերթող եւ մաքրող չղթայակապ անիւներով հսկայ ինքնաչարժ մը կ'աչխատացնէին: Մեքենավարը երբ տեղեկութիւն ուզեց ճամբուն վիճակին մասին, անոնք սիրայօժար ուղեկցեցան մեզի, մինչեւ որոչ տեղ մը, ապահովելու համար մեր անցքը:

- Այս մասը ամէնէն բարձր կէտն է. ասկէ վերջ պիտի սկսինք իջնել, - ըսաւ մեքենավարը, եւ րաժնուեցանք մեր առաջնորդներէն:

Հետզհետէ մչուշը անհետացաւ, ձիւնին հետքերը նուազեցան ու երկինքը պայծառացաւ:

Ֆրանսացիները Մեղրիի որբանոցէն տեղեակ ըլլալով, ուզեցին այցելել որբերուն: Առանց հօր եւ մօր, քառասուն երախաներ Սումգայիթէն եւ աղէտի դանագան չրջաններէն հաւաքուած էին Մեղրի քաղաքէն 20 քմ. առաջ որբանոցի մը մէջ: Ֆրանսացիները հետաքրքրուեցան պզտիկներով եւ որբանոցին կարիքներով, յետագային մարզասիրական օգնութիւն մը կատարելու նպատակով: Իսկ տեղւոյն վրայ բուժ-քրոջ յանձնեցին պեղը ու նուիրեցին ինքնաչարժ մը:

Քիչ հաք, մենք արդէն կը քալէինք հին Մեղրիի նեղ, զարձգարձիկ եւ որթատունկերով ծածկուած զառիվեր փողոցներէն, ցածրայարկ տուներու քարէ պատերով պաչտպանուած եւ փայտեայ դուռներով զարդարուած նրբանցքներով:

Մեղրիի «Գիւութիւն» բարեսիրական կազմակերպութեան ներկայացուցչին՝ Պ. Սենիկի հետ մազլցեցանք բնական լեռնաչղթաներով պատսպարուած Մեղրիի բերդի (Ժ.Ա. զար) վեց աչտարակներէն մէկը, ուրկէ տեսնուեցաւ Զանգեզուրեան կտրտուած լեռնավարչին խորունկ կիրճերուն եւ հովիտներուն սրտին նստած, մեզմ արեւով բարեխառն Մեղրիի սքանչելի համայնապատկերը՝ իր մեծ ու փոքր թաղերով:

Երեկոյեան, մեծ թաղին կեդրոնի պարտէզի 200ամեայ հսկայ «խանութ. ծառ»ին մօտ, լուսնի եւ փողոցի լուսամփոփներու խորհրդաւոր լոյսին տակ, երբ փոքրիկ տղաք եւ աղջիկներ, մանկական համերգ մը եւք խումբով կ'անցնէին, երաժչտական գործիքները ձեռքերնին, մեզի համար անդամ մը եւս երգելին ու նուագեցին, գիւղերային զով անդորրութեան մէջ հնչեցնելով հայ երգը՝ «Հայ Գիւղացի, Ջան Գիւղացի, Մենք Ձեզի Մեռնենք...»:

Առտուն, կարենալ հետեւելու համար Մեղրիի եւ իր չրջակայքի մէջ կաթի րաչխման գործողութեանց, պէտք էր այցելել Մեղրիի գիւղերու զպրոցները եւ մթերային խանութները ու կիրարկումի հսկողութիւնը կատարել: Մեզի միացաւ, իբրեւ կամաւոր առաջնորդ՝ Պ. Սենիկը եւ առաջարկեց սկսիլ Մեղրիի հարաւը դանուող Հայաստանի ամէնէն վերջին գիւղէն Նիւվատիչէն, որմէ վերջ, Ադրբեջանը կը սկսի: Դեռ չերկեղմնէն դուրս չէինք եկած, երբ Պ. Սենիկ ինքնաչրժէն բարեւեց երեք անձեր, որոնք քաղաք կը չտապէին: Սենիկ մեքենավարին առաջարկեց որ կանգ առնէ:

- Մենք էլ ձեր գիւղը կը գայինք, - ըսաւ ան: - Արի՛ վերադարձիր մեզ հետ:

Անոնց մէջէն համեմատաբար տարեցը, ձեռքի թուղթերը տուաւ իր զինուիններուն, անոնց յանձնարարութիւններ ըրաւ ու բարձրացաւ Սենիկի կողքին: Իմանալէ ետք Ֆրանսացիներուն ինքնութիւնը ներկայացուց իր անձը:

- Ես Նիւվատի գիւղին առաջին բնակիչն եմ. բնիկ երեւանցի եմ եւ տնտեսագէտ, բայց երեք տղոցս հետ եկեր եմ Մեղրի ու այժմ բնակութիւն հաստատեր Ադերինեորուն կողմէ լքուած այս չատ չքնաղ բնակավայրին մէջ: Անոնք, գիւղը դատարկելէ առաջ, քանդեցին տունը, աւերեցին երդիքներն ու փճացուցին այսպէս էլ չարունակենք անկեղծ ապրել: Անպայման պէտք է աչխարհը կործանուի՞ անկեղծ լինելու համար:

***

Ճիշդ այսպիսի զրութիւն ապրեց Ռուսաստանը 1917 թուին, Հայաստանը՝ 1921-ին, երբ նրանք խորհրդային դառան:

Կեանքն սկսեց իր ճանապարհն զէպի ետ: Մարդիկ, որ մինչ այդ միայն հարբուստութիւն էին կուտակում, յանկարծ դռները բացին ու իրենց հարստութիւնը փողոցը թափեցին: Տեղական կովեր, պարարտ ոչխարներ անտէր թափառում էին փողոցներում, եւ ոչ մէկը սիրտ չէր անում այդ ոչխարներից մէկը մորթել ուտել:

Այնպիսի զրութիւն էր, որ ո՞ւմ բկից բան տակ կ'երթար...

Բոլչեւիկները իրենց զալստեան մասին նախապէս յայտարարած չէինելով, ժողովուրդը չկարողացաւ ժամանակին էվակուացնել իր մարդկային արժանիքները, ու մարդիկ մեռան իրենց լիակատար արժանիքներով: Քաչերը քաչ մնացին, իմաստունները՝ իմաստուն: Ձըմեռամոռնները ժամանակ չունեցան մեռնելուց առաջ զէթ մի փոքրիկ ուսմ խոսել, կամ իրենց երկու երեսներից մէկ երեսը յարմարեցնել եկողներին՝ նրանց քծնելու համար:

Երկրում այլեւս մարդկայնութիւն չմնաց: Հիւր պատահելիս արտասահմանից էին մարդկութիւն բերում, էլի վերադարձնում:

17 - 19 Մարտի, 1960 թ.

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ինչ որ զեղեցիկ էր: Այժմ, մենք ենք ան-
ցը մեր հողերուն եւ մեր սիրուն լեռնե-
րուն. պիտի արթնցնենք այս անզուգա-
կան բնութիւնը եւ մեր աշխատանքով պի-
տի կանաչցնենք զ այն: Արաքսի ափին
երկարող այս ընձաններուն հողերը չատ
րերբի են ու մենք այս պարարտ հողով
ու ջուր ոռոգող արեւով պիտի մրցինք
աչխարհի ամէնէն ընտիր խաղողին ու
նուռին հետ: Ինդրեմ թարգմանեցէք
Ֆրանսացիներուն, թող իմանան որ մենք
լաւ գիտենք մեր բնութեան ու արեւուն
արժէքը: Այս ընձաններուն մէջ տափա-
րակ դաշտեր չկան կամ հարթ տափաս-
տաններ չունինք, ինչ որ ունինք, միայն
քար է ու ժայռ, մենք կը կոտրենք այս
լեռներուն քարերը, կը փչրենք, զանոնք
հողի կը վերածենք ու ցից սարերուն վը-
րայ կանաչ պարտէզներ կը մշակենք, եւ
մերկ լեռը կը կանաչնայ: Ափսոս որ ե-
րկի լեռը դարուն չէ. գարունը մեր մօտ
շատ սիրուն է: Մեր սարերուն ամրացած
այդ պարտէզներուն գոյն-գոյն ծաղկած
նեխլները եւ զեղձենիները զեղեցկու-
թիւն կը բուրեն:

Այս ամբողջը կ'ըլլան մեր ձեռքով ու
փոքր գործիքներով, որովհետեւ այդ
ժայռերը մեծ մեքենաներու համար մատ-
չելի չեն. կ'աշխատինք առանց յուսա-
հատելու, որովհետեւ պիտենք թէ այս
հիանալի հողը ինչպէ՞ս պիտի հատուց-
ցանէ մեզ ու ի՛նչ մրցրկը պիտի գաղենք
անկէ:

Այդ երկու տղաքը, որ տեսաք քիչ
առաջ, իմ տղաքս են. եկեր-հասեր էինք
Մեղրի, քալելով, քաղխորհուրդի նա-
խագահը տեսնելու եւ իրեն մեր պա-
հանջները ներկայացնելու: Ելեկտրակա-
նութիւն է պէտք մեզի, ոռոգելու ջուրի
խողովակներ, փոքր մեքենաներ ու ճամ-
բաներ են պէտք: Նիւվատիէն մինչեւ
Մեղրի քալելով կ'երթանք ու կու
գանք, այսինքն օրական նուազագոյնը 35
քմ. քարքարուտ ճամբաներով կը քա-
լենք, ամէն անգամ որ Մեղրի երթալ
պէտք ըլլայ:

Մենք դանդաղեցուցինք դնացքը եւ
թուեցաւ թէ ճամբան այդտեղ վերջ կը-
տաւ:

Արաքսը կ'անցնէր մեր դիմացէն....:

Հակառակ հողագոյն ալեկոծուած
գանգուած մը տեղաշարժի մէջ էր, տե-
տեղ փրփրելով եւ հոսանքի բռնուած
սուղսուղ ջուրերով:

- Երթանք ալ, դէպի Ագարակ գիւղը,
վերը կը գառնանք Նիւվատի, - հրահան-
գեց մեր նիւվատեցի նոր առաջնորդը:

- Արաքսի դիմացի ափի պարսկական
լեռներն ու գիւղերն ալ մերը եղած են.
այժմ գետին մօտենալ իսկ չենք կրնար.
անոր անմիջապէս կից ափերուն եր-
կայնքին, փչալարուած չատ բերրի տըզ-
մուռ հողերը, որ դուք կը տեսնէք, մեզ
ջուրէն կը բաժնեն: Չենք կրնար վարել ու
ճնճել: Անոնք մեզի համար, այս քար-
քարուտ աչխարհին մէջ, թիզ մը հողն ան-
գամ չատ կարեւոր է. չենք կրնար հրա-
ժարիլ անկէ:

Մենք քալեցինք Արաքսի ջուրերուն
վազքին հետ հարաւային սահմանէն մին-
չեւ վերջին գիւղը՝ Ագարակ, ու վերա-
դարձանք իր ջուրերուն հակառակ, բայց

ՄԱՀ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Յուլիս 12-ի թիւէն
կը տեղեկանանք թէ մահացած է արձա-
կագիր, բանաստեղծ Յովհաննէս Ղու-
կասեան 72 տարեկանին:

Ծնած էր 1919-ին Թաւրիզ, ուր եւ ըս-
տացած էր միջնակարգ կրթութիւն, ա-
ւարտելով Ատրպատականի Հայոց կեդ-
րոնական դպրոցը: Սկած էր գրել կանուխէն ու 1946-ին երբ ներգաղթեց Հայաս-
տան, արդէն ձեւաւորուած բանաստեղծ
էր. 1947-ին դարձաւ Խորհ. Գրողներու
Միութեան անդամ: Իր ընթերցողները
մեծապէս տպաւորած ինքնատիպ գործեր
եւ անոր «Փոքրիկ վրիժառուները», «Ա-
հանդիսա պատանեկութիւն» ու «Ոսկան
Երեւանցի», «Բոզդան Սալթանով» պատ-
մավէպերը:

միշտ իրեն համուր կպած ճամբով, մին-
չեւ միւս սահմանին վերջին գիւղը՝ Նիւ-
վատի: Բացատրութեան փոխարէն, այս
անգամ ես կը թարգմանէի մեր նոր հը-
րամանատարին կողմէ զգացմունքով ար-
տասանուած բանաստեղծի մը քանի մը
տողերը:

- Կը տեսէ՞ք իմ բնակավայրիս մէջ
դեռին զուգահեռ այդ պարարտ դաշ-
տերու երիզը: Անոնք չունին փչաթելեր,
մենք քաշեցինք-հանեցինք ամէն արդելք,
որ մեզ կը բաժնէ մեր արտէն, մեր հունճ-
քէն, մեր ջուրէն: Ո՛չ ոք իրաւունք ունի
արգիլելելու իմ ջուրս գործածելու, իմ
հողս վարելու, իմ բերքս քաղելու: Այս
ամբողջ հողերը մաքրած ենք, քարերը
հեռացուցած, հերկած ու անոնք պատ-
րաստած ենք ցանուելու: Պիտի տնկենք և
աճեցնենք ամէնէն ընտիր պտուղները եւ
ապրեցնենք աչխարհը: Մեզի ոչ մէկ բան
պէտք է: Նուէրներ, ողորմութիւն, օժան-
դակութիւն պէտք չեն: Մեր բնութիւնը
հրաչք-բնութիւն է եւ ունինք արեւ, ջուր
եւ հող. կ'ունենանք աչխատող ձեռքեր
եւ արդէն մեզի բաւարար է: Մեզի՝ աչ-
խատանքին հաւատացողներ ու գործին
մասնակցողներ են պէտք. ով մէկ կոս
տայ, 10 կ'առնէ: Ով պատրաստ է, թող
գայ ու սկսի մեզի հետ:

Յոյժ տարով Արաքսէն ծնած ու մին-
չեւ մեզի հասնող հերկուած հողաշերտե-
րը, նիւվատեցին կը խօսէր այդ հողե-
րուն տիրութիւնը ու խնամքը տառնձնող
նախաձեռնութեան ոգիով կառավարիչի
մը ինքնավստահ ոճով: Ան կը բացատրէր
իր ծրագիրներն ու նպատակը եւ կը խօ-
սէր ոգեւորուած եւ անընդհատ, առանց
յոգնելու եւ առանց լինդի դադար տալու:

Ճամբան աւելի նեղցաւ: Այդ տակի
բնութեան մէջ, փայտէ ցանկապատեր ե-
րեւցան ու չուներու հոլոց լսուեցաւ:

- Այստեղ կա՛նգ առ, - հրամայեց ան
մեքենավարին:

- Այստեղ է իմ տունս: Կրնաք իջնել:

- Արիվէ (հասած ենք), - ըսի:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

ՍՓԻԻՌՔԱՀԱՑ ԴԱՒՈՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԵՐԲ ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂԲԱՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻ

«Ամէն ծերունիի մահ՝ գրադարանի հրկիզումի մը կը նմանի» կ'ըսէ ժողովրդական առած: Որքան աւելի լրա-
կան է այս խօսքը սփիւռքեան մեր պայ-
մաններուն մէջ ուր մեր լեզուն, մեր մը-
շակոյթը մեր աւանդութիւնները եւ բար-
քերը օրէ օր աւելի ու աւելի կը մաչին:
Այս անհատնում կռուին մէջ, մենք կ'ապ-
րինք ուրիշ դժբախտութիւն մը. մեր բար-
քերուն եւ մեր մշակոյթին հետ կ'անհե-
տանան նաեւ մեր ամենամօտիկ պատմու-
թեան վկաները որոնք «Մեծ Ոճիր»ին
կենդանի փաստերն էին: Անոնց հետ
կ'անհետանան նաեւ իրենց հաւաքած քա-
նի մը գիրքերը, նամակները, նկարները
եւ երբեմն ալ գրաւոր անտիպ բայց չա-
հեկան վկայութիւնները որոնք իրենց հե-
ղինակին մահէն յետոյ յաճախ աղբաման
կը նետուին....:

Վերջերս Լիոնի Հայոց եկեղեցիին պա-
հարանի մը մէջ կը հանդիպ էնկար մը եւ
անոր հետ նամակ մը որուն բովանդա-
կութիւնը կ'ուզենք յայտնել առանց իսկ
բառ մը փոխելու կամ աւելցնելու:

Սիրելի Օրիորդ...

Ներեցէք ինձ, բիչ մը իմ ցաւալի խնդրովս
խլել Ձեր թանկագին վայրկեաններէն: Կը
յիշեմ այն օրը որ եկեղեցի եկայ քերելու
համար իմ փոքրիկ մասնակցութիւնս,
Գարապաղի խնդրոյն համար: Այսօրուայ
գրած բանի մը տողերս, ինձ համար մեծ
ցաւ կը պատճառեն: Բաժնուիլ այս սուրբ
հօր նկարէն որը տրուած էր իմ մտուս-
նուս (*):

Երկար տարիներ տնօրինելէ վերջ Հ. Բ.
Ը. Մ.ի որբանոցները ուր ես ալ պատիւը
ունեցայ իր որբուհիներէն մէկը ըլլալ:
Այժմ, սրտի խորին ցաւով ստիպուած եմ
բաժնուիլ այս արժանաւոր եւ մեծայարգ
անձնաւորութեան նկարէն: Տարիքս չա-
փազանց իր չափը անցած է: Այո. ունիմ
երկու զաւակներ որոնք ամուսնացած են
օտարներու հետ, որով վստահ եմ որ այս
նկարը գտնուի փողոցի մը անկիւնը:

ՅԳ.. Վախճանած է երկար տարիներ Ե-
գիպտոսի ընդհանուր հոգեկան (հոգեւոր)
կառավարչութեան վերջ (**):

Յարգանօք՝
Ե. Մ.

Առանց մեկնաբանութեան:

Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(*) Մամբրէ Վարդապետ Սիրունեանի
(յետոյ եպիսկոպոս) նկարն է:

(**) Մամբրէ Եպիսկ. Սիրունեան Ե-
գիպտոսի Հայոց թեմի առաջնորդն էր:

ԿՈՉ

ՀԱՑ ԱԻԵՏ. ԳՈԼԷՋԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒՆ

1992-93-ին կը զուգադիպի Հայ Աւետ. Գոլէճի 70ամեակը: Այս առթիւ լոյս պի-
տի ընծայուի 1987-ին ի վեր պատրաս-
տութեան մէջ եղող Ցուչամատեան Ալպոմ
մը, ուր ի միջի այլոց պիտի ներեւնան լու-
սանկարները եւ կենսագրականները Հայ
Աւետ. Գոլէճի 1927-էն սկսեալ անխտիր
բոլոր շրջանաւարտ - շրջանաւարտուհինե-
րուն: Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր բոլոր
շրջանաւարտ - շրջանաւարտուհիներուն ի-
րենց անցագրային չափի մէկ լուսանկա-
րին հետ միասին, իրենց ամփոփ կենսա-
գրական դիծերը ղրկել, չեչտը դնելով
կենսագրական տուեալներու, ուսման,
ասպարէզի, ընտանեկան վիճակի, ազգա-
յին ու հանրային ծառայութեան, եւլն.
Թուականէն մինչեւ 6 ամիս, այսինքն 1991
Դեկտեմբեր 31, Հայ Աւետ. Գոլէճի Ցու-
չամատեանի Յանձնախումբին, հետեւեալ
հասցէին, ապահովագրեալ օդային Թղ-
թատարով..

Armenian Evangelical College
P. O. Box 11-3672
Beirut — LEBANON

Մահացած շրջանաւարտներու պարա-
գային կը խնդրուի իրենց հարազատներէն
իրենց կենսագրական տուեալներն ու նը-
կարները ղրկել:

Հ.Ա.Գ.Ի ՑՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՑԿ. ՌԱՏԻՈՑԻՆ ՊԱՏԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

– Ինչո՞ւ կանանց բանակ չեն տանում:

– Նրանք «պառկե՛լ» հրամանը ճիշդ չեն հասկանում:

***

– Կեանք կա՞յ արդեօք այլ մոլորակնե-
րի վրայ:

– Չէ, այնտեղ էլ չկայ:

***

– Ինչո՞ւ մեզ մօտ չի պլանաւորւում մանկածնութիւնը:

– Որովհետեւ արտադրութեան միջոց-
ները մասնաւորի ձեռքում են:

***

– Ինչո՞ւ է աքաղաղը ողջ կեանքում երգում:

– Որովհետեւ բազմաթիւ կանայք ունի, բայց ոչ մի զոքանչ:

***

– Ինչո՞ւ են ոմանք գէր, ոմանք էլ՝ նիհար, եթէ նոյն մակարոնն են ուտում:

– Որովհետեւ ոմանք երկաթուղեամբ են ուտում, ոմանք էլ՝ լայնութեամբ:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՑ
ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑՈՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐՑՈՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ՊՐՈՒՍԱ

Աթրանոս կը գտնուի Պրուսայէն 10 ժամ անդին. ահաւասիկ հոդ ապանուողները՝ Խոսրով Պէյազեան (Պոլսէն տարագիր), Անդրանիկ Խանճեան, Օննիկ Պալթայեան, Աբրահամ Նալպանտեան, Յակոբ Գաբուճեան, Գառնիկ Փէքմէզեան, եղբայրը՝ Թորոս (առեւտրական խորհուրդէ), Ստեփան եւ Լեւոն Տինկիլեան (բողոքական), Լ. Լութֆեան, Մինաս Քէօլէեան, Հրանտ Արապեան, Ազնիւ եւ Օննիկ Ֆիլիպէլեան, Գաբրիէլ Մօղիկեան, Լափաճեան հայր եւ որդի, Սինէմ եւ Պետրոս Շամամեան, Մինաս Ֆինտըգլեան, վաստակաւոր Յարութիւն Ուզունեան, ուսուցիչ Մխիթար Լութֆեան, Յարութիւն Եագըճեան, Ստեփան Հիսեան, Մխիթարէ Ղանճեան, Արամ Գամպուրեան, կարապետ Էպէկեան, Գրիգոր Անտոնեան, Սարգիս Մջիկեան, Բիւզանդ Մօրուքեան, Գառնիկ եւ Կարապետ Փաչաճեան, Սարիմ Գըլըճեան, Թեւոնեան, գեղագործներ՝ Յարութիւն Լութֆեան եւ Արմենակ Եւայլն Եւայլն: Ամբողջ խումբէն տխրիկցի Առաքել Միւան վերապրող, սպանեալ կարծուած եւ դիակներու կոյտէն բաժնուելով պաղատագողի քաղաք դարձած:

Իսկ տեղւոյն բանտին մէջ երկար ամեն կը հեծեծն չրջակայ գիւղերու 200 Հայեր: Ամբողջ Հայութիւնը Օդոստոսի սկիզբը 5 կարաւանով տեղահան՝ Գոնիա - Էրէյլի - Կուտինա եւայլն: Կուսակալ Ալի Օսմանն պարագլուխը կը ներկայանայ չարաչահութեան գործին. աղուոր տուն ունեցող աքսորուողները կը ստիպէ որ մեռած դիներով իրե՛ն ծախեն կալուածներին, փոխանցման գործողութիւնները կը կատարէ կայծակի արագութեամբ եւ քիչ յետոյ բռնի ետ կ'առնէ վճարած դրամները. ժողովրդեան մեկնումէն վերջ, ի՛նք է դարձեալ անոնց գոյքերը իւրացնողը:

Վիճակիս նորընտիր առաջնորդն էր

Պարգեւ Ծ. վարդապետ Դանիէլեան.. Ծնած է Հասքէօյ (Կ. Պոլիս) 1881-ին, աչխարհական անուամբ Հայկ: 1899 Սեպտեմբերին Արմաչու Դպրեվանքը մտնելով՝ 6 տարի վերջ վարդապետ կը ձեռնադրուի Դուբեան սրբազանէ: Քարոզիչ Նիկոմիդիոյ 1906-1907, յետոյ առաջնորդ Կուտինա-Աֆիոն Գարահիսարի, իսկ 1914ի վերջերը՝ տեղապահ Պրուսայի, ողբացեալ Օտտոպաչեան Վարդապետի առաջնորդական պաչտօնով Երզնկա մեկնումին առթիւ: Աչխատակցած «Լոյս» եւ «Տաճար» կրօնաթերթերուն:

Պրուսայի թաղապետական ընտրութեանց առեն, իթթիհատականաց կողմը չհրնեղուն՝ անոնց գայրոյթը կը հրաւիրէ իր վրայ. եւ երբ Աղէտի օրերուն Առաջնորդարանը կը կոխուի, Պոլիս տպեալ սովորական գիրքերու եւ լրագիրներու՝ դիտմամբ «Վնասակար»ի դոյն տալով, իբր յեղափոխական կը ձերբակալեն, կը բանտեն ու կը դատապարտեն գինք 15 տարուան: - Ո՞չ տպաքէն Թուրքը մատանեղող երկու յատկութիւն կը մարմնացնէր յինքեան, Երիտասարդութիւն եւ Զարդացում. բարեկե՛ց վրան երրորդ մը՝ Առաջնորդութիւն, այդ երկուքով ա՛լ աւելի ահաւոր երեւցող: Նոր որոշում, եւ որոշման հետ արագ գործադրութիւն. կը հանեն գինք բանտէն եւ Առաջնորդարանի վաղեմի քարտուղար Սուքիաս Տիւզիկեանի հետ կ'աքսորեն Տէր Զօր: Տաժանագին է իրենց գնացքը մինչեւ հոդ, զոհ երթալով երկուքին մէկ բծաւոր ժանտաւեղի, օդոստոսեան կոտորածը չտեսած:

Ճառայ բերենք հիմա՝ Պրուսայէն Պետրոս Փափազեանի մեզ ղրկած դրութենէն քանի մը հատուած, ուր կը պատկերանան տարաբախտ Արմաչականին եւ այդ չրջանի կարգ մը ազգայնոց բանտէ բանտ դեգերումները ու ցաւականքը. «Պարգեւ Վարդապետ, Սուքիաս եւ Ժամկոչ Վարդերես, նաեւ պրուսացի Օննիկ Պալթայեան, Աբրահամ Նալպանտեան եւ Յակոբ Գափուճեան՝ հէք ընկերներուս եւ ինձ նման կը գտնուէին Պրուսայի եւ Պանտըրմայի բանտերը: Առնցմէ առաջին երեքը (վարդապետ, գրադիր եւ ժամկոչ) բերդարգելութեան դատապարտուելէ յետոյ՝ 1916 Ապրիլ 26-ին ճամբայ հանուելով Տէր Զօր ղրկուած եւ անհետացած են, իսկ վերջին երեքը Պրուսայի արգելանոցէն Աթրանոս տարուելով չարդուած են բազմաթիւ ազգակիցներու հետ...:

(Շար. 258)

(Շար. Ա. Էջէն)

ի՞նչ պիտի ըլլայ: Շամիր կ'ուզէ որ մի-այն լուռ վկայի դերէն անդին չանցնի. բ) Ժողովին հերթականութեան մասին ճշդրիտ տեղեկութիւններ կ'ուզէ. տա-րին մէ՞կ անգամ, երկո՞ւ անգամ, չո՞րս անգամ. գ) Հուսկ, պաղեստինեան պատ-ուիրակութեան կազմը պէտք է ճշդուի: Իսրայէլ միայն զրաւեալ հողամասերու բնակիչներէ կազմուած պատուիրակու-թիւն մը կ'ընդունի, հոն, ո՛չ պաղեստին-եան Սիւրիոքէն մարդ պէտք է ըլլայ, ոչ ալ արեւելեան Երուսաղէմէն, զոր, Իս-րայէլ վերջնապէս կցած է: Պէքըր, որ ուխտաւորի գաւազանն ի ձեռին, յամառ-օրէն եւ յարատեւօրէն կ'երթայ երկրէ երկիր լուծում մը գտնելու համար, յոյ-նած վերադարձաւ Ուաշինկթըն, բայց՝ լաւատես:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ կացութիւնը չատ ծանր է եւ Յուլիս 22-ին Խրտաթներու եւ Սերպերու միջեւ բախումներ տեղի ունեցած էին եւ 20 մեռեալի խօսք կար: Եուկոսլաւ զեկավարներու բոլոր ջանքե-րը ի դերեւ ելան եւ Յուլիս 23-ին ալ մթնոլորտը չէր հանդարտած: Պելկրա-էն վերադարձող Ֆրանսացի երեսփո-խաններու համաձայն, քաղաքացիական պատերազմ մը անկարելի չէ եւ որուն հե-տեւանքներն ալ ճակատագրական կրնան ըլլալ ամբողջ Եւրոպայի համար:

ԿԻՊՐՈՍ մերժեց Պուշի առաջարկները չորսերու ժողով մը կազմակերպելու (Յու-նաստան, Թուրքիա, կղզիին երկու հա-մայնքները), որ ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Թրքական ծրագիրն էր:

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓրԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 17 / 22)

ԶՕՐԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

Անթիլիասի Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Հայոցմէն կատարած այցելութենէն (Յունիս 8-12) վերադարձին չնորհակա-լութեան ու սրտակցութեան հեռագիր մը ուղղած է Գերագոյն Խորհուրդի նախա-գահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի: Գարեգին Բ. կը մաղթէ «Աստուած ձեզ եւ ձեր գոր-ծակիցները զօրացնէ, իմաստութեան եւ արիութեան առաքինութիւններով զօ-տեպնդէ, որպէսզի միասնական կամքով յառաջ տանիք ձեր բարձրագոյն պատաս-խանատուութիւնները ու պարտաւորու-թիւնը Հայաստանի Հանրապետութիւնը աստիճանական եւ յառաջդիմական ըն-թացքով հասցնելու համար անկախութեան այն վիճակին որ մեր ժողովուրդի գերա-գոյն կամքն է»:

***

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՏԱՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Դիլիջանի երգահաններու ստեղծագոր-ծական Տան մէջ կատարուած բարեսի-րական համերգին ամբողջ հասոյթը յատ-կացուեցաւ Գետաշէնէն տարագրուած ընտանիքներու որոնք ներկայիս ժամ-մապէս հոդ կը բնակին: Անոնք նիւթա-կան, զգեստեղէնի օգնութիւն կը ստանան ու ներթակայ են յատուկ ուշադրութեան:

***

ԴԻՄՈՒՄ ԵՕԹՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ

«Ժողովրդական Ռուսաստան» չարժու-մէն խումբ մը անդամներ դիմում մը ղրկած են «Եօթներ»ու լննռնեան ժողո-վին, անոնց ուշադրութիւնը Ադրբեջա-նի հայ բնակչութեան ցեղասպանութեան ու տեղահանութեան վրայ հրաւիրելու նպատակով. դիմումին մէջ հակահայ պա-տահարներու մեքենայութիւնները պար-զելով, առորագրողները կ'ըսեն թէ իրա-դարձութիւնները համաչխարհային հան-րութեան անյապաղ հակազդեցութեան պահանջը ունին: Դիմումը առորագրը-ած են խորհրդային եւ Ռուսաստանի երեսփոխանները՝ Փրոֆ. Ա֊ֆանասիեւ, Գ. Ստարովոյտովա, Ա. Մուրաշով, գնդա-պետ Վ. Սմիռնով, Վ. Դմիտրիեւ, Փր-ոֆ.ներ Է. Պոնոմարքով, Ա. Շարադ, Հայր Գլեբ Եակունին:

***

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՅԱՓՇՏԱԿՈՒՄՆԵՐ

Ստեփանակերտի մէջ Ադրբեջանի քա-ղաքագործին զինեալները ձերբակալեցին կառլէն եւ Լեւոն Հայրումեան եղբայր-ները, անոնց երեք որդիները, կիմ Յա-րութիւնեանը, Ակներանի Լեոնատան դիւղէն Նելսոն Մարտիրոսեանը, Ջոն Առաքելեանը եւ Արմէն Բարխուդարեանը եւ տարին անորոշ ուղղութեամբ: Ձեր-բակալուեցաւ նաեւ կարօ Յարութիւնեան որ հետաքրքրուած էր եղբօրը ճակա-տագրով: Կ'ենթադրուի որ զիրենք տա-րած են Շուշիի բանտը: Մարտունի-Ձարատար ճամբուն վրան ալ ադրբեջանցի քաղաքագործի մարդիկ դաժանաբար ծե-ծեցին վարորդ Սերգէյ Աղաջանեանը ու խլեցին ինքնաշարժը:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Խորհ. ժողովուրդներու 10-րդ ամառ-նային ախոյենութեան մրցումներուն մին-չեւ Յուլիս 15 հայ մարզիկները չահեցան վեց ոսկի, երեք արծաթ եւ 12 պրոնզ մեռտալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղդէն կիւրճեան, Շաքէ Մութէն - Թիւթիւնճեան եւ Լարա Մութէն կը ծա-նուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Յուլիս 28-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղե-ցին

ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆ-ի
(ծնեալ Թիւթիւնճեան)

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազ-գային Միութեան վարչութիւնը շնորհա-կալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէր-ները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.-

Միրէյ-Վարդուհի Դաւիթեանի մահ-ուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Շաքէ Այտնեան 500 Ֆր.:

Պ. Ռուբէն Զաքարեան, Մանուկեան ըն-տանիք 2000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Թիւթիւնճեան, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մխքճեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մակարեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միսաք Թօփալեան, Օրիորդ Գլտոին Շահպազեան 300-ական Ֆր., Տիկին Սօնիա Գէվճէնճեան 250 Ֆր., Տիկին Նեվրիկ Պասմաճեան 200 Ֆր., Տի-կին Միքայէլեան, Պ. Օզվալտ Խաչատուր-եան 100-ական Ֆր.:

Բարգէն Տէյիրմէնճեանի մահուան առ-թիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տի-կին Վարդգէս Զալըքեան 100 Ֆր.:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժա-նորդներէն կը խնդրուի –նախընտրա-բար– հասցէի առժամեայ փոփոխու-թիւնը կատարել իրենց թաղին թղթա-տարի գրասենեակին միջոցաւ, չծան-րաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վար-չութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կա-րելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թեր-թիս վարչութեան, մեկնումի թուա-կանէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամբող շրջանի թղթատարա-կան յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկ-նողներու հասցէի փոփոխութիւն չը-կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփո-խութիւն չի կատարուիր առկախ հա-շիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՓՈՆ - ՏԼ - ՇԷՐԻ֊Տիկին Մխսաք Գրի-գորեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ իր ամուսնոյն, անոր մահուան 14-րդ տարելիցին առթիւ:

***

Գեղամ Գալաֆեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մեծ-մօր՝ Տիկին Մարիամ Սելքէկեանի յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿ

ՊՈՒՆ - Տիկին Հայկանոյշ Յովակիմ-եան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տի-կին Էլմաս - Արշալոյս Ալթունեանի մահ-ուան առթիւ:

ՎՐԻՊԱԿ

Յուլիս 23-ի «Յառաջ»ի Ա. էջ, Դ. սիւ-նակ, Փութպոլի լուրին մէջ տող մը սխալմամբ նետուած ըլլալով, նախա-դասութիւնը անհասկնալի դարձած է: Բ. պարբերութեան 5-րդ տողէն պէտք է ըլլայ՝- «...Մարզադաշտին մէջ, զանգր-ւածային անկարգութիւններու ձեռնար-կած են, միլիսի ազդու եւլն. եւլն.»:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Երկու փոքր երախաներով երիտասարդ զոյգ մը –ամուսինը կ'աշխատի Քրէթէյլի Henri Mondor հիւանդանոցը– վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, 2 սենեակ, յարմարութիւններով, միայն երկու տար-ուան համար:

Հեռաձայնել՝-
43. 95. 08. 36

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մսհազդ	400	(474,40)
Հոպեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագիծ մէջ ընդհ. գումա-րը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ ան-գամ հրատարակելի ազդերու, մին-չեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումնե-րու համար, դիմել թերթին վար-չութեան:

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՌՔԻ ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՒ ՔԱՐԱՅԻ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓրԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 17 / 22)

ՄԻՒԹՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Իր զահակալութեան 36–րդ տարեդարձին առթիւ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ՎԱՋԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, համաձայն մեր եկեղեցական աւանդական կարգի, Սեպտեմբեր 29–ին, Կիրակի օր, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, ՍՐԲԱԶՈՅՍ ՄԻՒՌՈՆ պիտի օրհնէ:

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ չնորհարեր այս արարողութեան ներկայ գտնուելու առիթ ընձեռելու համար, ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպէ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ մը հետեւեալ կարելիութիւններով.

Մեկ. 26–էն Հոկ. 3, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 6950 Ֆր.

Մեկ. 26–էն Հոկ. 10, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ուղիղ թռիչքով, սակ՝ 8750 Ֆր.

Մեկ. 26–էն Մեկ. 30, ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ ուղիղ թռիչքով
վերադարձ Մոսկուայի ճամբով, սակ՝ 7100 Ֆր.:

Վերոյիշեալ գիները կը պարփակեն օդանաւին տոմսը, առաջին կարգի պանդոկ, demi-pension, յատուկ չրջապտոյտներ, ապահո-վագրութիւն, վիզա:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ կը կազմակերպուի Փարիզէն SABERA–TOURS եւ Լիոնէն SEVAN ճամբորդական գրասենեակներու դոր-ծակցութեամբ:

ՏԵՂԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ԵՆ: Վերջին պայմանաժամ՝ Յուլիս 31:

Աւծանագրութեան եւ այլ տեղեկութիւններու համար դիմել Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարու-թեան՝ 15, Ռիւ Ժան–Կուժոն, Փարիզ 8, հեռաձայն՝ 43–59–67–03:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 25
JEUDI
25 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.588 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.588

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ.–

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼՈՒ»

Գրած էինք մեր նախորդ թիւով, թէ խումբերը չատ ծանր են տակաւին եւ կին ու երախայ անտառները կը մնան անընդունելի պայմաններու տակ։

Պայմանագրին առընչութեամբ յիշենք որ Յուլիս 18-ին տեղի ունեցած է Գ.Ժ.ի նախագահութեան նիստ, ուր քննարկուած է Նովօ - Օկարեւօ Յուլիս 23-ին դումարուելիք միւթէնեական նոր Ուխտի (կամ պայմանագրի) վերջնական տարբերակի մշակման նպատակով կոմիտէի նիստին Հայաստանի մասնակցութեան հարցը։ Մեկնելով այն տեսակէտէն որ միայն Սեպ. 21-ին է, որ Հայաստանի հանրաքուէն կը ճղդէ Միւթէեան հետ մեր յարաբերութիւններու բնոյթը, որ միւթէենական պայմանագրի հանդէպ վերաբերումի հարցը արդէն իսկ մտած է Գ.Ժ.ի յառաջիկայ նիստի օրակարգին Մորհրդարանի վերջնական դիրքորոշումը ճշդելու համար, միաժամանակ նկատի առնելով որ նոյնիսկ «9 փլիւս 1» համաձայնագիրին ստորագրած առաջին Հանրապետութիւնները պայմանագրի քննարկումը յետաձգած են մինչեւ Սեպտեմբերի կէսերը, Գ.Ժ.ի նախագահութիւնը որոշեց առայժմ ձեռնպահ մնալ կոնկրէտ դիրքորոշումներէ։

Այս էր Արմենփրէսի տեղեկատուութիւնը այդ մասին։ Մինչ, Զորեքշաբթի, առաջին հաղորդումէն ետք, Ա. - էֆ - փէ կ'աւելցնէր թէ Գորբաչով «դոհունակութեամբ» յայտարարած էր թէ Հայաստան կը պատրաստուի ստորագրելու։

Կը մնայ սպասել, տեղեկանալու համար թէ ի՞նչ անցած դարձած է եւ ի՞նչ խոստացած է Գորբաչով համոզելու համար Հայաստանի Գ.Ժ.ի նախագահը։

***

ԹԱՂՈՒՄ
ՄԱՐԳՈՍ - ԼԵՆԻՆԻԶՄԻ

Մորհ. Միւթէեան համաձնակար կուսակցութիւնը կրնայ վերջնապէս հրաժարիլ մարքս - լենինիզմէն եւ ասիկա կատակ չէ։ Գորբաչովի ներկայացնելիք «համաձնակար կուսակցութեան ծրագիրը» չի կրնար, կ'ըսեն մասնագէտները, յանդիլ աւելի քան կէս դարու հերճուածի մը կուսակցութեան ծոցը, քանի հաւանական չի թուիր որ պահպանողականները համակերպին։ Գորբաչովի այս ծրագիրը 6-րդն է իր տեսակին մէջ, չարաղդն է իր անձնական խորհրդատուն՝ Կէորկի Շահնազարով եւ լոյս տեսած է Նեզավիսիմայա Կազետա-ի մէջ։ Ինչ որ կ'առաջադրուի չատ նման է արեւմտեան զանազան տեսակի սոսիալ - ժողովրդավարութեան մը, լքեամովը մարքս - լենինիզմի։ Լրագրողները ծաղկաքաղ մը կատարած են եւ կը ներկայացնեն։ Այսպէս կարելի է հետեւեալ բանաձեւումները գտնել։

- «Կուսակցութիւնը ընդմիշտ կը բացառէ այն սկզբունքը, ըստ որուն նպատակը կ'արդարացնէ միջոցները»։

- Գաղափարական դեմքի վրայ, մարքսիզմը կը սահմանուի որպէս։ «արդիական ընկերվարական տեսարանութեան աղբիւրներէն մէկը» եւ ոչ՝ միակը։ «Կան նաեւ հիւմանիթար այլ ըմբռնումներ աշխարհի եւ Մորհ. Միւթէեան մէջ»։

- Կրօնքը կը դադրի ժողովուրդին հակիճ ըլլալէ։ «Համաձնակար կուսակցութիւնը բաց է հաւատացեալներուն ինչպէս անհաւատներուն»։

Կուսակցութեան լիակատար նիստի նախօրեակին, մթնոլորտը լարուած է։ Պահպանողականներու խումբ մը, բազկացած զրպէտներէ, գաղափարապաշտներէ եւ զինուորներէ, կոչ մը ըրած է, դրեթէ ամբաստանութեան մը ընդդէմ՝ «աղաներուն, ուրացողներուն, կծծիներուն դէմ, որոնք կը ծնրադրեն անդրծովեան իրենց պաշտպանին առջեւ, հայրենիքին փրկութիւնը ապահովելու համար եւ մարելու մեր տան հրդեհը։ Այլեւս ջուր չէ որ պէտք է, այլեւ մեր արցունքները եւ մեր արիւնը»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ արտաքին նախարարը յայտարարեց.- «Զինակից ուժերը որոնք Թըրքական հողամասին վրայ հաստատուած են, որեւէ պարագայի պիտի չօգտագործեն Թրքական հողը, օդային տարածութիւնը եւ ջուրերը Իրաքի վրայ յարձակողական գործողութեան մը համար առանց Թրքական կառավարութեան բացայայտ հաւանութեան»։ Այս խմաւորով նամակ մըն ալ ղրկուած է Միացեալ - Նահանգներու, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Պելճիոյ եւ Հոլանտայի, որոնց զօրքերը Սիլոփիի ըրջանը տեղաւորուած են։ Թրքական փոքր զօրագունդ մըն ալ եկած է իրենց միանալու, արդելք հանդիսանալու համար, ըստ Թրքական աղբիւրներու, հիւսիսային Իրաքի բնակչութեանց աքսորին կրկնութեան։

ԱՆՏՐԷ ՏՕԹԻԼ, զրպէտը որ հեղինակ է աւելի քան 50 հատորներու (վէպ, ուսումնասիրութիւն եւ Էսէ) մեռաւ Փարիզի Պուսիքօ հիւանդանոցը 91 տարեկանին։ Մտերիմ էր Շահան Շահնուրի, որ իրեն եւ իր զրչեղբայրներուն համար Արմէն Լիւպէնն էր, այսինքն Ֆրանսագիր դնահատուած բանաստեղծը։ Երկար տարիներ ունեցած են խիստ չահեկան թըղթակցութիւն մը եւ 1974, Օգոստոս 23-ին չէր վարանած իր Առէննեերէն Փարիզի Հայոց եկեղեցին փութալ ներկայ ըլլալու համար Շահնուրի յուղարկաւորութեան։ Ծնած Առէննեերը 1900 Սեպ. 1ին, Տօթէլ իր ասպարէզը սկսած է որպէս դասատու փիլիսոփայութեան 1924-էն պատերազմ, Ֆրանսա եւ Աֆրինք։ Իր մանկութենէն պահած էր բնութեան եւ բուսաբանութեան սէրը։ Մեծ հիացող մըն էր Ռէնպոյի, զոր իր հայրը ճանչցած էր։ 30 տարեկանին է միայն որ սկսած է հրատարակել իր գործերը։ Իր ծանօթ հատորներն են.- «Nulle part», «Les chemins du long voyage», «Pays natal ou l'enfant qui disaït n'importe quoi», բայց «Le pays où l'on n'arrive jamais»ն է որ իր համբաւը պիտի հաստատէր։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ. յայտարարած է Կիպրոսի առընչութեամբ.- «Կողմնակից ենք միջազգային ժողովի մը, որ արագօրէն կազմակերպուի Կիպրոսի չուրջ եւ որ դադարեցնէ տալ Կիպրացիներուն, Յոյներուն եւ Թուրքերուն»։ Ծանօթ է որ Կիպրոս դէմ է Ուաչինկթընի չորսերու ժողովի առաջարկին, զոր Թրքական տեսակէտն էր։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ Թուրքիա այցելութեան օրերուն, Թ. Էօզալի հետ խօսակցութեան մը ընթացքին նիւթը առընչուած է նաեւ Հայաստանի։ Պուշ հարց տուած է թէ մինչեւ ուր կրնան երթալ Հայերը։ Էօզալ պատասխանած է.- «Չեմ կարծեր որ երթան մինչեւ անկախութիւն. հաւանական է որ աւելի ճկուն դաշնակցային դրութեան մը անցնին»։

---

*Ա. Ա. Ա.

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ ՕՐԱԳՐՈՑ

ԼԵՒ ԿԱՄՍԱՐ

(Ե. եւ վերջ)

● *Լսեցէք, պատմեմ ձեզ այսօր մի սփրփուքի կեանք:*

Առաջին ներգաղթողներից էր, անունը Մանուէլ: Այս Մանուէլը մի խանութ ունէր Երեւանի Կոնդ թաղամասում և մարդկանց սափրելով իր հանապազօրեայ հացն էր հայթայթում:

Հասաւ Ստալինի յիսունամեակը: Քաղաքը զարդարուեց: Մի լիլիպեան մտաւ Մանուէլի խանութը, թէ՝ առնդ ինչ զարդ ունես, բեր խանութիդ պատերը զարդարիր: Մանուէլը ընդամէնը ունէր մի պատի զորգ՝ իր մեծագիր լուսանկարը վրան կախած: Բերեց մարդն իր ունեցած այդ զարդարանքը եւ խանութի պատին փակցրեց:

Տօնի օրը, երբ ստուգելու համար միլիցիան զարձեալ խանութը մտաւ ու տեսաւ Մանուէլի նկարը զորգին եւ ոչ Ստալինի, անմիջապէս բանտարկեց Մանուէլին՝ Ստալինի յօբելեանը ծաղրանքի ենթարկելու մեղադրանքով: Զթողնելով, որ իր յաճախորդի մէկ երեսը սափրելուց յետոյ միւսն էլ սափրէր:

Դատարանը, քննելով գործը, հաստատեց ու տասնըհինգ տարով Սիբիր տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց:

Տասնըհինգ տարուց Մանուէլը թոքախտով վերադարձաւ ծանր հիւանդ ու մեռաւ:

Սիբուած մարդ էր, բարեկամները բոլորն էլ պակաս բերին: Թաղման թափօրը կազմելիս, բարեկամները խորհուրդ տուին հանդուցեալի կնոջը Մանուէլի նկարը դուրս հանել՝ թափօրի առաջից տանելու համար:

- Ամո՞ն, ձեր ոտքը պապեմ, այդպիսի բան չանէք, - սարսափած խօսեց կինը, - մի անգամ այդ նկարը փորձանք բերեց դլխներիս, կ'ուզէք կրկնե՞լ այն: Ստալինի նկարը տարէք դադաղի առջեւից...

Թափօրը դեռ փողոց չբերած, յանկարծ պերթը չրջապատուեց չեկիստներով: Հրամայուեց դադաղը դերեզմանոց քչել, իսկ կնոջը ձերբակալելով Զեկա տարան:

- Դու մեր առաջնորդին մեռցնե՞լ կ'ուզես, - առաջները կրճտացնելով ատաց կողքի չեկիստը, - հիմա քո հալը կը տեսնես:

Կինը, անշուշտ, իր «հալը տեսաւ», բայց նրա բարեկամներից եւ ոչ մէկն նրան այլեւս չտեսաւ, էն գնալն էր, որ գրնաց:

Նրանց միակ որդին՝ Սեդրակը, ապագայում նման զուլումի չենթարկուելու համար վերցրեց մէջտեղից ե'ւ իր հօր, ե'ւ Ստալինի նկարները:

Ա՜խ Սեդրակ...

Ի՞նչ իմանար ապան, որ Ստալինի նկարը ամէն տան համար պարտադիր է կախել, եւ այս հրամանը չկատարողը կը դատապարտուի տասը տարուայ բանտարկութեան...

Սեդրակը էժան պրծաւ:

Ինձ քան տարուայ դատապարտեցին, որովհետեւ ես համ Ստալինի նկար չէի կախել պատիցս, համ էլ ոչ մի հատոր Լենինի գրուածքներից չունէի գրադարանումս...

● *Այն կապակցութեամբ, որ քաղաքում թոյլ չի արւում կով կամ էշ պահել իմ կատուն ինձ կատարեալ դադափար է տալիս չորքոտանի կենդանու մասին:*

Թէ ինչո՞ւ պետութիւնն այս չորքոտանիներին հալածեց քաղաքից՝ չիմացայ: Միդուցէ նրա՞ համար, որ երկոտանի անասունները արդէն փոխարինում են նրանց:

Քիմիական արդիւնաբերութեան ներկայ զարգացած չրջանում, երբ ապակուց թել են պատրաստում եւ քարից՝ կաուչուկ, ի՞նչ դժուար բան է մարդուց անասուն պատրաստելը: Եւ զարմանալին այն է, որ մարդուց պատրաստուածը աւելի անասուն է դառնում, քան բնականից ստեղծուածը:

Բնական անասունը, օրինակ՝ իմ կատուն, ունի սեփական պատուհասներ, սեփական ճաշակ եւ սեփական կ'ամք: Զուր սպիտակուցը չի ուզում, անպայման դեղնուցը պիտի տաս: Թռնում նստում է դլխիս, որը նշան է, թէ արհամարհում է իմ կարծիքը, չի ընդունում իմ կոնցեպցիաները:

Մարդն իրաւունք ունի՞ թռչել Լենինի դլխին եւ նրա որեւէ մտքին համակարծիք չլինել: Ո՛չ:

Ատուած մարդուն լեզու տուել է մեզ Լենինին կրկնելու համար:

Այս՝ կուսակցականների մօտ:

Իսկ անկուսակցականը, որ չի կրկնում, իսկի չի էլ իմանում, թէ ինքը լեզու ունի՞, թէ՞ ոչ:

Քերականութիւնն ասում է. «Նախադասութիւնը միտք է՝ արտայայտուած բառերով»:

Խորհրդային մարդուն երբ իրաւունք չի տրուած մտածելու, իր ի՞նչն արտայայտի բառերով...

***

Ես դեռ խօսելը չեմ մոռացել, բայց վերջին չնչումն եմ:

Առաւօտ արթնանալով կնոջս ասում եմ.

- Ի՞նչ կայ ուտելու:

Այնուհետեւ օրուայ քանչորս ժամում երկու չատ երկար «դաաաա՜ա» եմ բայ թողնում բերնիցս, որը եթէ թարգմանենք կոփերէն՝ նշանակում է «բաաա՜»...

● *Գախանութում բերանքիսմայր դըրուած էր մի չատ հաստափոր դիրք: Ձեռքս վերցրի՝ իմանալու համար, թէ ի՞նչ դիրք է դա, ու կարդացի կողին. «Սովետական Միութեան կոմունիստական կուսակցութեան պատմութիւն»: Անմիջապէս տեղը դրի այդ դրակեղտը եւ տուն գալով սկսեցի ձեռքերս լուանալ անուշահոտ օճառով ու հակենեխել:*

Այդ դէպքից արդէն անցել է մի չաբաթ, բայց ես զգուշանում եմ ճաշել ալ ձեռքով՝ վախենալով, որ վարակը կարող է անցնել ստամոքսս:

Այդքան էլ անբարեխիղճ պրաւամա՞ռ: Իր խանութի դուռն ու պատուհանը ներկելիս զգուշացնում է յաճախորդներին չըքըսուել ներկին, իսկ այսպիսի դրքեր ազատ թողնում է դարակի վրայ, որ յաճախորդն ապականուի...

Նման դրականութիւն խանութ բերող բեռնակիրը պէտք է պոռայ իր ամբողջ ձայնով.

- Խարարդա՛, կոմունիստական դիրք է չալակինս:

***

Այս բեռնակիրները, հետաքրքիր է իմանալ, կոմունի՞ստ են, թէ՞ ոչ:

Որովհետեւ այս զազափարը աւելի չուտ կռնակից է ներս մտնում մարդու մէջ, քան գլխից...

● *Հնում մարդիկ երբեք հիւանդութիւնից չէին մեռնում, եւ այն ժամանակները հիւանդութիւն դոյութիւն չունէր:*

Ատուած նայում էր իր ստեղծածների ցուցակը, ում օրհասն հկել էր, Գաբրիէլ հրեշտակապետին կանչում էր, թէ գնա այսինչի հոգին առ:

Հիմա՞ է, որ մինչեւ մի տասնըհինգ հիւանդութիւն չունենաս, իրաւունք չունես մեռնելու:

Եւ այդ ունի իր հիմնական պատճառները:

Մեր բժշկական համալսարանները ամէն տարի հարիւրաւոր ընթացաւարտներ են տալիս, դրանց էլ հիւանդութիւններ են հարկաւոր, որ մարդկանց մեռցնեն: Ի՞նչ անեն, որ իրենց համար հիւանդութիւններ չճարեն: Նրանց մէջ մի ուրիշի հնարած հիւանդութեամբ մեռցնելը հանրային կարիք է համարւում: Մի հանգամանք, որ ստիպում է ամէն բժշկին իր առանձին հիւանդութիւնը յօրինել եւ իր մօտ եկած բոլոր հիւանդներին միայն այդ հիւանդութեամբ մեռցնել:

Այդ պատճառով էլ ստեղծուել է մի անծայրածիր հիւանդութիւնների ցուցակ, եւ ճաշարանների կերակրացանկերի նման դնում են առաջդ. որսլ կամենաս՝ նրանով կը մեռնես:

Կինս, չգիտեմ որտեղից, այդ ցուցակը ձեռք է ձգել ու ամէն օր մի հիւանդութեամբ «մեռնում» է՝ մեր տունը դարձրնելով կատարեալ դերեզմանոց:

- Ի՞նչ անեմ, Ատուած, ի՞նչ չանեմ, գործերս մի կողմ թողած, դերեզմանատոր զարձայ, - ասում եմ:

...Մի օր էլ նրա բարձի տակից կամ ցուկ հանեցի այդ ցուցակը: Վեր կենալով, կինս զարմացած յայտնեց.

- Այսօր ես առողջ եմ:

Մենք, նրա առողջութիւնը երբեք չտեսած ընտանիքի վեց անդամներս, յանկարծակիի եկած չուտափոյթ օդնութիւն կանչեցինք՝ պարզելու նրա այս անսպասելի առողջութեան պատճառը, եւ եթէ հնար է՝ բուժել նրան այս առողջութիւնից...

Այստեղ էր ահա, որ մէտք ծագեց մէջս Հայաստանում կատուցել նաեւ մի առողջութեան բժշկանոց՝ նման դէպքերում ժողովրդին օգնելու համար:

Մենք ապրում ենք մի երկրում, ուր նախ բռնում են մարդկանց գնդակահարում, յետոյ քննելով նրա գործը՝ արդարացնում: Այս ճանապարհով երեսունհինգ տարուայ մեռածները արդարանում եւ դուրս... չեն գալիս իրենց դերեզմաններից:

Պէտք չէ՞ր հապա մի «բժիշկ» որ գնդակահարութիւնից առաջ յայտնաբերէր նրա արդարութիւնը, եւ չպատահէր այնպէս, որ մարդը դերեզմանոցում լինէր, իսկ նրա արդարութիւնը չորրորդով ման գար հրապարակներում՝ ի ցոյց մարդկանց...

***

Սրանով ես չեմ ժխտում, ի հարկէ, որ կարելի է մարդուն մեռցնել, առանց նրա գործը քննելու...

Ռուսաստանի երկու հարիւր միլիոն բնակչութիւնը պէտք է իր եօթ միլիոն կոմունիստներին կանդնեցնի հրապարակում եւ քարկոծի ներկայացուցչական քարերով: Այսինքն՝ ով մէկ գոհ է տուել նրանց՝ մէկ քար արձակի, ով հինգ գոհ է տուել՝ հինգ քար:

Տեսնենք այն ժամանակ Քսերքսես կը չարունակի՞ պարծենալ, թէ իմ պինուորները եթէ մէկական քար նետէին, բլուր կը գոյանար:

Քսերքսեսը բլուրից է խօսում, որովհետեւ գաղափար չունի Հիմալայեան լեռնաչղթայից...

● *Ոչ միայն հիւանդութեամբ, այլեւ մարդկային արժանիքներով էլ հին մարդը տարբեր է նորից:*

Հնում մարդը, որպէս լուսատու չահ, իր ձէթը միշտ իր հետն էր տան ածում. որտեղ ուզենար՝ կը վառէր, ուր կամենար՝ կը հանդէր:

Խորհրդային երկրում չահ չես ճարի: Բոլոր այդ չահերը ելեկտրական «տոկով» են վառւում եւ «տոկի» բանալին էլ դրսնրում է միայն Մոսկուայում:

Մոսկուան բանալին ալ ոլորեց՝ կը վառուես, ձախ ոլորեց՝ կը հանգես:

Այս դարձդարձեկից է կախուած ե'ւ քո կեանքը, ե'ւ քո մահը, ե'ւ քո արժանիքը որպէս մարդ:

Ռուսաստանն էլ իր հերթին լայնածաւալ երկիր է, իսկ Հայաստանը ծայրամաս, որի հետեւանքով տեղի են ունենում բազմաթիւ անյարմարութիւններ:

Օրինակ: Մոսկուան քո մահուճիդը տուել է արդէն իսկ դու դեռ պրում ես:

Մոսկուան քեզ Հայաստանի վարչապետ է նշանակել, իսկ դու դեռ համբալ ես: Մինչեւ մէջքիդ փալանը վար առնելը, մինչեւ իշխանութեան գաւազանը ձեռքդ առնելը ահագին ժամանակ է անցնում:

Դու ի սպառ անդրադէա՛ մէկ էլ տասը Մոսկուայից հրաման եկաւ քո՝ Հայաստանի ամենամեծ բանաստեղծ լինելու մասին:

Մինչեւ այր, մինչեւ բեն՝ դու երկար անդրադէա ես մնում եւ չես դառնում «անուանի բանաստեղծ»:

Եւ որովհետեւ Մոսկուայում էլ այդ վառուող ու մարուող չահերի բանալին մի մարդու ձեռքին է լինում, նրա բացակայութեանը իր չարաճճի երեխաները ըսկըսում են բանալին աջ ու ձախ դարձնել՝ ամբողջ երկրում լոյս ու մութ անելով ու խաղացնելով նայողի աչքերը:

Այս հանգամանքում չատ սովորական է խնդրագրեր յղել Մոսկուա՝ զանազան չնորհքներ ունենալու արտօնութիւններ ձեռք բերելու համար:

Այսպէս՝

- Իմ ընտրած ազգիկը ինձ չի հատնում, ազաչում եմ ինձ իրաւունք տալ պեղեցիկ լինելու: Առանց նրան անկարող եմ ապրել:

Կամ՝

- Ի՞նչքան աչխատում ենք՝ չեմ կարողանում ինձ առաջարկուած թուարանութեան խնդիրը լուծել ճիշդ: Խնդրում եմ կարգադրել, որ իմ ատացած բոլոր պատասխանները ճիշդ համարուեն...

Հայաստանի պէս այսպիսի տասնըվեց հանրապետութիւն դոյութիւն ունեն Խորհրդային Միութեան մէջ, որոնք խորհրդային կոչուում են «ինքնավար հանրապետութիւններ»...

17 - 19 Մարտի, 1960 Թ.

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԳՕՏԻՒՆ ՄԷՋ

ՆԻԿՎԱՏԻՒ ԲԴԵՇԽԸ՝ ՄՆԱՑԱԿԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Զ.

Ֆրանսացիները, որոնք մինչ այդ լուռ հետեւած էին խօսակցութեան, չտարբերին իջնել, իրենց բազմապատկուած հետաքրքրութեան զոհացում տալու համար: Հակայ չուն մը մեզ զամեց զուրսի զրան առջեւ:

- Գայլս, իմ հիւրերուս ճանապարհ տուէք: Սրի՛ մտէ՛ք, ան գիտէ որու վրայ յարձակիլ: Այս ձմեռ երկու արջերու դէմ կռուեցաւ ու հեռացուց զանոնք. բայց նաեւ հարուածները ստացաւ...:

Ու ցոյց տալով «գայլ»ին ձեւափոխուած կոպը, անոր դլուխը չոխելով ըսաւ. «հերոսս»: Ցետոյ բարձրաձայն դուրս կանչեց տան անդամները՝ իրենց անուններով, որպէսզի անոնք մեզ դիմաւորեն:

- Բարով էք եկեր իմ օճախը: Ես Մընացական կարապետեանն եմ: Այս իմ փոքր տղաս է, այս իմ պատուական հարսս է, ա՛յս ալ իմ տունս ու պարտէզս է:

Մինչ այդ պահուն կարելի եղաւ ծանօթանալ Մնացականին: Փոքրածաւալ և «ամփոփ» մարդ մըն էր ան: Բայց չափազանակազդոյն մօրուքով, թաւ յօնքերուն ըտուերին մէջ ինկած Հայու պայծառ, խաժ ու խորունկ աչքերով, լուրջ բայց չ'էն ու տաքարիւն նայուածքով: Երեսին չրջագիծը ներգաչնակօրէն կ'ամփոփուէր սրճագոյն կաշիէ որսորդական նեղ երիզով գլխարկին տակ: Մութ հողագոյն կաշի բաճկոնով, ձիաւորի լայն տափատով տրուն ներքին մասը կ'ամփոփուէր ու կը սեղմուէր ոտնամաններուն մէջ: Մնացականը լեռնային մարտիկներու հրամանատարի մը տիպարն էր: Դէմքին ու երեւոյթին կարելի չէր ենթադրել 30°, 40° թէ 50 տարեկան...

Մենք մեր ձեռքերով նորոգեցինք այն տան կիսաքանդ պատերը, չինեցինք երդիքը ու զայն վերածեցինք բնակարանի, ունեցանք անզուգական համով ջուր, իսկ պարտէզիս մէջ 17 մեթր խորութեամբ հոր մը փորելով: Ունեցանք հաւեր, երկու ոչխար եւ չնորհիւ Սենիկին՝ երկու կով: Հիմա որ ջուրս, կաթս, մածունս ու պանիրս ապահովուած են, կը մնայ այս աւանը չէնցնել, Սենիկն ու ես մտածեցինք հոս բերել Մեղրիի որբանոցէն հինգ պատանիները, որոնք տարիքի բերմամբ ձգած են որբանոցը ու այժմ կը յաճախեն Ագարակ գիւղի արհեստից վարժարանը: Թող դան ու ապրին մեզի հետ, վայելեն ընտանիքի ջերմութիւն, մեզի հետ աչխատին հողին վրայ, մչակեն դայն, կապուտին անոր ու սորվին սիրել հողը: Թող անոնք դիմանան հայրենի հողը դնահատել ու արժեւորել, չինեն նոր տուներ ու չէնցնեն այս գիւղը: Մենք ամրանալով այստեղ՝ հարատային Հայաստանի ծայրագոյն գիւղին մէջ, անմիջապէս Ադրբեջանի սահմանին վրայ, պատնէչ կը կանդնինք թշնամիին դէմ եւ առաջին կուրծք դնողը կ'ըլլանք ամէն վտանգի եւ սպառնալիքի դէմ:

Պարտէզին մէջ ան մեզի հպարտօրէն ցոյց տուաւ 5 օրուան իր նորածին հորթուկը: Քիչ եաք, իր համեստ սենեակին մէջ, որ միաժամանակ թէ նստասենեակ էր, թէ ճաչարան եւ թէ ննջարան, Մնացականին հարսը մեզ հիւրասիրեց թարմ կաթով: Մեղի այնպէս թուեցաւ, թէն կարելի չէր հնթադրել 30°, 40° թէ 50 տարեկան...

Մենք մեր ձեռքերով նորոգեցինք այն տան կիսաքանդ պատերը, չինեցինք երդիքը ու զայն վերածեցինք բնակարանի, ունեցանք անզուգական համով ջուր, իսկ պարտէզիս մէջ 17 մեթր խորութեամբ հոր մը փորելով: Ունեցանք հաւեր, երկու ոչխար եւ չնորհիւ Սենիկին՝ երկու կով: Հիմա որ ջուրս, կաթս, մածունս ու պանիրս ապահովուած են, կը մնայ այս աւանը չէնցնել, Սենիկն ու ես մտածեցինք հոս բերել Մեղրիի որբանոցէն հինգ պատանիները, որոնք տարիքի բերմամբ ձգած են որբանոցը ու այժմ կը յաճախեն Ագարակ գիւղի արհեստից վարժարանը: Թող դան ու ապրին մեզի հետ, վայելեն ընտանիքի ջերմութիւն, մեզի հետ աչխատին հողին վրայ, մչակեն դայն, կապուտին անոր ու սորվին սիրել հողը: Թող անոնք դիմանան հայրենի հողը դնահատել ու արժեւորել, չինեն նոր տուներ ու չէնցնեն այս գիւղը: Մենք ամրանալով այստեղ՝ հարատային Հայաստանի ծայրագոյն գիւղին մէջ, անմիջապէս Ադրբեջանի սահմանին վրայ, պատնէչ կը կանդնինք թշնամիին դէմ եւ առաջին կուրծք դնողը կ'ըլլանք ամէն վտանգի եւ սպառնալիքի դէմ:

Պարտէզին մէջ ան մեզի հպարտօրէն ցոյց տուաւ 5 օրուան իր նորածին հորթուկը: Քիչ եաք, իր համեստ սենեակին մէջ, որ միաժամանակ թէ նստասենեակ էր, թէ ճաչարան եւ թէ ննջարան, Մնացականին հարսը մեզ հիւրասիրեց թարմ կաթով: Մեղի այնպէս թուեցաւ,

քէ այդ բաժակ մը կարող այնքա՞ն համեղ էր, որքան ախորժաբեր բուրումներով համադամ ճաշերն ու խորտիկները:

Մնացականը չարունակենք պատմել ու ինդրեց որ Ֆրանսացիներուն թարգմանենք իր խիզախ ու քաջասիրտ հարսին մասին, հայ կնոջ մասին, որ լինք եւս իր ականութեամբ եւ քաջութեամբ, բարոյական եւ ֆիզիքական պայքար կը մղէր այլ մարդոց կողքին, հետու, բոլորովին միւսնակ այդ դիւղին մէջ: Ան ցոյց տուաւ երիտասարդուհիին թեւերուն վրայ քոնատորմէ յատաջացած սպիները, վկայելով անոր չարքաշութիւնը եւ համբերատարութիւնը:

Երբ մենք դուրս եկանք Մնացականին բնակարանէն, մեզմէ 15 մեթր հեռու, Ա-րաքսի հայկական կողմի ափին վրայ, կիսաւեր պատերու եւ մեծ ծառերու չուքին, կանգնած էր չոդեկառքը եւ կը պատրաստուէր չարժելու:

. Այս դնացքը կու գայ Աղբրեջանէն, Ալաքս գետի եղերքով, կը կարէ ամբողջ Հայաստանի հարաւային սահմանը եւ կը մտնէ Նախիջեւան: Անցեալի երկու տարիներուն, Նիւխատին Ազերիներէն գատարկուելէ ետք, գնացքը դիւղի կայարանը կանգ չէր առներ եւ կ'անցնէր անտես ելով զայն: Հիմա, ճիշդ է որ դիւղը ամայի եւ անմարդաբնակ է, ճամբորդներ չկան տակաւին, բայց ես եւ տղաքս մեծ աշխատանք տարինք, որպէսզի իրենց օրինաւոր կայարան, անիկա վերադարձնէ իր նախկին աշխուժութիւնը եւ կատարէ իր դերը: Ուստի, հիմա գնացքը պատահարար քանի մը րոպէ կանգ կ'առնէ կայարանին վրայ պատերուն առջեւ ուր յետոյ կը չարունակէ իր ընթացքը:

Հպարտօրէն այսպէ՛ս արտայայտուեցաւ, այդ սահմաններուն վրայ գտնուող հայ պիւղերուն եւ լեռներուն կամաւոր հսկողութիւնը կատարելու ինքնիրեն պաշտօն առած այս արիասիրտ Հայը, Նիւխատի դղեակը, Մնացականը, մբնայո՛ւնը:

Մենք մոդանք որ կը գտնուէինք սահմանային անկայուն, հետեւաբար՝ չատ զգայուն գօտիի մը մէջ, որովհետեւ կը վայելէինք դղեակին հովանաւորութիւնը:

Երբ մենք Մնացականին հետ ճամբայ ելանք, մեզի վստահուած՝ կաթի բաչխումի պատասխանատուութիւնը կատարելու եւ հանդիպելու ուրիչ դիւղեր, իրեն առաջարկեց որ մեզի հետ չդնի: Ան հրամայեց.

- Ձիս այտեղ վար դրէք, դուք գացէք ձեր գործին: Ես կը հասնիմ Մեղրի. ժամանակ չունիմ կորսնցնելու: Ո՞վ խոտ պիտի քաղէ կովերուս եւ ոչխարներուս համար: Անոնք ձիս կը սպասեն:

Հայաստանը Պարսկաստանէն բաժնող Արաքսի ափին, վիթխարի եւ ծեր լեռներուն դիրկը, նորաստեղծ ու փոքր հիւղակ մը ձգեցինք մեր ետին, ապահով ձեռքերու մէջ, որ վաղուան նոր եւ հզօր բնակավայրի մը ծնունդը պիտի տայ:

Ամիս մը ետք, Մնացականը տեսայ Երեւան, Նախարարութեան չէնքի մուտքին, եկած էր նոր ծրագիրներ առաջարկելու եւ իր խնդրանքները ներկայացնելու Նիւխատի բարդաւաճման համար:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՅՇԸՆԱԼ»Ի ՏԵՂԵԿԱԳՐԷՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մարզկային իրաւանց ամենածանր բըռնաբարումները արձանագրուած են հակաքիւրտ պայքարին մէջ: Մեծ է նաեւ քաղաքական բանտարկեալներու եւ դաղափարական յանցապարտներու թիւը: Այս վերջիններուն մաս կը կազմեն այն դրողները կամ հրատարակիչները որոնք քիւրտ փոքրամասնութեան, անոր իրաւունքներուն մասին կը դրեն կամ հատոր կը հրատարակեն:

Համաչխարհային կուսակցութեան երկու պարագլուխները որոնք ձերբակալուած էին 1987-ին, ազատ արձակուած են, բայց իրենց դատավարութիւնը կը չարունակուի:

Նոյեմբերին տասը հոդի որոնք «Նուբճու» աղանդին հիմնադիրին ոդեկոչման արարողութեան կը մասնակցէին, ձերբակալուեցան: Հարիւրաւոր քաղաքական բանտարկեալներ բանտարկութեան ու մահապատիժի դատապարտուած են դինուորական տեսանողու կամ սպետական ապահովութեան տեսանողուն կողմէ որոնց գործընթացը չէր համապատասխաներ միջազգային չափանիշերու: Այս տեսանողները չեն քննարկած չարչարանքի ենթարկուողներու մեծ մասին դանգատները. մինչդեռ բանտարկեալները դանգատ չարչարանքներու ենթարկելու երեւոյթը չատ տարածուն բնոյթ ունի. գոհերը չարչարանքի իրերանման տեսարաններ կը պատմեն. բանտարկեալներու աչքերը կը կապուին, կը մերկացուին, հարուածներու տակ կը մնայ անոնց ամբողջ մարմինը, սառած ջուր կը լեցուի վրանին, երեկարական հոսանք կը տրուի անոնց մարմնին եւ ամօթալիքները կը ճզմուին:

Կը չարչարուին յատկապէս այն բանտարկեալները որոնք քիւրտ դիներու օգնած ըլլալու յանցանքով դատապարտուած են. այսպէս է պարագան երկրին հարաւ-արեւելեան չրջաններու բազմաթիւ բնակիչներու: Անոնցմէ մ էկն է իմամ մը, ձերբակալուած Սեպտեմբերին. կը պատմէ թէ աչքերը կապուած, ձեռքերը ձեռնակապով պահուած է չարունակ, առանց ջուրի ու սնունդի: Պարտադրուած է երկար ատեն ոտքի մնալու կամ պառկելու արտաքնոցներու քարէ յատակին. ամբողջովին մերկացուցած են գինքը ու հարուածած սեռային դործարանները. ապտանոր կրօնական հաւատալիքներուն հանդէպ իրենց արհամարհանքը արտայայտելու համար ստիպած են ողելից ըմպելի խմելու: Դատարան ներկայացուած է չարչարանքի հետքերը մարմնին անհետանալէ առաք միայն:

Պատահած է որ բանտարկեալներ մահանան իրենց ենթարկուած չարչարանքին տակ: Դիպաղնութիւնը կը յատկացընէ արս պարագաները, սակայն պատասխանատուները չատ անհամեմատ պատիժներ միայն կը տանան:

Տրուած մահափետներու թիւը տարեվերջին 315-ի կը հասնէր: Անոնց ջնջումին համար թեթեւացումին համար դիմում կատարուած է բոլոր կարելի տեսանողուն ու ընելիք բան չէ մնացած. այդ վճիռները կը գործադրուին երբ Թուրքիոյ Ազդ. մեծ ժողովը վաւերացընէ զանոնք:

«Իմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» ամբողջ տարին դիմած է Թուրք իշխանութիւններու որպէսզի պաղափարական յանցապարտները ազատ արձակուին, ընդունելի ժամանակամիջոցներու մէջ տեղի ունենան անոնց դատավարութիւնները եւ որպէսզի վերջ տրուի չարչարանքի կիրարկումին ու մահափետին: Կազմակերպութիւնը նաեւ խնդրած է Թուրք կառավարութենէն որ քիւրտ ապաստանեալներն ու միւս իրաքցիները չպարտադրէ Իրաք վտանալու: Պատասխան տրուած է թէ ոչ ոք պիտի բռնադատուի Իրաք վերադառնալու: Թուրք իշխանութիւնները նկատի առած են նաեւ չարչարանքի մասին ձեւաւորուած դանգատները. կարգ մը պարտաններու համար յայտնած են թէ հարցաքննութիւնը կը չարունակուի, իսկ ուրիչներու մասին ըսած են թէ բժշկական պաչտօնական տեղեկագիրներով հերքուած են չարչարանքի պնդումները:

«Իմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» հարկաւոր վաստահութիւններով ՄԱԿ-ի ուչադրութեան յանձնած է Թուրքիոյ մէջ մարդ. իրաւանց հարցին բռնաբարումին պատճառած մտահոգութիւնը:

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Յունիս 30-ին, ոդեկոչուած է Պայազիտի 20 կախաղաններու յիչատակը նախաձեռնութեամբ Հնչակեան կուսակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի վարիչ մարմնին: Բացումը կատարուած է Հ.Մ.Մ.Ի սկաուտներու եւ արենոյչներու դըրօչակի արարողութեամբ, որմէ եաք ունկնդրուած է «Հեռաւոր երկիրը» «Սիփան» երգչախումբի կողմէ: Օրուան հանդիսավարը՝ Գրիգոր Գոնտուրալեան, բացման խօսքին մէջ, ոդեկոչած է քըսան կախաղաններու կորուստը, որ զրկած է Պոլսոյ Հնչակեան կուսակցութիւնը իր դեկավարութենէն: Ելոյթ ունեցած է օրուան բանախօսը՝ տոքթ. Յարութիւն Սաղըրեան որ մեկնաբանած է քաղաքներու նահատակութեան քաղաքական իմաստը: Գեղարուեստական պատչառ բաժին մը ամբողջացուցած է երեկոյթին յայտադիրը:

***

ԿԼԻՆՏԻՁԻ եւ Հուվըր հայ սքաուներու չրջափակներուն եւ մարզադաչտերուն վրայ, Յուլիս 4-7 տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.Ի 16-րդ Նաւասարդեան մարզախաղերը: Ասպետական մրցումները կ'ընդդրկէին պասքէթպոլի, վոլէյպոլի, ֆութպոլի, թենիս մարմնամարզութեան, փինկ-փոնկի, թէնիսի եւ լողի մարզատեսակներ: Յուլիս 6-ին, «Սէնթրըլ փլազա» պանդոկին մէջ, աւելի քան 2000 հանդիսականներու ներկայութեան տեղի ունեցած է «Յաղթանակի» պարահանդէսը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Շրջ. Վարչութեան փոխ-տեսչապետ Զարլի Կալեան: Թեմին առաջնորդ՝ Տաթեւ Արք. իր օրհնութեան խօսքը արտասանած է: Հ.Ց.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. կոմիտէի անունով Նաւասարդեան 16-րդ մարզախաղերը ողջունած է Գէորգ Սանդիկեան: Խօսք առած են նաեւ եդր. Կալեան, Գոգօ Պալեան: Ձեռնարկը վերջ գտած է ազդային - յեղափոխական երգերով: Մարզախաղերուն արդիւնքները հետեւեալ պատկերը պարզած են.- պատքէթպոլ՝ ա.- Կլենտէյլի «Ասպետ»ը, քէթպոլ՝ ա.- Կլենտէյլի «Ասպետ»ը, պոլ՝ Կլենտէյլի «Ասպետ»ը եւ Հուվըրի «Մասիս»ը, թենիս մարզնամարզութիւն՝ Կլենտէյլի «Ասպետ»ը, փինկ-փոնկ՝ Կլենտէյլի «Ասպետ»ը, լող՝ Կլենտէյլի «Ասպետ»ը. ընդհանուր դասաւորում՝ ա) «Ասպետ» (Կլենտէյլ), բ) «Մասիս» (Հուվըր), գ) «Սեւան» (Սան Տիէկօ):

***

ԿԼԻՆՏԻՁԻ Ֆրրսք եուճայթըտ մեթոտիսթ եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 9-ին տեղի ունեցած է դաչնակահար Կոնստանդին Սիրունեանի նուագահանդէսը:

***

ԹԵՀՐԱՆ ժամանած է, Յուլիս 10-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ընդհ. փոխանորդ՝ Արտաւազդ Արք. Թըրթըռեան: Օդակայանին պատուոյ դահլիճին մէջ, յայտնած է թէ եկած է պատասխանելով Ամրպատական թեմի նոր նչանակուած կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Հ. Նշանի հրաւէրին: Եկած էր նաեւ յայտրդ օրն իսկ մասնակցելու Ս. Թադէի ուխտագնացութեան եւ հոն ալ պատարագելու:

***

Ս. ԹԱԴԷի ուանդական ուխտագնացութիւնը տեղի ունեցած է Յուլիս 11-ին: Առաւօտեան ժամը 4-ին հազարաւոր ուխտաւորներ ճամբայ ելած են Թաւրիզէն եւ Ուրմիայէն դէպի վանք: Ուխտաւորները 14 մեծ եւ 4 փոքր հանրակառքերով եւ չուրջ 100 անձնական կառքերով հասած են վանք, ուր պատարագած է Արտաւազդ Արք., որ նաեւ քարոզած է փոխանցելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի հայրական օրհնութիւնները: Ձեռ պատարագի վանքին չրջափակը կատարուած է թափօրի արարողութիւն: Կէսօրէ ետք կատարուած են 12 մկրտութիւններ: Ուխտաւորները վերադարձի ճամբան բըռնած են իրիկուան 6-ին:

***

ԹԵՀՐԱՆի Հայոց թեմի 11-րդ պատդամաւորական ժողովը Յուլիս 10-ին աւարտած է իր աչխատանքները: Ժողովը սկսած էր Յուլիս 2-ին: Կատարուած է թեմական Մորհուրդի լրացուցիչ ընտրութիւնը: Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք., որ ծանրացած է դլխաւորաբար դպրոցի մտահոգութիւններուն վրայ՝ եկեղեցական եւ ազդային կառոյցներու պահպանում, սերունդներու ազդ. դաստիարակութիւն, մարդուժի պակաս եւլն. եւլն.:

***

ՓԻՐԷԱՅԻ (Յունաստան) «Վէաքիօ» բալօթեայ թատրոնին մէջ Յուլիս 10 եւ 11-ին Երեւանի Ֆիլհարմոնիայի նուագախումբը, դեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի, երկու նուագահանդէսներ տուած է մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով:

***

ՍԿԻԻՏԱՐԻ Մուրատաուս Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ վարդավառի աւանդական արարողութիւնը, նախագահութեամբ պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ Շահան Եպիսկոպոսի: Տեղատարափ անձրեւէն ետք, սիրոյ սեղաններ սարքուած են եկեղեցւոյ կից պարտէզներուն մէջ: Խօսնակի դերը կատարած է երաժիչտ, անօրէն եւ ուսուցիչ՝ Յարութիւն Չիլինկիրեան, որ խօսքը տուած է Ֆերինան Մանուկեանի: Ան տուած է տարեկան հաչուետուութիւնը: Ապա, դործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, երգերով եւ արտասանութիւններով, խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուած է: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Եպիսկ. որ բացատրած է պայծառակերպութիւնը:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՑՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՊՐՈՒՍԱ

Մէկտ աչքիս առջեւ կը ներկայանան այն երեք դիչերները զոր մենք անցուցինք Գարաճա Պէյլի գնտանին մէջ, Պանսըմայէ մեր երկրորդ վերադարձին, երբ արդէն մահուան վճիռները հաղորդուած եւ դատապարտեալները էինք. Բարունակ Աճէմեան, մուրատճայի Գասպար Քահանայ Աւետիսեան, ուսուցիչ Յովսէփ Դըզըլեան եւ Հայրապետ Պաղըճեան Պանտըմա կախաղան հանուած էին, մանուկ այս վերջինը որ Պրուսայի բանտին մէջ կը գտնուէր, հետիոտն ու ծեծուելով տարուած էր մինչեւ Պանտըրմա, ուր իսկոյն կատարնատ բարձրացած: Գարաճա Պէյլի գնտանին մէջ հետերնիս էր Պարգեւ Վարդապետ: Երբ դիչերները, կանթեղի մը աղօտ լոյսին տակ, ծունկ չոքած կ'աղօթէինք կախուող մեր ընկերներուն հոգւոյն ի հանդիստ, նաեւ կախուելիքներուն ի փրկութիւն, տեսարանն այնչա՛փ սրտաճմլիկ էր որ, Թուրք ոճրագործներն իսկ զգացուած մեր պատատին մրմունջներէն՝ յոտին կանդուն եւ բազկատարած կը ձայնակցէին մեզ: "Մեծ եւ ողորմա՛ծ է Աստուած" կը ծծծէր լուսահոգի Հայր Սուրբը, սրտապնդիչ խօսքեր ուղղելով իր բանտակից եղբայրներուն: Սակայն, երբ մահուան վճիռները հաղորդուեցան, ա՛լ բան մը չարտասանեց. ինքն ալ վճատած էր՝ տեսնելով կախուիլը կարգ մը անմեղներու որոնք իրենց տան մէջ հայկական քարտէս մը, երգի Թուղթ մը եւ կամ "քարթ փոսթալ" մը պահելու ոճիրը գործած էին...»:

Պարգեւ Վարդապետ կեանքը կարեւոր դումարով մը ապահովագրած էր ի նպաստ Արմաչուի դպրեվանքին:

Քաղաքին եկեղեցին էր Ս. Աստուածածին (ընդհանուր տեղահանութենէ յետոյ ամբողջովին գարտրկուած տաճարակապուտ ձեռքերէ), ուր պաչտօնավարող երէցներէն մին՝

Միքայէլ Քահանայ Նահապետեան, 78 տարու, վախճանած էր Ադէտի նախընդօրին, չտեսնելով իր ծննդավայրին հայ բնակչութեան ահաւոր խաչակրութիւնը: Միւսներն էին

Մեսրոպ Ա. Քահանայ Մարկոսեան, բնիկ, ծնած 1841 Փետրուար 1ին, աչխարհական անուամբ Յովսէփ, ուսած տեղւոյն Ս. Պօղոսեան դպրոցը, պահ մը ուսուցիչ, 1869 Մարտ 16-ին ձեռնադրուած Բարթողիմէոս Եպիսկ. Զամչեանէ, լուսարարապետ, անդամ դաւառական եւ կրօնական ժողովոց:

Աքսորի ցուպը տակաւին ձեռք չառած, այրիացեալ այս ծերունազարդ ափրտէրը կը հանդչի ի Տէր յանկարծական մահուամբ, զաւկին՝ Ամերանոսի մէջ խլժդուժ կերպով սպաննուելու գոյժը լսելով:

Վահան Քահանայ Գամպուրեան.- Ծնած 1856 Օգոստոսին, բնիկ, աչխարհական անուամբ Արիստակէս, ուսած տեղւոյն Ս. Գէորգեան դպրոցը, 1897 Մարտ 2-ին ձեռնադրուած Գուզկունճուղի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին՝ Գրիգորիս Արք. Ալէքսճեանէ, անդամ կրօնական եւ դաստատանական ժողովոց:

(Շար. 259)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ.- Տիկին Սիլվի Նչանեան եւ Ֆըրեանէրիք Նչանեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան դպրոցին (ատանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին, Միրէյլ Գաւիթեանի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ՄԱՂԿԵՊԱԿԻ

Ռոպէր Պալեանի մահուան առթիւ Պ. Շաւարշ Մարտիրոսեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Վարժարանին (ատանալ «Յառաջ»էն):

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ին,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ. 9-ին,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Ժ. 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

A. I. A. O. A.

COMMUNIQUE

L'Association pour la Reconnaissance Politique des Droits Nationaux du Peuple Arménien Azadakroutioun et l'Association Internationale d'Aide Odontologique à l'Arménie font savoir que ces deux associations ont envoyé par voie de terre (camion affrété par le Conseil Régional PACA), l'équivalant de 150.000 Francs Français de marchandises en Arménie.

Ces marchandises sont :

— Du matériel médico-dentaire

(145.000 FF)

— Des habits

(5.000 FF. — Lots invendus de la loterie de la soirée du 24/11/90).

L'ensemble de cet envoi sera remis au Docteur Mihran Nazarétian, ministre de la santé de la République d'Arménie par Jean Kéhayan et sa délégation.

Azadakroutioun et l'AIAOA tiennent à remercier particulièrement Monsieur Ohanessian et l'Institut D.C.H., la Société D.D.U., ainsi que les Docteurs Alain Motta et Antoine Caillol.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի խընամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները դպրոցի բարգաւաճման համար.- Միրէյ - Վարդուհի Գաւիթեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի դպրոցին՝ Տէր եւ Տիկին Արմենակ եւ Սոնիա Ներկիպեան 1000 Ֆր., Լիոնի Բարեգործականի երիտասարդները 500 Ֆր.:

Տիկին Օպէր 250 Ֆր.:

Շաւլ - Փասքալ Ղազարեան 5000 Ֆր.

Եկեղեցւոյ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու ամսագիրը

Մոնթրէալ	400	(474,40)
Հոլիվուտ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք-Նշանուտիք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.Վ.Ի. (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ յանձնաժողովներու համար, դիմել թերթին վարչութիւն:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրասէր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յատկեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

U.G.A.B. COMITÉ SUISSE

SYMPOSIUM A GENEVE
du 7 au 10 NOVEMBRE 1991

LE ROLE DE LA FEMME ARMENIENNE A TRAVERS L'HISTOIRE

Conférenciers :
Dr. Akabie EKMEKDJIAN (Chypre)
Mme Silva GABOUDIKIAN (Arménie) *poétesse*
Mme Anahid PAYANDUR (Arménie)
Dr. Mariam TER-KRIKORIAN (Arménie)
Mme Martine HOVANESSIAN (France)
Dr. Dicran KOUYOUMDJIAN (France-U.S.A.)
Mme Rita BALIAN (U.S.A.)

PARTICIPATION: Prix forfaitaire (compris) 4 jours
Arrivée: 6/11 Départ: 10/11 (conf.-séjour-déjeuner-dîner-dîner gala)
Hôtel 5 étoiles: 1 pers. 1 400 F. suisse — 2 pers. 2 100 F. suisse
Hôtel 3 étoiles: 1 pers. 900 F. suisse — 2 pers. 1 600 F. suisse

IMPORTANT : DATE LIMITE DES INSCRIPTIONS : 15 AOUT

Renseignement : U.G.A.B. Genève/Suisse : Case postale 429
Tél. : 22-735-93-02 (de 14h à 18h)
Fax : 22-786-84-30
U.G.A.B. Paris/France : M. Arto Hampartzoumian. Tél: 40-50-88-09

ՀՕՄ-ի 80-ԱՄԵԱԿ

80e ANNIVERSAIRE DE LA CREATION

DES CROIX DE SECOURS ARMENIENNES

DINER DANSANT

avec la participation de

Adiss HARMANDIAN et *l'Orcheste NAïRI de Valence*

Samedi 5 Octobre à partir de 19 heures 30

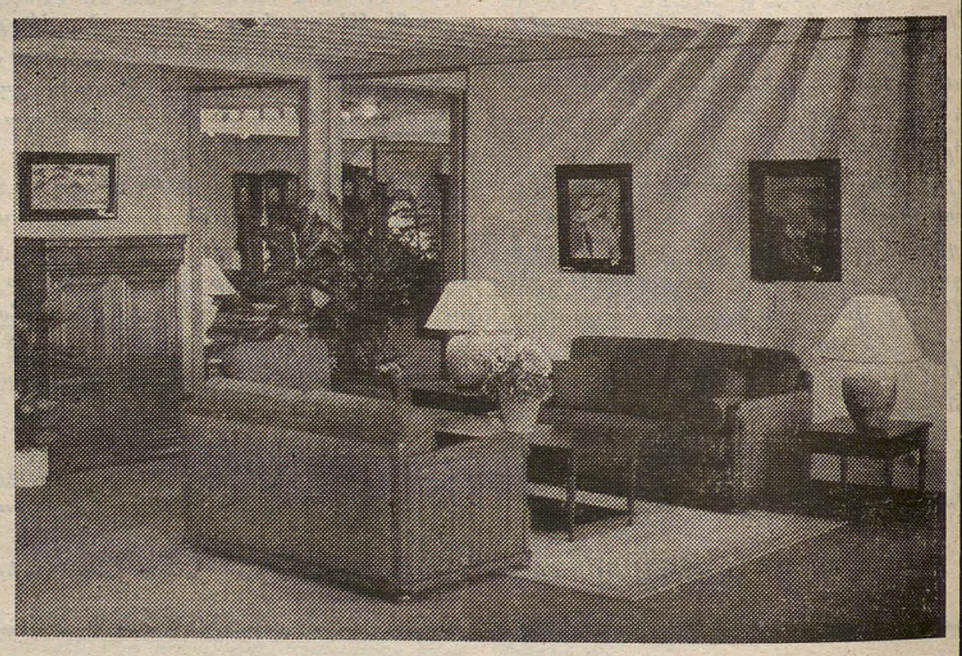
Dans les Salons de l'HOTEL MERIDIEN - PARIS ETOILE

81, Bd. Gouvion Saint Cyr — 75017 Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 26
VENDREDI
26 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԻՐՔ

ԾՐԱԳԻՐ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.589 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.589

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ԱՆԴԱՎԱՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԷՐ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՈՉ ՄԷԿ ՅԱՆՁՆԱՒՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է ՈՒԽՏԻՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲՈՒՌՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՎԵՐԻՇԷՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԲՈՐԻՍԻ ՎՐԱՅ

Մեր նախորդ թիւով (Յուլիս 25) կարելի արձագանգը տուած էինք այն «ըղձալացոյց» լուրին մասին, զոր արեւմտեան զործակալութիւնները սկսած էին սփռել, արձագանգելով Գորբաչովի մէկ յայտարարութեան, ըստ որուն Հայաստան կը պատրաստուէր առարկելու միութենական Ուխտը: Լուրը միայն այդ պզիւրը ունէր եւ նոյն օրը Երեւանէն կարելի չէր ստուգել քանի Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չէր վերադարձած:

Յուլիս 24-ին, սակայն Երեւանի ժամով 19-ին, հետեւեալ հեռագրաճէնը կը ստանայինք.-

ԵՐԵՒԱՆ, Յուլիս 24, («Ապգ»).- «Կարելի է ըսել, թէ Խորհրդային նոր պայմանագրի նախագիծի մշակման աշխատանքը աւարտած է», յայտարարեց երէկ պիւրօ ԽՍՀՄ-ի նախագահ Մ. Գորբաչովը Նովօ Օկարեւոյի մէջ տեղի ունեցած հանդիպման աւարտին, հոն հաւաքուած թղթակիցներուն: Ան աւելցուց, որ ամէնէն բարդ մասը պայմանագրի մշակման՝ վերջին բաժինն էր, ուր կը քննարկուէին կեդրոնին եւ Հանրապետութիւններու միջեւ մաքսային հարցերը:

Բոլոր մասնակիցներու եւ նոյնիսկ Գորբաչովի համար այս հանդիպման ղըլեալը նորութիւններէն մէկը Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդարանի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ներկայութիւնն էր: Այս մասին, լայն ժպիտ մը դէմքին, Գորբաչով յայտարարեց. «Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին ներկայութիւնը այսօր՝ ցոյց կու տայ Հայ ժողովուրդին ցանկութիւնը՝ չարունակելու իր համագործակցութիւնը մեր խորհրդային բոլոր ժողովուրդներուն հետ»:

Ժողովին մասնակիցներէն չատեր, մեկնաբանութիւններ կատարելով Լ. Տէր-Պետրոսեանի ներկայութեան մասին, նշեցին, թէ վերջերս դրական միտումներ կը նկատուին Ադրբեջանի եւ Հայաստանի զեկավարներուն մօտ՝ իրարու հանդէպ, ինչ որ կը խոստանայ բարելաւել յարաբերութիւնները երկու ժողովուրդներուն միջեւ: Անոնք փափաք յայտնեցին, որ ԽՍՀՄ-ի նախագահը օժանդակէ այդ դրական զործընթացին:

Ներկայ լրագրողները ժողովէն եւս յայտնեցին, թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան լուռ էր ամբողջ հանդիպման ընթացքին:

Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահը երեւան կը վերադառնայ այս դիշեր եւ վաղն առաւօտ կը մասնակցի Խորհրդարանի նիստին, ուր հինգերորդ օրն է արդէն, որ կը քննարկուի Հայաստանի ապագայ նախագահի ընտրութեան մասին օրէնքի նախագիծը:

Մեր կողմէ աւելցնենք, որ պայմանագիրը պիտի կնքուի Սեպտեմբերի երկրորդ կէսին, ինչպէս կը պահանջէ Ուկրանիան:

Նոյն իրիկուան Մոսկուա, աւելի թէական ոճով կու տար լուրը, պրեզով (ապրիւրը՝ Ռոյթըրը)՝ «Պ. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, առաջին անգամ ըլլալով մասնակցաւ խօսակցութեանց եւ ըստ Պ. Գորբաչովի, տրամադիր եղած կ'ըլլայ Ուխտը ստորագրելու»:

Այս էր մեր ունեցած տեղեկութիւնները Ջորեքշաբթի (Յուլիս 24) իրիկուն: Յաջորդ առաւօտ է միայն, Յուլիս 25-ին, որ կրնայինք ստոյգ լուրեր առնել Երեւանէն, ուր Լեւոն Տէր-Պետրոսեան վերադարձած էր հազիւ քանի մը ժամ առաջ:

Մեր հարցումին ի պատասխան, անմիջապէս կ'ըսուէր.- «Սուտ է եւ Լ. Տէր-Պետրոսեան անմիջապէս հեռքոմ տուած է, Մոսկուա իսկ, արեւմտեան մամուլին, Ֆիկառօ եւլն.»:

Կը հաստատուէր ուրեմն որ Գորբաչով չկարենալով զսպել իր խանդավառութիւնը Լ. Տէր-Պետրոսեանի ներկայութեան պատճառով, ամպագրած էր: Մնաց որ Գորբաչով ալ նման յայտարարութիւն չէր ըրած եւ մետիաներու հալածեպ լրատուութենէն ծագած էր թիւրիմացութիւնը: Արդէն Ֆիկառօ-ն ալ, Յուլիս 25-ին, հակառակ իր խորագրին՝ «Հայաստանը պատրաստ՝ Միութեան Ուխտը ստորագրելու», կու տար Գորբաչովի բուն ըսածը, որ սա է.- «Եթէ դատենք ըստ հայ ժողովուրդի տրամադրութիւններուն, այդ ժողովուրդը Միութեան ծոցը կ'ուզէ մնալ հաւասար պեռնի վրայ միւս ինքնիշխան Հանրապետութիւններու հետ, ստորագրել Միութեան Ուխտը եւ լրիւ իրաւունքով անդամ ըլլալ այդ Միութեան»:

Բուն ճշդրիտ լուրը, Յուլիս 25-ին, կարելի էր միայն Լիպերասիոնի մէջ գըտնել, ուր ըսուածը կը համապատասխաներ իրականութեան, որ մեզի պարզուելու էր նոյն առաւօտը, երբ կը խօսէինք:

Լ. Տէր-Պետրոսեան վերադարձած էր, ինչպէս ըսինք քիչ վերը, քանի մը ժամ առաջ եւ դինքը դիմաւորող պատասխանատուներուն յայտնած թէ ի՞նչ անցած դարձած էր: Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի միակ ըսածը, Նովօ-Օկարեւոյի այդ 12 ժամուան նիստին, այն էր որ Հայաստան այդ Ուխտին մասին, իր դիրքորոշումը կը ճշդէր Սեպ· 21-ի հանրաքուէի վարդապետին: Անկէ առաջ՝ ոչ մէկ որոշում: Եւ այս ճշդումը ըրած էր Մոսկուա օտար թղթակիցներուն: Ինչ կը վերաբերի այդ Ուխտին, կը նախատեսուին արդէն զանազան ձեւեր: Կարելի է դործակցութեան մանաւանդ տնտեսական դեռնի վրայ. կարելիութիւններու ընթացք տալ, «մշընորդ անդամ»ի դեր մը ստանձնել եւլն. եւլն.: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յստակ է, այն է որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի այս առաջին ներկայութիւնը այս ժողովին, պատճառ եղած է որ յոյսեր ծագին: Իր դիրքը չէ փոխուած: Հայաստան Սեպ· 21էն ետք է որ կրնայ որոշել իր դիրքը եւ՝ վերջ:

Այս նիստի ընթացքին խօսք եղած է նաեւ Շահումեանի չրջանի անընդունելի դէպքերուն մասին: Ելոյին ալ զօրավիզ եղած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին այն առաջարկին որ պէտք է անմիջապէս վերջ տալ անճնադրային այդ ստուգումներու դրութեան, որու պատրուակով ինչե՛ր կը կատարուին: Ոչ միայն Գորբաչով այլեւ Մոսկուայի համաձայն եղած են: Բայց, երբ Լ· Տէր-Պետրոսեան Յուլիս 24-ի գիշերը կը հասնէր Երեւան, կը տեղեկանար վերիչէնի եւ Հայ Բորիսի վրայ եղած յարձակումներուն, եւ որու չէին մասնակցեր Ազերիները: Արդարեւ, Յուլիս 24-ին, դնդակոծութիւնը չէ դադրած Վերիչէնի եւ Հայ Բորիսի վրայ: Վերիչէնի բարձունքը իջած են 12 վայրաչուներ: Ադրբեջանի ներքին նախարարն ալ հաստատած է որ իրենք չեն մասնակցիր այդ գործողութիւններուն, որոնք կը կատարուին միայն խորհ· բանակի ստորաբաժանումներու կողմէ եւ որոնք իրրեւ թէ կը վիճաբեն խորհ· դինուորը սպանած յանցագործները: Հակառակ ասոր, տիկ կրակոցներուն, որու մասնակցած են նաեւ զինուորական թռաններ, Վերիչէնի չրջակայքը ինքնապաչտպանութեան ջոկատներ եւ մղած են յարձակումները: Իրիկունը հասած լուրերու համաձայն զոհ չկար:

Տեղեկանալով այս կացութեան, Երեւան հասած պահուն, Լ· Տէր-Պետրոսեան հեռաձայնած է Գորբաչովի, որ ապահովութիւն տուած է (քանիերո՞րդը...) թէ ամէն ինչ վերջ կը գտնէ, հրահանգները դեռ չէին հասած, երբ պատահած են այդ դէպքերը: Այս ամբողջը կը մատնեն թէ մեր դլխուն խաղ մըն է որ կը խաղացուի եւ ի՞նչ խաղ:

Ցիչենք թէ Վերիչէն 4814 բնակիչ ունի, Հայ Բորիս՝ 930:

***

Անդրադառնալով կրկին մամուլին, մանրամասնենք նախ Լիպերասիոնի (Յուլիս 25) տեղեկատուութիւնը, որ ամէնէն ճշդրիտն է: Ան կը դրէ.- «Առաջին անդամ ըլլալով, հայ անկախապաչտ նախագահը՝ Լ· Տէր-Պետրոսեան կը մասնակցէր նիստին: Ժպտադէմ Գորբաչով մը, դիւերն իւր, ճգեց ժողովը յայտարարելու համար որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ցարդ ըմբոստ, պատրաստ է միանալու Միութեան իր Ուխտին»: Քիչ անդին, թերթը կ'աւելցնէ.- «Զորեքշաբթի օրուան ընթացքին Հայաստանի դեկավարները բիչ մը սրբագրեցին նախագահ Գորբաչովի խանդավառ մեկնաբանութիւնը: Հայ ժողովուրդը Սեպ· 21-ին նախատեսուած, անկախ հանրաքուէին ատեն կ'որոշէ, հաստատեց Մոսկուայի Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Ֆելիքս Մամիկոնեան: «Ուժերը շատ տարակարծիք են Հայաստանի անկախութեան մասին» բացատրեց հայ ներկայացուցիչը: «Եթէ Լ· Տէր-Պետրոսեան մասնակցեցաւ ժողովին՝ տեղեկանալու եւ խորհրդակցութեանց մասնակցելու համար էր» ճշդած է իր բանքերը: Ատենէ մը ի վեր արդէն, հայ դեկավարները «գործնականապաշտ» մօտեցում մը կ'առաջադրէին, փափաք յայտնելով, ի մէջ այլոց, մաս կազմելու խորհ· տնտեսական հաւանական միութեան մը:

Նաեւ ճշդրիտ պատկեր մը կու տար Յուլիս 25-ի Ֆայնանշիըլ Թայմզը, որ կը դրէր.- «Նիստին առաջին անդամ կը մասնակցէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեան...»: Ան հարցումին թէ «ինը առաւել մէկը» կը վերածուի «տասը առաւել մէկը»ի, Գորբաչով պատասխանեց որ կանխահաս է, բայց, Հայաստանի նախագահին ներկայութիւնը կը փաստէ որ դրական յառաջդիմութիւններ կան: «Ուխտը բաց թողուլ» ռազմավարութիւն մըն է որ կը նշանակէ թէ Հանրապետութեանց ներկայացուցիչները, միայն երէկ ծանօթացան բնագրին, կարելիութիւնն ձգելով զանազան չարադրողներուն վերջին պահուն փոփոխութիւններ եւ յաւելումներ ընելու եւ հրապարակելու բնագիր մը որ ի վերջոյ վաւերացուի Հանրապետութեանց Գ.Ի.ներուն կողմէ»:

Ֆիկառօ, ինքերնեյշընըլ Հերըլտ եւս կ'անդրադառնային:

Հայաստանի լուրերը վերջացնելէ առաջ, աւելցնենք թէ չատ բուռն վէճերով կը չարունակուին Գ.Ի.ի նիստերը, որոնց նիւթն է նախագահական իրաւասութիւններու հարցը: Հեռուէն իսկ, այն տպաւորութիւնը կայ որ մինչ երկիրը տագնապալի օրեր կ'ապրի եւ դեռ չմոռնանք Արցախ ու Շահումեանը խօսելու մարմաջէն բռնուած մեր երեսփոխանները կը սիրեն ջուր ծեծել:

Յուլիս 24-ին, կարելի եղած է որոշել փոխ-նախագահի մը պաշտօնին ստեղծումը: Նախագահը պիտի վայելէ վեթոյի իրաւունք, այսինքն կրնայ իր վեթոն դնել Գերագոյն Խորհուրդի քուէարկած մէկ օրէնքին, եւ նման պարագայի մը, կարելի է կրկին ներկայացնել Գերագոյն Խորհուրդին, պայմանաւ որ այս անդամ երկու երրորդ համեմատութեամբ մեծամասնութիւն ապահովէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՇՐՋԱՓԱԿՄԱՆ» ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Այս խորագիրով, «Մոսկովեան Լուրեր»ու Յուլիս 21-ի թիւը կ'անդրադառնայ Շահումեանէն Հայերու արտաքսումին, զոյն յար եւ նման նկատելով Մայիսին Գետաչէնի մէջ կատարուածին. միակ տարբերութիւնը այն եղած է որ չրջափակող օղակը բաց ձգուած է, ազատ պահելով դիւղէն ելքը: Անմիջապէս որ անճնագրային ստուգումի յայտարարութիւնը կատարուած է, դիւղի բնակչութիւնը բռնած է Բուզլուխի եւ Մանաչիրի ճամբան:

Շաբաթաթերթը ապա կը յիշեցնէ որ շահումեանցիները արդէն երեք տարիէ ի վեր անտեսական չրջափակումի մէջ կ'ապրէին. ոչ չուբ ունէին, ոչ էլեկտրականութիւն: Սակայն ներկայիս ՕՄՈՆ-ականներու հետ հանդիպումի մը վախը խուճապի ու զառնութեան տեղի կու տայ: Չօրքին ու ներքին ուժերու հանդէպ բոլոր յոյսերը փուլ եկած են: Ոչ ոք կը հաւատայ Գորբաչովի կամ Ելցինի: Շրջանը զերյագեցած է զինամթերքով. կան մարդիկ որոնք պատրաստ են զանոնք գործածելու: Շահումեանցիները կ'ըսեն թէ ՕՄՈՆ-ականներուն դիմադրելու ի վիճակի են, պայմանաւ որ քարքաղաքացիի ուժերը անոնց նեցուկ չկանգնին: «Պէտք է սլաւական արիւն հոսի. պէտք է զինկէ դագաղներ ղրկուին Ռուսաստան. այն ատեն իրենց զինուորները ալ չենք տեսներ հոս»: Այս զարհուրելի արտայայտութիւնը չաճախակի գործած է Շահումեանի մէջ:

Կատարուածը ազերի իչխանութեան համար տեսակ մը փոխադարձութիւն է. անոնք կ'ըսեն թէ մինչ Հայաստանի մէջ ոչ մէկ Ազերի մնացած է, Ադրբեջանի մէջ 100 հազար Հայեր կ'ապրին: Եթէ չրջափակումը չարունակուի, այդ թիւէն ոչ մէկ Հայ պիտի մնայ, ինչ որ կը նշանակէ կացութեան յանկարծակի վատթարացում մը որուն պիտի ընկերանայ աննախընթաց բռտութիւն մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՄԻՐ «Այո, բայց...»երով պիտի յաջողի չյաջողցնել Պէքըրի նախատեսած ժողովը եւ ի դերեւ հանել անոր լաւատես հեռանկարները: Շամիրի նախարարապետը, միշտ խնդրոյ առարկայ ընելով պաղեստինեան պատուիրակութեան կազ-

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆՅԻՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵԼ ԵՆ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ՀՈՂԸ

ԱՄԲ.- Յուլիս 14-ին, Շահումեանեն ե-բեւան վերադարձած էր երեսփոխանական այն խումբը, որ Գեղագոյն Խորհուրդի ո-րոշումով գացած էր տեղւոյն վրայ ճնե-լու կացութիւնը: Յուլիս 16-ի «Հայաս-տանի Հանրապետութիւն»ը հրատարա-կած է խումբին մաս կազմող Ալպէր Պաղտասարեանի տուած մանրամասնու-թիւնները թերթին թղթակիցին: Հակա-ռակ անոր որ շրջանին իրադարձութիւ-ները ամէն օր նոր բնոյթ կը ստանան, շա-հեկան նկատեցինք հրատարակումը այս տեղեկագրութեան, որ աւելի հարազատ պատկեր մը կու տայ:

***

- Ինչպէս արդէն յայտնի է, Յուլիսի 6ին ադրբեջանական ՕՄՈՆ-ը յստակ տեղեկու-թիւն ունենալով, որ Շահումեանի չրջա-նում չկան այսպէս կոչուած «հայ դրո-հայինները», որոնք կ'իրականացնէին հայ ազգարնակչութեան ինքնապաշտպանու-թիւնը. համոզուած լինելով նաեւ, որ տե-ղի բնակչութիւնը ի վիճակի չէ դիմադ-րել իրենց նկրտումներին, այն է՝ տեղա-հանել Շահումեանի չրջանը եւս, առա-ւօտեան մօտաւորապէս ժամը հինգին, վորձեցին ներխուժել Բուզլուխ, Մանա-չիդ, էրքէչ հայարնակ գիւղերը: Բայց քանի որ այդ բանը սպաւում էր եւ կազ-մակերպուած էր ինքնապաշտպանութիւն, ուղեկիների ազդանշանով գիւղերի ժո-ղովուրդը անմիջապէս լմացաւ ու Ա-դրբեջանցիների համար անակնկալ, հզօր պատասխան տուեց: Աւեմ, որ ադրբեջա-նական ՕՄՈՆ-ի հետ զործողութիւններին մասնակցում էին նաեւ Կիրովապատի մի-լիցիայի զումարտակի մարտիկները, ո-րոնք սառնալով հակահարուած, տեղա-յինների վկայութեամբ, տալով 40 զոհ եւ նոյնքան էլ վիրաւոր, իսկ ըստ իմ գնա-հատման՝ 7-11 զոհով եւ 20-30 վիրաւո-րով, նահանջել էին:

Մեր պատուիրակութիւնը նոյն օրը երեկոյեան ժամը 18-ին արդէն Շահումեա-նում էր, եւ այս եզրակացութիւնը տե-ղարնակների պատմածների հիման վրայ է ներկայացում:

Այնուհետեւ եկաւ յարաբերական խա-ղաղ իրավիճակ: Ադրբեջանական կողմը հասկանալով, որ սեփական ուժերով չի կարող իրականացնել հայաթափման իր ծրագիրը, արդէն լուրջ կերպով սկսեց նախապատրաստել զեռաչէնեան ծրագի-րը, ինչը, բնականաբար, պէտք է իրա-կանացնէին խորհրդային զօրքի հետ մի-ասին: Այդ ընթացքում եղան փոխհրա-ձգութիւններ: Էրքէչի դիմաց գտնուղ ադրբեջանական գիւղերից կրակոցներ եղան հրազէնի տարբեր տեսակներից՝ աւտոմատներից, գնդացիրներից, այսպէս կոչուած, «Ալազան» տիպի հրթիռներ արձակուեցին, որի պայթումից առանձ-նապէս վնասներ չեղան, եթէ չհաշուենք մէկ վիրաւորուածին: Հրթիռներից եր-կուսը չէին պայթել, իսկ դրանց մի քանի-սի պոչերը իր հետ վերցրեց Շահումեա-նում գտնուղ Մոսկուայի քաղխորհրդի ներկայացուցիչը՝ որպէս փաստացի ա-պացոյց: Այդ ընթացքում ադրբեջանական կողմը չէր կարող ակտիւ զործողութիւն-ների դիմել, իսկ հայկական կողմը նը-պատակամղուած էր վճռական պաշտ-պանութեան:

Յուլիսի 12-ի լոյս 13-ի դիշերը, ժամը երկուսից սկսած, լսուեցին տանկերի, զրահամեքենաների, այլ տեսակի զրահա-տեխնիկայի ու բեռնատար աւտոմեքենա-ների չարժիչների հնդիմնները: Ես զբա-ղուում էի էրքէչում: Կիրովապատի կողմից դիւղի տարածք մուտք զործեցին եւ այն-տեղ բազաւորուեցին թուով 8 «ԶԻԼ - 131» ծանկած բեռնատարները, որոնք տեղափո-խում էին ՆԳ ստորաբաժանումներին, երկու տանկ, երեք զրահամեքենայ եւ այսպէս կոչուած «Գրադ» հրթիռանետը, որը համարւում է զանգուածային ոչն-չացման զէնք: Բացի դրանից ահարկու հնդիմն էր զալիս տարերի հակառակ կող-մից, ուր կուտակուած զրահատեխնիկան առաւօտեան ժամը չորսի կողմերը դիր-քերը զրաւեց Թողան գիւղի դիմացը զբա-ղուղ հարթավայրում, որը նոյնպէս մտնում է էրքէչի տարածքի մէջ: Այստեղ տեղադրուած էր եղել դիւղի հակակարկ-տային հրանօթը, որը նախկինում պայ-թեցուել էր ներքին զօրքերի ստորաբա-ժանումների կողմից, իսկ այս անգամ դիրքերը զրաւելիս, տանկային երկու կը-րակոցով նրանք յօդս ցնդեցրին հրանօթը սպասարկողների համար նախատեսուած չէնքը՝ նպատակ ունենալով տարատի տա-րածել բնակչութեան շրջանում:

Առաւօտեան ժամը եօթին դիւղին մօ-տեցաւ բարձրախօսով մի ղրահամեքե-նայ, որից յայտարարուեց բառացիօրէն հետեւեալը. «կենտրոնական իշխանու-թիւնների որոշմամբ, այսօր ձեզ մօտ անցկացուելու է անձնագրային ռեժիմի ստուգում: Ադրբեջանական ՕՄՈՆ-ը չի մասնակցելու այդ ստուգումներին: Կըրկ-նում ենք ադրբեջանական ՕՄՈՆ-ը չի մասնակցելու ստուգումներին: Այն անցկացուելու է բացառապէս ՆԳ ստո-րաբաժանումների ուժերով: Բոլոր բնա-կիչներին խնդրւում է պահպանել իրենց տը-ներում: Անձնագրային ռեժիմի ստուգու-մից յետոյ ժողովուրդը կ'անցնի իր խա-ղաղ աշխատանքին: Զինուած դիմադրու-թիւն ցոյց տալու դէպքում պինուորական դեկավարութեան կողմից կտրուկ միջո-ցառումներ կը ձեռնարկուեն, ընդհուպ մինչեւ կրակակէտերի լրիւ ոչնչացումը»: Յայտարարութիւնը արւում էր վարժ ռուսերէնով, սոյդ է, որ հեղինակները ներքին զօրքերի ստորաբաժանումների ներկայացուցիչներ էին: Այդ պահին մենք գտնուում էինք էրքէչի մօտակայ ան-տառներում, ուր յստակ լսում էին նաեւ Մանաչիդում արուող նմանատիպ յայ-տարարութիւնները: Մէկ ժամ տրուեց, որպէսզի ժամը ութին տեղական իշխա-նութեան դեկավարները եւ դիւղի ծերու-նիների ներկայացուցիչները գնան բա-նակցութիւնների՝ զինուորականների հետ որոշելու անձնագրային ռեժիմի անցկաց-ման մեխանիզմները: Վերոյիշեալ յայտա-րարութիւնը կրկնուում էր իւրաքանչիւր հինգ րոպէն մէկ եւ ներկայացում էր վերջնագրային ձեւով. «Ձեզ մնում է տաս րոպէ... Ձեզ մնում է հինգ րոպէ... Ձեր ժամանակը սպառուած է...»:

Այդ բանակցութիւնների ժամանակ պարզուեց, որ նրանք ունեն մանրամասն տեղեկութիւններ, թէ ովքեր են դիւղում, ում մօտ ինչ տեսակի զէնք կայ: Այդ-ինքն, դիւղերում կան ինֆորմացիա տը-ւողներ: Յօսակցութեան ժամանակ խօս-քը գնացել է ոչ թէ անձնագրային ռեժի-մի անցկացման մանրամասների շուրջ, այլ պինամաֆիման մասին: Նրանց ունե-ցած տեղեկութիւնների համաձայն էրքէ-չում գտնւում էին հարիւրից աւելի հայ զրոհայիններ, եւ իմ համոզմամբ հէնց այս էր պատճառը, որ Ադրբեջանցիները նախորդ օրերին ցանկութիւն չունեցան դիւղ մտնելու:

Վերջնագրի յայտարարութեանը դու-գահեղ երկնքում պտրտւում էին երկու «ՄԻԳ - 24» ուղղաթիռներ՝ իրենց ողջ ռազմական հանդերձանքով, կրակահեր-թեր էին բաց թողնում: Փաստօրէն տան-կային եւ ուղղաթիռային հզօրութեան դդալի մասը ուղղուած էր էրքէչի վը-րայ, քանզի այստեղի տղամարդիկ վրճ-ռական որոշում էին ընդունել, դիմադ-րել՝ նոյնիսկ զօրքին:

Այնուհետեւ բարձրախօսը սկսեց յայ-տարարել մէկ այլ բան, թէ մինչեւ ժա-մը 16-ը պահանջւում է յանձնել այն զէն-քերը, որը պայմանաւորուել են ծերու-նիների խորհրդի եւ տեղի դեկավարների հետ: Եթէ մինչեւ ժամը 16-ը չյանձնուի զէնքը եւ գիւղը չզատարկուի, ապա ի-րենք կը սկսեն օպերացիան:

Գնդակոծութիւնը անընդմէջ չարունակ-ւում էր, ուղղաթիռները ահաբեկում էին բնակչութեանը, եւ չես մեղադրի նրանց, ովքեր իրենց ունեցուածքի մի մասը բար-ձելով աւտոկներին սկսեցին թողնել դիւղը: Սակայն այստեղ մնացին երիտա-սարդները, որոնք կազմել էին ինքնա-պաշտպանական ջոկատներ:

Ժամը 16-ին յայտարարուեց. «Ձեր ժամանակը սպառուել է, դուք դեռեւս ու-նէք ժամանակ, որպէսզի զէնքը յանձնէք»: Պարզ էր, որ նրանք ոչինչ չէին ձեռնար-կելու: Ամբողջ օրը, մինչեւ երեկոյ անճ-րեւ էր տեղում: Այդպէս էլ տանկերը մը-նացին բարձունքի վրայ: «Գրադը» իր տեղում, իսկ դիւղում տեղադրը-ւած բանակի մի մասը անցաւ բլուրի յետեւը:

Յուլիսի 14-ի առաւօտեան նրանք դարձ-եալ վերադարձան, եւ այս անգամ կ ային նաեւ մօտ 30 ՕՄՈՆ-ական: Բնական է. վերջիններս անելիք չունէին եւ եկել էին միայն ՆԳ ստորաբաժանումների սկսած գործին աւարտական վերջակէտ դնելու:

Ժողովուրդը արդէն դուրս էր եկել. Մանաչիդ եւ Բուզլուխ գիւղերից՝ բո-լորը, իսկ էրքէչում դեռեւս մնացել էին ծերունիների մի մասը եւ մի քանի ըն-տանիքներ՝ իրենց կանանց եւ երեխաների հետ միասին: Տեղի երիտասարդութեան ո-գին չատ բարձր է: Նրանք պատրաստ են իրենց հայրենի գիւղը պաշտպանելու:

Մանաչիդ եւ Բուզլուխ գիւղերը զա-տարկելուց յետոյ այստեղ են մտել Օ-ՄՈՆ-ականները, որոնց դիմադրութիւն ցոյց չի տրուել, քանի որ յայտնի չէր, թէ զինուորականութիւնը ինչ զէրք կը բռնի: Սրանց յաջորդել է ադրբեջանցի խուժանը, որը սկսել է Մանաչիդի թալա-նը:

Յուլիսի 15-ի ժամը 12-ի դրութեամբ Ադրբեջանի ՕՄՈՆ-ը վորձել է մտնել էր-քէչ, բայց զարձեալ հանդիպել է յա-մառ պաշտպանութեան: Բանակը չի մի-ջամտել:

Աւելացնեմ մի բան: Իմ անձնական կար-ծիքով, Ադրբեջանցիները նչուած գիւղե-րում չեն կարող հաստատուել: Դրա հա-մար կը պահանջուի, որպէսզի զօրքը բան մը կը պահանջուի, որպէսզի զօրքը բան մար կը պահանջուի, որպէսզի զօրքը բան ու զործ թողած այնտեղ զբաղուի Ադրբ-ջանցիների անվտանգութեան ապահով-մամբ, քանզի տեղի ռելիեֆը բաւական բարենպաստ է, որպէսզի բնակչութիւնը իր կամքը դրսեւորի եւ թոյլ չտայ իրենց դիւղերը զրաւելու: Էրքէչի օրինակը լինճ ցոյց է տալիս, որ այդ բանը լրիւ իրա-կանացնելի է:

Շահումեանի ժողովուրդը որոշել է պաշտպանել իր հողը:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԴԷՊԻ ՂԱՓԱՆ

Է·

Երեւանի եւ ընդհանուր առմամբ Հա-յաստանի մէջ, այլ անդրդիգիններու չար-քին, կաթնեղէնի տազնապը եւս օրըստ-օրէ աւելի կը չեչտուէր: Առաւօտ, չատ կանուխէն, կաթ ու մածուն ծախող խա-նութներուն եւ կրպակներուն առջեւ, եր-կար հերթեր կը կազմուէին, մինչեւ ա-նոնց բացուիլը, որմէ ետք, քիչեր կրնա-յին մեծ դժուարութեամբ քանի մը լիտ կաթ կամ մածուն ապահովել այն ալ ի-րենց փոքրիկներուն համար: Շրջափա-կումը՝ մէկ կողմէն, երկրի կաթնամըթ-երքի անբաւարարութիւնը՝ միւս կող-մէն, պատճառ կը դառնային որ հայ ե-րեւոյթային օրական չհասնի բաժակ մը կաթ:

Այս միջոցին, Ֆրանսացի հրշէջներու երկրորդ եւ երրորդ խմբակները չաբ-դարար չարունակեցին դասաւորել Ֆր-անսական կաթի բաշխումը՝ դիւղերուն եւ չրջաններուն մէջ, մայրաքաղաքին ա-ռընթեր: Աւարտելու համար Ֆրանսա-կան այս առաքելութիւնը, Ապրիլ ամսու սկիզբը, վերջին անգամ մը եւս երրորդ խմբակին հետ ուղղուեցանք դէպի Ղա-փան, որմէ առաջ նախատեսուած էր հաս-նիլ մինչեւ Մեղրի:

Նախորդ խումբին տպաւորութիւններէն խանդավառուած՝ հինգ հրշէջները կը նախատեսէին երեք օր տրամադրել այդ ուղեւորութեան: Մենք բաժնուեցանք երկու խումբի եւ տեղաւորուեցանք եր-կու ինքնաչարժներու մէջ: Ընդամէնը 10 հոգի՝ մեքենավարներով:

Հայաստանի զարունն էր:

Օրը կիրակի էր:

Երեւանէն դուրս եկանք: Բնութիւնը կը վերանորոգուէր Արարատեան դաշ-տին մէջ, ուր Մոր Վիրապի վանքը խոր-հրդաւոր կը հանդիսէր սպիտակագագաթ Արարատի փէչերուն:

Միայն մէկուկէս ամիս առաջ անցած էի այդ ճանապարհէն, երբ ամէն բան թաղուած էր ձիւնին ճերմակ սաւանին տակ, իսկ այժմ բարի պարիկին կա-խարդական գաւազանը անցած էր այդ ամէնուն վրայէն...

Բնութիւնը, մեղմ ու փապուղի գոյներու մէջ, ամբողջութեամբ կերպարանափոխ-ուած, նոր տեսարանի մը տպաւորութիւ-նը տուաւ. ինծի այնպէս թուեցաւ, թէ առաջին անգամ ըլլալով կ'անցնինք այդ ճանապարհէն...

Ֆրանսացի ուղեկիցներուս կու տայի տեղեկութիւններ՝ որոնք փոխանցուած է-ին ինծի՝ անցեալի ճամբորդութիւններուս ընթացքին եւ թարգմանած էի նախորդ-ներուն:

ՄԻՋԱԴԷՊ՝
ՇՈՒՇՆՈՒԽԻ ԳԻՒՂԻՆ ՄՕՏ

Գորիսի լեռներուն լերկ ու քարքարուտ լանջերը մէկ ամառուան մէջ հագած էին կանաչ թաւիշ ու վերածուած՝ պտուղ-վայրերու: Այդ զալար բլուրներուն վը-րայ, ոչխարի հօտեր զանդազօրէն կը տե-ղափոխուէին. ամէն րոպէ տարբեր ձե-ւաւորում մը ստանալով, ինչպէս քամիին քշուող ամպեր՝ երկինքին մէջ:

Ճամբուն վրայ, երթեւեկող ինքնա-չարժներու հազուագիպօրէն կը հանդի-պէինք:

Մոռցած էինք այդ վտանգաւոր զօտի-ին մէջ երկարող 11 քմ. անապահով ճամ-բան, որուն մասին չատ բան լսած էինք, բայց անձնապէս վտանգի չէինք հանդի-պած:

Անցած էինք անցեալի Ադրբեջանցինե-րով բնակուած եւ այժմ լքուած գիւղին եւ կ'ըմբոչխնէինք հրաչք բնութիւնը: Մեր նախատեսութիւններով, 30 վայրկեանէն պէտք էր հասնէինք Ղափան:

Բայց ահա ... ճամբուն վրայ չարք մը կանգնած ինքնաչարժներ փակած էին ճամբան: Քանի մը վայրկեան սպասել եւք, պէտք եղաւ վար իջնել, իմանալու համար թէ ի՞նչ պատահած էր: Գիւղ մը առջեւ, խումբ մը սահմանապահ զնդա-ններ, գէնքերը ձեռքերնին, կ'երթեւեկէին, կը խորհրդակցէին ու կը վորձէին որո-չումներ տալ:

- Չէք կարող անցնել, ճանապարհը փակ է: Մի քիչ սպասէք:

Հասկցանք որ Ազերիները մէկ օր առաջ սպաննած էին քաղաքացի ընտանիքի մը երեք զաւակներուն հայրը՝ այդ կէտին վը-րայ, եւ անկէ ի վեր, ճամբուն սպահո-վութիւնը խախտած էր: Այժմ ճակա-տում տեղի կ'ունենար հայ սահմանա-պահներուն եւ Ազերիներուն միջեւ:

Կարճ սպասումէ ետք, սահմանապահ-ները ուղեկցեցան մեր կարաւանին եւ յ-մանալով, որ սպասող ինքնաչարժներուն մէջ կը զտնուէին Ֆրանսացի հրշէջները, երկու սահմանապահներ իրենց զէնքերով տեղաւորուեցան մեր քով, եւեւի նոտա-րանին վրայ: Իրենց գնդապետը ցցեցին դուրս եւ ուղղուած՝ դէպի Ազերիներուն կողմը, մեր համր ու դանդաղ կարաւանը քալեց մօտ 5 վայրկեան: Ֆրանսացիները կատարուածը ընդունեցին չատ թեթեւա-ւատ ձեւով: Անոնք ոչ միայն չհատատա-ցին իրենց լսածին, այլ համոզուած էին, որ «թատերդութիւն» մը պատրաստուած էր ու կը բեմականացուէր:

Աւելի երկար կարելի չեղաւ յառաջա-նալ: Կրակոցներ լսուեցան ձորին մէջէն. կարաւանը կանգ առաւ Շուռնուխ գիւղին սկիզբը: Հայ սահմանապահները ճամ-բորդներուն թելադրեցին, որ վերադառ-նան Գորիս, կամ քանի մը ժամուան հա-մար ապաստանին գիւղին խորքի մասե-րուն մէջ, ուր նուազ վտանգ կը սպասնար անոնց: Անոնք, Ֆրանսացիները, նկատի-լով Հայաստանի հիւրերը, մեզ առաջ-նորդեցին իրենց վաչատ կեդրոնը, համե-մատաբար աւելի հանդիստ եւ ապահով

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԼՈՒԴՎԻԿ ԲԱՂԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻԻ - ՎԵՆԵՏԻԿ

Շաբաթ, Յունիս 29-ին, երեկոյեան ժամը հինգին, Լուդվիկ Բաղիլի յիշատակին նուիրուած համերգով մը բացուեցաւ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի պարտէզին ծայրը գտնուող, հիմնովին վերանորոգուած «Լոճճիա ակլ Թէմանցա երկյարկանի շէնքին (*):

Սոյն լոճճիան, ծագումով վերոնացի՝ Շէնորիօ տոհմի (Մ. Ռ. վարժարանի պատմութեան նախկին տէրը) պատուէրով շինուած է 18-րդ դարու 70-ական թուականներուն, ճարտարապետ Թոմմազօ Թէմանցայի կողմէ (1705 - 1789), որպէսզի պարտէզի բաց տարածութեան մէջ ներդաշնակ դասականութեամբ ամբողջացնէր պալատի երեւոյթը: Շէնքը պիտի ծառայէր նաեւ որպէս դրադարան մօտաւորապէս 6000 հատորի հասնող Շէնորիօ տոհմին պատկանող ձեռագրերուն, վաւերաթուղթերուն եւ դիրքերուն:

Նախքան Տոքթ. Յակոբիկ Մանուկեանի բացման ամբողջական ղրոյցին անցնիլը, որ կատարելապէս կը պարզէ վերականգնումի հիմնական նպատակները եւ հանդէսի խմաստը, հարկ է յիշել թէ համերգը, որուն իբրեւ մասնակցութիւնը բերին Թրեւիզոյի լարային քառեակը (Անդրէա Փէլլօ եւ Էնրիքօ Բակացցօ, Ա. եւ Բ. Ջուլիակներ, Ռոպէրթա Ձէմին՝ Ջուլիա եւ Անդրէա Պէլլաթօ՝ թաւ Ջուլիակ) եւ Մինիխէն անուանի թաւջուլիակահարուհի՝ Իրմինկարդ Սիման, կազմակերպուած էր Ազօլօ Մուզիֆա - Վենեթօ Մուզիֆա հաստատութեան աջակցութեամբ:

Թրեւիզոյի լարային երիտասարդ քառեակը կազմուած է 1989-ին Սինֆոնիէթթա Վենեթա նուագախումբի անդամներէն, իսկ այժմ կը հեռաւէ Վենեաիկի Ֆոնտացիոնէ Էէի եւ Վենեթօ Մուզիֆա հաստատութեանց կազմակերպած, սենեկային երաժշտութեան համերգային մանկապատական դասընթացքներուն: Արդէն իսկ զանազան մրցոյթներու դափնեկիր այս երիտասարդ մենակատարները, որպէս քառեակ, մեծ դնահատանքը եւ ճանաչումը կը վայելեն ղեկավարներ՝ Փլաուտիլլա Ապպատտի եւ Սերճիու Չէլիպիտաֆի:

Մեծ յաջողութեամբ եւ արուեստագիտական վարժութեամբ մեկնաբանեց Բաղիլի երրորդ (1976) եւ Լոնտոնի Չելլինկիբեան քառեակին ճօնուած վեցերորդ (1987) քառեակները: Թէեւ բոլորովին անծանօթ ըլլալով հայ մշակոյթին եւ Բաղիլի գործերուն, այս առաջին առիթով Թրեւիզոյի քառեակը չէր կրցած անոնց խորքը թափանցել, ինչ որ հասկնալի է: Բայց ատ մեծ փափաք յայտնեցին այդ առիթներով աւելի մօտէն կարենալ ճանչնալու Բաղիլի եւ հայ ներաժիչներու գործերը: Ապդ, նոյն քառեակը, 1991 Յուլիս 25-ին, մասնակցելով Վենեթօ Մուզիֆա հաստատութեան ամառնային ծրագրին, պիտի ներկայանայ Վենետիկի Ֆոնտացիոնէ Էէի համերգասրահին մէջ:

Նոյն համերգին երկրորդ մասը նուիրուած էր Բաղիլի երեք մենանուագներուն, որոնք կատարեցին Իրմինկարդ Սիման, Ազօլօ Մուզիֆա եւ Ռոպէրթա Ձէմին: Ասոնցմէ առաջինը՝ Ա մաժոր սոնատը (1980) գրուած է Իրմինկարդ Սիմանի համար: Ան ներկայացուց նաեւ Բաղիլի երրորդ սոնատը (1987) Ռոպէրթա Ձէմինի համար: Ազօլօ Մուզիֆա կատարեց Բաղիլի առաջին սոնատը (1976) Ա մինոր, որ գրուած է Ազօլօ Մուզիֆայի համար:

Ամբողջ համերգը ունկնդրեցինք մեծ հետաքրքրութեամբ, ոչ միայն Բաղիլի ստեղծագործութիւնները լսելու, այլ նաեւ ներկայացման ոճին հետեւելու համար: Ինչպէս ըսինք, Բաղիլի գործերը մեզի համար նոր էին, ուստի ամբողջական պատկերացում մը կազմելու համար ունկնդրութիւնը պէտք է կրկնուի: Սակայն կարելի է ըսել թէ Բաղիլ ունի ինքնուրոյն ոճ մը, որ կը հիմնուի ժամանակակից երաժշտութեան տարրերու վրայ, ինչպէս նաեւ հին ժամանակներու ոճերու վրայ: Ան կը գործածէ ինչպէս տոնալ, այնպէս ալ ատոնալ ներդաշնակութիւններ, ինչպէս նաեւ ռիթմական տարբեր կերպարներ: Ան կը գործածէ նաեւ ժողովրդական երգերու ոճեր, ինչպէս նաեւ հին պարերու ոճեր: Ասոնք ամբողջացուցին Բաղիլի ոճը, որ ինքնուրոյն է եւ ներկայացման ատեն ունկնդրին կը գրաւէ իր ուշադրութիւնը:

Ազօլօ Մուզիֆա իր դաղափարները կարելի է թէքմօրի հին փողաբերութեամբ համադրել. փոքր եւ դործօն տարր մը որ, այլապէս անչարժ նիւթի հսկայական քանակ մը կրնայ դրդռել: Երբեմն չարժում մը, ներշն մը բաւարար կ'ըլլայ որպէսզի կեանքի մը, կացութեան մը տարբեր եղանակ կամ կորով տրուի:

Այս չէնքը որ յառաջիկայ ամիսներուն ամբողջապէս պիտի կահաւորուի, հայկական մշակոյթի կեդրոնի պիտի վերածուի: Հին դաղափար մը որ այսօր կ'իրականանայ: Վենետիկի մէջ ունենալ վայր մը ուր աշակերտներ կամ հետաքրքրուողներ կարելիութիւն ունենան, դիմելով, այս մշակոյթին մօտենալու: Հետեւաբար, առաջին հերթին, պրպտումի մասնագիտացած մատենադարան մը պիտի ըլլայ: Այս առաղձին կեդրոնական կորիզը պիտի կազմէ Հայկական Մշակոյթի Վաւերագրային կեդրոնը որ յառաջիկայ ամիսներուն Միլանոյէն հոս պիտի փոխադրուի, ուր աւելի քան քսան տարի է կը գործէ: Նոյն կեդրոնն է որ պիտի մատակարարէ չէնքը, պատասխանատու դառնալով սեփականատէրը Միխիթարեան Միարանութեան առջեւ: Բայց մեր փափաքը պիտի ըլլար որ այս առաղձի կորին, որ յատկապէս կը վաւերագրէ ճարտարապետութեան եւ արուեստի պատմութիւնը, աւելցուին այլ նիւթեր, ինչպիսին են երաժշտականը, դրականը եւ այլք... Այս գործածութենէն անկախ, որ հաստատմօրէն կը հետեւի Շէնորիօ տոհմի կողմէ յղացած եւ թէմանցայի կողմէ իրագործուած ծրագրին, այս վայրը կրնայ ըլլալ նաեւ լեռնակէտը բոլոր այն մշակութային հաստատութեանց որոնք արդէն Վենետիկի մէջ կը գործեն, եւ կամ այն նախաձեռնութեանց որոնք ուղղակի կամ անուղղակի հայ մշակոյթի հետ որեւէ կապակցութիւն ունին:

Այս առաջին քայլ մըն է, չէնքին դէպի աւելի յորդորական վերատացումը, եւ իր դարաւոր կոչումին՝ մշակոյթի, պատրաստութեան եւ հանդիպումի կեդրոն մը ըլլալու: Բայց այս բոլորին համար յաւելեալ ուժերու եւ կորովի կը կարօտի:

Կ'ուզէի այժմ կանդ առնել այն հարցին վրայ թէ՝ ինչո՞ւ այս բացումը կը զուգադիպի Լուդվիկ Բաղիլի մեծարանքի համերգին:

Ոչ իսկ տարի մը առաջ, երբ տակաւին ոչ ոք Բաղիլի հիւանդութեան ծանրութեան կը կասկածէր, Միխիթի մէջ Լուդվիկին բացատրած էի այս վենետիկեան ծրագիրը եւ խնդրած որ ինքը, իր երբեմնի հետ միասին բացումը կատարէր այս չէնքի նոր գործածութեան: Գաղափարին չատ հաւնած էր, եւ անմիջապէս խոստում մը դոյացած էր որ դժբախտաբար, այսօր առանց Լուդվիկին կ'իրականանայ: Որովհետեւ Լուդվիկը յանկարծակիօրէն մեզմէ հեռացաւ, ճիշդ համանուագի մը կէսին որ մասամբ տակաւին պէտք է յօրինէր: Այն ինչ որ այսօր պիտի ըլլար միայն ուրախ առիթ մը, իր ծանօթները համբ ախուր, խոհուն եւ ներաչխարհով լի եղելութեան մը կը վերածուի: Ներաչխարհ մը որ իր երաժշտութեան միրող նկարագիրներէն է. ներաչխարհ մը որ ան կը գտնէ ու կ'որակէ իր ժողովուրդի երաժշտութեան ամբողջ աւանդութեան ներքեւ: Աւանդութիւն մը որու մէջ երաժշտութիւնն ու ձայնը մարդկային զգացումներուն ամենաբարձր արժէքները արտայայտող գործիքներն են: Աւանդութիւն մը որու ներքեւ երաժշտութիւնը, պահ՝ հոգեւոր ձգտումի, աղօթք է:

Հայկական երաժշտութեան ծագումներու իր հետազօտութիւնը, կը մղէ զինք դանելու մեղեդիական կորիզներ եւ երաժշտական ինքնատիպ ձեւեր. այս էական տարրերուն վրայ ան իր երաժշտական ոճը, իր տարբերակները կը կառուցէ ու կ'արտաբերէ:

Իր երաժշտութիւնը, ինչպէս այն հինը որ իր ժողովուրդին կը պատկանի, կը յառաջխաղայ հորիզոնական ներկար գիծերով, տարածուն մակերեսներով որոնք վրայէ վրայ զրուելով կը յաջորդուին էական ամբողջականութեան մը մէջ, ուր կեանքը երկար կշռոյթով կ'ածի, եւ կ'անուեղ ճարտարարուեստական չափընթացի կշռաւոր բաբախումբ:

Իր երաժշտական խօսքին մէջ, յանկարծ անսպասելի բրտութիւններ, զբեթէ տրամաթիւ, սեղմ ձայնային հարուածներ կը ծագին, ուր ամէն ինչ կը խառնայ եւ միաժամանակ կը ցրուի: Յանկարծական խառնաձայնութիւններ, ելեւմուներ որոնք առանց չարունակականութեան լուծումի կը յաջորդուին աւելի տարածուն հնչականութեան պահերու, որոնք ունկնդրողին խոր հնչականութիւններ, տրամաթիւ կամ կարօտադին յիշատակներ կը թախանձեն: Դոնէ անձնական փորձառութեամբ, զարմանալի կապակցութիւններ կը գտնեմ ընդմէջ այս հնչականութեանց եւ այն ապրումներուն որոնք կը զդացուին հայկ. հոդամասերէ անցնելով, կամ Հայոց երկար պատմութիւնը աչքէ անցընելով: Խոր ունկ եւ նուրբ կապակցութիւններ են, որոնք չեն բաւարարուիր ժողովրդական երաժշտութեան բներդի մը կարճ մէջբերումով, կամ հնամենի երաժշտական բներդի մը արտաբերումով: Ըստ իս կապուած են բազմադարեան պատմութեան մը ոգիին եւ ղդայնութեան որ մարդկային պատմութեան աւելի ընդհանուր նիւթին կը միանայ:

Լուդվիկի մէջ կայ նաեւ այս արժանիքը. իր հետազօտութիւնը ազդայնական չէ: Իր այժմէականութիւնը, իր նորարար զգայնութիւնը կը կայանայ յատկապէս, համաչխարհային ժամանակակից երաժշտութեան ամբողջականութեան մէջ եւ իր ժողովուրդի երաժշտականութիւնը կարենալ ներկայացնելուն մէջ:

Խօսեցայ վերանորոգումի, Օննիկ Մանուկեանի, Լուդվիկ Բաղիլի եւ հայկական երաժշտութեան մասին:

Ի՞նչ յարաբերութիւն կայ այս անձերուն եւ իրադարձութեանց միջեւ: Բազմաթիւ. առաջին՝ դրական: Իր դրութիւններուն եւ մտածումներուն մէջ, այս ճեմարանը կերտող ճարտարապետը, բազմիցս կ'անդրադառնայ երաժշտական կառոյցին եւ ճարտարապետական կառոյցին կապակցութեան: 18-րդ դարու մէջ դտնուելով, դասականութեան նշանակով աւելի հասկնալի կը թուի այս դիպակցութիւնը: Բայց նոյն համեմատութիւնը, նիւթ մը եւ հետազօտութիւն մը կառուցելու ձեւին մէջ, անապատելիօրէն կը վերագտնեմ նաեւ այսօր յիշուած երկու անձերու գործին ու անձին մէջ:

Այնպէս կը թուի ինձի որ իրարմէ բոլորովին տարբեր կեանքեր ապրած այս երկու անձերուն մէջեւ, զիրար խորապէս միացնող բան մը ըլլայ. գաղափարն է այն, "բան մը կերտելու", կառուցուածք մը որ պարզ տարրերու մշակումէն կը մեկնի: Տարրեր որոնց վրայ տարփանքով, յարատեւութեամբ, պեղելով, աւելցնելով, յապաւելով կ'աշխատցուի, մինչեւ էականի գիւտը, վերայայտնումը»:

ՄԻՆԱՍ ԼՈՒՌԵԱՆ
Մուզիֆաբմենա վարձատրութեան վարիչ

(*) Լոճճիա տէլ Թէմանցայի վերաանորոգութիւնը կը կատարուի շնորհիւ Վենետիկի յատուկ օրէնքի տնտեսական օժանդակութեան, ամբողջացած Մանուկեան ընտանիքի կողմէ տրամադրուած նիւթական օժանդակութեան:

պայմաններու մէջ սպասելու համար ձեռք առնուելիք միջոցառումներուն: Մեր սահմանափակ տղաքը, չատ լարուած, կը հետեւէին հրահանգներու եւ իրարու կը փոխանցէին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները: Զգացինք որ վիճակը չատ լուրջ էր: Հակառակ իրենց տասնըլման ոգիին, անոնք չկրցան աւելի երկար զսպել իրենց հեւքերով: Անոնցմէ երկուքը միայն չատ արագ խորտակ պարտաւորեցին ու առանց յաւելեալ ձեւականութեան մեզ հրաւիրեցին սեղան:

Այդ միջոցին, երբ աւելի մանրամասն ծանօթութիւնները խնդրեցինք իրենցմէ, անոնք բացատրեցին թէ անցեալ չաբթիան ընթացքին, Ազբերինները յարձակած էին հայկական արօտավայրերու մէջ արածող հօտերուն վրայ ու գողցած՝ 1250 ոչխար: Իսկ առաւօտուն, ճամբուն այդ մասին վրայ ապահովութիւնը առնելու համար, հայ չոկատներուն մէկ բաժը (ինչ ափը) այդ գիծէն անցած պահուն Ազբերիներու գնդակներուն տարափին ենթարկուած է: Թշնամիին համար առաջարութիւն դարձած է ամէն գարնան անցնիլ սահմանը եւ կողոպտել հայ գիւղացիին նորոգուած հօտերն ու նախիրները, երբ անոնք իրենց նորածին գառնուկներով կը տարածուին Հայաստանի դաշտերուն ու լերներուն մէջ:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

ՄԱՆՈՍԿԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ

ԳԱՌՋՈՒԻ «ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Յուլիս 12-ի մեր թիւով թարգմանաբար տուած էինք Գառզուի իսկ գրիչով ներկայացուած իր «յայտնութիւնը»: Գրած էինք նաեւ որ պաշտօնական բացումը կը կատարուի Սեպտեմբեր 20-ին: Այս առընչութեամբ, Յուլիս 13-ի Լը Մեռիտիոնալը կը տեղեկացնէ «L'apocalypse de Carzou» est entrée dans la nef խորագրին տակ, թէ եկեղեցւոյ բանալիները հանդիսաւոր կերպով յանձնուած են «Գառզուի Հիմնարկ»ի նախագահ Տոքթ. Նիւելի եւ այդ յանձնումը կը նշէր հանրութեան ներկայացուիլը մեծ աշխատանքի մը, որ ութ տարի տեւած էր: Ի՞նչ են ութ տարիները, կը գրէ լրագրողը, ծնունդով հայ այս նկարիչին հսկայ տեսիլքին կողքին: Տեսիլքն է յայտնութեան մը, որ գլեզ անցնելով Ս. Յովհաննէսի տեսիլքը, կը պատկերացնէ մարդկութեան մեծ փորձութիւնները՝ պատերազմներ, ցեղասպանութիւններ, աւերումներ, որոնք կը կազմեն մեր դարու եւ 2000-ի մեծ վախերը, նախքան բացուիլը մաքրութեան յաղթանակին վրայ, նոր աշխարհի մը կառուցումը՝ «Երկնային Երուսաղէմը», վերադտնուած դրախտը:

(Շար. Ա. Էչէճ)

մը (արեւելեան Երուսաղէմէն՝ ոչ ոք, ըմպիւքէն՝ ոչ ոք...): Ցրանսա կը փորձէ միջամտել:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ մէջ օրակարգի բերուած է Թուրքիոյ անզամակցութեան հարցը: Պիւտճէի յանձնախումբին Տ. Սամլէր որ Թուրքիոյ հարաւ - արեւելեան չրջանը այցելած է տեղւոյն վրայ կացութիւնը քննելու համար, չատ ժխտական տեղեկագիր մը ներկայացուցած է. հոն կ'ըսուի. «չրջանի բռնակիւթիւնը ամէնէն հիմնական ժողովրդավարական իրաւունքներէն զրկուած է. ընկերա-տնտեսական վիճակն ալ անել մը կը ներկայացնէ»: Երեսփոխանը եզրակացուցած է թէ այնքան առեն որ Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութեանց իրաւունքները չընդունուին ու տնտեսական հաւասարակչռութիւն չապահովուի, Թուրքիա չի կրնար անդամակցիլ Եւրոպական Խորհրդարանին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իրաքեան սահմանը հատատուող զինակից ուժերու Ֆրանսական բաժինը կը բաղկանայ 250 զինուորէ, 8 միրաժէ եւ 50 զինուորական փոխադրակառքէ:

ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆ արտասահմանեան իր առաջին այցելութիւնը կատարեց, Յուլիս 24-ին, Փորթուկալ: Ֆրանսա աչխատող Փորթուկալցիներու համար, Ֆրանսայի վարչապետը յայտնեց թէ չատ լաւ համարկուած են, Եւրոպացիներ են ոյնք Ֆրանսա կ'աչխատին:

ՄԻՒՈ - ՕՆՏ փուռերը կրնան վտանգաւոր ըլլալ եւ այս առնչութեամբ եւրոպացի երեսփոխան մը (անգլիացի աչխատաւորական) եւրոպական Յանձնախումբին դիմած է որպէսզի քննութիւն բացուի: Գիտական քննութեան մը արդիւնքն այն եղած է որ այդ փուռին ալիքներու արտածումը զանազան վնասներ կը բերէ առողջութեան.. Ժամանակաւոր ամլութիւն այրերուն, աչքի հարցեր, այրուցք եւլն.: Կը վնասեն նաեւ անունդին: Ներկայիս այս փուռը չատ տարածուած է. Ֆրանսայի մէջ բնակչութեան 30%ը կը գործածէ արդէն:

ՄԻԼՈՒՈՒԻ (Միացեալ - Նահանգներ) կրթեալ ու հանգարտասարոյ մարդու մը բնակարանին մէջ, ոստիկանութիւնը 18 դիակ գտած է: Յայտնաբերումը եղած է դրացիներու բողոքներու իրրեւ հետեւանք. անոնք կը գանգատէին հոտէն: Կը թուի որ միասեռական պատմութիւններ են, քանի զոհերը, կարտուած, անդամահատուած եւլն. եւլն. բոլորն ալ այրեր էին:

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

LE CHANT D'ARARAT

Ինչպէս գրած էինք առենին, Ավինեոնի այս տարուան փառատօնին կը մասնակցին Նորա Արմանի եւ Ժիրայր Փափազեան «Արարատի երգը» ներկայացումով:

Ֆրանսերէն այս ներկայացումը, առաջին անգամ մաս կազմած է Քաթրա - յայտագրին: Յուլիս 2-էն մինչեւ Օգոստոս 2 կը տրուին ներկայացումները եւ ցարդ եղած արձագանգները կը հաստատեն թէ ներկայացումը լաւ ընդունելութիւն ստացած է:

Յուլիս 25-ի Քոթիտիէն տը Փարին կը բերէ ամբողջ էջ մը նուիրած է, ուր կան արուեստագէտներուն կենսագրականը, ցարդ տուած ներկայացումներն ու ծրագիրները: Այս փառատօնի աւարտին, Նորա Արմանի Լոս - Անճըլըս կը վերադառնայ Փարիզէն անցնելով, Ժիրայր Փափազեան ալ Վենետիկի համալսարանը հրաւիրուած է ֆիլմ մը դարձնելու համար, ապա, աշնան՝ երկուքն ալ Երեւան կ'երթան:

ԵՐԵՒԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» ՅՈՒԼԻՍ 19 / 23)

ԹՇՆԱՄԱՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԱՐՑԱԽ

Մարտունիի չրջանի Նոգի եւ Հաղորդի գիւղերուն միջեւ զաղանաբար սպաննուած է 33ամեայ Հայ մը. անոր մարմինը այրած են խարոյկի վրայ կ'ենթադրուի որ մարզասպանները ազրբեջանական զբօսայգի կարազալու գիւղէն են:

ԿԱՊԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին թղթակից Դաւիթ Դաւիթեանի հաղորդումին համաձայն, ազրբեջանական կողմը խորհ. մունջ զօրքին ներկայութեան կը չարունակէ զնդակոծել Կապանի տարածքն ու չրջակայքը: Ուժանիս գիւղը ազերի վեց զինեալներ յայտնուած են գիւղին զաչտը ու ստիպած որ զադրին զաչտային աչխատանքները: Գորիսի Խընածախ գիւղը զաչտէն քչելով տարած են 1500 գլուխ ոչխար. Թուրք յելուզակները սպաննած են երկու հովիւ. Գաւրուչա Սիմոնեանն ու Միչա Կիւմիւչեանը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՉԵՆ ՍՏՈՐԱԳՐԵՐ

Ռուսաստանի երեսփոխաններու համագումարի «Ժողովրդավարական Ռուսաստան», «Ազգատական ժողովրդավարներ» խորհրդարանական խմբակցութիւնները ու «Սոսիալ - դեմոկրատներ» երեսփոխանական խումբը միացեալ յայտարարութեամբ մը Ռուսաստանի դաչնակցութեան համար անթոյլատրելի կը համարէ դաչինք կնքել Ազրբեջանի հետ որ մարզկային իրաւանց չեչտուած ոտնահարումով հանդէս կու գայ: Վերոյիչեալները դաչնագրին ստորագրումը կը պայմանաւորեն Հայաստանի եւ Ազրբեջանի կնճիռը հարթելու մասին պայմանագրի մը կնքումով, բոնի տեղահանութեան զադրեցումով. այդ կարգին կ'ըսուի որ տեղահան հայ բնակչութիւնը անարգել պէտք է վերադարձուի իր բնօրանը, պէտք է ապահովութեան երաչխիքներ ստեղծուին ու բոլոր բանտարկեալները յանձնուին միջազգային մարմիններու:

Ռուսաստանի եւ միւս Հանրապետութիւններու խորհրդարաններուն ուղղուած նման դիմում մըն ալ ընդունած է խորհ. Գիտութեան Ակադեմիայի ընտրողներու ակումբը: Այդ դիմումով կ'ըսուի որ ցեղասպանութիւնը որպէս պաչտօնական քաղաքականութիւն կիրարկող պետութեան հետ դաչինք կնքել ընդունելի չէ եւ չի կրնար արդարացուիլ որեւէ գործնական նկատառումով: Ռուսաստանի Խորհրդարանը, մտաւորականութիւնը, ամբողջ ժողովրդավար հանրութիւնը պէտք է պատակին որ պետութեան մը ժողովրդավար կոչուելու իրաւունքը կախում ունի նաեւ անոր կողմէ կնքուող դաչինքներու բնոյթէն:

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան Յուլիս 20-ի նիստին զոր կը վարէր Լ. Տէր-Պետրոսեան, քննարկուեցաւ «Հայաստանի պաչտպանութեան անհրաժեչտ միջոցառումներու ծրագիր»ին նախագիծը. նախագահութիւնը որոչեց հաւանութիւն տալ ծրագրին ու յանձնարարել Նախարարներու Խորհուրդին որ փառատօնէն մէջ նչուած ժամանակամիջոցին պիմէ համապատասխան միջոցառումներու:

Իսկ Գերագոյն Խորհուրդի Յուլիս 22-ի նիստին քննարկուեցաւ նախագահական ընտրութեան օրէնքի նախագիծին մասին կատարուած առաջարկութիւնները. անոնք գլխաւորաբար կ'առընչուէին նախագահ ընտրուելու համար 10 տարի Հայաստանի մէջ բնակած եւ Հայաստան ծնած ըլլալու պայմանին: Հակառակ անոր որ երկրորդին մասին գրաւոր առաջարկ ներկայացուած չէր յանձնաժողովին, Լ. Տէր-Պետրոսեանի պահանջքով քուէարկութեան դրուեցաւ ծննդավայրի պարագան եւս ու Խորհրդարանը մերժեց այդ պահանջքը, արդարացիօրէն կարելիութիւն տալով ժողովուրդին Սփիւռքի մէջ ծնած հատուածին եւս, ընտրուելու այդ բարձարգոյն պաչտօնին, Հայաստանի մէջ առնուազն տասնամեակ մը ապրելէ ետք: Վէճի նիւթ եղան նախագահի պաչտօնավարութեան, տարիքի եւ այլ հարցեր: «Ոչ ոք չի կարող ընտրուել նախագահի պաչտօնում աւելի քան երկու անդամ» նչումին աւելցուեցաւ «անընդմէջ» բառը: Օրէնքի նախագիծը ամբողջութեամբ ընդունելու ի նպաստ քուէարկեց 136 երեսփոխան, դէմ՝ երեք, եւ 13 հոգի ձեռնպահ մնաց:

***

ԴԻՄՈՒՄ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԷՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Մարդկային իրաւունքներու եւ ազգութիւններու հարցերու յանձնաժողովը յայտարարութեամբ մը յիչեցնելով կեղրոնի ազրբեջանամէտ քաղաքականութեան ազրբեջանական հայաբնակ չրջաններուն եւ Հայաստանի սահմանամերձ չրջաններուն մէջ պատճառած դէհերն ու մեծ վնասը, որոշած է դիմել նոր միութեան կազմին մէջ մտնելու որոշմամբ ու նաեւ անկախութեան ուղին ընտրած Հանրապետութիւններու մարդկային իրաւանց յանձնաժողովներուն: Առաջիններուն կ'առաջարկուի սթափ կերպով նահատակել դաչինքի բնոյթը, զաչնակից երկիրներու չահերն ու հեղինակութիւնը. երկրորդներուն կոչ կ'ըլլայ գործնական համագործակցութեան:

***

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Յուլիս 20-ին Վ. Մանուկեանի նախագահութեամբ Նախարարներու Խորհուրդը քննարկեց այս տարուան առաջին կիսամեակին երկրին ընկերա - տնտեսական ծրագրին փաստացի կատարման ընթացքը. որոչուեցաւ մինչեւ Օգոստոս 1 ունկնդրել բոլոր Նախարարութիւններու, գերատեսչութեան դեկավարներուն հաչուետուութիւնը:

Նոյն օրուան Նախարարներու Խորհուրդի նախագահութեան նիստին քննարկուեցաւ յարձագայն եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններու ընդունելութեան կեդրոնացած քննութիւնները կազմակերպելու եւ կատարելու հարցը. որոչուեցան համապատասխան ուղղումներ: Ընդունելութեան քննութիւններու ծախքին համար կատարուելիք 1,3 միլիոնի յատկացում կը կատարէ Հանրապետական պիւտճէէն: Բարձրագոյն կրթութեան եւ գիտութեան պետական կոմիտէն յանձնարարեց նաեւ բարձրագոյն ուսման վճարումով աւագ լաբորատոր չափով սահմանել 4000 ռուբլի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ի գիտութիւն կը ծանուցանէ՝

ա.- Պարսամեան Ամէնօրեայ Մանկապարտէզի եւ Նախակրթարանի Ս. դասարանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 15-էն Օգոստոս 31, 1991 - 1992 տարեչրջանի համար:

բ.- Նիսի եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան Վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ - պարերեկոյթ մը, Ուրբաթ, Օգոստոս 9, ժամը 21-ին, Օփերա Փլաժի վրայ, մասնակցութեամբ հանրածանօթ երգիչ՝ ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՅԱՆ-ի եւ իր խումբին, յօդուտ Պարսամեան Վարժարանին: Հեռ.- 93 - 44 - 44 - 03:

գ.- ՈՒԽՏԻ ՕՐ... ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

- *Շաբաթ Օգոստոս 17, ժամը 15-ին՝ ժամերգութիւն եւ մատաղի պատրաստութիւն.*
- *Կիրակի Օգոստոս 18, ժամը 9.30-ին ժամերգութիւն եւ ապա՝ պատրաստ կը մատուցանէ Տարօն Ծ. Վրդ. Ձէրէճեան.*
- *Մատաղի եւ խաղողի օրհնութիւն՝ ժամը 12-ին.*
- *Ուխտաւորի սեղան, ժամը 13-էն մինչեւ ուշ երեկոյեան:*

Երաժչտութիւն եւ խորոված:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի «Անահիտ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Լուիզ Պաղտասարեանի մահուան առթիւ Վարդուհի Ուզուզեան 100 Ֆր. փոխան ծաղիկի: Տիկին Շուշան Կանպարեան 100 Ֆր. դպրոցին, Տիկին Խաթուն Յովհաննէսեան 300 Ֆր. իր ապաքինման առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Մութէն - Թիւթիւնճեան եւ Լարա Մութէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաչտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 28-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին

ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆ-Ի
(ծնեալ Թիւթիւնճեան)

մահուան Բ. տարելիցին ի յիչատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիչատակը յարգողներուն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրճիպիւեան» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարիճա Տէրտէրեանէ 1000 Ֆր. իր մօր՝ Իսկուհի եւ իր եղբօր՝ Լեւոն Գույումճեանի յիչատակին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աչխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամբող շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաչիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑԱՌԱՉ»ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ց ր ա կ ա ն : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.590 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.590

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ

ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ «ՄՈՆՏ»Ի ՀԵՏ

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Յուլիս 25-ին, Հինգշաբթի օր, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ նախորդ պիչերը, ուր, վերադարձած էր Մոսկուայէն, նախագահեց նիստին եւ նախքան օրուան օրակարգին անցնիլը զեկուցում տուաւ Նոիօ - Օկարեւոյի Ժողովին իր մասնակցութեան մասին: Այս առընչութեամբ, ան յիշատակ է դլխաւորաբար, որ երկրի եւ միութենական Հանրապետութիւններու հետ հանդիպումի այդ առիթը, ինք առաւելաբար օգտագործած է Հայաստանի Ն.Ա.Մ.ի հաւանութեան արժանացած Արցախի բանաձեւին դիրքնք հաղորդակից պահելու: Գորբաչովի առաջարկով, այդ փաստաթուղթերը տարածուած են որպէս պաշտօնական տուեալներ եւ ուշադրութեան արժանացած: Գորբաչով ընդդիմած է, որ խորհուրդ է հարցերը խաղաղութեամբ լուծելու փորձերու երեւոյթը: Արդիւնքի մասին անդրադառնալով, Լ.Տէր-Պետրոսեան նշած է, որ ներկայիս Արցախ եւ Շահումեան ազերի ՕՄՈՆ-ականները չեն մասնակցիր այլեւս այսպէս կոչուած «անձնագրային դրութեան ըստուգման»:

Նիստը, ապա, չարունակած է զբաղիլ իր օրակարգի նիւթերով, այսինքն նախագահի պաշտօնի իրավիճակի գնահատման հարցերով:

Այսպէս, նախ հարցը վերաբերած է նախարարապետի նշանակումին: Քուլպուհած է այն որոշումը, ըստ որուն Հանրապետութեան նախագահը կը նշանակէ նախարարապետը (ի դէպ, անոր անուանումը կրնայ ըլլալ՝ կառավարութեան պետ, առաջին նախարար կամ կաբինեթի զեկավար· այս կէտը դեռ չէ ընդունած), Գերագոյն Խորհուրդը կրնայ մերժել 131 ձայնով (Գ.Ժ.ի անհրաժեշտ քուէամասնութիւնն է, քանի երեսփոխաններու թիւը 261-էն չէ ամբողջացած տասնեակ- պակաս է 260 ըլլայ), բայց, եթէ նախագահը պնդէ, այս անգամ Գերագոյն Խորհուրդը միայն ձայներու երկու երրորդ համեմատութեամբ եւ ոչ պարզ մեծամասնութեամբ կրնայ մերժել: Այս որոշումին յանդելէ առաջ, վիճաբանութիւնները չատ բուռն եղած են:

Երկրորդ կարեւոր հարցը կը վերաբերի Սահմանադրական Դատարանի (ինչ որ, Ֆրանսա, Սահմանադրական Խորհուրդ կ'անուանուի), որ կը կազմուի հեռացեալ նկարագրին վրայ·· նախագահը կ'առաջարկէ եւ Գերագոյն Խորհուրդը 131 ձայնով կը հաստատէ: Այս Սահմանադրական Դատարանի դերն է հսկել որ նորընտրական Դատարանի դերն է հսկել որ նախագահը խախտումներ չընէ, այլապէս նկատուած այդ խախտումներու հիման վրայ Գերագոյն Խորհուրդը ձայնեու երկու երրորդ մեծամասնութեամբ կրնայ պաշտօնանկ ընել նախագահը: Բայց, կը ծագի ուրիչ հարց մը՝ ի՞նչ պարագաներու կրնայ վտարել նախագահը իր պաշտօնէն կամ աւելի ճիշդ՝ ի՞նչ բողոքներու նոյն ունին այդ խախտումները: Հոս ալ վէճերը չատ բուռն եղած են, Հինգշաբթի, ամբողջ օրը (Յուլիս 25): Նախ, հրապարակ հանուած է երդման խախտումի պարագան, բայց, այս ամէնի բարոյական լրոյթ ունենալով, նախընտրելի է այլ պարագայ որ՝ պետական ծանր յանցագործութիւնն է, օրինակ՝ Սահմանադրութեան խախտում: Այսինքն բացառուած է բարոյական մասը: Այս ալ քուէարկուած է (138 ձայն):

Գերագոյն Խորհուրդի յաջորդ նիստին, որ տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Յուլիս 29-ին, նախագահի վերաբերող ընդհ· նախագիծը կը ներկայացուի եւ յօդուած առ յօդուած կը քննարկուի ,բայց այլեւս քուէրկութեան չեն դրուիր նախապէս քուէարկուած հիմնական յօդուածները, այլ միայն երկրորդական կէտերը:

***

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

Վերիչէնի եւ Հայ Բորիսի չուրջ կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ, կրակոցները չեն դադրած ամբողջ օրը (Հինգշաբթի Յուլիս 25): Զինուորականները ժողով ըրած են բնակիչներուն հետ յայտնելով թէ չեն կրնար զիրենք պաշտպանել եւ բնակիչներն ալ պատասխանած են, չատ տրամաբանականօրէն, որ թող իրենք մեկնին, պաշտպանութեան պէտք չըլլար:

Ի դէպ, Յուլիս 25-ին, Արմենփրէս մեզի կու տար հետեւեալ տեղեկութիւնները եւս: Հակառակ անոր որ Նոիօ - Օկարեւօ, Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մութալիբով խոստացած էր որ ադրբեջանական ՕՄՈՆ-ը վերջ կու տար ինքնութեան այդ «սուտդամներուն», Շահումեանի չրջանէն կըրակին տաղնապալի լուրեր կը հասնէին եւ այս անգամ ադրբեջանի դաշնակցային Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Ամատուլի Շարադն էր: Կրցեր է, Յուլիս 24-ին, հեռագիր մը ղրկել Վերիչէնէն, նախագահ Բ. Ելչինի, ուր կ'ըսէ թէ 4-րդ բանակի զօրամասերը ամբողջ օրը կրակ տեղացուցած են դիւղի չրջակայքը, Վերիչէն երեք ուսմբ պայթած է, բնակիչները «հոգեկան ահաբեկչութեան» ենթարկըւած են եւ սկսած են հեռանալ իրենց տուներէն: 23-րդ զօրաբաժնի զրահապատ մեքենաները եւ հետեւակը Գանճակէն կենդրոնացած են բարձունքներուն վրայ եւ պատրաստ են յարձակման: Չոհերը անխուսափելի են, ըստ երեսփոխանին: Յուլիս 25-ին, այս նոյն հարցերու վրայ, ուչադրութիւն հրաւիրած է ռուս մատուռականութեան Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ Կիրիլ Ալեքսեյեւսկի, որ նաև դէպքերուն ականատես եղած է: Վնասուած է չրմուղը, որ կը մատակարարէր Հայ Բորիս գիւղն ալ: Յուլիս 25-ի իրիկուընը, ինչպէս Ուրբաթ առաւ (Յուլիս 26) մեր խօսակիցը կը հաստատէր երեւանէն, յարձակումը այս անգամ թռռանով իսկ չէ եղած այլ՝ օդանաւով: Ներկայիս վերիչէն կայ բնակչութեան (4814) 80 տոկոսը եւ էրքէչ, Մանաչիդ եւ Բուզլուխէն բռնազաղթած Հայերը:

Շահումեան կը դանուի Շարադի հետ, Ալեքսեյեւսկին եւ չեխ լրագրող՝ Եանէքը:

*

Լ· ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ԵՒ
«ԼԸ ՄՈՆԴ»

Թերթին լաւատեղեակ աշխատակիցուհին (ռուսահայ) Սոֆի Շիհսալ, որ Մոսկուա կը գտնուի կեդր· Կոմիտէի լիակատար նիստին առթիւ, հարցազրոյց մը ունեցած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, ուր ան հարկ եղած ճշդումները կ'ընէ նախորդ օրուան ստեղծուած թիւրիմացութիւնները փարատելու համար: Ան առաջին հարցումին թէ Գորբաչով, Նոիօ - Օկարեւօ իր ներկայութեան մէկ նըշան մը տեսած էր, որ Հայաստան կը պատրաստուի Միութեան Ուխտը ստորագրելու, Լ· Տէր-Պետրոսեան յստակ կը պատասխանէ·· «Այդպէս բան չկայ: Հայաստան, որ ընտրած է խորհ· Սահմանադրութեան ճշդած ուղին աճկախութեան անցնելու համար, իբրեւ սկզբունք ունի մասնակցելու բոլոր ժողովներուն, ուր կը ծեծուի Միութեան ճակատագիրը: «9+1»ի առաջին ժողովին, Ապրիլ 23, այն վեց Հանրապետութիւնները, որոնք մերժած էին խորհրդային հանրաքուէն, հրաւիրուած չէին: Յաջորդին՝ Մայիս 24, Ֆրանսա էի: Երրորդին՝ Յունիս 2, բացակայ էի բողոքելու համար Մոսկուայի դիրքին դէմ Լ· Ղարաբաղ: Այս անգամ եկայ որպէս դէտ: Երբ հարց եղաւ թէ ի՞նչ է Հայաստանի դիրքը Միութեան պայմանագրին նկատմամբ, ըսի որ, պատասխանը չի կրնար տրուիլ Սեպ· 21-ի Հայաստանի հանրաքուէէն առաջ: Ուկրանիոյ ներկայացուցիչները, արդէն, ընմանօրինակ պատասխան մը տուին: Հայաստանի համար, կը խորհիմ որ պատասխանը չի կրնար երկդիմի ըլլալ, ժողովուրդը անկախութիւն կ'ուզէ, նոյնիսկ եթէ կ'ուզէ նաեւ պահպանել, ի հարկին զարգացնել տնտեսական կապերը խորհ· Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ: Եւ շեշտեցի, որ ինչպէս Մոսկուա կ'ուզէ, անկախութեան ձգտող Հանրապետութիւններուն առեւտրական փոխանակութեանց անհապաղ պայմաններ պարտադրել, բռնաբարումն իսկ է խորհ· օրէնքներու: Բ· Ելցին զօրավիգ էր ինծի այս կէտին շուրջ»:

Այն միւս հարցումին, որ հետզհետէ աւելի մեծ է թիւը անոնց որոնք կը խորհին թէ, ի վերջոյ չահալած է Միութեան մէջ մնալ, Լ· Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ թէ պարագան է կարգ մը կուսակցութեանց (համայնավար, Հ·Ց·Դ·) եւ Հայաստան ապրող Ղարաբաղցի Հայերու խումբերու: Կը խորհին որ մնալով Միութեան մէջ, Ղարաբաղը ձեռք կը ձգուի ու Լ· Տէր-Պետրոսեան կ'անդրադառնայ Գ·Ժ·ի Յուլիս 16-ին քուէարկած «յայտարարութեան», որ իր զօրակցութիւնը կը յայտնէր Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու Մայիս 16-ի յայտարարութեան եւ Յունիս 29-ին Գորբաչովի ուղղուած նամակին: Վերջին հարցումը ծանօթ մեղադրանքն է, որ կ'ըլլայ աեղի մը ի վեր·· «Ձեր հակառակորդները կ'ամբաստանեն ձեզ, որ հիմա երբ իշխանութեան գլուխն էք, լքեցիք այն՝ որու համար պայքարեցաք երեք տարի···»: Ու Լ· Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ·· «Այո՛, բայց, ոչ մէկ փոխառարկ ունին ներկայացնելիք»: Ու Գ·Ժ·ի նախագահը կ'ոգեկոչէ ինչ որ ըսած է Նոիօ - Օկարեւօ եւ որու արձագանգելինք այս լրատուութեան սկիզբը:

Մոնտէ այս հարցազրոյցին կ'արձա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿՈՎԿԱՍ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԻ ՄԸ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Յուլիս 21-ի թիւին մէջ Ալեքսանդր Մինչեւ մեկնելով համագործակցութեան ու բարի դրացնութեան վրացևադրբեջանական դաշնագրէն, կը վերլուծէ չրջանի կացութիւնը: Վրաստան այդ գծուի միակ Հանրապետութիւնն է որ միջհանրապետական բացասական բախումները չունի: Իր հարցերը ներքին բնոյթ ունին· անոնք կը կոչուին Աբխազիա, Աճարիա, Հարաւային Օսեթիա:

Չրջանի վխաւոր կնճիռը հայեւադրբեջանական է· կարելի չէ այս երկու Հանրապետութիւններէն մէկուն մօտենալ, առանց միւսին հետ յարաբերութիւնները անելի մատնելու: Միայն համբերատար մօտեցումով մը կովկասեան եռանկիւնը կրնայ ամրապնդուիլ: Պատմական ու աշխարհաքաղաքական տեսանկիւնէն Վրաստան կրնար որեւէ ուրիչէ մը աւելի յուսալ այդ առաքելութիւնը կատարել· յաջողութեան պարագայի մը պիտի ամրապնդուէր նաեւ վրացական իշխանութեան վարկը որ լուրջ տկարացում կրած էր Հարաւային Օսեթիայի պատահարներուն ընթացքին: Արդարեւ 1991-ի գարնան Գամսախուրդիա կը յայտարարէր թէ կը յուսար հաչտեցնել Հայաստանն ու Ադրբեջանը:

Ապրիլին վրացի միջնորդներու չանքը աթկիւնք չտուաւ ազերի իշխանութեան մօտ· Մայիսին խորհ· զօրքերու մասնակցութեամբ Ադրբեջանի հայկ· դիւղերու տեղահանութիւնը ցոյց տուաւ թէ Ադրբեջան միայն ուժի դիրքերէ տրամադիր էր խօսելու Հայաստանի հետ· ուժ, որուն աղբիւրը կը նկատուէր «9+1» համաձայնութիւնը:

Նոիօ - Օկարեւոյի հանդիպումէն ետք Արխազիա կրնայ նոր դաշնակցութեան յարելու տրամադրութիւն յայտնել· իսկ Վրաստան կեդրոնին կատաղօրէն հակադրուելուն պատճառով իր ինքնավար հոդատարածքներէն մէկը կորսնցնելու չօչափելի հեռանկարին առջեւ կը գտնուի: Ցունիսի վերջնաւորութեան Գորբաչովի հետ հանդիպում մը ունենալու Չ· Գամսախուրդիայի փորձերը ոչ մէկ արդիւնք տուին:

Համայնավար Ադրբեջանը այսպէսով միակ կամուրջը կը մնայ Կովկասի ու Կրեմլինի միջեւ: Վրաստանի հետ դաշնագրի ստորագրութեան արարողութեան ընթացքին երկու նախագահները ճառեր արտասանեցին· Մութալիբով ըսաւ թէ չրջանին մէջ կայուն պայմաններ ստեղծելու նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր Գամսախուրդիայի· իսկ այս վերջինս դաշնագիրը նկատեց նոր ժամանակաչրջանի մը սկզբնակէտը, աւելցնելով որ կ'առաջարկուէր նման դաշնագիր ստորագրել նաեւ Հայաստանի հետ:

Ասիկա կը պատահէր Յուլիս 12-ին, երբ սկսած էր Շահումեանի հայ բնակչութեան տեղահանութիւնը: Հայաստանի Ներքին նախարարութեան ուժերը զօրաչարժի ենթարկուած էին· Իսկ Յուլիս 14-ին ԿԱ - ԿԲ - ՊԲ-ի նախագահը Վլ· Կրիուչկով հեռաձայնելով Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կ'ըսէր թէ «հանգարտ էր» Շահումեանի չրջանը:

ԹԱՏԱԻՕՍ ԹԹՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի առանց այլ ալ ծանրաբեռն քաղաքական կեանքին, ինչպէս ծանօթ է, վերջերս աւելցաւ նոր տագնապ մը զոր կարելի չէ ամէնէն աւելորդը եւ ոսկայն ամէնէն ծանրակչիռը չնկատել: Երեք տարի առաջ յայտնուած միասնականութեան բացառիկ ոգիին, ճակատագրական հանդրուանները նուաճելու մեր մեծագոյն զրամադլուխին իյած ամէնէն վճռական հարուածն է այլ տագնապը, որուն միակ զրական կողմը ընականին կշռաքարը բերելն էր խանդավառութիւններու, անկարելի երազներու դիմաց· այդ խանդավառութիւնը յետագայ ժամանակաշրջանին ճիշդ է որ բաւական բան կորնցուցած էր առաջին ամիսներու խոստումներէն, բայց մինչեւ սա վերջին ճեղքը, կարելի էր արտաքին դրդապատճառներով, կացութեան արտակարգ պայմաններով բացատրել զայն: Երկրին օրէնսդիր ու գործադիր մարմիններուն միջեւ օրէ օր խորացող հակադրութիւնը, այսօր, այլեւս տեղ չի ձգեր արտաքին կամ կողմնակի ազդակներու նեցուկին, խոստանալու համար դառն մառնոներչումներէ: Պահ մը իսկ չմոռնալով հանդերձ թէ հակառակ իր բազմատան հարցերուն, ի վերջոյ միասներուն նման երկիր մըն է Հայաստան, դժուար է քաղաքական կեանքի հերթական ու սովորական երեւոյթ մը նկատել ծագած հակադրութիւնը· երբ մանաւանդ հետզհետէ անոր արժեւորումները կը կեդրոնանան իշխանութեան հարցին շուրջ:

Այս վերջին պարագան կը հետեւի տագնապին մօտէն առընչուած երկու անձնաւորութիւններու արտայայտութիւններէն: Անոնցմէ առաջինը գործադիր իշխանութեան գլխաւոր դէմքն է, Հայաստանի վարչապետը՝ Վազգէն Մանուկեան, իսկ երկրորդը՝ ՀՀՇ-ի նախագահը՝ Վանօ Սիրադեղեան:

«Անդրադարձ» չարաթաթերթի Յունիս 17-ի թիւին մէջ «Մէկ հարց, երկու պատասխան» խորագիրով արուած են երկու դեկավարներու խօսքերը: Հարցումը կը վերաբերի ՀՀՇ-ի վարչութենէն վերջերս հեռացուած անդամներու պարագային· անոնց մէջ է Վ· Մանուկեան· թերթին խմբագրութիւնը կը հարցնէ· «Դո՞ւք էք հրաժարուել ձեր գաղափարախօսութիւնից, թէ ՀՀՇ-ն է հրաժարուել իր գաղափարախօսից»:

Վ· Մանուկեանի պատասխանը բաւական լայնածիր պատյա մը կը կատարէ հարցումին չուրջը· ան որ առաջին անուններէն է «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ին ու անով ստեղծուած ճակատագրական հոլովոյթին, ինք իր արտայայտութիւններուն իսկ հակասող հաստատումներ կ'ընէ· նախ կ'ըսէ թէ «ամէն մի շարժում որը տրամաբանական աւնիրաժեշտութիւն է, դառնում է կուսակցութիւն»: Ցետոյ անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ իրեն համար «կուսակցական պատկանելիութիւնը երբեմ նշանակութիւն չունի»: Այս դիրքորոշումը բաւական վարկաբեկող չէջտով մըն ալ կ'արտայայտուի երբ կը չարունակէ· «Թոյլերը սիրում են համախմբուել՝ դառնալ վոհմակ: Ես թոյլ մարդ չեմ եղել եւ երբեմ անհրաժեշտութիւն չեմ զգացել վոհմակների մէջ լինել»: Այս հաստատումին կը յաջորդէ յուսախաբութիւն մը· ՀՀՇ-ն երբ կը ստեղծուէր, «երբ նրա գաղափարախօսութիւնը գրում էինք ··· մենք երազում էինք թէ դա մի շարժում կը լինի որի մէջ կը ներգրաւուեն բոլոր կուսակցութիւնները, աշխարհի ողջ հայութիւնը», կ'ըսէ Վ· Մանուկեան, ապա դանդաղելով որ «վերջ ի վերջոյ դա ներացաւ, դարձաւ մի վարչութիւն: Իսկ ազգ· գաղափարախօսութիւն, այդպիսի կազմակերպութիւն ստեղծելու խնդիրը մնաց, այն կառոյցն ստեղծելու խնդիրը որ մենք ամբողջ աշխարհի հայութիւնն ենք»:

Այսքանով Վ· Մանուկեան քիչ մը անուղղակի կը բացատրէ թէ ոչ թոյլ մարդու իր կառոյցը չէր կրնար հանդուրժել նպատակէն չեղած համախմբումի մը մաս կազմելու, եւ հետեւաբար հեռացած է ՀՀՇ-ի վարչութենէն, թէեւ այս վերջին պարագան լռելեայն կը հետեւի, քանի որ վարչապետը իր երկար պատասխանին մէջ այս մասին բան չըսաւ: Թերթակցի մը հարցումին վրայ՝ նկատել տալով թէ «Արշակ Սադոյեանի խնդիր գոյութիւն չունի», իսկ Ա· Մանուչարեան դուրս եկած է «ՀՀՇ-ից, Գերագոյն Խորհրդի օրինապահ մարմինների ապաբաղաքականացման մասին օրէնքի հանձայն»:

Մեզի հասած չափով, այս հրապարակումը առաջինն է որ տեղ կու տայ տագնապ մը բացայայտումին, նպատակ ունենալով դիւրացնել անոր դոնէ ընկալումը: Ինչ որ կ'եղրակացուի երկու պատասխաններէն, նախ այն է թէ ստեղծուած կնճիռը բաւական խոր արմատներ ունի քան ինչ որ կը կարծուէր, կամ փաստօք կար կարծելու առաջին օրերուն: Որոշ է այլեւս որ հակամարտութիւնը առանց հետք ձգելու պիտի չսպիանայ· հիմնական այն է որ այս աւելորդ տագնապին փոխարժէքը վճարողը նորէն ժողովուրդը կամ երկի այնքան հպարտութիւն պատճառող նոր ժողովրդավար համակարգը չըլլայ: Մնացածը՝ իշխանութեան դժուարամարս տենչեր, կամ նոյնիսկ զաղափարախօսական վրիպումներ ու յուսախաբութիւններ· ոչ աննախընթաց է ոչ ալ տարօրինակ· այս բոլորը կային ու պիտի ըլլան, ինչպէս ժողովրդական իմաստութիւնը որ ուշ կամ կանուխ ամէնէն անսխալ դատումով կ'արժեւորէ ամէն բան ու ամէն դեկավար:

***

ՀՀՇ-ի վարչութենէն հինգ անդամի անդամութիւնը կասեցնելու լուրը արձագանգ գտած է նաեւ նոյն օրուան «Ազգ» եռօրեայի մէջ· անոր խմբագրութիւնը որպէս լրատուական պարտականութիւն, հարցին լուսաբանութիւն խնդրած է նոյն վարչութեան անդամ Աչոտ Ոսկանեանէն· Հոն վարչութենէն հեռացուած անուններու ցանկը կը տարբերի «Անդրադարձ»ին մէջ տրուածէն· կը յիշուին Ռաֆայէլ Իշխանեանի, Ռաֆայէլ Ղազարեանի, Պաբոյր Հայրիկեանի, Տիգրան Պասկեւիչեանի եւ Աչոտ Մանուչարեանի անունները:

Ա· Ոսկանեան հետեւեալ բացատրութիւնները կու տայ·· «Տ· Պասկեւիչեանի, Ռ· Ղազարեանի ու Ռ· Իշխանեանի հարցում գաղափարական որեւէ խնդիր չըկայ, հարցը եղել է միայն կարգապահական: Նրանցից երկուսը, ընդհանրապէս, երբեւիցէ չեն մասնակցել վարչութեան նիստերին: Պասկեւիչեանն էլ միայն երկու անգամ է ներկայ եղել··· : Ինչ վերաբերում է Ա· Մանուչարեանին, քանի որ նա աշխատում է իրաւապահ մարմիններում, այն էլ ղեկավարի պաշտօնում, համաձայն գործող օրէնսդրութեան, չի կարող լինել որեւէ կուսակցութեան անդամ: ···իսկ Հայրիկեանը ըստ կանոնադրութեան, չպէտք է լինէր ՀՀՇ վարչութեան անդամ, քանի որ նրա ղեկավարած ԱԻՄ-ը չի մտնում ՀՀՇ-ի մէջ»:

«Ազգ» ապա հարցումներ կ'ուղղէ Տ· Պասկեւիչեանի· ան կ'ընդունի Ոսկանեանի բացատրութիւնը· ինք հետեւեալը կ'ըսէ Ազգային-ազատական կոմիտէի պետական նախագահն է ու չի կրնար ՀՀՇ-ի վարչութեան նիստերուն մասնակցիլ· տարիկա հակադրուելու պարագայի մը արձագանգ չէ, քանի որ կը բացատրէ «ես եմ ՀՀՇ-ի կազմնակից էի եւ հիմա էլ եմ ընդունում նրա գաղափարախօսութիւնը»: Իսկ իր արժեւորումը կատարուածին, կը հաստատէ այլ կերպուած քը·«իրեն յարգող ցանկացած կազմակերպութիւն պիտի վարուէր այս դէպքում այնպէս, ինչպէս վարուեց ՀՀՇ-ն յանուն կարգապահութեան»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ՇՈՒՌՆՈՒԽԷՆ ԽՈՒՍՏՈՒԲ ԼԵՌ՝ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆՋԿԱԼԻՖ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ը·

Նեղ սենեակին մէջ, սեղանը որուն չուրջ, կէս կանգնած կէս նստած, արագ պատառ մը հաց պիտի ուտէինք, պատրաստ էր, երբ երկու դինուորներ ներս մտան եւ հարցուցին·

- Ուզում էք հասնել Ղափա՞ն, թէ ուզում էք յետ դառնալ:

Որհեցանք որ այս րոպէին վերջ, Ֆրանսացիները պիտի որոշէին վերադառնալ ու մենք երեք թարգմանողներս իրարու նայելով՝ կը պատրաստուէինք «այո, կ'ուզեն վերադառնալ» ըսել, երբ հրչէկները ըսին·

- Օհ, ուի, պէտք է Ղափան երթալ:

- Արի, դնում ենք, - ըսին հայ դինուորները, - չտապեցէք, ձեզ ենք սպասում:

Տեսակ մը խուճապային վիճակ ստեղծուեցաւ: Առանց կարենալ հասկնալու թէ ի՞նչ կը կատարուէր մեր չուրջը, վախի խոր զգացում մը կը նեղէր հոգիս:

Զինուորները դանակի արագ հարուածով, ներկու քառանկիւն եւ ուռուցիկ, ցորեն բուրող, ոսկեգոյն հայկական հացը պարպեցին իր միջուկէն, զայն լեցուցին խորոված կտորներով ու՝

- Առէք ձեզ հետ, ճանապարհը երկար է, սոված մի մնաք, կէսօրը չատոնց անցել է···

Մի՛չտ ձորին մէջէն կրակոցներ կը լսուէին:

Մենք մեքենայականօրէն տեղաւորուեցանք լինքնաշարժներուն մէջ, բայց դինուորները հրահանգեցին, որ բոլորս տեղափոխուինք դեղին զրահապատ մը մէջ, որ արդէն իսկ չարժելու նշաններ ցոյց կու տար: Զրահապատը մեծ ինքնաշարժ մըն էր, նեղ ու երկար պատուհաններով, որոնց քով նստան մեր հայ սահմանապահները, հրացանները ուղղուած դէպի ճամբուն ձախը, դէպի ազերիական հողերը: Մենք ընդամէնը 8 հոգի էինք· մեր ապահովութեան համար, մեզի կ'ընկերակցէին 8 զինուոր, իսկ մեր խեղճ մեքենավարները ակամայ մեզի կը հետեւէին:

Կարելի չեղաւ հասկնալ թէ Ֆրանսացիները քաջութի՞ւն եւ անտարբերութի՞ւն ձեւացուցին, քօղարկելով իրենց զգացած վախը, թէ թերահաւատութիւնն էր որ դիրենք պահեց այդքան պազարիւն··· բայց մենք թարգմանիչներս 10 վայրկեան մեծ յուզում եւ անձկութիւն ապրեցանք, մանաւանդ ես, երբ արդէն չատ մօտիկ անցեալին, հոդիս ցնցուած եւ դրոչմրուած էր Լիբանանի մէջ արեան դոյնի պատերազմի արհաւիրքով:

Երբ զրահապատը կանգ առաւ եւ զինուորները հրահանգեցին որ իջնենք վար, դուրսը, մեզ պատող տխուր թեթեւ մըշուլին մէջ մենք չդտանք մեր մեքենավարները· հաւանարար ապահովութեան համար եռ դրկուած էին· մեր եւ Ֆրանսացիներուն պայուսակները մնացած էին ինքնաշարժներուն մէջ: Մեզի կը սպասէին 2 վիլիսներ (ճիփեր) որոնց մէջ ձեւով մը տեղաւորուեցանք եւ ճամբայ ելանք դէպի անյայտ ուղղութիւն:

Հարթ ճամբաներէն չատոնց չեղած՝ մենք կը յառաջանայինք քարքարուտ եւ հողոտ տեղերէ: Իջանք վայրկեան մը եւ բարձրացանք բլուր մը, հասանք պատթը եւ կանգ առինք· յստակ էր որ կուզէի չէր չարունակել, որովհետեւ բլուրին եռին, անդունդ մը պէտք էր ըլլար: Մեքենավարը՝ սահմանապահ հայորդի մը, վար իջաւ եւ կորսուեցաւ կխաւեր քարաչէն պատերու եռին· լսուեցան թրդչունի կանչին նմանող ձայներ, որոնց հետեւէն տարբեր սուլոցներով փոխադարձեցին· քանի մը վայրկեան վերջ, երկուքով վերադարձան· ընկերակցող եւ բիտասարդը ունէր սրճագոյն հոդի գոյնով ներկուած մեծ ձեռքեր· երբ ան տեղ դաւ մեր վիլիսին մէջ, մեր քիթին հասաւ թրիքի զօրաւոր «բոյը»: Ան այդ չըջանի սահմանապահ դիւղացի պինուորներէն էր:

- Այսպէս ուղիղ չարունակէ, - ձեռքով ցոյց տալով մեր առջեւ սկսող պարպուէթիւնը: Ու մեծ զարմանք պատճառելով մեզի՝ մեր ճիփը սկսաւ զազաթին անմիջապէս եռին՝ ցից զառիվարէն իջնել, որմէ վերջ·

- Այժմ դուք չարունակէք, - ձայնը սահմանապահին ձայնը: Ոչ մէկ հարթ ճամբայ կը տեսնուէր: Մենք կը յառաջանայինք չեզակի, բլուրներուն լանջին:

- Մինչտ դէպի այ, ձախ չդնաս եւ պատակից վերջ ձախ բարձացիր: Սահմանապահ դիւղացին իր վերջին ցուցմունքը բրաւ մեզի ու յաջողութիւն մաղթեց· մեր եռին էր երկրորդ ճիփը:

Մեքենավար դինուորը մեզ հանդրուանացնելու նպատակով բաւ·

- Մեր հողերէն կ'անցնինք· Հայոց սահմանները են: Թարմանեցէք թող չվախնան···

Այն ճիփը կը վարէր մեծ ճարտարութեամբ եւ լարախաղացի ճկունութեամբ: Մենք կտրեցինք դետակը, ոտոտաեցինք քարոտ եւ ժայռոտ բնութեան ընդմէջէն, ուր այլ կրակոցներ չլսուեցան, կամաց· կամաց մութը կը զրկէր մեզ իր թեւերուն մէջ: Կը՝ յառաջանայինք նեղ բայց համեմատաբար աւելի հարթ դետինի մը վրայ, որ չկպրապատուած ճամբու մը տպաւորութիւնը կու տար:

- Շատ եմ ծարաւել: Այսօր առտուանից յուր չեմ խմել, - բաւ դինուորը:

Ջուրի փոխարէն, առջարկեցինք ··· խորոված:

- Հայ Ֆեսային միայն թուրքին միսը կը ծամէ, - բաւ խիտ ոճով մը···

Պլպլացող լոյսեր երեւացին, անոնց մէջէն մենք անցանք քիչ մը աւելի արագ,

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ֆրանսայի ազգ. ժողովին օրը, Յուլիս 14, տարաւ ազգ. ժողով մը փոն տը Շէրլիի փոքր գաղութին համար: Այս ամբողջը, հասնարար, պէտք է վերագրել տեղւոյն Ազգ Միութեան երկարամեայ նախագահ՝ Արիս Թաշճեանի տարած ընդհանուր աշխատանքին: «Ապրիլ 24 հրապարակ», հայկ. եկեղեցի, Պահառուրեան սրահ, հայկ. հոգեմաս արդիւնք են այդ աշխատանքին: Ձիպրեայէլ Պահառուրեանի առատաձեռն օժանդակութիւնն ալ թոյլ տուաւ եղած ծրագիրներուն իրագործումին:

Այդ դաշտահանդէսին օրը իսկական հայաշունչ մթնոլորտի մը մէջ ապրեցանք: Հայկ. երգ, նուագ, պարեր, երիտասարդ-երիտասարդուհիներով, ընդհակառակ՝ Անի Նուագախումբին, խանդավառութիւն առեղծեցին: Այսօր, համոզք է հաստատել թէ երկուան տարիք Հայը, որ Վիչնէն փոն տը Շէրլի կամ փոն տը Շէրլիէն Վիչէն պատառ մը հացի համար կ'երթար աշխատանք ճարելու, դարձած է բարեկեցիկ:

Ջերմ մթնոլորտի մէջ վերջ դրաւ այս դաշտահանդէսը եւ բազմաթիւ ներկաները ժամադրուեցան դալ տարուան:

ՏԱՄԲՐԻ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՇԱՌԼ ԷՌՄԱՆԻ ՅՈՐԴՈՐԸ «ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅԵՐԸ ՊԱՐՏԻՆ ՕԳՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Ինչպէս առեն «Ծառայ» արձագանգեց, Ֆրանսայի վեց երեսփոխաններէ բաղկացեալ խորհրդարանական խմբակ մը մասնաւոր առաքելութեամբ Հայաստան գացած էր Յունիսին, տեղւոյն վրայ պետական զեկավարներու հետ առնակցելու եւ սահմանային ուերեալ չըրջանները այցելելու նպատակաւ:

Ալի-Մարիթիմի երեսփոխան Պ. Շառլ Էռման, որ մաս կազմած էր այդ խմբակին, փափաքելով իր տպաւորութիւնները հաղորդել Նիսի հայ գաղութին անդամներուն, հարցազրոյց մը կազմակերպեց ամսոյս 11-ին, Պարսամեան Համալիրին մէջ:

Պ. Էռման (Ehrmann, եւ ո՛չ թէ Hermann) իբր Նիսի քաղաքապետի կցորդ ու երեսփոխան, մօտ բարեկամ մըն է Հայութեան, եւ անպակաս՝ տեղւոյս հայկական հաւաքոյթներէն, ուր կը սիրէ խօսք առնել, ներկայանալով իբր Պ. Էռմանեան: Միշտ կը ճչդէ թէ ինքզինքը բախտակից կը նկատէ Հայութեան, քանի որ կը պատկանի Ազգասէ տեղահանուած հաւաքականութեան մը: Ցեղոյ, ըլլալով պատմութեան ուսուցիչ, մօտէն տեղեակ է Հայոց պատմութեան ախուր էջերուն: Այս բոլորը ինք կրկին յիշեցուց, բացատրելու համար ղրդպատճառը իր ուղեւորութեան, Եւ պատմելու համար այն ինչ որ տեսած ու լսած էր ի Հայաստան:

Պատմածները մեղի համար նորութիւն չէին անշուշտ: Բայց ինչ որ նորութիւն էր, Պ. Էռմանի այն ազդու յորդորն էր, զոր իբր վերջաբան ուղեց ուղղել Սփիւռքահայերուն, որպէսզի կազմակերպեալ ու ամբողջական օգնութիւն մը հասցընեն Հայաստանի, անյապաղ:

Շրջանի մը, երբ ամէն դիտակից ՍՓիւռքահայ պարտականութիւն կը նկատէ խրատ եւ ուղղութիւն տալ Հայաստանի պետական զեկավարներուն, մասնաւոր խմաստ կը ստանան Պ. Էռմանի խրատները, ուղղեալ՝ նոյնինքն ՍՓիւռքահայերուն, եւ զոր կարելի է ամփոփել մօտաւորապէս հետեւեալ բառերով..

«Հայաստանի ժողովուրդը մեծամասնութեամբ ընտրած ըլլալ կը թուի անկախութեան ուղին, որուն համար ալ պիտի պարտաւորուի դիմագրաւել չափազանց մեծ դժուարութիւններ: Ակներեւ է որ իր սեփական միջոցները բաւարար չըլլալով, կը կարօտի արտաքին օժանդակութեան: Դժբախտաբար, բազմակողմանի մէջ ո՛չ մէկ ժողովուրդ ուրիշ ժողովուրդի կ'օգնէ առանց շահու եւ անհատոյց: Այդ բանը կրնայ ընել միա՛յն Սփիւռքահայութիւնը, իբր հրամայական պարտք՝ հանդէպ Հայաստանի իր եղբայրներուն:

«Խօսքս մասնակի օժանդակութիւններու մասին չէ, այլ՝ ամբողջական ու կազմակերպեալ օժանդակութեան: Կ'ակնարկեմ այն հսկայական օգնութեան, զոր աշխարհի բոլոր հրեայ գաղութները կ'ապահովեն Իսրայէլի, եւ առանց որուն Իսրայէլ չի կրնար պահպանել իր գոյութիւնը: Կ'ակնարկեմ նաեւ այն տիտանեան զոհողութեան, զոր Արեւմտեան Գերմանիա յանձն առաւ, կարգի դնելու համար Արեւելեան Գերմանիոյ տնտեսութիւնը:

«Զի՛ բաւեր որ իւրաքանչիւրդ պատահական բան մը ընէք ի նպաստ Հայաստանի: Պէտք է կազմակերպուիք միջազգային գետնի վրայ եւ ստեղծէք համաշխարհային զօրեղ հայկական կազմակերպութիւններ, հրեական կազմակերպութիւններու օրինակով: Հայաստան, Խորհ. Միութեան միակ երկիրն է որ հոծ, ուժեղ եւ հարուստ Սփիւռք մը ունի: Անհրաժեշտ է որ այդ Սփիւռքը իր ուժերը համախմբէ, կարգաւորէ, համադրէ ու ի սպաս դնէ Հայաստանի:

«Բայց ամէն բանէ առաջ պէտք է անհրաժեշտօրէն ստեղծէք հայկական հաւասֆական ոգի մը, որ փարի Հայաստանի իր եղբայրներուն ոգիին եւ օգնէ իրեն: Այս բանը պէտք է ձեզի համար դառնայ հանապազօրեայ հաւատ, տեսակ մը կրօնական երկիւղած պաշտամունք: Ձեր կրօնաւորները մասնաւորաբար այս հաւատքը է որ պէտք է ստեղծեն, ա՛յս խոհալին պաշտամունքն է որ պէտք է քարոզեն, ինչպէս հրեայ րաբբունիները դարեր շարունակ քարոզեցին, ամէն աղօթք վերջացնելով «Գալ տարի Երուսաղէմ» ուխտով:

«Ա՛յս է իմ տպիւ միակ պատգամս: Ֆրանսայի Հայերը լաւ կը ճանչնամ: Բոլորդ ձեռներէց, խելացի ու բազմակարող մարդիկ էք եւ միջոցները ունիք այս բանը իրագործելու, եթէ ուզէք»:

Պ. Էռմանի խօսքերը ստեղծեցին որոշ վրդովում, եւ ունկնդիրներէն ոմանք պէտք տեսան զանազան պատճառաբանութիւններով արդարացնել թէ ինչո՞ւ համար Հայերը տարբեր են Հրեաներէն, թէ ինչո՞ւ մեր անմիաբանութիւնը բնական երեւոյթ մըն է, եւ թէ ինչո՞ւ մենք մեզ լիովին Ֆրանսայի նկատելով հանդերձ, կ'ուզենք մնալ հոգիով Հայ, պատրաստ ընելու մեծ զոհողութիւններ, եթէ պարագաները թոյլատրեն, եւլն. եւլն...:

Պ. Էռման որոշակի սրտնեղած, պէտք տեսաւ ընդհատել յորդառատ պատճառաբանութիւնները ամենաբեղուն տրիբունին, յայտարարելով կարուկ ելեւոյթ.. «Բաւեկա՛մ, այդ բոլորը խօսք են միայն: Եթէ կ'ուզես իրապէ՛ս բան մը ընել, ա՛ռ անցագիրդ, ա՛ռ ճամպռւրկդ, եւ վաղն իսկ գնա՛ Հայաստան, եւ ջանա՛ հոն որեւէ բանի օգտակար ըլլալ: Ես ճանչցայ Ամթերտամցի միլիառատէր Հրեայ գոհարավաճառներ, որոնք իրենց ունեցածը ժողվելով գացին հաստատուիլ Իսրայէլ, գարկ տալու համար երկրին տրնտեսութեան: Նման օրինակներ կրնամ յիշել հազարներով: Հետեւեցէ՛ք անոնց օրինակին, եղէ՛ք գործնական»:

***

Աւարտ, այս բոլորը լսելու եկած էին հազիւ 30 Հայեր միայն, սրահի մը մէջ ուր սովորաբար 300 հոգի կը համախմբուէին ճաշասպարերու առիթով: Այսքանը չի՞ բաւեր մթթէ, տեսնելու համար թէ ՍՓիւռքահայերը ի՛նչ չափով կը չահագրգռուին Հայութեամբ եւ Հայաստանով:

Գալով հոգեւոր, կրօնա - բարոյական դեմքի վրայ կատարուած աշխատանքին, Հրեաներու հետ մեր տարբերութիւնը ըմբռնելու համար կը բաւէ նկատի առնել այն իրողութիւնը թէ, մինչ Ֆրանսայի 650·000 Հրեաները կը պահեն 300 սինակոկներ, իրր հրէականութեան հոգեւոր օճախ, Ֆրանսայի 350·000ի հասնող հայ համայնքը ունի 22 աղօթատեղիներ միայն, որոնք յաճախ կը մնան թափուր: Թուաբանական համեմատութիւնը պիտի պահանջէր որ այսօր Ֆրանսայի մէջ ունենայինք 160 հայ եկեղեցիներ...:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՍՊԱՌԱԶԷՆԸ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՓԱՂԱՓԱՑԻՆ

Խորհրդային չուկային վրայ ուր ամէն տեսակ ապրանքի նեղութիւն կայ, գրեթէ միակ բացառութիւնը կը կազմեն զէնքերը: Կարելի է առանց զժուարութեան զանազան մակնիշի ու չափի զէնքեր ունենալ. միակ անորոշ կէտը այն է թէ անոնցմէ որոնք օրինաւոր են եւ որոնք չեն: Ներքին նախարարութեան տեղեկութեան համաձայն ներկայիս 15 հազար զէնք կորսուած է, որոնց 150-ը զնդացիրներ են: Զէնքի սեւ չուկայ մը ստեղծուած է որ երկրի որեւէ մէկ անկիւնի զբնորդին ուզածը կրնայ հայթայթել:

Բնակչութիւնը զինուած է մտահոգութիւն պատճառելու աստիճան: Ցատկապէս այն չրջաններուն մէջ ուր կացութիւնը լարուած է: Նախագահին հրովարտակն ու խիստ միջոցառումներ չեն կրցած արգիլել ըլլալ որ մարդիկ չարունակեն պահել ապօրինի զէնքեր:

Զէնքերու հակակչիռի օրէնքը եթէ ընդունուի, նախ պաշտօնատարները պիտի փոխուին, յետոյ նոր կանոնագրութիւն մը պիտի պատրաստուի այս մարդին համար: Միւս կողմէ, նախատեսուած է որ 16 տարեկանէն վեր ամէն քաղաքացի կարենայ յատուկ վաճառատուներէ դնել ինքնապաշտպանութեան առարկաներ, ինչպէս՝ թոպեր կամ արտասուաբեր ռումբեր:

Զէնքերու առատութիւնը չէ միակ հարցը. կացութիւնը ցոյց կու տայ որ ոստիկանութիւնը անզօր է քաղաքացիներու ֆիզիքական պահպանութիւնը ապահովելու: Եւ եթէ օրէնքը ընդունուի, անով ամէնէն քիչ խանդավառուղները ոստիկաններն ու չարժաւարները պիտի ըլլան: Ի՞նչ պէտք է ընէ օրինակ, գինուած ոստիկան մը երբ կռիւի մը ընթացքին ինքզինքը դտնէ առրճանակով մը գինուած երիտասարդի մը դիմացը: Ժամանակ պիտի ունենա՞յ կրակելէ առաջ ստուգելու թէ իրեն ուղղուած զէնքը միայն կաղով լեցուած է:

Գալով թաքսիներու, նոյնիսկ երբ մարդ երկու ձեռքին մէջ կապի երկու առրճանակ ունենայ, ոչինչ կրնայ ընել իսկական փամփուշտով զէնքի մը դէմ: Մասնագէտները կ'առարկեն նաեւ թէ չափազանց մեծ միջոցներ պէտք են կալով զէնքերու արտադրութեան անցնելու համար:

Իսկ եթէ օրէնքը չընդունուի ... ոչինչ կը փոխուի: Արտասուաբեր ռումբ մը նորէն 400-500 ռուբլի պիտի արժէ սեւ չուկային մէջ եւ լաւ տեսակի առրճանակ մը 5000-6000 ռուբլի: Բայց մարդիկ պիտի չարունակեն գնել ու պահել զանոնք իրենց պայուսակին մէջ կամ գրպանը, քանի որ ոչ ոք ինքզինքը պիտի կրնայ պաշտպանել ամայի փողոցի մը կամ տորգեհնեայ անցքի մը մէջ յարձակումի ենթարկուելու պարագային: Քաղաքագործը պիտի մնայ զանգատներու տարափի մը տակ ու զոհութիւն, բռնաբարումի բազմաթիւ դէպքեր անպատիժ պիտի մնան: Զէնքերու թիւը պիտի չնուազի ու քաղաքացիներու, դատաւորներու կացութիւնը պիտի վատթարանայ:

Այս պայմաններուն մէջ յատուկ ոյնը կ'ըլլայ հաւանօրէն ինքնապաշտպանութեան իրաւունքն ու միջոցները տալ քաղաքացիներու, նոյնիսկ եթէ առիկա կապի զէնքերով կարելի ըլլայ: Այս լուծումը բնականոն կը նկատուի եթէ մարդիկ դիտակցին թէ տարբեր ապրելակերպ մը ու պատասխանատուութեան այլ մակարդակ մը խնդրոյ առարկայ է այսուհետեւ:

ՔԱՂՀԱՆ

կարապատ ճամբաներով: Գիւղեր սկսան իրարու յաջորդել:

- Ղափան մոտենք, - ըսաւ մեքենավարը:

Մութին մէջ օդակայանը չէր երեւեր: Անցանք Ղափանի սկիզբը գտնուղ փապուղիէն եւ քիչ ետք, մենք մեզ գտանք քաղաքին կեդրոնի հիւրանոցին առջեւ, բոլորովին զինուցած երեք ժամ տեւած այս չարչարալից ու զժուար ճանապարհորդութենէն: Աւելի ուշ միայն, Ֆրանսացիները անդրադարձան թէ իրենց պարտասկները եւ իրենց հարկաւոր պիտոյքները մնացած էին Շուտնուխի մէջ:

Գիշերը հիւրանոցին պիւվէրին մէջ Ֆրանսացիները հանդիպեցան Հայաստանի զանազան չրջաններէն համագումարի մը համար Ղափան ժամանած իրատարարներու, որոնցմէ մէկ քանին ուրախութեամբ յիշեցին եւ երգեցին Ֆրանսական քայլերգը՝ Ֆրանսացիներուն հետ: Անոնք պատմեցին թէ համագումարը աւարտած ըլլալուն՝ առաւօտեան փորձած էին վերադառնալ իրենց չրջանները, բայց ճամբաները փակ գտած ու հարկադրուած էին սպասել:

Առաւօտեան, Նուսուսուր լերան տորոտը, գարնան ամչկոտ կանաչը հագած Ղափանը չատ տպաւորեց Ֆրանսացիները:

Այցելեցինք դպրոց մը, որուն ճաչարանին մէջ փոքրիկները մեծ համբոյրով բաժակ մը կաթ կը խմէին: Ցետոյ դացինք կաթի գործարանը. Ֆրանսական կաթը արդէն հատած էր նախատեսուած թուականին եւ այս ձեւով, հրչէջներուն առաքելութիւնը վերջացած:

Բայց քաղաքին կաթնամթերքի վիճակը չատ մտահոգիչ էր եւ կաթի գործարանի տնօրէնը՝ Ալան Աստուրեան, կը փորձէր մեծ դժուարութիւններով նոր միջոցառումներ ի գործ դնել, յատկապէս ախիներուն, խորհրդային միւս Հանրապետութիւններէն ղափանցի երախաներուն կաթ ապահովելու համար: Գործարանին պատասխանատուներուն կողմէ մեզի հրամցուած նախաճաչէն ետք, Ֆրանսացիները կշռեցին իրագարձութիւններուն լրջութիւնը եւ չրջանին մէջ ծանր կշռող պատերազմական վիճակը, յաւով որոշեցին հրաժարիլ Մեղրիէն եւ Նիւվաթիի բդեչխ՝ Մնացականէն, որուն մասին նախորդ խումբի անդամները տեղեկացուցած էին իրենց:

Մենք տեղաւորուեցանք գործարանին ռաֆին (սթէյշընին) մէջ եւ համբայ եղանք, երեւան վերադառնալու նպատակով:

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

ԿԻՄՐԻՆ

ՊՈԼՈՋ ՏԸ ՄՈՒԿՈՒՋ

Պոլոզ Մուկուչը գնում է Ֆրանսիա:

Նրան ծանօթացնում են անուանի մի դրողի հետ:

– Օնորէ տը Պալզաք, – ձեռքը մեկնում է դրողը:

– Պոլոզէ տը Մուկուչ, – պատասխանում է կիմբրեցին:

ՓԱՅՏԱՐԿ

Մի անգամ կիմբրեցի յայտնի սրամիտ Պոլոզ Մուկուչին հարցրին.

– Ասա խնդանք, էս աշխարհքն է լաւ, թէ՝ էն.

– Էնիպ.

– Ինչի՞ց իմացար:

– Էնիպ որ պէչ էղնէր, գնացողներից մէկը եա կու դար:

ՄԱՐԴԸ Ե՞ՐԲ Է ԿՈՒՇՏ ՈՒՏՈՒՄ

Երկար վիճելուց յետոյ հարեւանները գնացին Պոլոզ Մուկուչի մօտ.

– Ախպեր Մուկուչ, մարդը ե՞րբ է կուչտ ուտում:

– Հարուստը երբ ուզենայ, քեասիբը՝ երբ ունենայ, – պատասխանեց Մուկուչը:

(Շար. Ա. էջէն)

զանգէին յաջորդ առաւօտն իսկ (Յուլիս 26) Ֆիկարօ, Ռոթիտիէն տը Փարի (որ կը խորագրէր՝ Arménie : Gorbatchev avait pris ses désirs pour des réalités...):

***

Շաբաթ, Յուլիս 27-ին, պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Թիֆլիս կը մեկնի առորոշելու համար Հայաստան - Վրաստան պայմանագիր մը, որ յետագային պէտք է անչուշտ վաւերացուի երկու Մորհըրդարաններու կողմէ, որմէ ետք վերջնական առորագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Երեւան: Կը վերաբերի գլխաւորաբար անտեսական, առեւտրականք ներկայացուցչական յարաբերութիւններու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ակած է համաձայնաւոր կուսակցութեան հանդիսաւոր թաղման ձեւակերպութիւնները, կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստին, որ բացուեցաւ Յուլիս 25-ին: Հակառակ անոր որ ինք չուզեր այդ ձեւով ընդունիլ, յստակ է որ կուսակցութիւնը կը տանի դէպի ընկերային - ժողովրդավարութիւն մը (առսիալ - տեմոքրասի): Նախ վերջ կու տայ դասակարգային պայքարին, որ մարքս - լենինիզմի այրուբեղն է:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ճոտրըլ պէնք համալսարանի աստղագէտներու խումբ մը, զոր կը ղեկավարէ փրոֆ. Անտրիու Լայն, յայտնաբերած է նոր մոլորակ մը, կամ աւելի ճիշդ մոլորակի նմանող բան մը, արեւային զրուխենէն դուրս, երկրէն 30 հազար լոյս-տարի հեռու: Ծաւալը երկրին տասն անգամը կը նկատուի:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ պինուորական բեկանիչ առեանը, 20 տարի ետք, անպարտ արձակեց Թուրքիոյ յառաջդիմական աենտիքաններու համագործակցութիւնը (ՏԻՄԻ) լուծուած աենտիքաները եւ այն ղեկավարները, որոնք հետապնդուած էին 1980 Սեպ. 12-ի պետական հարուածին վաղորդայնին:

ԻՍԱՀԱԿ ՊԱՇԵՎԻՉ ՍԻՆԿԸՐ, հրեայ վերջին գրագէտներէն մէկը որ դեռ կը յամառէր հրէերէն գրել, մեռաւ 87 տարեկանին Ֆլորիտա: Երբ իրեն հարց արուէր թէ ինչո՞ւ կը գրէ լեզուով մը որ մահամերձ է, կը պատասխանէր քանի մը բառով միայն: «Նախ, որովհետեւ, կը սիրեմ ուրուականներու պատմութիւնները գրել եւ ոչինչ աւելի լաւ կը յարմարի ուրուականներու պատմութեան մը քան մահամերձ լեզու մը: Յորչափ լեզուն մեռած է, այնքան կենդանի է ուրուականը: Ուրուականները չատ կը սիրեն հրէերէնը, բոլորն ալ կը խօսին: Ապա՝ որովհետեւ կը հաւատամ յարութեան, վստահ եմ, որ Մեսիան ի մօտոյ պիտի գայ եւ թէ հազարաւոր դիակներ, որոնք հրէերէն կը խօսին, դուրս պիտի ելլեն իրենց գերեզմաններէն եւ իրենց առաջին հարցումը պիտ ըլլայ.- հրէերէն նոր գիրք կա՞յ»: Գրագէտը Նոպէլ մրցանակին արժանացած էր 1978-ին: Իր գործերուն թարգմանութիւնը կատարուած է անգլերէնէն անցնելով:

ԵՐԵԻԱՆ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵԻԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 20 / 25)

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Յուլիս 24-ին Մոսկուայի հայկ. ներվայացուցչութեան մէջ արտասահմանեան եւ խորհ. լրատուական բազմաթիւ գործակալութիւններու թղթակիցներուն, ժողովրդավարական մամուլի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ մամուլի ասուլիսը Վարդան Յովհաննիսեանի, որ նոր ազատ արձակուեցաւ ադրբեջանական բանտէն: Ան միակ արհեստավարժ լրագրողն է որ ականատես եղած է Գեղաչէնի արիւնոտ յարձակումին, Հայերու բռնի տեղահանութեան: Ա՛յս բոլորին մասին ալ ան պատմեց ներկաներուն: Ելոյթ ունեցաւ պուլկար հեռատեսիլի լրագրողուհի Մ. Պասքալեւան որ ղգալի աւանդ ունեցաւ հայ լրագրողը ազատելու գործին մէջ: Իսկ Է. Պոնէր «Նորութիւններ» գործակալութիւնը մեղադրեց որ իր աշխատակիցին ճակատագրին հանդէպ անտարբեր գտնուած է:

***

ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՑ

Ագռաւածի ու Ապարանի շրջաններուն մէջ Յուլիս 23-24-ին զօրաւոր կարկուտ տեղաց, զգալի վնաս հասցնելով ցանքին: Ըստ օդերեւութաբանական կանխատեսումներու տեղումները կրնան չարունակուիլ յառաջիկային եւս:

***

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԼՂԻՄ-Ի ՄԱՍԻՆ

Պարոնուհի Քոքսի գլխաւորած յանձնախումբը Յուլիս 13-16-ին Հայաստան ու Ադրբեջանի տուած այցելութենէն ետք հրապարակած է փաստաթուղթ մը ուր տաղնապալի կացութեան չորս հիմնական պատճառ նկատուած են.. Հայ բնակչութեան բռնի տեղահանութիւնները, անհիմն ձերբակալութիւնները, քաղաքացիներու հանդէպ դաժան վերաբերումը եւ ազերի ՕՄՈՆ-ականները: Կը յանձնարարուի որ Գորբաչով, ներքին նախարար Պուկօ եւ Մութալիբով անյապաղ հրամանագիր հրապարակեն տեղահանութիւնը, զինեալ յարձակումները դադրեցնելու, անհիմն ձերբակալութիւններուն եւ ԼՂԻՄ-ի շրջափակման վերջ տալու մասին: Տեղեկագիրը անհրաժեշտ կը նկատէ որ իշխանութիւնները ապահովեն միջազգային իրաւապաշտպան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն անարգել մուտքը ԼՂԻՄ-ի ամբողջ տարածքը:

***

«ՆԱՑԻՐԻՏ»Ի ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գործատան կառուցուկի արտադրամասը օրական 90 թոն ապրանք կ'արտադրէ: Բնապահական խիստ քննութեան տակ ըլլալին թափօնները յատուկ արտադրամասի մէջ կը չեզոքացուին. այսուհետեւ գործատան թափօնները պիտի այրուին ձափոնէն դնուած արքաւորումներու միջոցով, մթնոլորտը թունաւոր նիւթերէն զերծ պահելու համար: Մինչեւ տարեվերջ կ'արտադրուի 20 հազար թոն կառուցուկ, իսկ յաջորդ տարի Նայիրիտը կը գործէ լրիւ կարողութեամբ (տարեկան 50 հազար թոն): Արտադրուած կառուցուկին մէկ մասը կ'արտածուի, տարադրամ ձեռք ձգելու համար, ինչ որ անհրաժեշտ է երկրին:

***

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԶՕՀԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Նոյեմբերեանի Ոսկեվան գիւղի բնակիչները գրամատան հաշիւ բացին օգնելու համար քաղաքաղօրքի այն աշխատակիցներուն ընտանիքներուն որոնք սպանուեցան Մայիսին Ոսկեպարի յարձակումներու ընթացքին:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ վրացական պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր վարչապետի ա. տեղակալ Մուրման Օմանիձէ: Իննարկուեցան հայ-վրացական բազմաբնոյթ յարաբերութիւնները պետական մակարդակով կարգաւորելու առընչուող հարցեր:

***

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան, ի յիշատակ իրենց հօր՝ Մարգար Սարգիսեանի մահուան քառասուներորդ տարելիցին (1·02·1951) եւ մօր՝ Ագնիւ Պօզոյեանի մահուան չորրորդ տարելիցին (25·07·1987) առթիւ, 200 ֆր կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՅԱՒԻՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաչանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Եւա Կուրպէթեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ժաք Կուրպէթեանի իրենց հօր՝ Գրիգոր Կուրպէթեանի մահուան առթիւ:

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

Voyages Arménie 91

PROGRAMME
1er jour :
- PARIS - EREVAN (vol direct)
- accueil et transport à l'hotel

2ème au 14ème jour :
- séjour en demi-pension à l'hôtel ARMENIA ou similaire
- 4 excursions guidées : visite de la ville de Erevan, Etchmiadzine et Zvartnotz, Garni et Gueghart, lac Sevan et Haghartzine

15ème jour :
- transfert à l'aéroport; assistance à l'enregistrement.
- envol pour PARIS

PRIX PAR PERSONNE : 8 800 FFR
- supplément chambre individuelle 1 950 FFR
- réduction enfant de 2 à 12 ans partageant la chambre des parents —40 %

NOTRE PRIX COMPREND
- transport aérien par le vol Charter direct PARIS — EREVAN — PARIS
- l'hébergement dans un hôtel de 1ère catégorie, en demi-pension
- les transferts aéroport / hôtel / aéroport
- les visites guidées mentionnées dans le programme
- l'assurance, assistance, annulation

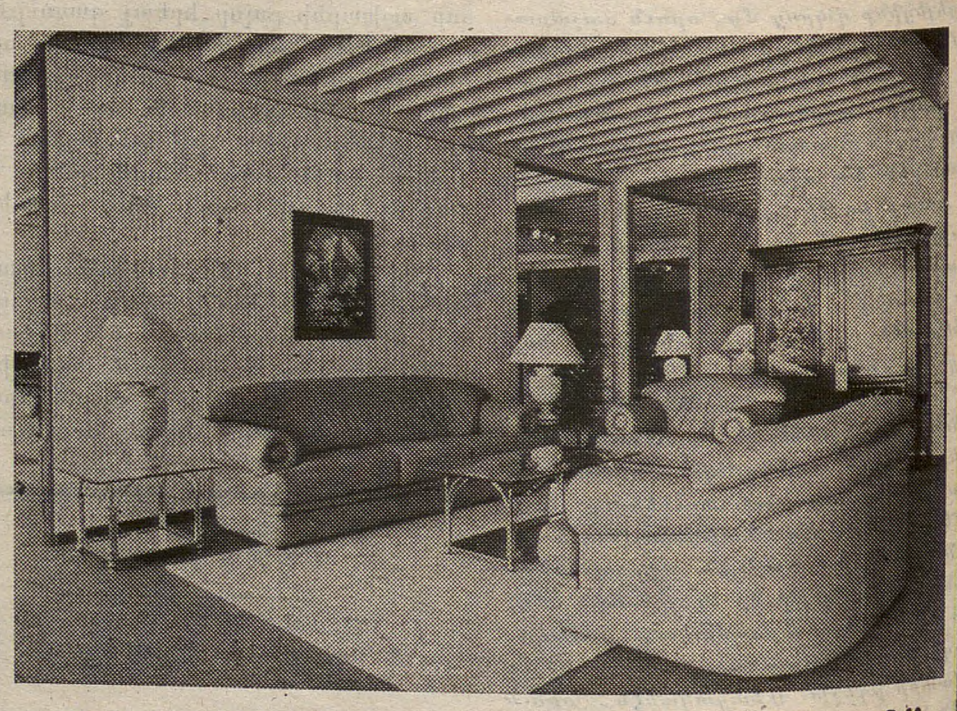
NOTRE PRIX NE COMPREND PAS
- les frais de visa par personne 200 FFR
- les frais de nature personnelle

CALENDRIER DES DEPARTS
Du 08 août au 22 août 1991
Du 29 août au 12 septembre 1991
Du 19 septembre au 03 octobre 1991
N.B.: Départ garanti pour un groupe minimum de 16 participants.

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS
DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS
Nous consulter pour les conditions d'utilisation
PRIX PAR PERSONNE : 4 600 FFR
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit 2 300 FFR
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit 460 FFR
Frais de visa en supplément

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 30
MARDI
30 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնաթռեայ առաքում)
930 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.591 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.591

ՈՒՐ ԵՍ ԼԵՆԻՆ...

*Գորբաչով նախատեսուած գժուարութիւնները չունեցաւ ընդունել տալու համար կուսակցութեան իր ծրագիրը, դէպի սկզբունքի գետնին վրայ: Յաւուրն համապատասխան մը վերջնապէս պիտի վերացնէ: Կը մատնանշուին Գորբաչովի կարգ մը բանաձեւումները, ինչպէս· - «Պէտք է վերջ տալ անսահման հաւատքին դաղափարականի ընդունուած ճըշմարտութեանց հանդէպ»: «Համայնավար կուսակցութեան դաղափարականի հիմքը պէտք է դեմոկրատ եւ ընկերվարական մտքին ամբողջ հարստութիւնն ըլլայ մեր մօտ եւ դուրսը եւ ոչ՝ միայն մարքս - լենինիզմը», դեռ խօսելով դըլխաւորաբար համայնավարութեան մասին, Գորբաչով կ'ըսէ·· «Մեր փորձառութիւնը եւ ոչ միայն մերը թոյլ չի տար այդ հեռանկարը իբրեւ իսկապէս մատչելի նախատեսելի ապագայի մը համար»... (ո՞ւր ես, Լենին...): Այս ամբողջը վերջնական ձեւ պիտի առնէ 29-րդ համագումարին, Հոկտեմբերին կամ Նոյեմբերին եւ այլեւս աւելի քան հաւանական կը թուի մարքս - լենինիզմի վերջնական թաղումը: Բարեբախտաբար, փըլանացի համայնավարները կը մնան (չխօսինք Հայերուն մասին...), որոնք դեռ յամառօրէն կառչած կը մնան անանկացած վարչակարգի մը: Կը բաւէ կարդալ Յուլիս 27-ի Իւմանիթէի խմբագրականը՝ «Neuilly, Auteuil, Moscou» համոզուելու համար այդ ուղղութեամբ: Քլօտ Ֆապանն կը բացատրէ որ Ֆրանսացի լրագրողներն են որ ամէն բան սխալ կը հասկնան եւ սխալ ալ կը մեկնաբանեն: Դասակարգերու պայքարը կը չարունակուի, կը գրէ ան, ինչպէս 2 + 2 չորս կ'ընէ, Մարքսի աչքը միշտ կը վառի գերեզմանին մէջ...: Լիպերասիոն դիպուկ ծաղրանկար մը լոյս ընծայած էր նոյն օրը (Յուլիս 27), ուր կը տեսնուի ոստիկան մը, բրանգիսքար մը ձեռքը եւ որ կը բացագանչէ·· «Il s'est barricadé avec "Le Capital" et dit s'appeler Marchais... Georges...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՖԱՆՈՎԻՉ մեռած է Մոսկուայի իր բնակարանը, 98 տարեկանին: 1917-ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն ի վեր մինչեւ 50-ական թուականներու վերջը, բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօններ վարած էր: Մտերիմ գործակիցը եղած է Ստալինի: 1957-ին, Մոլոտովի եւ Մալենկովի հետ, ղեկավարներէն մէկն էր «հակակուսակցական խումբին», որ պայքարեցաւ Խրուշչովի դէմ եւ 20-րդ համագումարի ոգին: Այն ատեն արտաքսուեցաւ կեդրոնական կեդրոնական կոմիտէէն: 1962-ին, 22-րդ համագումարին, ամբաստանուեցաւ որպէս գործօն մէկ դերակատարը ստալինեան ոճիրներուն: Արտաքսուեցաւ կուսակցութենէն եւ իր բազմաթիւ դիմումները կրկին անդամակցելու ի դերեւ ելան:

ՖՐԱՆՍԱ, անդամ մը եւս, իր իսկ մըրցանիչը կոտրեց գործազրկութեան մարդին մէջ: Գործազրկութիւնը օրական 1000-ով կ'աւելնայ եւ ապագան ալ մութ է: Պաշտօնական տուեալներու համաձայն յունիսը 31·700 եղած է Ցունիսին, ինչ որ 2 միլիոն 720·600-ի կը բերէ գործազուրկներու թիւը:

ՁԱՓՈՆ ապատօրէն կրնայ ողողել այլեւս Եւրոպան իր կառքերով, չնորհիւ իր եւ Եւրոպայի 12-ներու միջեւ ստորագրուած համաձայնագրին: Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ դիմումին ընդառաջելով, Ճափոն հաւանած է սահմանափակել Եւրոպայի իր վաճառքները մինչեւ 1999-ի վերջ: ՓԷօ-

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆ ԻՍԿ ԿԸ ՋԱՐՄԱՆԱՑ...

Մարմարա, Յուլիս 19-ի իր թիւով կ'արձագանգէ նոյն օրուան «Կիւնէշ»ի մէկ գըրութեան, որ կ'անդրադառնայ ցաւոտ հարցի մը, Ս· Փրկիչ Հիւանդանոցին վերաբերեալ: Թուրք լրագրողն ալ չի հասկրնար այս անարդար վերաբերումը:

***

«Կիւնէշ» թերթի աշխատակից Էլիֆ Թուրքայ այսօր կ'արտայայտուի Ս· Փըրկիչ Ազգային հիւանդանոցի մասին եւ կը դրէ որ այս հաստատութիւնը վտակուլու վտանգին հետ դէմ յանդիման կը գտնուի, որովհետեւ տուրքէ զերծ չի կացցուցիչը: Հակառակ անոր որ նմանօրինակ 129 վազըֆներ տուրքէ զերծ կացուցուած են, Հայոց Հիւանդանոցին կը մերժուի այդ չնորհը, որովհետեւ կը պնդուի թէ այդ հաստատութիւնը հիմնըւած է Հանրապետութեան հռչակումէն առաջ: Ելմտական նախարար Առնան Գահվէճի յայտնած է որ սկսած է քննել հայկական վազըֆներու կացութիւնը, բայց չատ ալ յոյս չունի անոնց ի նպաստ:

Հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ Փիլօ Աթան կը բողոքէ ու կ'ըսէ որ հաստատութիւն մը տուրքէ զերծ կացուցանելու համար կարեւոր չէ նայիլ անոր հիմնարկութեան թուականին, այլ կարեւոր է նայիլ անոր գործունէութեան: Մենք հանրային սպասարկութիւն կը կատարենք, պետութեան ուղածէն ալ աւելի լաւ ծառայութիւն կը բերենք:

Փիլօ Աթան դիտել կու տայ որ ծերանոցի 300 պատսպարեալներէն 200-ը ձրիօրէն կը խնամուին:

Թղթակիցը կը նշէ որ 1990 Փետրուար 15 թուակիր պաշտօնաթերթով 129 վազըֆներ տուրքէ զերծ կացուցուեցան, բայց անոնց մէջ մէկ հատ իսկ հայկական վազըֆ չկայ:

ժայռի անօրէնը՝ Քալվէ բուռն բողոք բարձրացուց, նոր գործազրկութիւններ նախատեսելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հոգամասը հաստատուած միջամտութեան զինակից ուժը (5000 հոգի, 6 տարբեր ազգերէ կազմուած) դըրուած է ամերիկացի՝ ձէյմս ձէմըրսընը եւ թուրք՝ Տորալիմ Ուչանըք զօրավարներու հրամանատարութեան տակ:

ԹԱԼԱՊԱՆ, Պոլսոյ մէջ, տեսնուած է թուրք նախագահութեան բանբերին հետ եւ յայտնած թէ Իրաքի Քիւրտերը կը նախընտրեն ժողովրդավարութիւն մը, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ, քան ինքնավարութիւն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ընդդիմադիր չրջանակները օրէ օր աւելի բուռն կերպով կը բողոքեն վարչապետ Քոհլի ներկայութեան դէմ Փոցտամի հանդիսութեանց Մեծն Ֆրէտէրիքի եւ իր հօր աճիւններու վերադարձին առթիւ: Քոհլ ճչդած էր թէ Փըրուսիոյ թագաւորներու նախկին բնակավայրը կ'երթայ միայն անձնական հանգամանքով, ինչպէս հարիւր հազար զբօսաչրջիկներ (Սան - Սուսի, Օգոստոս 17-ին), բայց, չբաւեց, մանաւանդ երբ Տէր Շեֆիկըլ ալ օրը դատ է յիշելու թէ 1933, Մարտ 21-ին, Հիթլէր գացած էր խոնարհելու մառեչալ Հինտընպուրկի առջեւ, նչելով այդպէս, բան նացիական տեսութեան Բ·էն Գ· Ռայխի անցքը:

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ պիտի սղէ Օգոստոս 19-էն սկսեալ: 2 Ֆր· 30-էն կ'անցնի 2 Ֆր· 50-ի նամակներուն համար եւ 2 Ֆր· 10-էն 2 Ֆր· 20-ի ոչ-ստիպողական նամակներու:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

«9+1» ԹԷ՞ «8+2»

Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա գազեթա»ն (Անկախ Թերթ) Ելցինի բարձրացումին որպէս հետեւանք կը ներկայացընէ վերի տարազը: Ռուսաստանի նախագահը այլեւս Կրեմլինի բնակիչ մըն է Գորբաչովի հետ: Այս վերջինին սահմանուած աշխատասենեակներուն վրայ գետեղուած է նաեւ «Բ· Ելցին» անունը: Այս նորութիւնը կարեւոր փոփոխութիւններու նախանչան կը նկատուի· անոնք կը վերաբերին նախ եւ առաջ 9+1 տարազին, քանի որ Պետութեան ներկայի կազմին մէջ կան երկու ղեկավարներ, թէեւ անոնցմէ մէկը Միութեան, միւսը՝ Ռուսաստանի ղեկավարն է: Այս կացութիւնը նոյնիսկ կրնայ «8+1+1»ի վերածել տարազը: Երկու ղեկավարները կը ներկայացնեն «1+1»ը· անոնց միութիւնը ժամանակաւոր ու պայմանական բան մըն է, ինչպէս այն երկու ղրացիներու միութիւնը որոնք կը պայքարին իրենց հասարակաց տունէն վտարելու համար ութ կառուներու տէր խելագար մը: Անոր մեկնումէն ետք ղրացիներէն ի սրաքանչիւրը պիտի ջանայ ոչ միայն պարպուած սենեակը ձեռք անցընել, այլ նաեւ պիտի անդրադառնայ որ ամբողջ տունը գրաւելու համար միակ քայլ մը ընել կը մնայ: Երկու ղեկավարները նոյն յարաբերութիւնները չունին «ութ»երուն հետ· մինչեւ վերջին չրջանը Ելցին միւս նախագահներուն հետ հաւասար դիրքի վրայ էր: Այսօր տարբեր է կացութիւնը ու Ելցինի քաղաքական կշիռը չարունակ կ'աւելնայ· իսկ Միութեան նախագահը կրնայ քաղաքական հաւասարակչռութեան երաչխաւորը նկատուիլ: Տարբեր է նաեւ երկու ղեկավարներուն յարաբերութիւնը այն վեց նախագահներուն հետ որոնք կը մերժեն ստորագրել Միութեան նոր դաշինքը: Այս վերջիններուն սովորութիւն դարձուցած ըլլալով Ելցինի դիմել, Միութենէն խզումի իրենց պայքարը կեդրոնի իշխանութիւնը դրժելու ձեւը առած է: Ռուսաստանի նախագահին ընտրութիւնը կերպով մը կեդրոնի տարբազադրում կը նչանակէ: Ելցին Գորբաչովէն աւելի հաւանականութիւն ունի Միութիւնը հին ձեւով պահպանելու, նոյնիսկ եթէ ատոր կերպը պէտք է փոխուի: Անցած գացած է Միութեան նախագահութեան կառքը ուր 15 ճամբորդներ կային: Սակայն Ելցին յաջողեցաւ տոմս մը ճարել· կը մնայ տեսնել թէ պիտի գործածէ՞ զայն: Մեծ Հանրապետութիւններու ղեկավարները որոնք կրնային իրեն հետ ստեղծել «15+1» համաձայնութիւնը, դժուար դիրքի մը մատնուած են:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեքշաբթի օրուան Թուականը կրող «Յառաջ»ը, սովորաբար կը հրատարակուի նախորդ օրը, ցերեկին, այս պարագային՝ Երկուշաբթի Յուլիս 29-ին: Այդ օրը սակայն, աշխատանքներու հետեւանքով, ելեկտրականութեան տեղւոյն տըւնօրէնութիւնը որոշած ըլլալով կտրել հոսանքը Յուլիս 29, ժամը 8-էն 17, այս թիւը հրատարակեցինք Շաբաթ, Յուլիս 27-ին: Այդ պատճառաւ, պակսին -թերեւս վերջին պահու թարմ լուրեր:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 20 / 26)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ՄԷՋ

Զուիցերիոյ Սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան զբօսաչրջիկներու խումբը որ այցելեց Հայաստան, հանդիպում ունեցաւ մամուլի ներկայացուցիչներու հետ: Հիւրերը ողջունեց Լրագրողներու Միութեան նախագահ է· Արաքսման - Մանուկեան: Ակէ ետք «Հայաստանի Հանրապետութիւն» եւ «Ազանգարդ» թերթերու աշխատակիցները պատասխանեցին հիւրերու բազմաթիւ հարցումներուն:

***

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գերմանացի երգահան Լատիսլաս Կուպկովիչ 1988-ին չրջած է Արեւմտահայաստանը եւ ուսումնասիրած բնակավայրերն ու ճարտարապետական կոթողները: Անոր լուսանկարները ցուցադրուեցան Երեւան, ապա Էջմիածին: Հայաստանէն ցուցահանդէսը մեկնեցաւ Ս· Պետերբուրգ, իսկ ներկայիս զայն կը հիւրընկալէ Ռիգայի Նկարիչներու Տունը:

***

ՍՓԻՒՌՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսաբնակ կիթառահար Յովհաննէս Տէմիրճեանի սիրայօժար դասերը մեծ խանդավառութիւն արթնցուցած են Երաժշտութեան Երեւանի երիտասարդ ուսանողութեան մօտ: Ան յայտարարած էր թէ Երեւան կեցութեան չրջանին կիթառի դասեր տալու տրամադիր է փափաքողներու: Պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հարցումներուն, Յ· Տէմիրճեան կը բացատրէ թէ զինք մեծապէս տըպաւորած է «Կոմիտաս» երաժշտանոցի դասախօս Արթիւր Շահնազարեանը որ նոր մեկնաբանութիւն կու տայ Կոմիտասի գործին:

***

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

100 երախաներ որոնց մէջ կան աղէտի գօտիէն որբեր ու Հայաստանի սահմանամերձ չրջաններու բախտաւորներուն զոհ ուածներու զաւակներ, ամառնային արձակուրդի մեկնեցան Քէսապ: Այս նպատակին իրագործումին նպաստած են Հալէպի կաթողիկէ Եկեղեցիին առաջնորդը Պետրոս Աբգ· եւ «Սուրբհայ Օգնութեան Խաչ»ը:

***

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Երեւանի անասնաբուժական - անասնաբուժական Հիմնարկին մէջ ստեղծուեցաւ գիւղատնտեսական գիտութիւններու տոք-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.- Վերջին շրջանին շատ կը պատահին բաղաբներու, գիւղերու թէ ասանձներու անուանափոխութիւններ: «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի այս յօդուածը կը բացատրէ այդ փոփոխութիւններուն տուն տուող սկզբունքները.-

Տեղանունը ժողովրդի պատմութեան ու քիչողութեան, նրա կենսագրութեան մի էջն է, քաղաքակրթութեան որոշակի արտայայտութիւն: Իր հազարամեայ ճանապարհին հայ ժողովուրդն ստեղծել է ապրային տեղանուանակերտութեան ինքնատիպ սկզբունքներ: Մեր հները ջանացել են Հայաստանը այնպիսի տեղանուններով զարդարել, որ տեղանուանախմբերը տարբերակուեն իրարից: Նահանգները (աշխարհները), գաւառները, քաղաքները, գիւղերը, լեռները, ձեռերն ու լճերը ունեցել են տեղանուանակազմութեան ուրոյն ձեւոյթներ կամ բազադրիչներ: Լերանն ուրիչ անուն են տուել, գաւառին՝ ուրիչ, գետին՝ ուրիչ: Եւ ամէն կերպ խուսափել են մեր ազգային ոգուն անյարիր նմանութիւններից ու նմանակումներից: Ինչ-որ չափով անազարտ մընացած մեր տեղանունների մէջ ծալքծալք պատմութիւն, վաղնջահայերէնի ծրէնները, հայրենի բնութեան հանդէպ պաշտամունքի հետքեր կան:

Հայկական տեղանուանակերտութեան բարձր համակարգը համաշխարհային մշակոյթի ոսկէ օզակներից է: Օտարազուրթ իշխողները դարեր շարունակ եղծել են Հայաստան աշխարհի տեղանուանական բնական դիմագիծը: Այդ եղծումը շարունակուել է նաեւ խորհրդային բռնապետութեան տարիներին: Ինչ խոշ ասես, որ չեն խոշացել մեր տեղանունների հետ: Կոմունիստական համահարթեցումը ուեբրածութիւններ է կատարել նաեւ այս բնագաւառում: Աչհամարհուել են հայկական գաւառական անուանակազմութեան կանոններն ու սովորոյթները, ծնունդ են առել արտաքուստ քաղցրահունչ թուացող, բայց իրականում կամայական, չինծու, երբեմն էլ քաղցը-մեղցր անուններ, առանձին տեղանուններում էլ «անհամահամել են» այսպէս կոչուած բացասունչ յեղափոխականները, եղբայրական ժողովուրդների երեւելիները: Հայաստանի քարտէզը զարձել է ինտերնացիոնալիստական ճամբար: Ամէն ինչ արուել է արմատներից կտրելու, հայկական դիմագիծը խաթարելու, նրան սոցիալիստական կերպարանք տալու համար: Օրէնքի ուժ է ստացել ամէն ինչ նոյն անուանով կոչելը՝ քաղաք լինի թէ մարզ, գիւղ լինի թէ չրջան: Եւ հասել ենք անհեթեթութեան: Դէ ևկ ու ասա, որ այսինչ մարդը ծնուել է Պարոյր Սեւակում (խօսքը Արարատի չրջանի Պարոյր Սեւակ գիւղի մասին է): Կամ՝ ես գիշերեցի Պարոյր Սեւակում:

Այժմ Հայաստանի Հանրապետութիւնն ունի 978 բնակավայր, որից 103-ը՝ նոյնանուն: Զուգանունների թուում են կոմունիստական կարգախօսների երանգաւորում ունեցող 2 Լենուղի, 2 Կույբիչեւ, 2 Ցաղիմնակ, 2 Լուսագիւղ, 2 Լուսակերտ, 2 Լուսաղբիւր, 2 Մայիսեան, 2 Մուսայէլեան, 2 Նոր Կեանք, 3 Շահումեան, 2 Սպանդարեան, 2 Սովետաչէն:

Մեր նախնիները խուսափել են բազադրեալ տեղանուններից եւ ջանացել մէկ անունով կոչել այս կամ այն բնակավայրը: Բազադրեալ՝ երկու կամ աւելի մասերից կազմուած տեղանունը, ոչ միայն դժուար արտասանելի է, այլեւ դրութեան սխալների տեղիք է տալիս: Հայաստանի Հանրապետութեան այսօրուայ բազադրեալ տեղանունների մեծ մասը հայկական չէն ու չնորհք չունի: Ահաւասիկ դրանցից մի քանիսը.- Ախթալա ամառանոցային կից աւան (Թումանեանի չրջանում), Անի երկաթգծի կայարանին կից աւան (Անիի չրջանում), Մայիսեան երկաթգծի կայարանին կից աւան (Ախուրեանի չրջանում): Ցաւոնի է, որ հայերէնի օրինաչափութեամբ բազադրեալ կազմութեամբ բնակավայրի բնակիչը իր որեղացի լինելը ցոյց տալու համար պարտաւոր է բազադրեալը զարձնել բարդ: Բայց արի ասա կամ գրիր Մայիսեաներկաթգծիկայարանինկից աւան-ցի...

Հայկական 100-ից աւելի տեղանուանակերտ ձեւոյթների մի մասն այնպէս է թաքնուել բառերի խորքում, որ ի յայտ բերելը գիտահետազօտական լուրջ հմտութիւն է պահանջում: Այդ ձեւոյթների մի մասն այսօր գրեթէ անվերծանելի է: Մենք պարտաւոր ենք օգտագործել իրենց կենսունակութիւնը պահպանած ձեւոյթները, որով ոչ միայն մեր արմատներին կը մօտենանք, այլեւ ինքներս մեզ: Բայց դա չի նշանակում, թէ կարելի է չարաչահել առանձին ձեւոյթների գործածութիւնը: Այսպէս, Հայաստանի Հանրապետութեան 978 բնակավայրերից 62-ը կազմուած է ան ձեւոյթով: Ինչո՞ւ ենք այս բառի ուսերին դրել միւս ձեւոյթների բեռը: Սա ինքնաղքատացում է: Վաղուց անհրաժեշտութիւն է զգացւում չափաւորելու ան-ի կիրառութիւնը:

Իւրաքանչիւր տեղանուն Հայոց տան մի որմնաքար է, որի վրայից պէտք է քերել օտարահունչ խծրծանքները եւ լոյսին դէմ տալ անուան բնական, հայկական վայրը:

Հայաստանի Հանրապետութեան բնաշխարհագրական, վարչատարածքային միաւորների եւ բնակավայրերի անուանումների եւ վերանուանումների աշխատանքը կազմակերպելու, հայկական տեղանուանակերտութեան գործը պատշաճ կարգաւորելու նպատակով գործում է Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի տեղանուանական յանձնաժողովը:

Յանձնաժողովը քննարկում է բնակավայրերի անուանումների եւ վերանուանումների վերաբերեալ նախագծերն ու առաջարկութիւնները եւ ընդունում համապատասխան որոշումներ: Որպէս լեզուական գործառութեան ամենակայուն ու անհրաժեշտ բազադրիչներ եւ ժողովրդի պատմութեան կարեւոր աղբիւրներ՝ տեղանունները փոփոխութեան ենթակայ են միայն ամենաանհրաժեշտ դէպքերում: Մասնաւորապէս փոփոխութեան ենթակայ չեն այն տեղանունները, որոնք գործառում են ամենահին ժամանակներից սկսած եւ մեծ մասամբ վկայուած են պատմական աղբիւրներում: Նոր անուանումների կամ վերանուանումների ժամանակ յանձնաժողովը ելնում է հետեւեալ սկզբունքներից.

Տեղանուան պատմական ստոյգ վկայութեան ուսկայութիւնը եւ միաւորի տալեալ անուանմամբ կոչելու պատմական հիմնաւորուածութիւնը, ինչպէս նաեւ տեղանուան լայն գործածականութիւնը,

տեղանուան աշխարհագրական հիմնաւորուածութիւնը՝ համապատասխանութիւնը նրա բնաշխարհագրական բնութագրերին.

տեղանուան լեզուական հիմնաւորուածութիւնը՝ հայերի բնոյթը, գիտական հիմնաւորուած ստուգաբանութիւնը, գրական հայերէնի բառակազմական, հնչիւնական եւ քերականական կանոններին համապատասխանութիւնը, բարեհնչիւնութիւնն ու կարճութիւնը:

Յանձնաժողովը խուսափում է գործիչների անձնանուններով տրուող անուանումներից: Այս դէպքում բացառութիւն կարող է լինել միայն խիստ հազուագէպ՝ պատմականօրէն հիմնաւորուածութիւնը: Մենք խուսափում ենք անունների կրկնութիւնից եւ չանում ենք ըստ հնարաւորին փոխել կրկնուող անունները:

Տեղանուանական յանձնաժողովի առաջարկութեամբ Գերագոյն Խորհուրդը որոշել է Աշտարակի չրջանի Զորափ գիւղը վերանուանել Ազդք: Կարող է ոմանց թուալ, թէ Զորափն աւելի բարեհունչ է, քան Ազդքը: Դա այդպէս չէ: Ազդքը Հայոց պատմութեան բնական, խօսուն, վաւերական յուշարձան է: Այս գիւղում հնամենի զարդաքանդակներով մի դամբարան կայ, որի մէջ ամփոփուած են հեթանոս ու քրիստոնեայ հայ Արշակունի թագաւորների աճիւնները: Բայց ինչպէս է պատահել, որ Ամբերդ ձորի ալ լանջին գտնուող այդ գիւղը զարձել է թագաւորական դամբարանատուն: Զորրորդ դարի կէսերին Պարսից Շապուհ Երկրորդ արքան ասպատակում է Հայոց աշխարհը, հասնում Անի-Կամախ, բացել տալիս այնտեղ թագուած հայ թագաւորների դերեզմանները, նրանց աճիւնները լցնում կառքերի մէջ եւ մտադրում վա-

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

ՏԱՆՋԱԼԻՑ ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ ՂԱՓԱՆԷՆ ԵՐԵՒԱՆ

Թ. եւ վերջ

Մեր եաին ձգեցինք Ղափանը եւ վազուան ծանր ու լուրջ հոգերով բեռնաւորուած ղափանցին: Այժմ բոլորովին անպաշտպան ղափանցի Հայը, ամբողջովին խզուած էր Երեւանէն եւ համայն աշխարհէն եւ շրջափակման ենթարկուած Հայուն մշակոյթը եւ քաղաքակրթութիւնը չյարդող ու անոր բարգաւաճման ու պարպացման «աչք անկող» հարեւաններու կողմէ:

Մեր եաին մնաց նաեւ Մնացականը, հարաւային սահմանի կամաւոր պահակը, Նիւմատիի այդ մնայուն դինուորը, որ ըսած էր. «Եթէ նոյնիսկ ոչինչ կարենամ ընել իմ լեռներուս մէջ եւ միայն արձանի պէս կանգնիմ այստեղ, այս հողերուն վրայ, նորէն օգուտ մը կրնամ ունենալ, Հո՛ղը կը պահեմ...»:

Մենք Ղափանէն վազուց դուրս եկած էինք եւ կ'անցնէինք օզակաձեւ բլուրներուն յատակը, կիրճին խորը ամփոփուած, արուեստական դեղին - կանաչ հսկայ լիճէն չատ բարձր ճամբաներէն: Այդ խորունկ հովիտին մէջ, կը հաւաքուէին Քաջարանի, քարերու գործարանի յղկուած եւ լուացուած ագնիւ քարերուն ջուրերը, որոնց կանաչ մրուրը իրրեւ արժէքաւոր նիւթ, կը գործածուի ճարտարարուեստի մէջ:

Պզտոր եւ կայուն մակերեսով լիճը, հպիւս ամբողջութեամբ կորսուեցաւ իրարու յաջորդող բլուրներու եաին, երբ մեր ռաֆը (սթէյշընը) կանգ առաւ ինքնաշարժներու երկար շարքի մը վերջաւորութեան. ճամբեզրի մարզագետիններուն վրայ, տեղ-տեղ մարդիկ ծառերու չուքին տակ կը զրուցէին. ոմանք ինքնաշարժներուն դուռները բացած՝ կը դովանային սպասողական դիրքի մէջ:

Ղափան - Երեւան ճամբան միշտ կը մնար փակ: Ռաֆին մէջ երկար կարելի չեղաւ սպասել: Արեւը մեր գլխուն վերեւն էր, եւ ինքնաշարժէն ներս հեղձուցիչ տաք էր: Դուրս եկանք մեր «տուի»էն եւ մեր չուրջը երեւցող սահմանապահ դինուորներուն իմաց տուինք որ մեր հետ էին պետական հիւրեր՝ Ֆրանսացի հրրչէջները, որոնք կ'ուզէին Երեւան հասնիլ: Զինուորները մեզի տեղեկացուցին, թէ չուտով հայ - ադերի բանակցութիւնները պիտի սկսէին եւ յոյսով էին, որ քանի մը ժամէն ճամբան բացուէր: Մենք ալ միացանք մարզագետնին վրայ համբերութեամբ սպասողներուն: Այնտեղ, երախաներով ընտանիքներ մեզի պատմեցին թէ նախորդ օրը եւս փորձած էին Երեւան երթալ ու եկած - հասած նոյն տեղը՝ կարմրաքար, Ղափանէն 20 քմ. հեռու, բայց սահմանապահները անցքը արգիլած էին, որովհետեւ կռիւները կը չարունակուէին:

Մեր ճամբուն տեւ պիծը ճիշդ մէջտեղէն կը կիսէր Կարմրաքարի ամառնային հանգստարանի մարզագետինները, որոնք ճամբուն աջին, հովիտին կը միանային խաղաղ եւ դեռ անկենդան տուներու չարքերով ու անտառներով:

Հոն, այդ կանաչ խոտերուն վրայ, մենք հաւաքաբար, քանի մը ժամ անցուցինք, այդ մէջոցին, Ֆրանսացիք եւ հայ դինուորները Ֆութպոլի խաղերով ձգնչէչ մթնոլորտ քիչ մը մեղմացուցին:

Թեթեւ ձերմակ մշուշը իրեն հետ պուտիկն մը բերաւ եւ մեղմացուց արեւուն տաքութիւնն ու լոյսը:

Ժամը 3-ը կ'անցնէր, բայց եւ այնպէս, ոչ մէկ ինքնաշարժ հրաժարեցաւ չարքէն, Ղափան վերադառնալու համար:

Այնժամ մը եւս դիմեցինք սահմանապահներուն, տեղեակ ըլլալու համար վերջին նորութիւններուն եւ կողմնորոշուելու համար: Պաղը յաջորդեց զովութեան. մեր վերարկուները չկային, ուրեմն աւելի երկար չէինք կրնար սպասել այդ ամպոտած երկինքին տակ: Մեզի մինչեւ կարմրաքար ուղեկցող ռաֆը չատոնց վերադարձած էր կաթի գործարան, մեզ յանձնելով հայ սահմանապահներու հոգածութեան:

Բաժնուելով սպասող ինքնաշարժներուն երկար կարաւանէն, որոնք յաջորդ օրը անդամ մը եւս պիտի փորձէին անցնել այդ ճամբէն, եթէ բանակցութիւնները խաղաղ ճեւով աւարտէին եւ այդ չրջանին ապահովութիւնը հաստատուէր, մենք չեղած էինք մայրուղիէն դէպի ձախ եւ կը խորանայինք դարձդարձիկ ու քարքարուտ ճամբաներով:

Ցաւակ էր որ վարորդ դինուորը չատ վարժ էր այդ նեղ ու թէք ճամբաներուն, որուն վրայ առնուազն օրը մէկ անդամ կ'երթեւեկէր, իրենց ռազմական կարիքներուն համար: Այդ հողոտ ճանապարհները իրարու կը կապէին բլուրներ, անտառներ, մեզ կ'իջեցնէին ձորերու մէջ. կը կամբրջէին կիրճեր ու զարճեալ մեզ կը բարձրացնէին վեր՝ մինչեւ անտառոտ զագաթները:

Անցանք բնութեան հսկայութեան մէջ կորսուած փոքր գիւղերէ, ուր բնակիչները հոզաչերաեւու իրենց բաժինները ստացած, մեծ-փոքրով, կինով եւ տղաքով Պարսկաստան: Պարսիկների արձը զարմացնում է մարդկանց: Ընդհանց ինչի՞ն է պէտք Հայոց մեռած տիրակալների ոսկորները: Հարցին պատասխանում է այս իրողութիւնը մեզ ուանդող պատմիչ Փաւստոս Բիւզանդը. Որովհետեւ նրանք, ըստ իրենց հեթանոսական կրօնի՝ ասում էին՝ "Ներա համար ենք մենք Հայոց թագաւորների ոսկորները մեր աշխարհը տանում, որ այս աշխարհի թագաւորների վատքը, բախտն ու քաջութիւնը այստեղից թագաւորների ոսկորների հետ մեր աշխարհը փոխադրուեն": Եւ ահա լուրը Հայոց աշխարհի մի ծայրից թեւածում է միւսը. Պարսիկները դերի են տանում Հայոց թագաւորների ոսկորները: Հէնց այդ ժամանակ քաջակորով սպարապետ Վասակ Մամիկոնեանը Հայոց այրուձիով հասնում է Թշնամուն եւ Արարատեան դաշտում մարտի բռնւում նրա հետ: Վասակ Մամիկոնեանը յաղթում է Պարսիկներին, նրանցից խլում Հայոց թագաւորների աճիւնները եւ դրանք բերում ու թաղում այս գիւղում: Գրաբարում ազգ նշանակում է պէտք, կարիք, անհրաժեշտութիւն, ներքին պահանջ: Այդ անունը հատնարար տուել է Վասակ Մամիկոնեանը, որի իմաստն այն է, թէ ժամանակն է տիպել իրեն, որ հայ թագաւորների ոսկորները թաղեն այդտեղ, թէ դա անխուսափելի անհրաժեշտութիւն էր:

Տասնհինգ դար չարունակ գիւղը կոչուել է Ազդք, 19րդ դարի վերջին եւ 20րդ դարի սկզբին աղաւաղուել ու դարձել է Հավս, 1949 թուականին էլ Հայոց պաշտօնեայ այրերը, փոխանակ վերադառնալու արմատներին, Հավսը վերանուանել են Զորափ: Այժմ մենք ուղղել ենք այդ սխալը եւ բնակավայրին վերադարձրել իր բուն հայկական անունը:

Աչտարակի չրջանի Նազրան գիւղը վերանուանուել է Ղազարաւան, որովհետեւ այս բնակավայրի մօտ հնում պատմիչ Ղազար Փարպեցու անունով վանք է եղել, որի համար էլ բնակավայրը կոչուել է Ղազարաւան: Յետագայում այս անունը աղաւաղուել է եւ օտար հնչերանգով դարձել Նազրան: Վերանուանելով Ղազարաւան՝ բնակավայրը ոչ միայն վերստանում է իր իսկական անունը, այլեւ յիշատակի իւրովի յուշարձան է դառնում նշանաւոր պատմիչի համար:

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Արձակագիր,
Հայկական Հանրագիտարանի
պատ. խարտուղար,
ՀՀ Գերագոյն Խորհրդի
տեղանուանական յանձնաժողովի անդամ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ՇԻՆՔԻՆ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 21-ը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի տարեդարձութեանց մէջ յիշատակելի օր մը պիտի մնայ քանի տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը եւ օրհնութիւնը Պէյֆոնթէյնի Կայանի վերանորոգուած եւ բարեկարգուած շէնքերուն: Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներէն, զանազան վայրերէն ժամանած էին մանուկներու ծնողքներ, համակիրներ եւ ընդհանրապէս Կապոյտ Խաչի այս գործունէութիւնը դնահատող աղբիւրներ:

Երէկուան համեստ, փոքր շէնքը, պիւզական ազարակը այսօր վերածուած է ընդարձակ, գեղեցիկ, չատ մը յարմարութիւններով օժտուած, սարքաւորուած ամբողջութեան մը: 1970-ական թուականներուն կառուցուած մեծ շէնքը որ կը պատասխանէր օրուան պահանջքներուն, այսօր ներքնապէս արդիականացուած, աւելի գործածելի դարձած եւ մանաւանդ արտաքին տեսքով լաւագոյնս պատշաճեցուած է քնութեան, շրջապատին, ժիւռայի տուներու ոճին:

Այս իրագործումը ութ երկար տարիներու մաս առ մաս կատարուած աշխատանքի մը արդիւնքն է: Մէկէ աւելի շրջանային վարչութիւններ, նորոգութեան յանձնախումբեր, ինչպէս չեչոեց Շրջանային Վարչութեան նախագահուհին՝ էլէն Մերճանեան, ծրագրեցին, տքնեցան, միջոցներ եւ կարելիութիւններ ստեղծեցին ներկայանալի դարձնելու համար այս բոյնը: Բոյն մը, որ սակայն քար առ քար, նիւթապէս եւ բարոյապէս հարըստացուցին բոլոր անոնք որոնք տարիներու երկայնքին ծառայեցին անսակարկ, համոզումով եւ նուիրումով: Այս առիթով կը դնահատենք Շրջանային Վարչութիւնները, նորոգութեան յանձնախումբի անդամներ՝ Պ Պ. Թորոսեան, Մելքոնեան, Մատոյեան, Փափազեան եւ ուրիշներ, բայց նաեւ չենք մոռնար անուններ առանց որոնց չի բացատրուիր ներկան: Ցիշենք ի մէջ այլոց՝ Սր. Փափազեան, Հուրի Իփէկեան, Հ. Գալուստեան, Նուպար Նիկողոսեան, Աստղիկ Առաքելեան, Պետրոս Զապուքեան, եւ հատնատար ուրիշներ, որոնց դերը եւ վաստակը մեծ է Կապոյտ Խաչի Պէյֆոնթէյնի Կայանի արձանագրած ժողովրդականութեան եւ յաջողութիւններուն մէջ:

***

Օրուան պաշտօնական արարողութիւնները սկսան ժամը 11·30ի-ն: Կայանի տնօրէնուհին՝ Մատլէն Մելքոնեան բոլոր բանակողները հատաքեց կայմերուն չուրջ, ներկայացուց խմբավարները իրենց առաջնորդներով եւ ապա կատարուեցաւ դրօշակներու (հայկական եւ ֆրանսական եռադոյներուն ու Կապոյտ Խաչի դինանշանը) պարզումը, «Մեր Հայրենիք»ի մեկնաբանութեամբ: Աւարտին, մանուկները ձգեցին իրենց ձեռքի եռադոյն գնդակները որոնք երկնքի մէջ, պահ մը ծածանեցին հայկական գոյները: Աւելցնենք որ, «մոնիթէօր»ները փունջ մը ծաղիկ նուիրեցին իրենց տնօրէնուհիին՝ Մատլէն Մելքոնեանին, ինչ որ յարգանքի, համարումի, եւ գնահատանքի գեղեցիկ եւ ազնիւ արտայայտութիւն մըն է:

Ժամը 12-ին, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան օրհնեց մատաղը, աղն ու ջուրը: Արարողութեան ընթացքին, աւանդութիւնը պահելու համար, աքլոր մը զոհուեցաւ: Ապա, կտրուեցաւ ժապաւէնը եւ Եպիսկոպոսը մուտք գործեց երկու շէնքերը միացընող բաժնին մէջ ու մաս առ մաս կատարեց օրհնութիւնը կայանին: Հոգեկան զոհունակութեան, վերացումի պահ մը, որուն հետեւեցաւ ներկայ բազմութիւնը:

Ապա, ընդարձակ դաշտին մէջ, ժողովուրդը սկսաւ ճաշել: Կեդրոնական Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի անդամուհիները պատրաստած էին հայկական համեղ ճաշեր: Բաշխուեցաւ նաեւ մատաղը, ոչխար եւ «փիլաֆ»: Օրը զեղեցիկ ըլլալով, արեւ եւ ջերմութիւն, հաճոյք մը եղան բոլորին համար կէսօրուան ժամերը, զատիի մը կամ պնակի մը չուրջ հաւաքուելու եւ զրուցելու: Պէյֆոնթէյնի այս դաշտահանդէսը տարեկան ժամադրութիւն մըն է չատ չատերու համար:

Ժամը 15·30-ին, սկսաւ դաշտահանդէսի զեղարուեստական բաժինը պատրաստուած բանակողներու կողմէ: Մրմբերզ, երգ, արտասանութիւն, պար կազմեցին յայտագիրը: Գնահատելի են ջանքերը մանուկներուն եւ իրենց առաջնորդներուն, որոնք օրուան «հաճոյք»ին հետ նաեւ կ'աւելցնեն «օգտակար»ը այսինքն հայկական բաժինը, որ կու տայ Կապոյտ Խաչի Կայանին իր իւրայատուկ նկարագիրը: Ցօսք առնելով Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, չնորհաւորեց Կապոյտ Խաչը իր ազդանուէր գործունէութիւններուն համար, ընդգծեց Կայանի կարեւորութիւնը որպէս հայկականութեան ջերմ բոյն մը եւ ապա աւելցուց՝ «չէնիֆեր բաթեզարդուեցան, հարկ է բաթեզարդել նաեւ ներքին հայկական կեանքը, որպէսզի այս օճախը մնայ միշտ շէն ու

ԳԱՂՈՒԹՔԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՐՓԱՅԱՅԻ (Լիբանան) Դպրեվանքի Բրարիոն Տումանեան հանդիսապարհին մէջ, Յուլիս 3-ին, տեղի ունեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Զաբեհեան Դպրեվանքի 61-րդ կրթական տարեշրջանի ամավերջի հանդէսը եւ վկայականներու բաշխումը: Ժամը 18·15-ին Գարեգին Բ. առաջնորդուեցաւ հանդիսասրահ, որ արդէն լեցուն էր: Բացումը կատարուեցաւ Դպրեվանքի քայլերգով: Այս տարուան հանդէսին համար պատրաստուած էր Հայոց պատմութեան կարեւոր հանգրուանները նշող խմբական արտասանութիւն մը, երգախառն, որ կատարուեցաւ Դպրեվանքին երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գէորգ Գանտահարեանի: Ապա, Աբշուիր Ծ. Վրդ. Գարուճեան կարդաց տեսչական տեղեկագիրը, որու յաջորդեց Մուշեղ Սրկ. Ազդարեանի ուղերձը յանուն շրջանաւարտ սարկաւագներուն: Վկայականներու բաշխումը կատարեց Գարեգին Բ., ապա վերլուծումը կատարեց դեղարուեստական բաժնի բովանդակութեան: Հանդիսութիւնը փակուեցաւ «Կիլիկիա»ով եւ Կաթողիկոսին պահպանիչով:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Սողանալեան» սրահը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին «Արշիլ Կորքի» կերպարուեստի միաւորին, Ցունիս 28-ին բացումը կատարուած է Վարդան Ասատուրեանի գործերուն ցուցահանդէսին: Վ. Թրթռեան ներկայացուցած է արուեստագէտին կենսագրականը՝ պկրուելէն երեւան, հուսկ՝ Լոս-Անճըլըս:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ՇԻՆՔԻՆ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 21-ը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի տարեդարձութեանց մէջ յիշատակելի օր մը պիտի մնայ քանի տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը եւ օրհնութիւնը Պէյֆոնթէյնի Կայանի վերանորոգուած եւ բարեկարգուած շէնքերուն: Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներէն, զանազան վայրերէն ժամանած էին մանուկներու ծնողքներ, համակիրներ եւ ընդհանրապէս Կապոյտ Խաչի այս գործունէութիւնը դնահատող աղբիւրներ:

Երէկուան համեստ, փոքր շէնքը, պիւզական ազարակը այսօր վերածուած է ընդարձակ, գեղեցիկ, չատ մը յարմարութիւններով օժտուած, սարքաւորուած ամբողջութեան մը: 1970-ական թուականներուն կառուցուած մեծ շէնքը որ կը պատասխանէր օրուան պահանջքներուն, այսօր ներքնապէս արդիականացուած, աւելի գործածելի դարձած եւ մանաւանդ արտաքին տեսքով լաւագոյնս պատշաճեցուած է քնութեան, շրջապատին, ժիւռայի տուներու ոճին:

Այս իրագործումը ութ երկար տարիներու մաս առ մաս կատարուած աշխատանքի մը արդիւնքն է: Մէկէ աւելի շրջանային վարչութիւններ, նորոգութեան յանձնախումբեր, ինչպէս չեչոեց Շրջանային Վարչութեան նախագահուհին՝ էլէն Մերճանեան, ծրագրեցին, տքնեցան, միջոցներ եւ կարելիութիւններ ստեղծեցին ներկայանալի դարձնելու համար այս բոյնը: Բոյն մը, որ սակայն քար առ քար, նիւթապէս եւ բարոյապէս հարըստացուցին բոլոր անոնք որոնք տարիներու երկայնքին ծառայեցին անսակարկ, համոզումով եւ նուիրումով: Այս առիթով կը դնահատենք Շրջանային Վարչութիւնները, նորոգութեան յանձնախումբի անդամներ՝ Պ Պ. Թորոսեան, Մելքոնեան, Մատոյեան, Փափազեան եւ ուրիշներ, բայց նաեւ չենք մոռնար անուններ առանց որոնց չի բացատրուիր ներկան: Ցիշենք ի մէջ այլոց՝ Սր. Փափազեան, Հուրի Իփէկեան, Հ. Գալուստեան, Նուպար Նիկողոսեան, Աստղիկ Առաքելեան, Պետրոս Զապուքեան, եւ հատնատար ուրիշներ, որոնց դերը եւ վաստակը մեծ է Կապոյտ Խաչի Պէյֆոնթէյնի Կայանի արձանագրած ժողովրդականութեան եւ յաջողութիւններուն մէջ:

***

Օրուան պաշտօնական արարողութիւնները սկսան ժամը 11·30ի-ն: Կայանի տնօրէնուհին՝ Մատլէն Մելքոնեան բոլոր բանակողները հատաքեց կայմերուն չուրջ, ներկայացուց խմբավարները իրենց առաջնորդներով եւ ապա կատարուեցաւ դրօշակներու (հայկական եւ ֆրանսական եռադոյներուն ու Կապոյտ Խաչի դինանշանը) պարզումը, «Մեր Հայրենիք»ի մեկնաբանութեամբ: Աւարտին, մանուկները ձգեցին իրենց ձեռքի եռադոյն գնդակները որոնք երկնքի մէջ, պահ մը ծածանեցին հայկական գոյները: Աւելցնենք որ, «մոնիթէօր»ները փունջ մը ծաղիկ նուիրեցին իրենց տնօրէնուհիին՝ Մատլէն Մելքոնեանին, ինչ որ յարգանքի, համարումի, եւ գնահատանքի գեղեցիկ եւ ազնիւ արտայայտութիւն մըն է:

Ժամը 12-ին, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան օրհնեց մատաղը, աղն ու ջուրը: Արարողութեան ընթացքին, աւանդութիւնը պահելու համար, աքլոր մը զոհուեցաւ: Ապա, կտրուեցաւ ժապաւէնը եւ Եպիսկոպոսը մուտք գործեց երկու շէնքերը միացընող բաժնին մէջ ու մաս առ մաս կատարեց օրհնութիւնը կայանին: Հոգեկան զոհունակութեան, վերացումի պահ մը, որուն հետեւեցաւ ներկայ բազմութիւնը:

Ապա, ընդարձակ դաշտին մէջ, ժողովուրդը սկսաւ ճաշել: Կեդրոնական Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի անդամուհիները պատրաստած էին հայկական համեղ ճաշեր: Բաշխուեցաւ նաեւ մատաղը, ոչխար եւ «փիլաֆ»: Օրը զեղեցիկ ըլլալով, արեւ եւ ջերմութիւն, հաճոյք մը եղան բոլորին համար կէսօրուան ժամերը, զատիի մը կամ պնակի մը չուրջ հաւաքուելու եւ զրուցելու: Պէյֆոնթէյնի այս դաշտահանդէսը տարեկան ժամադրութիւն մըն է չատ չատերու համար:

Ժամը 15·30-ին, սկսաւ դաշտահանդէսի զեղարուեստական բաժինը պատրաստուած բանակողներու կողմէ: Մրմբերզ, երգ, արտասանութիւն, պար կազմեցին յայտագիրը: Գնահատելի են ջանքերը մանուկներուն եւ իրենց առաջնորդներուն, որոնք օրուան «հաճոյք»ին հետ նաեւ կ'աւելցնեն «օգտակար»ը այսինքն հայկական բաժինը, որ կու տայ Կապոյտ Խաչի Կայանին իր իւրայատուկ նկարագիրը: Ցօսք առնելով Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, չնորհաւորեց Կապոյտ Խաչը իր ազդանուէր գործունէութիւններուն համար, ընդգծեց Կայանի կարեւորութիւնը որպէս հայկականութեան ջերմ բոյն մը եւ ապա աւելցուց՝ «չէնիֆերը բաթեզարդուեցան, հարկ է բաթեզարդել նաեւ ներքին հայկական կեանքը, որպէսզի այս օճախը մնայ միշտ շէն ու

զայով մէջքէն դէպի հողը ծռած, կը տընկէին եւ կը ցանէին անամպ մայրամուտի վերջին չողերուն տակ:

Այսպէս, երկար ժամեր մենք ընթացանք լուռ ու պինդ՝ բնութեան գեղեցկութենէն եւ նաեւ յոգնութենէն: Որքան մեծ կը թուէր ըլլալ Հայաստանը, եւ բնութիւնը որքա՜ն համայնէ:

Ոչ մէկ կրակոց կը խանգարէր Հայոց չեներուն խաղաղութիւնը: Երբեմն միլեներուն խաղաղութիւնը: Երբեմն միայն նեղ ճամբուն վրայ կը հանդիպէինք պինուորական վիլիսի (ճիփ) մը, որ կը չտապէր պինուորական հրահանգ մը կատարելու. փոշիի մեծ ամպ մը թողելով իր ետին:

Այժմ, խորունկ վիհ մը մեզ կը բաժնէր դիմացը՝ Հեռուն, բարձր կանաչ սարեբլէն: Իսկ մեր կողմի սարերուն լանջերուն փաթթուած՝ յինարան պատերը, որոնք ճանապարհը կը զրկէին, եկած միացած էին կլոր աչտարակներով պարսպապատ համալիրի մը պատերուն: Հսկայական չէնքերու վրայ նստած՝ չոյերու կտորներու վրայ նստած՝ տեղ-տեղ նեղ պատուհաններով այդ քարաշէն բարձր պատերը այն տպաւորութիւնը կը ձգէին, թէ պարիսպը ծնունդ կ'առնէր անդունդին խորքէն ու կը զըրկէր զմբէթներու միաւորում մը:

Զրահապատը, որուն նեղ ու երկար պատուհաններէն չափչտակուած կը դիտէի այս կախարդական բնութիւնը, յանկարծ կանգ առաւ եւ վարիչն ու իր օգնական պինուորը դուրսի կոդմէն բացին դուռը եւ ըսին. «Տաթեւի համալիրն է, հարցուցէք Ֆրանսացիներուն, եթէ կ'ուզեն տեսնել զայն»:

Մեր այցելութիւնը տեւեց չատ կարճ, որովհետեւ արեւը չատոնց մարը մտած էր եւ Ֆրանսացիք կը չտապէին Գորիս հասնիլ, խորհելով որ նոյն պիչերն իսկ կրնային Երեւան վերադառնալ:

Տաթեւի վանքէն թեւի մը բարակութեամբ երեւցող օձաձեւ ճամբաներով իջանք մինչեւ Որոտանի կիրճը, անցանք «Սատանի կամուրջ»ի հանքային աղբիւրներու ուղղանին մօտէն ու դարձեալ բարձրացանք դիմացի սարերը եւ աղբրեղանական սահմաններէն հեռու, ամեւի խոբացանք Հայաստանի բարձրաւանդակներուն մէջ, Գորիսի ուղղութեամբ: Հասանք Գորիս - Երեւան մայրուղիին վրայ հայ պինուորներուն սուղման կէտին առջեւ՝ Գորիսէն 7 քմ. հեռաւորութեան վրայ: Զինուորները, իմանալով մեր պատութիւնը, առաջարկեցին մեզի, որ հանելով Գորիս, դիմէինք քաղաքի պահպանութեան գործերով զբաղող վաշտին: Երեկոյեան ժամը 8-ին, մտանք Գորիսի վաչտին կեդրոնը: Այդ ուշ ժամէն վերջ, զրահապատը պիտի վերադառնար կարմրաքար. սուիպղական վիճակը կը պահանջէր որ զրահապատը դանուէր կրնալ գօտիին մօտ:

Վաչտին գեկավարները մեզ ընդունեցան իրենց կեդրոնատեղիին մէջ, ուր ըսպասեցինք ժամէ մը աւելի: Երբ իրենց ներկայացուցինք մեր խնդրանքը, անոնք արդէն տեղեակ էին Ղափանէն մեր վերադարձին մասին եւ պիտէին թէ մեր մեքենավարները կը գտնուին Շուռնուխ գիւղի պինուորական կեդրոնատեղիին մէջ: Հրացանները իրենց ուսին, պինուրական զգեստներով հայ պինեալներ մասնող վիճակի մէջ կը հետեւէին սահմաններուն վրայ կատարուող գործողութիւններուն, եւ կայծակի արագութեամբ կը կատարէին իրենց մեծաւորներուն հրահանգները: Երկու վիրաւորներ փոխադրուած էին Գորիսի հիւանդանոցը, որոնց մօտ երթալու հրահանգ տրուեցաւ: Ըստ երեւոյթին, մինչեւ այդ ժամը ոչ մէկ բանակոութիւն կատացած էր Հայերու եւ Ազերիներու միջեւ, այլ Հայերը կը փորձէին տակաւին պաչտպանողական իրենց դիրքերը ամրացնել՝ Ազերիներուն յարձակողականին դիմաց: Բոլոր ներկանեերուն դէմքերը չատ լուրջ եւ վճռակամ արտայայտութիւն մը ունէին: Անոնք գրեթէ մոռցած էին իրենց Ֆրանսացի հիւրերուն գոյութիւնը, որոնք երկու օրուան անհատնում ճամբորդութենէ մը ետք, չանսրուած եւ չկոկուած երեւոյթով, սպառած կերպարանք մը ունէին: Հրչէջները, անդրադառնալով վիճակի ծանրութեան, ոչ մէկ չարժում կ'ամ պահանջ կը կատարէին: Միայն առեն-առեն աչքերով ձեղքէ բացատրութիւն կը ստանէին: Վերջապէս, երկու տղաք մտան սրահ ու վաչտին դլխաւորին լսելի ձայնով փրսացին.

- Ամէն տեղ -վակ է. դնացինք, նայեցանք, ո՛չ մի ճաչարան բաց է քաղաքում. հիւրանոցի սենեակները կարգադրուեցին, բայց ոչ-մի տեղ ոչ մի բան չկայ ուտելու:

Թարգմանեցինք թէ տղաքը այդ նեղ

կացութեան մէջ ղրկուած էին մեզի համար պէտք եղած յարմարութիւնները ստեղծելու բայց թէ սուիպղական վիճակ ըլլալուն՝ ամէն կոդմ փակ էր: Մինչ այդ վաչտին դլխաւորը խնդրեց մեզմէ հետեւիլ երկու պինուորներուն եւ յայտնեց, թէ յաջորդ առաւօտ ժամը 9·30-ին, մենք հիւրանոցին մուտքին կը դտնենք մեր մեքենավարները:

Այդ իրիկուն, կուտղ տղոցմէ մէկուն յանպատրաստից հիւրը եղանք: Հիւրընկալող հայ տան տիկնոջ սեղանը, քանի մը վայրկեանէն պատրաստ էր, ճաչակ եւ խնայող անտեսութիւն ցուցարերելով: Սեղանին չուրջ ներկաները խօսեցան Ադերիներուն թշնամական արարքներուն մասին, ինչ որ միչտ զգաստ եւ զգոյշ կեցուածք մը կը պարտադրէ Հայուն: Անոնք ցոյց տուին Գորիսի մէջ իրենց իսկ կողմէ չինուած հրացաններ, որոնք կը ծառայեն Հայուն ինքնապաչտպանութեան: Անոնք զգուչանալով թշնամական կեցուածք ունենալէ, չուրջի Հանրապետութիւններուն հետ, միչտ ալ ղէնքը նրկատած են ինչքերու ու անասուններու պահպանման եւ հաւաքական ապահովութեան մտքով: Սրտատոր այս տղաքը ցոյց տուին տեղական պատրաստութեամբ՝ բոլորովին նոր ղէնքեր, որոնց ճչգրտութիւնը կը հասնէր մինչեւ 2 քմ.ի:

Իրիկուն մը եւս անցուցինք, այս անդամ Գորիսի մէջ, առանց մեր պատուականներուն, որոնց մէջ ունէինք մեզի անհրաժեչտ պիտոյքներ:

Առաւօտուն, երբ արթնցանք հիւրանոցին մէջ, Ֆրանսացի հրչէջները Սպոդի սենեակին մէջ կը նախաճաչէին: Սակայն Ֆրանսացիներուն բաժին հասած էր ամէն ամիս իրեն բաժին ինկած ուտեստեղէններու փոքր պարկի տուիեղէններէն ու կարագէն: Ցետոյ, անոնք մտան սափրիչին մօտ ու կարգով կոկեցին իրենց երեւոյթը, որ երեք օրուան սուիպղական վիճակին ապացոյցն էր...

Երբ ժամը 10-ին վաչտին կեդրոնատեղին պագինք, մեր մեքենավարները նոր հասած էին: Ֆրանսացիները մարդկային դգացումներով ողջագուրուեցան մեր վարիչներուն հետ, որոնք վերադարձի ճամբուն վրայ, պատմեցին իրենց արկածախնդրութիւնները՝ Շուռնուխ գիւղին մէջ: Անոնք ամբողջ երկու գիչեր անցուցած են ձեռնառումբերու եւ հրացանաձգութեան ահռելի ձայներու մէջ: Ազերիները յարձակումներ կատարած են ու Հայերը փոխադարձած: Գիւղերը բռնիպտած իրենք եւս զէնք վերցուցած են ինքնապաչտպանութեան համար, երբ պինուորները մեկնած են փոխ յարձակումի համար: Իսկ մինչ այդ, բանակցութիւնները մնացած էին ապարդիւն, որովհետեւ ազերի բանակցողները զանազան պատրուակներով չէին ժամանած:

Հետեւաբար, Ղափան - Երեւան ճանապարհը փակ էր: Ֆրանսացիք մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին վարորդներուն արկածախնդրութիւնները ու համոզուեցան, որ չատ ծանր դէպքեր պատահած էին այդ երեք օրուան ընթացքին, Հայաստանի այդ չրջաններուն մէջ:

Երբ հայկական լեռնաչխարհէն դուրս եկանք Արարատեան դաչտ, գարուն աւետող, Հայուն արագիլը տեսայ բարձր սիւներու վրայ, զոյգ-զոյգ, իսկ տեղ-տեղ ալ իրենց ձագերով: Անոնք եկած, ու անցեալ տարուան իրենց տեղը գտած, իրենց բոյնը նորոգած ու այնտեղ ամրացած էին:

Հայրենի բնութեան մէջ ամէն բան խաղաղ էր ու արագիլը վերադարձեր էր իր բոյնը...

ԱՐՓԻ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

թէօրի պիտական աստիճանը չնորհող մանդպիտական խորհուրդ: Ան կը նպաստէ հայ պիտական մտքին զարգացման ու արտասահմանեան նման հաստատութիւններու հետ կապեր հաստատելու:

***

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՑԷՆ

Կումայրիի մէջ կառուցուող բուժարանին համար զանազան արքաւորումներով բեռնատար Իլ - 78 ռազմական օդանաւ մը Գերմանիայէն հասաւ Հայաստան: 30 թօն բեռը կազմուած էր չինուածեան զանազան ապրանքներէ որոնք գնուած են երկրաշարժէն տուժածներու օգնութեան Ֆոնտին Գերմանիոյ մայրաքաղաքին բնակիչներուն կատարած նուիրատուութիւններով:

***

ՎԱՆԵՑԻ ՆԿԱՐԻՉԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երեւանի պետարուեստաթատերական Հիմնարկի 73-ամեայ դոցենտ Վարդգէս Սահեանեանի անհատական ցուցահանդէսը բացուեցաւ Լրագրողներու Տան մէջ: Արուեստագէտը նկարած է Վանի ինքնապաշտպանութիւնը, հին Երեւանը եւն.: Դրուատիքի արտայայտութիւններ ունեցան նկարիչներ Գրիգոր Աղասեան, Վահրամ Մաչիկեան, պատմաբաններ Գէորգ Ղարիբջանեան, Հայկազ Պօղոսեան եւ հարտարապետ Վարազդատ Յարութիւնեան:

***

ՍՊԻՏԱԿԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Սպիտակի մէջ բացուեցաւ մշակոյթի կեդրոնը· այդ առիթով տեղի ունեցող տօնակատարութիւնը սկիզբ առաւ Շիրակամուտ (երկրաշարժի վերնակեդրոն) պիւղէն եւ տարածուեցաւ չրջանով մէկ· համերգները, ցուցահանդէսները ու հանդիպումները անցան դաշտերու մէջ, չինարարական հրապարակներու վրայ, հիւանդանոցներու մէջ, Սարամէջ, Հարթագիւղ, Ջրաչէն, Արեւաշող, Ծաղկաբեր եւ Գոգարան գիւղերը:

***

ԱՑՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԱՌՆԵՐԸ

Այվազովսկիի պատկառ մը յայտնաբերուած է Լոնտոնի մէջ· այս մասին «Գոլոս Արմէնի» թերթին Թղթակիցին տեղեկացուցած է Ազդ· պատկերասրահի տնօրէնը Շ· Խաչատրեան: «Սեւանայ լիճը» պատկառը գտնուած է Ի· Կիմիւշեանի տան մէջ: Երկրորդ պատկառ մը Շ· Խաչատրեան գտած է Վլատիվոստոկի պատկերասրահին մէջ, ուր բացումը կատարելու գացած էր «Սարեան ու իր ժամանակակիցները» ցուցահանդէսին: Հայաստան հասած են նկարիչին Արման Համեմի նուիրուած «Լուսնակ գիշերը Ղրիմի մէջ» գործը ու այլ բարերարի մը կողմէ Ամերիկայի մէջ Տիկին Գորբաչովի նուիրուած «Տեսարան Պետերսբուրգէն» պատկառը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարան

Մանկապարտէզի վերամուտը կը կատարուի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ,
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ Ժ· 9-ԻՆ,

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը, առաւօտեան 8-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Ժ· 8-էն սկսեալ

43 - 78 - 92 - 91
43 - 75 - 41 - 47

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզին մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսպի, Առնուվիլ···): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Ցառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէն սկսեալ:
– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Ազատէմիի հսկողութիւն):
– 6 տարեկանէն սկեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (էնֆորմաթիք):
– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:
– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (գաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:
– Կրթական ծրագրի իրականացման գծով, ամբողջացուցիչ հանդամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա–տեսողական միջոցներու օգտագործ:
– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:
– Արձակուրդի չրջաններուն, դիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:
– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ չնորհիւ՝

- *Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)*
- *Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)*

Ցաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝

43· 81· 01· 72 թիւին:

Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

1.- LA FETE DE LA MUSIQUE ARMENIENNE

— Nouveautés de K7 et disques

— Նոր ստացուած ձայներիզներ ու ձայնասփռումներ

2.- DES LIVRES «ARMENIENS» en anglais, arménien et français

Անգլերէն, հայերէն ու ֆրանսերէն դիրքեր

3.- ENCYCLOPEDIES ET DICTIONNAIRES

Հանրագիտարաններ ու բառարաններ

4.- LIVRES ET JEUX EDUCATIFS - ENFANTS

Մանկական գրքեր ու մանկավարժական խաղեր

et à partir de la rentrée scolaire : «*Le Vidéotzayn*» se met en route avec des cours d'arménien.

Վերամուտէն սկսեալ հայերէն վիտէօ ժապաւէններ ու հայերէնի դասեր:

VISITEZ ou ECRIVEZ
à la LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
RER — Gentilly ou Laplace
Tél: 47. 40. 81. 32 Fax: 47. 40.. 34. 22

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի և Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները.

Եկեղեցւոյ պայծառութեան՝ Պ· Նուպար Շիշմանեան 100 Ֆր·, Տիկին Սբրուհի Աչճեան 500 Ֆր·, Պ· Յակոբ Ճիրօղլու 1000 Ֆր·, Տօքթ· Հերմինէ Արխեան 1000 Ֆր·, Պ· Միչէլ Կոհերեան 400 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կէօլեան 500 Ֆր·, Տիկին Ամիրխանեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր·, Տիկին Էլիզ Քէքէն 400 Ֆր·:

Փոխան ծաղկեպսակի՝ Պ· Վահրամ Մոսոիչեան, Տոքթ· Փարիզի Խուպէէրեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր·, Պ· Ռըճնէ Զաքրճեան Նշան Հայթայեանի մահուան առթիւ, 200 Ֆր·:

Մկրտութեան առթիւ.. Տէր եւ Տիկին Ժողֆ Գասարճեան իրենց աղջկան՝ Անա-Մարիայի մկրտութեան առթիւ 10·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սերժ Հովելեան, իրենց զաւկին՝ Հայկ-Ալեքսանդրի մկրտութեան առթիւ 1000 Ֆր·:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Ցառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրասէր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը-կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑԱՌԱՋ»ի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne

Tout comme l'an passé, aux beaux jours, la MCA de Villeurbanne a renoué avec la tradition des repas-kebab du samedi soir. Chaque samedi, vers 20 h une repas vous est proposé en plein air, dans une ambiance arménienne chaleureuse. Repas à partir de 30 F. Réservation au 78. 94. 37.. 36, après-midi.

Venez en famille ou entre amis, vous serez servis !

●

L'activité chorale de la MCA Villeurbanne va prochainement débuter. Nous vous proposons d'explorer ensemble le répertoire classique et traditionnel arménien. L'encadrement prévu est à la hauteur de vos ambitions. Si vous êtes intéressés, veuillez nous contacter au plus vite au 78. 94.. 37. 36 après-midi.

●

La MCA de Villeurbanne recherche sur la base d'un Contrat Emploi Solidarité (ex TUC), une jeune femme 20/25 ans pour effectuer diverses tâches ménagères à mi-temps (20 heures). Veuillez prendre contact au 78.94.37.36 après-midi.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ժանէթ Կալոնէ եւ Պ· Անրի Կալոնէ 500 Ֆր·, Տիկին Ծիծուղ Մաղաքեանի մահուան առթիւ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 31
MERCREDI
31 JUILLET
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
930 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.592 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.592

ՄԱՄՈՒԼ

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԵՐԱԶՆԵՐ ԵՒ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՌՈՒՆԱՑԻ 1915-Ը

Յուլիս 29-ին, Փոթիտիէն տը Փարի երկու էջ նուիրած էր Թուրքիոյ, վերյիշեալ ընդհանուր խորագրին տակ, բայց առանձին եւ տարբեր յօդուածներով: Անոնցմէ մէկը որ կը վերաբերի Կովկասի առաւելաբար կը չահագրգռէ մեզ, թէեւ բոլորն ալ չահեկան բնոյթ ունին: «Բացուիլ դէպի Կովկաս» դրուագիրը ստորագրած է Անթուան Կոսպէր: Սկիզբէն կը նկատէ որ եթէ բացառութիւն Նորվեկիոյ քանի մը սառած մզոնները, Թուրքիա միակ երկիրը կը մնայ Ատլանտեան Ովխին որ սահման ունենայ Խորհ. Միութեան հետ: 80-ական թուականներէն ի վեր, Թուրքիա առանձնաշնորհեալ վկան եղած է Կովկասի բոլոր ցնցումներուն: Հետաքրքրութեամբ եւ յաճախ մտահոգութեամբ, Թուրքիա հետեւած է 1988-89ի Ղարաբաղի բախումներուն, 1989 Ապրիլի Վրաստանի սանձումին խորհրդային բանակին կողմէ, Վրաստանի եւ Հայաստանի ընտրութիւններուն: Պաշտօնապէս, Թուրքիա կը խուսափի կրակին վրայ իւղ լեցնելէ, բայց, անպաշտօն, Անգարայի ղեկավարները չեն ծածկեր իրենց նախընտրութիւնները եւ յառաջ կը քշեն գեղային եւ կրօնական համախոհութիւնը: Դիւանագէտները պաշտօնն ունին ուղերձ մը փոխանցելու, զգուշաբար.- «Ազերիները մեր եղբայրներն են: Բնական է որ տակարութիւն մը ունենանք իրենց հանդէպ»: Հարց չի կրնար ըլլալ, սակայն, մամուլի մէկ հատուածի մը յայտնել ղէրքերուն հետ նոյնանալ, որ ամէն մեծ տագնապի առեն «հայ աւազակները» կը դատապարտէ:

Եթէ Անգարայի մէջ, սովորութիւն է բողոքել արտասահմանի Հայերուն «լոպիներուն դէմ, որոնք 1915-16-ի վայրագութեանց ճանաչման պատրուակին տակ, տահմաններու փոփոխութիւններ կ'ուզեն, Թուրկուաթ Էօզալ, ինք, չատ աչալուրջ է: Եւրոպական իր վճռամոլութիւնները կը տեսնէն որ նկատի առնէ աթեամեան հանրային կարծիքը: Հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան ճանաչումը 1987 Յունիս 18-ին Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ, ճիշդ երկու ամիս առաջ Թուրքիոյ մէկ նոր դիմումէն Հասարակաց Շուկային, որպէս ազգարարութիւն ծառայեց իրեն: Եւ եթէ նոյնիսկ, Թրքական դիւանագիտութիւնը ճարպիկութեան հնարքներ կը սպառէ ուրանալու համար Ա. Աշխարհամարտին գործուած ջարդերուն ծանրը, Անգարա միշտ կը մերժէ չատ բացայայտ կերպով ազերի դառը պալպանել: 1988 Դեկտեմբերին, Թուրքիա, նոյնիսկ, իրար անցաւ եւ օդնութեան խումբեր ղրկեց Հայաստանի երկրաշարժէն ետք:

Գրութեան երկրորդ մասը ունի ենթախորագիր մը՝ Մռնա՞լ 1915-ը ու կը գրէ.- «Այսօր, նոր կացութիւնը՝ ստեղծուած Վրաստանի եւ Հայաստանի անկախութեան հռչակումներով, նոր հեռանկարներ կը բանայ Թուրք դիւանագիտութեան եւ անտեսութեան: Այս Հանրապետութիւնները կ'ուզեն ժամ առաջ չրջադարձել խորհրդային անտեսական նախկին ցանցերը եւ չեն ծածկեր իրենց չահակամութիւնը Եւրոպայի գրան հետ փոխանակումներու ամրապնդման»:

Նորութիւնը, յօդուածագրին համար, Հայաստանի հետ յարաբերութեանց մէջ կը կայանայ: Այնուչտ, կ'ըսէ մեծ հաչիւները չեն մոռցած 1921-ի մեծ բաչխումը խորհրդայիններու եւ քէմալականներու միջեւ որ վերջ դրաւ 1918-ի իրենց անկախ Հանրապետութեան: Բայց, իրապաչտութիւնը անհրաժեչտ է: Թուրքերն ալ դոհ կը թուին ներսի Հայերուն հետ այս կամ այն գործակցութիւնները նախատեսելու: Սակայն, փոխանակութիւնները մչակութային եւ համալսարանական են, բայց, Պոլսոյ եւ Տրապիզոնի ելմտադէտները, արդէն իսկ աչք տնկած են ազերի ստորերկրեայ հարստութեան:

Անդրկովկասի հետ տնտեսական յարաբերութիւններու զարկ տալու այս նոր փափաքը, առանց դիրք ճշդելու պաշտօնապէս, Հանրապետութիւններու միջեւ չփումէն, որ ի չդոյէ քաղաքական համաձայնութիւններու, պէտք է յանգի ամէն տեսակի փոխանակութեանց: Բայց, առաւելաբար մեծ յոյսեր կը դնեն Ազրբեջանի Սեպտեմբերի նախագահական ընտրութիւններուն վրայ, որոնք իրենց թոյլ պէտք է տան աւելի արդիւնաւէտ գործակցութիւններ նախատեսելու: Սակայն, փոխանակութիւնները մչակութային եւ համալսարանական են, բայց, Պոլսոյ եւ Տրապիզոնի ելմտադէտները, արդէն իսկ աչք տնկած են ազերի ստորերկրեայ հարստութեան:

Անդրկովկասի հետ տնտեսական յարաբերութիւններու զարկ տալու այս նոր փափաքը, առանց դիրք ճշդելու պաշտօնապէս, Հանրապետութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերուն, չի կրնար չմտահոգել Մոսկովեան, խորհրդային եւ ռուս ղեկավարները: Կովկասեան համագործակցութեան այս նոր տարածքը կը վտանգէ մահմեդական օսմանեան կայսրութեան 19-րդ դարու նուաճումներու ժառանգութիւնը: Անգարայի իշխանութիւնները դիտակից ենատոր: Այս իսկ պատճառով, կը նախընտրեն չգրգռել հիւսիսի մեծ դրացին, զգալվիզ կենալով Թրքախօս փոքրամասնութեանց պահանջներուն եւ հանգարտութեան մթնոլորտ մը կը ճգտին, մէջտեղ դնելով Սեւ Ծովու հասարակաց Շուկայի մը գաղափարը, որ չրջանի բոլոր Պետութիւնները համախմբէ: Երկար տեսն սարսափն ըլլալէետք, Թուրքիա, վաղը, կրնայ Կովկասի մեծ խաղաղարարն ըլլալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

— ՋԷՆՔԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
— ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ
— ԲԱՆՈՒՄՆԵՐ՝ ՎԱՐԴԵՆԻՍ, ՄԷԿ ՁՈՀ
— ՊՈՒՇ ՃԱՇԻ ՀՐԱՒԻՐԵՑ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԸ

Կիրակի դիչերուընէ սկսեալ (Յուլիս 28) Ֆրանսական ձայնասփիւռը եւ ընդհանրապէս բերանացի թէ գրաւոր մամուլը «զգայացունց» բնոյթ տուին Հայաստանի պաշտպանութեան Կոմիտէի մէկ կոչին, զոր վերածելով ընդհանուր օրակոչի, զոր հրահանգած կ'ըլլայ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Դեռ երեքչաբթի իսկ, Յուլիս 30-ին, Փոթիտիէն տը Փարի կը խորագրէր.- «L'Arménie mobilise», Մոնտ ալ նախորդ իրիկունը նոյնիմաստ լուր մը կու տար, չեչտելով, չակերտի մէջ՝ «Հայրենիքի պաշտպանութեան համար»: Երկուչաբթի (Յուլիս 29) առտու իսկ պէտք եղած լուսաբանութիւնները առած էինք երեւանէն, բայց, ինչպէս բացատրեցինք մեր նախորդ թիւով, եւեկտըրական հոսանքի չդոյութեան պատճառով, թերթը նախապէս հրատարակած էինք:

Ուրեմն ճչդենք որ եղածը սա է: Պաշտպանութեան կոմիտէն կոչ մը ըրած է բոլոր ռազմական դէնքերը յանձնելու որպէսզի հաչուառուին: Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ յանձնողները կրնան իրենք ալ մասնակցիլ այդ հաչուառման կամ յայտնել եթէ որմտպիր են զրաղելու կոմիտէի պաշտպանութեան հարցերով: Ձիշդ է, որ կոմիտէն կը յայտնէ նաեւ թէ Խորհ. Միութիւնը եւ Ազրբեջանը չյայտարարուած պատերազմ կը մղեն հայ ժողովուրդին դէմ եւ այլեւս կարելի չէ հարցերը լուծել միայն քաղաքական միջոցներով: Եւ որովհետեւ պաչտպանութեան կոմիտէն կը գտնուի Լ. Տէր-Պետրոսեանի հովանաւորութեան ներքեւ, լուրը արագօրէն կը գառնայ՝ «Լ. Տէր-Պետրոսեան զօրակոչ կը յայտարարէ», մինչ նման նախաձեռնութեան մը համար, թերեւս աւելորդ չէ որ Պետութիւնը նախ բանակ ունենայ:

Այս առընչութեամբ արդէն, Յուլիս 30-ին «Արմէնփրէս» հետեւեալ ճչդումը կը հաղորդէր.-

«"Արմէնփրէս"ը լիազօրուած է յայտարարելու, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնում որեւէ զօրակոչ չի անցկացուում: Այդ կարգի հարցերի վերաբերեալ որոշում ընդունելու իրաւասութիւնը պատկանում է Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդին, այլ ոչ թէ Հանրապետութեան պաշտպանութեան կոմիտէին:

Տեխտի ոչ ճիշդ մեկնաբանման հետեւանքով աղաւաղուել է պաշտպանութեան կոմիտէի դիմումի իմաստը: Խօսքն ըստ էութեան վերաբերում էր այն անձնագրերի ցուցակագրմանը, որոնք, անհրաժեչտութեան դէպքում, պատրաստ են կամաւորութեան հիմունքով մտնել ինքնապաշտպանութեան ջոկատներ»:

Յուլիս 30-ին, այս հարցին եւ հայեւիլեայական դաչինքին կ'անդրադառնային Փոթիտիէն եւ Իւմանիթէ:

Արդարեւ, ինչպէս գրած էինք (Յուլիս 27 / 28), Շաբաթ օր, պատուիրակութիւն մը գացած էր Թիֆլիս եւ Յուլիս 27-ին պայմանագիր ստորագրուեցաւ Հայաստանի ու Վրաստանի միջեւ պետական փոխյարաբերութիւններու հիմնական սկզբունքներուն մասին, Լ. Տէր-Պետրոսեանի ու Զ. Գամսախուրդիայի կողմէ: Թիֆլիսի օդակայանը որ հայկ. եւ վրացական դրօչներով զարդարուած էր, հայկական պատուիրակութիւնը դիմաւորած է նախագահ Զ. Գամսախուրդիա: Լ. Տէր-Պետրոսեանի կ'ընկերանային փոխվարչապետ Գէորգ Վարդանեան, Արտարերութիւններու յանձնախումբի նախագահ Դաւիթ Վարդանեան, արտ. նախարարի տեղակալ Աչոտ Եղիազարեան ու պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ: Դաչինքին ստորագրութենէն առաջ հայկ. պատուիրակութիւնը զրոյց ունեցած է Վրաստանի նախագահին հետ, իսկ ստորագրութենէն ետք երկու նախագահները առանձին. ապա տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս: Այս դաչինքը բաղկացած է եօթը կէտերէ, ուր ընդգրկուած են փոխադարձ դերիչխանութեան եւ հողային տարածքներու ամբողջականութեան ճանաչումը, մէկ երկրին միւսին ներքին գործերուն չմիջամտելու սկզբունքը, առեւտրական փոխանակութիւններու հարցերը եւլն. եւլն: Կը մնայ վաւերացումը երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն կողմէ, ապա Սեպ. 15-ի չուրջ վրացական

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ - ԲԱՔՈՒ ԸՍՏ Հ. ԱԼԻԵԻ

Հայոտար Ալիեւ բրեժնեւեան չրջանի ազերի այն ղեկավարն է որ անդամ ընտրուած է Պոլիտբիւրոյին: Ան վերջին տարիներու նորարարութեան հովերով մէկդի ղրուած ու գրեթէ մոռցուած անուն մըն էր երբ Յուլիս 19-ին հրաժարելով Համայնավար կուսակցութենէն կրկին ուչադրութիւնը կեդրոնացուց իր վրայ: Թրք· «Հիւրրիյէթ» թերթին Մոսկուայի թղթակիցը Ալիեւի հետ հարցազրոյց մը կատարած է որ հրատարակուած է Յուլիս 28-ի թիւին մէջ· Հոն Ալիեւ բաւական խստօրէն կը քննադատէ Մոսկուայի խառնակիչ դերն ու իր երկրին նոր ղեկավարութեան վարած քաղաքականութիւնը: Անոր արժեւորումով Մոսկուա Հայերն ու Ազերիները իրարու կատղել կու տայ, իսկ Ազրբեջանի Համայնավար կուսակցութիւնը այդ քաղաքականութեան զոհը կ'ըլլայ: Ալիեւի համար բաժակը յորդեցնող կաթիլը եղած է խորհ· զօրքին 1990 Յունուար 20-ին Բաքուի արիւնալի ճնչումը: Ան կ'աւելցնէ թէ «Միութեան նոր դաչնագիր» կոչուած ոչնչարանութեան ալ չի հաւատար: Կը պատմէ թէ Ղարաբաղի խնդիրը ծագելուն, Մոսկուայի կեդր· կոմիտէն ոչինչ ըրաւ զայն հարթելու համար, իսկ Հայաստանի ազգայնական ուժերն ու Ազրբեջանի համայնավարները իւղ լեցուցին կրակին վրայ:

Ալիեւ դառնութեամբ կ'աւելցնէ թէ հակառակ որ Գորբաչով ու ներկայի ղեկավարութիւնը «լճացման չրջան» կը կոչեն իր պաշտօնավարութեան տարիները, ինք երբեք պիտի չկրնար իր ժողովուրդը կոտորել տալու: «Այսօր Բաքուի մէջ տակաւին ի զօրու է արտակարգ վիճակը ու 20-25 հոգի երբ տեղ մը հաւաքուին, անմիջապէս Բաքուի հրամանատարը զինուոր կը ղրկէ ու ցրուել կուտայ· այս ձեւով չկրցար Ազրբեջանի անկախութիւնը» կ'ըսէ ան: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ նախկին ղեկավարը այսօր ամէն պերճանքէ զրկուած, նոյնիսկ ինքնաչարժ մը չունի իր տրամադրութեան տակ: Երբ իրեն կը յիչեցնէ այն օրերը ուր Ալիեւ կը վայելէր ղեկավար մարդու առանձնաչնորհները, ան ափսոսանքով կը պատասխանէ· «այդ տարիներուն վարդապետի երազներու մէջ թաղուած, անկարող էի պատուհանէն դուրսը տեսնելու»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Ր. եւ վերջ)

Ամասիայի չրջանի Բայթար գիւղը վերանուանուած է Հովտուն, որ նշանակում է Հովարան, ամառանոց, զովաստան: Այդ անունը համապատասխան ու գեղեցկայարմար է Հովտուն գիւղի տեղանքին: Իջեւանի չրջանի գիւղերից մէկն էլ վերանուանուել է Հովք, որ նոյնպէս նշանակում է Հովարան, ամառանոց:

Հայերէնի տեղանուանակերտ ընտիր ձեւոյթներից է տափ բառը, որ նշանակում է տափարակ տեղ, հարթաւայր, ընդհանրապէս՝ դեմին, հող, դաշտ: Ժամանակակից գրական լեզուն չի պահել այդ բառի առանձին գործածութիւնը: Այն պահպանուել է միայն Արցախի բարբառում: Տափ ձեւոյթով են կազմուած մեր պատմական նշանաւոր տեղանուններից չատերը: Առաւել նշանաւորը Տուրաբ-տափի դաշտն է (այժմ կոչւում է Կարաեաղի), որը գտնւում է Արաքս գետի վերին հոսանքի չրջանում, Բիւրակն եւ Այգպլրակունք լեռնազանգուածների միջեւ: Այդ դաշտի պատճառով Տուրաբ-տափ կամ Տվարաբ-տափ է կոչուել Մեծ Հայքի Տուրուբերան նահանգի գաւառներից մէկը: Տափերական է կոչուել Հայոց հին մայրաքաղաք Արտաշատում Արաքսի վրայով գցուած կամուրջը: Հաւանաբար, հնում Տափերական էր կոչւում Արարատեան դաշտի մի հատուածը (հէնց Արտաշատի Տափերական կամրջի չրջակայքում): Ահա այս ամէնը հաշուի առնելով, Արարատի չրջանի Կիլովի անուան խորհրդատուութեանը կից աւանը վերանուանուել է Տափերական, որը համապատասխանում է տեղանքին, նոյն չրջանի Շիրազու գիւղը՝ Ոսկետափ, որ նշանակում է բարերեր, ընտիր հող, իջեւանի չրջանի Զիչակրուլաղ գիւղը՝ Դեղատափ, որ նշանակում է դեղեցիկ հողաղաչա:

Դրախտ բառացի նշանակում է ծառաստան, պարտէզ: Այսպէս է կոչուել ասուածաշնչեան երանաւէտ վայրը՝ այն հրաչագեղ պարտէզը, որտեղ ապրում էին Ադամն ու Եւան: Միւժամանակ հայերէնում դրախտ է կոչւում ընդհանրապէս ծառաստանը կամ պարտէզը: Մինչեւ 19-րդ դարի վերջը ծառաստան իմաստով դրախտը գործածական էր որպէս առանձին բառ: Մեր հին տեղանուններում ծառաստան իմաստով դրախտը պահպանել է Տարօնի հնագոյն սրբատեղերից մէկը՝ Աչեիչատից ոչ հեռու գտնուող Հացեաց դրախտ անուառապուրակը: Նոյն իմաստով դրախտ անունը պահպանել է ԼՂԻՄ-ի Հադրութի չրջանի այժմեան Դրախտիկ գիւղը: Ժամանակին Դրախտիկ է կոչուել նաեւ Կրասնոսելսկի չրջանի Թոխլուջա աւանը, որն այժմ վերստացել է իր անունը՝ Դրախտիկ: Այս աւանն, իրօք, գտնւում է անուառապատ վայրում:

Հայերէնի բակ բառը գաւիթ, բակ իմաստից բացի, նշանակում է նաեւ գիւղ, աւան, չէն, բնակավայր: Կոտայքի չրջանում այդ ձեւոյթով կազմուած մի գիւղ կայ, որ սկզբում կոչուել է Տամբարակ, այսինքն՝ տամար ունեցող գիւղ: Յետոյ Տամբարակը ազատագրուել է, դարձել Թէղրաբակ: Իրենց արմատներով չհետաքրքրուող կոմունիստ ղեկավարները այս անունը համարել են օտարաչունչ եւ 1946 թուականին գիւղը վերանուանել Զորագրիւր: Դա սխալ վերանուանում էր, բնակավայրը պարզապէս պէտք է վերստանար իր նախկին Տամբարակ անունը: Բակ բաղադրիչով տեղանուններ ենք ունեցել յատկապէս Սիւնիքի Սոթք (այժմեան Վարդենիսի չրջանն ու Կրասնոսելսկի չրջանի մի մասը) գաւառում: Սեբէոսը Օրբելեանը յիշատակում է Սոթք գաւառի 75 գիւղանուն, որոնցից 15-ը կազմուած են բակ ձեւոյթով: Տեղանուանական յանձնաժողովը վերանուանել, աւելի չատ վերականգնել է այդ գիւղերից երեքի անունները. Կրասնոսելսկի չրջանի Ջայքենդ գիւղն այժմ կոչւում է Դպրաբակ, այսինքն՝ դպիրների, գրիչների (ձեռագիր ընդօրինակողների) բնակավայր, Վարդենիսի չրջանի Ազիլլու գիւղը Նորաբակ, նոյն չրջանի Ղայարաչ գիւղը Գեղամաբակ, այսինքն՝ Գեղամի գիւղ:

Կրասնոսելսկի չրջանի Օրջոնիկիձէ գիւղն այժմ կոչւում է Վահան: Սա անճանաչելի չէ: Այս դէպքում Վահան նշանակում է պաշտպանական պատ, թշնամուն դիմակայող ամրոց: Մասիսի չրջանի Զահմէթ գիւղը վերստացել է իր նախկին հայկական անունը՝ Խաչփառ: Սկզբում այս գիւղը կոչուել է Խաչափարախ, որ կազմուած է խաչ եւ փարախ արմատներից: Փարախն այս բառարարդութեան մէջ փոխաբերական իմաստ ունի եւ նշանակում է՝ եկեղեցին հաւատացեալների հօտի ապահով հանդրուանն է: Աւելի պարզ ասած՝ խաչափարախ նշանակում է ապաւինել խաչին: Ժողովուրդը Խաչափարախը սեղմել ու դարձրել է Խաչփառ, որն էլ ընդունուել է տեղանուանական յանձնաժողովի կողմից:

Ասացինք, որ Լուսակերտ անունով երկու բնակավայր կայ, մէկը՝ Արթիկի, միւսը՝ Նայիրիի չրջանում: Կրկնութիւնները չափաւորելու նպատակով վերանշանակել է Նայիրիի չրջանի Լուսակերտ աւանի նախկին անունը Արդելը: Հնում այս աւանի չրջակայքը եղել է արքունի որսատեղիները, մի տեսակ արգելանոցները: Հաւանաբար, այդ ժամանակներից է բնակավայրն ստացել Արդել անունը: Այդ հնարաւոր անուան խորքում հայրենի բնաչխարհի պատմութեան մասնիկ-է թաքնուած:

Նոյեմբերեանի չրջանի Շաւարշաւան գիւղը վերստացել է իր հին՝ Կոթի անունը: Ուսումնասիրողներից ոմանք կոթ բառն արտածում են կոթող բառից: Հաւանաբար այստեղ կոթող է եղել, որի պատճառով բնակավայրն սկզբում կոչուել է Կոթողի չէն, յետոյ դարձել Կոթի չէն, ապա սեղմուել ու ստացել Կոթի անունը:

Սիսիանի չրջանի Ջոմարդլու գիւղը, Թանահատ վանքի անտնով վերանուանուել է Թանահատ, որ նշանակում է թան խմելն ընդհատողներ: Հանդամանալից ուսուցաբանութիւնը տալիս է Մաթեւոսնոս Օրբելեանը՝ դրելով. «Այն ժամանակ սուրբ եւ անպատմելի կարգով ծաղկում էր հրաչափառ ու հռչակաւոր Թանահատի վանքը, որը գտնւում է Վերին Սիւնիքի մի լերան ստորոտի բարձրադիր տեղում, անտառի մէջ: Այնտեղ կային մշտապէս աղօթող նուիրեալ կրօնաւորներ՝ հեռացած ամէն տեսակի փափուկ կերակուրներից, միայն ցամաք հացով ու լոկ ջրով էին յագեցնում իրենց քաղցն ու ծարաւը, այն էլ օրը մէկ անգամ, երեկոյեան դէմ: Լուռ ու մունջ, անվրդով, որպէս վառ կանթեղներ կախուած էին աղօթքի համար դիշեր ու զօր, եւ նրանց պաշտամունքային արարողութիւնները դիշեր-ցերեկ երբեք չէին դադարում: Սպասաւորներից բացի, վանքի դռներից ոչ ոք դուրս չէր գալիս: Թէեւ չատ անգամ Սիւնեաց իշխանների ու եպիսկոպոսների կողմից ստիպուեցին, բայց չհամաձայնեցին կիրակիները թան, պանիր կամ իւղ ճաշակել, միայն բանջարեղէնով ու ընդեղէնով: Այդ պատճառով էլ Թանահատներ կոչուեցին»:

Հայաստանում Բարձրաւան անունով երկու բնակավայր կայ, մէկը Գորիսի, միւսը՝ Սիսիանի չրջանում: Ջուղանունները նուազեցնելու նպատակով Սիսիանի չրջանի Բարձրաւանը վերանուանուել է իր հին՝ Մուղք անունով: Մեր օրերի հեռատեսութիւնից դժուար է ստուգաբանել մխիթարեան այդ հայաչունչ անունը: Հնարաւոր է, որ այն կոչուած լինի Մուրգք, որը նշանակում է մրցանք, մրցաւեղի:

Բաղադրեալ տեղանուններում ձոր-ը հանդէս է գալիս որպէս առանձին բառ (Նոր Խարբերդ), բարդ տեղանուններում ձեւոյթ՝ (Նորաւան): Այս նորը եւ որպէս բառ, եւ որպէս ձեւոյթ չատ է հրապուրում: Այստեղ անհրաժեշտ է նշել հետեւեալը: 1920-ական թուականներից մինչեւ այսօր մեր Հանրապետութիւնում չանում են ինչ-որ չափով վերակենդանացնել Արեւմտեան Հայաստանում եւ Կիլիկեան Հայաստանում կորցրած մեր տեղանունները: Բայց ի՞նչ ենք ուզում հաստատել դրանով, որ հաչուում ենք մեր ճակատագրի հետ ու սեղմո՞ւմ: Իսկ չէ՞ որ այսօրուայ Հայը չի հաչտուել, ոչ էլ վաղուայ Հայն է հաչտուելու իր պապենական հայրենիքի կորստի հետ: Եթէ ինչ-որ տեղ կարելի է արդարացնել երեւանի առանձին փողոցներ Աբաթկիրի, Զէյթունի, Մալաթիայի, Սեբաստիայի անուններով կոչելը, ապա տեղին չի եղել Հանրապետութեան մի քանի բնակավայրեր Անի, Արմաշ, Արտամէտ, Բալահովիտ, Մուսալեռ, Սիփան անուններով անուանելը: Դրանով կորցրած հայրենիքի կորստին դարման չես անի: Իրականում մենք չփոքթ ենք ստեղծում եւ Հայ մարդու համար պժուարացնում ճանաչելու 400 հազար քառակուսի կիլոմետր տարածք ունեցող պապենական բուն բնօրրանը եւ նրա մի փոքրիկ հատուած Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Աւելի ճիշդ է, երբ այդպիսի բնակավայրեր կոչելիս կցում ենք ձոր բառը եւ տեղանունը դարձնում բաղադրեալ, Նոր Արտամէտ, Նոր Հաճըն (Նայիրիի չրջանում), Նոր Ամանոս, Նոր Եգեսիա (Աչտարակի չրջանում), Նոր Կեսարիա (Հոկտեմբերեանի չրջանում): Այս հայեացակէտից երեւելով, Վայքի չրջանի Գիւլտան գիւղը, որտեղ բնակութիւն են հաստատել Նախիջեւանի ԻԽՍՀ Բարեկի չրջանի Ագնաբերդ հայկական գիւղից եկած փախստականները, անուանուել է Նոր Ագնաբերդ:

Վարդենիսի չրջանի Գիւնաչլի գիւղը վերստացել է իր հին անունը՝ Կուտական, որ նշանակում է բազմամարդ, կուտակուած, խմբուած, նոյն չրջանի Կղզիքենդը՝ Ծափաթաղ, այսինքն՝ ափին գտնուող գիւղ (բաղադրամասերն են. (ծ)+ափ+թաղ), Շիչկայան՝ Գիւտափուճ, այսինքն՝ Գուկի գիւղ (ափուճ կամ ափունջ նշանակում է գիւղ), Ենիքենդը՝ Տրեուք, այսինքն՝ Հայոց դպրութեան Տիր կամ Տէր ասածու տուած, Սովետքենդը՝ Կախակն, այսինքն՝ կախուած ապրիւր, Նարիմանլուն՝ Շատուան, որ նշանակում է բազմամարդ բնակավայր կամ ուրախութեան բնակավայր, Ղոչարուլաղը՝ Շատ ջրէք, այսինքն՝ Ջրառատ, Ջառքինդը՝ Կուխ, այսինքն՝ այգեկութ, բերքառատ, Մասիսի չրջանի Զանգիլար գիւղը՝ Զորակ, որն իր մէջ ունի զօրաւոր իմաստը, Կրասնոսելսկի չրջանը Ամրլար գիւղը՝ Կալաւան, այսինքն՝ կալեր կամ չատ հացահատիկ ունեցող գիւղ:

Պատմիչ Մաթեւոսնոս Օրբելեանը Սոթք գաւառի անունը ստուգաբանում է այսպէս. սոթը ուժեղ, մրրկաչունչ քամի է Սեւանայ լճի վրայ, որի ժամանակ նաւագնացութիւնն անկարելի է դառնում: Ահա այդ քամու անունով գաւառը կոչուել է Սոթք կամ Սողք: Դրա համար էլ Վարդենիսի չրջանի Ջող բնակավայրը վերանուանուել է Սոթք:

Հայաստանը հնուց ի վեր հռչակուած է եղել որպէս հացահատիկի, յատկապէս ցորենի երկիր: 1915-ից առաջ Հայկական լեռնաչխարհում կար աւելի քան 60 հազար Ջրաղաց: Զնայած մեր ժամանակների Հայը դրեթէ դրկուել է Ջրաղացից, բայց չի մոռացել այն, քանզի Ջրաղացի մէջ Հայոց ստեղծարար աչխատանքի հազարամեայ հետք կայ: Հաչուի առնելով այդ հանգամանքը, վերականգնուել է Վարդենիսի չրջանի Սարիեաղուր գիւղի նախկին անունը՝ Ջաղացաձոր: Սա մի բնակավայր է, որտեղ ժամանակին չատ Ջրաղացներ են գործել:

Պարոյր Սեւակի ծննդավայրը՝ Արարատի չրջանի Սովետաչէն (Զանախչի) գիւղը վերանուանուել է Զանգակատուն, որ վերանուանուել է Զանգակատուն, որ իր մէջ կայ մեծ բանաստեղծի «Անլռելի զանգակատուն» պոէմի անուան հիմնամասը եւ այն իմաստը, որ Պարոյր Սեւակի ծննդով այս բնակավայրը դարձաւ հայ քնարերգութեան մի զանգակատուն, որտեղից զօրանչեցին եւ չաւերժի ուղեկիցներ դարձան Հայոց մեծերից մէկի քերթուածները:

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

«ԷՄՆԲԱԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՅՇԸՆԱԼ»Ի ՏԵՂԵԿԱԳՐԷՆ

ԳԱՆԱՏԱ

Կարմրամորթներու հետ հազային վէճ մը գլխաւոր պատճառն է որ Գանատա եւս տեղ գրաւէ մարզական իրաւանց ոտնահարման պարապանքով հարուստ տեղեկագրին մէջ:

Յուլիսին սկիզբը ծայր առաւ խնդիրը որ հակադրեց երկրին իշխանութիւններն ու կարմրամորթները: Այս վերջիններս դէնքի դիմեցին ու պատնէշներ կանգնեցին Մոնրէալի մօտակայ Օքա քաղաքին մէջ, արգիլելու համար կոլֆի թաղապետական դաշտ մը ընդլայնելու ծրագիրը, որ կը տարածուէր իրենց գերեզմանատունին կողմէ պահանջուած հողերու վրայ: Դէպքերը ողբերգական բնոյթ ստացան երբ չրջանային ոստիկանութիւնը փորձեց դէնքի ուժով խորտակել պատնէշները ու արտասուաբեր կազ ղործածեց. բախումը պատճառ եղաւ ոստիկանի մը մահուան:

Յաջորդական չարաթներուն բազմահարիւր Մոհաուքներ ապաստանեցան պատնէշներու եւ տին ու բանակցութիւններ բակըսան դաշնակցային իշխանութեան եւ չրջանային կառավարութեան միջեւ: Ա-ռաջինները խոստացան կարմրամորթներուն հաչտուն դնել վիճայարոյց հողերը ու Օկոստոսի վերջաւորութեան պատնէշներուն մեծ մասը քակուեցաւ:

Մոհաուքներէ չատեր որոնք ձերբակալուած էին դէպքերու ընթացքին, տեղակացուցին թէ դէշ վարմունք տեսած էին ու անոնցմէ ոմանց արտօնուած չէր անմիջապէս փաստաբան մը ունենալ: Կարմրամորթներու խումբ մըն ալ բանտարկուած էր զինակայան մը մէջ. անոնք դլխաւորաբար ամբաստանուած էին առանց արտօնութեան դէնք ունենալու եւ ըմբոստութեան մասնակցած ըլլալու յանցանքով: Մեծ մասը առաջին հարցաքննութենէ մը ետք պայմանաւոր կերպով ազատ արձակուեցաւ:

Կարմրամորթներու այս պարագային դատ, մահապարտի մը կացութիւնը պատճառ եղած է որ «Էմնբաթի Ինթէրնէյշընըլ» հետաքրքրուի այս երկրով: Լի Ռապբրթ Ֆլորիտա ետ դրկուելու սպառնալիքին ենթակայ է. հոն ոճրագործութեամբ ամբաստանուած է ու այդ նահանգին օրէնքներուն համաձայն, վախ կայ որ մահուան դատապարտուի: 1990-ին 313 բանտարկեալի համար նոյն վախը կար Ֆլորիտայի մէջ ուր 1976-էն 1990 Դեկտեմբեր 25 հոգիի մահավճիռը գործադրուած է:

«Էմնբաթի Ինթէրնէյշընըլ» Ապրիլին դիմում կատարած է Կանատայի Արդարադատութեան նախարարութեան, խնդրելով որ Լի Ռապբրթ Ֆլորիտա չղրկուի, այնքան ատեն որ այդ նահանգին իշխանութիւնները ապահովութիւն չտան որ ան մահուան պիտի չդատապարտուի: Արդարադատութեան նախարարը պատասխանած է թէ իր արտաքսումին մասին վճիռ արձակուելէ առաջ պիտի վերաքննուին Լի Ռապբրթի թղթածրարին բոլոր փաստաթուղթերը:

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՄԷԿ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՈՆՏՈՆ (Սեփական թղթակցութիւն)..

Մանակէ անգլիական հրատարակչական Յունիս ամսուան մէջ հրապարակ հանեց ցեղասպանութեան ընդհանուր նիւթին նուիրուած իր Բ. հատորը, որուն առաջինը լոյս տեսած էր երեք տարի առաջ: Այս 432 էջերէ բաղկացած լայնածաւալ գործը կը պարփակէ կարգ մը մերիկացի եւ հրեայ հեղինակներու գործերը որոնք ազերս ունին ցեղասպանութեան դժբաղդութեան, իրաւաբանական հանդամանքին, կրթական եւ դաստիարակչական հրամայականին, արհեստավարժնե-

նել» հետաքրքրուի այս երկրով: Լի Ռապբրթ Ֆլորիտա ետ դրկուելու սպառնալիքին ենթակայ է. հոն ոճրագործութեամբ ամբաստանուած է ու այդ նահանգին օրէնքներուն համաձայն, վախ կայ որ մահուան դատապարտուի: 1990-ին 313 բանտարկեալի համար նոյն վախը կար Ֆլորիտայի մէջ ուր 1976-էն 1990 Դեկտեմբեր 25 հոգիի մահավճիռը գործադրուած է:

«Էմնբաթի Ինթէրնէյշընըլ» Ապրիլին դիմում կատարած է Կանատայի Արդարադատութեան նախարարութեան, խնդրելով որ Լի Ռապբրթ Ֆլորիտա չղրկուի, այնքան ատեն որ այդ նահանգին իշխանութիւնները ապահովութիւն չտան որ ան մահուան պիտի չդատապարտուի: Արդարադատութեան նախարարը պատասխանած է թէ իր արտաքսումին մասին վճիռ արձակուելէ առաջ պիտի վերաքննուին Լի Ռապբրթի թղթածրարին բոլոր փաստաթուղթերը:

րու այդ ոճրատեսակին մէջ ունեցած դերին եւ ոճիրին ապազայի հեռանկարներու պէս հարցերու հետ: Ամէն մէկ երկասիրութիւն ունի երկու բաժին, ընդհանուր նկարագրական եւ վերլուծում, եւ յետոյ առանձին՝ նիւթին մասնագրական բաժինը, որ կը համապարփակէ այդ յատուկ նիւթը չօչափող բոլոր կարեւոր դրծերու ծանօթագրական ցանկը, հեղինակներու անունով, գործերու մակդիրներով, հրատարակչական տուեալներով ինչպէս եւ նշուած գործերու բովանդակութեանց կարճ ամփոփում. գրական այս մասերը, որքան փոքրատառ, այնքան լայնածաւալ են իրենց բովանդակութեամբ:

Ինչպէս գործին գլխաւոր խմբագիր փրոֆ. Զարնի՝ Թէլ Ավիվի համալսարանէն՝ կը չեշտէ իր ներածականին մէջ, փրոֆ. վահագն Տատրեանի երկասիրութիւնը, որ գրքին ամենածաւալուն մասը կը կազմէ; հոյակապ գործ մըն է իր տարողութեամբ, խորքով եւ նշանակութեամբ որովհետեւ, ըստ Զարնիի, «Վահագն Տատրեան, այս քաջ ակադեմականը, որ իր ողջակիզուած աղգին բողոքի աղաղակը կ'արձագանգէ, յաջողած է մտնել առիւծներու իսկ որջը, հոնկէ կորզելով ցեղասպանութեան վաւերական փաստերը, այսինքն բրեական աղբիւրները»: Արդարեւ, Տատրեանի գործին մակդիրն է. Հայկական ցեղասպանութեան փաստարկումը բրեական աղբիւրներու միջոցաւ (*The Documentation of the Armenian Genocide in Turkish Sources*): երեսուն տարիէ ի վեր հաւաքուած բազմահարիւր այս թրքական փաստերը ոչ միայն աղբիւրագիտական տեսակէտէ ներգործիւ նպատակ մըն են հայագիտութեան, բայց նոյնքան եթէ ոչ աւելի կարեւոր, հայ գատի արդիւնաւոր հետապնդման համար անգնահատելի կրնան հանդիսանան: Գործին մէջ կը վկայեն Թուրքերու՝ վաւերագիրները ի սպառ անհետացնելու բազմաթիւ ջանքերու փաստերը: Թուրք պատերազմական Վտեանի հաւաքած եւ երուսաղէմի ինչպէս եւ Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանի մէջ կուտակուած անհամար վաւերագիրներէ եղած են վիրտազրական մկրերումները, ինչպէս եւ զերմանական եւ աւստրիական պետական արխիւներու մէջ ցարդ պահ դրուած թրքական խոստովանանքներ եւ յայտնարերումներ:

Գործին ամէնէն արժէքաւոր մասը, ուր բազմատեսակ վկայութիւններ զիրար կը հրմշտկեն այն է որուն էջերուն մէջ թուրք զօրավարներու (Մահմուտ Քեամիլ եւ Վէհիպ փաշաներ՝ 3-րդ բանակի զերպագոյն հրամանատարները, Հալիլ Քութ՝ 6-րդ բանակի հրամանատար, Ալի Իհսան Սապիս՝ նոյնպէս 6-րդ բանակի հրամանատար, Սիւլէյման Ֆահիք, խարբերդի հեծելազօրքի հրամանատար եւ նոյն նահանգի փոխ-կառավարիչ եւլն) ըրած խոստովանանքները կը վիրտան. յատկապէս Վէհիպ փաշայի պատերազմական ատեանին մատուցած վկայագրութիւնը: Տատրեան զարմանալի համբերութեամբ եւ ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ յամառ եւ տակուն հետեւողականութեամբ հետապնդած է փաստային ամէն հետք՝ Պերլինէն մինչեւ Վիէննա, Լոնտոնէն Փարիզ, Պէյրութէն մինչեւ Թեհրան, երուսաղէմէն մինչեւ Ուաշինկթըն, ստեղծելով փաստագրական վիթխարի ամրոց մը, որ ինչպէս կ'երեւայ, իր նմանը չունի գեռ՝ ո՛չ մայր հայրենիքի, ո՛չ ալ ըմիփեւոքի մէջ:

Իր այս վերջին գործին մէջ ցայտուն կերպով ի յայտ կու գան Թալեաթի, Ձէմալ եւ Էնվէր փաշաներու կողմէ եղած կամայ եւ ակամայ խոստովանանքներու չարայարութիւն մը: Ցոյժ ուշագրաւ են նոյնպէս Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրքի ըրած կարգ մը խոստովանանքները եւ յայտնութիւնները՝ օտարներու ինչպէս ամերիկացի դօրավար՝ Հարպորտի, Ֆրանսացի լրագրող՝ Մորիս Փրաքսի եւ գուիցերացի արուեստագիտուհի - Թըզթաքից՝ Էմիլ Հիլտէպրանտի: Նուազ կարեւոր չեն թուրք երեսփոխաններու, նախարարներու եւ յատկապէս չարք մը ազատախոհ պատմաբաններու հաստատումը թէ տեղահանութեան Թաքուն նպատակը հայկական հարցը արմատապէս լուծել էր Հայերու մաքրագործումը: Այս առթիւ յիշուած են Տոզան Ավճըօղլու, Ահմէտ Էմին Եալման, Մէհմէտ Հօճաօղլու եւ լրագրող - խմբագիր Եունուս Նաոի, Ձումհուրիյէթ օրաթերթի հիմնադիրը: Գործին մէջ լայն տեղ տրուած է Յատուկ Կազմակերպութեան (Teskilati Mahsusa) ի ոճրապարտ դերի փաստարկման, թուրք երեւելիներու իսկ վկայութեամբ, որոնց մէջ կը դանուին զօրավար Ալի Ֆուատ Էրճէն, 4-րդ բանակի հրամանատար, Ձէմալ փաշայի սպայակոյտի պետ, Ֆայիհ Ռիֆկը Ատայ, նոյն բաժանմունքին մէջ՝ Ձէմալ փաշայի անձնական քարտուղարը, եւ Ահմէտ Ռէֆիկ Ալթընայ, օսմանեան սպայակոյտի բ· բաժնի սպաներէն, որ հակահայկական հետախուզական եւ լրտեսական գործերով կը զբաղէր:

Կը լսենք որ այս գործը արդէն այս ամիս հրատարակուած է Ամերիկայի մէջ Ֆաբբս աև Ֆայլ հրատարակչականին կողմէ, որ նոյնպէս կը հրատարակէ Տատրեանի այս ուսումնասիրութիւնը՝ իրեն առանձնաթիւ (ռիփրինթ): Մենք կը փակենք այս հակիրճ տեղեկագրութիւնը, միանալով առաջնակարգ ակադեմական եւ ցեղասպանութեան նիւթի ուսումնասիրութեան մէջ ռահվիրայի դեր կատարած փրոֆ. Լէօ Քուպերի, որ իր նախաբանին մէջ կը ծանրանայ Տատրեանի այս վերջին գործին վրայ զայն որակելով «գիտական առաջնակարգ գործ մը, որ իր 1989-ին հրատարակած իրաւարան միւս ուսումնասիրութեան հետ, կը ներկայացնէ մեծ նպատակ մը թրքական ուրացումները մերկացնելու աշխատանքին կապակցութեամբ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆ ՄԸ

Կարդալով Ա. Յովհաննիսեանի ստորագրած «Ցեհադարձ հայեացք» գրուածքը «Յառաջ» թերթի 1991, Յուլիս 3-ի թիւով, կը փափաքիմ մեր ներկայացման՝ «Կայան Արարատեան»ին մասին ճշդում մը կատարել: Խօսքս բնականաբար չէ՛ վերաբերիր Ա.Յ.Մ.ի ներկայացումներ ընկալելու կարողութեանց: Գեղագիտական ըմբռնումները կը տարբերին եւ ամէն ոք ազատ է իր կարծիքն ունենալու: Սակայն Յովհաննիսեանը մեզ կ'այպանէ ըսելով թէ ներկայացման հայերէն տարբերակը դոյութիւն ունենալով հանդերձ, Երեւանի մէջ մենք խաղացած ենք անդլերէն լեզուով: Թէ ինչքան այպանելի եւ դայթակղեցուցիչ է այդ, չեմ գիտեր... երեւի այդ մկկը պէտք է հարցնել Երեւանի Թատերասէր հասարակութեան...: Միայն այսքանը ըսեմ որ «Կայան Արարատեան»ը երբեք չէ՛ խաղացուած հայերէն լեզուով, ո՛չ մէկ առեն: Ստեղծուած է յատկապէս Էդինպուրկի միջազգային փառատօնին առթիւ 1986-ին, անգլիախօս Թատերասէր հասարակութեան համար, եւ այնտեղ վայելած իր բաճառիկ յաջողութեան չնորհիւ մինչեւ հիմա խաղացուած է 200 անդամէն աւելի անգլիական, ամերիկեան, գանատական եւ աւըստրալական բեմերու վրայ (միշտ ու միշտ օտար Թատերասէրներու համար, անգլերէն լեզուով): Իսկ գանատական Քըրանսական Թատրոնի մը յատուկ մէկ պատուէրով, պատրաստուած է նաեւ Քըրանսական տարբերակը: Ա՛յսքան:

Բնականաբար Նորան (Արմանի) եւ ես, կրնայինք ուրի՛չ ներկայացում մը խաղալ հայերէն լեզուով, ինչպէս որ ըրինք նոյն չրջանին Կիրովականի Պետ. Թատրոնին մէջ, որովհետեւ այնտեղ ընկալուչներով զուգընթաց թարգմանութեան միջոցներ չկային: Սակայն առ ի դիտութիւն աւելցնեմ որ Հայաստանի Թատերական գործիչներու միութեան պատասխանատուները, գիտնալով հանդերձ մեր ներկայացման անգլերէն լեզուով ըլլալը, մեղմէ յատկապէս ա՛յս ներկայացումը, «Կայան Արարատեան»ը խնդրած էին, նկատի առնելով անոր վայելած միջազգային յաջողութիւնները ու մրցանակները եւ դնահատելով մեր գրականութիւնն ու մշակոյթը օտար հասարկութեան ներկայացնելու մեր աշխատանքը:

ԺԻՐԱՑՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ավիճեռն, Յուլիս 21

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան յանձնախումբը օգտուելով ծանօթ նկարիչ՝ Յակոբ Յակոբեանի ներկայութենէն, մտերիմ զրոյցի եւ ծանօթացման երեկոյթ մը կազմակերպած է Յուլիս 10-ին, Հայ Կեդրոնի Համազգայինի գրադարանի սրահը, չուրջ 100 հոգւոյ ներկայութեան: Յանձնախումբին նախագահը՝ Գալուստ Պապեան բարի գալուստի խօսքէն ետք, ներկայացուցած է արուեստագէտը, որ իր կարգին խօսք առնելով պարզած է Հայաստանի ներկայ կացութիւնը եւ արուեստի ճամբով Հայաստանի ծառայելու իր ծրագիրները: Եղած են բազմաթիւ հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանած է Յակոբ Յակոբեան:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ «Պաս Լէյք» չրջանին մէջ է, որ այս տարի տեղի ունեցած է ՀՄԸՄ-ի տարեկան ամառնային բանակումը, որու բացումը կատարուած է Յուլիս 10-ին: Յուլիս 13-ին ալ, Շաբաթ դիշեր, տեղի ունեցած է աւանդական խրուկահանդէսը, ներկայութեամբ 100 հիւրերու: Խօսք առած է Հ. Մ.Ը.Մ.Ի վարչութեան ատենապետ՝ եդր. Յակոբ Արթինեան:

⁂

ՍԷՆԹ - ՔԱԹՐԻՆԶ (Գանատա) քաղաքի Փարքուէյ Ին պանդոկին ժողովասրահին մէջ տեղի ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան Գանատայի չրջանի անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը, որու բացումը կատարած է տեղւոյն Ա. դրաղ մասնաճիւղի ատենապետուհի՝ Ալիս Խաչերեան, որու յաջորդած է Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի՝ Վանուհի Իսաջանեան: Ան ողջունած է Գանատայի եօթը մասնաճիւղերուն 33 պատգամաւորները, հիւրերը եւ եդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Մարօ Փրունճեանը: Հ.Ց.Դ.ի խօսքը բերած է ընկ. Միրաքեան: Եօրեայ աշխատանքներէ ետք, ժողովը փակուած է կազմակերպչական նոր ծրագիրներով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒԽՐ, ՎԱՀՐԱՄ

Հեղինակ՝ ՅԱԿՈԲ Ց. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Թենրֆլայ, Նիւ - Ձըրզի, 1990:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՑ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՊՐՈՒՍԱ

Հակառակ ծանրապէս հիւանդ՝ անկողնոյ ծառայելուն, տարագրութեան բրնադին հարկը գինքն ալ կը նետէ գժպհի ճամբաներուն վրայ, մինչեւ սոսկալի հոգեվարքով մը իր վախճանումը Գազլը Քէօյի մէջ, ուրկէ մարմինը սայլով Ափիոն Գարահիսար փոխադրել կու տայ եղբօրը: Թաղումը տեղի կ'ունենայ առանց արարողութեան:

Զաէֆ Քահանայ Փափազեան.- Ծնած 1862 Յունիս 15-ին Հասքէօյ (Կ. Պոլիս), աշխարհական անուամբ Գրիգոր, չրջանաւարտ տեղւոյն Ս. Ներսէսեան վարժարանէն՝ ուր 15 տարի ուսուցիչ: Կրթական առաքելութեամբ կ'անցնի Պրուսա: Օծակից Տ. Վահանի: Անդամ գաւառական, կրօնական եւ դաստիարակական ժողովոց, պահ մը փոխ-առաջնորդ:

Կը տարագրուի Գոնիա՝ ուր կը վախճանի յետին թշուառութեան մէջ, Չինաղարէն քանի մը ամիս առաջ:

Մովսէս Քահանայ Տէր-Մովսէսեան.- Ծնած 1848 Յունուար 15-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած անդ, 1897 Յուլիս 13-ին ձեռնադրուած Պոլսոյ Մայր Եկեղեցին՝ Մեսրոպ Արք. Սուքիասեանէ, գաւառական, կրօնական եւ դաստիարանական ժողովոց անդամ:

Տաժանադին ուղեւորութենէ մը վերջ՝ հուսկ ուրեմն կը ժամանէ Տէր Զօր, ուր կը խողխողուի չարաչար:

Իգնատիոս Քահանայ Քիլիմլեան.- Ծնած 1882-ին Ֆէնէսէ (Կեսարիա), աշխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, երաժիշտ ուսուցիչ, բայց մանաւանդ առաքելական, կրօնական եւ դաստիարանական ժողովոց, պահ մը փոխ-առաջնորդ:

Կը տարագրուի Գոնիա՝ ուր կը վախճանի յետին թշուառութեան մէջ, Չինաղարէն քանի մը ամիս առաջ:

Մովսէս Քահանայ Տէր-Մովսէսեան.- Ծնած 1848 Յունուար 15-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած անդ, 1897 Յուլիս 13-ին ձեռնադրուած Պոլսոյ Մայր Եկեղեցին՝ Մեսրոպ Արք. Սուքիասեանէ, գաւառական, կրօնական եւ դաստիարանական ժողովոց անդամ:

Տաժանադին ուղեւորութենէ մը վերջ՝ հուսկ ուրեմն կը ժամանէ Տէր Զօր, ուր կը խողխողուի չարաչար:

Իգնատիոս Քահանայ Քիլիմլեան.- Ծնած 1882-ին Ֆէնէսէ (Կեսարիա), աշխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, երաժիշտ ուսուցիչ, բայց մանաւանդ առաքելական, կրօնական եւ դաստիարանական ժողովոց, պահ մը փոխ-առաջնորդ:

Կը տարագրուի Գոնիա՝ ուր կը վախճանի յետին թշուառութեան մէջ, Չինաղարէն քանի մը ամիս առաջ:

Մովսէս Քահանայ Տէր-Մովսէսեան.- Ծնած 1848 Յունուար 15-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած անդ, 1897 Յուլիս 13-ին ձեռնադրուած Պոլսոյ Մայր Եկեղեցին՝ Մեսրոպ Արք. Սուքիասեանէ, գաւառական, կրօնական եւ դաստիարանական ժողովոց անդամ:

Տաժանադին ուղեւորութենէ մը վերջ՝ հուսկ ուրեմն կը ժամանէ Տէր Զօր, ուր կը խողխողուի չարաչար:

Իգնատիոս Քահանայ Քիլիմլեան.- Ծնած 1882-ին Ֆէնէսէ (Կեսարիա), աշխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, երաժիշտ ուսուցիչ, բայց մանաւանդ առաքելական, կրօնական եւ դաստիարանական ժողովոց, պահ մը փոխ-առաջնորդ:

Կը տարագրուի Գոնիա՝ ուր կը վախճանի յետին թշուառութեան մէջ, Չինաղարէն քանի մը ամիս առաջ:

Յովնան Քահանայ Կէօքպաշեան.- Ծնած 1878 Դեկտեմբեր 4-ին Եւդոկիա, աշխարհական անուամբ Օհանիկ, ուսած Պրուսա՝ ուր ապա գրագիր եւ լուսանկարիչ, ձեռնադրուած Սուեփանոս Արք. Յովակիմեանէ 1914 Փետրուար 2-ին:

Մէկուկէս տարուան քահանայագործութենէ մը վերջ, ինք եւս կը ճաշակէ չկոթակի զառնութիւնները, նախատինք, ծեծ ու քաղց: Ինթիլլի հասնելուն, արդէն մերկացած եկեղեցական տարազէն, ուրիշներու պէս կը մտնէ Երկաթուղային Շինութեանց Ընկերութեան մէջ՝ իբր բանուոր: Կառավարութիւնը տարագիր Հայուն գրաստունակ այդ կեանքն ալ չատ կը տեսնէ -չէ՞ որ Յեղը կ'ապրէր գեռ եւ «Գործաւորական Բանակ»ի կեավուրներն ամբողջ կը քշէ դէպի Մէյազեաք: Մէյզերներն էր այս երէցն ալ: Ցընտրճապի լերան մօտ, 800 հոգինոց իրենց խումբը կը կեցուցուի յանկարծ եւ բիրտ ուժով դրամ կը պահանջուի բոլորէն: Ժանտարմաները դիտէին թէ նախկին քահանայ մըն էր Յովհաննէս՝ զոր սուլինահար ըսպաննելէ վերջ՝ կատր կատր կ'ընեն մարմինը, վասնզի դժկամակած էր իր հօտէն ստակ ժողվելով անոնց դրպանը լեցնելու առաջարկին: Նոյն խումբէն 525 հոգի եւս կը սպաննուին Ֆաթմա Սուլթանի կամուրջին մօտ, Ամասիոյ ճամբուն վրայ:

Ցովնան Քահանայ Կէօքպաշեան.- Ծնած 1878 Դեկտեմբեր 4-ին Եւդոկիա, աշխարհական անուամբ Օհանիկ, ուսած Պրուսա՝ ուր ապա գրագիր եւ լուսանկարիչ, ձեռնադրուած Սուեփանոս Արք. Յովակիմեանէ 1914 Փետրուար 2-ին:

Մէկուկէս տարուան քահանայագործութենէ մը վերջ, ինք եւս կը ճաշակէ չկոթակի զառնութիւնները, նախատինք, ծեծ ու քաղց: Ինթիլլի հասնելուն, արդէն մերկացած եկեղեցական տարազէն, ուրիշներու պէս կը մտնէ Երկաթուղային Շինութեանց Ընկերութեան մէջ՝ իբր բանուոր: Կառավարութիւնը տարագիր Հայուն գրաստունակ այդ կեանքն ալ չատ կը տեսնէ -չէ՞ որ Յեղը կ'ապրէր գեռ եւ «Գործաւորական Բանակ»ի կեավուրներն ամբողջ կը քշէ դէպի Մէյազեաք: Մէյզերներն էր այս երէցն ալ: Ցընտրճապի լերան մօտ, 800 հոգինոց իրենց խումբը կը կեցուցուի յանկարծ եւ բիրտ ուժով դրամ կը պահանջուի բոլորէն: Ժանտարմաները դիտէին թէ նախկին քահանայ մըն էր Յովհաննէս՝ զոր սուլինահար ըսպաննելէ վերջ՝ կատր կատր կ'ընեն մարմինը, վասնզի դժկամակած էր իր հօտէն ստակ ժողվելով անոնց դրպանը լեցնելու առաջարկին: Նոյն խումբէն 525 հոգի եւս կը սպաննուին Ֆաթմա Սուլթանի կամուրջին մօտ, Ամասիոյ ճամբուն վրայ:

Պրուսայի Ա.Առաքելական Հայոց հովիւներն էին

Վերապատուելի Յակոբ Ֆիլեան.- Ծնած Անտիոք 1851 Յունուար 28-ին: Մարզուանի Ա.Աստուածածնական Ճեմարանէն 1877-ին ընթացաւարտ, նոյն տարիէն ըսկըսեալ երկար տարի վարած է քարոզչական պաշտօններ Եոզղատ, Մունճուսուն, Գասթէմոնի, Վէզիր Գէօրբիւ, Ադրիանապոլսոյ հովուութեան տակ (որուն ժողովարանը նորոգած էր յետոյ, նաեւ Վէզիր Գէօրբիւի եկեղեցին կառուցած), 1884-ին երէց կը ձեռնադրուի Կ. Պոլսոյ մէջ եւ ցմահ կը չարունակէ իր եռանդուն գործունէութիւնը, մեծապէս օգտակար հանդիսանալով զանազան վայրերու բողոքական հասարակութեան:

Իր տարիքին խնայուելով՝ թէեւ զերծ կը մնայ տարագրութենէ, բայց քաղաքէն ներս ու դուրս տեղի ունեցող կեղեքմանց եւ նախճիրներուն ականատես՝ սրտին ցաւէն կը կնքէ մահկանացուն:

(Շար. 260)

(Շար. Ա· էջէն)

պատուիրակութիւնը կու գայ Երեւան եւ դաշինքը վերջնական բնոյթ կ'առնէ:

— Շաբաթավերջը համեմատաբար հանդարտ էր Շահումեանի շրջանը, թէեւ հակառակորդ լուրեր կային, ինչ կը վերաբերի էրքէջի, ուր կարգ մը քնակիչներ փորձած կ'ըլլան վերադառնալ եւ հանդիպած ՕՄՈՆ-ականներուն: Անխուսափելի կ'ըլլան բախումները եւ չորս ՕՄՈՆ-ական կը սպաննուին:

Երկուշաբթի յարձակում եղած էր Վարդենիսի վրայ եւ մէկ հայ մեռեալ կար:

— Յուլիս 30-ին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Մոսկուա կ'երթար, ի պատասխան Ճաշի հրաւէրին զոր նախագահ Պուշ ըրած էր յաջորդ օրուան համար եւ որու պիտի մասնակցէր նաեւ Ելցին:

— Յուլիս 29-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը զբաղած էր կարգ մը առկախ հարցերու ճշդումներով եւ լրացումներով (հողերու բաշխում եւլն. եւլն), որովհետեւ նախագահին վերաբերող օրինագիծը, որ ամբողջական ձեւով պէտք է ներկայացուէր, պատրաստ չէր: Հաւանաբար ան ներկայացուի օրերս եւ անոր քննարկութենէն ետք, Գերագոյն Խորհուրդը իր աշխատանքները կ'ընդմիջէ մինչեւ Օգոստոս 26:

Յուլիս 28, ժամը 20·25-ին երեւանի ջերմաեւլեկտրակայանին մէջ տեղի ունեցած պայթումի մը հետեւանքով դադրած է աշխատանքը: Վիրաւորներ ու զոհեր չկան: Կառավարական յանձնաժողով մը ոտքի է աշխատիլ պարզելու համար արկածին պատճառներն ու վնասին ծաւալը: Կ'ենթադրուի որ էլեկտրակայանին վերանորոգումը կը տեւէ 6-7 ամիս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇԻ Մոսկուա ժամանած օրն իսկ, Ռուսաստանի նորընտիր նախագահը՝ Բ. Ելցին պաշտօնապէս ճանչցաւ Լիտուանիոյ անկախութիւնը, անդամ մը եւս նեղը դնելով Գորբաչովը: Ելցին եւ Լանտսպերկիս բոլորին ուշադրութիւնը հրաւիրած են իրենց վրայ այդ յայտարարութեամբ:

ԵԱԿՈՎԼԵՒԻ հրաժարիլը Գորբաչովի անձնական խորհրդատուի իր պաշտօնէն, չարաթավերջի գլխաւոր լուրն էր, խորհրդային ճակատին: Մինչ կը կարծուէր որ կեդր· կոմիտէի լիակատար ժողովէն դրեթէ ամբողջովին յաղթական ելած էր, Գորբաչովի այս մտերիմին, որ պերեստրոյկայի «կնքահայրն» ալ կը նկատուի քաշուիլը, կրկին կը փաստէ կացութեան երկդիմի բնոյթը: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (ժողովրդավար բարեկորոգումներու Շարժումի հիմնադիրներուն), Եակովլեւ պարզած է իր դիրքը, չեչտելով թէ ամէն ինչ պէտք է փոխել, հիմնովին: Ըստ իրեն, Գորբաչով պիտի չքաշուի ընդհ· քարտուղարի իր պաշտօնէն կուսակցութեան մը գլուխը, որու պեկավարները, կ'ըսէ· «պատրաստ են որեւէ ծրագիր ընդունելու, պայմանաւ որ իրենց աթոռն ու առանձնաշնորհումները ապահովուին»:

2000 ԹՈՒՎԱԿԱՆԻՆ Ֆրանսա աշխատող ձեռքի չզոյութենէն պիտի տառապի, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի «ծերացման» եւ ծնունդներու նուազումին: Իրրեւ դարման հարկ պիտի ըլլայ կրկին խնդրոյ առարկայ ընել հանգստեան կոչուելու տարիքը (60 է, 1982-էն ի վեր), զարկ տալ կանացի աշխատանքին եւ ի հարկին տարեկան նուազագոյն 100 հազար ղաղթող աշխատաւոր բերել:

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 24 / 28)

ՄԱՅԱԿՈՎՍԿԻԻ ԱՂՋԻԿԸ ՀԱՅԿ· ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ

Մխայեալ - Նահանգներէն Մոսկուա ժամանեց Վլ· Մայակովսկիի աղջիկը ու այցելեց Հայաստանի ներկայացուցչութեան մէջ բացուած ցուցահանդէսը ուր

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան,
Ռոտոլֆ, Ալեքսանդր եւ Ուիլիամ,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Տիւրան,
Նաթալի
զաւակները եւ թոռները
ընտանեկան բոլոր պարագաներն ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ-ի
Պատերազմական նախկին գերի,
Սթալակ 13 Բ·
մահը, որ պատահեցաւ 83 տարեկանին, Յուլիս 28-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 1, ժամը 15·30-ին Իսի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, 6, ավընիւ Պուրկէն:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, այլ փոխան ծաղիկի նուէրներ Հայաստանի համար՝
Fondation de France
N° 60.08.07 SFEA
27, Rte des Gardes
92190 Meudon (France)

21, Rue de Meudon
92130 Issy-les-Moulineaux

M. et Mme Bédros Hatchadourian
Rodolphe, Alexandre et William,
M. et Mme Jacques Durand
Nathalie
ses enfants et petits-enfants,
la famille, les alliés,
les amis
ont la tristesse de vous faire part du décès de

M. HATCHADOUR HATCHADOURIAN
Ancien prisonnier de guerre
Stalag XIII B
à l'âge de 83 ans.

La cérémonie religieuse aura lieu le Jeudi 1er Août à 15 h 30, en l'église Apostolique Arménienne Sainte-Marie Mère de Dieu, 6, Avenue Bourgain à Issy-les-Moulineaux.

Ni fleurs, ni couronnes,
mais des dons pour l'Arménie
Fondation de France
N° 60.08.07 SFEA
27, Rte des Gardes
92190 Meudon (France)

21, Rue de Meudon
92130 Issy-les-Moulineaux

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

կը ներկայացուին նկարիչ Եւկենի Համասփիւռքի աշխատանքները: Ան Մայակովսկիի Մոսկուայի տուն-թանգարանի նախագիծին հեղինակն է: Հանդիսաւորութեան ընթացքին ելոյթ ունեցաւ Մոսկուայի սենեկային երգչախումբը:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 27-ին Լ· Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ Պելժիոյ խորհ· դեսպանը որ Երեւան կը դառնայէր: Նոյն օրը դայն ընդունեցաւ նաեւ վարչապետ Վ· Մանուկեան:

***

ԴԻՄՈՒՄ՝ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Խորհ· երեսփոխան, գնդապետ Սմբատով Յուլիս 27-ին երեսփոխանական հարցապնդումով դիմած է պաշտպանութեան նախարար Եազովի: Ան կը պնդէ թէ Շահումեանի շրջանի հայկ· դիւղերէն զօրքը դուրս հանելու հրամանը նախարարին կողմէ արձակուած չէ ու կը խնդրէ անկէ որ երթայ դէպքերու վայրը ցեղասպանութիւնը կանխելու եւ անհրաժեշտ միջոցներու ձեռնարկէ որպէսզի տեղահանուած Հայերը իրենց դիւղերը վերադարձուին:

***

ԴԻՄՈՒՄ ԵԼՑԻՆԻ

«Դեմոկրատական Ռուսաստան» չարժումին համակարգումի խորհուրդը Ելցինի ուղղուած դիմում մը ընդունած է որով պահանջուած է անհրաժեշտ բոլոր վճռական քայլերուն ձեռնարկել Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ ռազմական գործողութիւնները կանխելու համար: Դիմումը կը պահանջէ նաեւ որ լրիւ օգտագործուին Նովօ - Օկարեւոյի բանակցութիւնները որպէսզի կանխուի խորհ· 4-րդ բանակի ռազմական արարքներուն միջոցով Ադրբեջանէն հայ բնակչութեան տարագրութիւնը:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՁԱՏՐԱԿ

Խորհ· ամառնային 10-րդ ախոյեանութեան Հայաստանի արական խումբը գերասեց Բ· կարգը: Առաջինը Ուկրանայիներն էին:

Վարչաւայի 50 երկիրներու պատանիներու կազմէն 14 տարեկան էլինա Դանիէլեան իր տարիքի խմբաւորումին մէջ 7,5 կէտով 3-րդ հանդիսացաւ:

ԹԵԹԵԻ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁ

Հեռացաւքի ծանօթ ախոյեան Ռոպէրթ Լմմիեան ութ մեթր արդիւնքով պրոնզ մետալ չահեցաւ:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Զեխոսլաւաքիա կատարուած յունահռոմէական ըմբշամարտի երիտասարդական առաջնութեան ախոյեան հռչակուեցաւ կումայրեցի Ստեփան Սարգսեան:

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

Երեւանի Փիլկուլտուրայի հիմնարկի սեզանի թէնիսի խումբը կրասնոտարի համամիութենական ուսանողական մրցաչրջին յաղթեց Ս· Պետերսպուրգի խումբին (5 - 2): Հայ մարզուհիները նուաճեցին ախոյեանի կոչումը:

ՀԵԾԱՆԻԻ

Միացեալ - Նահանգներու Քոլորատօ Սփրինկս քաղաքին մէջ կատարուած ախոյենութեան ոսկի մետալի արժանացաւ երեւանցի Մեսրոպ Շապոյեան: Ան 18 տարեկան է ու ֆիզկուլտուրայի հիմնարկի Բ· դասարանի ուսանող: Ախոյեանի ոխդողին հետ անոր չնորհուեցաւ նաեւ միջազգային կարգի մարզական վարպետի կոչում:

ՎԱՂԱՆՑ

Այրի Տիկին Մարգրիտ Սարգիսեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր-Սարգիսեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արիմեան (երեւան),
Այրի Տիկին Լուիզ Խաչատուրեան (վիէն),
Տէր եւ Տիկին Անանիկեան (Պուա - Քոլոմպ),
Տէր եւ Տիկին Յովհ· Տէր-Սարգիսեան (Ալֆորվիլ),
իրենց զաւակներն ու թոռները,
Օր· Ալիս Տէր-Սարգիսեան
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ի
յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 27-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Երեքշաբթի, Յուլիս 30, ժամը 14·15-ին Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ·- Պ· Յովհաննէս Տէր-Փիլիպոսեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Օգոստոս 4-ին, Սէն Թանթուանի Ս· Թադէոս եկեղեցին

ՏԻԿԻՆ ԳԵՂԱՆՈՅՇ ՏԷՐ-ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆ-ի մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Աչէի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Կարապետեան, Կիւլլիւգեան, Գալուստեան, Պօնն - Պուշ - Րէյն ընտանիքներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝ իրենց մօր՝ Արշալոյս Ալթունեանի մահուան առթիւ: Ինչպէս նաեւ Պ· Ժ· Դաւիթեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ և ազգականին՝ Միրէյ Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –ճախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կրնալի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի քառասկանէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցելով 30 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարակաց յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չը կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris